Risale-i Nur Külliyatı'ndan

Asâ-yı Musa



Bediüzzaman
Said Nursî



Asâ-yı Musa

Bediüzzaman Said Nursî

Risale-i Nur Külliyatı'ndan

Asâ-yı Musa

Bediüzzaman

Said Nursî

İstanbul - 2006



ASÂ-YI MUSA

ISBN

975-9090-49-X

Yayın Numarası

45

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96

Nisan 2006

Genel Dağıtım

Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım

Alayköşkü Cad. No: 12 Cağaloğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Şahdamar Yayınları

Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5

34676 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.sahdamaryayinlari.com

İçindekiler

Asâ-yı Musa'dan Birinci Kısım

Asâ-yı Musa'dan İkinci Kısım

Asâ-yı Musa

بِاسْمِهٖ سُبْحَانَهُ[1]

Bu acîb asırda *ehl-i iman "Risale-i Nur"a* ve *ehl-i fen ve mektep muallimleri "Asâ-yı Musa"*ya şiddetle muhtaç oldukları gibi *hâfızlar ve hocalar dahi "Zülfikâr"a* şiddetle muhtaçtırlar.

Evet, meselâ i'câz-ı Kur'âniye bahsindeki ekser âyetlerin medar-ı şüphe ve itiraz olmuş aynı yerlerde i'câzın lem'aları ve Kur'ân'ın güzel nükteleri isbat edilmiş.

Umum Risale-i Nur Şakirtleri Nâmına

Said Nursî

---

[1] "O yüce Zât'ın adıyla."

Acîb: Şaşırtıcı, hayret verici.
Ehl-i fen: Bilim adamları, ilim sahipleri.
Ehl-i iman: İnananlar, müminler.
İ'câz: Mu'cizeli oluş. İnsanları benzerini yapmaktan âciz bırakan üslup.
İ'câz-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in, insanları benzerini yapmaktan âciz bırakan mu'cize üslûbu.
Lem'a: Parıltı.
Medar-ı şüphe ve itiraz: Şüphe ve itiraza sebep olan yerler.
Muallim: Öğretmen.
Zülfikâr: Bediüzzaman Hazretlerinin, Kur'ân-ı Kerim ve Peygamber Efendimiz (s.a.s.) hakkında önemli bir eseri. Bölümleri, külliyatı içinde mevcuttur.

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ[1]

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ[2]

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ أَبَدًا دَائِمًا[3]

Aziz, sıddık kardeşlerim!

Madem Risale-i Nur, makine ile taammüm etmeye başlamış ve madem felsefe ve hikmet-i cedideyi okuyan mektepliler ve muallimler çoklukla Risale-i Nur'a yapışıyorlar. Elbette, bir hakikat beyan etmek lâzım geliyor, şöyle ki:

Risale-i Nur'un şiddetle tokat vurduğu ve hücum ettiği felsefe ise mutlak değildir, belki muzır kısmınadır. Çünkü felsefenin hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeye ve ahlâk ve kemâlât-ı insaniyeye ve sanatın terakkiyâtına hizmet eden felsefe ve hikmet kısmı ise Kur'ân ile barışıktır. Belki Kur'ân'ın hikmetine hâdimdir, muâraza edemez. Bu kısma Risale-i Nur ilişmiyor.

İkinci kısım felsefe ise dalâlete ve ilhada ve tabiat bataklığına düşürmeye vesile olduğu gibi sefâhet ve lehviyât ile gaflet ve dalâleti netice verdiğinden ve sihir gibi harikalarıyla Kur'ân'ın mu'cizekâr hakikatleriyle muâraza ettiği

---

[1] "O yüce Zât'ın adıyla."

[2] "Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin." (İsrâ Sûresi, 17/44).

[3] "Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi ebediyen üzerinize olsun."

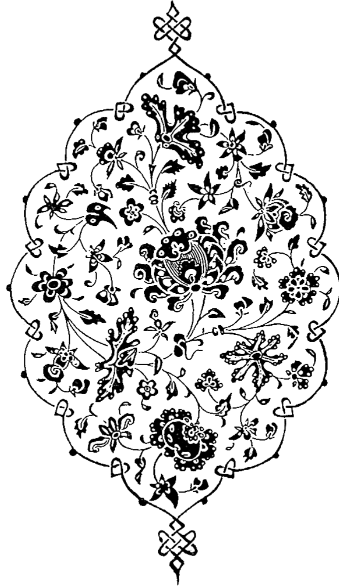
Aziz: Kıymetli, seçkin.
Dalâlet: Sapıklık. İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce.
Hâdim: Hizmetkâr, hizmetçi.
Hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: Toplum hayatı.
Hikmet-i cedide: Yeni, modern bilimler.
İlhad: İnançsızlık, dinsizlik.
Kemâlât-ı insaniye: İnsani erdemler, faziletler.
Lehviyât: Gayr-i meşrû oyun ve eğlenceler.
Mu'cizekâr: Mu'cizeli.
Muâraza: Karşı çıkma, mücadele.
Muzır: Zararlı.
Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik.
Sıddık: Pek dürüst, pek vefalı.
Taammüm: Yayılma, umumileşme.
Terakkiyât: İlerlemeler, yükselmeler.

için, Risale-i Nur ekser eczalarında mizanlarla ve kuvvetli ve burhanlı muvâzenelerle felsefenin yoldan çıkmış bu kısmına ilişiyor, tokatlıyor; müstakim, menfaattar felsefeye ilişmiyor. Onun için mektepliler, Risale-i Nur'a itirazsız çekinmeyerek giriyorlar ve girmelidirler.

Fakat gizli münafıklar, nasıl ki bir kısım hocaları bütün bütün manasız ve haksız bir tarzda, *ehl-i medresenin ve hocaların hakikî malı olan Risale-i Nur* aleyhinde istîmal ettikleri gibi bazı felsefecilerin enaniyet-i ilmiyelerini tahrik edip, Nurlar aleyhinde istîmal etmek ihtimaline binâen, bu hakikat "Asâ-yı Musa" ve "Zülfikâr" mecmuaları başında yazılsa münasip olur.

Said Nursî

* * *



Burhan: Delil.
Ecza: Bölümler, kısımlar.
Ehl-i medrese: Dinî eğitim ve öğretimde bulunanlar.
Enaniyet-i ilmiye: Biliyor olmaktan kaynaklanan benlik, gurur.
İstîmal etmek: Kullanmak.
Menfaattar: Faydalı, yararlı.
Müstakim: Dosdoğru, düzgün.

بِاسْمِهٖ سُبْحَانَهُ[1]

İmam Ali (radıyallahu anh) "Celcelûtiye"sinde pek kuvvetli ve sarahata yakın bir tarzda Risale-i Nur'dan ve ehemmiyetli risalelerinden aynı numara ile haber verdiğini "Yirmi Sekizinci Lem'a" ile "Sekizinci Şuâ" tam isbat etmişler ve İmam Ali (radıyallahu anh), Risale-i Nur'un en son risalesini Celcelûtiye'de

وَاسْمُ عَصَا مُوسَى بِهِ الظُّلْمَةُ انْجَلَتْ[2] fıkrasıyla haber veriyor. Biz bir-iki sene

evvel "Âyetü"l-Kübrâ"yı en son zannetmiştik. Hâlbuki şimdi altmış dörtte (Milâdî 1948) telifçe Risale-i Nur'un tamam olması ve bu cümle-i Aleviyenin meâlini, yani karanlığı dağıtacak, Asâ-yı Musa (aleyhisselâm) gibi ışık verecek, sihirleri iptal edecek bir risaleden haber vermesi ve bu mecmuanın "Meyve" kısmı bir müdâfaa hükmüne geçip başımıza çöken dehşetli, zulümlü zulmetleri dağıttığı gibi, "Hüccetler" kısmı da Nurlar'a karşı cephe alan felsefe karanlıklarını izale edip Ankara ehl-i vukûfunu teslime ve takdire mecbur etmesi ve istikbaldeki zulmetleri izale edeceğine çok emareler bulunması ve Asâ-yı Musa (aleyhisselâm) bir taşta on iki çeşme akıtmasına[3] ve on bir mu'cizeye medar olmasına mukabil ve müşâbih, bu son mecmua dahi –Meyve, on bir mesele-i nurâniyesi ve Hüccetullâhi'l-Bâliga kısmı, on

---

[1] "O yüce Zât'ın adıyla."

[2] "Asâ-yı Musa ismiyle karanlıklar dağılır." (Bkz.: Gümüşhanevî, *Mecmûatü'l-ahzâb,* Şâzeli cildi, s.516).

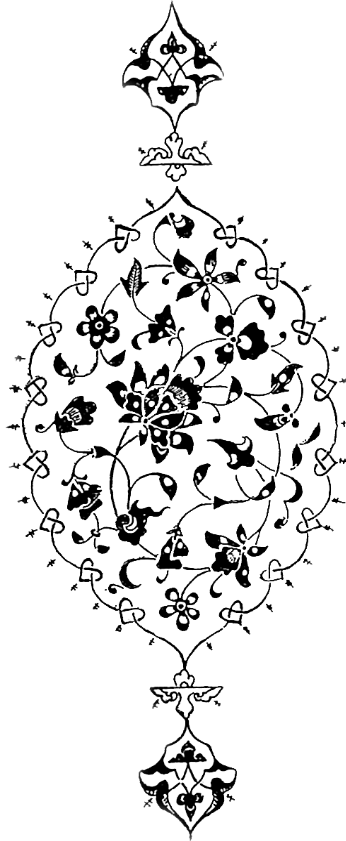
[3] Bkz.: "Bir zaman da Musa kavmi için su arayıp Allah'a yalvarmıştı. Biz de: 'Asânı taşa vur!' demiştik. Bunun üzerine o taştan on iki pınar fışkırmış, her bölük kendine mahsus pınarı bilmişti. 'Allah'ın rızkından yeyin için, fakat sakın yeryüzünde fesat çıkararak taşkınlık yapmayın!' demiştik." (Bakara Sûresi, 2/60); "Biz onları on iki kabileye, on iki topluluğa ayırdık. Halkı kendisinden su istediğinde ona: 'Asânı taşa vur!' diye vahyettik. Derhal on iki pınar fışkırdı. Her kabile su alacağı yeri öğrendi. Bulutu da üzerlerine gölgelik yaptık. Kendilerine kudret helvasıyla bıldırcın da indirdik ve dedik ki: 'Size verdiğimiz rızıkların temizlerinden yeyiniz!' Fakat onlar emrimizi dinlememekle bize değil, asıl kendilerine zulmediyorlar, kendilerine yazık ediyorlardı." (A'râf Sûresi, 7/160).

Asâ-yı Musa: Cenab-ı Hakk'ın, Hz. Musa'ya (a.s.) ihsan ettiği harikulade mu'cizeler kaynağı asâsı.
Âyetü'l-Kübrâ: En büyük âyet, en büyük delil anlamında Şuâlar kitabında bulunan 7. Şuâ.
Celcelûtiye: Hz. Ali (r.a.) tarafından te'lif edilen cifir ve ebced hesabı ile alâkalı süryânice bir kaside.
Cümle-i Aleviye: Hz. Ali'ye (r.a.) ait cümle.
Ehl-i vukûf: Bilirkişi heyeti.
Hüccetullâhi'l-bâliga: "Allah'ın en mükemmel ve kesin delili" anlamında Asâ-yı Musa kitabının ikinci bölümü.
İbtal etmek: Bir düşünceyi çürütmek, boşa çıkarmak.
İzâle etmek: Gidermek, yok etmek.
Medar olmak: Sebep, vesile olmak.
Müşâbih: Benzer, denk.
Sarahat: Açıklık, belirlilik.
Telifçe: Yazım, kitap olarak.

bir hüccet-i kâtıası bulunması cihetinde– bize kanaat verdi ki; İmam Ali (radıyallahu anh), o fıkra ile doğrudan doğruya bu Asâ-yı Musa ismindeki mecmuaya bakar ve ondan tahsinkârâne haber veriyor.

Said Nursî

* * *



Hüccet-i kâtıa: Kesin delil.

Tahsinkârâne: Güzel bulur, beğenir bir tarzda.

Asâ-yı Musa'dan Birinci Kısım

Denizli Hapsi'nin Bir Meyvesi

(On Birinci Şuâ)

Zındıka ve küfr-ü mutlaka karşı Risale-i Nur'un bir müdâfaanâmesidir. Ve bu hapsimizde hakikî müdâfaanâmemiz dahi budur. Çünkü yalnız buna çalışıyoruz.

Bu risale, Denizli Hapishânesi'nin bir meyvesi ve bir hatırası ve iki cuma gününün mahsulüdür.

Said Nursî

Küfr-ü mutlak: Bütünüyle inkâr, ateizm. **Müdâfaanâme:** Savunma yazısı. **Zındıka:** Dinsizlik, inançsızlık.

Meyve Risalesi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِن۪ينَ [1]

Âyetinin ihbarı ve sırrıyla Yusuf (aleyhisselâm) mahpusların pîridir ve hapishâne bir nevi Medrese-i Yusufiye olur. Madem Risale-i Nur şakirtleri, iki defadır, çoklukla bu medreseye giriyorlar; elbette Risale-i Nur'un hapse temas ve isbat ettiği bir kısım meselelerinin kısacık hülâsalarını, bu terbiye için açılan dershânede okumak ve okutmakla tam terbiye almak lâzım geliyor. İşte o hülâsalardan beş-altı tanesini beyan ediyoruz.

---

[1] "Böylece Yusuf bir kaç yıl daha hapishânede kaldı." (Yusuf Sûresi, 12/42).

Hülâsa: Öz, özet.
İhbar: Haber verme, bildirme.
Medrese-i Yusufiye: Hz. Yusuf'un (a.s.) zulüm, iftira sebebiyle haksızca senelerce zindanda kalmasından kinâye olarak, aynı kaderi paylaşanların hapsedildiklere yere verilen isim.
Pîr: Üstâd, rehber.
Şâkirt: Öğrenci, talebe.

Birincisi

Dördüncü Söz'de izahı bulunan, her gün yirmi dört saat sermaye-i hayatı Hâlık'ımız bize ihsan ediyor. Ta ki, iki hayatımıza lâzım şeyler o sermaye ile alınsın. Biz kısacık hayat-ı dünyeviyeye yirmi üç saati sarf edip, beş farz namaza kâfi gelen bir saati, pek çok uzun olan hayat-ı uhreviyemize sarf etmezsek; ne kadar hilâf-ı akıl bir hata ve o hatanın cezası olarak hem kalbî, hem ruhî sıkıntıları çekmek ve o sıkıntılar yüzünden ahlâkını bozmak ve me'yusâne hayatını geçirmek sebebiyle değil terbiye almak, belki terbiyenin aksine gitmekle ne derece hasâret ederiz, kıyas edilsin.

Eğer, bir saati beş farz namaza sarf etsek; o hâlde hapis ve musibet müddetinin her bir saati, bazen bir gün ibadet ve fânî bir saati bâkî saatler hükmüne geçebilmesi.. ve kalbî ve ruhî me'yusiyet ve sıkıntıların kısmen zeval bulması.. ve hapse sebebiyet veren hatalara keffareten affettirmesi[1].. ve hapsin hikmeti olan terbiyeyi alması ne derece kârlı bir imtihan, bir ders ve musibet arkadaşlarıyla tesellidârâne bir hoş sohbet olduğu düşünülsün.

Dördüncü Söz'de denildiği gibi; bin lira ikramiye kazancı için, bin adam iştirak etmiş bir piyango kumarına yirmi dört lirasından beş-on lirayı veren ve yirmi dörtten birisini ebedî bir mücevherat hazinesinin biletine vermeyen –hâlbuki dünyevî piyangoda o bin lirayı kazanmak ihtimali binden birdir, çünkü bin hissedar daha var– ve uhrevî mukadderât-ı beşer piyangosunda, hüsn-ü hâtimeye mazhar ehl-i iman için kazanç ihtimali binden dokuz yüz

---

[1] Günahın cezasını dünyada çekmenin ahiret hayatı için keffaret sayılabileceğine dair bkz.: Buhârî, *İman* 11, *Hudûd* 8; Müslim, *Hudûd* 41.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
Hasâret: Kayıp, zarar.
Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.
Hayat-ı uhreviye: Âhiret hayatı.
Hilâf-ı akıl: Akla aykırı, ters.
Hüsn-ü hâtime: Güzel âkıbet, imanla hayatını tamamlama.
Keffareten: Günahların, hataların affına vesile olarak.
Mazhar: Erişen, nâil olan.
Me'yusiyet: Ümitsizlik.
Me'yusâne: Ümitsizce.
Mukadderât-ı beşer: İnsanın dünya hayatını değerlendirmesine göre ötede nâil olacağı ebedî, sınırsız nimetler, ihsanlar veya maruz kalacağı elemler, azaplar.
Tesellidârâne: Teselli eder bir tarzda.
Zeval bulmak: Yok olmak, kaybolup gitmek.

doksan dokuz olduğuna –yüz yirmi dört bin[1] enbiyanın ona dair ihbarını keşf ile tasdik eden evliyadan ve asfiyadan– hadd ü hesaba gelmez sâdık muhbirler haber verdikleri hâlde evvelki piyangoya koşmak, ikincisinden kaçmak ne derece maslahata muhalif düşer mukayese edilsin.

Bu meselede hapishâne müdürleri ve sergardiyanları ve belki memleketin idare müdebbirleri ve âsâyiş muhafızları Risale-i Nur'un bu dersinden memnun olmaları gerektir. Çünkü bin mütedeyyin ve cehennem hapsini her vakit tahattur eden adamların idare ve inzibatı, on namazsız ve itikatsız, yalnız dünyevî hapsi düşünen ve haram-helâl bilmeyen ve kısmen serseriliğe alışan adamlardan daha kolay olduğu çok tecrübelerle görülmüş.

* * *



[1] Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, 5/265; İbni Hibbân, *Sahîh* 2/77; Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr* 8/217.

Âsâyiş muhafızları: Emniyet mensupları, polis teşkilâtı.
Asfiya: İlim ve takvalarıyla peygamberlerin gerçek vârisi olan seçkin veliler.
Enbiya: Peygamberler (a.s.).
Evliya: Allah dostları, veliler.
İnzibat: Disiplin.
İtikat: İnanç, iman.
Maslahat: Fayda, menfaat.
Müdebbir: İdareci, yönetici.
Mütedeyyin: Dindar, dinine bağlı kimse.
Sâdık muhbir: Doğru, yanıltmayan haberci.
Sergardiyan: Başgardiyan.
Tahattur etmek: Hatırlamak.

İkinci Meselenin Hülâsası

Risale-i Nur'dan *Gençlik Rehberi*'nin güzelce izah ettiği gibi ölüm o kadar kat'î ve zâhirdir ki bugünün gecesi ve bu güzün kışı gelmesi gibi ölüm başımıza gelecek.[1] Bu hapishâne, nasıl ki mütemâdiyen çıkanlar ve girenler için muvakkat bir misafirhânedir; öyle de bu zemin yüzü dahi acele hareket eden kafilelerin yollarında bir gecelik konmak ve göçmek için bir handır. Her bir şehri yüz defa mezaristana boşaltan ölüm, elbette hayattan ziyade bir istediği var. İşte bu dehşetli hakikatin muammasını Risale-i Nur hâll ve keşfetmiş. Bir kısacık hülâsası şudur:

Madem ölüm öldürülmüyor ve kabir kapısı kapanmıyor; elbette, bu ecel cellâdının elinden ve kabir haps-i münferidinden kurtulmak çaresi varsa insanın en büyük ve her şeyin fevkinde bir endişesi, bir meselesidir. Evet, çaresi var ve Risale-i Nur, Kur'ân'ın sırrıyla o çareyi iki kere iki dört eder derecesinde kat'î isbat etmiş. Kısacık hülâsası şudur ki:

Ölüm ya idam-ı ebedîdir; hem o insanı, hem bütün ahbabını ve akâribini asacak bir darağacıdır.. veyahut başka bir bâkî âleme gitmek ve iman vesikasıyla saadet sarayına girmek için bir terhis tezkeresidir. Ve kabir ise ya

---

[1] Bkz.: "Her canlı ölümü tadacaktır. Siz ey insanlar, çalışmalarınızın ücretini ancak kıyamet günü tam bir şekilde alacaksınız! O vakit, kim ateşten uzaklaştırılıp cennete yerleştirilirse, işte o muradına ermiştir. Yoksa bu dünya hayatı, aldatıcı ve geçici bir zevkten başka bir şey değildir." (Âl-i İmran Sûresi, 3/185); "Her can ölümü tadacaktır. Biz, sizi sınamak için gâh şerle, gâh hayırla imtihan ederiz. Sonunda bizim huzurumuza getirileceksiniz." (Enbiya Sûresi, 21/35); "Her can ölümü tadacaktır. Sonunda bizim huzurumuza getirileceksiniz." (Ankebût Sûresi, 29/57).

Akârib: Akrabalar, yakınlar.
Bâkî: Dâimî, ölümsüz.
Fevk: Üst.
Hâlletmek: Çözmek.
Haps-i münferit: Hücre hapsi.
Hülâsa: Öz, özet.
İdam-ı ebedî: Ebediyen yok olma.
Muamma: Özü, mahiyeti hemen anlaşılamayan derin sır.
Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Zâhir: Açık, görünür.

karanlıklı bir haps-i münferit ve dipsiz bir kuyudur.. veyahut bu zindan-ı dünyadan bâkî ve nurânî bir ziyafetgâh ve bağistana açılan bir kapıdır.[1] Bu hakikati *Gençlik Rehberi* bir temsil ile isbat etmiş.

Meselâ bu hapsin bahçesinde asmak için darağaçları konulmuş ve onların dayandıkları duvarın arkasında gayet büyük ve umum dünya iştirak etmiş bir piyango dairesi kurulmuş. Biz bu hapisteki beş yüz kişi, her hâlde hiç müstesnası yok ve kurtulmak mümkün değil, bizi birer birer o meydana çağıracaklar: Ya "Gel idam ilânını al, darağacına çık!" veya "Dâimî haps-i münferit pusulasını tut, bu açık kapıya gir!" veyahut "Sana müjde! Milyonlar altın bileti sana çıkmış, gel al!" diye her tarafta ilânatlar yapılıyor. Biz de gözümüzle görüyoruz ki birbiri arkasında o darağaçlarına çıkıyorlar. Bir kısmın asıldıklarını müşâhede ediyoruz. Bir kısmı da darağaçlarını basamak yapıp o duvarın arkasındaki piyango dairesine girdiklerini, orada büyük ve ciddî memurların kat'î haberleri ile görür gibi bildiğimiz bir sırada, bu hapishânemize iki heyet girdi.

Bir kafile ellerinde çalgılar, şaraplar, zâhirde gayet tatlı helvalar, baklavalar var. Bizlere yedirmeye çalıştılar. Fakat o tatlılar zehirlidir, insî şeytanlar içine zehir atmışlar.

İkinci cemaat ve heyet, ellerinde terbiyenâmeler ve helâl yemekler ve mübarek şerbetler var. Bize hediye veriyorlar ve bilittifak beraber, pek ciddî ve kat'î diyorlar ki:

"Eğer o evvelki heyetin sizi tecrübe için verilen hediyelerini alsanız, yeseniz, bu gözümüz önündeki şu darağaçlarda başka gördükleriniz gibi asılacaksınız. Eğer bizim bu memleket hâkiminin fermanıyla getirdiğimiz hediyeleri evvelkinin yerine kabul edip ve terbiyenâmelerdeki duaları ve evradları okusanız, o asılmaktan kurtulacaksınız. O piyango dairesinde ihsan-ı şahane

---

[1] Bkz.: Tirmizî, *Sıfatü'l-kıyâmet* 26; Taberânî, *Mu'cemü'l-evsat* 8/273; Beyhakî, *Şuabü'l-iman* 1/360.

Bağistan: Bağlık, bahçelik yer.
Bilittifak: İttifakla, fikir birliği ile.
Evrad: Virdler. Belirli zamanlarda devamlı yapılan ibadetler, okunan duâ ve zikirler.
İhsan-ı şahane: Padişahın, sultanın hediyesi, ikramı.
İlânat: İlanlar, duyurular.
İnsî şeytan: Şeytanlaşmış insan.
Müşâhede etmek: Görmek, şahit olmak.
Nurânî: Nurlu, pırıl pırıl.
Terbiyenâme: Ahlak ve davranış kurallarının yazılı olduğu metin, belge.
Ziyafetgâh: Ziyafet yeri.

olarak her biriniz milyon altın biletini alacağınızı, görür gibi ve gündüz gibi inanınız. Eğer o haram ve şüpheli ve zehirli tatlıları yeseniz, asılmaya gittiğiniz zamana kadar dahi o zehirin sancısını çekeceğinizi, bu fermanlar ve bizler, müttefikan size kat'î haber veriyoruz." diyorlar.

İşte bu temsil gibi her vakit gördüğümüz ecel darağacının arkasında mukadderât-ı nev-i beşer piyangosundan ehl-i iman ve taat için –hüsn-ü hâtime şartıyla[1]– ebedî ve tükenmez bir hazinenin bileti çıkacağını.. yüzde yüz ihtimal ile sefâhet ve haram ve itikatsızlık ve fıskta devam edenler –tevbe etmemek şartıyla– ya idam-ı ebedî (âhirete inanmayanlara) veya dâimî ve karanlık haps-i münferit (bekâ-yı ruha inanan ve sefâhette gidenlere) ve şekâvet-i ebediye ilâmını alacaklarını yüzde doksan dokuz ihtimal ile kat'î haber veren; başta ellerinde nişâne-i tasdik olan hadsiz mu'cizeler bulunan yüz yirmi dört bin[2] *peygamberler (aleyhimüsselâm)*.. ve onların verdikleri haberlerin izlerini ve –sinemada gibi– gölgelerini keşf ile, zevk ile görüp tasdik ederek imza basan yüz yirmi dört milyondan ziyade *evliyalar* (*kaddesallâhu esrârahum)*.. ve o iki kısım meşâhir-i insaniyenin haberlerini aklen, –kat'î burhanlarla ve kuvvetli hüccetlerle– fikren ve mantîken yakînî bir surette isbat ederek tasdik edip imza basan, milyarlar gelen-geçen *muhakkikler,*[(Hâşiye)] *Müçtehitler* ve

---

[1] Ölmeden önce son sözü "Lâ ilâhe illallah" olan kişinin cennete gireceğine dair bkz.: Ebû Dâvûd, *Cenâiz* 15-16; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/247; Bezzâr, *Müsned* 7/77.

[2] Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, 5/265; İbni Hibbân, *Sahîh* 2/77; Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr* 8/217.

(Hâşiye): O muhakkiklerden tek birisi Risale-i Nur'dur. Yirmi senedir en muannid feylesofları ve mütemerrid zındıkları susturan eczaları meydandadır. Herkes okuyabilir ve kimse itiraz etmez.

Aleyhimüsselâm: Allah'ın selamı üzerlerine olsun.
Bekâ-yı ruh: Ruhun hayatının devam etmesi, yok olmaması.
Burhan: Delil.
Eczâ: Bölümler, kısımlar.
Ehl-i iman ve tâat: Allah'a iman edip, emir ve yasaklarına itaat edenler.
Fısk: Günahkârlık, ahlaksızlık.
Hüsn-ü hâtime: Güzel âkıbet, imanla hayatını tamamlama.
İlâm: Bir hüküm veya kararı bildiren belge, yazı.
Kaddesallâhu esrârahum: Sırları ve bereketleri yüce olsun!
Meşâhir-i insaniye: İnsanlığın öncüleri.
Muannid: İnatçı.
Muhakkik: İncelemesini, derinlemesine ve alabildiğine hassasiyetle yapan, eşyanın iç yüzüne vâkıf olan kimse.
Mukadderât-ı nev-i beşer: İnsanın dünya hayatını değerlendirmesine göre ötede nâil olacağı ebedî, sınırsız nimetler, ihsanlar veya maruz kalacağı elemler, azaplar.
Müçtehit: Dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarma bilgi ve kabiliyetine sahip olan kimse.
Mütemerrid: Israrcı, dik kafalı.
Müttefikan: İttifakla, fikir birliği ile.
Nişâne-i tasdik: Tasdik işareti. Doğru ve gerçek olduğunu gösteren işaret, alâmet.
Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik.
Şekâvet-i ebediye: Ebedî mahrumluk, nasipsizlik, cehennem hayatı.
Yakînî: Şüphesiz, kesin bir bilgi niteliğinde.
Zındık: İnançsız, ateist.

sıddîkînler; bilicmâ, mütevâtiren nev-i insanın güneşleri, kamerleri, yıldızları olan bu üç cemaat-i azîme ve bu üç tâife-i ehl-i hakikat ve beşerin kudsî kumandanları olan bu üç büyük ve âlî heyetlerin fermanları ile verdikleri haberleri dinlemeyen.. ve saadet-i ebediyeye giden onların gösterdikleri yol olan sırat-ı müstakimde gitmeyenler.. yüzde doksan dokuz dehşetli tehlike ihtimalini nazara almayan.. ve bir tek muhbirin bir yolda tehlike var demesiyle o yolu bırakan, başka uzun yolda hareket eden bir adam, elbette ve elbette vaziyeti şudur ki:

İki yolun –hadsiz muhbirlerin kat'î ihbarları ile– en kısa ve kolayı ve yüzde yüz cennet ve saadet-i ebediyeyi kazandıranı bırakıp, en dağdağalı ve uzun ve sıkıntılı ve yüzde doksan dokuz cehennem hapsini ve şekâvet-i dâimeyi netice veren yolunu ihtiyâr ettiği hâlde.. dünyada iki yolun, bir tek muhbirin yalan olabilir haberiyle yüzde bir tek ihtimal tehlike ve bir ay hapis imkânı bulunan kısa yolu bırakıp, menfaatsiz –yalnız zararsız olduğu için– uzun yolu ihtiyâr eden bedbaht, sarhoş divaneler gibi dehşetli ve uzakta görünen ve ona musallat olan ejderhalara ehemmiyet vermez, sineklerle uğraşıyor; yalnız onlara ehemmiyet verir derecede aklını, kalbini, ruhunu, insaniyetini kaybetmiş oluyor.

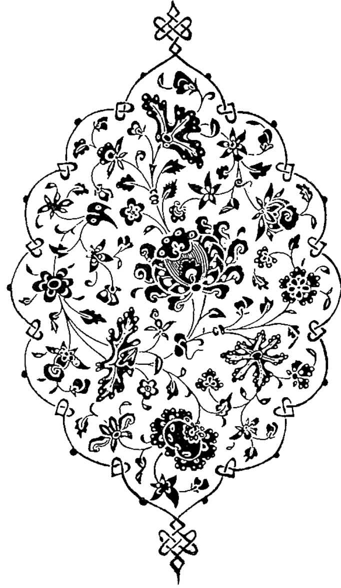
Madem hakikat-i hâl budur; biz mahpuslar, bu hapis musibetinden intikamımızı tam almak için o mübarek ikinci heyetin hediyelerini kabul etmeliyiz. Yani, nasıl ki bir dakika intikam lezzeti ve birkaç dakika veya bir-iki saat sefâhet lezzetleriyle bu musibet, bizi on beş ve beş ve on ve iki-üç sene bu hapse soktu, dünyamızı bize zindan eyledi. Biz dahi bu musibetin rağmına ve inadına, bir-iki saat müddet-i hapsi bir-iki gün ibadete.. ve iki-üç sene cezamızı –mübarek kafilenin hediyeleriyle– yirmi-otuz sene bâkî bir ömre.. ve on ve yirmi sene hapiste cezamızı milyonlar sene cehennem hapsinden affımıza vesile edip fânî dünyamızın ağlamasına mukabil, bâkî hayatımızı güldürerek

---

Âlî: Yüce.
Bilicmâ: Aynı görüşte birleşerek, oy birliğiyle.
Cemaat-ı azîme: Çok büyük cemaat, topluluk.
Dağdağa: Sıkıntı, gürültü.
Hakikat-i hâl: Gerçek durum.
İhtiyâr etmek: Tercih etmek, seçmek.
Kamer: Ay.
Kudsî: Mukaddes, kutlu.
Muhbir: Haberci.
Mütevâtiren: Yalanda ittifâk etmeleri aklen mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin bir haber veya bir bilgi ile.
Nev-i insan: İnsanlık.
Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.
Sıddîkîn: Sıddıklar. Sözü özündeki temizliği ortaya koyan, ameli imanını doğrulayan, çok vefâlı ideal kişiler.
Sırat-ı müstakim: Doğru, şaşırtmayan; eğrilikleri, sapmaları olmayan, dümdüz yol.
Şekâvet-i dâime: Dâimî mahrumluk, nasipsizlik, cehennem hayatı.
Tâife-i ehl-i hakikat: Dâima doğruyu, gerçeği temsil eden zümre.

bu musibetten tam intikamımızı almalıyız. Hapishâneyi terbiyehâne götserip vatanımıza ve milletimize birer terbiyeli, emniyetli, menfaatli adam olmağa çalışmalıyız. Ve hapishâne memurları ve müdürleri ve müdebbirleri dahi câni ve eşkıya ve serseri ve kâtil ve sefâhetçi ve vatana muzır zannettikleri adamları, bir mübarek dershânede çalışan talebeler görsünler ve müftehirâne Allah'a şükretsinler.

* * *



Muzır: Zararlı.
Müdebbir: İdareci, yönetici.
Müftehirâne: İftiharla, övünerek.
Sefâhetçi: Haram helal demeden zevk peşinde koşan, beyinsiz.
Terbiyehâne: Yetişme, olgunlaşma yeri.

Üçüncü Mesele

Gençlik Rehberi'nde izahı bulunan ibretli bir hâdisenin hülâsası şudur:

Bir zaman, Eskişehir Hapishânesi'nin penceresinde bir Cumhuriyet Bayramı'nda oturmuştum. Karşısındaki lise mektebinin büyük kızları, onun avlusunda gülerek raksediyorlardı. Birden mânevî bir sinema ile elli sene sonraki vaziyetleri bana göründü. Ve gördüm ki; o elli-altmış kızlardan ve talebelerden kırk-ellisi kabirde toprak oluyorlar, azap çekiyorlar.. ve on tanesi, yetmiş-seksen yaşında çirkinleşmiş, gençliğinde iffetini muhafaza etmediğinden sevmek beklediği nazarlardan nefret görüyorlar.. kat'î müşâhede ettim. Onların o acınacak hâllerine ağladım. Hapishânedeki bir kısım arkadaşlar ağladığımı işittiler, geldiler, sordular. Ben dedim: "Şimdi beni kendi hâlime bırakınız, gidiniz…"

Evet, gördüğüm hakikattir, hayal değil! Nasıl ki bu yaz ve güzün âhiri kıştır, öyle de gençlik yazı ve ihtiyarlık güzünün arkası kabir ve berzah kışıdır. Geçmiş zamanın elli sene evvelki hâdisâtı sinema ile hâl-i hazırda götserildiği gibi gelecek zamanın elli sene sonraki istikbal hâdisâtını gösteren bir sinema bulunsa, ehl-i dalâlet ve sefâhetin elli-altmış sene sonraki vaziyetleri onlara gösterilse idi, şimdiki güldüklerine ve gayr-i meşrû keyiflerine nefretler ve teellümlerle ağlayacaklardı.

Ben, o Eskişehir Hapishânesi'ndeki müşâhede ile meşgul iken sefâhet ve dalâleti terviç eden bir şahs-ı mânevî, insî bir şeytan gibi karşıma dikildi ve dedi:

Âhir: Son.
Berzâh: Kabir âlemi, dünya ve ahiret arası.
Dalâlet: Sapıtma, doğru yoldan çıkma.
Ehl-i dalâlet ve sefâhet: Doğru yoldan ayrılan, haram helal demeden zevk peşinde olan günahkâr kimseler.
Gayr-ı meşrû: Yasak, haram, izin verilmeyen şey.
Hâdisât: Hâdiseler, olaylar.
Hâl-i hâzır: Şimdiki zaman, mevcut durum.
Hülâsa: Öz, özet.
İnsî şeytan: Şeytanlaşmış insan.
Müşâhede etmek: Görmek.
Raksetmek: Oynamak, dansetmek.
Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik.
Şahs-ı mânevî: Hükmî şahsiyet, tüzel kişilik.
Teellüm: Elem duyma, kederlenme, tasalanma.
Terviç etmek: Revaç vermek, ilgiyi arttırmak.

– "Biz hayatın her bir çeşit lezzetini ve keyiflerini tatmak ve tattırmak istiyoruz, bize karışma!"

Ben de cevaben dedim:

– "Madem lezzet ve zevk için ölümü hatıra getirmeyip dalâlet ve sefâhete atılıyorsun… Kat'iyen bil ki; senin dalâletin hükmüyle bütün geçmiş zaman-ı mâzi, ölmüş ve mâdumdur.. ve içinde cenazeleri çürümüş bir vahşetli mezaristandır. İnsaniyet alâkadarlığıyla ve dalâlet yoluyla senin başına ve -varsa ve ölmemiş ise- kalbine, o hadsiz firaklardan ve o nihâyetsiz dostlarının ebedî ölümlerinden gelen elemler, senin şimdiki sarhoşça, pek kısa bir zamandaki cüz'î lezzetini imha ettiği gibi gelecek istikbal zamanı dahi itikatsızlığın cihetiyle yine mâdum ve karanlıklı ve ölü ve dehşetli bir vahşetgâhtır. Ve oradan gelen ve başını vücûda çıkaran ve zaman-ı hâzıra uğrayan bîçarelerin başları, ecel cellâdının satırıyla kesilip hiçliğe atıldığından, mütemâdiyen akıl alâkadarlığıyla senin imansız başına hadsiz elîm endişeler yağdırıyor. Senin sefihâne cüz'î lezzetini zîr ü zeber eder.

Eğer dalâleti ve sefâheti bırakıp iman-ı tahkikî ve istikamet dairesine girsen, iman nuruyla göreceksin ki; o geçmiş zaman-ı mâzi mâdum ve her şeyi çürüten bir mezaristan değil, belki mevcut ve istikbale inkılâp eden nurânî bir âlem ve bâkî ruhların istikbaldeki saadet saraylarına girmelerine bir intizar salonu görünmesi haysiyetiyle değil elem, belki imanın kuvvetine göre cennetin bir nevi mânevî lezzetini dünyada dahi tattırdığı gibi; gelecek istikbal zamanı, değil vahşetgâh ve karanlık, belki iman gözüyle görünür ki; saadet-i ebediye saraylarında hadsiz rahmeti ve keremi bulunan ve her bahar ve yazı birer sofra yapan ve nimetlerle dolduran bir Rahmân-ı Rahîm-i Zülcelâli ve'l-ikram'ın ziyafetleri kurulmuş ve ihsanlarının sergileri açılmış, oraya sevkiyat var diye iman sinemasıyla müşâhede ettiğinden, derecesine göre bâkî âlemin bir nevi lezzetini hissedebilir. *Demek hakikî ve elemsiz lezzet, yalnız imanda ve iman ile olabilir.*

Cüz'î: Küçük, az.
Firak: Ayrılık.
İman-ı tahkikî: Sağlam, sarsılmaz iman.
İnkılâb etmek: Dönüşmek, değişmek.
İntizar salonu: Bekleme salonu.
İtikat: İnanç, iman.
Mâdum: Varlığı olmayan, yok.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Rahmân-ı Rahîm-i Zülcelâli ve'l-ikram: Zâtında mutlak rahmet sahibi olan, varlığa da bu rahmeti ile merhamet eden ve her türlü ikramları ihsan eden Yüce Allah.
Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.
Sefihâne: Beyinsizce, aptalca.
Sevkiyat: Gönderilmeler, yollanmalar.
Vahşetgâh: Ürkütücü, ıssız yer.
Zîr ü zeber: Darmadağın, paramparça.

İmanın bu dünyada dahi verdiği binler fayda ve neticelerinden yalnız bir tek fayda ve lezzetini, –bu mezkûr bahsimiz münasebetiyle *Gençlik Rehberi*'nde bir hâşiye olarak yazılan– bir temsil ile beyan edeceğiz, şöyle ki:

Meselâ senin gayet sevdiğin bir tek evlâdın sekeratta ölmek üzere iken ve me'yusâne elîm firakını düşünürken; birden Hazreti Hızır ve Hakîm-i Lokman gibi bir doktor geldi, tiryak gibi bir macun içirdi; o sevimli ve güzel evlâdın gözünü açtı, ölümden kurtuldu. Ne kadar sevinç ve ferah veriyor anlarsın.

İşte o çocuk gibi sevdiğin ve ciddî alâkadar olduğun milyonlar sence mahbub insanlar o mâzi mezaristanında –senin nazarında– çürüyüp mahvolmak üzere iken birden hakikat-i iman, Hakîm-i Lokman gibi o büyük idamhâne tevehhüm edilen mezaristana kalb penceresinden bir ışık verdi. Onunla baştan başa bütün ölüler dirildiler. Ve "Biz ölmemişiz ve ölmeyeceğiz, yine sizinle görüşeceğiz!" lisan-ı hâl ile dediklerinden aldığın hadsiz sevinçler ve ferahları, iman bu dünyada dahi vermesiyle isbat eder ki: *"İman hakikati öyle bir çekirdektir ki; eğer tecessüm etse bir cennet-i hususiye ondan çıkar, o çekirdeğin şecere-i tûbâsı olur."* dedim.

O muannid döndü, dedi:

– "Hiç olmazsa hayvan gibi hayatımızı keyif ve lezzetle geçirmek için sefâhet ve eğlencelerle bu ince şeyleri düşünmeyerek yaşayacağız."

Cevaben dedim:

– "Hayvan gibi olamazsın. Çünkü hayvanın mâzi ve müstakbeli yok. Ne geçmişten elemler ve teessüfler alır ve ne de gelecekten endişeler ve korkular gelir. Lezzetini tam alır, rahatla yaşar, yatar, Hâlık'ına şükreder. Hatta kesilmek için yatırılan bir hayvan, bir şey hissetmez. Yalnız bıçak kestiği vakit hissetmek ister, fakat o his dahi gider, o elemden de kurtulur.

Cennet-i hususiye: Özel bir cennet.
Hakikat-i iman: İman gerçeği.
Hakîm-i Lokman: Lokman Hekim.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
Hâşiye: Dipnot, açıklama.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, davranışların ifade ettiği anlam.
Mahbub: Sevgili, sevilen.
Me'yusâne: Ümitsizce.
Mezkûr: Geçen, zikredilen.
Muannid: İnatçı.
Sekerat: Can çekişme anı, ölüm eşiği.
Şecere-i tûbâ: Tûbâ ağacı.
Tecessüm etmek: Cisim ve vücûda kavuşmak, maddi bir varlık haline gelmek.
Teessüf: Üzülme, eseflenme.
Tevehhüm: Zannetme, vehmetme.
Tiryak: İlaç.

Demek en büyük bir rahmet, bir şefkat-i ilâhiye, gaybı bildirmemektedir ve başa gelen şeyleri setretmektedir. Hususan masum hayvanlar hakkında daha mükemmeldir.

Fakat ey insan, senin mâzi ve müstakbelin akıl cihetiyle bir derece gaybîlikten çıkmasıyla setr-i gaybdan, hayvana gelen istirahattan tamamen mahrumsun. Geçmişten çıkan teessüfler, elîm firaklar ve gelecekten gelen korkular ve endişeler, senin cüz'î lezzetini hiçe indirir. Lezzet cihetinde yüz derece hayvandan aşağı düşürür. Madem hakikat budur. Ya aklını çıkar at, hayvan ol kurtul… Veya aklını imanla başına al, Kur'ân'ı dinle! Yüz derece hayvandan ziyade bu fânî dünyada dahi sâfi lezzetleri kazan!..” diyerek onu ilzam ettim.

Yine o mütemerrid şahıs döndü, dedi:

– “Hiç olmazsa ecnebi dinsizleri gibi yaşarız.”

Cevaben dedim:

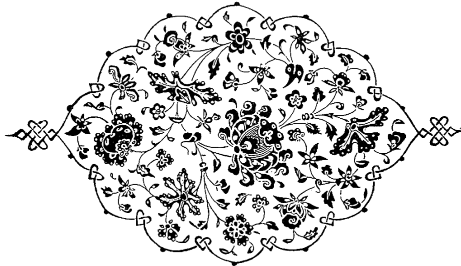
– “Ecnebi *dinsizleri gibi de olamazsın! Çünkü onlar bir peygamberi inkâr etse, diğerlerine inanabilirler. Peygamberleri bilmese de, Allah'a inanabilir. O'nu da bilmezse, kemâlâta medar bazı seciyeleri bulunabilir. Fakat bir Müslüman, en âhir ve en büyük ve dini ve daveti umumî olan âhirzaman Peygamberi (aleyhissalâtü vesselâm)'ı inkâr etse ve zincirinden çıksa; daha hiçbir peygamberi, hatta Allah'ı kabul etmez. Çünkü bütün peygamberleri ve Allah'ı ve kemâlâtı O'nunla bilmiş. Onlar O'nsuz kalbinde kalmaz. Bunun içindir ki, eskiden beri her dinden İslâmiyet'e giriyorlar. Ve hiç bir Müslüman, hakikî Yahudî veya Mecûsî veya Nasrânî olmaz. Belki dinsiz olur, seciyeleri bozulur; vatana, millete muzır bir hâlete girer…”* İspat ettim. O muannid ve mütemerrid şahsın daha tutunacak bir yeri kalmadı. Kayboldu, cehenneme gitti…

Âhir: Son.
Ecnebî: Yabancı, gayr-i müslim.
Elîm: Elem veren, üzücü.
Gayb: Beş duyu ile kavranılamayan, bilinemeyen her şey.
Gaybî: Gayba ait, görünmeyen, bilinmeyen.
İlzam etmek: Delil göstererek susturmak.
Kemâlât: Güzellikler, faziletler, erdemler.
Mecûsî: Ateşe tapan, zerdüşt.
Mütemerrid: Israrcı, dik kafalı.
Nasrânî: Hıristiyan.
Sâfi: Temiz, duru.
Seciye: Karakter, huy.
Setretmek: Örtmek, gizlemek.
Setr-i gayb: Gaybın gizli kılınması, bildirilmemesi.

İşte ey bu Medrese-i Yusufiye'de benim ders arkadaşlarım! Madem hakikat budur. Ve bu hakikati, Risale-i Nur o derece kat'î ve güneş gibi isbat etmiş ki; yirmi senedir mütemerridlerin inatlarını kırıp imana getiriyor.

Biz dahi hem dünyamıza, hem istikbalimize, hem âhiretimize, hem vatanımıza, hem milletimize tam menfaatli ve kolay ve selâmetli olan iman ve istikamet yolunu takip edip, boş vaktimizi sıkıntılı hülyalar yerinde Kur'ân'dan bildiğimiz sûreleri okumak.. ve manalarını bildiren arkadaşlardan öğrenmek.. ve kazaya kalmış farz namazlarımızı kaza etmek.. ve birbirinin güzel huylarından istifade edip bu hapishâneyi güzel seciyeli fidanlar yetiştiren bir mübarek bahçeye çevirmek gibi a'mâl-i sâliha ile.. hapishâne müdür ve alâkadarları, câni ve kâtillerin başlarında zebanî gibi azap memurları değil, belki Medrese-i Yusufiye'de cennete adam yetiştirmek ve onların terbiyesine nezaret etmek vazifesiyle memur birer müstakim üstad ve birer şefkatli rehber olmalarına çalışmalıyız.

* * *



A'mâl-i sâliha: İyi, doğru, yararlı işler.
Alâkadar: İlgili.
Medrese-i Yusufiye: Hz. Yusuf'un (a.s.) zulüm, iftira sebebiyle haksızca senelerce zindanda kalmasından kinâye olarak, aynı kaderi paylaşanların hapsedildiklere yere verilen isim.
Müstakim: Dosdoğru, düzgün.
Nezaret etmek: Gözetmek, idare etmek.

Dördüncü Mesele

Yine Gençlik Rehberi'nde izahı var. Bir zaman bana hizmet eden kardeşlerim tarafından suâl edildi ki:

– "Küre-i arzı herc ü merce getiren ve İslâm mukadderatıyla alâkadar olan bu dehşetli harb-i umumîden elli gündür (şimdi yedi seneden geçti aynı hâl)* hiç sormuyorsun ve merak etmiyorsun. Hâlbuki bir kısım mütedeyyin ve âlim insanlar, cemaati ve câmiyi bırakıp radyo dinlemeye koşuyorlar. Acaba bundan daha büyük bir hâdise mi var? Veya onunla meşgul olmanın zararı mı var?" dediler.

Cevaben dedim ki:

– Ömür sermayesi pek azdır. Lüzumlu işler pek çoktur. Birbiri içinde mütedâhil daireler gibi, her insanın kalb ve mide dairesinden ve ceset ve hâne dairesinden, mahalle ve şehir dairesinden ve vatan ve memleket dairesinden ve küre-i arz ve nev-i beşer dairesinden tut, ta zîhayat ve dünya dairesine kadar, birbiri içinde daireler var. Her bir dairede her bir insanın bir nevi vazifesi bulunabilir. Fakat en küçük dairede, en büyük ve ehemmiyetli ve dâimî vazife var. Ve en büyük dairede en küçük ve muvakkat, ara sıra vazife bulunabilir. Bu kıyas ile –küçüklük ve büyüklük mâkûsen mütenasip– vazifeler bulunabilir. Fakat büyük dairenin cazibedarlığı cihetiyle küçük dairedeki lüzumlu ve ehemmiyetli hizmeti bıraktırıp lüzumsuz, mâlâyani ve âfâkî işlerle meşgul eder. Sermaye-i hayatını boş yerde imha eder. O kıymettar

---

* Parantez içindeki not, 1946 senesine aittir.

Âfâkî: Dış dünyaya ait, kişiyi doğrudan ilgilendirmeyen, faydasız şey.
Cazibedar: Çekim gücü olan, çekici.
Harb-i umumî: Dünya Savaşı.
Herc ü merc: Allak bullak, karmakarışık.
Kıymettar: Kıymetli.
Küre-i arz: Dünya.
Mâkûsen mütenasip: Ters orantılı.
Mâlâyani: Boş, faydasız.
Mukadderât: Cenab-ı Hakk tarafından takdir edilen kadere ait her şey, alın yazısı.
Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.
Mütedâhil: İçice.
Mütedeyyin: Dindar, dinine bağlı kimse.
Nev-i beşer: İnsanlık.
Zîhayat: Canlı.

ömrünü kıymetsiz şeylerde öldürür.[1] Ve bazen bu harp boğuşmalarını merak ile takip eden, bir tarafa kalben taraftar olur. Onun zulümlerini hoş görür, zulmüne şerik olur.[2]

Birinci noktaya cevap ise:

– Evet, bu cihan harbinden daha büyük bir hâdise ve bu zemin yüzündeki hâkimiyet-i âmme dâvâsından daha ehemmiyetli bir dâvâ –herkesin ve bilhassa Müslümanların başına öyle bir hâdise ve öyle bir dâvâ– açılmış ki; her adam, eğer Alman ve İngiliz kadar kuvveti ve serveti olsa ve aklı da varsa o tek dâvâyı kazanmak için bilâ-tereddüt sarf edecek. İşte o dâvâ ise yüz bin meşâhir-i insaniyenin ve hadsiz nev-i beşerin yıldızları ve mürşidlerinin müttefikan, kâinat sahibinin ve mutasarrıfının binler vaad ve ahdlerine istinaden haber verdikleri ve bir kısmı gözleriyle gördükleri şu ki:

Herkesin iman mukabilinde bu zemin yüzü kadar bağlar ve kasırlar[3] *ile müzeyyen ve bâkî ve dâimî bir tarla ve mülkü kazanmak veya kaybetmek dâvâsı başına açılmış. Eğer iman vesikasını sağlam elde etmezse kaybedecek. Ve bu asırda maddiyyûnluk tâunuyla çoklar o dâvâsını kaybediyor. Hatta bir ehl-i keşif ve tahkik, bir yerde kırk vefiyâttan yalnız birkaç tanesinin kazandığını sekeratta müşâhede etmiş.. ötekiler kaybetmişler. Acaba bu kaybettiği dâvânın yerini, bütün dünya saltanatı o adama verilse doldurabilir mi?*

---

[1] İnsanın ahirette sorguya çekileceği konulardan birisi de "ömrünü nasıl geçirdiği" ile ilgili hadis-i şerif için bkz.: Tirmizî, *Kıyamet* 1.

[2] Bkz.: "Zulmedenlere eğilim göstermeyin! Yoksa ateş size dokunur. Sizin Allah'tan başka velileriniz yoktur, sonra yardım da bulamazsınız." (Hûd Sûresi, 11/113).

[3] Cennetin, gökler ve yer kadar genişliğe sahip olduğu, Kur'ân-ı Kerîm'de beyan edilmiştir: Âl-i İmran Sûresi, 3/133; Hadid Sûresi, 57/21. Ayrıca cennette en alt mertebedekilerin bile, bin senelik mesafeye denk gelecek kadar bol nimetlere mazhar olduklarına dair hadisler vardır. (Bkz.: Tirmizî, *Tefsîru sûre* (75) 2, *Cennet* 17; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/13, 64).

Ahd: Ahit, yemin, söz.
Bilâ-tereddüt: Tereddütsüz bir şekilde, kararlılıkla.
Ehl-i keşif ve tahkik: Eşyanın perde arkası –Allah'ın izni ölçüsünde– kendilerine açılıp ilhama mahzar olan, dâima hak ve hakikat peşinde olan veliler.
Hâkimiyet-i âmme: Dünya hâkimiyeti.
İstinâden: Dayanarak.
Kasır: Köşk, saray.
Maddiyyûn: Maddeciler, materyalistler.
Meşâhir-i insaniye: İnsanlığın öncüleri.
Mutasarrıf: İşleri yürüten, yöneten.
Mürşid: Rehber, doğruyu gösteren.
Müşâhede etmek: Görmek, şahit olmak.
Müttefikan: İttifak ederek, oy birliğiyle.
Müzeyyen: Ziynetli, süslü.
Sekerat: Can çekişme anı, ölüm eşiği.
Şerik: Ortak.
Tâun: Vebâ.
Vefiyât: Vefatlar, ölümler.

İşte, o dâvâyı kazandıracak olan hizmetleri ve yüzde doksanına o dâvâyı kaybettirmeyen harika bir dâvâ vekilini, o işte çalıştıran vazifeleri bırakıp ebedî, dünyada kalacak gibi âfâkî mâlâyâniyât ile iştigal etmek tam bir akılsızlık bildiğimizden[1]*; biz Risale-i Nur şakirtleri, her birimizin yüz derece aklımız ziyade olsa da ancak bu vazifeye sarf etmek lâzımdır, diye kanaatimiz var.*

Ey hapis musibetinde benim yeni kardeşlerim! Sizler, benim ile beraber gelen eski kardeşlerim gibi Risale-i Nur'u görmemişsiniz. Ben onları ve onlar gibi binler şakirtleri şahit göstererek derim ve isbat ederim ve isbat etmişim ki:

O büyük dâvâyı yüzde doksanına kazandıran ve yirmi senede yirmi bin adama o dâvânın kazancının vesikası ve senedi ve beratı olan iman-ı tahkikîyi eline veren ve Kur'ân-ı Hakîm'in mu'cize-i mâneviyesinden neş'et edip çıkan ve bu zamanın birinci bir dâvâ vekili bulunan Risale-i Nur'dur.

Bu on sekiz senedir benim düşmanlarım ve zındıklar ve maddiyyûnlar, aleyhimde gayet gaddarâne desiselerle hükümetin bazı erkânlarını iğfal ederek bizi imha için –bu defa gibi, eskide dahi– hapislere, zindanlara soktukları hâlde, Risale-i Nur'un çelik kal'asında yüz otuz parça cihâzâtından ancak iki-üç parçasına ilişebilmişler. Demek avukat tutmak isteyen onu elde etse yeter. Hem korkmayınız, Risale-i Nur yasak olmaz! Hükümet-i Cumhuriye'nin mebusları ve erkânlarının ellerinde mühim risaleleri –iki, üçü müstesna olarak– serbest geziyorlardı. İnşâallah, bir zaman hapishâneleri tam bir ıslahhâne yapmak için bahtiyar müdürler ve memurlar, o Nurları mahpuslara ekmek ve ilâç gibi tevzi edecekler.

* * *

---

[1] "Akıllı kimse, nefsini muhasebe eden ve ölümden sonrası için çalışandır; âciz ise nefsini hevâsının peşine takan ve Allah'tan boş şeyleri temennide bulunan kimsedir." anlamındaki hadis için bkz.: Tirmizî, *Sıfatü'l-kıyâmet* 25; İbni Mâce, *Zühd* 31; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/124.

Cihâzât: Bölümler, parçalar.
Desise: Hile, oyun.
Erkân: Birimler, rükünler.
Gaddarâne: Gaddarca.
Hükümet-i Cumhuriye: Cumhuriyet Hükümeti.
Islahhâne: Islâh evi. Yetiştirme ve eğitme yurdu.
İğfâl etmek: Aldatmak, kandırmak.
İman-ı tahkikî: Sağlam, sarsılmaz iman.
İştigal etmek: Bir şeyle vakit geçirmek, meşgul olmak.
Kal'a: Kale.
Mâlâyâniyât: Faydasız ve boş şeyler.
Mebus: Milletvekili.
Mu'cize-i mâneviye: Mânevi mu'cize.
Neş'et etmek: Meydana gelmek, kaynaklanmak.
Şâkirt: Öğrenci, talebe.
Tevzi etmek: Dağıtmak.
Zındık: İnançsız, ateist.

Beşinci Mesele

Gençlik Rehberi'nde izah edildiği gibi:

Gençlik, hiç şüphe yok ki gidecek. Yaz güze ve kışa yer vermesi ve gündüz akşama ve geceye değişmesi kat'iyetinde gençlik dahi ihtiyarlığa ve ölüme değişecek.

Eğer o fânî ve geçici gençliğini iffetle hayrâta –istikamet dairesinde– sarf etse onunla ebedî, bâkî bir gençliği kazanacağını bütün semâvî fermanlar müjde veriyorlar.

Eğer sefâhete sarf etse, nasıl ki bir dakika hiddet yüzünden bir katl, milyonlar dakika hapis cezasını çektirir. Öyle de gayr-i meşrû dairedeki gençlik keyifleri ve lezzetleri, âhiret mes'uliyetinden ve kabir azabından ve zevalinden gelen teessüflerden ve günahlardan ve dünyevî mücâzâtlarından başka, aynı lezzet içinde o lezzetten ziyade elemler olduğunu aklı başında her genç tecrübe ile tasdik eder.

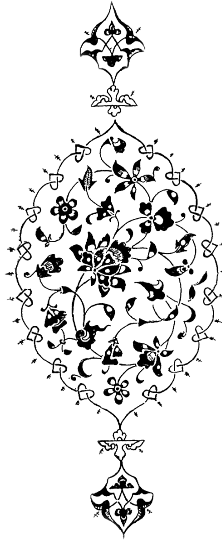
Meselâ haram sevmekte bir kıskançlık elemi ve firak elemi ve mukabele görmemek elemi gibi çok ârızalar ile o cüz'î lezzet, zehirli bir bal hükmüne geçer. Ve o gençliğin sû-i istîmali ile gelen hastalıkla hastahânelere ve taşkınlıklarıyla hapishânelere ve kalb ve ruhun gıdasızlık ve vazifesizliğinden neş'et eden sıkıntılarla meyhânelere, sefâhethânelere veya mezaristana düşeceklerini bilmek istersen, git hastahânelerden ve hapishânelerden ve meyhânelerden ve kabristandan sor. Elbette, ekseriyetle gençlerin gençliğinin sû-i istîmalinden ve taşkınlıklarından ve gayr-i meşrû keyiflerin cezası olarak gelen tokatlardan eyvahlar ve ağlamalar ve esefler işiteceksin.

Firak: Ayrılık.
Gayr-i meşrû: Yasak, haram, izin verilmeyen şey.
Hayrât: Hayırlar. Allah rızası için yapılan, kişiye ve topluma faydalı olan bütün işler.
İffet: Nâmus, ahlak.
Katl: Öldürme, cinayet.
Mes'uliyet: Sorumluluk.
Mukabele: Karşılık, kabullenme.
Mücâzât: Cezalar.
Neş'et etmek: Meydana gelmek, kaynaklanmak.
Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik.
Sefâhethâne: Zevk ve eğlence yeri.
Semâvî ferman: Allah tarafından gönderilen, ilâhî din.
Sû-i istîmal: Kötüye kullanma.
Teessüf: Üzülme, eseflenme.
Zeval: Yok olma, ölme.

Eğer, istikamet dairesinde gitse gençlik, gayet şirin ve güzel bir nimet-i ilâhiye ve tatlı ve kuvvetli bir vasıta-yı hayrât olarak âhirette gayet parlak ve bâkî bir gençlik netice vereceğini, başta Kur'ân olarak çok kat'î âyâtıyla bütün semâvî kitaplar ve fermanlar haber verip müjde ediyorlar.

Madem hakikat budur.. ve madem helâl dairesi keyfe kâfidir..[1] *ve madem haram dairesindeki bir saat lezzet, bazen bir sene ve on sene hapis cezasını çektirir… Elbette, gençlik nimetine bir şükür olarak o tatlı nimeti iffette, istikamette sarf etmek lâzım ve elzemdir.*

* * *



[1] "Allah'ım, haramına karşı helâlinle beni doyur!" anlamındaki dua için bkz.: Tirmizî, *Deavât* 110; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/153; Bezzâr, *Müsned* 2/185.

Âyât: Âyetler. **Nimet-i ilâhiye:** Allah'ın nimeti. **Vâsıta-yı hayrât:** Hayırlar vesilesi.
Elzem: Çok gerekli, vazgeçilmez.

Altıncı Mesele

Risale-i Nur'un çok yerlerinde izahı ve kat'î hadsiz hüccetleri bulunan iman-ı billâh rüknünün binler küllî burhanlarından bir tek burhana kısaca bir işarettir.

Kastamonu'da lise talebelerinden bir kısmı yanıma geldiler. "Bize Hâlık'ımızı tanıttır, muallimlerimiz Allah'tan bahsetmiyorlar." dediler.

Ben dedim:

– "*Sizin okuduğunuz fenlerden her fen, kendi lisan-ı mahsusuyla mütemâdiyen Allah'tan bahsedip Hâlık'ı tanıttırıyorlar. Muallimleri değil, onları dinleyiniz!*

◆ Meselâ, nasıl ki mükemmel bir eczahâne ki her kavanozunda harika ve hassas mizanlarla alınmış hayattar macunlar ve tiryaklar var. Şüphesiz gayet maharetli ve kimyager ve hakîm bir eczacıyı gösterir.

Öyle de küre-i arz eczahânesinde bulunan dört yüz bin çeşit nebâtât ve hayvanât kavanozlarındaki zîhayat macunlar ve tiryaklar cihetiyle, bu çarşıdaki eczahâneden ne derece ziyade mükemmel ve büyük olması nisbetinde –*okuduğunuz fenn-i tıp mikyasıyla*– küre-i arz eczahâne-i kübrâsının eczacısı olan Hakîm-i Zülcelâl'i hatta kör gözlere de gösterir, tanıttırır.

◆ Hem meselâ, nasıl bir harika fabrika ki binler çeşit çeşit kumaşları basit bir maddeden dokuyor. Şeksiz, bir fabrikatörü ve maharetli bir makinisti tanıttırır.

Eczahâne-i kübrâ: En büyük eczane.
Hakîm: Yaptığı şeyi tam yerli yerinde yapan.
Hakîm-i Zülcelâl: Her şeyi yerli yerinde yapan, yaratan Ulu Allah.
Hâlık: Yaratıcı.
Hayattar: Canlı.
Hayvanât: Hayvanlar.
Hüccet: Delil.
İman-ı billah rüknü: Allah'a iman esası.
Küllî burhanlar: Kapsamlı deliller.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Lisan-ı mahsus: Hususî, özel dil.
Mikyas: Ölçü, ölçek.
Mizan: Ölçü.
Muallim: Öğretmen.
Mütemâdiyen: Sürekli olarak.
Nebâtât: Bitkiler.
Tiryak: İlâç.
Zîhayat: Canlı.

Öyle de küre-i arz denilen yüz binler başlı, her başında yüz binler mükemmel fabrika bulunan bu seyyar makine-i rabbâniye, ne derece bu insan fabrikasından büyükse, mükemmelse o derecede *–okuduğunuz fenn-i makine mikyasıyla–* küre-i arzın ustasını ve sahibini bildirir ve tanıttırır.

◆ Hem meselâ, nasıl ki gayet mükemmel bin bir çeşit erzak, etrafından celp edip içinde muntazaman istif ve ihzâr edilmiş depo ve iâşe ambarı ve dükkân; şeksiz, bir fevkalâde iâşe ve erzak mâlikini ve sahibini ve memurunu bildirir.

Öyle de bir senede yirmi dört bin senelik bir dairede muntazaman seyahat eden ve yüz binler ve ayrı ayrı erzak isteyen tâifeleri içine alan ve seyahatiyle mevsimlere uğrayıp, baharı bir büyük vagon gibi binler ayrı ayrı taamlarla doldurarak, kışta erzakı tükenen bîçare zîhayatlara getiren ve küre-i arz denilen bu rahmânî iâşe ambarı ve bu sefine-i sübhâniye ve bin bir çeşit cihâzâtı ve malları ve konserve paketleri taşıyan bu depo ve dükkân-ı rabbânî, ne derece o fabrikadan büyük ve mükemmel ise *–okuduğunuz veya okuyacağınız fenn-i iâşe mikyasıyla–* o kat'iyette ve o derecede küre-i arz deposunun sahibini, mutasarrıfını, müdebbirini bildirir; tanıttırır, sevdirir.

◆ Hem nasıl ki dört yüz bin millet içinde bulunan ve her milletin istediği erzakı ayrı ve istîmal ettiği silâhı ayrı ve giydiği elbisesi ayrı ve tâlimatı ayrı ve terhisatı ayrı olan bir ordunun mu'cizekâr bir kumandanı, tek başıyla bütün o ayrı ayrı milletlerin ayrı ayrı erzaklarını ve çeşit çeşit eslihalarını ve elbiselerini ve cihâzâtlarını, hiçbirini unutmayarak ve şaşırmayarak verdiği o acîb ordu ve ordugâh; şüphesiz, bedâhetle o harika kumandanı gösterir, takdirkârâne sevdirir.

Acîb: Hayret verici.
Bedâhet: Açıklık, gözle görülür olma.
Bîçare: Çaresiz.
Celb etmek: Çekmek.
Cihâzât: Aletler, donanımlar.
Dükkân-ı rabbânî: Cenâb-ı Hakk'ın yüce irade, kusursuz idare ve sınırsız kudretiyle gözettiği varlıkların ihtiyaç duyacağı her türlü maddelerle sürekli donatılan dünya.
Esliha: Silâhlar.
Fenn-i iâşe: Gıda mühendisliği.
Fenn-i makine: Makine mühendisliği.
İâşe ambarı: Gıda deposu.
İhzâr etmek: Hazırlamak.
İstîmal etmek: Kullanmak.
Mâlik: Sahip.
Mu'cizekâr: Mucizeler yapan.
Muntazaman: Düzenli olarak.
Mutasarrıf: Yönetici.
Müdebbir: Her şeyi hikmetle yöneten.
Rahmânî iâşe ambarı: Cenâb-ı Hakk'ın engin merhameti ile ihtiyaç duyulan her türlü erzakla sürekli donatılan dünya.
Sefine-i sübhâniye: Cenâb-ı Hakk'ın kusursuz, benzersiz icraatlarına ayna olan, kâinat denizinde yüzen bir gemi hükmündeki dünya.
Seyyar makine-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın ilim, irade, kudreti altında hareket eden bir makine hükmündeki dünya.
Şek: Şüphe.
Taam: Yiyecek.
Takdirkârâne: Değerini bilerek.

Aynen öyle de zemin yüzünün ordugâhında ve her baharda yeniden silâh altına alınmış bir yeni ordu-yu sübhânîde nebâtât ve hayvanât milletlerinden dört yüz bin nev'in çeşit çeşit elbise, erzak, esliha, tâlim, terhisleri gayet mükemmel ve muntazam ve hiç birini unutmayarak ve şaşırmayarak bir tek Kumandan-ı Âzam tarafından verilen küre-i arzın bahar ordugâhı, ne derece mezkûr insan ordu ve ordugâhından büyük ve mükemmel ise *–sizin okuyacağınız fenn-i askerî mikyasıyla–* dikkatli ve aklı başında olanlara o derece küre-i arzın Hâkim'ini ve Rabb'ini ve Müdebbir'ini ve Kumandan-ı Akdes'ini hayretler ve takdislerle bildirir ve tahmid ve tesbihle sevdirir.

◆ Hem nasıl ki bir harika şehirde milyonlar elektrik lâmbaları hareket ederek her yeri gezerler. Yanmak maddeleri tükenmiyor bir tarzdaki elektrik lâmbaları ve fabrikası; şeksiz, bedâhetle elektriği idare eden ve seyyar lâmbaları yapan ve fabrikayı kuran ve iştiâl maddelerini getiren bir mu'cizekâr ustayı ve fevkalâde kudretli bir elektrikçiyi hayretler ve tebriklerle tanıttırır, yaşasınlar ile sevdirir.

Aynen öyle de bu âlem şehrinde dünya sarayının damındaki yıldız lâmbaları, bir kısmı –kozmoğrafyanın dediğine bakılsa– küre-i arzdan bin defa büyük ve top güllesinden yetmiş defa süratli hareket ettikleri hâlde intizamını bozmuyor, birbirine çarpmıyor, sönmüyor, yanmak maddeleri tükenmiyor. Okuduğunuz kozmoğrafyanın dediğine göre küre-i arzdan bir milyon defadan ziyade büyük ve bir milyon seneden ziyade yaşayan ve bir misafirhâne-i rahmâniyede bir lâmba ve soba olan güneşimizin yanmasının devamı için her gün küre-i arzın denizleri kadar gazyağı ve dağları kadar kömür veya bin arz kadar odun yığınları lâzımdır ki sönmesin. Ve onu ve onun gibi ulvî yıldızları gazyağsız, odunsuz, kömürsüz yandıran ve söndürmeyen ve beraber ve çabuk gezdiren ve birbirine çarptırmayan bir nihâyetsiz kudreti ve saltanatı, ışık parmaklarıyla gösteren bu kâinat şehr-i muhteşemindeki

---

Bedâhet: Açıklık, gözle görülür olma.
Fenn-i askerî: Askerlikle ilgili ilim.
İştiâl: Yanma.
Kozmoğrafya: Astronomi.
Kumandan-ı Akdes: Her türlü eksiklikten uzak, bütün varlıkları sevk ve idare eden Yüce Yaratıcı.
Kumandan-ı Âzam: En büyük komutan.
Mezkûr: Bahsi geçen.
Misafirhâne-i rahmâniye: Cenâb-ı Hakk'ın engin merhameti ile varlıkları ağırladığı dünya misâfirhânesi.
Mu'cizekâr: Mu'cizeli.
Müdebbir: Her şeyi hikmetle yöneten, Hz. Allah.
Ordu-yu sübhânî: Cenâb-ı Hakk'ın kusursuz, benzersiz icraatlarına ayna olan varlık ordusu.
Rabb: Her şeyi yaratan, terbiye eden, her şeyin sahibi Cenâb-ı Hakk.
Tahmid: Hamdetme, övme.
Tesbih: Allah'ın her türlü kusur ve noksandan uzak olduğunu dile getirmek.

dünya sarayının elektrik lâmbaları ve idareleri ne derece o misalden daha büyük, daha mükemmeldir.[1] O derecede *–sizin okuduğunuz veya okuyacağınız fenn-i elektrik mikyasıyla–* bu meşher-i âzam-ı kâinatın Sultan'ını, Münevvir'ini, Müdebbir'ini, Sâni'ini, o nurânî yıldızları şahit göstererek tanıttırır; tesbihatla, takdisatla sevdirir, perestiş ettirir.

◆ Hem meselâ, nasıl ki bir kitap bulunsa ki bir satırında bir kitap ince yazılmış ve her bir kelimesinde ince kalemle bir sûre-i Kur'âniye yazılmış, gayet mânidâr ve bütün meseleleri birbirini teyid eder ve kâtibini ve müellifini fevkalâde meharetli ve iktidarlı gösteren bir acîb mecmua; şeksiz, gündüz gibi kâtip ve musannifini kemâlâtıyla, hünerleriyle bildirir, tanıttırır. [2] بَارَكَ اللّٰهُ [3] مَا شَاءَ اللّٰهُ cümleleriyle takdir ettirir.

Aynen öyle de bu kâinat kitab-ı kebîri ki; bir tek sahifesi olan zemin yüzünde ve bir tek forması olan baharda, üç yüz bin ayrı ayrı kitaplar hükmündeki üç yüz bin nebâtî ve hayvanî tâifeleri beraber, birbiri içinde, yanlışsız, hatasız, karıştırmayarak, şaşırmayarak, mükemmel, muntazam ve bazen ağaç gibi bir kelimede bir kasideyi ve çekirdek gibi bir noktada bir kitabın tamam bir fihristesini yazan bir kalem işlediğini gözümüzle gördüğümüz bu nihâyetsiz mânidâr ve her kelimesinde çok hikmetler bulunan şu mecmûa-yı kâinat ve bu mücessem kur'ân-ı ekber-i âlem, mezkûr misaldeki kitaptan ne derece büyük ve mükemmel ve mânidâr ise o derecede *–sizin okuduğunuz*

---

[1] Bkz.: "Biz yere en yakın semayı lâmbalarla donattık..." (Mülk Sûresi, 67/5); "Gökte burçlar yaratan, onların içinde bir kandil (güneş) ve nurlu bir ay yerleştiren Allah yüceler yücesidir." (Furkan Sûresi, 25/61). Ayrıca bkz.: "Gökte Ay'ı bir nur, güneşi ise lâmba yaptı." (Nuh Sûresi, 71/16); "Orada (gökyüzünde) pırıl pırıl yanan bir lamba koyduk." (Nebe Sûresi, 78/13).

[2] "Allah hayır ve bereketini artırsın."

[3] "Allah ne güzel dilemiş ve takdir etmiş!"

Acîb: Hayret verici.
Fenn-i elektrik: Elektrik mühendisliği.
Kâinat kitab-ı kebîri: Büyük bir kitap gibi olan kâinat.
Kaside: Bir şiir türü.
Kemâlât: Mükemmel sıfatlar. Eksiksiz, kusursuz işler, icraatlar.
Kur'ân-ı ekber-i âlem: Büyük bir Kur'ân gibi olan kâinat.
Mânidar: Manalı.
Mecmua: Dergi.
Mecmûa-yı kâinat: Güzel eserlerden oluşan bir dergi gibi olan kâinat.
Meşher-i âzam-ı kâinatın Sultan'ı: Kâinat denilen en büyük serginin hükümdarı.
Mikyas: Ölçü, ölçü aleti.
Musannif: Yazar.
Mücessem: Cisme bürünmüş, cisim halini almış.
Müdebbir: Her şeyi hikmetle yöneten, Hz. Allah.
Müellif: Kitap yazan, yazar.
Münevvir: Aydınlatan, Hz. Allah.
Nebâtî ve hayvanî tâifeler: Bitki ve hayvan türleri.
Nuranî yıldızlar: Pırıl pırıl yıldızlar
Perestiş: Hayranlık, çok sevme, ibadet etme.
Sâni': Her şeyi en güzel ve sanatlı bir şekilde yaratan Hz. Allah.
Takdisat: Takdisler; Cenab-ı Hakk'ın kusursuz, pak ve her hususta noksansız olduğunu dile getirme.
Teyid etmek: Güçlendirmek.

fenn-i hikmeti'l-eşya ve mektepte bilfiil mübâşeret ettiğiniz fenn-i kıraat ve fenn-i kitâbet, geniş mikyaslarıyla ve dürbün gözleriyle– bu kitab-ı kâinatın nakkâşını, kâtibini hadsiz kemâlâtıyla tanıttırır. [1]اَللّٰهُ أَكْبَرُ cümlesiyle bildirir, [2]سُبْحَانَ اللّٰهِ takdisiyle tarif eder. [3]اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ senâlarıyla sevdirir.

İşte bu fenlere kıyasen yüzer fünûndan her bir fen, geniş mikyasıyla ve hususi aynasıyla ve dürbünlü gözüyle ve ibretli nazarıyla bu kâinatın Hâlık-ı Zülcelâl'ini esmâsıyla bildirir; sıfâtını, kemâlâtını tanıttırır.

İşte bu muhteşem ve parlak bir burhan-ı vahdâniyet olan mezkûr hüccceti ders vermek içindir ki Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan çok tekrar ile en ziyade [4]رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ve [5]خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ âyetleriyle Hâlık'ımızı bize tanıttırıyor" diye o mektepli gençlere dedim.

Onlar dahi tamamıyla kabul edip tasdik ederek: "Hadsiz şükür olsun Rabbimiz'e ki tam kudsî ve ayn-ı hakikat bir ders aldık. Allah senden razı olsun!" dediler.

Ben de dedim:

– "*İnsan, binler çeşit elemler ile müteellim ve binler nevi lezzetler ile mütelezziz olacak bir zîhayat makine.. ve gayet derece acziyle beraber hadsiz, maddî, mânevî düşmanları.. ve nihâyetsiz fakrıyla beraber hadsiz, zâhirî ve bâtınî ihtiyaçları bulunan.. ve mütemâdiyen zeval ve firak tokatlarını yiyen*

---

[1] "Allah büyüktür!"

[2] "Allah'ı bütün eksikliklerden tenzih ederim."

[3] "Bütün hamdler, övgüler Allah'adır."

[4] "Göklerin ve yerin Rabbi" (Ra'd Sûresi, 13/16; İsrâ Sûresi, 17/102; Kehf Sûresi, 18/14...).

[5] "Gökleri ve yeri yarattı…" (En'âm Sûresi, 6/1, 73; A'râf Sûresi, 7/54; Tevbe Sûresi, 9/36...).

Ayn-ı hakikat: Hakikatın ta kendisi.
Bilfiil: Pratikte, uygulamada..
Burhan-ı vahdâniyet: Allah'ın birliğini gösteren delil.
Esmâ: Allah'ın isimleri.
Fenn-i hikmeti'l-eşya: Varlıkların özelliklerini araştıran ilim (fizik, kimya, botanik vb.).
Fenn-i kıraat ve fenn-i kitâbet: Kompozisyon, imlâ, hikâye, anlatım vb. dersler.
Hâlık-ı Zülcelâl: Ululuk ve azamet sahibi Yaratan.
Kudsî: Kutsal.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Açıklama ve ifadesiyle mu'cize olan Kur'ân.
Mübâşeret etmek: Bir işi yapmak, temas etmek.
Müteellim: Acı ve elem duyan.
Mütelezziz: Lezzet alan.
Mütemâdiyen: Sürekli olarak.
Nakkâş: İşleyen, nakşeden.
Senâ: Övme, medh.
Zeval ve firak: Bitip yok olma ve ayrılık.
Zîhayat: Canlı.

bir bîçare mahlûk iken, birden iman ve ubûdiyetle böyle bir Padişah-ı Zülcelâl'e intisap edip bütün düşmanlarına karşı bir nokta-yı istinad.. ve bütün hâcâtına medar bir nokta-yı istimdad bularak, herkes mensup olduğu efendisinin şerefiyle, makamıyla iftihar ettiği gibi; o da böyle nihâyetsiz Kadîr ve Rahîm bir Padişah'a iman ile intisap etse ve ubûdiyetle hizmetine girse ve ecelin idam ilânını kendi hakkında terhis tezkeresine çevirse ne kadar memnun ve minnettar ve ne kadar müteşekkirâne iftihar edebilir, kıyas ediniz."

O mektepli gençlere dediğim gibi musibetzede mahpuslara da tekrar ile derim:

– "*O'nu tanıyan ve itaat eden zindanda dahi olsa bahtiyardır. O'nu unutan saraylarda da olsa zindandadır, bedbahttır!*

Hatta bir bahtiyar mazlum, idam olunurken bedbaht zâlimlere demiş: 'Ben idam olmuyorum. Belki terhis ile saadete gidiyorum. Fakat ben de sizi idam-ı ebedî ile mahkûm gördüğümden sizden tam intikamımı alıyorum.' لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ[1] diyerek sürûr ile teslim-i ruh eder."

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ[2]

* * *

---

[1] "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur." (Sâffât Sûresi, 37/35; Muhammed Sûresi, 47/19).

[2] "Sübhânsın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara Sûresi, 2/32).

Bedbaht: Mutsuz.
Hâcât: İhtiyaçlar.
İdam-ı ebedî: Ebediyen yok olma.
İntisap etmek: Bir yere bağlanmak.
Kadîr: Her şeye gücü yeten Hz. Allah.
Medar: Vesile, sebep.
Müteşekkirâne: Teşekkür ederek.
Nokta-yı istimdad: Yardım istenecek yer, nokta.
Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.
Padişah-ı Zülcelâl: Ululuk sahibi Padişah; Cenab-ı Hak.
Rahîm: Merhameti ve ihsanı sonsuz Hz. Allah.
Sürûr: Sevinç.
Teslim-i ruh etmek: Ruhu teslim etmek, ölmek.
Ubûdiyet: Kulluk.

Yedinci Mesele

Denizli Hapsi'nde Bir Cuma Gününün Meyvesidir

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَمَٓا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلاَّ كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ[1] ۞

مَا خَلْقُكُمْ وَلاَ بَعْثُكُمْ إِلاَّ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ[2] ۞

فَانْظُرْ إِلٰى اٰثَارِ رَحْمَةِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَٓا إِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ[3] ۞

Bir zaman Kastamonu'da "Hâlık'ımızı bize tanıttır!" diyen lise talebelerine sâbık Altıncı Mesele'de mektep fünûnunun dilleriyle verdiğim dersi, Denizli Hapishânesi'nde benimle temas edebilen mahpuslar okudular. Tam bir kanaat-i imaniye aldıklarından, âhirete bir iştiyak hissedip, "Bize âhiretimizi de tam bildir; ta ki nefsimiz ve zamanın şeytanları bizi yoldan çıkarmasın, daha böyle hapislere sokmasın!" dediler. Ve Denizli Hapsi'ndeki Risale-i Nur şakirtlerinin ve sâbıkan Altıncı Mesele'yi okuyanların arzuları ile âhiret rüknünün dahi bir hülâsasının beyanı lâzım geldi. Ben de Risale-i Nur'dan bir kısacık hülâsa ile derim:

---

[1] "Kıyametin oluş işi ise, başka değil, ancak göz açıp kapama yahut daha da kısa bir anda olup biter." (Nahl Sûresi, 16/77).

[2] Ey insanlar! Sizin hepinizi yaratmak veya hepinizi öldükten sonra diriltmek bir tek kişiyi diriltmek gibidir. (Lokman Sûresi, 31/28).

[3] "İşte bak, Allah'ın rahmetinin eserlerine! Ölmüş toprağa nasıl hayat veriyor! İşte bunları yapan kim ise, ölüleri de O diriltecektir. O, her şeye hakkıyla kadirdir." (Rûm Sûresi, 30/50).

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
Hülâsa: Öz, özet.
Kanaat-i imaniye: İman etmek için elde edilen bilgi ve delillerin yeterliliği.
Mektep fünûnu: Okul dersleri.
Rükün: Esas, asıl.
Sâbık: Geçen, önceki.
Sâbıkan: Daha önce.
Şakirt: Öğrenci, talebe.

Nasıl ki Altıncı Mesele'de biz Hâlık'ımızı arzdan, semâvâttan sorduk; onlar fenlerin dilleri ile güneş gibi Hâlık'ımızı bize tanıttırdılar. Aynen biz de âhiretimizi başta o bildiğimiz **Rabbimiz**'den, sonra **Peygamberimiz**'den, sonra **Kur'ân'ımız**dan, sonra sâir **peygamberler** ve **mukaddes kitaplar**dan, sonra **melâikeler**den, sonra **kâinat**tan soracağız.

İşte birinci mertebede âhireti **Allah**'tan soruyoruz. O da bütün gönderdiği elçileriyle ve fermanlarıyla ve bütün isimleriyle ve sıfatlarıyla *"Evet âhiret vardır ve sizi oraya sevk ediyorum."*[1] ferman ediyor. Onuncu Söz, on iki parlak ve kat'î hakikatler ile bir kısım isimlerin âhirete dair cevaplarını isbat ve izah eylemiş. Burada, o izaha iktifâen gayet kısa bir işaret ederiz:

Evet, madem hiçbir saltanat yoktur ki o saltanata itaat edenlere mükâfatı ve isyan edenlere mücâzâtı bulunmasın. Elbette rubûbiyet-i mutlaka mertebesinde bir saltanat-ı sermediyenin, o saltanata iman ile intisap ve taat ile fermanlarına teslim olanlara mükâfatı.. ve o izzetli saltanatı küfür ve isyanla inkâr edenlere de mücâzâtı; o rahmet ve cemâle, o izzet ve celâle lâyık bir tarzda olacak diye **Rabbü'l-âlemîn ve Sultan, Deyyân** isimleri cevap veriyorlar.

Hem madem güneş gibi, gündüz gibi zemin yüzünde bir umumî rahmet ve ihatalı bir şefkat ve kerem gözümüzle görüyoruz.

Meselâ o rahmet, her baharda umum ağaçları ve meyveli nebâtları cennet hurileri gibi giydirip, süslendirip, ellerine her çeşit meyveleri verip, bizlere uzatıp "Haydi alınız, yiyiniz!" dediği gibi.. bir zehirli sineğin eliyle bizlere şifalı, tatlı balı yedirdiği ve elsiz bir böceğin eliyle en yumuşak ipeği bizlere giydirdiği gibi.. bir avuç kadar küçücük çekirdeklerde, tohumcuklarda binler

---

[1] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/126; Nisâ Sûresi, 4/136; Ankebût Sûresi, 29/36.

Arz: Yeryüzü.
Celâl: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini, yüceliğini, kahrını ve bütün eşyadaki umumi tecellilerini ifade eden bir sıfatı.
Cemâl: Cenâb-ı Hakk'ın güzelliğini, bütün güzelliklerin yaratıcısı olduğunu ve bütün eşyadaki hususi tecellilerini ifade eden sıfatı.
Deyyân: Varlığın hukukunu ve hesabını hakkıyla bilen, veren ve görecek olan Hz. Allah.
İhata: İçine alma, kapsama, kuşatma.
İktifâen: Yetinerek.
İntisap: Bağlanma, bağlılık.
İzzet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün yücelikların, şereflerin mutlak sahibi ve yaratıcısı olduğunu ifade eden sıfatı.
Melâike: Melekler.
Mücâzât: Karşılık verme, cezalandırma.
Rabbü'l-âlemîn: Âlemlerin Rabbi, sahibi.
Rubûbiyet-i mutlaka: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan mutlak, sınırsız terbiye ve idâresi.
Saltanat-ı sermediye: Cenâb-ı Hakk'ın ebedi saltanatı, hâkimiyeti.
Semâvât: Gökyüzü.
Sultan: Varlığın idaresi, hâkimiyeti ve tasarrufu emrinde olan Hz. Allah.
Taat: İtaat, kulluk.

batman taamları bizim için saklayan ve ihtiyat zahîresi olarak o küçücük depolarda yerleştiren bir rahmet, bir şefkat, elbette hiç şüphe olamaz ki bu derece nâzeninâne beslediği bu sevimli ve minnettarları ve perestişkârları olan mümin insanları idam etmez. Belki onları daha parlak rahmetlere mazhar etmek için hayat-ı dünyeviye vazifesinden terhis eder diye Rahîm ve Kerîm isimleri suâlimize cevap veriyorlar, اَلْجَنَّةُ حَقٌّ[1] diyorlar.

Hem madem biz gözümüzle görüyoruz ki umum mahlûklarda ve zemin yüzünde öyle bir hikmet eli işliyor ve öyle bir adalet ölçüleriyle işler dönüyor ki akl-ı beşer onun fevkinde düşünemiyor.

Meselâ insanın bin cihâzâtına takılan hikmetlerinden yalnız bir küçük çekirdek kadar kuvve-i hâfızasında bütün tarihçe-i hayatını ve ona temas eden hadsiz hâdisâtı o kuvvecikte yazıp, onu bir kütüphâne hükmüne getirip ve insanın haşirde muhakemesi için neşrolacak olan defter-i a'mâlinin bir küçük senedi olarak her vakit hatırlatmak sırrı ile her insanın eline vererek dimağının cebine koyan bir ezelî hikmet.. ve bütün masnûâtta gayet hassas mizanlar ile âzâlarını yerleştiren; mikroptan gergedana, sinekten simurga kuşuna, bir çiçekli nebâttan milyarlar, trilyonlarla çiçekler açan bahar çiçeğine kadar; israfsız ölçülerle bir tenasüp, bir muvâzene, bir intizam ve bir cemâl içinde masnûâtı bir hüsn-ü sanat yapan.. ve her zîhayatın hukuk-u hayatını kemâl-i mizanla veren; iyiliklere güzel neticeler ve fenalıklara fena neticeler verdiren.. ve Âdem (aleyhisselâm) zamanından beri tâgî ve zâlim kavimlere vurduğu tokatlarla kendini pek kuvvetli ihsas ettiren bir

---

[1] "Cennet haktır." Bkz.: Buhârî, *Deavât* 10, *Tevhid* 8, 24, 35; Müslim, *İman* 46.

Akl-ı beşer: İnsan aklı.
Batman: Altı okka, yaklaşık 8 kg.lık eski bir ağırlık ölçü birimi.
Cihâzât: Donanımlar, duyular, organlar.
Defter-i a'mâl: Amel defteri, insanın yaptığı bütün fiillerin kaydedildiği defter.
Ezelî: Başlangıcı, öncesi olmayan, zaman üstü.
Fevk: Üst.
Hikmet: İlâhi, doğru, yanıltmayan bilgi.
Hukuk-u hayat: Hayatın devamı için gerekli her türlü şey.
Hüsn-ü sanat: Sanat, işleyiş güzelliği.
İhsas etmek: Hissettirmek, belli etmek.
İhtiyat zahîresi: Vakti gelince kullanılmak için saklanan yiyecek.
Kemâl-i mizan: Mükemmel bir ölçü, denge.
Kerîm: Pek cömert, yarattıklarına dâima bol bol veren Hz. Allah.
Kuvve-i hâfıza: Hâfıza kuvveti.
Masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.
Mazhar etmek: Nail etmek, şereflendirmek.
Muvâzene: Denge.
Nâzeninâne: Nazikçe, hoş bir tarzda.
Neşr olmak: Gösterilmek.
Perestişkâr: Kulluk, kölelik tavrı sergileyen.
Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden Hz. Allah.
Simurga kuşu: Ankâ kuşu, zümrüd-ü ankâ.
Taam: Yemek.
Tâgî: Azgın, âsi, yoldan çıkmış.
Tarihçe-i hayat: Hayat tarihçesi, ömür.
Tenasüp: Birbirine uyma, uygunluk.
Zîhayat: Canlı.

adalet-i sermediye[1], elbette ve hiç şüphe getirmez ki –güneş gündüzsüz olmadığı gibi– o hikmet-i ezeliye, o adalet-i sermediye âhiretsiz olmazlar.. ve ölümde en zâlimlerin ve en mazlumların bir tarzda gitmelerindeki âkıbetsiz bir dehşetli haksızlığa, adaletsizliğe ve hikmetsizliğe hiçbir veçhile müsaade etmezler diye **Hakîm ve Hakem ve Adl ve Âdil** isimleri bizim suâlimize kat'î cevap veriyorlar.

Hem madem bütün zîhayat mahlûkların elleri yetişmediği ve iktidarları dairesinde olmayan bütün hâcâtlarını, bütün fıtrî matlaplarını bir nevi dua bulunan istidad-ı fıtrî ve ihtiyac-ı zarurî dilleriyle istedikleri vakitte, gayet rahîm ve işitici ve şefkatli bir dest-i gaybî tarafından verildiğinden.. ve ihtiyârî olan daavât-ı insaniyenin, hususan havasların ve nebîlerin dualarının on adetten altı-yedisi hilâf-ı âdet makbul olmasından[2] kat'î anlaşılıyor ki; her dertlinin âhını, her muhtacın duasını işiten ve dinleyen bir Semî ve Mücîb perde arkasında var, bakar ki; en küçük bir zîhayatın en küçük bir ihtiyacını görür ve en gizli bir âhını işitir, şefkat eder, fiilen cevap verir, memnun eder.

Elbette ve her hâlde hiçbir şüphe ihtimali kalmaz ki; mahlûkların en ehemmiyetlisi olan nev-i insanın en ehemmiyetli ve umumî ve umum kâinatı ve umum esmâ ve sıfât-ı ilâhiyeyi alâkadar eden bekâ-yı uhreviyeye ait dualarını içine alan.. ve nev-i insanın güneşleri ve yıldızları ve kumandanları olan bütün peygamberleri arkasına alıp onlara, duasına "âmîn, âmîn!" dedirten.. ve ümmetinden her gün, her ferd-i mütedeyyin hiç olmazsa kaç defa

---

[1] Cenab-ı Hakk'ın bazı kavimleri helâk ettiğine dair bkz.: A'râf Sûresi, 7/64, 72, 78, 84, 91; Hûd Sûresi, 11/58, 66, 82, 83, 89, 94, 95...

[2] Meselâ Efendimiz (s.a.s.), Cenâb-ı Hak'tan üç şey istediğini; bunların ikisinin kabul olunup birinin kabul olunmadığını ifade buyurmaktadır. Bkz.: Müslim, *Fiten* 19-20; Tirmizî, *Fiten* 14; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/146. Ayrıca bazı âyetlerde başka peygamberlerin de kabul olunan ve olunmayan dualarından bahsedilmektedir. Bkz.: Bakara Sûresi, 2/37, 124; Tevbe Sûresi, 9/113-114; İbrahim Sûresi, 14/35-41; Enbiya Sûresi, 21/83-90.

Adalet-i sermediye: Ebedî, ilâhi adalet.
Âdil: Adaletle hükmeden Hz. Allah.
Adl: Her şeyi yerli yerinde, doğru ve dengeli yapan Hz. Allah.
Âkıbet: Sonuç, netice.
Bekâ-yı uhreviye: Âhirette hayatın sürmesi, devam etmesi.
Daavât-ı insaniye: İnsanların yaptıkları duâlar.
Dest-i gaybî: Görünmeyen el.
Esmâ ve sıfât-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatları.
Ferd-i mütedeyyin: Dindar kimse.
Fıtrî: Tabiî, doğal.
Hâcât: İhtiyaçlar.
Hakem: Her şeyi ölçülü, sağlam, kusursuz, intizamlı ve mükemmel yaratan Hz. Allah.
Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.
Havas: İleri gelenler, seçkinler.
Hilâf-ı âdet: Normal olmayan, alışılmamış.
İhtiyârî: İrâdi, iradeyle isteyerek yapılan.
İstidad-ı fıtrî: Tabiî yetenek, kabiliyet.
Matlap: İstek, talep.
Mucîb: Duâlara en güzel karşılığıyla cevap veren Hz. Allah.
Nebî: Peygamber.
Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden Hz. Allah.
Semî: Her şeyi işiten Hz. Allah.

O'na salavât getirmekle O'nun duasına "âmîn, âmîn!" diyen ve belki bütün mahlûkât o duasına iştirak ederek "Evet ya Rabbenâ! İstediğini ver, biz de O'nun istediğini istiyoruz!" diyorlar. Bütün bu reddedilmez şerâit altında bekâ-yı uhrevî ve saadet-i ebediye için Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'ın haşrin hadsiz esbab-ı mûcibesinden yalnız tek duası cennetin vücûduna ve baharın îcadı kadar kudretine kolay olan âhiretin îcadına kâfi bir sebeptir diye **Mücîb** ve **Semî** ve **Rahîm** isimleri bizim suâlimize cevap veriyorlar.

Hem madem gündüz, bedâhetle güneşi gösterdiği gibi; zemin yüzünde, mevsimlerin tebeddülünde küllî ölmek ve dirilmekte perde arkasında bir mutasarrıf, gayet intizamla koca küre-i arzı bir bahçe, belki bir ağaç kolaylığında ve intizamında.. ve azametli baharı bir çiçek sühûletinde ve mizanlı zinetinde.. ve zemin sahifesinde üç yüz bin haşr ve neşrin numûne ve misallerini gösteren üç yüz bin kitap hükmündeki nebâtât ve hayvanât tâifelerini (onda) yazar, beraber ve birbiri içinde şaşırmayarak, karışık iken karıştırmayarak; birbirine benzemekle beraber iltibassız, sehivsiz, hatasız, mükemmel, muntazam, mânidâr yazan bir kalem-i kudret, bu azameti içinde hadsiz bir rahmet, nihâyetsiz bir hikmet ile işlediği gibi; koca kâinatı, bir hânesi misillü insana musahhar[1] ve müzeyyen ve tefriş etmek.. ve o insanı halife-i zemin ederek[2] ve dağ ve gök ve yer tahammülünden çekindikleri emanet-i kübrâyı ona vermesi..[3] ve sâir zîhayatlara bir derece zâbitlik mertebesiyle mükerrem etmesi.. ve hitabât-ı sübhâniyesine ve sohbetine müşerref eylemesi[4] ile fevkalâde bir makam verdiği.. ve bütün semâvî fermanlarda ona saadet-i ebediyeyi

---

[1] Bkz.: Nahl Sûresi, 16/14; Hac Sûresi, 22/65; Lokman Sûresi, 31/20; Câsiye Sûresi, 45/12.
[2] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/30.
[3] Bkz.: Ahzâb Sûresi, 33/72.
[4] Bkz.: Rahman Sûresi, 55/1-3.

Azamet: Büyüklük.
Bedâhet: Açık - seçiklik, netlik.
Emânet-i kübrâ: Pek büyük emanet, sorumluluk, halifelik vazifesi.
Esbab-ı mûcibe: Bir şeyin olmasını gerektiren sebepler, gerekçeler.
Halife-i zemin: Yeryüzü halifesi.
Haşr: Öldükten sonra dirilme.
Hitâbât-ı sübhâniye: Cenâb-ı Hakk'ın hitapları.
İltibas: Karıştırma, karışıklık.
Küllî: Bütünüyle, tamamen.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Misillü: Gibi.
Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.
Mutasarrıf: İşleri yürüten, yöneten.
Mükerrem etmek: Asâlet vermek, yüceltmek, saygın kılmak.
Müşerref eylemek: Şereflendirmek, şerefli kılmak.
Müzeyyen: Ziynetli, süslü.
Nebâtât ve hayvanât: Bitkiler ve hayvanlar.
Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.
Sehiv: Yanılgı, kusur.
Sühûlet: Kolaylık.
Şerâit: Şartlar.
Tahammül: Yüklenme.
Tebeddül: Değişim.
Tefriş etmek: Döşemek.
Yâ Rabbena: Ey Rabbimiz!
Zâbit: Subay, komutan.

ve bekâ-yı uhreviyeyi kat'î vaad ve ahdettiği hâlde[1]; elbette ve hiçbir şüphe olmaz ki bahar kadar kudretine kolay gelen dâr-ı saadeti, o mükerrem ve müşerref insanlar için açacak ve yapacak ve haşir ve kıyameti getirecek diye **Muhyî** ve **Mümît** ve **Hayy** ve **Kayyûm** ve **Kadîr** ve **Alîm** isimleri, Hâlık'ımızdan sormamıza cevap veriyorlar.

Evet, her baharda bütün ağaçları ve otların köklerini aynen ihya.. ve nebâtî ve hayvanî üç yüz bin nevi haşrin ve neşrin numûnelerini îcad eden bir kudret, Muhammed ve Musa (aleyhimessalâtü vesselâm)'ların her birinin ümmetinin geçirdiği bin senelik zaman, karşı karşıya hayalen getirilip bakılsa haşrin ve neşrin bin misalini ve bin delilini iki bin baharda [(Hâşiye)] gösterdiği görülecek. Ve böyle bir kudretten haşr-i cismânîyi uzak görmek, bin derece körlük ve akılsızlıktır.

Hem madem nev-i beşerin en meşhurları olan yüz yirmi dört bin **peygamberler**[3], ittifak ile saadet-i ebediyeyi ve bekâ-yı uhrevîyi Cenâb-ı Hakk'ın binler vaad ve ahidlerine istinaden ilân edip mu'cizeleriyle doğru olduklarını isbat ettikleri gibi hadsiz **ehl-i velâyet**, keşf ile ve zevk ile aynı hakikate imza basıyorlar. Elbette o hakikat güneş gibi zâhir olur, şüphe eden divane olur…

Evet, bir fende ve bir sanatta mütehassıs bir-iki zâtın o fen ve o sanata ait hükümleri ve fikirleri, onda ihtisası olmayan bin adamın –hatta başka fenlerde âlim ve ehl-i ihtisas da olsalar– muhalif fikirlerini hükümden ıskat ettikleri gibi;

---

[1] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/25; Nisâ Sûresi, 4/122; Mâide Sûresi, 5/9; Meryem Sûresi, 19/60-61; Lokman Sûresi, 31/8-9.

[2] Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, 5/265; İbni Hibbân, *Sahîh* 2/77; Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr* 8/217.

(Hâşiye): Sâbık her bir bahar, kıyameti kopmuş, ölmüş ve karşısındaki bahar onun haşri hükmündedir.

Ahdetmek: Söz vermek.
Alîm: Her şeyi bilen Hz. Allah
Dâr-ı saadet: Mutluluk yurdu, cennet hayatı.
Ehl-i velâyet: Veliler, Allah dostları.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
Haşr-i cismânî: Cismen, bedenen dirilme.
Hayy ve Kayyûm: Her zaman var ve diri olup varlıkların da hayatı ve devamı kendi idaresinde olan Hz. Allah.
Iskat etmek: Düşürmek, hükümsüz kılmak.
İstinâden: Dayanarak.
Kadîr: Her şeye gücü yeten, Kudreti Sonsuz, Hz. Allah.
Keşf: İlâhi ihsan ve ilhâm ile bazı sırları, hakikatleri keşfetme.
Muhyî: Hayat veren, hayatın sahibi Hz. Allah.
Mümît: Ölümü yaratan, verdiği canı alan Hz. Allah.
Mütehassıs / ihtisas: Uzman / uzmanlık.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Sâbık: Geçen, önceki.
Zevk: Allah'la kalbî muamele, vefa çizgisinde cereyan ettiği sürece kalbin enginliklerinde duyulmaya başlayan, doğruyu eğriden ayırmada ilk adım sayılan, ilâhî tecellîlerin ilk esintileri olan mânevi zevkler, ihsanlar.

bir meselede, meselâ Ramazan hilâlini, yevm-i şekte isbat etmek ve "süt konservelerine benzeyen ceviz-i hindî bahçesi rû-yi zeminde var" diye dâvâ etmekte iki isbat edici, bin inkâr edici ve nefyedicilere galebe edip dâvâyı kazanıyorlar. Çünkü isbat eden yalnız bir ceviz-i hindîyi veyahut yerini gösterse kolayca dâvâyı kazanır. Onu nefy ve inkâr eden bütün rû-yi zemini aramak, taramakla hiçbir yerde bulunmadığını göstermekle dâvâsını isbat edebildiği gibi; cenneti ve dâr-ı saadeti ihbar ve isbat eden, yalnız bir izini, sinemada gibi keşfen bir gölgesini, bir tereşşuhunu göstermekle dâvâyı kazandığı hâlde; onu nefy ve inkâr eden, bütün kâinatı ve ezelden ebede kadar zamanları görmek ve göstermekle ancak inkârını ve nefyini isbat ile dâvâyı kazanabilir. Ve bu ehemmiyetli sırdandır ki "hususi bir yere bakmayan ve imanî hakikatler gibi umum kâinata bakan nefiyler, inkârlar (zâtında muhal olmamak şartıyla) isbat edilmez." diye ehl-i tahkik ittifak edip bir düstur-u esasî kabul etmişler.

İşte bu kat'î hakikate binâen binler feylesofların muhalif fikirleri, böyle imanî meselelerde bir tek muhbir-i sâdıka karşı hiçbir şüphe, hatta vesvese vermemek lâzım iken; yüz yirmi bin isbat edici ehl-i ihtisas ve muhbir-i sâdıkın ve hadsiz ve nihâyetsiz müsbit ve mütehassıs ehl-i hakikat ve ashab-ı tahkikin ittifak ettikleri erkân-ı imaniyede aklı gözüne inmiş, kalbsiz, mâneviyâttan uzaklaşmış, körleşmiş birkaç feylesofun inkârlarıyla şüpheye düşmenin ne kadar ahmaklık ve divanelik olduğunu kıyas ediniz.

Hem madem gözümüzle –gündüz gibi– hem nefsimizde, hem etrafımızda bir *rahmet-i âmme* ve bir *hikmet-i şâmile* ve bir *inâyet-i dâime* müşâhede ediyoruz.. ve dehşetli bir saltanat-ı rubûbiyet ve dikkatli bir adalet-i âliye ve

---

Adalet-i âliye: Yüce adalet.
Ceviz-i hindî: Hindistan cevizi.
Düstur-u esasî: Temel düstur, prensip.
Ehl-i hakikat: Dâima hak ve hakikat peşinde olanlar.
Ehl-i ihtisas: Mütehassıslar, uzmanlar.
Ehl-i tahkik / ashab-ı tahkik: Gerçeği araştırıp, delillere dayanarak bir sonuca ulaşan kimseler.
Erkân-ı imaniye: İmanın şartları, esasları.
Galebe etmek: Yenmek, galip gelmek.
Hikmet-i şâmile: Bütün varlıkları içine alan ilâhî hikmet.
İnâyet-i dâime: Yaratılışta her zaman mükemmel bir ihtimamla denge içerisinde kesintisiz devam edip duran düzen, intizam.
Muhal: İmkânsız.
Muhbir-i sâdık: Doğru, yanıltmayan haberci.
Müsbit: İspatlayan, isbat eden.
Müşâhede etmek: Görmek, şahit olmak.
Nefiy / Nefy: Bir şeyin olmadığını iddia etme, varlığını inkâr etme.
Nefyedici: Bir şeyin yokluğunu veya olmadığını iddia eden kimse.
Rahmet-i âmme: Her varlığı kuşatan ilâhî rahmet.
Rû-yi zemin: Yeryüzü.
Saltanat-ı rubûbiyet: Allah'ın kâinâtı kuşatan hâkimiyeti, yönetimi.
Tereşşuh: Sızıntı, belirti, işaret.
Yevm-i şek: Şaban ayının otuzuncu günü. Ramazan olup olmadığı hakkında şüphe edilen ancak hilâl görülmedikçe de oruca başlanmayan gün.

izzetli icraât-ı celâliyenin âsârını ve cilvelerini görüyoruz. Hatta bir ağacın meyveleri ve çiçekleri sayısınca o ağaca hikmetler takan bir *hikmet*.. ve her bir insanın cihâzâtı ve hissiyâtı ve kuvveleri adedince ihsanları, in'âmları ona bağlamış bir *rahmet*.. ve Kavm-i Nûh ve Hûd ve Sâlih (aleyhimüsselâm) ve Kavm-i Âd ve Semûd ve Firavun gibi âsi milletlere tokat vuran[1] ve en küçük bir zîhayatın hakkını muhafaza eden izzetli ve inâyetli bir *adalet*.. ve

وَمِنْ اٰيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَآءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ

إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ[2]

âyeti, azametli bir îcaz ile der:

"Nasıl ki iki kışlada yatan ve duran mutî askerler, bir kumandanın çağırmasıyla silâh başına ve vazife başına boru sesiyle gelmeleri gibi; aynen öyle de bu iki kışlanın misalinde ve emre itaatinde koca semâvât ve küre-i arz, Sultan-ı Ezelî'nin askerlerine iki mutî kışla gibi; ne vakit Hazreti İsrafil (aleyhisselâm)'ın borusuyla o kışlalarda ölüm ile yatanlar çağırılsa derhâl ceset libaslarını giyip dışarı fırlamalarını isbat edip gösteren..[3] her baharda arz kışlası içindekiler, melek-i ra'dın borusuyla aynı vaziyeti göstermesiyle nihâyetsiz azameti anlaşılan bir saltanat-ı rubûbiyet, elbette ve elbette ve her hâlde ve hiç şüphe getirmez ki –Onuncu Söz'de isbatına binâen– o rahmet ve

---

[1] Cenab-ı Hakk'ın bazı kavimleri helâk ettiğine dair bkz.: A'râf Sûresi, 7/64, 72, 78, 84, 91; Hûd Sûresi, 11/58, 66, 82, 83, 89, 94, 95; İbrahim Sûresi, 14/9...

[2] "O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de: Göğün ve yerin, kendisinin buyruğu ile kâim olmaları, belirlenen yerde sapasağlam işlerinin başında bulunmalarıdır. Sonra sizi yattığınız yerden bir çağırdı mı, birden kabirlerinizden çıkıverirsiniz!" (Rûm Sûresi, 30/25).

[3] Sûr'un üfürüleceğine dair bkz.: En'âm Sûresi, 6/73; Kehf Sûresi, 18/99; Tâhâ Sûresi, 20/102... Ayrıca sûra üfleyenin İsrafil (a.s.) olduğuna dair bkz.: Taberânî, *Mu'cemü'l-evsat* 9/114; İshâk İbni Râhûye, *Müsned* 1/85.

Âsâr: Eserler.
Azamet: Büyüklük.
Cemâl-i rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin, merhametinin güzelliği.
Cilve: Tecelli, edâ, yansıma.
Dâire-i haşir ve neşr: Öldükten sonra tekrar dirilip toplanma yeri.
Dâr-ı âhiret: Âhiret yurdu.
İcaz: Oldukça az sözle çok şeyler ifade etme.
İcraat-ı celâliye: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini, yüceliğini ifade eden icraatları.
İn'âm: Nimet verme, nimet.
İnâyet: Yaratılışta her zaman mükemmel bir ihtimamla denge içerisinde sürüp giden düzen, intizam.
İzzet: Yücelik, ululuk, üstünlük.
Kuvve: His, duyu.
Libas: Elbise, kıyafet.
Melek-i ra'd: Gök gürültüsü ile vazifeli melek.
Mutî: İtaat eden, söz dinleyen.
Saltanat-ı sermediye: Cenâb-ı Hakk'ın ebedi saltanatı, hâkimiyeti.
Sultan-ı Ezelî: Başı ve sonu olmayan, zaman açısından başlangıcı olmayan sultan, Hz. Allah.

hikmet ve inâyet ve adalet ve saltanat-ı sermediyenin gayet kat'î istedikleri dâr-ı âhiret ve daire-i haşr ve neşrin açılmamasıyla o nihâyetsiz cemâl-i rahmet nihâyetsiz bir çirkin merhametsizliğe inkılâp etmesi.. ve o hadsiz kemâl-i hikmet, hadsiz kusurlu abesiyete ve faydasız israfâta dönmesi.. ve o gayet şirin inâyet, gayet acı ihênetlere değişmesi.. ve o gayet mizanlı ve hakkaniyetli adalet, gayet şiddetli zulümlere kalbolması.. ve o gayet derecede haşmetli ve kuvvetli saltanat-ı sermediye sukût etmesi ve haşrin gelmemesiyle bütün haşmeti kaybolması.. ve kemâlât-ı rubûbiyeti acz ve kusur ile lekedâr olması; hiçbir cihet-i imkânı yok, hiçbir akıl ihtimal vermez. Yüz muhal, içinde birden bulunur. Daire-i imkân haricinde bâtıl ve mümtenîdir.

Çünkü nâzenin ve nazdar beslediği ve akıl ve kalb gibi cihâzâtla saadet-i ebediyeye ve âhirette bekâ-yı dâimîye iştiyak hissini verdiği hâlde; onu ebedî idam etmek, ne kadar gadirli bir merhametsizlik.. ve onun yalnız dimağına yüzer hikmetler ve faydalar taktığı hâlde; onu dirilmemek üzere bütün cihâzâtını ve binler faydaları bulunan istidadâtını âkıbetsiz bir ölümle faydasız, neticesiz, hikmetsiz bütün bütün israf etmek ne derece hilâf-ı hikmet.. ve binler vaîd ve ahidlerini yerine getirmemek ile –hâşâ– aczini ve cehlini göstermek, ne kadar o haşmet-i saltanata ve o kemâl-i rubûbiyete zıddır, her zîşuur anlar." Bunlara kıyasen, inâyet ve adaleti tatbik eyle…

İşte Hâlık'ımızdan sorduğumuz âhirete dair suâlimize **Rahmân** ve **Hakîm**

Abesiyet: Boş ve faydasızlık.
Ahit: Yemin, söz.
Âkıbet: Sonuç, netice.
Bâtıl: Yanlış, gerçek dışı.
Bekâ-yı dâimî: Sürekli, ebedî var olma.
Cihet-i imkân: Olabilirlik yönü, olma ihtimali.
Daire-i imkân: Yaratıklar, varlıklar âlemi, olabilirlilikler alanı.
Gadir: Zulüm, haksızlık.
Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.
Haşmet: Yücelik, ihtişam.
Haşmet-i saltanat: Saltanatın ihtişamı, göz kamaştırıcılığı.
Hilâf-ı hikmet: Hikmete, eşyanın tabiatına aykırı.
İhênet: Hor, hakir görme, hafife alma.
İnâyet: Yaratılışta her zaman mükemmel bir ihtimamla denge içerisinde sürüp giden düzen, intizam.
İnkılâp etmek: Dönüşmek, değişmek.
İsrâfât: İsraflar.
İstidadât: İstidatlar, kabiliyetler.
Kalb olmak: Çevrilmek, dönüşmek.
Kemâlât-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın engin terbiye ve idaresinin mükemmel güzellikleri.
Kemâl-i hikmet: Mükemmel bir hikmet.. her şeyin kusursuz bir şekilde yerli yerince olması.
Kemâl-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın engin terbiye ve idaresinin mükemmelliği, kusursuzluğu.
Muhal: İmkânsız.
Mümtenî: İmkânsız.
Nazdâr: Nazlı.
Nâzenin: İnce, hassas.
Rahmân: Merhamet ve ihsanı engin, Hz. Allah.
Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.
Sukût etmek: Ortadan kalkmak, düşmek.
Vaîd: İyiliğe sevk veya kötülükten sakındırmak için ileride gelebilecek olumsuz neticeleri hatırlatarak uyarma.
Zîşuur: Akıl, şuur sahibi.

ve **Adl** ve **Kerîm** ve **Hâkim** isimleri mezkûr hakikatle cevap veriyorlar, şeksiz şüphesiz, güneş gibi âhireti isbat ediyorlar.

Hem madem biz gözümüzle görüyoruz, öyle ihatalı ve azametli bir hafîziyet hükmeder ki; zîhayat, her şeyin ve her hâdisenin çok suretlerini ve gördüğü fıtrî vazifesinin defterini.. ve esmâ-yı ilâhiyeye karşı lisan-ı hâl ile tesbihatına dair sahife-i a'mâlini.. misâlî levhalarda ve çekirdeklerinde ve tohumcuklarında.. ve Levh-i Mahfuz'un numûnecikleri olan kuva-yı hâfızalarında.. ve bilhassa insanın dimağındaki pek büyük ve pek küçük kütüphânesi olan kuvve-i hâfızasında ve sâir maddî ve mânevî in'ikas aynalarında kaydeder, yazdırır, zaptederek muhafaza altına alır. Sonra mevsimi geldikçe bütün o mânevî yazıları maddî bir tarzda da gözümüze gösterip milyonlarla misaller ve deliller ve numûneler kuvvetiyle وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ[1] âyetindeki en acîb bir hakikat-i haşriyeyi, kudretin bir çiçeği olan her bahar, kendi çiçek-i ekberinde milyarlar dil ile kâinata ilân eder. Ve başta nev-i insan olarak bütün zîhayatlar ve bütün eşya, fenâya düşmek ve ademe sukût etmek ve hiçlikte mahvolmak ve başta nev-i beşer olarak zîhayatlar, idam edilmek için yaratılmamışlar. Belki bekâya terakki ile ve devama tasaffi ile ve sermedî vazifeye istidadıyla girmek için halkolunduklarını gayet kuvvetli isbat eder.

Evet, her baharda müşâhede ediyoruz ki; güz mevsimi kıyametinde vefat eden hadsiz nebâtât, bahar haşrinde her bir ağaç, her bir kök, her bir

---

[1] "Hesap defterleri açıldığı zaman…" (Tekvir Sûresi, 81/10).

Acîb: Harika, hayranlık veren.
Adem: Yokluk.
Adl: Adaletle hükmeden Hz. Allah.
Bekâ: Kalıcı olma, devamlılık.
Çiçek-i ekber: Pek büyük çiçek.
Esmâ-yı ilâhiye: Allah'ın güzel isimleri.
Fenâ: Bitiş, tükeniş.
Hafîziyet: Cenâb-ı Hakk'ın, yaş kuru, küçük büyük, değerli değersiz her şeyi hayatının devamı ve muhasebesi için mükemmel bir intizamla koruyup muhafaza etmesi.
Hakikat-ı haşriye: Haşre ait gerçek, haşir gerçeği.
Hâkim: Her şeye hükmeden, hükmün yegâne sahibi Hz. Allah.
İhatalı: Şümûllü, kapsamlı.
İn'ikâs: Yansıma, aksetme.
Kerîm: Pek cömert, yarattıklarına dâima bol bol veren Hz. Allah.
Kuvâ-yı hâfıza: Hâfıza melekeleri.
Levh-i Mahfuz: Olmuş ve olacak her şeyin yazıldığı asıl kütük. Allah'ın takdir buyurduğu hükümlerin bulunduğu asıl levha. (K.K: Burûc Sûresi 85/22).
Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.
Mezkûr: Geçen, zikredilen.
Misâlî: Maddi âlem ile gayb âlemi arasında yer alan misal âlemine ait.
Nev-i insan / nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Sahife-i a'mâl: Her varlığın bütün fiillerinin, durumlarının, suretlerinin, seslerinin kaydedildiği sayfalar.
Sukût etmek: Ortadan kalkmak, düşmek.
Şek: Şüphe, kuşku.
Tasaffi: Saf, duru hale gelme, arınıp temizlenme.
Terakki: Yükselme, mertebe kat etme.
Tesbihat: Tesbih etmeler, Allah'ı anmalar.
Zîhayat: Canlı.

çekirdek, her bir tohum وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ âyetini okuyup bir manasını, bir ferdini kendi diliyle, geçmiş senelerde gördüğü vazifenin misalleriyle tefsir ederek o azametli hafîziyete şehâdet eder. هُوَ الْأَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ[1] âyetindeki dört muazzam hakikatleri her şeyde gösterip hafîziyeti âzamî derecede ve haşri bahar kolaylığında ve kat'iyetinde bizlere ders verir.

Evet bu dört ismin cilveleri, en cüz'îden en küllîye kadar cereyan ederler. Meselâ, nasıl ki bu ağacın menşei olan bir çekirdek, اَلأَوَّلُ ismine mazhariyetle o ağacın gayet mükemmel proğramını ve îcadının noksansız cihâzâtını ve teşekkülünün bütün şerâitini câmî bir kutucuktur ki hafîziyetin azametini isbat eder.

وَالْاٰخِرُ ismine mazhar olan meyvesi ise, çekirdekleriyle o ağacın işlediği bütün fıtrî vazifelerinin fihristesini ve amellerinin listesini ve hayat-ı sâniyesinin düsturlarını ihtiva eden bir sandukçadır ki âzamî derecede hafîziyete şehâdet eder.

وَالظَّاهِرُ ismine mazhar olan o ağacın suret-i cismâniyesi ise öyle tenasüplü ve sanatlı ve süslü bir hulle, bir libas ve ayrı ayrı nakışlar ve zînetler ve yaldızlı nişanlar ile tezyin edilmiş, güya yetmiş renkli bir huri elbisesidir ki hafîziyet içinde azamet-i kudret ve kemâl-i hikmet ve cemâl-i rahmeti gözlere gösterir.

وَالْبَاطِنُ ismine ayna olan o ağacın içindeki makinesi ise öyle muntazam ve mükemmel ve mu'cizâtlı bir fabrika, bir tezgâh, bir kimyahâne ve hiçbir dalı ve meyveyi ve yaprağı gıdasız bırakmayan mizanlı bir kazan-ı erzaktır ki

---

[1] "Evvel O'dur, Âhir O. Zâhir O'dur, Batın O…" (Hadid Sûresi, 57/3).

Azamet-i kudret: Allah'ın kudretinin büyüklüğü.
Câmî: Şümûllü, kapsamlı.
Cemâl-i rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin, merhametinin güzelliği.
Cüz'î - küllî: Küçük - büyük.
Fıtrî: Tabiî, doğal.
Hayat-ı sâniye: İkinci hayat.
Hulle: Elbise, giysi.
Îcad: Varlık, vücut.
Kemâl-i hikmet: Mükemmel bir hikmet. Kusursuz bir şekilde, yerli yerince oluş.
Libas: Elbise, kıyafet.
Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.
Mazhariyet: Erişme, nâil olma, şereflenme.
Mu'cizât: Mu'cizeler.
Sûret-i cismâniye: Beden, cisim şekli, görünüşü.
Şerâit: Şartlar.
Tefsir etmek: Açıklamak.
Tenasüp: Birbirine uyma, uygunluk.
Teşekkül: Şekillenme, oluşma.
Tezyin etmek: Bezemek, süslemek.

hafîziyet içinde kemâl-i kudret ve adalet ve cemâl-i rahmet ve hikmeti güneş gibi isbat eder.

Aynen öyle de küre-i arz, senevî mevsimler cihetinde bir ağaçtır. İsm-i Evvel cilvesiyle güz mevsiminde hafîziyete emanet edilen bütün tohumlar ve çekirdekler, bahar çarşafını giyen zemin yüzünün milyarlar dal, budak, meyve veren ve çiçek açan ağacının teşkilâtına dair ilâhî emirlerin mecmuacıkları ve kaderden gelen düsturların listeleri ve geçen yazın işlediği vazifelerin küçücük sahife-i amelleri ve defter-i hidemâtıdır ki; bilbedâhe bir Hafîz-i Zülcelâli ve'l-ikram'ın hadsiz kudret, adalet, hikmet, rahmet ile iş gördüğünü gösteriyor.

Ve senevî zemin ağacının âhiri ise ikinci güzde o ağacın gördüğü bütün vazifelerini ve esmâ-yı ilâhiyeye karşı ettiği bütün fıtrî tesbihatlarını ve gelecek bahar haşrinde neşrolabilen bütün sahâif-i a'mâllerini, zerrecik ve küçücük kutucukların içine koyup, Hafîz-i Zülcelâl'in dest-i hikmetine teslim eder. هُوَ الْاٰخِرُ ismini hadsiz dillerle kâinat yüzünde okur.

Ve şu ağacın zâhiri ise haşrin üç yüz bin misallerini ve emarelerini gösteren üç yüz binküllî ve çeşit çeşit çiçekler açıp hadsiz rahmâniyet ve rezzâkıyet ve rahîmiyet ve kerîmiyet sofralarını sererek zîhayatlara ziyafetler vermekle هُوَ الظَّاهِرُ ismini meyveleri, çiçekleri, taamları sayısınca lisanlarıyla zikredip medh ü senâ eder, gündüz gibi وَاِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ hakikatini gösterir.

Bilbedâhe: Apaçık, besbelli.
Defter-i hidemât: Yapılan ve yapılacak işlerin, hizmetlerin kaydedildiği defter.
Dest-i hikmet: Hikmet eli. Cenâb-ı Hakk'ın her işinde hikmetli icraatı.
Esmâ-yı ilâhiye: Allah'ın güzel isimleri.
Hafîz-i Zülcelâl-i Ve'l-ikram: Yaş kuru, küçük büyük, değerli değersiz her varlığı hayatının devamı ve muhasebesi için mükemmel bir intizamla koruyup muhafaza eden, kerem sahibi Ulu Allah.
Kemâl-i kudret ve adalet: Cenâb-ı Hakk'ın mükemmel, dengeli, ölçülü kudret ve adaleti.
Kerîmiyet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlıkları ihsan, lütuf ve keremiyle gözetiyor olması.
Küre-i arz: Yeryüzü, dünya.
Medh ü senâ etmek: Övmek, güzel yönlerini anlatarak yüceltmek.
Rahîmiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her bir varlığa kendi hususiyetlerine göre ayrı ayrı merhamet ediyor olması.
Rahmâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlıkları kuşatan engin merhamet sahibi olması.
Rezzâkıyet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlıkların muhtaç oldukları rızıkları her zaman ve her yerde ihsan ediyor olması.
Sahâif-i a'mâl: Her varlığın bütün fiillerinin, durumlarının, suretlerinin, seslerinin kaydedildiği sayfalar, defterler.
Sahife-i amel: Her varlığın bütün fiillerinin, durumlarının, suretlerinin, seslerinin kaydedildiği sayfa, defter.
Senevî: Yıllık, senelik.
Zâhir: Dış, görünen.

Bu haşmetli ağacın bâtını ise hadsiz ve hesaba gelmez muntazam makineleri ve mizanlı fabrikaları kemâl-i dikkat ve intizamla işlettiren öyle bir kazan ve tezgâhtır ki bir dirhemden bin batman taamları pişirir, açlara yetiştirir. Ve öyle bir mizan ve dikkatle işler ki zerre kadar tesadüfün karışmasına bir yer bırakmıyor. هُوَ الْبَاطِنُ ismini zeminin iç yüzüyle, yüz bin dil ile tesbih eden bazı melâike gibi yüz bin tarzlarda ilân edip isbat eder.[1]

Hem arz, senevî hayatı haysiyetiyle bir ağaç olduğu ve o dört isim içinde hafîziyeti ve onunla haşir kapısına bir anahtar yaptığı gibi.. aynen öyle de dehrî ve dünya hayatı cihetiyle yine meyveleri âhiret pazarına gönderilen bir muntazam ağaçtır. Ve o dört isme öyle bir mazhar, bir ayna ve âhirete giden bir yol açar ki genişliğini ihataya ve tabire aklımız kâfi gelmiyor. Yalnız bu kadar deriz:

Nasıl ki bir saatin saniyeleri ve dakikaları ve saatleri ve günleri sayan haftalık saatin milleri birbirine benzer, birbirini isbat eder. Saniyelerin hareketini gören, sâir çarkların hareketlerini tasdik etmeğe mecbur olur. Aynen öyle de semâvât ve arzın Hâlık-ı Zülcelâl'inin bir saat-ı ekberi olan bu dünyanın saniyelerini sayan günler ve dakikalarını hesap eden seneler ve saatlerini gösteren asırlar ve günlerini bildiren devirler birbirine benzer, birbirini isbat eder. Ve bu gecenin sabahı ve bu kışın baharı kat'iyetinde fânî dünyanın karanlıklı kışının bâkî bir baharı ve sermedî bir sabahı geleceğini hadsiz emarelerle haber verir diye, Hafîz ismi ile هُوَ الْأَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ isimleri; bizim, Hâlık'ımızdan sorduğumuz haşir meselesine mezkûr hakikatle cevap veriyorlar.

Hem madem gözümüzle görüyoruz ve aklımızla anlıyoruz ki:

- İnsan, şu kâinat ağacının en son ve en cemiyetli meyvesi..

---

[1] Bkz.: Taberî, *Câmi'u'l-beyan* 15/156; Ebu'ş-Şeyh, *Azame* 2/547, 740, 742, 747, 3/868; İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 3/62.

Bâtın: İç, bir şeyin iç yüzü.
Cemiyetli: Kapsamlı, şümûllü.
Dehrî: Zamana ait, zamanla ilgili.
Hafîz: Yaş kuru, küçük büyük, değerli değersiz her varlığı, hayatının devamı ve muhasebesi için mükemmel bir intizamla koruyup muhafaza eden Hz. Allah.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
Hâlık-ı Zülcelâl: Ulu, Yüce Yaratıcı.
Haşmet: Büyüklük, ihtişam.
Kemâl-i dikkat ve intizam: Mükemmel, kusursuz bir dikkat ve düzen.
Melâike: Melekler.
Saat-ı ekber: Pek büyük bir saat.
Sermedî: Ebedî, sürekli.

- ve hakikat-i Muhammediye (aleyhissalâtü vesselâm) cihetiyle çekirdek-i aslîsi..
- ve kâinat kur'ânının âyet-i kübrâsı..
- ve ism-i âzamı taşıyan âyetü'l-kürsisi..
- ve kâinat sarayının en mükerrem misafiri..[1]
- ve o saraydaki sâir sekenelerde tasarrufa mezun en faal memuru..[2]
- ve kâinat şehrinin, zemin mahallesinin bahçesinde ve tarlasında vâridat ve sarfiyatına ve zer' ve ekilmesine nezarete memur..
- ve yüzer fenler ve binler sanatlarla techiz edilmiş en gürültülü ve mes'uliyetli nâzırı..
- ve kâinat ülkesinin arz memleketinde Padişah-ı Ezel ve Ebed'in gayet dikkat altında bir müfettişi, bir nevi halife-i arzı..[3]
- ve cüz'î ve küllî harekâtı kaydedilen bir mutasarrıfı..[4]
- ve semâ ve arz ve cibalin kaldırmasından çekindikleri emanet-i kübrâyı omuzuna alan..[5]
- ve önüne iki acîb yol açılan, bir yolda zîhayatın en bedbahtı ve diğerinde en bahtiyarı..[6]

---

[1] Bkz.: İsrâ Sûresi, 17/70.
[2] Bkz.: Nahl Sûresi, 16/14; Hac Sûresi, 22/65; Lokman Sûresi, 31/20; Câsiye Sûresi, 45/12.
[3] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/30.
[4] Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/30; Nisâ Sûresi, 4/40; Kehf Sûresi, 18/49.
[5] Bkz.: Ahzâb Sûresi, 33/72.
[6] Bkz.: Beled Sûresi, 90/10; Dehr Sûresi, 76/2-3.

Acîb: Şaşırtıcı, hayret verici.
Arz: Yer.
Âyet-i kübrâ: En büyük delil, âyet.
Âyetü'l-kürsî: Cenâb-ı Hakk'ın hükümranlığının açık ve özet bir anlatımını ihtiva eden, "Kur'ân'da en büyük âyet" olduğu bildirilen Bakara Sûresi'nin 255. âyeti.
Cibal: Dağlar.
Cüz'î / Küllî: Küçük / büyük.
Çekirdek-i aslî: Asıl, temel çekirdek.
Emanet-i kübrâ: Pek büyük emanet, sorumluluk, halifelik vazifesi.
Faal: Çok çalışan, çok iş yapan, aktif.
Hakikat-i Muhammediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hakikati.. ibadetteki derinliği, rûhî yapısı, ahlâkı, karakteri gibi O'nu (s.a.s.) ifade eden özelliklerin bütünü.
Halife-i arz: Yeryüzü halifesi.
İsm-i âzam: Kendisi ile dua edildiğinde Allah'ın icabet ettiği en büyük ismi.
Mezun: İzin, yetki verilen kimse.
Mutasarrıf: Tasarruf eden, yetkili.
Mükerrem: Asil, saygın.
Nâzır: Bakan, gözeten, idare eden.
Nezâret: Bakma, gözetme, idare etme.
Pâdişâh-ı Ezel ve Ebed: Saltanatının başlangıcı ve sonu olmayan Cenâb-ı Hakk.
Sekene: Bir yerde beraber yaşayanlar, nüfus.
Semâ: Gök.
Teçhiz etmek: Gerekli cihazlarla donatmak.
Vâridat-sarfiyat: Gelirler - giderler.
Zer': Ekme, dikme.
Zîhayat: Canlı.

- çok geniş bir ubûdiyetle mükellef bir abd-i küllî..
- ve kâinat Sultanı'nın ism-i âzamına mazhar ve bütün esmâsına en câmî bir aynası..
- ve hitâbât-ı sübhâniyesine ve konuşmalarına en anlayışlı bir muhatab-ı hâssı..
- ve kâinatın zîhayatları içinde en ziyade ihtiyaçlısı.. ve hadsiz fakrıyla ve aczi ile beraber hadsiz maksatları ve arzuları ve nihâyetsiz düşmanları ve onu inciten zararlı şeyleri bulunan bir bîçare zîhayatı..
- ve istidatca en zengini..[1]
- ve lezzet-i hayat cihetinde en müteellimi ve lezzetleri, dehşetli elemlerle âlûde..
- ve bekâya en ziyade müştak ve muhtaç ve en çok lâyık ve müstahak ve devamı ve saadet-i ebediyeyi hadsiz dualarla isteyen ve yalvaran.. ve bütün dünya lezzetleri ona verilse, onun bekâya karşı arzusunu tatmin etmeyen ve ona ihsanlar eden Zât'ı perestiş derecesinde seven ve sevdiren ve sevilen çok harika bir mu'cize-i kudret-i samedâniye ve bir acûbe-i hilkat..
- ve kâinatı içine alan ve ebede gitmek için yaratıldığına bütün cihâzât-ı insaniyesi şehâdet eden…

Böyle yirmi, küllî hakikatler ile Cenâb-ı Hakk'ın *Hak* ismine bağlanan.. ve en küçük zîhayatın en cüz'î ihtiyacını gören ve niyazını işiten ve fiilen

---

[1] Bkz.: Tîn Sûresi, 95/4.

Abd-i küllî: Bütün varlıkları temsil edebilecek bir kul.
Acûbe-i hilkat: Çok farklı, benzersiz yaratılmış varlık.
Âlûde: Karışık, iç içe.
Bekâ: Kalıcı, ölümsüz, ebedî olma.
Bîçare: Çaresiz, zavallı.
Câmî: Şümûllü, kapsamlı.
Cihâzât-ı insâniye: İnsana ait maddi mânevi duyular, organlar.
Hak: Asıl, yegâne, mutlak gerçek anlamında; her şeyin kendisine nispeti olduğu sürece geçerli birer hakikat olduğunu ifade eden, Hz. Allah'ın yüce bir ismi.
Hitâbât-ı sübhâniye: Cenâb-ı Hakk'ın hitapları.
İsm-i âzam: Kendisi ile dua edildiğinde Allah'ın icabet ettiği en büyük ismi.
Küllî: Genel, kapsamlı.
Lezzet-i hayat: Yaşama zevki, lezzeti.
Mazhar: Erişen, nâil olan, şereflenen.
Mu'cize-i kudret-i samedâniye: Her şeyin kendisine muhtaç olduğu ilâhî kudretin mu'cizesi.
Muhatab-ı hâs: Özel muhatap.
Mükellef: Sorumlu, yükümlü.
Müstahak: Hak eden.
Müştak: Şevkli, arzulu.
Müteellim: Acı, ızdırap çeken, üzüntülü.
Perestiş: Tapma, kul olma.
Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.
Ubûdiyet: Kulluk.

cevap veren Hafîz-i Zülcelâl'in, *Hafîz* ismiyle mütemâdiyen amelleri kaydedilen.. ve kâinatı alâkadar edecek ef'alleri o ismin kâtibîn-i kiramlarıyla yazılan..[1] ve her şeyden ziyade o ismin nazar-ı dikkatine mazhar bulunan bu insanlar, elbette ve elbette ve her hâlde ve hiçbir şüphe getirmez ki; bu yirmi hakikatin hükmüyle insanlar için bir haşr ve neşr olacak.. ve Hak ismiyle evvelki hizmetlerinin mükâfatını ve kusurâtının mücâzâtını çekecek.. ve Hafîz ismiyle cüz'î-küllî kayd altına alınan her amelinden muhasebe ve sorguya çekilecek.. ve dâr-ı bekâda saadet-i ebediye ziyafetgâhının ve şekavet-i dâime hapishânesinin kapıları açılacak.. ve bu âlemde çok tâifelere kumandanlık yapan ve karışan ve bazen karıştıran bir zâbit, toprağa girip her amelinden suâl olunmamak ve uyandırılmamak üzere yatıp saklanmayacaktır.

Yoksa, sineğin sesini işitip hakk-ı hayatını vermekle fiilen cevap verdiği hâlde; gök gürültüsü kuvvetinde bekâya ait hadsiz hukuk-u insaniyenin mezkûr yirmi hakikatler lisanları ile edilen ve arşı ve ferşi çınlatan dualarını işitmemek ve o hadsiz hukuku zayi etmek.. ve sinek kanadının intizamı şehâdetiyle sinek kanadı kadar israf etmeyen bir hikmet, bütün o hakikatlerin bağlandıkları insanî istidadâtı ve ebede uzanan emelleri ve arzuları ve o istidat ve arzuları besleyen kâinatın pek çok rabıtalarını ve hakikatlerini bütün bütün israf etmek, öyle bir haksızlıktır ve imkân haricinde ve zâlimâne bir çirkinliktir ki Hak ve Hafîz ve Hakîm ve Cemîl ve Rahîm isimlerine şehâdet eden bütün mevcudât onu reddeder. "Yüz derece muhal ve bin vecihle mümtenîdir" derler.

İşte biz Hâlık'ımızdan haşre dair sorduğumuz suâle **Hak, Hafîz, Hakîm, Cemîl, Rahîm** isimleri cevap verip derler:

---

[1] Bkz.: İnfitâr Sûresi, 82/10-12.

Arş ve ferş: Gök ve yer.
Cemîl: Yarattıklarına dâima iyilik ve güzellikler lütfeden Hz. Allah.
Dâr-ı bekâ: Ebedî âhiret yurdu.
Ef'al: Fiiller, işler.
Hafîz-i Zülcelâl: Yaş kuru, küçük büyük, değerli değersiz her varlığı hayatının devamı ve muhasebesi için mükemmel bir intizamla koruyup muhafaza eden Ulu Allah.
Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.
Hakk-ı hayat: Hayat ve hayatın devamı için gerekli her türlü şey.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
Hukuk-u insaniye: İnsanın varlığı ve varlığının devamı için ihtiyacı olan her türlü şey.
Kâtîbîn-i kiram: Seçkin, değerli yazıcılar, melekler.
Kusurât: Kusurlar.
Muhal: İmkânsız.
Mücâzât: Cezalar.
Mümtenî: İmkânsız.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Nazar-ı dikkat: Dikkatli, inceden inceye bakış; ilgi alanı.
Rabıta: Bağ, alaka.
Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden Hz. Allah.
Şekâvet-i dâime: Dâimî mahrumluk, nasipsizlik, cehennem hayatı.
Vecih: Yön, şekil, tarz.
Zâbit: Komutan. Varlık karşısında komuta eder bir konumda yaratılan insan.

"Biz, hak ve hakikat olduğumuz gibi ve hem bize şehâdet eden mevcudâtın tahakkuku misillü, haşir haktır ve muhakkaktır."

Hem madem... Daha yazacaktım, fakat güneş gibi malûm olmasından kısa kestim.

İşte, geçmiş misallerde ve mademlerdeki maddelere kıyasen Cenâb-ı Hakk'ın yüz, belki bin esmâsının kâinata bakan isimlerinin her birisi, nasıl ki mevcudâttaki ayna ve cilveleriyle müsemmâsını bedâhetle isbat eder; aynen öyle de haşri ve dâr-ı âhireti de gösterirler ve kat'iyetle isbat ederler.

Hem nasıl Hâlık'ımızdan sorduğumuz suâlimize, o Rabbimiz bütün fermanlarıyla ve nâzil ettiği bütün kitaplarıyla ve müsemmâ olduğu ekser isimleriyle bize kudsî ve kat'î cevap veriyor; aynen öyle de **melâikeleriyle** ve onların diliyle daha başka bir tarzda dedirir:

"Sizin, zaman-ı Âdem'den beri hem ruhanîlerle, hem bizimle görüşmenizin yüzer tevâtür kuvvetinde hâdiseleri var ve bizim ve ruhanîlerin vücûdlarına ve ubûdiyetlerine delâlet eden hadsiz emare ve deliller var. Ve biz, âhiret salonlarında ve bazı dairelerinde gezdiğimizi, birbirimize mutabık olarak sizin kumandanlarınız ile görüştüğümüz zaman söylemişiz ve dâima da söylüyoruz. Elbette bu gezdiğimiz bâkî ve mükemmel salonlar ve bu salonların arkalarında tefriş ve tezyin edilmiş olan saraylar ve menziller, hiç şüphemiz yoktur ki gayet ehemmiyetli misafirleri o yerlerde iskân etmek üzere bekliyorlar. Size kat'î beyan ediyoruz." diye suâlimize cevap veriyorlar.

Hem madem Hâlık'ımız, bize en büyük muallim ve en mükemmel üstad ve şaşırmaz ve şaşırtmaz en doğru rehber olarak **Muhammed Arabî** (aleyhissalâtü vesselâm)'ı tayin etmiş ve en son elçi[1] olarak göndermiş. Biz dahi, ilmelyakîn mertebesinden aynelyakîn ve hakkalyakîn mertebelerine

---

[1] Bkz.: Ahzâb Sûresi, 33/40.

Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.
Bedâhet: Açık - seçiklik, netlik.
Dâr-ı âhiret: Âhiret yurdu.
Delâlet etmek: Göstermek, isbat etmek.
Esmâ: İsimler.
Hakkalyakîn: Bizzat yaşanarak elde edilen bilgi.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek elde edilen bilgi.
İskân etmek: Yerleştirmek.
Melâike: Melekler.
Muallim: Öğretmen.
Müsemmâ: İsimlenen, adlanan, o isimle anılan.
Nâzil etmek: İndirmek.
Ruhanî: Vücûdu maddi olmayan, ruh sahibi varlık (melek, cin gibi).
Tahakkuk: Gerçekleşme, meydana gelme.
Tefriş: Döşeme, serme.
Tevâtür: Yalanda ittifâk etmeleri mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.
Tezyin: Ziynetleme, süsleme.
Ubûdiyet: Kulluk.
Zaman-ı Âdem: Hz. Âdem'in (a.s.) dönemi.

terakki ve tekemmül etmek üzere her şeyden evvel bu Üstadımız'dan, Hâlık'ımızdan sorduğumuz suâli sormaklığımız lâzım geliyor. Çünkü o Zât, Hâlık'ımız tarafından her biri birer nişane-i tasdik olan bin mu'cizâtıyla Kur'ân'ın bir mu'cizesi olarak Kur'ân'ın hak ve kelâmullah olduğunu isbat ettiği gibi; Kur'ân dahi kırk nevi i'câz ile o Zât'ın bir mu'cizesi olup, O'nun doğru ve Resûlullah olduğunu isbat ederek ikisi beraber; biri, âlem-i şehâdet lisanı (bütün hayatında, bütün enbiya ve evliyanın tasdikleri altında) diğeri, âlem-i gayb lisanı (bütün semâvî fermanların ve kâinat hakikatlerinin tasdikleri içinde) binler âyâtıyla iddia ve isbat ettikleri hakikat-i haşriye, elbette güneş ve gündüz gibi bir kat'iyettedir.

Evet, haşir gibi en acîb ve en dehşetli ve tavr-ı aklın haricinde bir mesele, ancak ve ancak böyle harika iki üstadın dersleriyle halledilir, anlaşılır.

Eski zaman peygamberleri ümmetlerine Kur'ân gibi izahat vermediklerinin sebebi, o devirler beşerin bedeviyet ve tufûliyet devri olmasıdır. İbtidâî derslerde izah az olur.

Elhasıl: Madem Cenâb-ı Hakk'ın ekser isimleri âhireti iktiza edip isterler; elbette o isimlere delâlet eden bütün hüccetler, bir cihette âhiretin tahakkukuna dahi delâlet ederler.

Ve madem melâikeler âhiretin ve âlem-i bekânın dairelerini gördüklerini haber veriyorlar; elbette, melâike ve ruhların ve ruhaniyâtın vücûd ve ubûdiyetlerine şehâdet eden deliller, dolayısıyla âhiretin vücûduna dahi delâlet ederler.

Ve madem Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'ın bütün hayatında vahdâniyetten sonra en dâimî dâvâsı ve müddeâsı ve esası, âhirettir; elbette

---

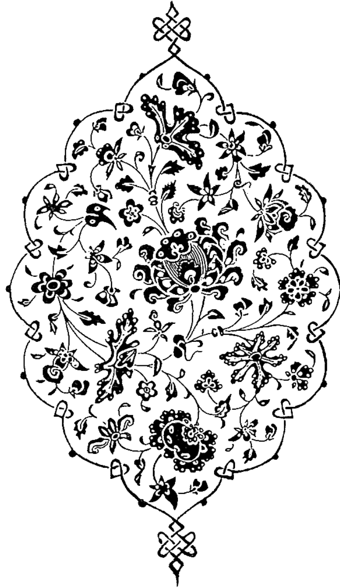
Acîb: Harika, benzersiz.
Âlem-i bekâ: Ebedî âlem, ahiret
Âlem-i gayb: Görünmeyen âlem, duyu organları ile kavranılamayanları ihtiva eden âlem.
Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılanları ihtiva eden âlem.
Âyât: Âyetler.
Bedeviyet: Göçebelik, medenî olmama.
Ekser: Çoğu, geneli.
Enbiya: Peygamberler (a.s.).
Evliya: Allah dostları, veliler.
Hakikat-i haşriye: Haşir gerçeği.
Hüccet: Delil.
İ'caz: Benzerini yapmaktan âciz bırakma, mu'cize olma.
İbtidâî: İlk, ilkokula ait.
İktizâ etmek: Gerektirmek.
İzahat: İzahlar, açıklamalar.
Kelâmullah: Allah kelamı, sözü.
Mu'cizât: Mu'cizeler.
Müddeâ: Çağrı, dâvet.
Nev: Tür, çeşit.
Nişâne-i tasdik: Tasdik işareti. Doğru ve gerçek olduğunu gösteren işaret, alâmet.
Ruhâniyât: Ruh sahibi varlıklar.
Semâvî ferman: İlâhî, vahiy kaynaklı din. İslâmiyet, Hıristiyanlık ve Mûsevîlik.
Tavr-ı akıl: Aklın sınırı.
Tekemmül: Gelişme, mükemmelleşme, olgunlaşma.
Terakki: İlerleme, yükselme.
Tufûliyet: Çocukluk, küçüklük.
Vahdâniyet: Allah'ın birliği.

o Zât'ın nübüvvetine ve sıdkına delâlet eden bütün mu'cizeleri ve hüccetleri, –bir cihette, dolayısıyla– âhiretin tahakkukuna ve geleceğine şehâdet ederler.

Ve madem Kur'ân'ın dörtten birisi haşir ve âhirettir ve bin âyâtıyla onun isbatına çalışır ve onu haber verir; elbette Kur'ân'ın hakkaniyetine şehâdet ve delâlet eden bütün hüccetleri ve delilleri ve burhanları, –dolayısıyla– âhiretin vücûduna ve tahakkukuna ve açılmasına dahi delâlet ve şehâdet ederler.

İşte bak, bu rükn-ü imanînin ne kadar kuvvetli ve kat'î olduğunu gör!..

* * *



Burhan: Delil.
Hakkaniyet: Doğruluk, gerçeklilik.
Nübüvvet: Peygamberlik.
Rükn-ü imanî: İmanın esası, temeli.
Sıdk: Doğruluk, dürüstlük.

Sekizinci Meselenin Bir Hülâsası

Yedinci'de haşri, çok makamâttan soracaktık. Fakat, Hâlık'ımızın isimleriyle verdiği cevap o derece kuvvetli yakîn ve kanaat verdi ki daha başka sorgulara ihtiyaç bırakmadığından orada kısa kestik. Şimdi bu meselede âhiret imanının hem âhiretin saadetine, hem dünya saadetine dair temin ettiği faydalar ve neticelerinden yüzden biri hülâsa edilecek. Saadet-i uhreviyeye ait kısmı Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın izahatı, daha hiç bir beyana ihtiyaç bırakmamış; onu, ona havale ederek ve saadet-i dünyeviyeye ait kısmı izah cihetini Risale-i Nur'a bırakıp yalnız kısa bir hülâsa ile insanın hayat-ı şahsiye ve hayat-ı içtimaiyesine ait yüzer neticelerinden üç-dört tanesini beyan ederiz.

Birincisi

İnsan, sâir hayvanâta muhalif olarak hânesiyle alâkadar olduğu misillü dünya ile alâkadardır.. ve akâribiyle münasebettar olduğu gibi nev-i beşer ile de ciddî ve fıtrî münasebettardır. Ve dünyada muvakkat bekâsını arzuladığı gibi bir dâr-ı ebedîde bekâsını aşk derecesinde arzuluyor. Ve midesinin gıda ihtiyacını temin etmeğe çalıştığı gibi dünya kadar geniş belki ebede kadar uzanan sofraları ve gıdaları, akıl ve kalb ve ruh ve insaniyet mideleri için tedarik etmeğe fıtraten mecburdur, çabalıyor. Ve öyle arzuları ve matlapları var ki, ebedî saadetten başka hiçbir şey onları tatmin etmiyor.

Akârib: Akrabalar, yakınlar.
Bekâ: Kalıcı, ölümsüz, ebedî olma.
Dâr-ı ebedî: Ebedî âhiret yurdu.
Fıtraten: Yaratılış itibariyle, tabiî olarak.
Fıtrî: Tabiî, doğal.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
Hayat-ı şahsiye ve içtimaiye: İnsanoğlunun şahsi ve sosyal hayatı.
Hayvanât: Canlılar.
Hülâsa etmek: Özetlemek.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
Matlap: İstek, talep.
Muvakkat: Kısa süreli, geçici.
Münasebettar: İlgili, ilişkili.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Saadet-i dünyeviye: Dünya mutluluğu.
Saadet-i uhreviye: Âhiret mutluluğu.
Yakîn: Şüphesiz, kesin bilgi.

Hatta Onuncu Söz'de işaret edildiği gibi, bir zaman küçüklüğümde hayalimden sordum: *"Sana bir milyon sene ömür ve dünya saltanatı verilmesini, fakat sonra ademe ve hiçliğe düşmesini mi istersin? Yoksa bâkî, fakat âdi ve meşakkatli bir vücûdu mu istersin?" dedim. Baktım, ikincisini arzulayıp birincisinden "Ah!" çekti. "Cehennem de olsa bekâ isterim!" dedi.*

İşte, madem mahiyet-i insaniyenin bir hizmetkârı olan kuvve-i hayaliyeyi bu dünya lezzetleri tatmin etmiyor; elbette gayet câmî mahiyet-i insaniye, ebediyetle fıtraten alâkadardır. İşte bu hadsiz arzu ve emellere bağlı olduğu hâlde; sermayesi bir cüz'î cüz-ü ihtiyârî ve fakr-ı mutlak bir insana, âhirete iman ne derece kuvvetli ve kâfi ve vâfi bir hazine, bir medar-ı saadet ve lezzet, bir medar-ı istimdad, bir mercî ve dünyanın hadsiz gamlarına karşı bir medar-ı teselli olduğu öyle bir meyve ve faydadır ki onu kazanmak yolunda dünya hayatını feda etse, yine ucuzdur.

İkinci Meyvesi ve Hayat-ı Şahsiyeye Bakan Bir Faydası

Üçüncü Mesele'de izah edilen ve Gençlik Rehberi'nde bir hâşiye bulunan çok ehemmiyetli bir neticedir.

Evet, her insanın her zaman düşündüğü en ehemmiyetli endişesi, mezaristana giren kendi dostları ve akrabaları gibi o idamhâneye girmek keyfiyetidir. Bir tek dostu için ruhunu feda eden o bîçare insanın binler, belki milyonlar, milyarlar dostları ebedî bir müfarakat içinde idam olmalarını tevehhüm edip cehennem azabından beter bir elem –o düşünmek ucundan– göründüğü vakit, âhirete iman geldi, gözünü açtırdı ve perdeyi kaldırdı. "Bak!" dedi. O, imanla baktı. Cennet lezzetinden haber veren bir lezzet-i ruhaniyeyi –o dostları ebedî ölümlerden ve çürümelerden kurtulup mesrûrâne bir nurânî âlemde onu da bekliyorlar vaziyetinde müşâhedesiyle– aldı. Risale-i Nur'da

---

Adem: Yokluk.
Âdi: Normal, sıradan.
Câmî: Şümûllü, kapsamlı.
Cüz'î: Pek az.
Cüz-ü ihtiyârî: İnsanın küçücük iradesi, tercih gücü.
Fakr-ı mutlak: Mutlak, tam fakirlik; zaruri ihtiyaçlarını dahi karşılayamaz durumda olma.
Hâşiye: Dipnot, açıklama.
Keyfiyet: Bir şeyin nasıl olduğu, hâli, durumu, vaziyeti.
Kuvve-i hayaliye: Misal âleminde, rüyada görülen bazı hakikatleri zihinde belirli şekil ve suretlerle tasvir eden hayal gücü.
Lezzet-i ruhâniye: Ruha ait manevi lezzet, zevk.
Mâhiyet-i insaniye: İnsan mahiyeti, niteliği.
Medar-ı istimdad: Yardım isteme vesilesi, medet kaynağı.
Medar-ı saadet ve lezzet: Mutluluk ve lezzet vesilesi, kaynağı.
Medar-ı teselli: Teselli vesilesi, kaynağı.
Merci: Başvurulan yer, kaynak.
Mesrûrâne: Sevinçli, mutlu bir şekilde.
Müfarakat: Ayrılık.
Müşâhede: Kalb ve ruh gözüyle görülüp, elde edilen bilgi, mârifet.
Nurânî: Nurlu, pırıl pırıl.
Tevehhüm etmek: Sanmak, zannetmek, vehmetmek.
Vâfi: Yeterli.

bu neticenin, hüccetlerle izahına iktifâen kısa kesiyoruz.

Hayat-ı Şahsiyeye Ait Üçüncü Bir Faydası

İnsanın sâir zîhayatlar üstündeki tefevvuku ve rütbesi ise yüksek seciyeleri ve cemiyetli istidatları ve küllî ubûdiyetleri ve geniş vücûdî daireleri itibarıyladır. Hâlbuki o insan, hem mâdum, hem ölü, hem karanlık olan geçmiş ve gelecek zamanların ortasında sıkışmış bir kısa zaman olan hazır vaktin mikyasıyla, ölçüsüyle hamiyeti, muhabbeti, kardeşliği, insaniyeti gibi seciyeler alır.

Meselâ eskiden tanımadığı ve ayrıldıktan sonra da hiç göremeyeceği babasını, kardeşini, karısını, milletini ve vatanını sever, hizmet eder.. ve tam sadakate ve ihlâsa pek nâdir muvaffak olabilir, o nisbette kemâlâtı ve seciyeleri küçülür. Değil hayvanların en ulvîsi belki baş aşağı, akıl cihetiyle en bîçaresi ve aşağısı olmak vaziyetine düşeceği sırada âhirete iman, imdada yetişir. Mezar gibi dar zamanını, geçmiş ve gelecek zamanları içine alan, pek geniş bir zamana çevirir. Ve dünya kadar, belki ezelden ebede kadar bir daire-i vücûd gösterir.

Babasını, dâr-ı saadette ve âlem-i ervahta dahi pederlik münasebetiyle.. ve kardeşini, ta ebede kadar uhuvvetini düşünmesiyle.. ve karısını cennette dahi en güzel bir refika-yı hayatı olduğunu[1] bilmesi haysiyetiyle sever, hürmet eder, merhamet eder, yardım eder. Ve o büyük ve geniş daire-i hayatta ve vücûddaki münasebetler için olan ehemmiyetli hizmetleri, dünyanın kıymetsiz işlerine ve cüz'î garazlarına ve menfaatlerine âlet etmez. Ciddî sadakate ve samimî ihlâsa muvaffak olarak kemâlâtı ve hasletleri, o nisbette

---

[1] Bkz.: Yâsîn Sûresi, 36/56; Tirmizî, *Tefsîru sûre (56)* 5; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/33; Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr* 7/40; İbni Abdilberr, *İstîâb* 2/644.

Âlem-i ervah: Ruhlar âlemi.
Cemiyetli: Kapsamlı, şümûllü.
Dâire-i hayat ve vücûd: Yaşanılan ve var olunan yer, saha.
Daire-i vücûd: Var olunan alan, varlık dairesi.
Dâr-ı saadet: Mutluluk yurdu, cennet hayatı.
Garaz: Gizli maksat, gaye.
Hamiyet: Dini ve milli değerlere bağlılık duygusu.
Haysiyet: İtibar, cihet, dolayı.
Hüccet: Delil.
İhlâs: Yaptığını herhangi bir gâye, menfaat gözetmeden sırf Allah emrettiği için yapma düşüncesi.
İktifâen: Yetinerek.
Kemâlât: Güzellikler, faziletler, erdemler.
Küllî ubûdiyet: Bütün varlıkları temsil ve ifade eden bir kulluk.
Vücûdî dâireler: Varlıkların hayat içinde, öncesinde ve sonrasında sahip oldukları / olacakları birbirinden farklı vücud safhaları.
Mâdum: Varlığı olmayan, yok.
Refika-yı hayat: Hayat arkadaşı.
Seciye: Karakter, huy, tabiat.
Tefevvuk: Üstünlük, üstün olma.
Uhuvvet: Kardeşlik.
Ulvî: Yüce.
Zîhayat: Canlı.

–derecesine göre– yükselmeğe başlar, insaniyeti teâli eder. Hayat lezzetinde serçe kuşuna yetişmeyen o insan, bütün hayvanât üstünde kâinatın en müntehap ve bahtiyar bir misafiri ve Sahib-i kâinat'ın en mahbub ve makbul bir abdi olmasıdır. Bu neticenin dahi Risale-i Nur'da hüccetlerle izahına iktifâen kısa kesildi.

Dördüncü Bir Faydası ki
İnsanın Hayat-ı İçtimaiyesine Bakıyor

Risale-i Nur'dan Dokuzuncu Şuâ'da beyan edilen o neticenin bir hülâsası şudur:

Nev-i insanın dörtten birini teşkil eden **çocuklar**, âhiret imanıyla insanca yaşayabilirler ve insaniyetin istidatlarını taşıyabilirler. Yoksa elîm endişeler içinde kendini uyutturmak ve unutturmak için çocukça oyuncaklarıyla, haylaz bir hayatla yaşayacak. Çünkü, her vakit etrafında onun gibi çocukların ölmesiyle onun nazik dimağında ve ileride uzun arzuları taşıyan zayıf kalbinde ve mukâvemetsiz ruhunda öyle bir tesir yapar ki; hayatı ve aklı o bîçareye âlet-i azap ve işkence edeceği zamanda âhiret imanının dersiyle görmemek için oyuncaklar altında onlardan saklandığı o endişeler yerinde, bir sevinç ve genişlik hissederek der: *"Bu kardeşim veya arkadaşım öldü, cennetin bir kuşu oldu. Bizden daha iyi keyfeder, gezer.*[1] *Ve vâlidem öldü, fakat rahmet-i ilâhiyeye gitti, yine beni cennette kucağına alıp sevecek ve ben de o şefkatli anneciğimi göreceğim."* diye insaniyete lâyık bir tarzda yaşayabilir.

Hem insanın bir rub'unu teşkil eden **ihtiyarlar**, yakında hayatlarının sönmesine ve toprağa girmelerine ve güzel ve sevimli dünyalarının kapanmasına karşı teselliyi ancak ve ancak âhiret imanında bulabilirler. Yoksa o merhametli muhterem babalar ve fedakâr şefkatli analar, öyle bir vâveylâ-yı ruhî ve bir

---

[1] Bkz.: İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 4/83; Hennâd, *Zühd* 1/221. Ayrıca, müminlerin çocuklarının cennette çok rahat bir durumda olacaklarına dair bkz.: Buhârî, *Cenâiz* 92, *Edeb* 109; Müslim, *Birr* 154, *Fezâil* 63.

Abd: Kul.
Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı.
Mahbub: Sevilen, sevgili.
Mukâvemet: Karşı koyma, dayanma.
Müntehab: Seçilmiş, güzide.
Nev-i insan: İnsanlık, insanlar.
Rahmet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın merhameti.
Rub': Dörtte bir.
Teâli etmek: Yükselmek, yücelmek, seviyesi artmak.
Vâlide: Anne.
Vâveylâ-yı ruhî: Psikolojik sıkıntı ve bunalımlardan kaynaklanan feryat, çığlık.

dağdağa-yı kalbî çekeceklerdi ki dünya onlara me'yusâne bir zindan ve hayat işkenceli bir azap olurdu. Fakat âhiret imanı onlara der: *"Merak etmeyiniz! Sizin ebedî bir gençliğiniz var, gelecek*[1] *ve parlak bir hayat ve nihâyetsiz bir ömür sizi bekliyor.. ve zâyi ettiğiniz evlât ve akrabalarınızla sevinçlerle görüşeceksiniz.. ve ettiğiniz bütün iyilikleriniz muhafaza edilmiş, mükâfatlarını göreceksiniz."* diye, iman-ı âhiret onlara öyle bir teselli ve inşirah verir ki her birinin yüz ihtiyarlık birden başlarına toplansa onları me'yus etmez.

Nev-i insanın üçten birisini teşkil eden **gençler**; hevesâtları galeyanda, hissiyâta mağlûp, cüretkâr akıllarını her vakit başına almayan o gençler, âhiret imanını kaybetseler ve cehennem azabını tahattur etmezlerse hayat-ı içtimaiyede ehl-i namusun malı ve ırzı ve zayıf ve ihtiyarların rahatı ve haysiyeti tehlikede kalır. Bazı bir dakika lezzeti için bir mesûd hânenin saadetini mahveder ve bu gibi hapiste dört-beş sene azap çeker, canavar bir hayvan hükmüne geçer. Eğer iman-ı âhiret onun imdadına gelse çabuk aklını başına alır: *"Gerçi hükûmet hafiyeleri beni görmüyorlar ve ben onlardan saklanabilirim, fakat cehennem gibi bir zindanı bulunan bir Padişah-ı Zülcelâl'in melâikeleri beni görüyorlar ve fenalıklarımı kaydediyorlar. Ben başıboş değilim ve vazifedar bir yolcuyum. Ben de onlar gibi ihtiyar ve zayıf olacağım."* diye birden, zulmen tecavüz etmek istediği adamlara karşı bir şefkat, bir hürmet hissetmeye başlar. Bu mananın dahi Risale-i Nur'da burhanlarıyla izahına iktifâen kısa kesiyoruz.

Hem nev-i beşerin ehemmiyetli bir kısmı, **hastalar** ve **mazlumlar** ve bizim gibi **musibetzedeler** ve **fakirler** ve ağır ceza alan **mahpuslar**, eğer iman-ı âhiret onların imdadına yetişmezse her vakit hastalığın ihtarıyla gözü önüne gelen ölüm.. ve intikamını alamadığı ve namusunu elinden kurtaramadığı zâlimin mağrurâne ihêneti.. ve büyük musibetlerde boşu boşuna malını, evlâdını kaybetmekle gelen elîm me'yusiyeti.. ve bir-iki dakika veya

---

[1] Cennetliklerin hangi yaşta ölürlerse ölsünler cennete girerken genç olarak gireceklerine dair bkz.: Tirmizî, *Sıfatü'l-cennet* 12.

Burhan: Delil.
Cüretkâr: Kendini bilmez, etraflıca düşünmeden karar veren.
Dağdağa-yı kalbî: Kalb sıkıntısı, bunalım.
Elîm: Elem veren, üzücü.
Galeyan: Kaynama, taşkınlık.
Haysiyet: İtibar, kıymet.
İhênet: Hor, hakir görme, hafife alma.
İnşirah: Gönül rahatlığı, iç huzuru.
Me'yus: Ümitsiz.
Me'yusâne: Ümitsizce.
Me'yusiyet: Ümitsizlik.
Melâike: Melekler.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Padişah-ı Zülcelâl: Ulu Padişah.
Tahattur etmek: Hatırda tutmak.

bir-iki saat keyif yüzünden beş-on sene böyle bir hapis azabını çekmekten gelen kederli sıkıntı, elbette o bîçarelere dünyayı zindan ve hayatı bir işkenceli azaba çevirir. Eğer âhirete iman imdatlarına yetişse birden onlar nefes alırlar; sıkıntıları, me'yusiyetleri ve endişeleri ve intikam hiddetleri, derece-i imanına göre kısmen ve bazen tamamen zâil olur.

Hatta diyebilirim ki benim ve bir kısım kardeşlerimin bu sebepsiz hapsimizde ve dehşetli musibetimizde eğer iman-ı âhiret yardım etmese idi; bir gün dayanmak, ölüm kadar tesir edip bizi hayattan istifa etmeğe sevk edecekti. Fakat hadsiz şükür olsun, benim canım kadar sevdiğim pek çok kardeşlerimin bu musibetten gelen elemlerini de çektiğim ve gözüm kadar sevdiğim binler Risale-i Nur risaleleri ve benim yaldızlı ve süslü ve çok kıymettar kitaplarımın ziyaları ve ağlamalarından teessüflerini çektiğim ve eskiden beri az bir ihêneti ve tahakkümü kaldıramadığım hâlde, sizi kasemle temin ederim ki; iman-ı bi'l-âhiret nuru ve kuvveti bana öyle bir sabır ve tahammül ve teselli ve metanet, belki mücahidâne, kârlı bir imtihan dersinde daha büyük mükâfatı kazanmak için bir şevk verdi ki; ben bu risalenin başında dediğim gibi kendimi Medrese-i Yusufiye unvanına lâyık bir güzel ve hayırlı medresede biliyorum. Arasıra gelen hastalıklar ve ihtiyarlıktan neş'et eden titizlikler olmasa idi, mükemmel ve rahat-ı kalb ile derslerime daha ziyade çalışacaktım. Her ne ise, bu makam münasebetiyle sadet harici girdi, kusura bakılmasın.

Hem her insanın küçük bir dünyası, belki küçük bir cenneti dahi kendi hânesidir. Eğer iman-ı âhiret o hânenin saadetinde hükmetmezse o aile efradı, her biri şefkat ve muhabbet ve alâkadarlığı derecesinde elîm endişeler ve azaplar çeker. O cenneti, cehenneme döner. Veyahut muvakkat eğlenceler ve sefâhetlerle aklını tenvim edip uyutur. Devekuşu gibi avcıyı görür, kaçamıyor, uçamıyor, başını kuma sokar, ta görünmesin. Başını gaflete

---

İman-ı bi'l-âhiret: Âhiret inancı.
Kasem: Yemin.
Medrese-i Yusufiye: Hz. Yusuf'un (a.s.) zulüm, iftira sebebiyle haksızca senelerce zindanda kalmasından kinâye olarak, aynı kaderi paylaşanların hapsedildiklere yere verilen isim.
Metânet: Dayanıklılık, dayanma.
Muvakkat: Kısa süreli, geçici.
Mücâhidâne: Allah'ın dinini yüceltme adına gayret, çaba sarf eder bir tarzda.
Neş'et etmek: Meydana gelmek, kaynaklanmak.
Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik, cahillik.
Tahakküm: Baskı, zorlama.
Tenvim etmek: Uyutmak, uyuşturmak.
Zâil olmak: Bitmek, yok olmak.
Ziyâ: Işık.

sokar, ta ölüm ve zeval ve firak onu görmesin. Divanece, muvakkat, ibtal-i his nev'inden bir çare bulur. Çünkü, meselâ vâlide ruhunu feda ettiği evlâdını dâima tehlikelere maruz gördükçe titrer. Ve pederini ve kardeşini eksik olmayan belâlardan kurtaramayan evlâtlar, dâim bir keder, bir korkaklık hisseder.

Buna kıyasen, bu dağdağalı kararsız hayat-ı dünyeviyede o mesûd zannedilen aile hayatı çok cihetlerle saadetini kaybeder ve kısacık bir hayattaki münasebet ve karabet dahi, hakikî sadakati ve samimî ihlâsı ve garazsız bir hizmeti ve muhabbeti vermez. Ahlâk o nisbette küçülür, belki sukût eder. Eğer âhirete iman o hâneye girse birden ışıklandıracak, ortalarındaki münasebet ve şefkat ve karabet ve muhabbet kısacık bir zaman ölçüsüyle değil, belki dâr-ı âhirette saadet-i ebediyede dahi o münasebetlerin devamı ölçüsüyle samimî hürmet eder, sever, şefkat eder, sadakat eder, kusurlarına bakmaz gibi ahlâk yükseklenir. Hakikî insaniyet saadeti o hânede başlar inkişafa… Bu mananın dahi hüccetlerle Risale-i Nur'da beyanına binâen kısa kesildi.

Hem her bir şehir kendi ahalisine geniş bir hânedir. Eğer iman-ı âhiret, o büyük aile efradında hükmetmezse güzel ahlâkın esasları olan ihlâs, samimiyet, fazilet, hamiyet, fedakârlık, rıza-yı ilâhî, sevab-ı uhrevî yerine; garaz, menfaat, sahtekârlık, hodgâmlık, tasannû, riya, rüşvet, aldatmak gibi hâller meydan alır. Zâhirî âsâyiş ve insaniyet altında anarşistlik ve vahşet manaları hükmeder, o hayat-ı şehriye zehirlenir. Çocuklar haylazlığa, gençler sarhoşluğa, kavîler zulme, ihtiyarlar ağlamaya başlarlar.

Buna kıyasen, memleket dahi bir hânedir ve vatan dahi bir millî ailenin hânesidir. Eğer iman-ı âhiret bu geniş hânelerde hükmetse, birden samimî

Âsâyiş: Huzur, emniyet.
Dağdağa: Sıkıntı, gürültü.
Dâr-ı âhiret: Âhiret yurdu.
Garaz: Kötü kasıt, düşmanca niyet.
Hamiyet: Dini ve milli değerlere bağlılık duygusu.
Hayat-ı şehrîye: Şehir hayatı.
Hodgâmlık: Kendini beğenme, bencillik.
Hüccet: Delil.
İbtal-i his: Duyguları bastırma, hissedemez hâle getirme.
İhlâs: Yaptığını herhangi bir gâye, menfaat gözetmeden sırf Allah emrettiği için yapma düşüncesi.
İnkişaf: Gelişme, ilerleme.
Karâbet: Yakınlık, akrabalık.
Kavî: Güçlü, kuvvetli.
Rıza-yı ilâhî: Allah rızası. Dâima "Allah rızasını" gözeterek hareket etme düşüncesi.
Riya: Gösteriş, iki yüzlülük.
Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.
Sevab-ı uhrevî: Ahiret'e ait sevap. Yaptığı işin sevabını, mükâfatını "âhiret"e bırakıp dünyada bir karşılık beklememe düşüncesi.
Sukût etmek: Ortadan kalkmak, düşmek.
Tasannû: Sunilik, yapmacıklık.
Valide / peder: Anne / baba.
Zeval ve firak: Yok olma, ayrılıp gitme.

hürmet ve ciddî merhamet ve rüşvetsiz muhabbet ve muâvenet ve hilesiz hizmet ve muâşeret ve riyasız ihsan ve fazilet ve enaniyetsiz büyüklük ve meziyet o hayatta inkişafa başlarlar.

Çocuklara der: *"Cennet var, haylazlığı bırak!"* Kur'ân dersiyle temkin verir.

Gençlere der: *"Cehennem var, sarhoşluğu bırak!"* Aklı başlarına getirir.

Zâlime der: "Şiddetli azap var, tokat yiyeceksin!" Adalete başını eğdirir.

İhtiyarlara der: *"Senin elinden çıkmış bütün saadetlerinden çok yüksek ve dâimî bir uhrevî saadet ve taze, bâkî bir gençlik seni bekliyorlar. Onları kazanmaya çalış!"* Ağlamasını gülmeye çevirir.

Bunlara kıyasen cüz'î ve küllî her bir tâifede hüsn-ü tesirini gösterir, ışıklandırır. Nev-i beşerin hayat-ı içtimaiyesiyle alâkadar olan içtimaiyyûn ve ahlâkiyyûnların kulakları çınlasın! İşte iman-ı âhiretin binler faydalarından işaret ettiğimiz beş-altı numûnelerine sâirleri kıyas edilse kat'î anlaşılır ki; *iki cihanın ve iki hayatın medar-ı saadeti yalnız imandır.*

* * *

Risale-i Nur'da Yirmi Sekizinci Söz'de ve başka risalelerinde haşrin cismâniyeti cihetinden gelen zayıf şüphelerin kuvvetli cevaplarına iktifâen burada yalnız bir kısa işaretle deriz ki:

- ✓ *Esmâ-yı ilâhiyenin en cemiyetli aynası cismâniyettedir.*
- ✓ *Ve hilkat-i kâinattaki makâsıd-ı ilâhiyenin en zengini ve faal merkezi cismâniyettedir.*
- ✓ *Ve ihsanât-ı rabbâniyenin en çok çeşitleri ve rengârenkleri cismâniyettedir.*

Ahlâkiyyûn: Ahlâk eğitimini temel kabul eden düşünürler, eğitimciler.
Cemiyetli: Kapsamlı, şümûllü.
Cismâniyet: Beden, vücut olarak. Belirli bir bedene, vücûda sahip olma.
Cüz'î - küllî: Küçük - büyük.
Enaniyet: Benlik, gurur.
Esmâ-yı ilâhiye: Allah'ın güzel isimleri.
Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı.
Hilkat-ı kâinat: Kâinatın yaratılışı.
Hüsn-ü tesir: Güzel, olumlu tesir.
İçtimaiyyûn: Sosyologlar, toplum bilimcileri.
İhsanât-ı rabbâniye: İlâhî ihsanlar, lütuflar.
İktifâen: Yetinerek.
Makâsıd-ı ilâhiye: İlâhî maksatlar, gâyeler.
Medar-ı saadet: Mutluluk vesilesi, kaynağı.
Muâşeret: Görgü kuralları. İnsanların bir arada hoşgörü içinde yaşaması.
Muâvenet: Yardımlaşma.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Temkin: Ağır başlılık, usluluk.

- ✓ *Ve beşerin ihtiyacât dilleriyle Hâlık'ına karşı dualarının ve teşekkürâtının en kesretli tohumları yine cismâniyettedir.*
- ✓ *Ve mâneviyât ve ruhaniyât âlemlerinin en mütenevvî çekirdekleri yine cismâniyettedir…*

Bunlara kıyasen yüzer küllî hakikatler, cismâniyette temerküz ettiğinden; Hâlık u Hakîm, zemin yüzünde cismâniyeti çoğaltmak ve mezkûr hakikatlere mazhar eylemek için öyle süratli ve dehşetli bir faaliyetle kafile kafile arkasına mevcudâta vücûd giydirir, o meşhere gönderir. Sonra onları terhis eder, başkalarını gönderir. Mütemâdiyen kâinat fabrikasını işlettirir. Cismânî mahsulâtı dokuyup, zemini âhirete ve cennete bir fidanlık bahçesi hükmüne getirir. Hatta insanın cismânî midesini memnun etmek için o midenin hâl diliyle bekâsına dair duasını, kemâl-i ehemmiyetle dinleyip kabul ederek fiilen cevap vermek için hadsiz ve hesapsız ve yüz binler tarzlarda ve binler çeşit çeşit lezzetlerde gayet sanatlı taamları ve gayet kıymetli nimetleri cismâniyete ihzâr etmek, bedâhetle ve şeksiz gösterir ki; *dâr-ı âhirette cennetin en çok ve en mütenevvî lezzetleri cismânîdir. Ve saadet-i ebediyenin en ehemmiyetli ve herkesin istediği ve ünsiyet ettiği nimetleri cismânîdir.*

Acaba hiçbir cihet-i ihtimali ve imkânı var mı ki; bu âdi midenin hâl diliyle bekâ duasını kabul edip, nihâyetsiz mu'cizâtlı maddî taamlar ile onu minnettar ederek, her vakit tesadüfsüz, kasdî olarak fiilen cevap veren bir Kadîr u Rahîm, bir Alîm u Kerîm, kâinatın en ehemmiyetli neticesi ve arzın halifesi[1] ve o Hâlık'ın güzidesi ve perestişkârı olan nev-i insanın, insaniyet mide-i kübrâsı ile küllî ve yüksek ve dâima arzu ettiği ve ünsiyet ettiği ve

---

[1] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/30.

Âdi: Sıradan, herhangi bir.
Alîm u Kerîm: Her şeyi bilen, her şeyi bol bol lütfeden Hz. Allah.
Bedâhet: Gözle görülür derecede olma, açıklık.
Bekâ: Kalıcı olma, ebedilik.
Cihet-i ihtimal ve imkân: Olabilme ihtimali, olabilirlik yönü.
Cismânî: Cisme ait, maddi.
Dâr-ı âhiret: Âhiret yurdu.
Hâlık u Hakîm: Her şeyi yerli yerince yaratan Hz. Allah.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
İhzar etmek: Hazırlamak.
Kadîr u Rahîm: Sonsuz kudret ve merhamet sahibi Hz. Allah
Kemâl-i ehemmiyet: Aşkın, kusursuz, son derece mükemmel bir önem.
Kesret: Çokluk, çoğunluk.
Küllî: Şümûllü, kapsamlı.
Mâneviyât ve Ruhaniyât: Vücûdu maddi olmayan, mânevi ve ruhanî varlıklar.
Mazhar eylemek: Nail etmek, şereflendirmek.
Meşher: Sergi yeri.
Mezkûr: Geçen, zikredilen.
Mide-i kübrâ: Pek büyük bir mide.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Mütenevvî: Çeşitli, türlü.
Nev-i insan: İnsanoğlu, insanlar.
Perestişkâr: Kullukta bulunan, ibadet eden.
Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.
Şek: Şüphe.
Taam: Yiyecek, yemek.
Temerküz etmek: Toplanmak, birikmek.
Ünsiyet etmek: Âşina, yakın olmak. Alışmak.

fıtraten istediği cismânî lezzetleri, dâr-ı bekâda verilmesine dair hadsiz umumî duaları kabul olmasın ve haşr-i cismânî ile fiilen cevap verilmesin, onu ebedî minnettar etmesin?.. Âdeta sineğin sesini işitsin, gök gürültüsünü işitmesin! Ve âdi bir neferin kemâl-i ehemmiyetle techizatına baksın; orduya hiç bakmasın, ehemmiyet vermesin! Bu yüz derece muhal ve bâtıldır!

Evet, وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُ[1] âyetinin sarahat-ı kat'iyesiyle; *insan, en ziyade ünsiyet ettiği ve dünyada numûnesini tatmış olduğu cismânî lezzetleri cennete lâyık bir tarzda görecek, tadacak..*[2] *ve lisan, göz ve kulak gibi âzâların ettikleri hâlis şükürler ve hususi ibadetlerin mükâfatları, o uzuvlara mahsus cismânî lezzetler ile verilecektir.* Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, o derece cismânî lezzetleri sarih bir surette beyan eder ki başka teviller ile mana-yı zâhirîyi kabul etmemek, imkân haricindedir.

İşte, iman-ı âhiretin meyveleri ve neticeleri gösteriyorlar ki; nasıl ki âzâ-yı insanîden midenin hakikati ve ihtiyacâtı, taamların vücûduna kat'î delâlet eder; öyle de insanın hakikati ve kemâlâtı ve fıtrî ihtiyacatı ve ebedî arzuları ve iman-ı âhiretin mezkûr netice ve faydalarını isteyen hakikatleri ve istidatları, daha kat'î olarak âhirete ve cennete ve cismânî, bâkî lezzetlere delâlet ve tahakkuklarına şehâdet ettiği gibi; bu kâinatın hakikat-i kemâlâtı ve mânidâr tekvinî âyâtı ve insaniyetin mezkûr hakikatler ile alâkadar bütün hakikatleri, dâr-ı âhiretin vücûduna ve tahakkukuna ve haşrin gelmesine ve cennet ve cehennemin açılmasına delâlet ve şehâdet ettiklerini, Risale-i Nur

---

[1] "…Hülâsa orada canınız ne isterse, gözleriniz hangi manzaralardan hoşlanırsa hepsi var!" (Zuhruf Sûresi, 43/71).

[2] Bkz.: "İman edip makbul ve güzel işler yapanları müjdele: Onlara içinden ırmaklar akan cennetler vardır. Öyle cennetler ki ne zaman, meyvelerinden kendilerine birşey ikram edilirse: "Bu, daha önce de dünyada yediğimiz şey!" diyecekler. Oysa bu, onların aynısı olmayıp, benzeri olarak kendilerine sunulacaktır. Orada onların tertemiz eşleri de olacak ve onlar orada devamlı kalacaklardır." (Bakara Sûresi, 2/25).

Âza-yı insanî: İnsanın uzuvları.
Bâtıl: Yanlış, gerçek dışı.
Dâr-ı bekâ: Ebedî âhiret yurdu.
Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.
Fıtraten: Yaratılış itibariyle, tabiî olarak.
Fıtrî: Tabiî, yaratılıştan gelen.
Hakikat-i kemâlât: Faziletlerin, erdemlerin gerçeği, asıl mahiyeti.
Haşr-i cismânî: Cismen, bedenen dirilme.
Kemâlât: Güzellikler, faziletler, erdemler.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
Mana-yı zâhirî: Görünen, görünüşteki mana.
Mânidar: Manalı.
Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.
Muhal: İmkânsız.
Sarahat-ı kat'iye: Gayet kesin, net, açık anlam.
Sarih: Açık, net.
Tahakkuk: Gerçekleşme, meydana gelme.
Tekvînî âyât: Yaratılış delilleri, kâinat kitabının âyetleri.
Tevil: Yorum.

eczaları ve bilhassa Onuncu ve Yirmi Sekizinci (İki Makamı), Yirmi Dokuzuncu Sözler ve Dokuzuncu Şuâ ve Münâcât Risaleleri hüccetlerle, parlak ve şüphe bırakmaz bir tarzda isbat etmişler. Onlara havale ederek bu uzun kıssayı kısa kesiyoruz.

Cehenneme dair beyanât-ı Kur'âniye, o kadar vâzıh ve zâhirdir ki başka izahata ihtiyaç bırakmamış. Yalnız bir-iki zayıf şüpheyi izale edecek iki-üç nükteyi –tafsilini Risale-i Nur'a havale edip, gayet kısa bir hülâsasını– beyan edeceğiz.

Birinci Nükte

Cehennem fikri, geçmiş iman meyvelerinin lezzetlerini korkusuyla kaçırmıyor. Çünkü hadsiz rahmet-i rabbâniye o korkan adama der:

"Bana gel, tevbe kapısıyla gir! Ta cehennemin vücûdu değil korkutmak, belki sana cennetin lezzetlerini tam bildirsin ve senin ve hukuklarına tecavüz edilen hadsiz mahlûkâtın intikamlarını alsın, sizi keyiflendirsin. Eğer sen dalâlette boğulup çıkamıyorsan yine cehennemin vücûdu, bin derece idam-ı ebedîden hayırlıdır ve kâfirlere de bir nevi merhamettir. Çünkü insan hatta yavrulu hayvanât dahi akrabasının ve evlâdının ve ahbabının lezzetleriyle ve saadetleriyle lezzetlenir, bir cihette mesûd olur.

Şu hâlde sen ey mülhid, dalâletin itibarıyla ya idam-ı ebedî ile ademe düşeceksin veya cehenneme gireceksin! Şerr-i mahz olan adem ise senin bütün sevdiklerin ve saadetleriyle memnun ve bir derece mesûd olduğun umum akraba ve asıl ve neslin seninle beraber idam olmasından binler derece cehennemden ziyade senin ruhunu ve kalbini ve mahiyet-i insaniyeni yandırır. *Çünkü cehennem olmazsa, cennet de olmaz.* Her şey senin küfrün ile ademe düşer. Eğer sen cehenneme girsen, vücûd dairesinde kalsan, senin sevdiklerin ve akrabaların ya cennette mesûd veya vücûd dairelerinde bir cihette merhametlere mazhar olurlar. Demek, herhâlde cehennemin vücûduna taraftar olmak sana lâzımdır. Cehennem aleyhinde bulunmak, ademe taraftar olmaktır ki; hadsiz dostlarının saadetlerinin hiç olmasına taraftarlıktır."

Adem: Yok, yokluk.
Beyanât-ı Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'in beyanları, izahları.
Dalâlet: Sapıklık, kâfirlik. İslâm'a uymayan her türlü yanlış inanç.
Hüccet: Delil.
İdam-ı ebedî: Ebediyen yok olma.
İzâle etmek: Gidermek, yok etmek.
Mahiyet-i insaniye: İnsan mahiyeti, niteliği.
Mülhid: Dinsiz, inançsız, ateist.
Şerr-i mahz: Sırf, tamamen şer.
Vâzıh: Açık.

Evet, cehennem ise hayr-ı mahz olan daire-i vücûdun Hâkim-i Zülcelâl'inin hakîmâne ve âdilâne bir hapishâne vazifesini gören dehşetli ve celâlli bir mevcut ülkesidir. Hapishâne vazifesini de görmekle beraber, başka pek çok vazifeleri var. Ve pek çok hikmetleri ve âlem-i bekâya ait hizmetleri var. Ve zebanî gibi pek çok zîhayatın celâldârâne meskenleridir.

İkinci Nükte

Cehennemin vücûdu ve şiddetli azabı, hadsiz rahmete ve hakikî adalete ve israfsız, mizanlı hikmete zıddiyeti yoktur. Belki rahmet ve adalet ve hikmet, onun vücûdunu isterler. Çünkü nasıl bin masumların hukukunu çiğneyen bir zâlimi cezalandırmak ve yüz mazlum hayvanları parçalayan bir canavarı öldürmek, adalet içinde mazlumlara bin rahmettir. Ve o zâlimi affetmek ve canavarı serbest bırakmak, bir tek yolsuz merhamete mukabil yüzer bîçarelere yüzer merhametsizliktir.

Aynen öyle de cehennem hapsine girenlerden olan kâfir-i mutlak, küfrüyle hem esmâ-yı ilâhiyenin hukukuna inkâr ile tecavüz.. hem o esmâya şehâdet eden mevcudâtın şehâdetlerini tekzip ile hukuklarına tecavüz.. ve mahlûkâtın o esmâya karşı tesbihkârâne yüksek vazifelerini inkâr etmekle hukuklarına tecavüz.. ve kâinatın gaye-i hilkati ve bir sebeb-i vücûdu ve bekâsı olan tezahür-ü rubûbiyet-i ilâhiyeye karşı ubûdiyetlerle mukabelelerini ve aynadarlıklarını tekzip ile hukukuna bir nevi tecavüz ettiği haysiyetiyle öyle azîm bir cinayet, bir zulümdür ki affa kabiliyeti kalmaz.

إِنَّ اللّٰهَ لاَ يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ[1] *âyetinin tehdidine müstahak olur. Onu cehenneme atmamak, bir yersiz merhamete mukabil hukuklarına taarruz edilen hadsiz*

---

[1] "Şu muhakkak ki Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez." (Nisâ Sûresi, 4/48, 116).

Âdilâne: Âdilce, adaletli bir şekilde.
Âlem-i bekâ: Ebedî âlem, ahiret yurdu.
Azîm: Çok büyük.
Celâl: Cenâb-ı Hakk'ın yüceliğinin ve kahrının tecellisi.
Celâldârâne: Cenâb-ı Hakk'ın "Celâl" sıfatına ayna olur bir tarzda.
Daire-i vücûd: Varlık dairesi.
Esmâ-yı ilâhiye: Allah'ın güzel isimleri.
Gaye-i hilkat: Yaratılış gayesi.
Hakîmâne: Hikmetlice, yerli yerince.
Hâkim-i Zülcelâl: Her şeye hükmeden, her suçluya hak ettikleri hükmü veren Ulu Allah
Hayr-ı mahz: Sırf, tamamen hayır.
Haysiyet: İtibar, cihet, dolayı.
Kâfir-i mutlak: Tam kâfir.
Sebeb-i vücûd ve bekâ: Var olma ve varlığının devam etme sebebi.
Tesbihkârâne: Tesbih eder, Allah'ı zikreder bir tarzda.
Tezahür-ü rubûbiyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan engin terbiye ve idaresinin görünmesi.
Ubûdiyet: Kulluk.
Zîhayat: Canlı.

dâvâcılara hadsiz merhametsizlikler olur. İşte o dâvâcılar cehennemin vücûdunu istedikleri gibi, izzet-i celâl ve azamet-i kemâl dahi kat'î isterler.

Evet, nasıl bir serseri âsi ve raiyete tecavüz eden bir adam, oranın izzetli hâkimine dese: "Beni hapse atamazsın ve yapamazsın!" diye izzetine dokunsa, elbette o şehirde hapis olmasa da o edepsiz için bir hapis yapacak, onu içine atacak.

Aynen öyle de kâfir-i mutlak, küfrüyle izzet-i celâline şiddetle dokunuyor.. ve azamet-i kudretine inkâr ile dokunduruyor.. ve kemâl-i rubûbiyetine tecavüzüyle ilişiyor. Elbette, cehennemin pek çok vazifeler için pek çok esbab-ı mûcibesi ve vücûdunun hikmetleri olmasa da öyle kâfirler için bir cehennemi halketmek ve onları içine atmak, o izzet ve celâlin şe'nidir.

Hem mahiyet-i küfür dahi cehennemi bildirir. Evet, nasıl ki imanın mahiyeti eğer tecessüm etse lezzetleriyle bir cennet-i hususiye şekline girebilir ve cennetten bu noktadan gizli haber verir. Aynen öyle de Risale-i Nur'da delilleriyle isbat ve baştaki meselelerde dahi işaret edilmiş ki; *küfrün ve bilhassa küfr-ü mutlakın ve nifakın ve irtidadın öyle karanlıklı ve dehşetli elemleri ve mânevî azapları var, eğer tecessüm etse o mürted adama bir hususi cehennem olur ve büyük cehennemden bu cihette gizli haber verir.. ve bu fidanlık dünya mezraasındaki hakikatcikler âhirette sümbüller vermesi* [1] *noktasından; bu zehirli çekirdek, o zakkum ağacına işaret eder, "Ben onun bir mâyesiyim." der. "Ve beni kalbinde taşıyan bedbaht için o zakkum ağacının bir hususi numûnesi, benim meyvem olur."*

Madem küfür hadsiz hukuka bir tecavüzdür, elbette hadsiz bir cinayettir. Öyle ise hadsiz bir azaba müstahak eder. Madem bir dakika katl, on beş

---

[1] Bkz.: Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 1/12, 17, 2/60, 83, 108, 3/5; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 11/230.

Azamet-i kemâl: Cenâb-ı Hakk'ın "Kemâl" sıfatının büyüklüğü, yüceliği.
Azamet-i kudret: Allah'ın kudretinin büyüklüğü.
Esbab-ı mûcibe: Bir şeyi gerektiren sebepler, gerekçeler.
Halk etmek: Yaratmak.
İrtidat: Dinden çıkma.
İzzet: Aziz olma, yücelik, şeref, itibar.
İzzet-i celâl: Cenâb-ı Hakk'ın "Celâl" sıfatının izzeti, gereği.
Katl: Öldürme, cinayet.
Kemâl-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın engin terbiye ve idaresinin mükemmelliği, kusursuzluğu.
Küfr-ü mutlak: Bütünüyle inkâr, ateizm.
Mahiyet-i küfür: Cenâb-ı Hakk'ı inkâr etmenin özü, aslı, niteliği.
Mâye: Maya.
Mezraa: Tarla, ekin yeri.
Mürted: İrtidâd eden, İslâm dininden dönen.
Nifâk: Münafıklık.
Raiyet: Halk, yönetilenler.
Şe'n: Gerek, lâzım, gerçek.
Tecessüm etmek: Cisim ve vücûda kavuşmak, maddi bir varlık haline gelmek.

sene cezada (sekiz milyona yakın dakikada) hapis azabını çekmesini adalet-i beşeriye kabul edip maslahata ve hukuk-u âmmeye muvafık görür. *Elbette bir küfür, bin katl kadar olması cihetiyle; bir dakika küfr-ü mutlak, sekiz milyara yakın dakikalarda azap çekmesi o kanun-u adalete muvafık geliyor. Bir sene ömrünü o küfürde geçiren, iki trilyon sekiz yüz seksen milyara yakın dakikada azaba müstahak ve* خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا[1] *sırrına mazhar olur.* Her ne ise...

Kur'ân-ı Hakîm'in cennet ve cehennem hakkındaki mu'cizâne izahatı ve Kur'ân'ın tefsiri ve ondan gelen Risale-i Nur'un cennet ve cehennemin vücûdlarına dair hüccetleri, daha başka beyana ihtiyaç bırakmamışlar.

وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلاً سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ[2] ۞

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ۞ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا[3] ۞

gibi pek çok âyetlerin ve başta Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ve umum peygamberler ve ehl-i hakikatin, her vakit dualarında en ziyade

أَجِرْنَا مِنَ النَّارِ ۞ نَجِّنَا مِنَ النَّارِ ۞ خَلِّصْنَا مِنَ النَّارِ

ve vahiy ve şuhûda binâen onlarca kat'iyet kesbeden "Cehennemden bizi hıfzeyle!"[4] demeleri gösteriyor ki; *nev-i beşerin en büyük meselesi cehennemden*

---

[1] "Onlar cehennemde ebedî kalacaklardır." (Nisâ Sûresi, 4/169; Ahzâb Sûresi, 33/65; Cin Sûresi, 72/23).

[2] "Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında düşünürler ve derler ki: "Ey büyük Rabbimiz! Sen bunları gayesiz, boşuna yaratmadın. Seni bu gibi noksanlardan tenzih ederiz. Sen bizi o ateş azabından koru!" (Âl-i İmran Sûresi, 3/191).

[3] "Ey Ulu Rabbimiz, cehennem azabını bizden uzaklaştır. Zira onun azabı tahammülü zor, ömür tüketen bir derttir. Ne kötü bir varış yeri, ne fena bir yerleşim yeridir orası!" (Furkan Sûresi, 25/65-66).

[4] Bkz.: İbni Mâce, *Dua* 2; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/253, 256; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/45. Ayrıca Efendimizin cehennem azabından Allah'a sığındığını gösteren hadis-i şerifler için bkz.: Buhârî, *Cenâiz* 87, *Deavât* 55; Müslim, *Zikir* 23, 26, 27, *Cennet* 67, 68.

Adalet-i beşeriye: İnsanların tesis ettiği adalet sistemi.
Bedbaht: Talihsiz, zavallı, nasipsiz.
Ehl-i hakikat: Dâima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulanlar. Veliler.
Hukuk-u âmme: Kamu hukuku.
Kat'iyet kesb etmek: Kesinlik kazanmak.
Maslahat: Fayda, menfaat. Hukukta: Şahıs veya toplumun faydalarını sağlama ve zararlardan da koruma prensibi.
Mu'cizâne: Mu'cizeli bir şekilde.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Şuhûd: İnanca dâir gaybî meseleleri basiret ve kalble müşâhede etme, hakikatine erme.
Vahiy: Cenâb-ı Hakk'ın belirli bir usul çerçevesinde kullarına ulaştırdığı ilâhî mesaj.

kurtulmaktır. Ve kâinatın pek çok ehemmiyetli ve muazzam ve dehşetli bir hakikati cehennemdir ki; bir kısım o ehl-i şuhûd ve keşif ve tahkik onu müşâhede eder.. ve bir kısmı tereşşuhâtını ve gölgelerini görür, dehşetinden feryat ederler, "Bizi ondan kurtar!" derler.

Evet, bu kâinatta hayır-şer, lezzet-elem, ziya-zulmet, hararet-burûdet, güzellik-çirkinlik, hidayet-dalâlet birbirine karşı gelmesi ve içine girmesi, pek büyük bir hikmet içindir. Çünkü şer olmazsa hayır bilinmez. Elem olmazsa lezzet anlaşılmaz. Zulmetsiz ziya, ehemmiyeti olmaz. Soğukla, hararetin dereceleri tahakkuk eder. Çirkinlik ile hüsnün tek bir hakikati, bin hakikat ve binler çeşit hüsün mertebeleri vücûd bulur. Cehennemsiz cennetin pek çok lezzetleri gizli kalır. Bunlara kıyasen her şey, bir cihette zıddıyla bilinebilir ve bir tek hakikati, sümbül verip çok hakikatler olur. Madem bu karışık mevcudât, dâr-ı fânîden dâr-ı bekâya akıp gidiyor; elbette nasıl ki hayır, lezzet, ışık, güzellik, iman gibi şeyler cennete akar. Öyle de şer, elem, karanlık, çirkinlik, küfür gibi zararlı maddeler cehenneme yağar. Ve bu mütemâdiyen çalkanan kâinatın selleri o iki havuza girer, durur. Kerametli Yirmi Dokuzuncu Söz'ün âhirindeki remizli nüktelerine havale ederek kısa kesiyoruz.

Ey bu Medrese-i Yusufiye'de benim ders arkadaşlarım! Bu dehşetli haps-i ebedîden kurtulmanın kolayı, çaresi, bu dünyevî hapsimizden istifade ederek elimiz mecburiyetle yetişmeyen çok günahlardan kurtulduğumuzla beraber, eski günahlardan tevbe edip farzlarımızı eda ederek her bir saat bu hapisteki ömrümüzü bir gün ibadet hükmüne getirmekle o ebedî hapisten necatımız ve o nurânî cennete girmemiz için en iyi bir fırsattır. Bu fırsatı kaçırırsak dünyamız ağladığı gibi âhiretimiz dahi ağlayacak. خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ[1] tokadını yiyeceğiz.

* * *

---

[1] "Dünyayı da âhireti de kaybeder." (Hac Sûresi, 22/11).

Âhir: Son, en son.
Dâr-ı bekâ: Ebedî âhiret yurdu.
Dâr-ı fâni: Geçici yurt, dünya.
Ehl-i şuhûd ve keşif ve tahkik: Eşyanın perde arkasına, gaybî âlemlere ait meseleleri Allah'ın izni ölçüsünde keşfedip, görüp, hakikatine eren büyük veliler.
Haps-i ebedî: Dâimî hapis, cehennem.
Hararet / burûdet: Sıcaklık / soğukluk.
Hıfz eylemek: Korumak, muhafaza etmek.
Hidayet / dalâlet: Doğruluk / sapıklık.
Hüsün: Güzellik.
Medrese-i Yusufiye: Hz. Yusuf'un (a.s.) zulüm, iftira sebebiyle haksızca senelerce zindanda kalmasından kinâye olarak, aynı kaderi paylaşanların hapsedildiklere yere verilen isim.
Müşâhede etmek: Kalb ve ruh gözüyle görmek, şahit olmak.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Necat: Kurtuluş.
Tereşşuhât: Sızıntılar, yansımalar.
Ziya / zulmet: Işık / karanlık.

Bu Makam Yazıldığı Zaman Kurban Bayramı Geldi

أَللّٰهُ أَكْبَرُ ۞ أَللّٰهُ أَكْبَرُ ۞ أَللّٰهُ أَكْبَرُ[1] ler ile nev-i beşerin beşten birisine, üç yüz milyon insanlara birden أَللّٰهُ أَكْبَرُ dedirmesi; koca küre-i arz, büyüklüğü nisbetinde o أَللّٰهُ أَكْبَرُ kelime-i kudsiyesini semâvâttaki seyyârât arkadaşlarına işittiriyor gibi yirmi binden ziyade hacıların Arafat'ta ve îdde beraber birden أَللّٰهُ أَكْبَرُ demeleri, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın bin üç yüz sene evvel âl ve sahabeleriyle söylediği ve emrettiği أَللّٰهُ أَكْبَرُ kelâmının bir nevi aks-i sadâsı olarak rubûbiyet-i ilâhiyenin رَبُّ الْأَرْضِ[2] ve رَبُّ الْعَالَمِينَ[3] azamet-i unvanıyla küllî tecellîsine karşı geniş ve küllî bir ubûdiyetle bir mukabeledir, diye tahayyül ve his ve kanaat ettim.

Sonra, "Acaba bu kelâm-ı kudsînin bizim meselemizle dahi münasebeti var mı?" diye tahattur ettim. Birden hatıra geldi ki başta bu kelâm olarak sâir bâkiyât-ı sâlihât unvanını taşıyan[4] سُبْحَانَ اللّٰهِ[7] ۞ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ[6] ۞ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ[5] gibi şeâirden çok kelâmlar cüz'î ve küllî meselemizi ihtar ve tahakkukuna işaret ederler.

---

[1] "Allah büyüktür! Allah büyüktür! Allah büyüktür!.."
[2] "Yeryüzünün Rabbi" (Câsiye Sûresi, 45/36).
[3] "Âlemlerin Rabbi" (A'râf Sûresi, 7/54; Şuarâ Sûresi, 26/23; Kasas Sûresi, 28/30...).
[4] Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/75; İbni Hibbân, *Sahîh* 3/121; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 2/524.
[5] "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur." (Sâffât Sûresi, 37/35; Muhammed Sûresi, 47/19).
[6] "Bütün hamdler, övgüler Allah'adır."
[7] "Allah'ı bütün eksikliklerden tenzih ederim."

Aks-i sadâ: Yankı.
Âl: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kızı Hz. Fâtıma ve damadı Hz. Ali vasıtasıyla devam eden mübarek soyu (r.anhum).
Azamet-i unvan: Unvanın, ismin büyüklüğü.
Bâkiyât-ı sâlihât: Bâki kalacak yararlı, hayırlı şeyler.
Cüz'î / küllî: Az / çok.
Îd: Bayram.
İhtar: Hatırlatma, hatıra getirme.
Kelâm-ı kudsî: Mukaddes, yüce kelam, söz.
Kelime-i kudsiye: Mukaddes, yüce kelime.
Küllî ubûdiyet: Bütün varlıkları temsil ve ifade eden bir kulluk.
Küllî: Her şeyi içine alan, kuşatan.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Mukabele: Karşılık verme, karşılık.
Rubûbiyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan engin terbiye ve idaresi.
Semâvât: Gökler, feza.
Seyyârât: Gezegenler.
Şeâir: Dini temsil eden semboller.
Tahakkuk: Gerçekleşme, kesinleşme.
Tahattur etmek: Hatırını, hafızasını yoklamak.

Meselâ أَللّٰهُ أَكْبَرُ in bir vech-i manası, Cenâb-ı Hakk'ın kudreti ve ilmi; her şeyin fevkinde büyüktür, hiçbir şey daire-i ilminden çıkamaz, tasarruf-u kudretinden kaçamaz ve kurtulamaz.. ve korktuğumuz en büyük şeylerden daha büyüktür. Demek haşri getirmekten ve bizi ademden kurtarmaktan ve saadet-i ebediyeyi vermekten daha büyüktür. Her acîb ve tavr-ı aklın haricindeki her şeyden daha büyüktür ki; [1] مَا خَلْقُكُمْ وَلاَ بَعْثُكُمْ إِلاَّ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ âyetinin sarahat-i kat'iyesi ile nev-i beşerin haşri ve neşri, bir tek nefsin îcadı kadar o kudrete kolay gelir. Bu mana itibarıyladır ki darb-ı mesel hükmünde büyük musibetlere ve büyük maksatlara karşı herkes, "Allah büyüktür! Allah büyüktür!" der.. kendine teselli ve kuvvet ve nokta-yı istinad yapar.

Evet, nasıl ki Dokuzuncu Söz'de bu kelime iki arkadaşıyla bütün ibâdâtın fihristesi olan namazın çekirdekleri ve hülâsaları ve içinde ve tesbihatında tekrar ile namazın manasını takviye için سُبْحَانَ اللّٰهِ ۞ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ۞ اَللّٰهُ أَكْبَرُ üç muazzam hakikatlere.. ve insanın kâinatta gördüğü medar-ı hayret, medar-ı şükran ve medar-ı azamet ve kibriyâ, acîb ve güzel ve büyük, pek çok fevkalâde şeylerden aldığı hayret ve lezzet ve heybetten neş'et eden suâllerine pek kuvvetli cevap verdiği gibi, On Altıncı Söz'ün âhirinde izah edilen şu; nasıl bir nefer bayramda bir müşir ile beraber huzur-u padişaha girer, sâir vakitte zâbitinin makamı ile onu tanır. Aynen öyle de her adam, hacda bir derece veliler gibi Cenâb-ı Hakk'ı رَبُّ الْأَرْضِ ve رَبُّ الْعَالَمِينَ unvanı ile tanımaya başlar. Ve o kibriyâ mertebeleri kalbine açıldıkça, ruhunu istilâ eden mükerrer ve hararetli hayret suâllerine yine اَللّٰهُ أَكْبَرُ tekrarıyla umumuna

[1] "Ey insanlar! Sizin hepinizi yaratmak veya hepinizi öldükten sonra diriltmek bir tek kişiyi diriltmek gibidir." (Lokman Sûresi, 31/28).

Acîb: Şaşırtıcı, hayret verici.
Adem: Yokluk, yok olma.
Daire-i ilim: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan ilmi.
Darb-ı mesel: Halk deyimi.
Fevk: Üst.
Haşir ve neşir: Öldükten sonra tekrar dirilip mahşer meydanında toplanma.
İbâdât: İbadetler.
Îcad: Vücûda getirme, var etme.
Kibriyâ: Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğü, yüceliği.
Medar-ı azamet ve kibriyâ: Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğünü, yüceliğini gösteren sebep, vesile.
Medar-ı hayret: Hayret ve hayranlık sebebi.
Medar-ı şükran: Minnettarlık, teşekkür sebebi.
Mükerrer: Tekrar eden, tekrarlanan.
Müşir: Mareşal.
Neş'et etmek: Meydana gelmek, kaynaklanmak.
Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.
Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.
Sarahat-ı kat'iye: Gayet kesin, net, açık anlam.
Tasarruf-u kudret: Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin idaresi, yönetmesi.
Tavr-ı akıl: Aklın sınırı.
Vech-i mana: Anlam yönü.
Zâbit: Subay, komutan.

cevap verdiği misillü; On Üçüncü Lem'a'nın âhirinde izahı bulunan ki; şeytanların en ehemmiyetli desiselerini köküyle kesip cevab-ı kat'î veren yine اَللّٰهُ أَكْبَرُ olduğu gibi, bizim âhiret hakkındaki suâlimize de kısa fakat kuvvetli cevap verdiği misillü, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ cümlesi dahi haşri ihtar edip ister. Bize der:

"Manam, âhiretsiz olmaz; çünkü 'ezelden ebede kadar her kimden ve her kime karşı bütün hamd ve şükür O'na mahsustur' ifade ettiğimden; bütün nimetlerin başı ve nimetleri hakikî nimet yapan ve bütün zîşuuru ademin hadsiz musibetlerinden kurtaran, yalnız saadet-i ebediye olabilir ve benim o küllî manama mukabele eder."

Evet, her mümin namazlardan sonra, her gün hiç olmazsa yüz elliden ziyade اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ۞ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ şer'an demesi ve manası da ezelden ebede kadar bir hadsiz geniş hamd ve şükrü ifade etmesi, ancak ve ancak saadet-i ebediyenin ve cennetin peşin bir fiyatı ve muaccel bir bahasıdır. Ve dünyanın kısa ve fânî elemlerle âlûde olan nimetlerine münhasır olmaz ve mahsus değil ve onlara da ebedî nimetlere vesile olmaları cihetiyle bakar, şükreder.

سُبْحَانَ اللّٰهِ kelime-i kudsiyesi ise Cenâb-ı Hakk'ı şerikten, kusurdan, noksaniyetten, zulümden, aczden, merhametsizlikten, ihtiyaçtan ve aldatmaktan ve kemâl ve cemâl ve celâline muhalif olan bütün kusurâttan takdis ve tenzih etmek manasıyla, saadet-i ebediyeyi ve celâl ve cemâl ve kemâl-i saltanatının haşmetine medar olan dâr-ı âhireti ve ondaki cenneti ihtar edip delâlet ve işaret eder. Yoksa sâbıkan isbat edildiği gibi saadet-i ebediye olmazsa hem saltanatı, hem kemâli, hem celâl, hem cemâl, hem rahmeti, kusur ve noksan lekeleriyle lekedâr olurlar.

Âlûde: Karışık, iç içe.
Celâl: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini, yüceliğini ve bütün eşyadaki umumi tecellilerini ifade eden sıfatı.
Cemâl: Cenâb-ı Hakk'ın güzelliğini, bütün güzelliklerin yaratıcısı olduğunu ve her bir varlıktaki hususi tecellilerini ifade eden sıfatı.
Cevab-ı kat'î: Kesin, tam cevap.
Dâr-ı âhiret: Âhiret yurdu.
Delâlet etmek: Göstermek, isbat etmek.
Desise: Hile, oyun.
Kemâl: Cenâb-ı Hakk'ın her türlü kusurdan, eksiklikten münezzeh olduğunu, bütün mükemmel, kusursuz fiil ve sıfatların sahibi olduğunu ifade eden sıfatı.
Kemâl-i saltanat: Cenâb-ı Hakk'ın idaresinin, hâkimiyetinin kusursuzluğu, mükemmelliği.
Kusurât: Kusurlar.
Küllî: Şümûllü, kapsamlı.
Medar olmak: Sebep, vesile olmak.
Muaccel: Öne alınmış, peşin.
Mukabele etmek: Karşılamak, karşılık vermek.
Münhasır: Sınırlı, kayıtlı.
Sâbıkan: Daha önce.
Şer'an: Dinin belirlediği ölçülere göre.
Şerik: Ortak.
Takdis ve tenzih etmek: Mukaddes, kusursuz olduğunu ifade etmek.
Zîşuur: Akıl, şuur sahibi.

İşte bu üç kudsî kelimeler gibi, بِسْمِ اللّٰهِ *ve* لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ *ve sâir kelimât-ı mübareke, her biri erkân-ı imaniyenin birer çekirdeği.. ve bu zamanda keşfedilen et hülâsası ve şeker hülâsası gibi, hem erkân-ı imaniyenin hem Kur'ân hakikatlerinin hülâsaları.. ve bu üçü namazın çekirdekleri oldukları gibi, Kur'ân'ın dahi çekirdekleri.. ve parlak bir kısım sûrelerin başlarında pırlanta gibi görünmeleri.. ve çok sünûhâtı tesbihatta başlayan Risale-i Nur'un dahi hakikî madenleri ve esasları ve hakikatlerinin çekirdekleridirler.*

Ve velâyet-i Ahmediye ve ubûdiyet-i Muhammediye (aleyhissalâtü vesselâm) cihetinde, öyle bir daire-i zikirde, namazdan sonraki tesbihatta bir tarikat-ı Muhammediye'nin (aleyhissalâtü vesselâm) virdidirler ki; her namaz vaktinde yüz milyondan ziyade müminler beraber, o halka-yı kübrâ-yı zikirde, ellerinde tesbihler, سُبْحَانَ اللّٰهِ *otuz üç,* اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ *otuz üç,* اَللّٰهُ أَكْبَرُ *otuz üç defa tekrar ederler.*

İşte böyle gayet muhteşem bir halka-yı zikirde sâbıkan beyan ettiğimiz gibi; hem Kur'ân'ın, hem imanın, hem namazın hülâsaları ve çekirdekleri olan o üç kelime-i mübarekeyi namazdan sonra otuz üçer defa okumak ne kadar kıymettar ve sevaplı olduğunu elbette anladınız.[1]

Bu risalenin başında Birinci Meselesi namaza dair güzel bir ders olduğu gibi hiç düşünmediğim hâlde, âdeta ihtiyârsız olarak, onun âhiri de namaz tesbihatına dair ehemmiyetli bir ders oldu.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى إِنْعَامِهِ [2]

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ [3]

---

[1] Bkz.: Buhârî, *Ezân* 155; Ebû Dâvûd, *Vitir* 24, *Edeb* 99, 100; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/158.

[2] "Hamdolsun nimetlerini üzerimize yağdıran Allah'a."

[3] "Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara Sûresi, 2/32).

Erkân-ı imaniye: İmanın şartları, esasları.
Halka-yı kübrâ-yı zikir: Büyük zikir halkası.
Kelimât-ı mübareke: Mübarek, bereketli kelimeler.
Sünûhât: Kalbe doğan manalar, ilhamlar.
Tarikat-ı Muhammediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) yolu, sünneti.
Ubûdiyet-i Muhammediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) eşsiz kulluğu.
Velâyet-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kulluğundaki enginliği, derinliği ile Allah'a olan eşsiz yakınlığı.
Vird: Belli aralıklarla devamlı okunan dua, zikir.

Dokuzuncu Mesele

بِسْــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَٓا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ
وَرُسُلِهِ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ[1] ... الخ

Bu âyet-i ecma' ve a'lâ ve ekberin bir küllî ve uzun nüktesini beyan etmeye, bir dehşetli mânevî suâl ve bir azametli ve ilâhî bir nimetin inkişafından neş'et eden bir hâl sebebiyet verdiler.

Şöyle ki, mânen ruha geldi; neden bir cüz-ü hakikat-i imaniyeyi inkâr eden kâfir olur ve kabul etmeyen Müslüman olmaz? Hâlbuki Allah ve âhirete iman, bir güneş gibi o karanlığı izale etmek lâzım geliyor. Hem neden bir rükün ve hakikat-i imaniyeyi inkâr eden mürted olur, küfr-ü mutlaka düşer ve kabul etmeyen İslâmiyet'ten çıkar? Hâlbuki sâir erkân-ı imaniyeye imanı varsa, onu küfr-ü mutlaktan kurtarmak lâzım geliyor.

Elcevap: İman, altı rüknünden çıkan öyle bir vahdânî hakikattir ki tefrik kabul etmez.. ve öyle bir küllîdir ki, tecezzi kaldırmaz.. ve öyle bir külldür ki kabil-i inkısam olmazlar. Çünkü her bir rükn-ü imanî, kendini isbat eden hüccetleriyle sâir erkân-ı imaniyeyi isbat eder. Her biri her birisine gayet

---

[1] "Peygamber, Rabbi tarafından kendisine ne indirildi ise ona iman etti, müminler de. Onlardan her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman etti. 'O'nun resûllerinden hiç birini diğerinden ayırt etmeyiz.' dediler…" (Bakara Sûresi, 2/285).

Âyet-i ecma' ve a'lâ ve ekber: Çok şümûllü, kapsamlı, pek büyük ve yüce âyet.
Azamet: Büyüklük.
Cüz-ü hakikat-ı imaniye: İman hakikatinin bir parçası. İman esaslarına bağlı herhangi bir mesele.
Erkân-ı imaniye: İmanın şartları, esasları.
Hüccet: Delil.
İnkişâf: Belirme, ortaya çıkma.
İzâle etmek: Gidermek, yok etmek.
Kabil-i inkısam: Ayrılması, bölünmesi mümkün olmayan şey.
Küfr-ü mutlak: Bütünüyle inkâr, ateizm.
Küll: Parçaları birbirinden ayrılmayan bütün.
Küllî: Şümûllü, kapsamlı.
Mürted: İrtidâd eden, İslâm Dini'nden dönmüş.
Neş'et etmek: Meydana gelmek, kaynaklanmak.
Rükn-ü imanî: İmanın esası, temeli.
Rükün: Esas, asıl (imanın şartı).
Tecezzi: Bölünme, parçalanma.
Tefrik: Ayırım, ayrılık.
Vahdânî: Birlik, bütünlük ifade eden, yekpâre.

kuvvetli bir hüccet-i âzam olur. Öyle ise bütün erkânı, bütün delilleriyle sarsmayan bir fikr-i bâtıl, hakikat nazarında bir tek rüknü, belki bir hakikati ibtal edip inkâr edemez. Belki adem-i kabul perdesi altında gözünü kapamakla bir küfr-ü inadî yapabilir. Gitgide küfr-ü mutlaka düşer, insaniyeti mahvolur; hem maddî, hem mânevî cehenneme gider.

İşte biz, bu makamda gayet muhtasar işaretlerle ve Meyve Risalesi'nde haşrin isbatında sâir erkân-ı imaniye haşri de isbat ettiklerini kısacık hülâsalarla beyanı gibi, bu makamda dahi mücmel fezleke ve muhtasar hülâsalarla –Cenâb-ı Hakk'ın inâyetiyle– bu nükte-i âzam altı noktada beyan edilecek.

Birinci Nokta

İman-ı billâh, kendi hüccetleriyle hem sâir rükünlerini, hem iman-ı bi'l-âhireti isbat eder ki; Meyve Risalesi'nin Yedinci Meselesi'nde güzelce göstermiş. Evet, bu hadsiz kâinatı bir saray, bir şehir, bir memleket gibi bütün levâzımı ile idare eden ve mizan ve intizam dairesinde çeviren ve hikmetlerle değiştiren.. ve zerrâtı ve seyyarâtı ve sinekleri ve yıldızları birer muntazam ordu gibi beraber teçhiz ve idare eden.. ve emir ve iradesi dairesinde mütemâdiyen bir ulvî manevra içinde tâlim ve tavzifâtla faaliyete ve seyr ve cevelâna ve ubûdiyetkârâne bir resm-i küşada ve seyahate getiren ezelî ve bâkî bir saltanat-ı rubûbiyet ve ebedî ve dâimî bir hâkimiyet-i ulûhiyet, hiç mümkün müdür ve hiç akıl kabul eder mi ve hiçbir ihtimal var mı ki, o ebedî ve sermedî ve bâkî ve dâimî saltanatın bâkî bir makarrı ve dâimî bir medarı ve sermedî bir mazharı olan dâr-ı âhiret olmasın? Bin defa hâşâ!

Adem-i kabul: Kabul etmeme.
Cevelân: Hareket halinde olma, durmayıp sürekli hareket etme.
Dâr-ı âhiret: Âhiret yurdu.
Fikr-i bâtıl: Aslı, esası olmayan boş düşünce.
Hâkimiyet-i ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığı kendine itaat ettiren, kâinattaki mutlak hâkimiyeti.
Hüccet-i âzam: Pek büyük bir delil.
Hülâsa: Öz, özet.
İman-ı bil'âhiret: Âhiret'e inanmak.
İman-ı billâh: Allah'a inanma.
İntizam: Düzen, nizam.
Küfr-ü inâdî: Hakikati bildiği halde, başka sebepler bahane ederek inkâra sapma.
Levâzım: Lâzım olan, gerekli olan her şey.
Makarr: Yer, mesken, karargâh.
Mazhar: Bir şeyin zuhur ettiği, göründüğü yer.
Medar: Dayanak noktası, sebep.
Mizan: Ölçü, denge.
Muhtasar: Kısaltılmış, özetlenmiş.
Mücmel fezleke: Kısa, özlü netice.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Nükte-i âzam: Çok büyük nükte, ince hakikat.
Resm-i küşad: Açılış merasimi, töreni.
Saltanat-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan terbiye ve idâresi.
Sermedî: Ebedî, sürekli.
Seyyârât: Gezegenler.
Tavzifât: Görevlendirmeler, vazifelendirmeler.
Ubûdiyetkârâne: Kulluk ve itaat içinde.
Ulvî: Yüce.
Zerrât: Zerreler, atomlar

Demek, Cenâb-ı Hakk'ın saltanat-ı rubûbiyeti ve –Yedinci Mesele'de beyan edildiği gibi– *ekser isimleri ve vücûb-u vücûdunun hüccetleri, ahrete şehâdet ederler ve isterler. Ve bu kutb-u imanînin ne kadar kuvvetli bir nokta-yı istinadı var; gör, bil, görür gibi inan!*

Hem nasıl iman-ı billâh, âhiretsiz olmaz. Öyle de, Onuncu Söz'de kısa işaretlerle beyan edildiği gibi, hiçbir cihette mümkün müdür ve hiç akıl kabul eder mi ki; ulûhiyet ve mâbudiyetin tezahürü için bu kâinatı öyle bir mücessem *kitab-ı samedânî* ki, her sahifesi bir kitap kadar ve her satırı bir sahife kadar manaları ifade eder.. ve öyle cismânî bir *kur'ân-ı sübhânî* ki; her bir âyet-i tekviniyesi ve her bir kelimesi, hatta her bir noktası, her bir harfi birer mu'cize hükmündedir.. ve öyle muhteşem ve içi hadsiz âyâtla ve mânidâr nakışlarla tezyin edilmiş bir *mescid-i rahmânîdir* ki; her bir köşesinde bir tâife, bir nevi ibadet-i fıtriye ile iştigal eder bir şekilde halkeden bir Allah, bir Mâbud-u bilhak, o kitab-ı kebîrin manalarını ders verecek üstadları ve o *kur'ân-ı samedânî*nin âyetlerini tefsir edecek müfessirleri, elçi olarak göndermesin.. ve o mescid-i ekberde hadsiz tarzlarda ibadet edenlere imamları tayin etmesin.. ve o üstadlara ve müfessirlere ve imamlara fermanları vermesin! Hâşâ, yüz bin hâşâ!

Hem cemâl-i rahmetini ve hüsn-ü şefkatini ve kemâl-i rubûbiyetini zîşuurlara göstermek ve onları şükre ve hamde sevk etmek için bu kâinatı öyle

---

Âyât: Âyetler.
Âyet-i tekviniye: Yaratılış delili, kâinat kitabının âyeti. Cenab-ı Hakk'ın kâinata koyduğu tabîi kanun.
Cemâl-i rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa ayrı ayrı, hususi, kusursuz rahmetiyle, merhamet etmesi.
Halk etmek: Yaratmak.
Hüsn-ü şefkât: Cenâb-ı Hakk'ın çok güzel, mükemmel bir şefkatle muamelesi.
İbâdet-i fıtriye: Her varlığın yaratılışının gereği olan vazifesini yerine getirmekle Yaradan'ına arz ettiği tabîi ibadet.
İştigal etmek: Bir şeyle meşgul olmak, çalışmak.
Kemâl-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın mükemmel, kusursuz terbiye ve idaresi.
Kitab-ı kebîr: Büyük kitap.
Kitab-ı samedânî: Cenâb-ı Hakk'ın icraatlarının okunacağı, varlığın bütün ihtiyaçlarını karşılayacak kâinat kitabı.
Kur'ân-ı samedânî: Cenâb-ı Hakk'ın icraatlarının okunacağı, varlığın bütün ihtiyaçlarını karşılayacak kâinat kitabı.
Kur'ân-ı sübhânî: İçindeki her varlığın kendine has yapısı, vazifesi ve diliyle Allah'ı zikir ve tesbih ettiği kâinat kitabı.
Kutb-u imanî: İmanın zirvesi.
Mâbudiyet: İbadet edilme, tapılma, ilâhlık.
Mâbud-u bilhak: İbadete layık, tek İlâh.
Mescid-i ekber: Pek büyük mescid.
Mescid-i rahmânî: Her varlığın kendine has bir kullukla Yaradan'ına ibadet ettiği kâinât mescidi.
Mücessem: Cisme bürünmüş, cisim halini almış.
Müfessir: Açıklayan, izah eden.
Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.
Tezahür: Görünme, belirme, ortaya çıkma.
Tezyin etmek: Ziynetlemek, süslemek.
Ulûhiyet: İlâhlık, kâinattaki her şeyin Allah'a itaat etmesi
Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden olması.
Zîşuur: Akıl, şuur sahibi.

bir ziyafetgâh ve bir teşhirgâh ve öyle bir seyrangâh ki; hadsiz çeşit çeşit, leziz nimetler ve gayet antika, hadsiz harika sanatlar içinde dizilmiş bir tarzda halkeden bir Sâni-i Rahîm ve Kerîm hiç mümkün müdür ve hiç akıl kabul eder mi ki; o ziyafetgâhtaki zîşuur mahlûklar ile konuşmasın ve onlara o nimetlere mukabil elçileri vasıtasıyla vazife-i teşekküriyeyi ve tezahür-ü rahmetine ve sevdirmesine karşı vazife-i ubûdiyeti bildirmesin!.. Hâşâ, binler hâşâ!

Hem hiç mümkün müdür; bir sâni sanatını sever, beğendirmek ister; hatta ağızların bin çeşit zevklerini nazara alması delâletiyle takdir ve tahsinlerle karşılanmak arzu eder ve her bir sanatıyla kendini hem tanıttırmak, hem sevdirmek, hem bir çeşit mânevî cemâlini göstermek ister bir tarzda bu kâinatı antika sanatlarla süslendirdiği hâlde, kâinattaki zîhayatın kumandanları olan insanlara onların büyüklerinden bir kısmı ile konuşup elçi olarak göndermesin; güzel sanatları takdirsiz ve fevkalâde hüsn-ü esmâsı tahsinsiz ve tanıttırması ve sevdirmesi mukabelesiz kalsın!.. Hâşâ, yüz bin hâşâ!

Hem bütün zîhayatın ihtiyacât-ı fıtriyeleri için dualarına ve hâl dili ile edilen bütün ilticalara ve arzulara, vakti vaktine, kasd ve ihtiyâr ve iradeyi gösterir bir tarzda hadsiz in'âmlarıyla ve nihâyetsiz ihsanâtıyla fiilen ve hâlen sarih bir surette konuşan bir Mütekellim-i Alîm hiç mümkün müdür, hiç akıl kabul eder mi; en cüz'î bir zîhayat ile fiilen ve hâlen konuşsun ve tam derdine derman yetiştiren ihsanıyla derdini dinlesin ve ihtiyacını görsün ve bilsin.. ve bütün kâinatın en müntehap neticesi ve arzın halifesi[1] ve ekser mahlûkât-ı arziyenin kumandanları olan insanların mânevî reisleri ile görüşmesin! Onlarla, belki her zîhayat ile fiilen ve hâlen konuştuğu gibi onlar ile kavlen ve kelâmen

---

[1] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/30.

Cemâl: Cenâb-ı Hakk'ın güzelliğini, bütün güzelliklerin yaratıcısı olduğunu ve her bir varlıktaki hususi tecellilerini ifade eden sıfatı.
Cüz'î: Küçük.
Delâlet: İspat etme, gösterme.
Hüsn-ü esmâ: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin güzelliği.
İhtiyâcât-ı fıtriye: Yaratılıştan gelen, tabiî ihtiyaçlar.
İhtiyâr: Tercih, seçim.
İltica: Sığınma.
İn'âm: Nimet verme, nimete erdirme.
Kavlen ve kelâmen: Sözlü ve sesli bir ifade ile.
Mahlûkât-ı arziye: Yeryüzü varlıkları.
Mukabele: Karşılık, karşılık verme.
Müntehab: Seçkin, güzide.
Mütekellim-i Alîm: Her şeyi bilerek konuşan.
Sâni-i Rahîm ve Kerîm: Her şeyi sonsuz rahmetiyle, engin keremiyle en güzel şekilde yaratan Hz. Allah.
Sarih: Açık.
Seyrangâh: İzleme, seyretme yeri.
Tahsin: Güzel bulma, beğenme.
Teşhirgâh: Teşhir, sergi yeri.
Tezâhür-ü rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz merhametini göstermesi, sergilemesi.
Vazife-i teşekküriye: Şükür vazifesi, verilen nimetlere teşekkür etme gereği.
Zîhayat: Canlı.
Ziyafetgâh: Ziyafet yeri.

konuşmasın ve onlara fermanları ve suhuf ve kitapları göndermesin!.. Hâşâ, hadsiz hâşâ!

Demek iman-ı billâh, kat'iyetiyle ve hadsiz hüccetleriyle وَرُسُلِهِ وَكُتُبِهِ *yani peygamberlere ve mukaddes kitaplara imanı isbat eder.*

Hem hiç bir cihet-i imkânı var mı ve hiç akıl kabul eder mi ki; bütün masnûâtıyla kendini tanıttırana ve sevdirene ve teşekkürâtı fiilen ve hâlen isteyene mukabil; kâinatı velveleye veren hakikat-i Kur'âniye ile Zülcelâl o Sanatkâr'ı ekmel bir tarzda tanıyıp ve tanıttırıp ve sevip ve sevdirip ve teşekkür edip ve ettirip ve [1]اَللّٰهُ أَكْبَرُ ۞ [2]اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ۞ [3]سُبْحَانَ اللّٰهِ ler ile küre-i arzı semâvâta işittirecek derecede konuşturup ve kara ve denizleri cezbeye getirecek bir vaziyetle, bin üç yüz sene zarfında nev-i beşerin kemiyeten beşten birisini ve keyfiyeten ve insaniyeten yarısını arkasına alıp o Hâlık'ın bütün tezahür-ü rubûbiyetine geniş ve küllî bir ubûdiyetle mukabele eden.. ve bütün makâsıd-ı ilâhiyesine karşı Kur'ân'ın sûreleriyle kâinata ve asırlara bağıran, ders veren, dellâllık eden.. ve nev-i insanın şerefini ve kıymetini ve vazifesini gösteren ve bin mu'cizâtıyla tasdik edilen Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm), en müntehap mahlûku ve en mükemmel elçisi ve en büyük resûlü olmasın!.. Hâşâ ve kellâ! Yüz bin defa hâşâ!

Demek [4]أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ *hakikati, bütün hüccetleriyle* أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ[5] *hakikatini isbat eder.*

---

[1] "Allah, büyüktür!"

[2] "Bütün hamdler, övgüler Allah'adır."

[3] "Allah'ı bütün eksikliklerden tenzih ederim."

[4] "Şehâdet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur."

[5] "Şehâdet ederim ki Muhammed (s.a.s.) Allah'ın resûlüdür."

Cihet-i imkân: Olabilirlik yönü, olma imkânı.
Ekmel: En mükemmel.
Hakikat-i Kur'âniye: Kur'an gerçeği.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
Hüccet: Delil.
İnsaniyeten: İnsanlık olarak, insanlık itibarıyla.
Kemiyeten: Nicelik, sayı olarak.
Keyfiyeten: Nitelik olarak.
Küllî ubûdiyet: Bütün varlıkları temsil ve ifade eden bir kulluk.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Makâsıd-ı ilâhiye: İlâhî maksatlar, gâyeler.
Masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.
Nev-i insan / nev-i beşer: İnsanlık, insanoğlu.
Semâvât: Gökler, feza.
Suhuf: Sayfalar. Bazı peygamberlere (a.s.) gönderilen sahifeler.
Tezahür-ü rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın engin terbiye ve idaresinin görünmesi.
Velveleye vermek: Yüksek sesler çıkarıp heyecan ve dikkatleri uyarmak.
Zülcelâl: Ulu, yüce.

Hem hiç imkân var mı ki; bu kâinatın Sâni'i, mahlûkâtını yüz bin diller ile birbiriyle konuştursun ve onların konuşmalarını işitsin ve bilsin ve kendisi konuşmasın!.. Hâşâ!

Hem hiç akıl kabul eder mi ki; kâinattaki makâsıd-ı ilâhiyesini bir ferman ile bildirmesin. Ve muammasını açacak ve mahlûkât ne yerden geliyorlar ve ne yere gidecekler ve ne için böyle kafile kafile arkasında buraya gelip, bir parça durup, geçiyorlar diye üç dehşetli suâl-i umûmîye hakikî cevap verecek Kur'ân gibi bir kitabı göndermesin!.. Hâşâ!

Hem hiç mümkün müdür ki; on üç asrı ışıklandıran ve her saatte yüz milyon lisanlarda kemâl-i hürmetle gezen ve milyonlar hâfızların kalblerinde kudsiyetiyle yazılan.. ve nev-i beşerin keyfiyeten kısm-ı âzamını kanunlarıyla idare eden ve nefislerini ve ruhlarını ve kalblerini ve akıllarını terbiye ve tezkiye ve tasfiye ve tâlim eden.. ve Risale-i Nur'da kırk vech-i i'câzı isbat edilen ve kırk tâife ve tabaka-yı nâsa ve her bir tabakaya karşı bir nevi i'câzını gösterdiği kerametli ve harikalı On Dokuzuncu Mektup'ta beyan olunan.. ve Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) bin mu'cizâtıyla onun bir mu'cizesi olarak hak kelâmullah olduğu kat'î isbat edilen Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, hiçbir cihette imkânı var mı ki, o Mütekellim-i Ezelî ve o Sâni-i Sermedî'nin kelâmı ve fermanı olmasın!.. Hâşâ, yüz bin defa hâşâ ve kellâ!

Demek iman-ı billâh, bütün hüccetleriyle Kur'ân'ın kelâmullah olduğunu isbat ediyor.

Hem hiç mümkün müdür ki; zeminin yüzünü mütemâdiyen zîhayatlarla doldurup boşaltan ve kendini tanıttırmak ve ibadet ve tesbihat ettirmek için bu dünyamızı zîşuurlarla şenlendiren bir Sultan-ı Zülcelâl, semâvâtı ve yıldızları boş ve hâlî bıraksın; onlara münasip ahaliyi yaratıp, o semâvî saraylarda iskân etmesin ve saltanat-ı rubûbiyetini en büyük memleketinde hademesiz,

---

Hâli: Boş, tenha, ıssız.
İman-ı billâh: Allah'a inanma.
İskân etmek: Yerleştirmek, oturtmak.
Kelâmullah: Allah kelamı, sözü.
Kemâl-i hürmet: Mükemmel, çok büyük bir saygı.
Kısm-ı âzam: Çoğunluk, çok büyük kısım.
Kudsiyet: Mukaddes olma, yücelik.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
Mütekellim-i Ezelî: Kelâmı, sözü zamanları aşan, ezelî olan, Cenâb-ı Hakk.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Saltanat-ı rubûbiyet: Allah'ın kâinatı kuşatan hâkimiyeti, yönetimi.
Sâni-i Sermedî: Her şeyi sanatla yaratan Ebedî Sanatkâr.
Suâl-i umûmî: Herkese ilgilendiren soru.
Sultan-ı Zülcelâl: Ulu, Yüce Sultan.
Tabaka-yı nâs: İnsanlar arasındaki sınıflar.
Tasfiye: Arındırma.
Tezkiye: Temizleme.
Vech-i i'câz: Mu'cize yönü.
Zîşuur: Akıl, şuur sahibi.

haşmetsiz, memursuz, elçisiz, yaversiz, nâzırsız, seyircisiz, âbidsiz, raiyetsiz bıraksın!.. Hâşâ, melekler sayısınca hâşâ!

Hem hiçbir cihette imkânı var mı ki; bu kâinatı öyle bir kitab tarzında yazar ki, her bir ağacın bütün tarihçe-i hayatını bütün çekirdeklerinde kaydeden.. ve her bir otun ve çiçeğin bütün vazife-i hayatiyesini bütün tohumlarında yazan.. ve her bir zîşuurun bütün sergüzeşte-i hayatiyesini hardal gibi küçük kuvve-i hâfızasında gayet mükemmel yazdıran.. ve bütün mülkünde ve devâir-i saltanatında her ameli ve her hâdiseyi müteaddit fotoğraflarla alarak muhafaza eden.. ve rubûbiyetin en ehemmiyetli bir esası olan *adalet*, *hikmet* ve *rahmetin* tecellîleri ve tahakkukları için koca cennet ve cehennemi ve sırat ve mizan-ı ekberi yaratan bir *Hâkim-i Hakîm* ve bir *Alîm-i Rahîm*, insanların kâinatı alâkadar eden amellerini yazdırmasın ve mücâzât ve mükâfat için fiillerini kaydettirmesin ve seyyiât ve hasenâtlarını kaderin levhalarında yazmasın!..[1] Hâşâ, kaderin Levh-i Mahfuz'unda yazılan harfleri adedince hâşâ!

Demek iman-ı billâh hakikati, hüccetleriyle hem melâikeye iman, hem kadere iman hakikatlerini dahi kat'î isbat eder. Güneş gündüzü ve gündüz güneşi gösterdiği gibi, imanın rükünleri birbirini isbat ederler.

İkinci Nokta

Başta Kur'ân, bütün semâvî kitaplar ve suhuflar ve başta Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) olarak bütün peygamberler (aleyhimüsselâm), bütün dâvâları beş-altı esas üzerine dönüyorlar. Mütemâdiyen o esasları ders

[1] Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/30; Nisâ Sûresi, 4/40; Kehf Sûresi, 18/49.

Âbid: İbadet eden, kul.
Alîm-i Rahîm: Varlığın muhtaç olduğu şefkati, merhameti en iyi bilen ve onların bu ihtiyaçlarına sınırsız ilmi, engin rahmetiyle imdad eden Hz. Allah.
Devâir-i saltanat: İdare alanları.
Hâkim-i Hakîm: Hükmünü hikmetlice, yerli yerince yerine getiren Cenâb-ı Hak.
Haşmet: Büyüklük, ihtişam.
Kuvve-i hâfıza: Hâfıza kuvveti.
Levh-i Mahfuz: Olmuş ve olacak her şeyin yazıldığı asıl kütük. Allah'ın takdir buyurduğu hükümlerin bulunduğu asıl levha.
Mizan-ı ekber: Pek büyük terazi, mahşerde amellerinin tartılacağı büyük terazi.
Mücâzât: Cezalar.
Müteaddit: Birçok, çeşitli.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Nâzır: Bakan, gözeten.
Raiyet: Halk, tebaa.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Rükün: Esas, asıl (imanın şartı).
Sergüzeşt-i hayatiye: Hayatta kişinin başından geçen haller, olaylar.
Seyyiât ve hasenât: Günahlar ve sevaplar.
Suhuf: Sayfalar. Bazı peygamberlere (a.s.) gönderilen sahifeler.
Tarihçe-i hayat: Hayat tarihçesi, ömür.
Vazife-i hayatiye: Hayatla yerine getirilen tabiî görevler.
Yaver: Emir subayı, yardımcı.

vermeye ve isbat etmeye çalışıyorlar. Onların peygamberliklerine ve doğruluklarına şehâdet eden bütün hüccetler ve deliller o esaslara bakıyorlar, onların hakkaniyetlerine kuvvet veriyorlar. O esaslar ise iman-ı billâh ve iman-ı bi'l-âhiret ve sâir rükünlere imandır.

Demek, imanın altı rüknü birbirlerinden ayrılmaları mümkün değildir. Her birisi umumunu isbat eder, ister, iktiza eder. O altı, öyle bir küll ve küllîdir ki tecezzi kabul etmez ve inkısamı imkân haricindedir. Nasıl ki, kökü göklerde Tûbâ Ağacı gibi her bir dalı, her bir meyvesi, her bir yaprağı o koca ağacın küllî, tükenmez hayatına dayanıyor. O kuvvetli ve güneş gibi zâhir o hayatı inkâr edemeyen, bir tek muttasıl yaprağın hayatını inkâr edemez. Eğer etse o ağaç, dalları ve meyveleri ve yaprakları sayısınca o münkiri tekzip edecek, susturacak. Öyle de iman, altı rükünleriyle aynı vaziyettedir.

Bu makamın başında *altı nokta* ve her bir nokta dahi *beş nükte* olarak, altı erkân-ı imaniyeyi otuz altı nüktede beyan etmek niyet edilmişti. Ve baştaki dehşetli suâle izahat ile cevap vermek murad etmiştim. Fakat bazı ârızalar meydan vermediler. Tahmin ederim ki, birinci nokta kâfi bir mikyas olmasından, daha, zekilere ziyade izaha ihtiyaç kalmadı ve tam anlaşıldı ki:

Bir Müslüman, bir hakikat-i imaniyeyi inkâr etse küfr-ü mutlaka düşer. Çünkü başka dinlerin icmâllerine mukabil İslâmiyet'te tam izahat verilmiş, rükünler birbiriyle zincirlenmiş. Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'ı tanımayan, tasdik etmeyen bir Müslüman, Allah'ı da (sıfâtıyla) daha tanımaz ve âhireti bilmez. Bir Müslüman'ın imanı, o kadar kuvvetli ve sarsılmaz hadsiz hüccetlere dayanıyor ki inkârda hiçbir özür kalmıyor. Âdeta akıl, kabulde mecbur oluyor.

Erkân-ı imaniye: İman esasları, şartları.
Hakikat-i imaniye: İmana ait bir hakikat.
Hakkaniyet: Doğruluk, gerçeklik.
İcmâl: Genel, öz, ayrıntısızlık.
İktiza etmek: Gerektirmek.
İman-ı bi'l-âhiret: Âhiret inancı.
İnkısam: Ayrılma, taksim edilme.
Küfr-ü mutlak: Bütünüyle inkâr, ateizm.
Küll: Parçaları birbirinden ayrılmayan bütün.
Küllî: Bütüne ait küçük parçalardan meydana gelen bütün.
Mikyas: Ölçü, ölçek.
Muttasıl: Bitişik.
Münkir: İnkâr eden, inanmayan.
Tecezzi: Bölünme, parçalanma.

Üçüncü Nokta

Bir zaman [1]اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ dedim. Onun hadsiz, geniş manasına mukabil gelecek bir nimet aradım. Birden bu cümle hatıra geldi:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى الْاِيمَانِ بِاللّٰهِ وَعَلَى وَحْدَانِيَّتِهِ وَعَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ وَعَلَى صِفَاتِهِ
وَأَسْمَائِهِ حَمْدًا بِعَدَدِ تَجَلِّيَاتِ أَسْمَائِهِ مِنَ الْأَزَلِ إِلَى الْأَبَدِ [2]

Ben de baktım, tam mutabıktır. Şöyle ki:…………

* * *



[1] "Bütün hamdler, övgüler Allah'adır."

[2] "Allah'a, lütfettiği iman için.. ve bir olduğu için.. ve varlığının kendinden, kat'î olduğu için.. ve sıfat ve isimleri için, isimlerinin tecellileri adedince ezelden ebede sonsuz şükürler olsun."

Mutabık: Uygun.

Onuncu Mesele

Emirdağ Çiçeği

Kur'ân'da Olan Tekrarâta Gelen İtirazlara Karşı Gayet Kuvvetli Bir Cevaptır

Aziz, sıddık kardeşlerim!

Gerçi bu mesele perişan vaziyetimden müşevveş ve letâfetsiz olmuş. Fakat o müşevveş ibare altında çok kıymetli bir nevi i'câzı, kat'î bildim. Maatteessüf ifadeye muktedir olamadım. Her ne kadar ibaresi sönük olsa da Kur'ân'a ait olmak cihetiyle hem ibadet-i tefekküriye, hem kudsî, yüksek, parlak bir cevherin sadefidir. Yırtık libasına değil, elindeki elmasa bakılsın. Hem bunu gayet hasta ve perişan ve gıdasız, bir-iki gün Ramazan'da, mecburiyetle gayet mücmel ve kısa ve bir cümlede pek çok hakikatleri ve müteaddit hüccetleri dercederek yazdım. Kusura bakılmasın.(Hâşiye)

Aziz, sıddık kardeşlerim!

Ramazan-ı Şerif'te Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ı okurken Risale-i Nur'a işaretleri Birinci Şuâ'da beyan olunan otuz üç âyetten hangisi gelse bakıyorum

---

(Hâşiye): Denizli Hapsi'nin meyvesine Onuncu Mesele olarak Emirdağ'ın ve bu Ramazan-ı Şerif'in nurlu bir küçük çiçeğidir. Tekrarât-ı Kur'âniye'nin bir hikmetini beyanla ehl-i dalâletin ufûnetli ve zehirli evhamlarını izale eder.

Dercetme: İçine koyma, yerleştirme.
Ehl-i dalâlet: Doğru yoldan ayrılanlar, sapık ve kâfirler.
İ'câz: Mu'cize olma. İnsanları benzerini yapmaktan âciz bırakma.
İbadet-i tefekküriye: Tefekkür ibadeti.
İzale etmek: Gidermek, yok etmek.
Kudsî: Kutsal.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
Letâfetsiz: Hoş ve güzel olmayan.
Maatteessüf: Maalesef.
Muktedir: Kuvvetli, güç yetiren.
Mücmel: Kısa, öz.
Müşevveş: Düzensiz, âhenksiz.
Müteaddit: Çeşit çeşit, birçok.
Sadef: Sedef, inci kabuğu.
Tekrarât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'de tekrar edilen kıssa, cümle veya kelimeler.
Ufûnet: Çürüme, bozulup kokma.

ki, o âyetin sahifesi ve yaprağı ve kıssası dahi Risale-i Nur'a ve şakirtlerine kıssadan hisse almak noktasında bir derece bakıyor. Hususan Sûre-i Nur'dan âyet-i nur,[1] on parmakla Risale-i Nur'a baktığı gibi arkasındaki âyet-i zulümât[2] dahi muârızlarına tam bakıyor ve ziyade hisse veriyor. Âdeta o makam, cüz'iyetten çıkıp külliyet kesbeder ve bu asırda o külliyetin tam bir ferdi Risale-i Nur ve şakirtleridir, diye hissettim.

Evet Kur'ân'ın hitabı, evvelâ Mütekellim-i Ezelî'nin rubûbiyet-i âmmesinin geniş makamından.. hem nev-i beşer, belki kâinat nâmına muhatap olan Zât'ın geniş makamından.. hem umum nev-i beşer ve beniâdemin bütün asırlarda irşadlarının gayet vüs'atli makamından.. hem dünya ve âhiretin, arz ve semâvâtın ve ezel ve ebedin ve Hâlık-ı kâinat'ın rubûbiyetine ve bütün mahlûkâtın tedbirine dair kavânîn-i ilâhiyenin gayet yüksek, ihatalı beyanatının makamından aldığı vüs'at ve ulviyet ve ihata cihetiyle o hitap, öyle bir yüksek i'câzı ve şümûlü gösterir ki; ders-i Kur'ân'ın muhataplarından en kesretli tâife olan tabaka-yı avâmın basit fehimlerini okşayan zâhirî ve basit mertebesi dahi en ulvî tabakayı da tam hissedar eder. Güya kıssadan yalnız bir hisse ve bir hikâye-i tarihiyeden bir ibret değil, belki bir küllî düsturun efradı olarak her asra ve her tabakaya hitap ederek taze nâzil oluyor ve bilhassa çok tekrar ile اَلظَّالِمِينَ ۞ اَلظَّالِمِينَ[3] *deyip tehditleri ve zulümlerinin cezası olan musibet-i semâviye ve arziyeyi şiddetle beyanı, bu asrın emsalsiz zulümlerine Kavm-i Âd ve Semûd ve Firavun'un başlarına gelen azaplarla*

---

[1] Nur Sûresi, 24/35.

[2] Nur Sûresi, 24/40.

[3] "Zâlimler! Zâlimler!" Kur'ân'ı Kerim'de birçok yerde zikredilen bu kelimenin geçtiği bazı yerler için bkz.: Bakara Sûresi, 2/35, 95, 124...

Beniâdem: Âdemoğulları, insanlar.
Cüz'iyet: Hususîlik, kısmîlik.
Fehm: Anlama, kavrama.
Hâlık-ı kâinat: Kainâtın yaratıcısı Allah.
Hikâye-i tarihiye: Geçmişte yaşanan bir hâdisenin anlatımı.
İ'câz: Mu'cize olma, benzersizlik.
İhata: Kuşatma, içine alma.
İrşad: Doğru yolu göstermek.
Kavânîn-i ilâhiye: İlahi kanunlar.
Küllî düstur: Genel kâideler.
Külliyet: Umûmilik, kapsayıcılık.
Musibet-i semaviye ve arziye: Gökten ve yerden gelen, tufan, sel, deprem, yangın gibi musibetler.
Mütekellim-i Ezelî: Kelâmı, sözü zamanları aşkın, ezelî olan Cenâb-ı Hakk.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Rubûbiyet: Cenab-ı Hakk'ın, her yerde, her mahluka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, terbiye, tedbir ve mâlikiyeti vasfı.
Rubûbiyet-i âmme: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.
Şakirt: Talebe.
Tabaka-yı avâm: Genel, halk tabakası.
Ulviyet: Yücelik.
Vüs'at: Genişlik.
Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

baktırıyor[1] *ve mazlum ehl-i imana İbrahim ve Musa (aleyhimesselâm)'lar gibi enbiyanın necatlarıyla teselli veriyor.*[2]

Evet, nazar-ı gaflet ve dalâlette vahşetli ve dehşetli bir ademistan ve elîm ve mahvolmuş bir mezaristan olan bütün geçmiş zaman ve ölmüş karnlar ve asırlar, canlı birer sahife-i ibret ve baştan başa ruhlu, hayattar bir acîb âlem ve mevcut ve bizimle münasebettar bir memleket-i rabbâniye suretinde sinema perdeleri gibi; kâh bizi o zamanlara, kâh o zamanları yanımıza getirerek her asra ve her tabakaya gösterip yüksek bir i'câz ile dersini veren Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, aynı i'câz ile nazar-ı dalâlette câmid, perişan, ölü, hadsiz bir vahşetgâh olan ve firak ve zevalde yuvarlanan bu kâinatı bir kitab-ı samedânî, bir şehr-i rahmânî, bir meşher-i sun-u rabbânî olarak o câmidâtı canlandırıp birer vazifedar suretinde birbiriyle konuşturup ve birbirinin imdadına koşturup nev-i beşere ve cin ve meleğe hakikî ve nurlu ve zevkli hikmet dersleri veren bu Kur'ân-ı Azîmüşşan'ın elbette, her harfinde on[3] ve yüz ve bazen bin ve binler sevap bulunması.. ve bütün cin ve ins toplansa onun mislini getirememesi..[4] ve bütün beniâdemle ve kâinatla tam yerinde konuşması.. ve her zaman milyonlar hâfızların kalblerinde zevk ile yazılması.. ve çok tekrarla ve kesretli tekrarâtıyla usandırmaması.. ve çok iltibas yerleri ve cümleleri ile beraber çocukların nazik ve basit kafalarında mükemmel yerleşmesi.. ve hastaların ve az sözden müteessir olan ve sekerâtta olanların kulağında mâ-i zemzem misillü hoş gelmesi gibi kudsî imtiyazları

---

[1] Cenab-ı Hakk'ın bazı kavimleri helâk ettiğine dair bkz.: A'raf Sûresi, 7/73, 130, 133; Enfal Sûresi, 8/54; Fussilet Sûresi, 41/15-16; Kamer Sûresi, 54/18-19; Hakka Sûresi, 69/5-6.

[2] Bkz.: Enbiya Sûresi, 21/69-77; Şuarâ Sûresi, 26/65; Sâffât Sûresi, 37/114-122.

[3] Bkz.: Tirmizî, *Fezâilü'l-Kur'ân* 16; Dârimî, *Fezâilü'l-Kur'ân* 1; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/118.

[4] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/23; Yunus Sûresi, 10/38; Hûd Sûresi, 11/13; İsrâ Sûresi, 17/88; Kasas Sûresi, 28/49; Tûr Sûresi, 52/34.

Ademistan: Yokluklar şehri.
Câmid: Cansız.
Câmidât: Cansızlar.
Elîm: Keder ve üzüntü verici.
Kur'ân-ı Azîmüşşan: Yüce Kur'ân.
Firak: Ayrılık.
İltibas: Birbirine karıştırma.
İmtiyaz: Ayrıcalık.
Kâh: Bazı, bazen.
Kesretli: Çoklukla, sıklıkla.
Kitab-ı samedânî: Cenâb-ı Hakk'ın icraatlarının okunacağı, varlığın bütün ihtiyaçlarının karşılandığı kâinat kitabı.
Kudsî: Yüce.
Mâ-i zemzem: Zemzem suyu.
Memleket-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın hâkimiyeti ve idaresi altındaki kâinat.
Meşher-i sun-u rabbânî: İlâhî sanatların teşhir edildiği kâinat sergisi.
Münasebettar: İlgili, alâkalı.
Müteessir: Hissiyatına dokunan, üzülen.
Nazar-ı gaflet ve dalâlet: Dinden uzak, hakikatten habersizce bakma.
Necat: Kurtuluş.
Sahife-i ibret: İbret sahifesi.
Sekerât: Can çekişme anı, ölüm döşeği.
Şehr-i rahmânî: Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz, sınırsız, yüce rahmetiyle donattığı şehir.
Vahşetgâh: Korkunç, ıssız yer.
Vazifedar: Vazifeli.
Zeval: Yok olma.

kazanır ve iki cihanın saadetlerini kendi şakirtlerine kazandırır.

Ve tercümanın ümmiyet mertebesini tam riayet etmek sırrıyla hiçbir tekellüf ve hiçbir tasannû ve hiçbir gösterişe meydan vermeden selâset-i fıtriyesini ve doğrudan doğruya semâdan gelmesini ve en kesretli olan tabakât-ı avâmın basit fehimlerini tenezzülât-ı kelâmiye ile okşamak hikmetiyle en ziyade semâ ve arz gibi en zâhir ve bedihî sahifelerini açıp o âdiyat altındaki hârikulâde mu'cizât-ı kudretini ve mânidâr sutûr-u hikmetini ders vermekle lütf-u irşadda güzel bir i'câz gösterir.

Tekrarı iktiza eden dua ve davet, zikir ve tevhid kitabı dahi olduğunu bildirmek sırrıyla güzel, tatlı tekrarâtıyla bir tek cümlede ve bir tek kıssada ayrı ayrı çok manaları, ayrı ayrı muhatap tabakalarına tefhim etmekte ve cüz'î ve âdi bir hâdisede en cüz'î ve ehemmiyetsiz şeyler dahi nazar-ı merhametinde ve daire-i tedbir ve iradesinde bulunmasını bildirmek sırrıyla tesis-i İslâmiyet'te ve tedvin-i şeriatta sahabelerin cüz'î hâdiselerini dahi nazar-ı ehemmiyete almasında[1] hem küllî düsturların bulunması, hem umumî olan İslâmiyet'in ve şeriatın tesisinde o cüz'î hâdiseler, çekirdekler hükmünde çok ehemmiyetli meyveleri verdikleri cihetinde de bir nevi i'câzını gösterir.

Evet, ihtiyacın tekerrürüyle, tekrarın lüzumu haysiyetiyle yirmi sene zarfında pek çok mükerrer suâllere cevap olarak ayrı ayrı çok tabakalara ders veren ve koca kâinatı parça parça edip kıyamette şeklini değiştirerek dünyayı kaldırıp onun yerine azametli âhireti kuracak.. ve zerrâttan yıldızlara kadar

---

[1] Meselâ Hz. Zeyd (r.a.) hakkında Ahzâb Sûresi, 33/37; bir hanım sahabi hakkında Mücadile Sûresi, 58/1; Hz. Âişe validemiz hakkında Nûr Sûresi, 24/11-23.

Âdi: Sıradan, basit.
Âdiyat: Normal işleyişin verdiği alışkanlık.
Arz: Yeryüzü.
Bedihî: Apaçık.
Cüz'î: Küçük, önemli olmayan.
Daire-i tedbir: Sevk ve idare sahası.
Fehim: Anlama.
İktiza: Gerekme, gerektirme, icab etme.
Lütf-u irşad: Doğruya eriştiren bir nimet ve ihsan.
Mânidâr: Manalı.
Mu'cizât-ı kudret: Kudret mu'cizeleri.
Mükerrer: Tekrarlanmış.
Nazar-ı merhamet: Merhametle bakma.
Riayet: Gözetme, gütme.
Selâset-i fıtriye: Tâbii akıcılık.
Semâ: Gökyüzü.
Sutûr-u hikmet: Hikmet satırları.
Şakirt: Talebe, öğrenci.
Tabakât-ı avâm: Halk tabakaları.
Tasannû: Yapmacık hareket.
Tedvin-i şeriat: İslâm kural ve kaidelerinin biraraya getirilme dönemi
Tefhim: Anlatma, bildirme.
Tekellüf: Zorlama.
Tekerrür: Tekrarlanma.
Tekrarât: Tekrarlar.
Tenezzülât-ı kelâmiye: Cenab-ı Hakk'ın kullarının anlayış seviyelerine göre konuşması ve derin hakikatleri, anlayabilecekleri ifadelerle beyan etmesi.
Tesis-i İslâmiyet: İslâm'ın kurulması ve zihinlerde ve kalblerde yerleştirilmesi.
Ümmiyet: Okuma yazma bilmeme.
Zâhir: Görünen, açık.
Zerrât: Maddenin en küçük parçaları, atomlar.

bütün cüz'iyat ve külliyatın tek bir Zât'ın elinde ve tasarrufunda bulunduğunu isbat edecek.. ve kâinatı ve arzı ve semâvâtı ve anâsırı kızdıran ve hiddete getiren nev-i beşerin zulümlerine, kâinatın netice-i hilkati hesabına gadab-ı ilâhîyi ve hiddet-i rabbânîyi gösterecek hadsiz ve nihâyetsiz ve dehşetli ve geniş bir inkılâbın tesisinde binler netice kuvvetinde bazı cümleleri ve hadsiz delillerin neticesi olan bir kısım âyetleri tekrar etmek; değil bir kusur, belki gayet kuvvetli bir i'câz ve gayet yüksek bir belâgat ve mukteza-yı hâle gayet mutabık bir cezâlettir, bir fesâhettir.

Meselâ bir tek âyet olup yüz on dört defa tekrar edilen بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ[1] cümlesi, Risale-i Nur'un On Dördüncü Lem'a'sında beyan edildiği gibi; arşı ferşe bağlayan ve kâinatı ışıklandıran ve her dakika herkes ona muhtaç olan öyle bir hakikattir ki, milyonlar defa tekrar edilse yine ihtiyaç vardır. Değil yalnız ekmek gibi her gün, belki hava ve ziya gibi her dakika ona ihtiyaç ve iştiyak vardır.

Hem meselâ sûre-i [2] طٰسٓمٓ de sekiz defa tekrar edilen şu وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ[3] âyeti, o sûrede hikâye edilen peygamberlerin necatlarını ve kavimlerinin azaplarını, kâinatın netice-i hilkati hesabına ve rubûbiyet-i âmmenin nâmına o binler hakikat kuvvetinde olan âyeti tekrar ederek izzet-i rabbâniye, o zâlim kavimlerin azabını ve rahîmiyet-i ilâhiye dahi enbiyanın necatlarını iktiza ettiğini ders vermek için binler defa tekrar olsa yine ihtiyaç ve iştiyak var.. ve îcazlı ve i'câzlı bir ulvî belâgattır.

---

1 "Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla."
2 "Tâ. Sîn. Mîm." (Şuarâ Sûresi, 26/1).
3 "Ama senin Rabbin azîz ve rahîmdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir)." (Şuarâ Sûresi, 26/9, 68, 104...).

Anâsır: Unsurlar.
Arş: Semâ, gökyüzü.
Cezâlet: Güzel ve düzgün ifade.
Cüz'iyat: Kısmî, hususî, cüz'î şeyler.
Enbiya: Peygamberler.
Ferş: Arz, yer.
Fesâhet: Mananın kolay anlaşılır, akıcı, birbirine uyumlu harf, kelime ve cümlelerden oluşması.
Gadab-ı ilâhî: Cenab-ı Hakk'ın celâli ile tecelli etmesi.
Hiddet-i rabbâniye: Cenab-ı Hakk'ın Kahhar ismiyle tecelli etmesi.
İ'câz: Mu'cizelik, benzersizlik.
Îcaz: Az sözle çok şey ifade etme.
İnkılâb: Değişme, bir hâlden başka bir hâle dönme.
İzzet-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın izzeti. İdare ve hâkimiyetinin yüceliği.
Külliyat: Genel, umumî, küllî şeyler.
Mukteza-yı hâl: Hâl ve vaziyetin gerektirdiğine göre, îcabına göre.
Necat: Kurtuluş.
Netice-i hilkat: Yaratılışın neticesi.
Nev-i beşer: İnsanoğlu.
Rahîmiyet-i ilâhîye: İlâhî merhamet.
Rubûbiyet-i âmme: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.
Ziya: Işık.

Hem meselâ Sûre-i Rahmân'da tekrar edilen [1]فَبِأَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ âyeti ile Sûre-i Mürselât'ta [2]وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ âyeti, cin ve nev-i beşere kâinatı kızdıran ve arz ve semâvâtı hiddete getiren ve hilkat-i âlemin neticelerini bozan ve haşmet-i saltanat-ı ilâhiyeye karşı inkâr ve istihfafla mukabele eden küfür ve küfranlarını ve zulümlerini ve bütün mahlûkâtın hukuklarına tecavüzlerini asırlara ve arza ve semâvâta tehditkârâne haykıran bu iki âyet, böyle binler hakikatlerle alâkadar ve binler mesele kuvvetinde olan bir ders-i umumîde binler defa tekrar edilse yine lüzum var.. ve celâlli bir i'caz ve cemâlli bir îcâz-ı belâgattır.

Hem meselâ Kur'ân'ın hakikî ve tam bir nevi münâcâtı ve Kur'ân'dan çıkan bir çeşit hülâsası olan Cevşenü'l-Kebîr nâmındaki münâcât-ı Peygamberî'de (aleyhissalâtü vesselâm) yüz defa سُبْحَانَكَ يَا لَاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ اْلأَمَانَ اْلأَمَانَ خَلِّصْنَا وَأَجِرْنَا وَنَجِّنَا مِنَ النَّارِ[3] cümlesinin tekrarında *tevhid* gibi kâinatça en büyük hakikat.. ve mahlûkâtın rubûbiyete karşı *tesbih ve tahmid ve takdis* gibi üç muazzam vazifesinden en ehemmiyetli bir vazifesi.. ve şekavet-i ebediyeden kurtulmak gibi nev-i insanın en dehşetli meselesi.. ve ubûdiyet ve acz-i beşerin en lüzumlu neticesi bulunması cihetiyle binler defa tekrar edilse yine azdır.

İşte, tekrarât-ı Kur'âniye bu gibi esaslara bakıyor. Hatta bazen bir sahifede iktiza-yı makam ve ihtiyac-ı ifham ve belâgat-ı beyan cihetiyle yirmi defa sarihan ve zımnen tevhid hakikatini ifade eder. Değil usanç, belki kuvvet ve şevk verir. Risale-i Nur'da tekrarât-ı Kur'âniye ne kadar yerinde ve münasip

---

[1] "O hâlde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?" (Rahman Sûresi, 55/13, 16, 18...).
[2] "Hakkı yalan sayanların o gün vay hâllerine!" (Mürselât Sûresi, 77/15, 19, 24...).
[3] "Sübhânsın yâ Rab! Senden başka yoktur ilâh! Emân diliyoruz senden, koru bizi cehennemden!"

Acz-i beşer: Beşerin aczi, kuvvetsizliği.
Arz ve semâvât: Yeryüzü ve gökyüzü.
Belâgat-ı beyan: İfadenin doğru, düzgün, yerinde, kusursuz ve muhataba faydalı bir şekilde kullanılması.
Celâlli: Azametli.
Cevşenü'l-Kebîr: Esmâ-yı hüsnâyı içine alan mühim bir zikir ve dua.
Haşmet-i saltanat-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın saltanatının büyüklük ve yüceliği.
Hilkat-ı âlem: Kâinatın yaratılışı.
Hülâsa: Öz.
İ'câz-ı belâgat: Edebî mu'cize.
İhtiyac-ı ifham: Anlatma gereği.
İktiza-yı makam: Konum gereği.
İstihfaf: Küçümseme, hafife almak.
Münâcât: Niyaz etme, içten içe yalvarma.
Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve hâkimiyeti.
Sarihan: Açıkça.
Şekavet-i ebediye: Sonsuz mahrumiyet, ebedî bedbaht olma.
Tahmid: Allah'a hamd u sena etmek.
Takdis: Allah'ı noksanlıklardan tenzih etme.
Tehditkârâne: Tehdit ederek.
Tekrarât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'de tekrar edilen kıssa, cümle veya kelimeler.
Ubûdiyet: Kulluk.
Zımnen: Üstü kapalı bir şekilde.

ve belâgatça makbul olduğu hüccetleriyle beyan edilmiş.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın Mekkî sûreleriyle Medenî sûrelerinin belâgat noktasında ve i'câz cihetinde ve tafsil ve icmâl vechinde birbirinden ayrı olmasının sırrı ve hikmeti şudur ki:

Mekke'de birinci safta muhatap ve muârızları, Kureyş müşrikleri ve ümmîleri olduğundan belâgatça kuvvetli bir üslûb-u âlî ve îcazlı, muknî, kanaat verici bir icmâl ve tesbit için tekrar lâzım geldiğinden ekseriyetle Mekkî sûreleri erkân-ı imaniyeyi ve tevhidin mertebelerini gayet kuvvetli ve yüksek ve i'câzlı bir îcaz ile tekrar edip ifade ederek; mebde ve meâdı, Allah'ı ve âhireti; değil yalnız bir sahifede, bir âyette, bir cümlede, bir kelimede.. belki bazen bir harfte ve takdim, tehir ve tarif ve tenkir ve hazf ve zikir gibi heyetlerde öyle kuvvetli isbat eder ki, ilm-i belâgatın dâhî imamları hayretle karşılamışlar. Risale-i Nur ve bilhassa Kur'ân'ın kırk vech-i i'câzını icmâlen isbat eden Yirmi Beşinci Söz, –zeyilleriyle beraber– ve Kur'ân'ın nazmındaki vech-i i'câzı harika bir tarzda isbat eden Arabî Risale-i Nur'dan "İşaratü'l-İ'câz" tefsiri bilfiil göstermişler ki, Mekkî olan sûre ve âyetlerde en âlî bir üslûb-u belâgat ve en yüksek bir i'câz-ı îcazî vardır.

Amma Medenî sûre ve âyetlerde birinci safta muhatap ve muârızları ise Allah'ı tasdik eden Yahudî ve Nasâra gibi Ehl-i Kitap olduğundan.. mukteza-yı belâgat ve irşad ve mutabık-ı makam ve hâlin lüzumundan.. sade ve vazıh ve tafsilli bir üslûpla ehl-i kitaba karşı dinin yüksek usûlünü ve imanın rükünlerini değil, belki medar-ı ihtilâf olan şeriatta ve ahkâmda ve teferruâtın ve küllî kanunların menşeleri ve sebepleri olan cüz'iyatın beyanı lâzım geldiğinden.. o Medenî sûre ve âyetlerde ekseriyetle tafsil ve izah ve sade

---

Ahkâm: Hükümler.
Bilfiil: Fiilen.
Ehl-i kitap: Kitab ehli olanlar, Yahudiler ve Hristiyanlar.
Ekseriyet: Çoğunluk.
Erkân-ı imaniye: İman esasları.
Hâl: Durum, vaziyet.
Hazf: Zikretmeme, atma, çıkarma.
İ'câz-ı îcazî: Veciz, özlü ifadelerdeki edebî mu'cize.
İcmâl: Öz, özet, toplu mana.
Meâd: Bitiş, ahiret.
Mebde: Başlangıç, prensip.
Medar-ı ihtilâf: İhtilâf sebebi.
Medenî sureler: Hicretten sonra nazil olan sûreler.
Mekkî sureler: Hicretten önce nazil olan sûreler.
Menşe: Bir şeyin çıktığı, neş'et ettiği yer.
Muârız: Karşı gelen, muhalefet eden.
Muknî: İknâ edici.
Mukteza-yı belâgat: Edebî gereklilik.
Mutabık-ı makam: Konuma uygunluk.
Rükün: Temel, esas, şart.
Tafsil: Ayrıntılarıyla açıklamak.
Takdim / tehir: Öncelik ve sonralık sırasını değiştirme.
Tarif: Arapça'da: Bir kelimenin başına lâm-ı tarif (el) takısını koymak.
Tenkir: Arapça'da: Bir kelimenin başına lâm-ı tarif (el) takısını koymamak.
Ümmî: Herhangi bir eğitim almamış, okuma yazma bilmeyen.
Üslûb-u belâgat: Belâgat üslûbu
Üslûb-u âlî: Yüce ifade tarzı.
Vech-i i'câz: Mu'cizelik yönü, şekli.
Zikir: Söyleme, açıklama.

üslûpla beyanât içinde Kur'ân'a mahsus emsalsiz bir tarz-ı beyanla birden, o cüz'î teferruât hâdisesi içinde yüksek, kuvvetli bir fezleke, bir hâtime, bir hüccet ve o cüz'î hâdise-i şer'iyeyi küllîleştiren.. ve imtisalini iman-ı billâh ile temin eden bir cümle-i tevhidiyeyi ve imaniyeyi ve uhreviyeyi zikreder, o makamı nurlandırır, ulvîleştirir, küllîleştirir.

Risale-i Nur, âyetlerin âhirlerinde ekseriyetle gelen

إِنَّ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ [1] ۞ إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ [2] ۞ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ [3] ۞

وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ [4] ۞

gibi tevhidi ve âhireti ifade eden fezlekelerde ve hâtimelerde ne kadar yüksek bir belâgat ve meziyetler ve cezâletler ve nükteler bulunduğunu Yirmi Beşinci Söz'ün İkinci Şûlesi'nin İkinci Nuru'nda o fezleke ve hâtimelerin pek çok nüktelerinden ve meziyetlerinden on tanesini beyan ederek, o hülâsalarda bir mu'cize-i kübrâ bulunduğunu muannidlere de isbat etmiş.

Evet Kur'ân, o teferruat-ı şer'iye ve kavânîn-i içtimaiyenin beyanı içinde, *birden*, muhatabın nazarını yüksek ve küllî noktalara kaldırıp sade üslûbu, bir ulvî üslûba ve şeriat dersinden tevhid dersine çevirerek Kur'ân'ı, hem bir kitab-ı şeriat ve ahkâm ve hikmet, hem bir kitab-ı akîde ve iman ve zikir ve fikir ve dua ve davet olduğunu gösterip, her makamda çok makâsıd-ı irşadiye-yi Kur'âniye'yi ders vermesiyle Mekkî âyetlerin tarz-ı belâgatlarından

---

1 "Allah gerçekten her şeye kâdirdir." (Bakara Sûresi, 2/20, 109, 148; Âl-i İmran Sûresi, 3/165; Nahl Sûresi, 16/77...).

2 "Muhakkak ki Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Enfâl Sûresi, 8/75; Tevbe Sûresi, 9/115; Ankebût Sûresi, 29/62; Mücadile Sûresi, 58/7).

3 "O azîzdir, hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir)." (İbrahim Sûresi, 14/4; Nahl Sûresi, 16/60; Ankebût Sûresi, 29/42...).

4 "O, azîzdir, rahîmdir (mutlak galiptir, sınırsız merhamet ve ihsan sahibidir)" (Rûm Sûresi, 30/5).

Ahkâm: Hükümler.
Cezâlet: Güzel ve düzgün ifade.
Cümle-i tevhidiye: Tevhide ait cümle.
Fezleke: Hülâsa. Netice. Özet.
Hâdise-i şer'iye: Dînî mesele.
Hatime: Son, sonuç.
Hüccet: Delil.
İman-ı billâh: Allah'a iman.
İmtisal: Uyma, tâbi olma, uygulama.
Kavânîn-i içtimaiye: Toplumsal kanunlar.
Kitab-ı akîde: İnanç, itikat kitabı.
Kitab-ı şeriat: Din kitabı, İslâmî prensipler kitabı.
Küllîleştirme: Umumîleştirme.
Makâsıd-ı irşadiye-yi Kur'âniye: Kur'ân'ın irşad maksatları.
Muannid: İnatçı.
Nükte: Bir söz veya ibâreden husûsi bir dikkatle çıkarılan gizli mana.
Tarz-ı beyan: Açıklama tarzı.
Teferruat-ı şer'iye: Dinin asıllarından olmayıp asla bağlı olan unsurlar.

ayrı ve parlak mu'cizâne bir cezâlet izhar eder. Bazen iki kelimede, meselâ رَبُّ الْعَالَمِينَ[1] ve رَبُّكَ[2] de رَبُّكَ tabiriyle ehadiyeti ve رَبُّ الْعَالَمِينَ ile vâhidiyeti bildirir. Ehadiyet içinde vâhidiyeti ifade eder. Hatta bir cümlede bir zerreyi, bir gözbebeğinde gördüğü ve yerleştirdiği gibi; güneşi aynı âyetle, aynı çekiçle göğün gözbebeğinde yerleştirir ve göğe bir göz yapar.

Meselâ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ[3] âyetinden sonra يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ[4] âyetinin akabinde وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ[5] der. *"Zemin ve göklerin haşmet-i hilkatinde kalbin dahi hâtırâtını bilir, idare eder."* der, tarzında bir beyanât cihetiyle o sade ve *ümmiyet mertebesini* ve avâmın fehmini nazara alan o basit ve cüz'î muhâvere, o tarz ile ulvî ve cazibedâr ve umumî ve irşadkâr bir mükâlemeye döner.

Bir Suâl: Bazen bir hakikat, sathî nazarlara görünmediğinden ve bazı makamlarda cüz'î ve âdi bir hâdiseden yüksek bir fezleke-i tevhidi veya küllî bir düsturu beyan etmekte münasebet bilinmediğinden, bir kusur tevehhüm edilir. Meselâ "Hazreti Yusuf (aleyhisselâm), kardeşini bir hile ile alması"[6] içinde وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ[7] diye gayet yüksek bir düsturun zikri, belâgatça münasebeti görünmüyor. Bunun sırrı ve hikmeti nedir?

---

1 "Âlemlerin Rabbi" (A'râf Sûresi, 7/54; Şuarâ Sûresi, 26/23; Kasas Sûresi, 28/30...).
2 "Senin Rabbin" (Bakara Sûresi, 2/30, Mâide Sûresi, 5/24, 112; En'âm Sûresi, 6/112, 131, 132, 133, 158...).
3 "(O Allah ki) gökleri ve yeri yarattı.." (Hadîd Sûresi, 57/4).
4 "Geceyi gündüze katar, böylece gündüz uzar. Gündüzü geceye katar, böylece gece uzar." (Hadîd Sûresi, 57/6).
5 "Kalblerde saklanan her şeyin özünü O bilir." (Hadîd Sûresi, 57/6).
6 Bkz.: Yusuf Sûresi, 12/76.
7 "Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen bulunur." (Yusuf Sûresi, 12/76).

Âdi: Basit, sıradan.
Cazibedâr: Cezbedici, çekici.
Cüz'î: Kısmî, hususî.
Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın esmâ ve sıfatlarıyla her varlığa özel, ayrı şekilde tecelli eden birliği.
Fehm: Anlayış.
Fezleke-i tevhid: Tevhid inancının hülâsası, neticesi.
Haşmet-i hilkat: Yaratılıştaki muhteşemlik.
Hâtırât: Kalbe gelen duygular, fikirler.
İrşadkâr: Doğruyu gösterici.
İzhar: Ortaya çıkarma.
Küllî düstur: Genel kaide.
Mu'cizâne: Mu'cizevî bir şekilde.
Muhâvere: Karşılıklı konuşma.
Mükâleme: Karşılıklı konuşma.
Sathî: Yüzeysel.
Ümmiyet: Okuma yazma bilmeme.
Vâhidiyet: Cenâb-ı Hakk'ın esmâ ve sıfatlarıyla her varlığa genel ve umumi şekilde tecelli eden birliği.
Zerre: Maddenin en küçük parçası.

Elcevap: Her biri birer küçük Kur'ân olan ekser uzun sûre ve mutavassıtlarda ve çok sahife ve makamlarda yalnız iki-üç maksat değil; belki Kur'ân mahiyeti, hem bir kitab-ı zikir ve iman ve fikir, hem bir kitab-ı şeriat ve hikmet ve irşad gibi, çok kitapları ve ayrı ayrı dersleri tazammun ederek rubûbiyet-i ilâhiyenin her şeye ihatasını ve haşmetli tecelliyâtını ifade etmek cihetiyle, *kâinat kitab-ı kebîrinin bir nevi kıraatı olan Kur'ân*, elbette her makamda, hatta bazen bir sahifede çok maksatları takiben, mârifetullahtan ve tevhidin mertebelerinden ve iman hakikatlerinden ders verdiği haysiyetiyle, öbür makamda, meselâ zâhirce zayıf bir münasebetle başka bir ders açar ve o zayıf münasebete çok kuvvetli münasebetler iltihak ederler. O makama gayet mutabık olur, mertebe-i belâgatı yükselir.

İkinci Bir Suâl: Kur'ân'da sarihan ve zımnen ve işareten, âhiret ve tevhidi ve beşerin mükâfat ve mücâzâtını binler defa isbat edip nazara vermenin ve her sûrede, her sahifede, her makamda ders vermenin hikmeti nedir?

Elcevap: Daire-i imkânda ve kâinatın sergüzeştine ait inkılâplarda ve emanet-i kübrâyı[1] ve hilâfet-i arziyeyi omuzuna alan nev-i beşerin[2] şekavet ve saadet-i ebediyeye medar olan vazifesine dair en ehemmiyetli, en büyük, en dehşetli meselelerinden en azametlilerini ders vermek.. ve hadsiz şüpheleri izale etmek.. ve gayet şiddetli inkârları ve inatları kırmak cihetinde elbette, o dehşetli inkılâpları tasdik ettirmek.. ve o inkılâpların azametinde büyük ve beşere en elzem ve en zarurî meseleleri teslim ettirmek için Kur'ân, binler defa değil, belki milyonlar defa onlara baktırsa yine israf değil ki milyonlar kere tekrar ile o bahisler Kur'ân'da okunur, usanç vermez, ihtiyaç kesilmez.

---

[1] Bkz.: Ahzâb Sûresi, 33/72.
[2] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/30.

Daire-i imkân: Varlık sahası.
Elzem: En gerekli, en lüzumlu.
Emanet-i kübrâ: En büyük emanet, insanın dünyadaki yeri ve sorumluluğu.
Hilâfet-i arziye: Eşya ve hâdiselerin sırlarına vâkıf olup, Allah'ın istediği istikamette tabiata müdahele etme donanımında yaratılması, Allah'ın ilk insanın şahsında insanoğluna lütfettiği mânevî paye.
İhata: Kuşatma, içine alma.
İltihak: Bitişme, kavuşma.
Kitab-ı şeriat: Dinî hükümler kitabı.
Mahiyet: Bir şeyin asıl iç yüzü, esası.
Mârifetullah: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.
Medar: Sebep, vesile.
Mertebe-i belâgat: Belâgat seviyesi.
Mutavassıt sureler: Kur'ân-ı Kerim'in Tarık Sûresi'nden (86), Beyyine Sûresi'nin (98) sonuna kadar olan sûrelerine verilen genel ad.
Mücâzât: Bir işin karşılığı.
Nev-i beşer: İnsan türü.
Rubûbiyet-i ilâhîye: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan engin terbiye ve idaresi.
Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk.
Sarihan: Açıkça.
Sergüzeşt: Hâdise, olay.
Şekavet: Bedbahtlık, mahrumiyet.
Tazammun: İhtiva etme, içine alma.
Tecelliyat: Görünmeler, belirmeler, yansımalar.
Zımnen: Üstü kapalı bir şekilde.

Meselâ إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ[1] âyetinin gösterdiği müjde-i saadet-i ebediye hakikati, bîçare beşere her dakika kendini gösteren hakikat-i mevtin "hem insanı, hem dünyasını, hem bütün ahbabını idam-ı ebedîsinden kurtarıp ebedî bir saltanatı kazandırır" dediğinden milyarlar defa tekrar edilse ve kâinat kadar ehemmiyet verilse yine israf olmaz, kıymetten düşmez.

İşte bu çeşit hadsiz, kıymettar meseleleri ders veren ve kâinatı bir hâne gibi değiştiren ve şeklini bozan dehşetli inkılâpları tesis etmekte iknaya ve inandırmaya ve isbata çalışan Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, elbette sarihan ve zımnen ve işareten binler defa o meselelere nazar-ı dikkati celbetmek değil israf; belki ekmek, ilâç, hava ve ziya gibi birer hâcet-i zaruriye hükmünde ihsanını tazelendirir.

Hem meselâ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ[3] ۞ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ[2] gibi tehdit âyetlerini Kur'ân, gayet şiddetle ve hiddetle ve gayet kuvvet ve tekrarla zikretmesinin hikmeti ise Risale-i Nur'da kat'î isbat edildiği gibi beşerin küfrü, kâinatın ve ekser mahlûkâtın hukuklarına öyle bir tecavüzdür ki semâvâtı ve arzı kızdırıyor ve anâsırı hiddete getirip tufanlarla o zâlimleri tokatlıyor.

إِذَا اُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ[4] ۞ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ[5]

âyetlerinin sarahatiyle o zâlim münkirlere cehennem öyle öfkeleniyor ki, hiddetinden parça parça olmak ve parçalanmak derecesine geliyor.

---

[1] "İman edip makbul ve güzel işler yapanlara ise, içinden ırmaklar akan cennetler var…" (Bürûc Sûresi, 85/11).

[2] "Kâfirlere ise cehennem ateşi var." (Fâtır Sûresi, 35/36).

[3] "Zalimlere elbette gayet acı bir azap vardır." (İbrahim Sûresi, 14/22; Şûrâ Sûresi, 42/21).

[4] "Onlar oraya atılınca, cehennemin müthiş homurtusunu, kaynaya kaynaya çıkardığı uğultuyu işitirler." (Mülk Sûresi, 67/7).

[5] "Cehennem, öfkesinden neredeyse çatlayacak hâldedir." (Mülk Sûresi, 67/8).

Ahbab: Sevilenler, yakınlar.
Anâsır: Unsurlar.
Beşer: İnsan.
Bîçare: Çaresiz.
Ekser: En çok, en fazla.
Hacet-i zaruriye: Zorunlu ihtiyaçlar.
Hakikat-i mevt: Ölüm gerçeği.
İdam-ı ebedî: Ebedî yok oluş.
İhsan: İyilik, lütuf, bağış.
İnkılâb: Değişme, bir hâlden başka bir hâle dönme.
Müjde-i saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk müjdesi.
Münkir: İnkâr eden.
Nazar-ı dikkati celb etme: Dikkatli bakışları kendine çekme.
Semâvât ve arz: Gökyüzü ve yeryüzü.
Tufan: Şiddetli sel felâketi.
Zımnen: Üstü kapalı bir şekilde.
Ziya: Işık.

İşte böyle bir cinayet-i âmmeye ve hadsiz bir tecavüze karşı beşerin küçüklük ve ehemmiyetsizliği noktasında değil, belki zâlimâne cinayetinin azametine ve kâfirâne tecavüzünün dehşetine karşı Sultan-ı kâinat kendi raiyetinin hukukunun ehemmiyetini.. ve o münkirlerin küfür ve zulmündeki nihâyetsiz çirkinliğini göstermek hikmetiyle fermanında gayet hiddet ve şiddetle o cinayeti ve cezasını değil bin defa, belki milyonlar ve milyarlar ile tekrar etse yine israf ve kusur değil ki, bin seneden beri yüzer milyon insanlar her gün usanmadan kemâl-i iştiyakla ve ihtiyaçla okurlar.

Evet her gün, her zaman, herkes için bir âlem gider, taze bir âlemin kapısı kendine açılmasından, geçici her bir âlemini nurlandırmak için ihtiyaç ve iştiyakla [1] لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ cümlesini bin defa tekrar ile o değişen perdelerin her birisine bir لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ ı bir lâmba yaptığı gibi, öyle de o kesretli, geçici perdeleri ve o tazelenen seyyar kâinatları karanlıklandırmamak.. ve âyine-i hayatında in'ikas eden suretlerini çirkinleştirmemek.. ve lehinde şahit olabilen o misafir vaziyetleri aleyhine çevirmemek için, o cinayetlerin cezalarını ve Padişah-ı Ezelî'nin şiddetli ve inatları kıran tehditlerini Kur'ân'ı okumakla takdir etmek.. ve nefsinin tuğyanından kurtulmaya çalışmak hikmetiyle Kur'ân, gayet mânidâr tekrar eder. Ve bu derece kuvvet ve şiddet ve tekrar ile tehdidât-ı Kur'âniye'yi hakikatsiz tevehhüm etmekten şeytan bile kaçar. 'Onları dinlemeyen münkirlere cehennem azabı ayn-ı adalettir' diye gösterir.

Hem meselâ Asâ-yı Musa gibi çok hikmetleri ve faydaları bulunan kıssa-yı Musa'nın[2] (aleyhisselâm) ve sâir enbiyanın (aleyhimüsselâm) kıssalarını çok tekrarında risalet-i Ahmediye'nin (aleyhissalâtü vesselâm) hakkaniyetine bütün enbiyanın nübüvvetlerini bir hüccet gösterip 'onların umumunu inkâr

---

[1] "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur." (Sâffât Sûresi, 37/35; Muhammed Sûresi, 47/19).

[2] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/60; A'râf Sûresi, 7/107, 117, 160; Tâhâ Sûresi, 20/18.

Asâ-yı Musa: Hz. Musa'nın (a.s.) asâsı.
Âyine-i hayat: Hayat aynası.
Ayn-ı adalet: Adaletin tâ kendisi.
Azamet: Büyüklük.
Cinayet-i âmme: Umumî bir cinayet.
Enbiya: Nebîler, peygamberler.
Hakkaniyet: Hak ve adalete uygunluk, hakka riâyet etme.
Hüccet: Delil.
İn'ikas: Aksetme, yansıma.
Kâfirâne: Kâfirce.
Kemâl-i iştiyak: Tam bir arzu ve istek.
Kesretli: Çoklukla, sıklıkla.
Kıssa-yı Musa: Hz. Musa'nın (a.s.) kıssası.
Padişah-ı Ezelî: Saltanatı ezelî olan padişah.
Raiyet: Halk.
Risalet-i Ahmediye: Efendimizin (s.a.s.) peygamberliği, elçiliği.
Seyyar: Gezici, hareket hâlinde.
Sultan-ı kâinat: Kâinatın sultanı.
Sûret: Görünüş, çehre.
Tehdidât-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın tehditleri.
Tevehhüm: Zannetme. Vehmetme.
Tuğyan: Azgınlık.
Zâlimâne: Zalimce, insafsızca.

edemeyen, bu Zât'ın risaletini hakikat noktasında inkâr edemez' hikmetiyle.. ve herkes, her vakit bütün Kur'ân'ı okumaya muktedir ve muvaffak olamadığından her bir uzun ve mutavassıt sûreyi birer küçük Kur'ân hükmüne getirmek için ehemmiyetli erkân-ı imaniye gibi o kıssaları tekrar etmesi değil israf, belki mukteza-yı belâgattır ve hâdise-i Muhammediye (aleyhissalâtü vesselâm), bütün beniâdemin en büyük hâdisesi ve kâinatın en azametli meselesi olduğunu ders vermektir.

Evet Kur'ân'da Zât-ı Ahmediye'ye en büyük makam vermek ve dört erkân-ı imaniyeyi içine almakla لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ rüknüne denk tutulan مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ[1] risalet-i Muhammediye (aleyhissalâtü vesselâm), kâinatın en büyük hakikati.. ve Zât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm), bütün mahlûkâtın en eşrefi.. ve hakikat-i Muhammediye (aleyhissalâtü vesselâm) tabir edilen küllî şahsiyet-i mâneviyesi ve makam-ı kudsîsi, iki cihanın en parlak bir güneşi olduğuna ve bu harika makama liyakatine dair pek çok hüccetleri ve emareleri, kat'î bir surette Risale-i Nur'da isbat edilmiş. Binden birisi şudur ki:

- ✓ اَلسَّبَبُ كَالْفَاعِلِ[2] düsturuyla bütün ümmetinin bütün zamanlarda işlediği hasenâtın bir misli, O'nun defter-i hasenâtına girmesi…
- ✓ Ve bütün kâinatın hakikatlerini, getirdiği nur ile nurlandırması…
- ✓ Değil yalnız cin ve insi ve meleği ve zîhayatları, belki kâinatı ve semâvâtı ve arzı minnettar eylemesi…

---

[1] "Muhammed Allah'ın resulüdür." (Fetih Sûresi, 48/29).

[2] "Bir işe sebep olan onu bizzat yapan gibidir." Bu manaya delâlet eden hadis-i şerifler için bkz.: Tirmizî, *İlim* 14; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/272-274, 357; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 7/275.

Beniâdem: İnsanoğlu.
Cin ve ins: Cinler ve insanlar.
Defter-i hasenât: Sevap defteri.
Erkân-ı imaniye: İman esasları.
Eşref: En şerefli, en onurlu.
Hâdise-i Muhammediye: Hz. Muhammed (s.a.s.) gerçeği ve O'nun teşrifiyle insanlığın elde ettiği her türlü nimetler.
Hakikat-i Muhammediye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) bütün bir varlığın hayatı, ruhu, nuru, aslî çekirdeği, en mükemmel meyvesi, yaratılışlarının ve bekâlarının sebebi, ilâhî isim ve sıfatların en mükemmel aynası.. gibi birçok hususları ihtivâ eden mânevî şahsiyeti, Ahmedî hakikati.
Makam-ı kudsî: Yüce makam.
Muktedir: Kuvvetli, güç yetiren.
Mukteza-yı belâgat: Edebî gereklilik.
Mutavassıt sureler: Kur'ân-ı Kerim'in Tarık Sûresi'nden (86), Beyyine Sûresi'nin (98) sonuna kadar olan sûrelerine verilen genel ad.
Muvaffak: Başarı sağlama.
Risalet-i Muhammediye: Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliği, elçiliği.
Şahsiyet-i mâneviye: Hükmî şahsiyet.
Zât-ı Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s) zâtı, kendisi.

- ✓ Ve istidat lisanıyla nebâtâtın duaları ve ihtiyac-ı fıtrî diliyle hayvanâtın duaları, gözümüz önünde bilfiil kabul olmasının şehâdetiyle milyonlar, belki milyarlar fıtrî ve reddedilmez duaları makbul olan sulehâ-yı ümmeti, her gün o Zât'a (aleyhissalâtü vesselâm) salât ü selâm ile rahmet duaları…
- ✓ Ve mânevî kazançlarını en evvel o Zât'a (aleyhissalâtü vesselâm) bağışlamaları…
- ✓ Ve bütün ümmetçe okunan Kur'ân'ın üç yüz bin hurufunun her birisinde on sevaptan[1] ta yüz, ta bin hasene ve meyve vermesinden –yalnız kıraat-ı Kur'ân cihetiyle– defter-i a'mâline hadsiz nurlar girmesi haysiyetiyle…

O Zât'ın (aleyhissalâtü vesselâm) şahsiyet-i mâneviyesi olan hakikat-i Muhammediye (aleyhissalâtü vesselâm), istikbalde bir şecere-i tûbâ-yı cennet hükmünde olacağını Allâmü'l-guyûb bilmiş ve görmüş.. ve o makama göre Kur'ân'ında o azîm ehemmiyeti vermiş.. ve fermanında O'na tebaiyeti ve sünnet-i seniyesine ittibâ ile şefaatine mazhariyeti, en ehemmiyetli bir mesele-i insaniye göstermiş.[2] Ve o haşmetli şecere-i tûbânın bir çekirdeği olan şahsiyet-i beşeriyetini ve bidayetteki vaziyet-i insaniyesini arasıra nazara almasıdır.

İşte Kur'ân'ın tekrar edilen hakikatleri bu kıymette olduğundan, tekrarâtında kuvvetli ve geniş bir mu'cize-i mâneviye bulunmasına fıtrat-ı selime

---

[1] Bkz.: Tirmizî, *Fezâilü'l-Kur'ân* 16; Dârimî, *Fezâilü'l-Kur'ân* 1; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/118.
[2] Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/31.

Allâmü'l-guyûb: Gaybe ait her şeyi en iyi bilen Allah.
Bidayet: Başlangıç.
Defter-i a'mâl: Amel defteri.
Fıtrat-ı selime: Sağlam, bozulmamış fıtrat.
Hadsiz: Sonsuz, nihayetsiz
Hasene: İyilik, sevap
Haşmet: İhtişam.
Haysiyetiyle: Cihetiyle, itibarıyla.
Huruf: Harfler.
İhtiyac-ı fıtrî: Tabî ihtiyaç.
İstidat: Kabiliyet, yetenek.
İttibâ: Tâbi olma, arkasından gitme, itaat etme.
Kıraat-ı Kur'ân: Kur'ân okuma.
Mazhariyet: Nâil olma, şereflenme.
Mesele-i insaniye: İnsanlığın problemi.
Mu'cize-i mâneviye: Mânevî bir mûcize.
Sulehâ-yı ümmet: Dindar Müslümanlar.
Sünnet-i seniyye: Peygamber Efendimizin (s.a.s.) üstün söz, hal, davranış ve buyrukları.
Şahsiyet-i beşeriye: İnsanlığın şahsiyeti.
Şecere-i tûbâ-yı cennet: Cennette uçsuz bucaksız bir büyüklüğe sahip tûbâ ağacı.
Şefaat: Af için vesile olmak.
Tebaiyet: Tâbi olma, uyma.
Vaziyet-i insaniye: İnsanların durumu.
Zîhayat: Canlı varlık.

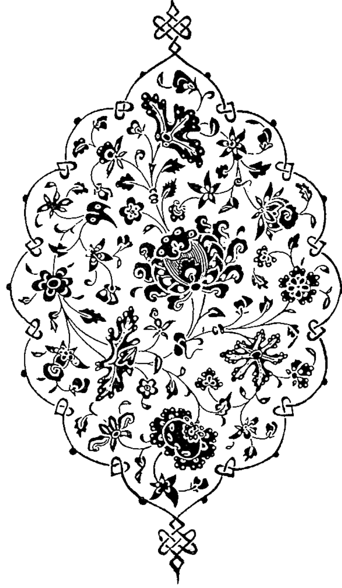
şehâdet eder. Meğer maddiyyûnluk tâunuyla maraz-ı kalbe ve vicdan hastalığına mübtelâ ola!..

قَدْ يُنْكِرُ الْمَرْءُ ضَوْءَ الشَّمْسِ مِنْ رَمَدٍ

وَيُنْكِرُ الْفَمُ طَعْمَ الْمَاءِ مِنْ سَقَمٍ[1]

kâidesine dâhil olur.

* * *



[1] "Bazen insan, gözünün iltihaplı olması sebebiyle güneşin ışığını inkâr ettiği gibi ağzındaki bir hastalıktan dolayı da suyun tadını inkâr edebilir." (Busayrî, *Kasîdetü'l-bürde*, 104. beyit).

Maddiyyûn: Yaratıcıyı inkâr eden materyalistler.

Maraz-ı kalb: Kalb hastalığı, manevî hastalık.

Mübtela olma: Tutulma.

Tâun: Veba hastalığı.

Bu Onuncu Meseleye Bir Hâtime Olarak İki Hâşiye

Birincisi

Bundan on iki sene evvel(Hâşiye) işittim ki; en dehşetli ve muannid bir zındık, Kur'ân'a karşı sû-i kasdını tercümesiyle yapmağa başlamış ve demiş ki: "Kur'ân tercüme edilsin, ta ne mal olduğu bilinsin." Yani, 'lüzumsuz tekrarâtı herkes görsün ve tercümesi onun yerinde okunsun' diye dehşetli bir plân çevirmiş.

Fakat Risale-i Nur'un cerhedilmez hüccetleri kat'î isbat etmiş ki, Kur'ân'ın hakikî tercümesi kabil değil.. ve lisan-ı nahvî olan lisan-ı Arabî yerinde Kur'ân'ın meziyetlerini ve nüktelerini başka lisan muhafaza edemez.. ve her bir harfi, on adetten[1] *bine kadar sevap veren kelimât-ı Kur'âniye'nin mu'cizâne ve cemiyetli tabirlerinin yerini, beşerin âdi ve cüz'î tercümeleri tutamaz.. onun yerinde câmilerde okunmaz diye Risale-i Nur, her tarafta intişarıyla o dehşetli plânı akîm bıraktı.*

Fakat o zındıktan ders alan münafıklar, yine şeytan hesabına Kur'ân güneşini üflemekle söndürmeğe ahmak çocuklar gibi ahmakâne ve divanecesine çalışmaları sebebiyle bana gayet sıkı ve sıkıcı ve sıkıntılı bir hâlette bu Onuncu Mesele yazdırıldı, tahmin ediyorum. Başkalar ile görüşemediğim için hakikat-i hâli bilmiyorum.

İkinci Hâşiye

Denizli hapsinden tahliyemizden sonra meşhur Şehir Oteli'nin yüksek katında oturmuştum. Karşımda güzel bahçelerde kesretli kavak ağaçları birer

---

(Hâşiye): Bu risalenin telifinden.

[1] Bkz.: Tirmizî, *Fezâilü'l-Kur'ân* 16; Dârimî, *Fezâilü'l-Kur'ân* 1; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/118.

Âdi: Bayağı, sıradan, normal.
Ahmakâne: Ahmakçasına.
Akîm: Neticesiz, kısır.
Cemiyetli: Kapsamlı, şümûllü.
Cerh etme: Çürütme, yaralama.
Cüz'î: Kısmî, sınırlı.
Hakikat-i hâli: Şimdiki durum.
Hüccet: Delil.
İntişar: Yayılmak, yaygın olmak.
Kelimât-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın kelimeleri.
Kesret: Çokluk, sıklık.
Lisan-ı arabî: Arapça.
Lisan-ı nahvî: Kendine has, çok zengin gramer yapısına sahip dil.
Meziyet: Üstün vasıf.
Muannid: İnatçı.
Nükte: Bir söz veya ibâreden husûsi bir dikkatle çıkarılan gizli mana
Sû-i kasd: Kötü niyet.

halka-yı zikir tarzında gayet latîf, tatlı bir surette hem kendileri, hem dalları, hem yaprakları, havanın dokunmasıyla cezbedârâne ve cazibekârâne hareketle raksları, kardeşlerimin müfarakatlarından ve yalnız kaldığımdan hüzünlü ve gamlı kalbime ilişti. Birden güz ve kış mevsimi hatıra geldi ve bana bir gaflet bastı. Ben, o kemâl-i neş'e ile cilvelenen o nâzenin kavaklara ve zîhayatlara o kadar acıdım ki gözlerim yaş ile doldu. Kâinatın süslü perdesi altındaki ademleri, firakları ihtar ve ihsasiyle kâinat dolusu firakların, zevallerin hüzünleri başıma toplandı. Birden hakikat-i Muhammediye'nin (aleyhissalâtü vesselâm) getirdiği nur, imdada yetişti. O hadsiz hüzünleri ve gamları, sürûrlara çevirdi. Hatta o nurun, herkes ve her ehl-i iman gibi benim hakkımda milyon feyzinden yalnız o vakitte, o vaziyete temas eden imdat ve tesellisi için Zât-ı Muhammediye'ye (aleyhissalâtü vesselâm) karşı ebediyen minnettar oldum. Şöyle ki:

Ol nazar-ı gaflet, o mübarek nâzeninleri vazifesiz, neticesiz, bir mevsimde görünüp hareketleri neş'eden değil; belki, güya ademden ve firaktan titreyerek hiçliğe düştüklerini göstermekle herkes gibi bendeki aşk-ı bekâ ve hubb-u mehâsin ve şefkat-i cinsiye ve hayatiyeye medar olan damarlarıma o derece dokundu ki; böyle dünyayı bir mânevî cehenneme ve aklı bir tâzib âletine çevirdiği sırada, Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'ın beşere hediye getirdiği nur, perdeyi kaldırdı.. idam, adem, hiçlik, vazifesizlik, abes, firak yerlerinde o kavakların her birinin yaprakları adedince hikmetleri ve manaları ve –Risale-i Nur'da isbat edildiği gibi– üç kısma ayrılan neticeleri ve vazifeleri var, diye gösterdi.

Birinci kısım, Sâni-i Zülcelâl'in esmâsına bakar. Meselâ, nasıl bir usta harika bir makineyi yapsa herkes, o zâta "Mâşâallah, bârekâllah!" deyip alkışlar. Öyle de o makine dahi, ondan maksut neticeleri tam tamına göstermesiyle, lisan-ı hâliyle ustasını tebrik eder, alkışlar. Her zîhayat ve her şey

---

Abes: Boş, fâidesiz, saçma.
Adem: Yokluk.
Aşk-ı bekâ: Ebedî hayat aşkı.
Cazibekârâne: Çekici, sevimli.
Cezbedârâne: Cezbeye tutulmuş gibi.
Cilvelenme: İlâhî isimlerin varlık aynalarında tecelli etmesi, yansıması.
Ebediyen: Sonsuz olarak.
Esmâ: İsimler.
Halka-yı zikir: Zikir halkası.
Hubb-u mehâsin: Güzelliklere olan sevgi.
İhsas: Hissettirme.
İhtar: Hatırlatma.
Kemâl-i neş'e: Tam bir sevinçle.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, davranışların ifade ettiği anlam.
Maksud: İstenen, arzu edilen.
Müfarakat: Ayrılık.
Nazar-ı gaflet: Gafletli, dikkatsiz bakış.
Nâzenin: Cilveli, nazlı, narin.
Raks: Oynama, dans etme.
Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Ulu Allah.
Sürûr: Sevinç, neşe.
Şefkat-i cinsiye ve hayatiye: İnsanlığa ve hayata mazhar olmakla hissedilen şefkat, merhamet.
Tâzib: Azap verme.
Zîhayat: Canlı varlık.

böyle bir makinedir, ustasını tebriklerle alkışlar.

İkinci kısım hikmetleri ise, zîhayatın ve zîşuurun nazarlarına bakar. Onlara şirin bir mütâlaagâh, birer kitab-ı mârifet olur. Manalarını zîşuurun zihinlerinde ve suretlerini kuvve-i hâfızalarında ve elvah-ı misaliyede ve âlem-i gaybın defterlerinde daire-i vücûdda bırakıp sonra âlem-i şehâdeti terk eder, âlem-i gayba çekilir. Demek surî bir vücûdu bırakır, mânevî ve gaybî ve ilmî çok vücûdları kazanır.

Evet, madem Allah var ve ilmi, ihata eder; elbette adem, idam, hiçlik, mahv, fena hakikat noktasında ehl-i imanın dünyasında yoktur ve kâfirlerin dünyaları ademle, firakla, hiçlikle, fânîlikle doludur.

İşte bu hakikati, umumun lisanında gezen bu gelen darb-ı mesel ders verip, der: *"Kimin için Allah var, ona her şey var ve kimin için yoksa her şey ona yoktur, hiçtir."*[1]

Elhasıl: *Nasıl ki iman, ölüm vaktinde insanı idam-ı ebedîden kutrarıyor; öyle de herkesin hususi dünyasını dahi idamdan ve hiçlik karanlıklarından kurtarıyor. Ve küfür ise hususan küfr-ü mutlak olsa hem o insanı, hem hususi dünyasını ölümle idam edip mânevî cehennem zulmetlerine atar. Hayatının lezzetlerini acı zehirlere çevirir. Hayat-ı dünyeviyeyi âhiretine tercih edenlerin kulakları çınlasın. Gelsinler, buna ya bir çare bulsunlar veya imana girsinler. Bu dehşetli hasârâttan kurtulsunlar!..*

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ[2]

Duanıza çok muhtaç ve size çok müştak kardeşiniz
Said Nursî

---

[1] Bkz.: Mukri', *Nefhu't-tayyib* 4/504.

[2] "Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara Sûresi, 2/32).

Adem: Yokluk.
Âlem-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların ve hâdiselerin âlemi.
Âlem-i şehâdet: Görünen âlem. Duyu organları ile kavranılan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin âlemi.
Daire-i vücûd: Varlık sahası.
Darb-ı mesel: Atasözü.
Ehl-i iman: İman sahibi kimseler.
Elvah-ı misaliye: Mânevî sûret ve modellerin yansıyıp göründükleri misal âlemine ait (mânevî) sayfalar.
Gaybî: Gaybe ait.
Hasârât: Zararlar.
Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.
İdam-ı ebedî: Ebedî bir yokoluş.
Kitab-ı mârifet: Bilgi kitabı.
Kuvve-i hâfıza: Hafıza kuvveti.
Küfr-i mutlak: Kesin ve tam bir inkâr.
Mahv: Helâk olma, yok olma.
Müştak: İstekli, arzulu.
Mütâlaagâh: Okuma, inceleme ve etraflıca düşünme yeri.
Sûrî: Görünürde olan.
Zîşuur: Şuurlu, şuur sahibi varlık.

Onuncu Mesele Münasebetiyle

Hüsrev'in Üstadına Yazdığı Mektup

Çok Sevgili Üstadım Efendim!

Cenâb-ı Hakk'a hadsiz şükürler olsun! İki aylık iftirak üzüntülerini ve muhaberesizlik ızdıraplarını hafifleştiren ve kalblerimize taze hayat bahşeden ve ruhlarımıza yeni, sâfi bir nesim ihdâ eden Kur'ân'ın celâlli ve izzetli, rahmetli ve şefkatli âyetlerindeki tekrarâtın mehâsinini tâdâd eden, hikmet-i tekrarının lüzum ve ehemmiyetini izah eden ve Risale-i Nur'un bir harika müdâfaası olan "Denizli Meyvesinin Onuncu Meselesi" nâmını alan "Emirdağ Çiçeği"ni aldık. Elhak, takdir ve tahsine çok lâyık olan bu çiçeği kokladıkça ruhumuzdaki iştiyak yükseldi. Dokuz aylık hapis sıkıntısına mukabil, Meyve'nin Dokuz Meselesi, nasıl beraetimize büyük bir vesile olmakla güzelliğini göstermiş ise Onuncu Meselesi olan çiçeği de Kur'ân'ın îcazlı i'câzındaki harikaları göstermekle o nisbette güzelliğini göstermektedir.

Evet Sevgili Üstadım! Gülün çiçeğindeki fevkalâde letâfet ve güzellik, ağacındaki dikenleri nazara hiç göstermediği gibi bu nurânî çiçek de bize dokuz aylık hapis sıkıntısını unutturacak bir şekilde o sıkıntılarımızı da hiçe indirmiştir. Mütâlaasına doyulmayacak şekilde kaleme alınan ve akılları hayrete sevk eden bu nurânî çiçek, muhtevi olduğu çok güzelliklerinden bilhassa Kur'ân'ın tercümesi suretiyle nazar-ı beşerde âdileştirilmek ihênetine mukabil, o tekrarâtın kıymetini tam göstermekle Kur'ân'ın cihan-değer ulviyetini meydana koymuştur.

Sâliklerinin her asırda fevkalâde bir metânetle sarılmaları ile ve emir ve nehyine tamamen inkıyad etmeleriyle, güya yeni nâzil olmuş gibi tazeliği isbat edilmiş olan Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın, bütün asırlarda zâlimlerine karşı

Âdileştirilmek: Basit, sıradan, değersiz hâle getirmek.
Celâl: Ululuk, yücelik.
İ'câz: Benzerini yapmaktan âciz bırakma, mu'cize olarak yapma.
Îcaz: Oldukça az sözle çok şeyler ifade etme.
İftirak: Ayrılık.
İhdâ etmek: Hediye etmek.
İhênet: Hor, hakir görme, küçük duruma düşürme.
İnkıyad etmek: Boyun eğmek, uymak.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
Letâfet: İncelik, güzellik, tatlılık.
Mehâsin: Güzellikler.
Metânet: Dayanıklılık, dayanma.
Muhabere: Haberleşme.
Mütâlaa: İnceleme, etüd etme.
Nazar-ı beşer: İnsan bakışı.
Nesim: Hoş, hafif, tatlı hava, rüzgâr.
Sâlik: Bir yol tutup o yolda giden kimse.
Tâdâd etmek: Saymak. Teker teker anlatmak.
Tahsin: Güzel bulma, beğenme.
Ulviyet: Yücelik.

şiddetli ve dehşetli ve tekrarlı tehditleri.. ve mazlumlarına karşı şefkatli ve rahmetli mükerrer taltifleri.. hususuyla bu asrımıza bakan tehdidâtı içinde zâlimlerine misli görülmemiş bir hâlette sanki feza-yı ekberden bir numûneyi andıran semâvî bir cehennemle altı-yedi seneden beri mütemâdiyen feryad u figan ettirmesi.. ve keza mazlumlarının bu asırdaki küllî fertleri başında Risale-i Nur talebelerinin bulunması ve hakikaten bu talebeleri de ümem-i salifenin enbiyalarına verilen necatlar gibi pek büyük umumî ve hususi necatlara mazhar etmesi.. ve muârızları olan dinsizlerin cehennemî azapla tokatlanmalarını göstermesi.. hem iki güzel ve latîf hâşiyelerle hâtime verilmek suretiyle çiçeğin tamam edilmesi, bu fakir talebeniz Hüsrev'i* o kadar büyük bir sürûrla sonsuz bir şükre sevk etti ki bu güzel çiçeğin verdiği sevinç ve sürûru müddet-i ömrümde hissetmediğimi sevgili üstadıma arz ettiğim gibi kardeşlerime de kerrâtla söylemişim.

Cenâb-ı Hak, zayıf ve tahammülsüz omuzlarına pek azametli bâr-ı sakîl tahmil edilen siz sevgili üstadımızdan ebediyen razı olsun. Ve yüklerinizi tahfif etmekle yüzlerinizi ebede kadar güldürsün, âmîn!

Evet Sevgili Üstadım! Biz *Allah'tan, Kur'ân'dan, Habib-i Zîşan'dan ve Risale-i Nur'dan ve Kur'ân dellâlı siz sevgili üstadımızdan ebediyen razıyız ve intisabımızdan hiçbir cihetle pişmanlığımız yok. Hem kalbimizde zerre kadar kötülük etmek için niyet yok. Biz ancak Allah'ı ve rızasını istiyoruz. Gün geçtikçe, rızası içinde, Cenâb-ı Hakk'a vuslat iştiyaklarını kalbimizde teksif ediyoruz. Bilâ-istisna bize fenalık edenleri Cenâb-ı Hakk'a terk etmekle affetmek.. ve bilakis bize zulmeden o zâlimler de dâhil olduğu hâlde, herkese iyilik etmek, Risale-i Nur talebelerinin kalblerine yerleşen bir şiâr-ı İslâm olduğunu, biz istemeyerek ilân eden Hazreti Allah'a hadsiz, hudutsuz şükürler ediyoruz.*

Çok kusurlu talebeniz
Hüsrev

* * *

Bâr-ı sakîl: Ağır yük.
Bilâ-istisna: İstisnasız.
Fezâ-yı ekber: Uçsuz bucaksız fezâ, uzay.
Habib-i Zîşan: Yüce Sevgili, Şanlı Peygamber (s.a.s.).
Hâtime vermek: Son vermek.
İntisap: Bağlanma, bağlılık.
Latîf: Hoş, güzel.
Muârız: Karşı çıkan, muhalif.
Mükerrer: Defalarca tekrar edilen.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Necat: Kurtuluş.
Şiâr-ı İslâm: İslâm'a has özellik, alâmet.
Tahfif etmek: Hafifletmek.
Tahmil etmek: Yüklemek, taşıtmak.
Taltif: İltifat etme, mükâfatlandırma.
Teksif etmek: Yoğunlaştırmak, bir yere sıkıştırıp toplamak.
Ümem-i sâlife: Daha önce yaşamış ümmetler.

On Birinci Mesele

Meyve'nin On Birinci Meselesi'nin başı, bir meyvesi cennet ve biri saadet-i ebediye ve biri rü'yetullah olan iman şecere-i kudsiyesinin hadsiz, küllî ve cüz'î meyvelerinden yüzer numûneleri Risale-i Nur'da beyan ve hüccetlerle isbat edildiğinden, izahını "Sirâcü'n-Nur"a havale edip küllî erkânının değil, belki cüz'î ve cüzlerin cüz'î ve hususi meyvelerinden birkaç numûne beyan edilecek.

Birisi: Bir gün bir duada "Ya Rabbi! Cebrail, Mikail, İsrafil, Azrail hürmetlerine ve şefaatlerine, beni cin ve insin şerlerinden muhafaza eyle!"[1] mealinde duayı dediğim zaman, herkesi titreten ve dehşet veren Azrail nâmını zikrettiğim vakit, gayet tatlı ve tesellidâr ve sevimli bir hâlet hissettim, "elhamdülillâh" dedim. Azrail'i cidden sevmeğe başladım. Melâikeye iman rüknünün bu cüz'î ferdinin pek çok meyvelerinden yalnız bir cüz'î meyvesine gayet kısa bir işaret ederiz.

Birisi: İnsanın en kıymetli ve üstünde titrediği malı, onun ruhudur. Onu zâyi olmaktan ve fenâdan ve başıboşluktan muhafaza etmek için kuvvetli ve emin bir ele teslimin derin bir sevinç verdiğini kat'î hissettim. Ve insanın amelini yazan melekler hatırıma geldi; baktım, aynen bu meyve gibi çok tatlı meyveleri var.

Birisi: Her insan, kıymetli bir sözünü ve fiilini bâkîleştirmek için iştiyakla kitâbet ve şiir, hatta sinema ile hıfzına çalışır. Hususan, o fiillerin cennette

---

[1] Bkz.: Müslim, *Salâtü'l-müsâfirîn* 200; Tirmizî, *Deavât* 31; Ebû Dâvûd, *Salât* 118, 119. Ayrıca melâikenin de şefaat edebileceğine dair bkz.: Nesâî, *Tatbîk* 81; İbni Hibbân, *Sahîh* 16/380.

Cüz'î: Bütünü ifade eden küçük parça.
Hâlet: Hal, durum.
Hıfz: Muhafaza, kaydetme.
Hüccet: Delil.
Kitâbet: Yazı, nesir.
Küllî erkân: Genel, ana esaslar.
Küllî: Genele, bütüne ait.
Rü'yetullah: Cennet ehlinin Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini görmesi.
Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.
Sirâcü'n-Nur: "Nur kandili, lambası" anlamında Muhterem Müellif'in, Nur Risalelerine verilen diğer bir ad.
Şecere-i kudsiye: Mukaddes ağaç.

bâkî meyveleri bulunsa daha ziyade merak eder. “Kirâmen kâtibîn”[1] insanın omuzlarında durup onları ebedî manzaralarda göstermek ve sahiplerine dâimî mükâfat kazandırmak, o kadar bana şirin geldi ki tarif edemem.

Sonra ehl-i dünyanın, beni hayat-ı içtimaiyedeki her şeyden tecrid etmek içinde bütün kitaplarımdan ve dostlarımdan ve hizmetçilerimden ve teselli verici işlerden ayrı düşürmeleriyle beraber, gurbet vahşeti beni sıkarken ve boş dünya başıma yıkılırken, melâikeye imanın pek çok meyvelerinden birisi imdadıma geldi; kâinatımı ve dünyamı şenlendirdi, melekler ve ruhanîlerle doldurdu, âlemimi sevinçle güldürdü. Ve ehl-i dalâletin dünyaları vahşet ve boşluk ve karanlıkla ağladıklarını gösterdi.

Hayalim bu meyvenin lezzetiyle mesrûr iken, umum peygamberlere imanın pek çok meyvelerinden buna benzer bir tek meyvesini aldı, tattı. Birden, bütün geçmiş zamanlardaki enbiyalarla yaşamış gibi onlara imanım ve tasdikim, o zamanları ışıklandırdı.. ve imanımı küllî yapıp genişlendirdi.. ve Âhirzaman Peygamberi’mizin imana ait olan dâvâlarına binler imza bastırdı, şeytanları susturdu.

Birden “Hikmetü’l-İstiâze Lem’ası”nda kat’î cevabı bulunan bir suâl kalbime geldi ki: “Bu meyveler gibi hadsiz tatlı semereler ve faydalar ve hasenâtın gayet güzel neticeleri ve menfaatleri ve Erhamü’r-râhimîn’in gayet merhametkârâne tevfikleri ve inâyetleri ehl-i hidayete yardım edip kuvvet verdikleri hâlde; ehl-i dalâlet, neden çok defa galebe eder ve bazen yirmisi, yüz tane ehl-i hidayeti perişan eder?” diye, mânen benden soruldu. Ve bu tefekkür içinde, şeytanın gayet zayıf desiselerine karşı Kur’ân’ın büyük tahşidâtı ve melâikeleri ve Cenâb-ı Hakk’ın yardımını ehl-i imana göndermesi

---

[1] Bkz.: Kaf Sûresi, 50/17-18; İnfitâr Sûresi, 82/10-12; Tirmizî, *İman* 17; İbni Mâce, *Zühd* 35; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/213.

Desise: Hile,oyun.
Ehl-i dalâlet: Doğru yoldan ayrılanlar, sapık ve kâfirler.
Ehl-i hidayet: Doğru yolda olanlar.
Ehl-i iman: İnananlar, müminler.
Enbiya: Peygamberler (a.s.).
Erhamü’r-râhimîn: Merhametlilerin en merhametlisi Cenâb-ı Hakk.
Fenâ: Bitme, tükenme, yok olma.
Galebe etmek: Yenmek, galip gelmek.
Hasenât: Sevaplar, iyilikler.
Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı.
Hikmetü’l-İstiâze Lem’ası: Şeytanın şerrinden Allah’a sığınmanın hikmetlerinin, sırlarının izah edildiği 13. Lem’a.
İnâyet: Cenâb-ı Hakk’ın yardımı.
Kirâmen kâtibin: İnsanın iki tarafında bulunup, sevapları ve günahları yazan meleklerin adı.
Küllî: Şümûllü, kapsamlı.
Melâike: Melekler.
Mesrur: Sevinçli, mutlu.
Ruhanî: Vücûdu maddi olmayan, ruh sahibi varlık.
Tahşidât: Bir konu üzerinde çok durma, sık sık aynı şeyi hatırlatma.
Tecrid etmek: Ayırmak, yalnız bırakmak.
Tevfik: Allah’ın muvaffak etmesi.

hatıra geldi. Risale-i Nur'un onun hikmetini kat'î hüccetlerle izahına binâen, o suâlin cevabına gayet kısa bir işaret ederiz:

Evet, bazen serseri ve gizli, muzır bir adamın bir saraya ateş atmaya çalışması yüzünden, yüzer adamın yapması gibi; yüzer adamın muhafazası ile ve bazen devlete ve padişaha iltica ile o sarayın vücûdu devam edebilir. Çünkü onun vücûdu, bütün şerâitin ve erkânın ve esbabın vücûduyla olabilir. Fakat onun ademi ve harap olması bir tek şartın ademiyle vâki ve bir serserinin bir kibritiyle yanıp mahvolduğu gibi; ins ve cin şeytanları, az bir fiil ile büyük tahribat ve dehşetli mânevî yangınlar yaparlar.

Evet, bütün fenâlıklar ve günahlar ve şerlerin mâyesi ve esasları ademdir, tahriptir. Sûreten vücûdun altında, adem ve bozmak saklıdır. İşte cinnî ve insî şeytanlar ve şerirler bu noktaya istinaden gayet zayıf bir kuvvetle[1] hadsiz bir kuvvete karşı dayanıp, ehl-i hak ve hakikati Cenâb-ı Hakk'ın dergâhına ilticaya ve kaçmaya her vakit mecbur ettiğinden; Kur'ân, onları himâye için büyük tahşidât yapar.[2] Doksan dokuz esmâ-yı ilâhiyeyi onların ellerine verir. O düşmanlara karşı sebat etmelerine çok şiddetli emirler verir.

Bu cevaptan birden, pek büyük bir hakikatin ucu ve azametli, dehşetli bir meselenin esası göründü, şöyle ki:

Nasıl ki cennet, bütün vücûd âlemlerinin mahsulâtını taşıyor ve dünyanın yetiştirdiği tohumları bâkiyâne sümbüllendiriyor; öyle de cehennem dahi, hadsiz dehşetli adem ve hiçlik âlemlerinin çok elîm neticelerini göstermek için o adem mahsulâtlarını kavuruyor ve o dehşetli cehennem fabrikası, sâir vazifeleri içinde âlem-i vücûd kâinatını âlem-i adem pisliklerinden temizlettiriyor. Bu dehşetli meselenin şimdilik kapısını açmayacağız. İnşâallah sonra izah edilecek.

• Hem meleklere iman meyvesinden bir cüz'ü ve Münker ve Nekir'e[3] ait bir numûnesi şudur:

---

[1] Bkz.: Nisâ Sûresi, 4/76, 120; İbrahim Sûresi, 14/22; Mücadile Sûresi, 58/10.
[2] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/168; Âl-i İmran Sûresi, 3/175; Nisâ Sûresi, 4/76...
[3] Bkz.: Tirmizî, *Cenâiz* 70; İbni Hibbân, *Sahîh* 7/386. Ayrıca bkz.: Buhârî, *Cenâiz* 87; Müslim, *Cennet* 70.

Adem: Yokluk, yok olma.
Âlem-i adem: Adem âlemi.
Âlem-i vücûd: Varlık âlemi.
Bâkiyâne: Ebedi, kalıcı bir şekilde.
Ehl-i hak ve hakikat: Dâima hak ve hakikat peşinde olanlar.
Erkân: Esaslar, temeller.
Esmâ-yı ilâhiye: Allah'ın güzel isimleri.
Himâye: Koruma, gözetme.
Münker ve Nekir: Kabirdeki sorgu melekleri.

Herkes gibi ben dahi muhakkak gireceğim diye, mezarıma hayalen girdim. Ve kabirde yalnız, kimsesiz, karanlık, soğuk, dar bir haps-i münferitte bir tecrid-i mutlak içindeki tevahhuş ve me'yusiyetten tedehhüş ederken, birden Münker ve Nekir tâifesinden iki mübarek arkadaş çıkıp geldiler. Benimle münazaraya başladılar. Kalbim ve kabrim genişlediler, nurlandılar, hararetlendiler. Âlem-i ervaha pencereler açıldı. Ben de şimdi hayalen ve istikbalde hakikaten göreceğim o vaziyete bütün canımla sevindim ve şükrettim.

Sarf ve Nahiv İlmi'ni okuyan bir medrese talebesinin vefat edip, kabirde Münker ve Nekir'in مَنْ رَبُّكَ (Senin Rabbin kimdir?) diye suâllerine[1] karşı, kendini medresede zannedip Nahiv İlmi ile cevap vererek; مَنْ mübtedâdır, رَبُّكَ onun haberidir. Müşkül bir meseleyi benden sorunuz, bu kolaydır." diyerek hem o melâikeleri, hem hazır ruhları, hem o vâkıayı müşâhede eden orada bulunan bir keşfü'l-kubur velisini güldürdü ve rahmet-i ilâhiyeyi tebessüme getirdi. Azaptan kurtulduğu gibi, Risale-i Nur'un bir şehid kahramanı olan merhum Hâfız Ali*, hapiste Meyve Risalesi'ni kemâl-i aşkla yazarken ve okurken vefat edip kabirde melâike-i suâle mahkemedeki gibi Meyve Hakikatleri ile cevap verdiği misillü; ben de ve Risale-i Nur şakirtleri de o suâllere karşı Risale-i Nur'un parlak ve kuvvetli hüccetleriyle istikbalde hakikaten ve şimdi mânen cevap verip onları tasdike ve tahsine ve tebrike sevk edecekler, inşâallah.

• Hem meleklere imanın saadet-i dünyeviyeye medar, cüz'î bir numûnesi şudur ki:

---

[1] Bkz.: Ebû Dâvûd, *Sünnet* 23, 24; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/287; Beyhakî, *Şuabü'l-iman* 1/356.

Âlem-i ervah: Ruhlar âlemi.
Haps-i münferit: Tek kişilik hücre hapsi.
Kemâl-i aşk: Çok büyük bir aşk ve şevk.
Keşfü'l-kubur velisi: Kabirde yatan kişilerin halinden haberdar olan kimse. Allah dostu.
Me'yusiyet: Ümitsizlik.
Medar: Dâir.
Melâike-i suâl: Sorgu melekleri.
Mübtedâ / haber: Özne / yüklem.
Münazara: Karşılıklı konuşma.
Müşkil: Zor, çetin.
Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.
Sarf ve Nahiv: Arap dil bilgisi, grameri.
Tahsin: Güzel bulma, beğenme.
Tecrid-i mutlak: Tek başına, tamamen yalnız bırakılma, insanlardan soyutlanma.
Tedehhüş: Dehşete düşme, ürperme.
Tevahhuş: Ürkme, korkma.

İlmihâlden iman dersini alan bir masum çocuğun, yanında ağlayan ve masum bir kardeşinin vefatı için vâveylâ eden diğer bir çocuğa: "Ağlama, şükreyle! Senin kardeşin meleklerle beraber cennete gitti. Orada gezer. Bizden daha iyi keyfedecek, melekler gibi uçacak. Her yeri seyredebilir."[1] deyip, feryat edenin ağlamasını tebessüme ve sevince çevirmesidir.

Ben de aynen bu ağlayan çocuk gibi, bu hazin kışta ve elîm bir vaziyetimde gayet elîm iki vefat haberini aldım. Biri, hem âlî mekteplerde birinciliği kazanan, hem Risale-i Nur'un hakikatlerini neşreden, biraderzâdem merhum Fuad*. İkincisi, hacca gidip sekerat içinde tavaf ederken, tavaf içinde vefat eden âlime, Hanım* nâmındaki merhume hemşirem. Bu iki akrabamın ölümleri, İhtiyar Risalesi'nde yazılan merhum Abdurrahmân'ın* vefatı gibi beni ağlatırken; imanın nuruyla o masum Fuad, o sâliha hanım, insanlar yerinde meleklere, hurilere arkadaş olduklarını ve bu dünyanın tehlike ve günahlarından kurtulduklarını mânen, kalben gördüm. O şiddetli hüzün yerinde büyük bir sevinç hissedip hem onları, hem Fuad'ın pederi kardeşim Abdülmecid'i*, hem kendimi tebrik ederek Erhamü'r-râhimîn'e teşekkür ettim. Bu iki merhuma rahmet duası niyetiyle buraya yazıldı, kaydedildi.

Risale-i Nur'daki bütün mizanlar ve muvâzeneler, imanın saadet-i dünyeviyeye ve uhreviyeye medar meyvelerini beyan ederler. Ve o küllî ve büyük meyveler, bu dünyada gösterdikleri saadet-i hayatiye ve lezzet-i ömür cihetiyle her müminin imanı ona bir saadet-i ebediyeyi kazandıracak, belki sümbül verecek ve o surette inkişaf edecek, diye haber verirler. Ve o küllî ve pek çok meyvelerinden beş meyvesi, meyve-i miraç olarak Otuz Birinci Söz'ün âhirinde ve beş meyvesi Yirmi Dördüncü Söz'ün Beşinci Dal'ında numûne olarak yazılmış.

Erkân-ı imaniyenin her birinin ayrı ayrı pek çok, belki hadsiz meyveleri olduğu gibi; mecmûunun birden çok meyvelerinden bir meyvesi, koca cennet ve biri de saadet-i ebediye ve biri de belki en tatlısı da rü'yet-i ilâhiyedir,

---

[1] Bkz.: İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 4/83; Hennâd, *Zühd* 1/221. Ayrıca, müminlerin çocuklarının cennette çok rahat bir durumda olacaklarına dair bkz.: Buhârî, *Cenâiz* 92, *Edeb* 109; Müslim, *Birr* 154, *Fezâil* 63.

Âlime: Bilgin, ilim sahibi.
Âlî mektep: Yüksek okul.
Biraderzâde: Yeğen.
Erkân-ı imaniye: İman esasları, şartları.
İnkişaf: Gelişme, ilerleme.
Mecmû: Bütün, tamam.
Mizan: Ölçü.
Muvâzene: Kıyas, karşılaştırma.
Rü'yet-i ilâhiye: Cennet ehlinin –keyfiyeti bizce meçhul– Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini görmesi.
Sekerât: Can çekişme anı, ölüm eşiği.
Vâveylâ: Çığlık, feryat.

diye başta demiştik. Ve Otuz İkinci Söz'ün âhirindeki muvâzenede, imanın saadet-i dâreyne medar bir kısım semereleri güzel izah edilmiş.

İman-ı bi'l-kader rüknünün kıymettar meyveleri bu dünyada bulunduğuna bir delil, umum lisanında مَنْ اٰمَنَ بِالْقَدَرِ أَمِنَ مِنَ الْكَدَرِ[1] darb-ı mesel olmuştur. Yani, "Kadere iman eden, gamlardan kurtulur." Risale-i Kader'in âhirinde güzel bir temsil ile, iki adamın şahane bir sarayın bahçesine girmesiyle, bir küllî meyvesi beyan edilmiş. Hatta ben kendi hayatımda binler tecrübelerimle gördüm ve bildim ki; *kadere iman olmazsa hayat-ı dünyeviye saadeti mahvolur.* Elîm musibetlerde, ne vakit kadere iman cihetine bakardım; musibet gayet hafifleşiyor görüyordum. Ve kadere iman etmeyen nasıl yaşayabilir diye hayret ederdim.

• Melâikeye iman rüknünün küllî meyvelerinden birisine, Yirmi İkinci Söz'ün İkinci Makamı'nda şöyle işaret edilmiş ki; Azrail (aleyhisselâm) Cenâb-ı Hakk'a münâcât edip demiş:

– "Kabz-ı ervah vazifesinde senin ibâdın benden küsecekler, şekvâ edecekler."

Ona cevaben denilmiş:

– "Senin vazifene hastalıkları ve musibetleri perde yapacağım; ta ibâdımın şekvâları onlara gitsin, sana gelmesin."[2]

Aynen bu perdeler gibi Azrail (aleyhisselâm)'ın vazifesi de bir perdedir. Ta haksız şekvâlar Cenâb-ı Hakk'a gitmesin. Çünkü ölümdeki hikmet ve rahmet ve güzellik ve maslahat cihetini herkes göremez. Zâhire bakıp itiraz eder, şekvâya başlar. İşte bu haksız şekvâlar Rahîm-i Mutlak'a gitmemek hikmetiyle Azrail (aleyhisselâm) perde olmuş. Aynen bunun gibi bütün meleklerin, belki bütün esbab-ı zâhiriyenin vazifeleri, izzet-i rubûbiyetin perdeleridir.

---

[1] Bkz.: Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb* 1/187; Deylemî, *Müsned* 1/113; Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 3/187.

[2] Bkz.: Ebu'ş-Şeyh, *Azame* 3/897, 917; Hakîm Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl* 1/177-178; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 5/51.

Darb-ı mesel: Atasözü.
Esbab-ı zâhiriye: Görünen, dış sebepler.
İbâd: Kullar.
İman-ı bi'l-kader: Kader inancı.
İzzet-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın üstün idare ve eşsiz terbiyesinin yüceliği, izzeti.
Kabz-ı ervah: Ruhların bedenden çıkarılması.
Rahîm-i Mutlak: Sonsuz ve sınırsız şefkat ve merhamet sahibi Hz. Allah.
Saadet-i dâreyn: Dünya ve ahiret mutluluğu.
Şekvâ: Şikâyet.

Ta güzellikleri görünmeyen ve hikmetleri bilinmeyen şeylerde kudret-i ilâhiyenin izzeti ve kudsiyeti ve rahmetinin ihatası muhafaza edilsin.. itiraza hedef olmasın.. ve hasis ve ehemmiyetsiz ve merhametsiz şeyler ile kudretin mübâşereti –nazar-ı zâhirîde– görünmesin.

Yoksa hiçbir sebebin hakikî tesiri ve îcada hiç kabiliyeti olmadığını, her şeyde tevhid sikkeleri kat'î gösterdiğini Risale-i Nur, hadsiz delilleriyle isbat etmiş.

Halketmek, îcad etmek O'na mahsustur. Esbap, yalnız bir perdedir. Melâike gibi zîşuur olanların, yalnız cüz-i ihtiyârıyla cüz'î, îcadsız, kesb denilen bir nevi hizmet-i fıtriye ve amelî bir nevi ubûdiyetten başka ellerinde yoktur.

Evet, izzet ve azamet isterler ki; esbap, perdedâr-ı dest-i kudret ola aklın nazarında.

Tevhid ve ehadiyet isterler ki; esbap, ellerini çeksinler tesir-i hakikîden...

İşte, nasıl ki melekler ve umûr-u hayriyede ve vücûdiyede istihdam edilen zâhirî sebepler, güzellikleri görünmeyen ve bilinmeyen şeylerde kudret-i rabbâniyeyi kusurdan, zulümden muhafaza edip takdis ve tesbih-i ilâhîde birer vesiledirler. Aynen öyle de, cinnî ve insî şeytanlar ve muzır maddelerin umûr-u şerriyede ve ademiyede istîmalleri dahi, yine kudret-i sübhâniyeyi

---

Amelî: Fiilî, tatbikî, uygulamalı.
Azamet: Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğü.
Cinnî ve insî şeytan: Cinlerden ve insanlardan şeytanlık yapanlar.
Cüz-i ihtiyar: Zayıf, küçücük irade, tercih gücü.
Cüz'î: Küçük, az.
Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa özel, ayrı şekilde tecelli eden birliği.
Esbap: Sebepler.
Halk etmek: Yaratmak.
Hasis: Değersiz, çirkin.
Hizmet-i fıtriye: Tabiî vazife, hizmet.
Îcad etmek: Var etmek, vücûda getirmek.
İstihdam: Çalıştırma, görevlendirme, hizmet ettirme.
İstîmal: Kullanma.
İzzet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün yüceliklerin, şereflerin mutlak sahibi ve yaratıcısı olduğunu ifade eden sıfatı.
Kesb: Çalışma, çaba, emek.
Kudret-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın bütün bir varlığı kuşatan eşsiz kudreti.
Kudret-i sübhâniye: Cenâb-ı Hakk'ın kusursuz, yüce kudreti.
Kudsiyet: Mukaddeslik, kutsallık, kusursuzluk.
Mübâşeret: Temas, doğrudan doğruya ilişkili olma.
Nazar-ı zahirî: Zahiri bakış, ilk, sathi bakış.
Perdedâr-ı dest-i kudret: İlâhî kudrete perde olan, kudretin önünde kendini gösteren.
Takdis ve **tesbih-i ilâhî:** Cenâb-ı Hakk'ın her hususta kusursuz, noksansız olduğunu ifade ve ilan etme.
Tesir-i hakikî: Gerçek, asıl etki.
Tevhid: Cenâb-ı Hakk'ın birliği. Eşyadaki genel ve umumi birlik tecellisi, vâhidiyet.
Umûr-u hayriye ve vücûdiye: Bir hayrın, bir var oluşun, olumlu bir neticenin meydana gelmesine sebep olan işler.
Umûr-u şerriye ve ademiye: Şerre, olumsuzluğa veya bir olumlu durumun yok olmasına sebep olan işler.
Zîşuur: Akıl, şuur sahibi.

gadirden ve haksız itirazlardan ve şekvâlara hedef olmaktan kurtarmak ile takdis ve tesbihat-ı rabbâniyeye ve kâinattaki bütün kusurattan müberrâ ve münezzehiyetine hizmet ediyorlar.

Çünkü bütün kusurlar, ademden ve kabiliyetsizlikten ve tahripten ve vazife yapmamaktan –ki birer ademdirler– ve vücûdu olmayan ademî fiillerden geliyor. Bu şeytanî ve şerli perdeler, o kusurâta merci olup itiraz ve şekvâları, bilistihkak kendilerine alarak Cenâb-ı Hakk'ın takdisine vesile oluyorlar.

Zaten şerli ve ademî ve tahripçi işlerde kuvvet ve iktidar lâzım değil; az bir fiil ve cüz'î bir kuvvet, belki vazifesini yapmamak ile bazen büyük ademler ve bozmaklar oluyor. O şerir fâiller, muktedir zannedilirler. Hâlbuki, ademden başka hiç tesirleri ve cüz'î bir kesbden hariç bir kuvvetleri yoktur. Fakat o şerler ademden geldiklerinden, o şerirler hakikî fâildirler. Bilistihkak, eğer zîşuur ise cezayı çekerler. Demek seyyiâtta o fenâlar fâildirler; fakat haseneler ve hayırlarda ve amel-i sâlihte vücûd olmasından o iyiler, hakikî fâil ve müessir değiller. Belki kâbildirler, feyz-i ilâhîyi kabul ederler ve mükâfatları dahi sırf bir fazl-ı ilâhîdir diye Kur'ân-ı Hakîm, مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ[1] ferman eder.

***Elhâsıl:** Vücûd kâinatları ve hadsiz adem âlemleri birbirleriyle çarpışırken.. ve cennet ve cehennem gibi meyveler verirken.. ve bütün vücûd âlemleri* اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ، اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ[2] *ve bütün adem âlemleri* سُبْحَانَ اللّٰهِ ، سُبْحَانَ اللّٰهِ[3] *derken.. ve ihatalı bir kanun-u mübâreze ile melekler şeytanlarla ve hayırlar şerlerle; ta kalbin etrafındaki ilham, vesvese ile mücadele ederken; birden meleklere*

---

[1] "Ey insan! Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her fenalık ise nefsindendir." (Nisâ Sûresi, 4/79).

[2] "Bütün hamdler, övgüler Allah'adır."

[3] "Allah'ı bütün eksikliklerden tenzih ederim."

Adem âlemleri: Şerre, kötüye, yanlışa sebep ve vesile olan varlıklar.
Amel-i sâlih: İslâm'ın güzel ve faydalı gördüğü her türlü iş, fiil. bereket.
Bilistihkak: Hak ederek.
Fazl-ı ilâhî: Allah'ın lütfu, ihsanı.
Feyz-i ilâhî: İlâhî ihsan,
Gadir: Zulüm, haksızlık.
Hasene: Sevap, iyilik.
İhata: İçine alma, kapsama, kuşatma.
Kabil: Alıcı, sadece almaya elverişli yaratılan.
Kanun-u mübâreze: Mücadele kanunu.
Muktedir: İşe gücü yeten, iktidarı olan.
Müberrâ ve münezzehiyet: Temiz, beri, uzak olmak.
Seyyiât: Günahlar, kötülükler.
Şerir: Şerli, şirret.
Vücûd âlemleri / kâinatları: Hayra, iyiye, doğruya sebep ve vesile olan varlıklar.

imanın bir meyvesi tecellî eder, meseleyi halledip karanlık kâinatı ışıklandırır. [1] اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ *âyetinin envarından bir nurunu bize gösterir ve bu meyvenin ne kadar tatlı olduğunu tattırır.*

• İkinci bir küllî meyvesine "Yirmi Dördüncü" ve "elif"ler kerametini gösteren "Yirmi Dokuzuncu Söz"ler, işaret edip parlak bir surette meleklerin vücûdunu ve vazifesini isbat etmişler:

Evet kâinatın her tarafında, cüz'î ve küllî her şeyde, her nevide, kendini tanıttırmak ve sevdirmek içinde merhametkârâne bir haşmet-i rubûbiyet; elbette o haşmete, o merhamete, o tanıttırmaya, o sevdirmeye karşı şükür ve takdis içinde bir geniş ve ihatalı ve şuurkârâne bir ubûdiyetle mukabele etmesi lâzım ve kat'îdir. Ve şuursuz cemâdât ve erkân-ı azîme-i kâinat hesabına o vazifeyi, ancak hadsiz melekler görebilir.. ve o saltanat-ı rubûbiyetin, her tarafta; serâda, Süreyya'da, zeminin temelinde, dışında hakîmâne ve haşmetkârâne icraatını onlar temsil edebilirler.[2]

Meselâ felsefenin ruhsuz kanunlarının pek karanlık ve vahşetli gösterdikleri hilkat-i arziye ve vaziyet-i fıtriyesini, bu meyve ile nurlu, ünsiyetli bir tarzda "Sevr" ve "Hût" namlarındaki iki meleğin omuzlarında, yani nezaretlerinde.. ve cennetten getirilen[3] ve fânî küre-i arzın bâkî bir temel taşı olmak, yani ileride bâkî cennete bir kısmını devretmeğe bir işaret için "Sahret" nâmında uhrevî bir madde, bir hakikat gönderilip Sevr ve Hût meleklerine bir nokta-yı istinad edilmiş diye, Benî İsrail'in eski peygamberlerinden rivâyet

---

[1] "Allah göklerin ve yerin nurudur." (Nûr Sûresi, 24/35).

[2] Semanın her yerinde Allah'a secde için alnını koymuş bir melek olup, semada dört parmak kalmadığına dair bkz.: Tirmizî, *Zühd* 9; İbni Mâce, *Zühd* 19; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/173.

[3] Bkz.: İbni Mâce, *Tıb* 8; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/31, 65; Hâkim, *Müstedrek* 4/133, 134, 226.

Benî İsrail: İsrail oğulları, Yahudiler.
Cemâdât: Cansız varlıklar.
Envar: Nurlar.
Erkân-ı azîme-i kâinat: Kâinattaki büyük önemli varlıklar.
Hakîmâne: Hikmetlice, yerli yerince.
Haşmet-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın hâkimiyet ve idaresindeki ihtişam, büyüklük.
Haşmetkârâne: Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğünü, yüceliğini gösterir bir tarzda.
Hilkat-i arziye: Yeryüzünün yaratılışı.
Küllî: Şümûllü, kapsamlı.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.
Saltanat-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın kâinâtı kuşatan hâkimiyeti, yönetimi.
Serâda Süreyya'da..: "Yerde ve gökte.." anlamında kullanılan bir deyim.
Şuurkârâne: Şuurlu bir şekilde.
Ubûdiyet: Kulluk.
Ünsiyet: İnsanın bir şeye karşı içinde hissettiği yakınlık, sıcaklık.
Vaziyet-i fıtriye: Tabiî vaziyet.

var ve İbn Abbas'tan dahi mervîdir.[1] Maatteessüf bu kudsî mana, mürûr-u zamanla bu teşbih, avâmın nazarında hakikat telâkki edilmekle aklın haricinde bir suret almış. Madem melekler havada gezdikleri gibi toprakta ve taşta ve yerin merkezinde de gezerler; elbette, onların ve küre-i arzın üstünde duracak cismânî taş ve balığa ve öküze ihtiyaçları yoktur.

Hem meselâ küre-i arz, küre-i arzın nevileri adedince başlar ve o nevilerin fertleri sayısınca diller ve o fertlerin âzâ ve yaprak ve meyveleri miktarınca tesbihatlar yaptığı için elbette, o haşmetli ve şuursuz ubûdiyet-i fıtriyeyi bilerek, şuurdârâne temsil edip dergâh-ı ilâhiyeye takdim etmek için kırk bin başlı ve her başı kırk bin dil ile.. ve her bir dil ile kırk bin tesbihat yapan bir melek-i müekkeli bulunacak ki, ayn-ı hakikat olarak Muhbir-i Sâdık haber vermiş.[2] Ve hilkat-i kâinatın en ehemmiyetli neticesi olan insanlarla münasebât-ı rabbâniyeyi tebliğ ve izhar eden Cebrail (aleyhisselâm).. ve zîhayat âleminde en haşmetli ve en dehşetli olan diriltmek ve hayat vermek ve ölümle terhis etmekteki Hâlık'a mahsus olan icraat-ı ilâhiyeyi yalnız temsil edip ubûdiyetkârâne nezaret eden İsrafil (aleyhisselâm) ve Azrail (aleyhisselâm).. ve hayat dairesinde rahmetin en cemiyetli, en geniş, en zevkli olan rızıktaki ihsanât-ı rahmâniyeye nezaretle beraber, şuursuz şükürleri şuur ile temsil eden Mikail (aleyhisselâm) gibi meleklerin pek acîb mahiyette olarak bulunmaları ve vücûdları ve ruhların bekâları, saltanat ve haşmet-i rubûbiyetin muktezasıdır. Onların ve her birinin mahsus tâifelerinin vücûdları, kâinatta güneş gibi görünen saltanat ve haşmetin vücûdu derecesinde kat'îdir ve şüphesizdir. Melâikeye ait başka maddeler bunlara kıyas edilsin…

---

[1] Bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 4/636; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/40; Ebu'ş-Şeyh, *Azame* 4/1383, 1384, 1400, 1403.

[2] Bkz.: Taberî, *Câmi'u'l-beyan* 15/156; Ebu'ş-Şeyh, *Azame* 2/547, 740, 742, 747, 3/868; İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 3/62.

Acîb: Harika, hayranlık veren.
Avâm: Genel halk tabakası, sıradan kimseler.
Ayn-ı hakikat: Gerçeğin ta kendisi.
Cemiyetli: Kapsamlı, şümûllü.
Dergâh-i İlâhi: Cenab-ı Hakk'ın huzuru, divanı.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
Hilkat-i kâinat: Kâinatın yaratılışı.
İhsanât-ı rahmâniye: Cenab-ı Hakk'ın ihsanları.
İzhar: Gösterme, belirtme.
Maatteessüf: Maalesef, üzülerek.
Melek-i müekkel: Görevli melek.
Mervî: Rivayet edilen, bildirilen.
Muhbir-i Sâdık: Doğru, yanıltmayan haberci, Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.).
Mukteza: Gerek, sebep.
Münasebât-ı rabbâniye: İnsanın Allah karşısındaki konumu ve duruşu.
Mürûr-u zaman: Zaman aşımı, bir şeyin üzerinden uzun zaman geçmesi.
Nezâret: Bakma, gözetme, idare etme.
Şuurdârâne: Şuurlu bir şekilde.
Tebliğ: Bildirme.
Telâkki edilmek: Kabullenilmek, benimsenmek.
Ubûdiyet-i fıtriye: Tabiî kulluk.
Ubûdiyetkârâne: Kulluk ve itaat içinde.
Zîhayat: Canlı.

Evet küre-i arzda dört yüz bin nevileri zîhayattan halkeden, hatta en âdi ve müteaffin maddelerden zîruhları çoklukla yaratan ve her tarafı onlarla şenlendiren ve mu'cizât-ı sanatına karşı, onlara dilleriyle

مَا شَاءَ اللّٰهُ [1] ۞ بَارَكَ اللّٰهُ [2] ۞ سُبْحَانَ اللّٰهِ [3]

dediren ve ihsânât-ı rahmetine mukabil

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ [4] ۞ وَالشُّكْرُ لِلّٰهِ [5] ۞ اَللّٰهُ أَكْبَرُ [6]

o hayvancıklara söylettiren bir Kadîr-i Zülcelâli ve'l-cemâl; elbette, bilâ-şek velâ-şüphe koca semâvâta münasip, isyansız[7] ve dâima ubûdiyette olan sekeneleri ve ruhanîleri yaratmış, semâvâtı şenlendirmiş, boş bırakmamış ve hayvanâtın tâifelerinden pek çok ziyade ayrı ayrı nevileri, meleklerden îcad etmiş ki; bir kısmı küçücük olarak yağmur ve kar katrelerine binip sanat ve rahmet-i ilâhiyeyi kendi dilleriyle alkışlıyorlar.. bir kısmı, birer seyyar yıldızlara binip feza-yı kâinatta seyahat içinde azamet ve izzet ve haşmet-i rubûbiyete karşı tekbir ve tehlil ile ubûdiyetlerini âleme ilân ediyorlar.

Evet zaman-ı Âdem'en beri bütün semâvî kitaplar ve dinler, meleklerin vücûdlarına ve ubûdiyetlerine ittifakları ve bütün asırlarda melekler ile konuşmalar ve muhâvereler, kesretli tevâtür ile insanlar içinde vuku bulduğunu nakil ve rivâyetleri ise, görmediğimiz Amerika insanlarının vücûdları gibi meleklerin vücûdlarını ve bizimle alâkadar olduklarını kat'î isbat eder.

---

[1] "Allah ne güzel dilemiş ve yapmış!"
[2] "Allah hayır ve bereketini artırsın."
[3] "Allah'ı bütün eksikliklerden tenzih ederim."
[4] "Bütün hamdler, övgüler Allah'adır."
[5] "Bütün teşekkürler ve takdirler Allah'adır."
[6] "Allah büyüktür."
[7] Bkz.: Nahl Sûresi, 16/50; Tahrîm Sûresi, 66/6.

Bilâ-şek velâ-şüphe: Şüphesiz, tereddütsüz.
Feza-yı kâinat: Uzay.
Halk etmek: Yaratmak.
Îcad etmek: Yaratmak, var etmek.
Kadîr-i Zülcelâl-i ve'l-cemâl: Her şeye güce yeten, güzeller Güzel'i, ulular Ulu'su Hz. Allah.
Kesret: Çokluk, çoğunluk.
Mu'cizât-ı sanat: Sanat, yaratılış mu'cizeleri.
Muhâvere: Karşılıklı konuşma, diyalog.
Müteaffin: Bozulmuş, çürüyüp kokmuş.
Ruhânî: Ruh sahibi, ruhu olan.
Sekene: Halk, ahali.
Semâvât: Gökler, feza.
Tehlil: "Lâ ilâhe illallah" diyerek Allah'ın birliğini ikrar ve ilan etmek.
Tevâtür: Yalanda ittifâk etmeleri mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.
Vuku bulmak: Olmak, meydana gelmek.
Zîruh: Ruh sahibi.

İşte şimdi gel, iman nuruyla bu küllî, ikinci meyveye bak ve tat; nasıl kâinatı baştan başa şenlendirip, güzelleştirip bir mescid-i ekbere ve büyük bir ibadethâneye çeviriyor. Ve fen ve felsefenin soğuk, hayatsız, zulmetli, dehşetli göstermelerine mukabil; hayatlı, şuurlu, ışıklı, ünsiyetli, tatlı bir kâinat göstererek bâkî hayatın bir cilve-i lezzetini ehl-i imana –derecesine göre– dünyada dahi tattırır.

Tetimme: Nasıl ki vahdet ve ehadiyet sırrıyla kâinatın her tarafında aynı kudret, aynı isim, aynı hikmet, aynı sanat bulunmasıyla Hâlık'ın vahdet ve tasarrufu ve îcad ve rubûbiyeti ve hallâkıyet ve kudsiyeti, cüz'î-küllî her bir masnûun hâl dili ile ilân ediliyor. Aynen öyle de her tarafta melekleri halkedip, her mahlûkun lisan-ı hâl ile şuursuz yaptıkları tesbihatı, meleklerin ubûdiyetkârâne dilleriyle yaptırıyor.[1] Meleklerin hiçbir cihette hilâf-ı emir hareketleri yoktur. Hâlis bir ubûdiyetten başka hiçbir îcad ve emirsiz hiçbir müdahale, hatta izinsiz şefaatlari dahi olmaz.[2] Tam

بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ [3] ۞ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ [4]

sırrına mazhardırlar.

* * *

---

[1] Bkz.: Taberî, *Câmi'u'l-beyan* 15/156; Ebu'ş-Şeyh, *Azame* 2/547, 740, 742, 747, 3/868; İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 3/62. Hamele-i arş meleklerinin tesbihleriyle ilgili ayrıca bkz.: Müslim, *Selâm* 124; Tirmizî, *Tefsîru Sûre (34)* 3; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/218.

[2] Bkz.: Necm Sûresi, 53/26; Bakara Sûresi, 2/255; Sebe Sûresi, 34/23.

[3] "Bilâkis onların evlât dedikleri melekler O'nun ikram ve takdirine mazhar olmuş kullarıdır." (Enbiya Sûresi, 21/26).

[4] "…kendilerine ne emredilirse onu yaparlar." (Nahl Sûresi, 16/50; Tahrîm Sûresi, 66/6).

Cilve-i lezzet: Lezzet numunesi.
Cüz'î - küllî: Küçük - büyük.
Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa özel, ayrı şekilde tecelli eden birliği.
Hallâkıyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi "Yaradan" olması.
Hilâf-ı emir: Emre aykırı.
Kudsiyet: Mukaddeslik, kutsallık, kusursuzluk.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.
Masnû: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.
Mescid-i ekber: Pek büyük mescid.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Tetimme: Tamamlayıcı ek.
Ünsiyet: İnsanın bir şeye karşı içinde hissettiği yakınlık, sıcaklık.
Vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın birliği. Eşyadaki genel ve umumi birlik tecellisi.

Hâtime

Gayet ehemmiyetli bir nükte-i i'câziyeye dair birden, ihtiyârsız, mağripten sonra kalbe ihtar edilen ve sûre-i قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ 'ın zâhir bir mu'cize-i gaybiyesini gösteren uzun bir hakikate kısa bir işarettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۞ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۞ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۞

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ۞ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ[1] ۞

İşte, yalnız mana-yı işârî cihetinde bu sûre-i azîme-i harika: *"Kâinatta adem âlemleri hesabına çalışan şerirlerden ve insî ve cinnî şeytanlardan kendinizi muhafaza ediniz."* Peygamberimiz'e ve ümmetine emrederek, her asra baktığı gibi; mana-yı işârîsiyle bu acîb asrımıza daha ziyade, belki zâhir bir tarzda bakar, Kur'ân'ın hizmetkârlarını istiâzeye davet eder. Bu mu'cize-i gaybiye, beş işaretle kısaca beyan edilecek, şöyle ki:

Bu sûrenin her bir âyetinin manaları çoktur. Yalnız mana-yı işârî ile beş cümlesinde dört defa شَرِّ kelimesini tekrar etmek.. ve kuvvetli münasebet-i mâneviye ile beraber dört tarzda bu asrın emsalsiz dört dehşetli ve fırtınalı maddî ve mânevî şerlerine ve inkılâplarına ve mübârezelerine aynı tarih ile

---

[1] "De ki: Sabahın Rabbine sığınırım: Yarattığı şeylerin şerrinden, karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfleyip büyü yapan büyücü kadınların şerrinden, ve haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden." (Felak Sûresi, 113/1-5).

Acîb: Şaşırtıcı, hayret verici.
Adem: Yokluk.
Hâtime: Son, son söz.
İhtiyârsız: İradesi olmaksızın, istemeden.
İnsî ve cinnî şeytan: İnsanlardan ve cinlerden şeytanlık yapanlar.
İstiâze: Allah'a sığınma.
Mağrib: Akşam, akşam namazı.
Mana-yı işârî: Îmâ yoluyla anlatılan mana.
Mu'cize-i gaybiye: Gayba, istikbale ait mu'cize.
Mübâreze: Mücadele, kavga.
Nükte-i i'câziye: Kur'ân-ı Kerim'in mu'cize olduğunu gösteren ince bir nükte.
Sûre-i azîme-i harika: Büyük, harika sûre.
Şerir: Şerli, şirret.
Zâhir: Açık, görünür.

parmak basmak.. ve mânen "Bunlardan çekininiz!" emretmek, elbette Kur'ân'ın i'câzına yakışır bir irşad-ı gaybîdir.

Meselâ başta قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ cümlesi, bin üç yüz elli iki veya dört (1352, 1354) tarihine hesab-ı ebcedî ve cifrî ile tevâfuk edip nev-i beşerde en geniş hırs ve hasetle ve Birinci Harb'in sebebiyle vukua gelmeye hazırlanan İkinci Harb-i Umumî'ye işaret eder ve Ümmet-i Muhammediye'ye (aleyhissalâtü vesselâm) mânen der: "Bu harbe girmeyiniz ve Rabbinize iltica ediniz!" Ve bir mana-yı remziyle Kur'ân'ın hizmetkârlarından olan Risale-i Nur şakirtlerine hususi bir iltifat ile onların Eskişehir hapsinden, dehşetli bir şerden aynı tarihiyle kurtulmalarına ve haklarındaki imha plânının akîm bırakılmasına remzen haber verir; mânen "İstiaze ediniz!" emreder gibi bir remiz verir.

Hem meselâ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ cümlesi, –şedde sayılmaz– bin üç yüz altmış bir (1361) ederek bu emsalsiz harbin merhametsiz ve zalimâne tahribatına rumî ve hicrî tarihiyle parmak bastığı gibi; aynı zamanda bütün kuvvetleriyle Kur'ân'ın hizmetine çalışan Nur şakirtlerinin geniş bir imha plânından ve elîm ve dehşetli bir belâdan ve Denizli Hapsi'nden kurtulmalarına tevâfukla, bir mana-yı remzî ile onlara da bakar. "Halk'ın şerrinden kendinizi koruyunuz!" gizli bir îma ile der.

Hem meselâ اَلنَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ cümlesi, –şeddeler sayılmaz– bin üç yüz yirmi sekiz (1328); eğer şeddedeki (lâm) sayılsa bin üç yüz elli sekiz (1358) adediyle bu umumî harpleri yapan ecnebi gaddarların, hırs ve haset ile bizdeki Hürriyet İnkılâbı'nın Kur'ân lehindeki neticelerini bozmak fikri ile.. tebeddül-ü saltanat ve Balkan ve İtalyan Harpleri ve Birinci Harb-i Umumî'nin patlamasıyla maddî ve mânevî şerlerini, siyasî diplomatların radyo diliyle herkesin kafalarına sihirbaz ve zehirli üflemeleriyle.. ve mukadderat-ı beşerin düğme ve ukdelerine gizli plânlarını telkin etmeleriyle bin senelik medeniyet

---

Akîm: Neticesiz, sonuçsuz.
Halk: Yaratılanlar.
Harb-i Umumî: Dünya Savaşı.
Hesab-ı ebcedî ve cifrî: Rakam ve harflerden geleceğe dair birtakım işaretler tespit etmeye çalışan bir hesaplama yöntemi.
İ'câz: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim üslubu.
İrşâd-ı gaybî: İleride meydana gelecek veya bilinemeyecek şeylere karşı doğruyu gösterme, rehberlik etme.
Mana-yı remiz: Remiz ve işaret yoluyla anlatılan mana.
Mukadderat-ı beşer: İnsanlığın kaderi.
Şakirt: Öğrenci, talebe.
Tebeddül-ü saltanat: Saltanatın el değiştirmesi.
Tevâfuk: Birbirine uygun, denk düşme; muvafık olma.
Vukua gelmek: Meydana gelmek.

terakkiyâtını vahşiyâne mahveden şerlerin vücûda gelmeye hazırlanmaları tarihine tevâfuk ederek, اَلنَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ’in tam manasına tetâbuk eder.

Hem meselâ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ cümlesi, –şedde ve tenvin sayılmaz– yine bin üç yüz kırk yedi (1347) edip, aynı tarihte ecnebi muâhedelerin icbarıyla bu vatanda ehemmiyetli sarsıntılar ve felsefenin tahakkümüyle bu dindar millette ehemmiyetli tahavvüller vücûda gelmesine ve aynı tarihte devletlerde İkinci Harb-i Umumî’yi ihzâr eden dehşetli hasetler ve rekabetlerin çarpışmaları tarihine bu mâna-yı işarî ile tam tamına tevâfuku ve mânen tetâbuku, elbette bu kudsî sûrenin bir lem’a-yı i’câz-ı gaybîsidir.

Bir İhtar: Her bir âyetin müteaddit manaları vardır. Hem her bir mana küllîdir. Her asırda efradı bulunur. Bahsimizde bu asrımıza bakan yalnız mana-yı işarî tabakasıdır. Hem o küllî manada asrımız bir ferttir. Fakat hususiyet kesbetmiş ki, ona tarihiyle bakar. Ben dört senedir, bu harbin ne safahâtını ve ne de neticelerini ve ne de sulh olmuş, olmamış bilmediğimden ve sormadığımdan, bu kudsî sûrenin daha ne kadar bu asra ve bu harbe işareti var diye daha onun kapısını çalmadım. Yoksa bu hazinede daha çok esrar var olduğunu Risale-i Nur’un eczalarında, hususan Rumûzât-ı Semâniye Risaleleri’nde beyan ve isbat edildiğinden onlara havale edip kısa kesiyorum.

Hatıra Gelebilen Bir Suâlin Cevabıdır

Bu lem’a-yı i’câziyede baştaki مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ’ta hem مِنْ , hem شَرِّ kelimeleri hesaba girmesi.. ve âhirde وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ yalnız شَرِّ kelimesi girmesi, وَمِنْ girmemesi.. ve وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ikisi de hesap edilmemesi, gayet ince ve latîf bir münasebete îma ve remz içindir. Çünkü halk‘larda şerden başka hayırlar da var. Hem bütün şer herkese gelmez. Buna remzen, ba’zıyeti ifade eden مِنْ ve شَرِّ girmişler. Hâsid, hased ettiği zaman bütün

---

Ba’zıyet: Bütünün bir kısmı, bir miktarı.
Ecnebî muâhedeleri: Yabancı devletlerle imzalanan antlaşmalar.
Hâsid: Haset eden, kıskanç.
İcbar: Zorlama, mecbur etme.
İhzar etmek: Hazırlamak.
Kesb etmek: Kazanmak.
Küllî: Genel, kapsamlı.
Lem’a-yı i’câz-ı gaybî: Kur’ân-ı Kerim’in geleceğe dair verdiği bir mu’cizenin parıltısı.
Müteaddit: Birçok, çeşitli.
Rumuzât-ı semâniye: “Sekiz remiz, işaret” anlamında Bediüzzaman Hazretlerinin yazdığı bir eser.
Tahakküm: Baskı, baskı altına alma.
Tahavvül: Değişim.
Terakkiyât: İlerlemeler, yükselmeler, gelişmeler.
Tetâbuk etmek: Uymak, uygun düşmek.

şerdir, ba'zıyete lüzum yoktur. Ve اَلنَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ remziyle, kendi menfaatleri için küre-i arza ateş atan üfleyicilerin ve sihirbaz o diplomatların tahribata ait bütün işleri ayn-ı şerdir diye daha شَرِّ kelimesine lüzum kalmadı.

Bu Sûreye Ait Bir Nükte-i İ'câziyenin Hâşiyesidir

Nasıl bu sûre, beş cümlesinden dört cümlesi ile bu asrımızın dört büyük şerli inkılâplarına ve fırtınalarına mana-yı işarî ile bakar. Aynen öyle de dört defa tekraren مِنْ شَرِّ –şedde sayılmaz– kelimesiyle Âlem-i İslâm'ca en dehşetli olan Cengiz* ve Hülâgu* fitnesinin ve Abbasî Devleti'nin inkıraz zamanının asrına dört defa mana-yı işarî ile ve makam-ı cifrî ile bakar ve parmak basar.

Evet –şeddesiz– شَرِّ beş yüz (500) eder; مِنْ doksan (90)'dır. İstikbale bakan çok âyetler, hem bu asrımıza hem o asırlara işaret etmeleri cihetinde, istikbalden haber veren İmam Ali (radıyallahu anh) ve Gavs-ı Âzam* (kuddise sirruh) dahi aynen hem bu asrımıza, hem o asra bakıp haber vermişler.

غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ kelimeleri bu zamana değil, belki غَاسِقٍ bin yüz altmış bir (1161) ve إِذَا وَقَبَ sekiz yüz on (810) ederek, o zamanlarda ehemmiyetli maddî, mânevî şerlere işaret eder. Eğer beraber olsa milâdî bin dokuz yüz yetmiş bir (1971) olur. O tarihte dehşetli bir şerden haber verir. Yirmi sene sonra, şimdiki tohumların mahsulü ıslah olmazsa, elbette tokatları dehşetli olacak.

* * *

Ayn-ı şer: Şerrin ta kendisi.
Ba'zıyet: Bütünün bir kısmı, bir miktarı.
Gavs-ı Âzam: "En büyük veli" anlamında Hz. Abdulkadir Geylânî'nin lâkâbı (k.s.).
İnkıraz: Tükenme, bitme.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.

On Birinci Meselenin Hâşiyesi'nin Bir Lâhikasıdır

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Âyetü'l Kürsî'nin tetimmesi olan [1]لاَإِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ bin üç yüz elli (1350); [2]فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ bin dokuz yüz yirmi dokuz (1929) veya (1928); [3]وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ dokuz yüz kırk altı (946) "Risaletü'n-Nur" ismine muvafık; [4]بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى bin üç yüz kırk yedi (1347);

[5]لاَانْفِصَامَ لَهَا وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ * (اَللّٰهُ) وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا[6] eğer beraber olsa bin on iki (1012); eğer beraber olmazsa dokuz yüz kırk beş (945) –bir şedde sayılmaz–; [7]يُخْرِجُهُمْ مِنَ (الظُّلُمَاتِ) إِلَى النُّورِ bin üç yüz yetmiş iki (1372) –şeddesiz–; [8]وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَآؤُهُمُ (الطَّاغُوتُ) bin dört yüz on yedi (1417); [9](يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى) الظُّلُمَاتِ bin üç yüz otuz sekiz (1338) –şedde sayılmaz–; [10]أُولٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ bin iki yüz doksan beş (1295) –şedde sayılır– eder.

---

1 "Dinde zorlama yoktur. Doğru yol, sapıklıktan, hak bâtıldan ayrılıp belli olmuştur." (Bakara Sûresi, 2/256).
2 "Artık kim tâğûtu reddedip…" (Bakara Sûresi, 2/256).
3 "…Allah'a iman ederse, yapışmıştır…" (Bakara Sûresi, 2/256).
4 "…en sağlam tutamağa…" (Bakara Sûresi, 2/256).
5 "…kopması mümkün olmayan. Allah her şeyi işitir, bilir." (Bakara Sûresi, 2/256).
6 "Allah iman edenlerin yardımcısıdır." (Bakara Sûresi, 2/257).
7 "onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır" (Bakara Sûresi, 2/257).
8 "İnkâr edenlerin dostları ise tâğûtlar olup…" (Bakara Sûresi, 2/257).
9 "…onları aydınlıktan karanlıklara götürürler." (Bakara Sûresi, 2/257).
10 "İşte onlar cehennemlik kimselerdir ki orada ebedî kalacaklardır." (Bakara Sûresi, 2/257).

Lâhika: Ek, ilâve. **Tetimme:** Tamamlayıcı bölüm.

Risaletü'n-Nur'un hem iki kere ismine, hem suret-i mücâhedesine, hem tahakkukuna ve te'lif ve tekemmül zamanına tam tamına tevâfukuyla beraber; ehl-i küfrün bin iki yüz doksan üç (1293) harbiyle Âlem-i İslâm'ın nûrunu söndürmeye çalışması tarihine.. ve Birinci Harb-i Umumî'den istifade ile bin üç yüz otuz sekiz (1338) de bilfiil Nur'dan zulümâta atmak için yapılan dehşetli muâhedeler tarihine tam tamına tevâfuku ve içinde mükerreren nur ve zulümât karşılaştırılması ve bu mücâhede-i mâneviyede Kur'ân'ın nurundan gelen bir nur, ehl-i imana bir nokta-yı istinad olacağını mana-yı işârî ile haber veriyor diye kalbime ihtar edildi. Ben de mecbur oldum, yazdım. Sonra baktım ki manasının münâsebeti bu asrımıza o kadar kuvvetlidir ki; hiç tevâfuk emâresi olmasa da yine bu âyetler, her asra baktığı gibi mana-yı işârî ile bizimle de konuşuyor kanaatim geldi.

Evet, evvelâ: Başta لاَإِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ[1] cümlesi, makam-ı cifrî ve ebcedî ile bin üç yüz elli (1350) tarihine parmak basar ve mana-yı işârî ile der: Gerçi o tarihte dini, dünyadan tefrik ile dinde ikraha ve icbara ve mücâhede-i diniyeye ve din için silâhla cihada muârız olan hürriyet-i vicdan, hükûmetlerde bir kanun-u esâsî, bir düstur-u siyasî oluyor. Ve hükûmet, "lâik cumhuriyet"e döner. Fakat ona mukabil mânevî bir cihad-ı dinî, iman-ı tahkikî kılıcıyla olacak. Çünkü dindeki rüşd-ü irşad ve hak ve hakikati gözlere gösterecek derecede kuvvetli burhanları izhar edip tebyin ve tebeyyün eden bir nur, Kur'ân'dan çıkacak diye haber verip bir lem'a-yı i'câz gösterir.

Hem, ta خَالِدُونَ[2] kelimesine kadar Risale-i Nur'daki bütün muvâzenelerin

---

[1] "Dinde zorlama yoktur. Doğru yol, hak belli olmuştur…" (Bakara Sûresi, 2/256).
[2] "Ebedî kalacaklardır." (Bakara Sûresi, 2/257).

Bilfiil: Gerçekten, fiilen.
Burhan: Delil.
Düstur-u siyasî: Yönetim prensibi.
Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.
Ehl-i küfür: İnançsızlar.
Hürriyet-i vicdan: Vicdan özgürlüğü.
İcbar: Zorlama, mecbur etme.
İkrah: Zorlama, zorla bir iş yaptırma.
İman-ı tahkikî: Delile dayanarak ulaşılan, sağlam, sarsılmaz iman.
İzhar: Ortaya çıkarma, gösterme.
Kanun-u esâsî: Anayasa. Anayasa'ya ait kanun.
Lem'a-yı i'câz: Mu'cize parıltısı.
Mana-yı işârî: Îmâ yoluyla anlatılan mana.
Muâhede: Antlaşma.
Muârız: Karşı gelen, muhalif.
Muvâzene: Kıyas, karşılaştırma.
Mücâhede-i diniye: Dinî cihad.
Mücâhede-i mâneviye: Mânevi cihad, mücadele.
Mükerreren: Defalarca, devamlı bir şekilde.
Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.
Rüşd-ü irşad: Gerçeklerin isabetli, doğru bir yolla, usulle muhataplara sunulması.
Suret-i mücâhede: Çalışma, mücadele şekli.
Tahakkuk: Gerçekleşme, meydana gelme.
Tebeyyün: Belli olma, açığa çıkma.
Tefrik: Ayırma.
Tekemmül: Tamamlanma.
Telif: Yazılma.
Tevâfuk: Birbirine uygun, denk düşme; muvafık olma.
Teybin: Beyan etme, açıklama.
Zulümât: Karanlıklar.

aslı, menbaı olarak aynen o muvâzeneler gibi mükerreren nur ve zulümât ve iman ve karanlıkları karşılaştırmasıyla gizli bir emâredir ki, o tarihte bulunan cihad-ı mânevî mübârezesinde büyük bir kahraman, nur nâmında Risale-i Nur'dur ki, dinde bulunan yüzer tılsımları keşfeden onun mânevî elmas kılıcı, maddî kılıçlara ihtiyaç bırakmıyor.

Evet, hadsiz şükürler olsun ki yirmi senedir Risale-i Nur, bu ihbar-ı gaybı ve lem'a-yı i'câzı bilfiil göstermiştir. Ve bu sırr-ı azîm içindir ki Risale-i Nur şakirtleri, dünya siyasetine ve cereyanlarına ve maddî mücadelelerine karışmıyorlar ve ehemmiyet vermiyorlar ve tenezzül etmiyorlar. Ve hakikî şakirtleri, en dehşetli bir hasmına ve hakaretli tecâvüzüne karşı ona der:

"Ey bedbaht! Ben, seni idam-ı ebedîden kurtarmaya ve fânî hayvaniyetin en süflî ve elîm derecesinden bir bâkî insaniyet saadetine çıkarmaya çalışıyorum. Sen, benim ölümüme ve idamıma çalışıyorsun. Senin bu dünyada lezzetin pek az, pek kısa.. ve âhirette ceza ve belâların pek çok ve pek uzundur. Ve benim ölümüm bir terhistir. Haydi defol! Senin ile uğraşmam, ne yaparsan yap!" der. O zalim düşmanına hiddet değil, belki acıyor, şefkat ediyor, "Keşke kurtulsa idi!" diyerek ıslahına çalışır.

Sâniyen: وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى[1] Bu iki kudsî cümleler, kuvvetli münasebet-i mâneviye ile beraber makam-ı cifrî ve ebcedî hesabıyla birincisi, Risaletü'n-Nur'un ismine; ikincisi, onun tahakkukuna ve tekemmülüne ve parlak fütuhatına mânen ve cifren tam tamına tetâbukları bir emâredir ki; Risaletü'n-Nur bu asırda, bu tarihte bir "urvetü'l-vüskâ"dır. Yani çok muhkem, kopmaz bir zincir ve bir "hablullah"tır. "Ona elini atan, yapışan necat bulur." diye mana-yı remziyle haber verir.

---

[1] "…Allah'a iman ederse, işte o, en sağlam tutamağa yapışmıştır…" (Bakara Sûresi, 2/256).

Elîm: Elem veren, üzücü.
Fâni hayvaniyet: Geçici canlılık. Devam etmeyen hayat.
Fütuhât: Fetihler, zaferler
Hablullah: Allah'ın ipi. Allah'ın kitabı.
Islah: Düzeltme, iyileştirme.
İdam-ı ebedî: Ebediyen yok olma.
İhbar-ı gayb: İleride meydana gelecek veya bilinemeyecek şeyleri haber verme, bildirme.
Mana-yı remiz: Remiz ve işaret yoluyla anlatılan mana.
Necat bulmak: Kurtulmak.
Sâniyen: İkinci olarak.
Sırr-ı azîm: Derin, ince sır.
Süflî: Alçak, bayağı, pes.
Tılsım: Şifre, sır.

Sâlisen: اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا[1] cümlesi hem mana, hem cifir ile Risaletü'n-Nur'a bir remzi var. Şöyle ki:.........

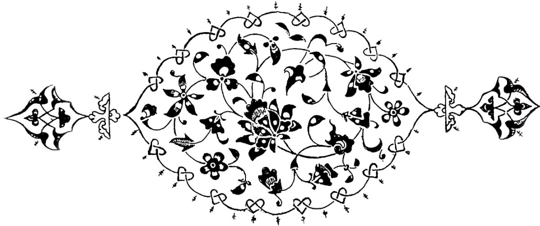
Bu makamda perde indi. Yazmaya izin verilmedi. Başka zamana tehir edildi.(Hâşiye)

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ[2]

Hâşiye: Bu nüktenin bâkî kısmı şimdilik yazdırılmadığının sebebi, bir derece dünyaya, siyasete temasıdır. Biz de bakmaktan memnûuz. Evet إِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰى[3] bu tâgûta bakar ve baktırır...

Said Nursî

* * *



---

[1] "Allah iman edenlerin yardımcısıdır…" (Bakara Sûresi, 2/257).

[2] "Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara Sûresi, 2/32).

[3] "(Rabbinin bunca nimetlerine rağmen) kâfir insan (kendisini ihtiyaçsız zannetti) diye azar." (Alak Sûresi, 96/6-7).

Bâki: Kalan.
Memnû olmak: Yasaklanmak, men edilmek.
Sâlisen: Üçüncü olarak.
Tâgût: Put, şeytan. İnsanları Allah'a (c.c.) karşı isyana sevk eden.

Risale-i Nur Kahramanı Hüsrev'in

"Meyvenin On Birinci Meselesi" Münasebetiyle Yazdığı Mektubun Bir Parçasıdır.

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ[1] ، وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ[2]

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللّٰهِ وَ بَرَكَاتُهُ[3]

Çok Mübarek, Çok Kıymettar, Çok Sevgili Üstadımız Efendimiz!

Millet ve memleket için çok büyük güzellikleri ihtiva eden "Meyve, Dokuz Meselesi" ile dehşetli bir zamanda, müthiş âsîler içinde, en büyük düşmanlar arasında hayret-fezâ bir surette şakirtlerine necat vermeye vesile olmakla kalmamış, Onuncu ve On Birinci Meseleleri ile, hususiyle Nur'un şakirtlerini hakikat yollarında alkışlamış ve gidecekleri hakikî mekânları olan kabirdeki ahvâllerinden ve herkesi titreten ve bilhassa ehl-i gaflet için çok korkunç, çok elemli, çok acıklı bir menzil olan toprak altında, göreceği ve konuşacağı melâikelerle konuşmayı ve refakati sevdirerek bu mekâna daha çok ünsiyet izhar etmekle bu korkulu ilk menzil hakkındaki fevka'l-had korkularımızı tâdil etmiş, nefes aldırmış. Hususiyle o âlemin nurânî hayatını benim gibi göremeyenlerin ellerinde şuââtı yüz binlerle senelik mesafelere uzanan bir elektrik lâmbası hükmüne geçmiş. Hem de dâima koklanılacak, numûnelik bir çiçek bahçesi olmuştur.

---

[1] "O yüce Zât'ın adıyla."

[2] "Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin." (İsrâ Sûresi, 17/44).

[3] "Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi ebediyen üzerinize olsun."

Fevka'l-had: Haddinden fazla, sınırsız.
Hayret-fezâ: Hayret katan, arttıran.
İzhar: Ortaya çıkarma, gösterme.
Necat: Kurtuluş.
Refakat: Arkadaşlık, yol arkadaşlığı.
Şuâât: Işınlar, ışık tayfları.
Tâdil etmek: Düzeltmek, doğrusunu yapmak.
Ünsiyet: İnsanın bir şeye karşı içinde hissettiği yakınlık, sıcaklık.

Evet, biz sevgili üstadımıza arz ediyoruz ki, her gün dersini hocasına okuyan bir talebe gibi Nur'dan aldığımız feyizlerimizi her vakit için sevgili üstadımıza arz edelim. Fakat sevgili üstadımız şimdilik konuşmalarını tatil buyurdular.

Ey Aziz Üstadım!

Risale-i Nur'un hakikati ve Meyve'nin güzelliği ve Çiçeği'nin feyzi, beni minnetdârâne bir parça memleketim nâmına konuşturmuş ve benim gibi konuşan çok kalblere hayat vermiş. Şimdi muhitimizde Risale-i Nur'a karşı atılan adımlar ve uzatılan eller Meyve'nin On Birinci Çiçeği ile daha çok metânet kesbetmiş, inkişaf etmiş, faaliyete başlamıştır.

Çok hakir talebeniz

Hüsrev

*   *   *



Feyz: Bereket, lütuf, ihsân.
İnkişaf etmek: Açılmak, gelişmek, ilerlemek.
Kesb etmek: Kazanmak, elde etmek.
Metânet: Dayanıklılık, sağlamlık.

Isparta'daki umum Risale-i Nur talebeleri nâmına Ramazan tebriki münasebetiyle yazılmış ve on üç fıkra ile tâdil edilmiş bir mektuptur.

بِاسْمِهٖ سُبْحَانَهُ [1] ، وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ[2]

Ey Âlem-i İslâm'ın dünya ve âhirette selâmeti için Kur'ân'ın feyziyle ve Risale-i Nur'un hakikatiyle ve sâdık şakirtlerin himmetiyle mübarek gözlerinden yaş yerine kan akıtan!..

Ve ey fitne-i âhirzamanın şu dağdağalı ve fırtınalı zamanında Hazreti Eyyûb (aleyhisselâm)'dan ziyade hastalıklara, dertlere giriftâr olan.. ve Kur'ân'ın nuru ile ve Risale-i Nur'un burhanlarıyla ve şakirtlerin gayretiyle Âlem-i İslâm'ın maddî ve mânevî hastalıklarını Hakîm-i Lokman gibi tedaviye çalışan.. ve ey mübarek ellerinde mevcut olan Nur parçalarının hak ve hakikat olduğunu Kur'ân'ın otuz üç âyetiyle ve Keramet-i Aleviye ve Gavsiye ile isbat eden!..

Ve ey kendisi hasta ve ihtiyar ve zayıf ve gayet acınacak bir hâlde olduğuna göre herkesten ziyade Âlem-i İslâm'a can feda eder derecesinde acıyarak, kendine fenalık etmek isteyenlere Kur'ân'ın hakikatiyle ve Risale-i Nur'un hüccetleriyle, Nur talebelerinin sadâkatleriyle hayırlı duâlar ve iyilik etmek ile karşılayan!..

Ve yazdığı mühim eserlerinden Âyetü'l-Kübrâ'nın tab'ıyla kendi zâtına ve talebelerine gelen musibette hapishânelere düşen.. ve o zindanları Kur'ân'ın irşâdıyla ve Risale-i Nur'un dersiyle ve şakirtlerin iştiyâkı ile bir Medrese-i Yusufiye'ye çeviren ve bir dershâne yapan.. ve içimizde bulunan cahil olanların hepsini Kur'ân'ı o dershânede hatmettirerek çıkaran.. ve o musibette Kur'ân'ın kuvve-i kudsiyesiyle ve Risale-i Nur'un tesellisiyle ve

---

[1] "O yüce Zât'ın adıyla."

[2] "Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin." (İsrâ Sûresi, 17/44).

Âyetü'l-Kübrâ: En büyük âyet, en büyük delil anlamında Şuâlar kitabında bulunan 7. Şuâ.
Burhan / Hüccet: Delil.
Dağdağa: Sıkıntı, gürültü.
Fitne-i âhirzaman: Kıyamete yakın son zaman diliminde çıkacağı bildirilen fitne, belâ.
Giriftar olmak: Tutulmak, yakalanmak.
Keramet-i Aleviye ve Gavsiye: Hz. Ali Efendimiz'de (r.a.) ve Abdulkadir Geylâni (k.s.) Hazretleri'nde görülen keramet.
Kuvve-i kudsiye: Cenab-ı Hakk'ın yardımı, mukaddes kuvvet.
Tab': Basma, baskı.

kardeşlerin tahammülleriyle ihtiyar ve zayıf olduğu hâlde bütün ağırlıklarımızı ve yüklerimizi üzerine alan!..

Ve yazdığı Meyve ve Müdafaanâme Risaleleri'yle Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın i'câzıyla ve Risale-i Nur'un kuvvetli burhanlarıyla ve şakirtlerin ihlâsı ile, izn-i ilâhî ile üzerinden kapılarını açtırıp beraat kazandıran.. ve o günde bize ve Âlem-i İslâm'a bayram yaptıran.. ve hakikaten Risale-i Nur'ları نُورٌ عَلَى نُورٍ[1] olduğunu isbat ederek kıyâmete kadar serbest okunup ve yazılmasına hak kazandıran!..

Ve Âlem-i İslâm'ın, Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın gıda-yı kudsisiyle ve Nur'un uhrevî taamıyla ve şakirtlerinin iştihasıyla ekmek, su ve hava gibi bu Nurlar'a pek çok ihtiyacı olduğunu.. ve bu Nurlar'ı okuyup yazanlardan binler kişi imanla kabre girdiğini isbat eden.. ve kendisine mensup talebelerini hiçbir yerde mağlûp ve mahcup etmeyen.. ve elyevm Kur'ân'ın semâvî dersleriyle ve Risale-i Nur'un esâsâtıyla ve şakirtlerinin zekâvetleriyle ve Meyve'nin Onuncu ve On Birinci Mesele ve Çiçekleri'yle, firak ateşiyle gece-gündüz yanan kalblerimizi âb-ı hayat ve şarab-ı kevser gibi o mübarek Mesele ve Çiçekler ile kalblerimizin ateşini söndürüp sürûr ve feraha sevk eden!..

Ve ey âlemin –Kur'ân-ı Azimüşşân'ın kat'î vaadiyle ve tehdidi ile ve Risale-i Nur'un keşf-i kat'îsiyle ve merhum şakirtlerinin müşâhedesiyle ve onlardaki keşfü'l-kubur sahiplerinin görmesiyle– en çok korktuğu ölümü, ehl-i iman için idam-ı ebedîden kurtarıp bir terhis tezkeresine çeviren.. ve âlem-i nura gitmek için güzel bir yolculuk olduğunu isbat eden.. ve kâfir ve münâfıklar için idam-ı ebedî olduğunu bildiren Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın, bin mu'cizât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) ve kırk vech-i i'câzının tasdiki altında ihbarat-ı kat'iyesiyle, ondan çıkan Risale-i Nur'un en muannid düşmanlarını mağlûp eden hüccetleriyle ve Nur şakirtlerinin, çok emârelerin ve tecrübelerin ve kanaatlerinin teslimi ile o korkunç, karanlık, soğuk ve dar kabri, ehl-i iman için cennet çukurundan bir çukur ve cennet bahçesinin bir

---

[1] "Işığı pırıl pırıldır." (Nûr Sûresi, 24/35).

Elyevm: Bugün, şu an.
Firak: Ayrılık.
İ'câz: Benzerini yapmaktan âciz bırakma, mu'cize olma.
İhbarat-ı kat'iye: Kesin, doğru haberler, bilgiler.
Keşfü'l-kubur sahibi: Kabirde yatan ölülerin hâlinden Allah'ın izni ölçüsünde haberdar olan kimse.
Muannid: İnatçı.
Sürûr: Sevinç.
Taam: Yiyecek, yemek.
Vech-i i'câz: Mu'cize yönü.
Zekâvet: Zekilik.

kapısı olduğunu isbat eden.. ve kâfir ve münâfık zındıklar için cehennem çukurundan yılan ve akreplerle dolu bir çukur olduğunu isbat eden.. ve oraya gelecek olan Münker-Nekir isminde melâikeleri ehl-i hak ve hakikat yolunda gidenler için birer mûnis arkadaş yapan.. ve Risale-i Nur'un şakirtlerini talebe-i ulûm sınıfına dahil edip Münker-Nekir suâllerine Risale-i Nur ile cevap verdiklerini, merhum kahraman şehid Hâfız Ali'nin vefatıyla keşfeden.. ve hayatta bulunanlarımızın da yine Risale-i Nur ile cevap vermemizi rahmet-i ilâhiyeden dua ve niyaz eden!..

Ve Hazreti Kur'ân'ı, Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın kırk tabakadan her tabakaya göre bir nevi i'câz-ı mânevîsini göstermesiyle.. ve umum kâinata bakan kelâm-ı ezelî olmasıyla.. ve tefsiri olan Risale-i Nur'un Mu'cizât-ı Kur'âniye ve Rumûzât-ı Semâniye Risaleleriyle.. ve Risale-i Nur gül fabrikasının serkâtibi gibi kahraman kardeşlerin ve şakirtlerin fevkalâde gayretleriyle Asr-ı Saadet'ten beri öyle harika bir sûrette mu'cizeli olarak yazılmasına hiç kimse kâdir olmadığı hâlde Risale-i Nur'un kahraman bir kâtibi olan Hüsrev'e "Yaz!" emir buyurulmasıyla Levh-i Mahfuz'daki yazılan Kur'ân gibi yazılması.. ve Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın hak kelâmullah olduğunu ve bütün semâvî kitapların en büyüğü ve en efdali ve bir Fâtiha içinde binler Fâtiha ve bir İhlâs içinde binler İhlâs ve hurufâtının birden on ve yüz ve bin ve binler sevap ve hasene verdiklerini hiç görülmedik ve işitilmedik pek güzel ve harika bir surette târif ve isbat eden!..

Ve Kur'ân-ı Mu'cizül-Beyan'ın bin üç yüz seneden beri i'câzını göstermesiyle ve muârızlarını durdurmasıyla.. ve Nur'un gözlere gösterir derecede zâhir delilleri ile ve Nur şakirtlerinin elmas kalemleriyle bu zamana kadar misli görülmedik Risale-i Nur'un, dünyaya ferman okuyan ve en mütemerrid ve muannidleri susturan Yirmi Beşinci Söz ve zeyillerinin kırk vechiyle i'câz-ı Kur'ânî olduğunu isbat eden!..

Ve ey Hazreti Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'ın hak peygamber olduğuna ve umum yüz yirmi dört bin peygamberlerin efdali ve seyyidi olduğuna dair binler mu'cizelerini Mu'cizât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm)

Efdal: En faziletli.
Hurufât: Harfler.
Kelâm-ı Ezelî: Cenâb-ı Hakk'ın zamanları aşan yüce kelâmı.
Kelâmullah: Allah kelamı, sözü.
Levh-i Mahfuz: Olmuş ve olacak her şeyin yazıldığı asıl kütük. Allah'ın takdir buyurduğu hükümlerin bulunduğu asıl levha.
Muârız: Karşı çıkan, muhalif.
Serkâtib: Başkâtip.

nâmındaki Risale-i Nur'u ile güzel bir surette isbat eden ve Kur'ân-ı Azimüşşân'ın, Resül-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın rahmeten li'l-âlemîn[1] olduğunu kâinatta ilân etmesiyle.. ve Nur'un baştan nihâyete kadar O'nun rahmeten li'l-âlemîn olduğunu burhanlarla isbat etmesiyle.. ve O Resûl'ün ef'al ve ahvali, kâinatta numûne-i iktidâ olacak en sağlam, en güzel rehber olduğunu, hatta körlere de göstermesiyle.. ve Anadolu ve hususi memleketlerde Nur'un intişarı zamanında belâların ref'i ve susturulmasıyla musibetlerin gelmesi şehâdetiyle.. ve Nur şakirtlerinin gayet ağır müşkilâtlar içinde kemâl-i metanetle hizmet ve irtibatlarıyla o Zât'ın (aleyhissalâtü vesselâm) sünnet-i seniyyesine ittibâ etmek ne kadar kârlı olduğunu ve bir sünnete bu zamanda ittibâda yüz şehidin ecrini kazandığını bildiren.. ve sadaka, kaza ve belâyı nasıl defediyorsa Risale-i Nur'un da Anadolu'ya gelecek kazayı, belâyı, yirmi senedir defettiğini aynelyakîn isbat eden Üstad-ı Ekremimiz, Efendimiz Hazretleri!

Şimdi, şu Risale-i Nur'un beraatı, başta siz sevgili üstadımızı, sonra biz âciz kusurlu talebelerinizi, sonra Âlem-i İslâm'ı sürûra sevk ederek, ikinci büyük bir bayram yaptırdığından siz mübarek üstadımızın bu büyük bayram-ı şerifinizi tebrik ile ve yine üçüncü bayram olan Ramazan-ı Şerif'inizi ve Leyle-i Kadr'inizi tebrik ederek emsal-i kesiresiyle müşerref olmaklığımızı niyaz ve biz kusurluların, kusurumuzun affını rica ederek umumen selâm ile mübarek ellerinizden öper ve dualarınızı temenni ederiz, Efendimiz Hazretleri!

Isparta ve havalisinde bulunan

Nur Talebeleri

* * *

Haddimden yüz derece ziyâde olan bu mektup muhteviyâtını tevâzu ile reddetmek bir küfran-ı nimet ve umum şakirtlerin hüsn-ü zanlarına karşı bir ihênet olması.. ve aynen kabul etmek bir gurur, bir enâniyet ve benlik

---

[1] Bkz.: Enbiya Sûresi, 21/107.

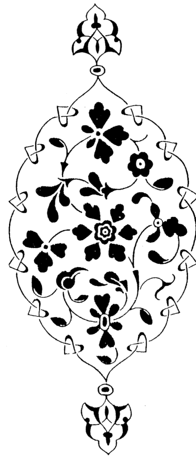
Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.
Ecr: Sevap, mükâfat.
Ef'al ve ahval: Fiil ve hâller.
Emsal-i kesire: Pek çok benzerler.
Hüsn-ü zan: Güzel, iyi, olumlu düşünme.
İhênet: Küçümseme, hafife alma.
İttibâ: Tabi olma, uyma, bağlılık.
Kemâl-i metanet: Tam bir dayanıklılık, mükemmel bir sebat.
Küfran-ı nimet: Verilen nimeti takdir etmeme, nimeti görmezden gelme.
Numûne-i iktidâ: Uyulacak, ideal örnek.
Rahmeten li'l-âlemîn: Bütün bir varlığa rahmet kaynağı.
Ref': Ortadan kalkma.

bulunması cihetiyle, umum nâmına Risale-i Nur kâtibinin yazdığı bu uzun mektubu –on üç fıkraları ilâve edip– hem bir şükr-ü mânevî, hem gururdan, hem küfran-ı nimetten kurtulmak için size bir suretini gönderiyorum ki Meyve'nin On Birinci Meselesi'nin âhirinde "Risale-i Nur'un Isparta ve civarı talebelerinin bir mektubudur." diye ilhak edilsin.

Ben bu mektubu bu tâdilât ile yazdığımız hâlde iki defa bir güvercin yanımızdaki pencereye geldi. İçeriye girecekti, Ceylan'ın* başını gördü, girmedi. Birkaç dakika sonra başkası aynen geldi. Yine yazanı gördü, girmedi. Ben dedim; "herhâlde evvelki serçe ve kuddüs kuşu gibi müjdecilerdir. Veyahut bu mektup gibi müteaddit mektupları yazdığımızdan, mübarek mektubun tâdili ile mübarekiyetini tebrik için gelmişler" kanaatimiz geldi.

Said Nursî

* * *



İlhak etmek: İlave etmek, eklemek. **Şükr-ü mânevî:** Nimetin kadrini, anlamını bilme. **Tâdilât:** Düzeltmeler, değişiklikler.
Müteaddit: Birçok.

Asâ-yı Musa'dan İkinci Kısım

Hüccetüllahi'l-Bâliga Risalesi

On Bir Hüccet-i İmaniyedir

Bu risaleyi Ankara ehl-i vukûfu çok takdir ettikleri gibi; bu defa da beraatımıza ehemmiyetli bir sebep, ve küfr-ü mutlakı kıran en keskin ve yüksek ve kuvvetli bir hüccet-i kâtıa ve burhan-ı bâhirdir.

Said Nursî

Burhan-ı bâhir: Açık, parlak delil.
Ehl-i vukûf: Bilirkişi heyeti.
Hüccet-i imaniye: İmana ait delil.
Hüccet-i kâtıa: Kesin delil.
Hüccetüllahi'l-bâliga: "Allah'ın en mükemmel ve kesin delili" anlamında Bediüzzaman Hz. nin bu eserine verdiği diğer bir isim.
Küfr-ü mutlak: Bütünüyle inkâr, ateizm.

Birinci Hüccet-i İmaniye

Âyetü'l-Kübrâ

Kâinattan Hâlık'ını Soran Bir Seyyahın Müşâhedâtıdır

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ
وَلٰكِنْ لاَ تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا[1]

*Bu âyet-i muazzama gibi pek çok âyât-ı Kur'âniye; bu kâinat Hâlık'ını bildirmek cihetinde, her vakit ve herkesin en çok hayretle bakıp zevk ile mütâlaa ettiği en parlak bir sahife-i tevhid olan **semâvâtı** en başta zikretmelerinden, en başta ona başlamak muvafıktır.*

---

[1] "Yedi kat gök, dünya ve onların içinde olan herkes Allah'ı takdis ve tenzih eder. Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tenzih etmesin. Ne var ki siz onların bu tenzih ve takdislerini iyi anlayamazsınız. Bunca azametiyle beraber, kullarının gaflet ve cürümlerine karşı, O, halimdir (çok müsamahalıdır), gafûrdur (çok affedicidir)." (İsrâ Sûresi, 17/44).

Âyât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in âyetleri.
Âyet-i muazzama: Pek büyük, muazzam âyet.
Âyetü'l-Kübrâ: "En büyük âyet, en büyük delil" anlamında Bediüzzaman Hz. nin bu eserine verdiği diğer bir isim.
Hâlık: Yaratıcı.
Muvafık: Uygun, münasip.
Müşâhedât: Müşâhedeler, görerek şahit olunan bilgiler. Tas.: Kalb ve ruh gözüyle görülüp, elde edilen bilgiler.
Mütâlaa etmek: İncelemek, tetkik etmek.
Sahife-i tevhid: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren sayfa.
Semâvât: Gökler, feza.
Seyyah: Gezgin, seyahat eden kimse.

Evet, bu dünya memleketine ve misafirhânesine gelen her bir misafir, gözünü açıp baktıkça görür ki: Gayet keremkârâne bir ziyafetgâh.. ve gayet sanatkârâne bir teşhirgâh.. ve gayet haşmetkârâne bir ordugâh ve tâlimgâh.. ve gayet hayretkârâne ve şevk-engizâne bir seyrangâh ve temâşâgâh.. ve gayet mânidârâne ve hikmet-perverâne bir mütâlaagâh olan bu güzel misafirhânenin sahibini ve bu kitab-ı kebîrin müellifini ve bu muhteşem memleketin sultanını tanımak ve bilmek için şiddetle merak ederken, en başta **göklerin**, nur yaldızı ile yazılan güzel yüzü görünür. "Bana bak! Aradığını sana bildireceğim." der. O da bakar, görür ki:

Bir kısmı, arzımızdan bin defa büyük ve o büyüklerden bir kısmı top güllesinden yetmiş derece süratli yüz binler ecrâm-ı semâviyeyi direksiz, düşürmeden durduran..[1] ve birbirine çarpmadan fevka'l-had çabuk ve beraber gezdiren.. yağsız, söndürmeden mütemâdiyen o hadsiz lâmbaları yandıran.. ve hiçbir gürültü ve ihtilâl çıkartmadan o nihâyetsiz büyük kütleleri idare eden.. ve güneş ve kamerin vazifeleri gibi, hiç isyan ettirmeden o pek büyük mahlûkları vazifelerle çalıştıran.. ve iki kutbun dairesindeki hesap rakamlarına sıkışmayan bir nihâyetsiz uzaklık içinde, aynı zamanda aynı kuvvet ve aynı tarz ve aynı sikke-i fıtrat ve aynı surette, beraber, noksansız tasarruf eden.. ve o pek büyük mütecâviz kuvvetleri taşıyanları, tecavüz ettirmeden kanununa itaat ettiren.. ve o nihâyetsiz kalabalığın enkazları gibi, göğün yüzünü kirletecek süprüntülere meydan vermeden, pek parlak ve pek güzel temizlettiren.. ve bir muntazam ordu manevrası gibi manevra ile gezdiren.. ve arzı döndürmesiyle, o haşmetli manevranın başka bir surette hakikî ve

---

[1] Bkz.: "Allah O'dur ki gökleri, sizin de görüp durduğunuz gibi, direksiz yükseltti. Sonra da Arş'ının üstünde kuruldu. Güneş'i ve Ay'ı hizmet etmeleri için sizin emrinize verdi. Bunlardan her biri belirli bir vakte kadar dolaşmaktadır. Bütün işleri O yönetir. Âyetleri size açıklar ki Rabbinize kavuşacağınıza iman edesiniz." (Ra'd Sûresi, 13/2); "O gökleri, gördüğünüz gibi, direksiz yarattı. Yere de, sizi sarsmaması için, ağır baskılar, yani ulu dağlar koydu ve orada her türlü canlıyı üretip yaydı. Gökten de bir su indirdik, orada her güzel çifti yetiştirdik." (Lokman Sûresi 31/10).

Arz: Dünya.
Ecrâm-ı semâviye: Gök cisimleri; gezegenler, yıldızlar.
Fevka'l-had: Haddinden fazla.
Haşmetkârâne: Muhteşem bir tarzda.
Hikmet-perverâne: Her şeyin yerli yerince olması gözetilmiş bir tarzda.
İhtilâl: Karışıklık, karmaşa, düzensizlik.
Kamer: Ay.
Keremkârâne: Çok cömertçe bir tarzda.
Kitab-ı kebîr: Büyük kitap, kâinat kitabı.
Mânidârâne: Anlamlı bir tarzda.
Müellif: Yazan, te'lif eden.
Mütâlaagâh: Araştırma, inceleme yeri.
Mütecâviz: Aşkın, taşkın.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Sanatkârâne: Sanatlı bir şekilde.
Seyrangâh: Gezme, dolaşma yeri.
Sikke-i fıtrat: Yaratılış mührü. Aynı zât tarafından yapıldığını gösteren mühür.
Şevk-engizâne: İnsana aşk, şevk verir bir tarzda.
Tâlimgâh: Tâlim yeri, kışla.
Temâşâgâh: İzleme, seyretme yeri.
Teşhirgâh: Teşhir, sergi yeri.
Ziyafetgâh: Ziyafet yeri.

hayalî tarzlarını her gece ve her sene sinema levhaları gibi seyirci mahlûkâtına gösteren bir tezâhür-ü rubûbiyet.. ve o rubûbiyet faaliyeti içinde görünen teshir, tedbir, tedvir, tanzim, tanzif, tavziften mürekkep bir hakikat, bu azameti ve ihatâtı ile o semâvât Hâlık'ının vücûb-u vücûduna ve vahdetine.. ve mevcudiyeti, semâvâtın mevcudiyetinden daha zâhir bulunduğuna bilmüşâhede şehâdet eder manasıyla **Birinci Makam'ın Birinci Basamağı'nda:**

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **السَّمٰوَاتُ** بِجَمِيعِ مَا فِيهَا بِشَهَادَةِ عَظَمَةِ إِحَاطَةِ حَقِيقَةِ التَّسْخِيرِ، وَالتَّدْبِيرِ، وَالتَّدْوِيرِ، وَالتَّنْظِيمِ، وَالتَّنْظِيفِ، وَالتَّوْظِيفِ الْوَاسِعَةِ الْمُكَمَّلَةِ بِالْمُشَاهَدَةِ.

denilmiştir.

Sonra, dünyaya gelen o yolcu adama ve misafire, **cevv-i semâ** denilen ve mahşer-i acâib olan *feza*, gürültü ile konuşarak bağırıyor; "Bana bak! Merakla aradığını ve seni buraya göndereni benimle bilebilir ve bulabilirsin." der. O misafir, onun ekşi, fakat merhametli yüzüne bakar. Müthiş, fakat müjdeli gürültüsünü dinler, görür ki:

Zemin ile âsuman ortasında muallâkta durdurulan *bulut*, gayet hakîmâne ve rahîmâne bir tarzda zemin bahçesini sular ve zemin ahalisine âb-ı hayat getirir ve harareti (yani yaşamak ateşinin şiddetini) tâdil eder ve ihtiyaca göre her yerin imdadına yetişir. Ve bu vazifeler gibi çok vazifeleri görmekle beraber, muntazam bir ordunun acele emirlere göre görünmesi ve gizlenmesi gibi, birden cevvi dolduran o koca bulut dahi gizlenir, bütün eczaları istirahata çekilir, hiçbir eseri görülmez. Sonra "Yağmur başına arş!" emrini aldığı anda; bir saat, belki birkaç dakika zarfında toplanıp cevvi doldurur, bir kumandanın emrini bekler gibi durur.

Âsuman: Gökyüzü, semâ.
Azamet: Büyüklük.
Bilmüşâhede: Bizzat görerek.
Cevv-i semâ: Atmosfer.
Hakîmâne: Hikmetlice, yerli yerince.
İhatât: Kapsama, kuşatma.
Mahşer-i acâib: Harikulâde, benzersiz şeylerin toplandığı yer
Mevcudiyet: Varlık, var olma.
Muallâk: Asılı, asılmış.
Mürekkep: Bir araya gelmiş, oluşmuş.
Rahîmâne: Pek merhametli bir şekilde.
Tâdil: Düzeltme, dengeleme, ayarlama.
Tanzif: Temizleme.
Tanzim: Düzenleme.
Tavzif: Vazife verme, görevlendirme.
Tedbir: İdare etme, düzenleme.
Tedvir: Çekip çevirme, idareyi sürdürme.
Teshir: Emir altına alma, itaat ettirme.
Tezâhür-ü rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesinin çok zahir olarak görünmesi.
Vahdet: Birlik.
Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.

Sonra o yolcu, cevdeki *rüzgâra* bakar. Görür ki: Hava o kadar çok vazifelerle gayet hakîmâne ve kerîmâne istihdam olunur ki, güya o câmid havanın şuursuz zerrelerinden her bir zerresi; bu kâinat sultanından gelen emirleri dinler, bilir ve hiçbirini geri bırakmayarak, o kumandanın kuvvetiyle yapar ve intizamla yerine getirir bir vaziyetle zeminin bütün nüfuslarına nefes vermek.. ve zîhayata lüzumu bulunan hararet ve ziya ve elektrik gibi maddeleri ve sesleri nakletmek.. ve nebâtâtın telkihine vasıta olmak gibi[1] çok küllî vazifelerde ve hizmetlerde, bir dest-i gaybî tarafından gayet şuurkârâne ve alîmâne ve hayat-perverâne istihdam olunuyor.

Sonra *yağmura* bakıyor. Görür ki: O latîf ve berrak ve tatlı ve hiçten ve gaybî bir hazine-i rahmetten gönderilen katrelerde o kadar rahmânî hediyeler ve vazifeler var ki; güya "rahmet, tecessüm ederek katreler suretinde hazine-i rabbâniyeden akıyor" manasında olduğundan, yağmura "rahmet" nâmı verilmiştir.[2]

Sonra *şimşeğe* bakar ve *ra'dı* (gök gürültüsünü) dinler. Görür ki: Pek acîb ve garîb hizmetlerde çalıştırılıyorlar.

Sonra gözünü çeker, aklına bakar, kendi kendine der ki: "Atılmış pamuk gibi bu câmid, şuursuz bulut, elbette bizleri bilmez ve bize acıyıp imdadımıza kendi kendine koşmaz ve emirsiz meydana çıkmaz ve gizlenmez; belki gayet Kadîr ve Rahîm bir kumandanın emriyle hareket eder ki, bir iz bırakmadan gizlenir.. ve def'aten meydana çıkar, iş başına geçer.. ve gayet faâl ve müteâl ve gayet cilveli ve haşmetli bir sultanın fermanıyla ve kuvvetiyle –vakit be

---

[1] Bkz.: "Aşılayıcı rüzgârlar gönderdik. Derken gökten yağmur indirip onunla sizi suladık. Halbuki o suyu hazinelerde depolayan da sizler değilsiniz." (Hicr Sûresi, 15/22).

[2] Bkz.: "O'dur ki, rahmeti olan (yağmurun) önünden müjdeci olarak rüzgârlar gönderir. Nihayet bu rüzgârlar o ağır bulutları hafif bir şeymiş gibi kaldırıp yüklendiklerinde, bakarsın Biz onları, ekinleri ölmüş bir ülkeye sevk ederiz. Derken oraya su indiririz de orada her türlüsünden meyveler, ürünler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Gerekir ki düşünür ve ibret alırsınız." (A'raf Sûresi, 7/57).

Acîb: Şaşırtıcı, hayret verici.
Alîmâne: Çok iyi bilerek.
Câmid: Cansız.
Def'aten: Bir defada, hemen, derhal.
Dest-i gaybî: Görünmeyen el.
Garib: Alışılmamış, yepyeni hayranlık uyaran.
Gaybî: Gayba ait, görünmeyen.
Hayat-perverâne: Hayat verir bir tarzda.
Hazine-i rabbâniye: Cenab-ı Hakk'ın hazinesi.
İstihdam: Çalıştırma, görevlendirme, hizmet ettirme.
Kadîr: Her şeye gücü yeten, pek güçlü.
Kerîmâne: Çok cömertçe.
Küllî: Genel, kapsamlı.
Latîf: Hoş, ince, şeffaf.
Müteâl: Yüce.
Rahîm: Pek merhametli, çok şefkatli.
Rahmânî: Cenab-ı Hakk'ın engin rahmet ve merhametine ait.
Şuurkârâne: Şuurlu bir şekilde.
Tecessüm etmek: Maddi bir varlık, bir cisim halini almak.
Telkih: Aşılama.
Zîhayat: Canlı.

vakit– cevv âlemini doldurup, boşaltır.. ve mütemâdiyen, hikmetle yazar ve paydos ile bozar tahtasına ve mahv ve isbat levhasına ve haşir ve kıyamet suretine çevirir.. ve gayet lütufkâr ve ihsan-perver, ve gayet keremkâr ve rubûbiyet-perver bir Hâkim-i Müdebbir'in tedbiriyle rüzgâra biner.. ve dağlar gibi yağmur hazinelerini bindirir, muhtaç olan yerlere yetişir. Güya onlara acıyıp ağlayarak, göz yaşlarıyla onları çiçeklerle güldürür, güneşin şiddet-i ateşini serinlendirir.. ve sünger gibi bahçelerine su serper.. ve zemin yüzünü yıkar, temizler."

Hem o meraklı yolcu kendi aklına der: "Bu câmid, hayatsız, şuursuz, mütemâdiyen çalkanan, kararsız, fırtınalı, dağdağalı, sebatsız, hedefsiz şu havanın perdesiyle ve zâhirî suretiyle vücûda gelen yüz binler hakîmâne ve râhimâne ve sanatkârâne işler ve ihsanlar ve imdadlar bilbedâhe isbat eder ki; bu çalışkan *rüzgârın* ve bu cevval hizmetkârın kendi başına hiçbir hareketi yok, belki gayet Kadîr ve Alîm ve gayet Hakîm ve Kerîm bir âmirin emriyle hareket eder. Güya her bir zerresi, her bir işi bilir ve o âmirin her bir emrini anlar ve dinler bir nefer gibi, hava içinde cereyan eden her bir emr-i rabbânîyi dinler, itaat eder ki; bütün hayvanâtın teneffüsüne ve yaşamasına ve nebâtâtın telkihine ve büyümesine ve hayatına lüzumlu maddelerin yetiştirilmesine ve bulutların sevk ve idaresine ve ateşsiz sefinelerin seyr ü seyahatına.. ve bilhassa seslerin ve bilhassa telsiz telefon ve telgraf ve radyo ile konuşmaların îsaline.. ve bu hizmetler gibi umumî ve küllî hizmetlerden başka, azot ve müvellidülhumuza (oksijen) gibi iki basit maddeden ibaret olan havanın zerreleri birbirinin misli iken zemin yüzünde yüz binler tarzda bulunan rabbânî sanatlarda kemâl-i intizam ile bir dest-i hikmet tarafından çalıştırılıyor görüyorum."

Demek, وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَآءِ وَالْأَرْضِ[1] âyetinin

[1] "Rüzgârların yönlerini değiştirip durmasında, gökle yer arasında emre hazır bulutların duruşunda…" (Bakara Sûresi, 2/164).

Alîm: Her şeyi bilen.
Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.
Cevv: Hava, atmosfer.
Cevval: Çok hareketli.
Dest-i hikmet: Hikmet eli. Cenâb-ı Hakk'ın her işinde hikmetli icraatı.
Emr-i rabbâni: Sahibinin, Rabbisinin emri.
Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan.
Hâkim-i Müdebbir: Her şeye hükmeden, her şeyi idare eden.
İhsan-perver: İyilik sever, çokça iyilik eden.
İsal: Ulaştırma, iletme.
Kemâl-i intizam: Mükemmel bir düzen ve âhenk.
Keremkâr: Çok cömert.
Kerîm: İhsanı bol, pek cömert.
Rabbâni: Her şeyin sahibine, Rabbine ait, ilâhî.
Rubûbiyet-perver: Yarattıklarını gözetmeyi, idare ve terbiye etmeyi pek seven, Hz. Allah.

tasrihiyle; rüzgârın tasrifiyle, hadsiz rabbânî hizmetlerde istîmal.. ve bulutların teshiriyle, hadsiz rahmânî işlerde istihdam.. ve havayı o surette îcad eden, ancak Vâcibü'l-vücûd ve Kâdir-i külli şey ve Âlim-i külli şey bir Rabb-i Zülcelâl-i ve'l-ikram'dır." der, hükmeder.

Sonra *yağmura* bakar. Görür ki: Yağmurun taneleri sayısınca menfaatler ve katreleri adedince rahmânî cilveler ve reşhaları miktarınca hikmetler içinde bulunuyor. Hem o şirin ve latîf ve mübarek katreler, o kadar muntazam ve güzel halkediliyor ki; hususan yaz mevsiminde gelen dolu, o kadar mizan ve intizam ile gönderiliyor ve iniyor ki; fırtınalar ile çalkanan ve büyük şeyleri çarpıştıran şiddetli rüzgârlar, onların muvâzene ve intizamlarını bozmuyor; katreleri birbirine çarpıp, birleştirip, zararlı kütleler yapmıyor. Ve bunlar gibi çok hakîmâne işlerde ve bilhassa zîhayatta çalıştırılan basit ve câmid ve şuursuz müvellidülmâ ve müvellidülhumuza (hidrojen, oksijen) gibi iki basit maddeden terekküp eden bu su, yüz binlerle hikmetli ve şuurlu ve muhtelif hizmetlerde ve sanatlarda istihdam ediliyor. Demek bu tecessüm etmiş ayn-ı rahmet olan yağmur, ancak bir Rahmân u Rahîm'in hazine-i gaybiye-i rahmetinde yapılıyor ve nüzûlüyle وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ[1] âyetini maddeten tefsir ediyor.

Sonra *ra'dı* dinler ve *berke* (şimşeğe) bakar. Görür ki: Bu iki hâdise-i acîbe-i cevviye tamtamına وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ[2] ve يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ[3] âyetlerini maddeten tefsir etmekle beraber, yağmurun gelmesini haber verip, muhtaçlara müjde ediyorlar.

---

[1] "O'dur ki insanlar artık ümitlerini kestikten sonra yağmur indirir, rahmetini her tarafa yayar." (Şûrâ Sûresi, 42/28).

[2] "Gök gürlemesi hamd ile O'nu takdis ve tenzih eder." (Ra'd Sûresi, 13/13).

[3] "Bu bulutların şimşeğinin parıltısı nerdeyse gözleri alıverecek!" (Nûr Sûresi, 24/43).

Âlim-i külli şey: Her şeyi bilen, Hz. Allah.
Ayn-ı rahmet: Rahmetin ta kendisi.
Hâdise-i acîbe-i cevviye: Havada meydana gelen şaşırtıcı, orijinal hâdise.
Halkedilmek: Yaratılmak.
Hazine-i gaybiye-i rahmet: Görünmeyen rahmet hazinesi.
İstîmal: Kullanma.
Kadîr-i külli şey: Her şeye gücü yeten, Hz. Allah.
Muvâzene: Denge.
Nüzûl: İniş, inme.
Rabb-i Zülcelâl-i ve'l-ikram: Ululuk ve ikram sahibi Hz. Allah.
Rahmân u Rahîm: Zâtında mutlak rahmet sahibi olup, başkalarına da merhamet ve ihsan eden Hz. Allah.
Reşha: Sızıntı.
Tasrif: İstediği gibi idare etme, dilediği gibi evirip çevirme.
Tasrih: Açıklama, açıkça söyleme.
Terekküp: Birden fazla şeyin bir araya gelerek birleşmesi.
Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.

Evet hiçten, birden, harika bir gürültü ile cevvi konuşturmak.. ve fevkalâde bir nur ve nar ile zulmetli cevvi ışıkla doldurmak.. ve dağvâri pamukmisal ve dolu ve kar ve su tulumbası hükmünde olan bulutları ateşlendirmek gibi hikmetli ve garabetli vaziyetlerle baş aşağı, gafil insanın başına tokmak gibi vuruyor: *"Başını kaldır! Kendini tanıttırmak isteyen faal ve kudretli bir Zât'ın harika işlerine bak! Sen, başıboş olmadığın gibi bu hâdiseler de başıboş olamazlar. Her birisi çok hikmetli vazifeler peşinde koşturuluyorlar. Bir Müdebbir-i Hakîm tarafından istihdam olunuyorlar."* diye ihtar ediyorlar.

İşte bu meraklı yolcu, bu cevde; bulutu teshirden, rüzgârı tasriften, yağmuru tenzilden ve hâdisât-ı cevviyeyi tedbirden terekküp eden bir hakikatin yüksek ve âşikâr şehâdetini işitir, [1] اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ der. **Birinci Makam'ın İkinci Mertebesi'nde:**

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ: **الْجَوُّ** بِجَمِيعِ مَا فِيهِ، بِشَهَادَةِ عَظَمَةِ إِحَاطَةِ حَقِيقَةِ التَّسْخِيرِ، وَالتَّصْرِيفِ، وَالتَّنْزِيلِ، وَالتَّدْبِيرِ الْوَاسِعَةِ الْمُكَمَّلَةِ بِالْمُشَاهَدَةِ.

fıkrası, bu yolcunun cevve dâir mezkûr müşâhedâtını ifade eder.[İhtar]

Sonra, o seyahat-i fikriyeye alışan o mütefekkir misafire, **küre-i arz** lisan-ı hâliyle diyor ki: "Gökte, fezada, havada ne geziyorsun? Gel, ben sana aradığını tanıttıracağım. Gördüğüm vazifelerime bak ve sahifelerimi oku!" O da bakar, görür ki:

---

[1] "Allah'a iman ettim."

[İhtar] Birinci Makam'da geçen otuz üç mertebe-i tevhidi bir parça izah etmek isterdim. Fakat şimdiki vaziyetim ve hâlimin müsaadesizliği cihetiyle, yalnız gayet muhtasar burhanlarına ve meâlinin tercümesine iktifâya mecbur oldum. Risale-i Nur'un otuz, belki yüz risalelerinde bu otuz üç mertebe delilleriyle, ayrı ayrı tarzlarda, her bir risalede bir kısım mertebeler beyan edildiğinden, tafsili onlara havale edilmiş.

Cevv: Hava, atmosfer.
Garâbet: Alışılmamışlık, orijinallik.
Hâdisât-ı cevviye: Havada meydana gelen hâdiseler, olaylar.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.
Mezkûr: Geçen, zikredilen.
Müdebbir-i Hakîm: Her şeye yerli yerince hükmeden, her şeyi yerli yerince idare eden Hz. Allah.
Müşâhedât: Müşâhedeler, görerek şahit olunan bilgiler. Tas.: Kalb ve ruh gözüyle görülüp, elde edilen bilgiler.
Mütefekkir: Tefekkür eden; geniş, derin ve sistemli düşünen.
Nâr: Ateş.
Seyahat-i fikriye: Hak yolcusunun kalb, ruh, fikir, hayal ve diğer latîfeleriyle mana âleminde varlığın yaratılış hikmeti, mahiyeti ve hedefi ile ilgili gerçekleştirdiği seyahat.
Tedbir: İdare etme, düzenleme.
Tenzil: İndirme.
Teshir: Emir altına alma, itaat ettirme.

Arz, meczup bir mevlevî gibi iki hareketiyle günlerin, senelerin, mevsimlerin husulüne medar olan bir daireyi, haşr-i âzamın meydanı etrafında çiziyor. Ve zîhayatın yüz bin envâını bütün erzak ve levâzımâtlarıyla içine alıp feza denizinde kemâl-i muvâzene ve nizamla gezdiren ve güneş etrafında seyahat eden muhteşem ve musahhar bir sefine-i rabbâniyedir.

Sonra *sahifelerine* bakar, görür ki: Bâblarındaki her bir sahifesi, binler âyâtıyla arzın Rabb'ini tanıttırıyor. Umumunu okumak için vakit bulamadığından, yalnız bir tek sahife olan *zîhayatın bahar faslında îcad ve idaresine* bakar, müşâhede eder ki: Yüz bin envâın hadsiz efradlarının suretleri, basit bir maddeden gayet muntazam açılıyor.. ve gayet rahîmâne terbiye ediliyor.. ve gayet mu'cizâne bir kısmının tohumlarına kanatçıklar verip, onları uçurmak suretiyle neşrettiriliyor.. ve gayet müdebbirâne idare olunuyor.. ve gayet müşfikâne iâşe ve it'âm ediliyor.. ve gayet rahîmâne ve rezzâkâne hadsiz ve çeşit çeşit ve lezzetli ve tatlı rızıkları, hiçten ve kuru topraktan ve birbirinin misli ve farkları pek az ve kemik gibi köklerden ve çekirdeklerden, su katrelerinden yetiştiriliyor.[1] Her bahara, bir vagon gibi hazine-i gaybdan yüz bin nevi et'ime ve levâzımât, kemâl-i intizam ile yüklenip zîhayata gönderiliyor. Ve bilhassa o erzak paketleri içinde yavrulara gönderilen süt konserveleri ve validelerinin şefkatli sinelerinde asılan şekerli süt tulumbacıklarını göndermek, o kadar şefkat ve merhamet ve hikmet içinde görünüyor ki, bilbedâhe bir Rahmân u Rahîm'in gayet müşfikâne ve mürebbiyâne bir cilve-i rahmeti ve ihsanı olduğunu isbat eder.

---

[1] Bkz.: "Dünyada birbirine komşu parçalar, üzüm bağları, ekinler, bir kökten tek ve çok sürgülü hurma ağaçları vardır ki, hepsi aynı su ile sulanmaktadır. Bununla beraber tat yönünden biz onların bazısını bazısından daha üstün, daha kaliteli kılarız. Elbette bunlarda aklını kullanan kimseler için alacak nice dersler, nice ibretler vardır." (Ra'd Sûresi, 13/4).

Âyât: Âyetler.
Bâb: Kısım, bölüm, bölüm başı.
Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.
Cilve-i rahmet ve ihsan: Cenab-ı Hakk'ın rahmetinin, ihsanının tecellisi, yansıması.
Efrâd: Fertler, öğeler.
Envâ: Türler.
Erzak: Rızıklar, yiyecekler ve içecekler.
Et'ime: Yiyecek.
Haşr-i âzam: Kıyâmetten sonra dirilip haşir meydanında toplanma.
Hazine-i gayb: Görünmeyen hazine.
Husulüne medar olmak: Meydana gelmesine sebep olmak.
İâşe ve it'âm: Besleme, yedirip içirme.
Îcad: Vücûda getirme, var etme.
Kemâl-i intizam: Mükemmel bir düzen ve âhenk.
Kemâl-i muvâzene ve nizam: Mükemmel bir denge ve düzen.
Levâzımât: Gerekli olan her şey.
Meczup: Kendinden geçmiş, cezbeye kapılmış.
Mu'cizâne: Mu'cizeli bir şekilde.
Musahhar: Emre âmâde, görevli.
Müdebbirâne: Tam bir düzen ve sistemli bir şekilde.
Mürebbiyâne: Besleyip büyüterek.
Müşfikâne: Şefkatlice.
Rezzâkâne: Varlıkların muhtaç oldukları rızıkları tam zamanında ve yerinde vererek.
Sefine-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın yüce hâkimiyeti ve idaresine ayna olan, kâinat denizinde yüzen bir gemi hükmündeki dünya.
Zîhayat: Canlı.

Elhasıl: Bu sahife-i hayatiye-i bahariye, haşr-i âzamın yüz bin numûnelerini ve misallerini göstermekle فَانْظُرْ إِلَى اٰثَارِ رَحْمَةِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ[1] âyetini maddeten gayet parlak tefsir ettiği gibi; bu âyet dahi, bu sahifenin manalarını mu'cizâne ifade eder. Ve arzın bütün sahifeleriyle büyüklüğü nisbetinde ve kuvvetinde لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ[2] dediğini anladı.

İşte küre-i arzın yirmiden ziyade büyük sahifelerinden bir tek sahifenin yirmi vechinden bir tek vechinin muhtasar şehâdeti ile o yolcunun sâir vecihlerin sahifelerindeki müşâhedâtı manasında olarak ve o müşâhedâtları ifade için **Birinci Makam'ın Üçüncü Mertebesi'nde böyle denilmiş:**

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **اَلْأَرْضُ** بِجَمِيعِ مَا فِيهَا، وَمَا عَلَيْهَا، بِشَهَادَةِ عَظَمَةِ إِحَاطَةِ حَقِيقَةِ التَّسْخِيرِ، وَالتَّدْبِيرِ، وَالتَّرْبِيَةِ، وَالْفَتَّاحِيَّةِ وَتَوْزِيعِ الْبُذُورِ وَالْمُحَافَظَةِ وَالْإِدَارَةِ، وَالْإِعَاشَةِ، لِجَمِيعِ ذَوِي الْحَيَاةِ، وَالرَّحْمَانِيَّةِ وَالرَّحِيمِيَّةِ الْعَامَّةِ الشَّامِلَةِ الْمُكَمَّلَةِ بِالْمُشَاهَدَةِ.

Sonra o mütefekkir yolcu, her sahifeyi okudukça *saadet anahtarı olan imanı* kuvvetlenip ve *mânevî terakkiyâtın miftahı olan mârifeti* ziyadeleşip ve *bütün kemâlâtın esası ve madeni olan iman-ı billâh hakikati* bir derece daha inkişaf edip mânevî çok zevkleri ve lezzetleri verdikçe onun merakını şiddetle tahrik ettiğinden; *semâ*, *cevv* ve *arz*ın mükemmel ve kat'î derslerini dinlediği hâlde هَلْ مِنْ مَزِيدٍ[3] deyip dururken, **denizlerin ve büyük nehirlerin** cezbekârâne cûş u hurûşla zikirlerini ve hazin ve leziz seslerini işitir.

---

[1] "İşte bak, Allah'ın rahmetinin eserlerine, ölmüş toprağa nasıl hayat veriyor! İşte bunları yapan kim ise ölüleri de O diriltecektir. O, her şeye hakkıyla kadîrdir." (Rûm Sûresi, 30/50).

[2] "O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur." (Bakara Sûresi, 2/163; Âl-i İmran Sûresi, 3/2; ...).

[3] "Daha yok mu?"

Cezbekârâne: Kendinden geçmiş, coşkulu bir şekilde.
Cûş u hurûş: Coşup, taşma.
İman-ı billâh: Allah'ın varlığına ve birliğine inanma.
İnkişaf: Açılma, gelişme, ilerleme.
Kemâlât: Güzellikler, faziletler, erdemler.
Mârifet: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.
Miftah: Anahtar.
Sahife-i hayatiye-i bahariye: Canlı bahar sayfası.
Terakkiyât: İlerleyişler, yükselişler.
Vecih: Yön, yüz.

Lisan-ı hâl ve lisan-ı kâl ile: “Bize de bak, bizi de oku!” derler. O da bakar, görür ki:

Hayatdârâne mütemâdiyen çalkanan ve dağılmak ve dökülmek ve istilâ etmek fıtratında olan denizler, arzı kuşatıp arz ile beraber gayet süratli bir surette bir senede yirmi beş bin senelik bir dairede koşturulduğu hâlde; ne dağılırlar, ne dökülürler ve ne de komşularındaki toprağa tecavüz ederler. Demek gayet kudretli ve azametli bir Zât’ın emriyle ve kuvvetiyle dururlar, gezerler, muhafaza olurlar.

Sonra *denizlerin içler*ine bakar, görür ki: Gayet güzel ve zinetli ve muntazam cevherlerinden başka, binlerce çeşit hayvanâtın iâşe ve idareleri ve tevvellüdât ve vefiyâtları o kadar muntazamdır, basit bir kum ve acı bir sudan verilen erzakları ve tayinatları o kadar mükemmeldir ki, bilbedâhe bir Kadîr-i Zülcelâl’in, bir Rahîm-i Zülcemâl’in idare ve iâşesiyle olduğunu isbat eder.

Sonra o misafir; *nehirlere* bakar, görür ki: Menfaatleri ve vazifeleri ve vâridat ve sarfiyatları o kadar hakîmâne ve rahîmânedir, bilbedâhe isbat eder ki; bütün ırmaklar, pınarlar, çaylar, büyük nehirler, bir Rahmân-ı Zülcelâl-i ve’l-ikram’ın hazine-i rahmetinden çıkıyorlar ve akıyorlar. Hatta o kadar fevkalâde iddihar ve sarf ediliyorlar ki, “Dört nehir cennetten geliyorlar.[1] diye rivâyet edilmiş. Yani zâhiri esbabın pek fevkinde olduklarından, mânevî bir cennetin hazinesinden ve yalnız gaybî ve tükenmez bir menbaın feyzinden akıyorlar demektir. Meselâ Mısır’ın kumistanını bir cennete çeviren Nil-i Mübarek, cenup tarafından, Cebel-i Kamer denilen bir dağdan mütemâdiyen küçük bir deniz gibi tükenmeden akıyor. Altı aydaki sarfiyatı dağ şeklinde toplansa ve buzlansa, o dağdan daha büyük olur. Hâlbuki o dağdan

[1] Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil nehirlerinin cennet nehirlerinden olduğuna dair bkz.: Buhârî, *Eşribe* 12; Müslim, *Cennet* 26.

Cenup: Güney.
Fevk: Üst.
Hakîmâne: Hikmetlice, yerli yerince.
Hayatdârâne: Canlı bir şekilde.
İddihar: Biriktirip saklama, depolama.
Kadîr-i Zülcelâl: Kudreti Sonsuz, Ulu Allah.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.
Lisan-ı kâl: Sesli, sözlü ifade.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Nil-i mübarek: Bereketli Nil nehri.
Rahîmâne: Pek merhametli bir şekilde.
Rahîm-i Zülcemâl: Sonsuz merhamet sahibi güzeller güzeli Yüce Allah.
Rahmân-ı Zülcelâl-i ve’l-ikram: Sonsuz ve sınırsız merhamet ve ikram sahibi Ulu Allah.
Tayinât: Günlük verilen yiyecekler.
Tevvellüdât: Doğumlar.
Vâridat ve sarfiyat: Gelirler ve giderler.
Vefiyât: Ölümler.
Zâhiri esbap: Görünen, dış sebepler.

ona ayrılan yer ve mahzen, altı kısmından bir kısım olmaz. Vâridâtı ise o mıntıka-yı hârrede pek az gelen ve susamış toprak çabuk yuttuğu için mahzene az giden yağmur, elbette o muvâzene-i vâsiayı muhafaza edemediğinden, o Nil-i Mübarek âdet-i arziye fevkinde bir "gaybî cennet"ten çıkıyor diye rivâyeti, gayet mânidâr ve güzel bir hakikati ifade ediyor.

İşte, deniz ve nehirlerin denizler gibi hakikatlerinin ve şehâdetlerinin binden birisini gördü. Ve umumu bilicmâ, denizlerin büyüklüğü nisbetinde bir kuvvetle لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ[1] der.. ve bu şehâdete denizler, mahlûkâtı adedince şahidler gösterir, diye anladı. Ve denizlerin, nehirlerin umum şehâdetlerini irade ederek ifade etmek manasında **Birinci Makam'ın Dördüncü Mertebesi'nde:**

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **جَمِيعُ الْبِحَارِ وَالْأَنْهَارِ**، بِجَمِيعِ مَا فِيهَا، بِشَهَادَةِ عَظَمَةِ إِحَاطَةِ حَقِيقَةِ التَّسْخِيرِ، وَالْمُحَافَظَةِ، وَالْإِدِّخَارِ، وَالْإِدَارَةِ الْوَاسِعَةِ الْمُنْتَظَمَةِ بِالْمُشَاهَدَةِ.

denilmiş.

Sonra **dağlar ve sahralar,** seyahat-i fikriyede bulunan o yolcuyu çağırıyorlar, "Sahifelerimizi de oku!" diyorlar. O da bakar, görür ki:

Dağların küllî vazifeleri ve umumî hizmetleri o kadar azametli ve hikmetlidirler; akılları hayret içinde bırakır. Meselâ dağların zeminden emr-i rabbânî ile çıkmaları ve zeminin içinde inkılâbât-ı dahiliyeden neş'et eden heyecanını ve gazabını ve hiddetini, çıkmalarıyla teskin ederek; zemin o dağların fışkırmasıyla ve menfeziyle teneffüs edip zararlı olan sarsıntılardan ve zelzele-i muzırradan kurtulup, vazife-i devriyesinde sekenesinin istirahatlarini bozmuyor.

---

[1] "O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur." (Bakara Sûresi, 2/163; Âl-i İmran Sûresi, 3/2; ...).

Âdet-i arziye: Yeryüzünün özelliği.
Bilicmâ: Aynı görüşte birleşerek, oy birliğiyle.
Emr-i rabbâni: Sahibinin, Rabbisinin emri.
Gaybî: Gayba ait, görünmeyen.
İnkılâbât-ı dahiliye: İçte meydana gelen değişimler.
Küllî: Genel, kapsamlı.
Mıntıka-yı hârre: Sıcak bölge.
Muvâzene-i vâsia: Geniş bir alanı kapsayan denge.
Neş'et etmek: Meydana gelmek, kaynaklanmak.
Sekene: Nüfus, halk, ahali.
Seyahat-i fikriye: Hak yolcusunun kalb, ruh, fikir, hayal ve diğer latîfeleriyle mana âleminde varlığın yaratılış hikmeti, mahiyeti ve hedefi ile ilgili gerçekleştirdiği seyahat.
Teskin etmek: Sakinleştirmek, yatıştırmak.
Vazife-i devriye: Görev sırası.
Zelzele-i muzırra: Zarar veren zelzele, deprem.

Demek, nasıl ki sefineleri sarsıntıdan vikâye ve muvâzenelerini muhafaza için, onların direkleri üstünde kurulmuş; öyle de dağlar, zemin sefinesinde bu manada hazineli direkler olduklarını Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan,

وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا[1] ۞ وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ[2] ۞ وَالْجِبَالَ أَرْسٰيهَا[3]

gibi çok âyetlerle ferman ediyor.

Hem meselâ dağların içinde zîhayata lâzım olan her nevi menbalar, sular, madenler, maddeler, ilâçlar o kadar hakimâne ve müdebbirâne ve kerîmâne ve ihtiyatkârâne iddihar ve ihzâr ve istif edilmiş ki; bilbedâhe, kudreti nihâyetsiz bir Kadîr'in ve hikmeti nihâyetsiz bir Hakîm'in hazineleri ve ambarları ve hizmetkârları olduklarını isbat ederler diye anlar. Ve sahra ve dağların dağ kadar vazife ve hikmetlerinden bu iki cevhere sâirlerini kıyas edip, dağların ve sahraların umum hikmetleriyle –hususan ihtiyatî iddiharlar cihetiyle– getirdikleri şehâdeti ve söyledikleri لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ[4] tevhidini, dağlar kuvvetinde ve sebatında ve sahralar genişliğinde ve büyüklüğünde görür, اٰمَنْتُ بِاللهِ[5] der.

İşte bu manayı ifade için **Birinci Makam'ın Beşinci Mertebesi'nde:**

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ: **جَمِيعُ الْجِبَالِ وَالصَّحَارٰى** بِجَمِيعِ مَا فِيهَا وَمَا عَلَيْهَا، بِشَهَادَةِ عَظَمَةِ إِحَاطَةِ حَقِيقَةِ الْإِدِّخَارِ، وَالْإِدَارَةِ، وَ نَشْرِ الْبُذُورِ، وَالْمُحَافَظَةِ ، وَالتَّدْبِيرِ الْإِحْتِيَاطِيَّةِ الرَّبَّانِيَّةِ الْوَاسِعَةِ الْعَامَّةِ الْمُنْتَظَمَةِ اَلْمُكَمَّلَةِ بِالْمُشَاهَدَةِ.

denilmiş.

---

[1] "Dağları da arzı tutan birer destek yapmadık mı?" (Nebe Sûresi, 78/7).
[2] "Ve oraya sağlam dağlar çaktık." (Hicr Sûresi, 15/19; Kaf Sûresi, 50/7).
[3] "Ve dağları da sabit, muhkem bir şekilde oturttu." (Nâziât Sûresi, 79/32).
[4] "O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur." (Bakara Sûresi, 2/163; Âl-i İmran Sûresi, 3/2; ...).
[5] "Allah'a iman ettim."

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan Hz. Allah.
İhtiyatkârâne: Dikkatli, tedbirli bir şekilde.
İhzâr etmek: Hazırlamak.
Kadîr: Sonsuz kudret sahibi Hz. Allah.
Kerîmâne: Çok cömertçe.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
Muvâzene: Denge.
Sefine: Gemi.
Vikâye: Koruma.
Zîhayat: Canlı.

Sonra o yolcu dağda ve sahrada fikriyle gezerken, **eşcâr ve nebâtât âleminin** kapısı fikrine açıldı. Onu içeriye çağırdılar: "Gel dairemizde de gez, yazılarımızı da oku!" dediler. O da girdi, gördü ki:

Gayet muhteşem ve müzeyyen bir meclis-i tehlil ve tevhid ve bir halka-yı zikir ve şükür teşkil etmişler. Bütün eşcâr ve nebâtâtın envâları; bilicmâ, beraber [1] لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ diyorlar gibi lisan-ı hâllerinden anladı. Çünkü bütün meyvedâr ağaç ve nebâtlar, mizanlı ve fesâhatlı yapraklarının dilleriyle ve süslü ve cezâletli çiçeklerinin sözleriyle ve intizamlı ve belâgatlı meyvelerinin kelimeleriyle beraber müsebbihâne şehâdet getirdiklerine ve [2] لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ dediklerine delâlet ve şehâdet eden üç büyük, küllî hakikati gördü.

Birincisi: Pek zâhir bir surette kasdî bir in'âm ve ikram ve ihtiyârî bir ihsan ve imtinan manası ve hakikati her birisinde hissedildiği gibi; mecmûunda ise, güneşin zuhurundaki ziyası gibi görünüyor.

İkincisi: Tesadüfe havalesi hiçbir cihet-i imkânı olmayan kasdî ve hakîmâne bir temyiz ve tefrik, ihtiyârî ve rahîmâne bir tezyin ve tasvir manası ve hakikati, o hadsiz envâ ve efradda gündüz gibi âşikâre görünüyor.. ve bir Sâni-i Hakîm'in eserleri ve nakışları olduklarını gösterir.

Üçüncüsü: O hadsiz masnûâtın yüz bin çeşit ve ayrı ayrı tarz ve şekilde olan suretleri; gayet muntazam, mizanlı, zînetli olarak mahdut ve mâdut ve birbirinin misli ve basit ve câmid ve birbirinin aynı veya az farklı ve karışık olan çekirdeklerden, habbeciklerden o iki yüz bin nevilerin fârikalı ve intizamlı, ayrı ayrı, muvâzeneli, hayattar, hikmetli, yanlışsız, hatasız bir vaziyette

[1] "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur." (Sâffât Sûresi, 37/35; Muhammed Sûresi, 47/19).
[2] "O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur." (Bakara Sûresi, 2/163; Âl-i İmran Sûresi, 3/2; ...).

Belâgat: Edebiyat. Güzel, kusursuz ve yerinde ifade etme.
Câmid: Cansız.
Cezâlet: Pürüzsüz, berrak ifade.
Delâlet etmek: Göstermek, isbat etmek.
Envâ: Türler.
Eşcâr: Ağaçlar.
Fârikalı: Ayırt edilen, farklı.
Fesâhat: Açık, düzgün, kolay anlaşılacak şekilde ifade etme.
Habbe: Tohum, tane.
İhtiyârî: İrâdi, belirli bir maksat ve iradeyi gösteren.
İn'âm: Nimet verme, nimete erdirme.
İmtinan: Nimet verme, nimet verdiğini bildirme, nimete erdirdiğini gösterme.
Mahdut ve mâdut: Sınırlı ve sayılı.
Masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.
Meclis-i tehlil ve tevhid: Allah'ın varlığının ve birliğinin gürül gürül ilân edildiği meclis.
Müsebbihâne: Tesbih eder tarzda.
Müzeyyen: Ziynetli, süslü.
Nebâtât: Bitkiler.
Sâni-i Hakîm: Her şeyi yerli yerince Yaradan, Hz. Allah.
Tasvir: Suret, şekil verme.
Temyiz ve tefrik: Seçip ayırt etme.
Tezyin: Ziynetleme, süsleme.

umum efradının suretlerinin fethi ve açılışı ise öyle bir hakikattir ki; güneşten daha parlaktır ve baharın çiçekleri ve meyveleri ve yaprakları ve mevcudâtı sayısınca o hakikati isbat eden şahidler var diye, bildi.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى نِعْمَةِ الْاِيمَانِ[1] dedi.

İşte bu mezkûr hakikatleri ve şehâdetleri ifade manasıyla **Birinci Makam'ın Altıncı Mertebesi'nde**:

لَا إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **إِجْمَاعُ جَمِيعِ أَنْوَاعِ الْأَشْجَارِ وَالنَّبَاتَاتِ** الْمُسَبِّحَاتِ النَّاطِقَاتِ، بِكَلِمَاتِ أَوْرَاقِهَا الْمَوْزُونَاتِ الْفَصِيحَاتِ، وَأَزْهَارِهَا الْمُزَيَّنَاتِ الْجَزِيلَاتِ، وَأَثْمَارِهَا الْمُنْتَظَمَاتِ الْبَلِيغَاتِ، بِشَهَادَةِ عَظَمَةِ إِحَاطَةِ حَقِيقَةِ الْإِنْعَامِ وَالْإِكْرَامِ وَالْإِحْسَانِ، بِقَصْدٍ وَرَحْمَةٍ، وَحَقِيقَةِ التَّمْيِيزِ وَالتَّزْيِينِ وَالتَّصْوِيرِ، بِإِرَادَةٍ وَحِكْمَةٍ، مَعَ قَطْعِيَّةِ دَلَالَةِ حَقِيقَةِ فَتْحِ جَمِيعِ صُوَرِهَا الْمَوْزُونَاتِ الْمُزَيَّنَاتِ الْمُتَبَايِنَةِ الْمُتَنَوِّعَةِ الْغَيْرِ الْمَحْدُودَةِ، مِنْ نَوَيَاتٍ، وَحَبَّاتٍ مُتَمَاثِلَةٍ مُتَشَابِهَةٍ مَحْصُورَةٍ مَعْدُودَةٍ.

denilmiş.

Sonra *seyahat-i fikriyede bulunan o meraklı ve terakki ile zevki ve şevki artan dünya yolcusu*, bahar bahçesinden bir bahar kadar bir güldeste-i mârifet ve iman alıp gelirken; **hayvanât ve tuyur âleminin** kapısı *hakikat-bîn olan aklına* ve *mârifet-âşina olan fikrine* açıldı. Yüz bin ayrı ayrı seslerle ve çeşit çeşit dillerle onu içeriye çağırdılar, "Buyurun!" dediler. O da girdi ve gördü ki:

Bütün hayvanât ve kuşların bütün nevileri ve tâifeleri ve milletleri, bilittifak, lisan-ı kâl ve lisan-ı hâlleriyle لَا إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ deyip, zemin yüzünü bir

---

[1] "İman nimetini bahşeden Allah'a hamdolsun!"

Bilittifak: İttifakla, fikir birliği ile.
Efrad: Fertler, öğeler.
Güldeste-i mârifet ve iman: Burcu burcu iman ve mârifet kokan gül demeti.
Hakikat-bîn: Doğruyu gören, doğru görüşlü.
Hayvanât: Hayvanlar.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.
Lisan-ı kâl: Sesli, sözlü ifade, anlatma.
Mârifet-âşina: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanıyan, bilen.
Tuyur: Kuşlar.

zikirhâne ve muazzam bir meclis-i tehlil suretine çevirmişler; her biri bizzat birer kaside-i rabbânî, birer kelime-i sübhânî ve mânidâr birer harf-i rahmânî hükmünde Sâni'lerini tavsif edip hamd ü senâ ediyorlar vaziyetinde gördü.[1] Güya o hayvanların ve kuşların duyguları ve kuvâları ve cihazları ve âzâları ve âletleri, manzum ve mevzun kelimelerdir ve muntazam ve mükemmel sözlerdir. Onların bunlarla Hallâk ve Rezzâk'larına şükür ve vahdâniyetine şehâdet getirdiklerine kat'î delâlet eden üç muazzam ve muhit hakikatleri müşâhede etti.

Birincisi: Hiçbir cihetle serseri tesadüfe ve kör kuvvete ve şuursuz tabiata havalesi mümkün olmayan hiçten, hakîmâne îcad ve sanat-perverâne ibda' ve ihtiyârkârâne ve alîmâne halk ve inşâ ve yirmi cihetle ilim ve hikmet ve iradenin cilvesini gösteren ruhlandırmak ve ihya etmek hakikatidir ki; zîruhlar adedince şahidleri bulunan bir burhan-ı bâhir olarak Zât-ı Hayy u Kayyûm'un vücûb-u vücûduna ve sıfât-ı seb'asına ve vahdetine şehâdet eder.

İkincisi: O hadsiz masnûlarda biribirinden simaca fârikalı, zînetli ve miktarca mizanlı ve suretçe intizamlı bir tarzdaki temyizden, tezyinden, tasvirden öyle azametli ve kuvvetli bir hakikat görünür ki; Kâdir-i külli şey ve Âlim-i külli şey'den başka hiçbir şey, bu her cihetle binlerle harikaları ve hikmetleri gösteren ihatalı fiile sahip olamaz ve hiçbir imkân ve ihtimal yok.

---

[1] Bkz.: Nûr Sûresi, 24/41.

Alîmâne: Çok iyi bilerek.
Âlim-i külli şey: Her şeyi bilen, Hz. Allah.
Burhan-ı bâhir: Açık, parlak delil.
Fârikalı: Ayırt edilen, farklı.
Halk: Yoktan yaratma.
Hallâk: Her şeyi yaratan Hz. Allah.
Hamd ü senâ: Övme, yüceltme.
Harf-i rahmânî: Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz, yüce rahmetini harf harf telaffuz eden eser.
İbda': Orijinal, benzersiz şey yaratma.
Îcad: Vücûda getirme, var etme.
İhtiyarkârâne: Belirli bir tercih ve iradeyi gösterir tarzda.
İhyâ etmek: Hayat vermek, yaşatmak, canlandırmak.
İnşâ: Değişik ve farklı unsurları bir araya getirerek yaratma.
Kâdir-i külli şey: Her şeye gücü yeten, Hz. Allah.
Kaside-i rabbânî: Cenâb-ı Hakk'ı, hâkimiyetini, idaresini gürül gürül şiir gibi anlatan eser.
Kelime-i sübhânî: Cenâb-ı Hakk'ın kusursuzluğunu, yüceliğini kelime kelime ifâde eden eser.
Kuvâ: Duyular, hisler, fiziki güçler.
Manzum: Düzenli, düzgün.
Masnû: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.
Mevzun: Ölçülü, tartılı.
Muhit: Şümûllü, kapsamlı.
Rezzâk: Bütün mahluklarının rızıklarını veren Hz. Allah.
Sanat-perverâne: Sanatlı olmasına özen gösterir bir tarzda.
Sâni': Her şeyi sanatlı, estetik ölçülerle yaratan Hz. Allah.
Sıfât-ı seb'a: Yedi sıfat. Cenâb-ı Hakk'ın sübûtî sıfatları: Hayat, ilim, sem, basar, irade, kudret, kelâm.
Tavsif etmek: Sıfatlarını belirtmek, anlatmak.
Vahdâniyet: Allah'ın birliği.
Vahdet: Birlik.
Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.
Zât-ı Hayy u Kayyûm: Ezelî ve ebedî, bizzat var olan, diri olan, bütün varlıklara hayat veren ve hayatı idare eden Zât.

Üçüncüsü: Birbirinin misli ve aynı veya az farklı ve birbirine benzeyen mahsur ve mahdut yumurtalardan ve yumurtacıklardan ve nutfe denilen su katrelerinden o hadsiz hayvanların yüz binler çeşit tarzlarda ve birer mu'cize-i hikmet mahiyetinde bulunan suretlerini, gayet muntazam ve muvâzeneli ve hatasız bir heyette açmak ve fethetmek öyle parlak bir hakikattir ki; hayvanlar adedince senedler, deliller o hakikati tenvir eder.

İşte bu üç hakikatin ittifakıyla hayvanların bütün envâı, beraber öyle bir لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ[1] deyip şehâdet getiriyorlar ki; güya zemin, büyük bir insan gibi büyüklüğü nisbetinde لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ diyerek semâvât ehline işittiriyor mahiyetinde gördü ve tam ders aldı. **Birinci Makam'ın Yedinci Mertebesi'nde** bu mezkûr hakikatleri ifade manasıyla:

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **اِتِّفَاقُ جَمِيعِ أَنْوَاعِ الْحَيَوَانَاتِ وَالطُّيُورِ الْحَامِدَاتِ الشَّاهِدَاتِ** بِكَلِمَاتِ حَوَاسِّهَا، وَقُوَاهَا، وَحِسِّيَّاتِهَا، وَلَطَائِفِهَا الْمَوْزُونَاتِ الْمُنْتَظَمَاتِ الْفَصِيحَاتِ، وَبِكَلِمَاتِ جِهَازَاتِهَا وَجَوَارِحِهَا وَأَعْضَائِهَا وَاٰلاَتِهَا الْمُكَمَّلَةِ الْبَلِيغَاتِ، بِشَهَادَةِ عَظَمَةِ إِحَاطَةِ حَقِيقَةِ الْإِيجَادِ وَالصُّنْعِ وَالْإِبْدَاعِ بِالْإِرَادَةِ، وَحَقِيقَةِ التَّمْيِيزِ وَالتَّزْيِينِ بِالْقَصْدِ، وَحَقِيقَةِ التَّقْدِيرِ وَالتَّصْوِيرِ بِالْحِكْمَةِ، مَعَ قَطْعِيَّةِ دَلاَلَةِ حَقِيقَةِ فَتْحِ جَمِيعِ صُوَرِهَا الْمُنْتَظَمَةِ الْمُتَخَالِفَةِ الْمُتَنَوِّعَةِ غَيْرِ الْمَحْصُورَةِ مِنْ بَيْضَاتٍ وَقَطَرَاتٍ مُتَمَاثِلَةٍ مُتَشَابِهَةٍ مَحْصُورَةٍ مَحْدُودَةٍ.

denilmiştir.

Sonra *o mütefekkir yolcu, mârifet-i ilâhiyenin hadsiz mertebelerinde ve nihâyetsiz ezvakında ve envarında daha ileri gitmek için* insanlar âlemine ve beşer dünyasına girmek isterken, başta **enbiyalar** olarak onu içeriye davet ettiler, o da girdi. En evvel geçmiş zamanın menziline baktı, gördü ki:

---

[1] "O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur." (Bakara Sûresi, 2/163; Âl-i İmran Sûresi, 3/2; ...).

Enbiya: Peygamberler (aleyhimüsselâm).
Envar: Nurlar.
Ezvak: Mânevi zevkler, lezzetler.
Mahsur ve mahdut: Sınırlı, az sayıda.
Mârifet-i ilâhiye: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.
Mezkûr: Geçen, zikredilen.
Mu'cize-i hikmet: Cenâb-ı Hakk'ın hikmetini gösteren mu'cizesi.
Mütefekkir: Tefekkür eden; geniş, derin ve sistemli düşünen.
Tenvir etmek: Aydınlatmak, nurlandırmak.

Nev-i beşerin en nurânî ve en mükemmeli olan umum peygamberler[1] (aleyhimüsselâm) bilicmâ, beraber لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ[2] deyip zikrediyorlar.. ve parlak ve musaddak olan hadsiz mu'cizâtlarının kuvvetiyle tevhidi iddia ediyorlar.. ve beşeri, hayvaniyet mertebesinden melekiyet derecesine çıkarmak için onları iman-ı billâha davet ile ders veriyorlar, gördü. O da o nurânî medresede diz çöküp derse oturdu, gördü ki:

Meşâhir-i insaniyenin en yüksekleri ve namdârları olan o üstadların her birisinin elinde Hâlık-ı kâinat tarafından verilmiş nişâne-i tasdik olarak mu'cizeler bulunduğundan.. her birinin ihbarı ile beşerden bir tâife-i azime ve bir ümmet tasdik edip imana geldiklerinden.. o yüz bin ciddî ve doğru zâtların[3] icmâ ve ittifakla hüküm ve tasdik ettikleri bir hakikatin ne kadar kuvvetli ve kat'i olduğunu kıyas edebildi. Ve bu kuvvette bu kadar muhbir-i sâdıkların hadsiz mu'cizeleriyle imza ve isbat ettikleri bir hakikati inkâr eden ehl-i dalâletin ne derece hadsiz bir hata, bir cinayet ettiklerini ve ne kadar hadsiz bir azaba müstahak olduklarını anladı. Ve onları tasdik edip iman getirenlerin ne kadar haklı ve hakikatli olduklarını bildi, iman kudsiyetinin büyük bir mertebesi daha ona göründü.

Evet enbiyayı (aleyhimüsselâm), Cenâb-ı Hak tarafından fiilen tasdik hükmünde olan hadsiz mu'cizâtlarından.. ve hakkaniyetlerini gösteren, muârızlarına gelen semâvî pek çok tokatlarından..[4] ve hak olduklarına delâlet eden şahsî kemâlâtlarından ve hakikatli tâlimatlarından.. ve doğru olduklarına şehâdet eden kuvvet-i imanlarından ve tam ciddiyetlerinden ve fedakârlıklarından.. ve ellerinde bulunan kudsî kitap ve suhuflarından.. ve onların yolları doğru ve hak olduğuna şehâdet eden ittibâlarıyla hakikate, kemâlâta,

---

[1] Bkz.: En'âm Sûresi, 6/86-87; A'râf Sûresi, 7/144; Nahl Sûresi, 16/121...
[2] "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur." (Bakara Sûresi, 2/163; Âl-i İmran Sûresi, 3/2; ...).
[3] Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, 5/265; İbni Hibbân, *Sahîh* 2/77; Taberânî*, Mu'cemü'l-kebîr* 8/217.
[4] Bkz.: Hûd Sûresi, 11/76-95; Fil Sûresi, 105/1-5.

Bilicmâ: Aynı görüşte birleşerek, oy birliğiyle.
Ehl-i dalalet: Doğru yoldan ayrılanlar, kâfirler.
Hâlık-ı kâinat: Kâinatın Yaratıcısı.
İhbar: Haber verme, bildirme.
İman-ı billâh: Allah'ın varlığına ve birliğine inanma.
İttibâ: Tâbi olma, uyma, bağlılık.
Kemâlât: Güzellikler, faziletler, erdemler.
Kudsiyet: Mukaddeslik, yücelik.
Meşâhir-i insaniye: İnsanlığın öncüleri.
Mu'cizât: Mu'cizeler.
Muârız: Karşı gelen, muhalif.
Muhbir-i sâdık: Doğru, yanıltmayan haberci, peygamber.
Musaddak: Tasdik edilen, kabul edilen.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Nişâne-i tasdik: Tasdik işareti. Doğru ve gerçek olduğunu gösteren işaret, alâmet.
Suhuf: Sayfalar. Bazı Peygamberlere (a.s.) gönderilen sahifeler.
Tâife-i azîme: Büyük grup, zümre.

nura vasıl olan hadsiz tilmizlerinden başka, onların ve o pek ciddî muhbirlerin müsbet meselelerde icmâı ve ittifakı ve tevâtürü ve isbatta tevâfuku ve tesanüdü ve tetâbuku, öyle bir hüccettir ve öyle bir kuvvettir ki; dünyada hiçbir kuvvet, karşısına çıkamaz ve hiçbir şüphe ve tereddüdü bırakmaz. Ve imanın erkânında umum enbiyayı (aleyhimüsselâm) tasdik dahi dahil olması, o tasdik büyük bir kuvvet menbaı olduğunu anladı. Onların derslerinden çok feyz-i imanî aldı.

İşte bu yolcunun mezkûr dersini ifade manasında **Birinci Makam'ın Sekizinci Mertebesi'nde**:

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **إِجْمَاعُ جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ،**

بِقُوَّةِ مُعْجِزَاتِهِمُ الْبَاهِرَةِ الْمُصَدِّقَةِ الْمُصَدَّقَةِ.

denilmiş.

Sonra *imanın kuvvetinden ulvi bir zevk-i hakikat alan o seyyah-ı tâlip*, enbiyanın (aleyhimüsselâm) meclisinden gelirken, ulemanın ilmelyakîn suretinde kat'î ve kuvvetli delillerle enbiyaların (aleyhimüsselâm) dâvâlarını isbat eden ve **asfiya ve sıddîkîn** denilen **mütebahhir müçtehit muhakkikler**, onu dershânelerine çağırdılar. O da girdi, gördü ki:

Binlerle dâhi ve yüz binlerle müdakkik ve yüksek ehl-i tahkik, kıl kadar bir şüphe bırakmayan tedkikat-ı amîkalarıyla, başta vücûb-u vücûd ve vahdet olarak müsbet mesâil-i imaniyeyi isbat ediyorlar. Evet, istidatları ve meslekleri

---

Asfiya: İlim ve takvalarıyla peygamberlerin gerçek vârisi olan seçkin veliler.
Erkân: Esaslar, temeller.
Feyz-i imanî: İmanın bereketi, ihsanı.
Hüccet: Delil.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.
Mesâil-i imaniye: İmana ait meseleler.
Muhakkik / ehl-i tahkîk: Delillere dayanarak gerçeği araştıran ve Allah'ın izni ölçüsünde de eşyanın iç yüzüne, hakikatine vakıf olabilen kimse (ler).
Muhbir: Haberci.
Müçtehit: Dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarma bilgi ve kabiliyetine sahip olan kimse.
Müdakkik: İnceleme ve araştırmalarında alabildiğine hassas, dikkatli, titiz kimse.
Müsbet: Sabit, değişmez, kesin, muhkem.
Mütebahhir: Çok bilgili, engin bilgi sahibi.
Seyyah-ı tâlip: Sürekli ilim, mârifet ve hakikatin peşinde seyahat eden Hak yolcusu.
Sıddîkîn: Sözü özündeki temizliği ortaya koyan, ameli imanını doğrulayan, Cenâb-ı Hakk'tan geleni tereddütsüz hemen kabul eden seçkin kişiler.
Tedkikat-ı amîka: Derinlemesine yapılan araştırma ve incelemeler.
Tesânüd: Birbirini destekleme.
Tetâbuk: Birbirine mutabık, uygun olma.
Tevâfuk: Birbirine uygun, paralel olma.
Tevâtür: Yalanda ittifâk etmeleri mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.
Tilmiz: Öğrenci.
Ulema: Âlimler.
Vahdet: Allah'ın birliği.
Vücûb-u vücûd: Cenâb-ı Hakk'ın varlığının kendinden ve kesin olması.
Zevk-i hakikat: Hakikatin tadı, zevki.

muhtelif olduğu hâlde usûl ve erkân-ı imaniyede onların müttefikan ittifakları ve her birisinin kuvvetli ve yakînî burhanlarına istinadları öyle bir hüccettir ki; onların mecmûu kadar bir zekâvet ve dirâyet sahibi olmak ve burhanlarının umumu kadar bir burhan bulmak mümkün ise karşılarına ancak öyle çıkılabilir. Yoksa o münkirler, yalnız cehalet ve echeliyet ve inkâr ve isbat olunmayan menfî meselelerde inat ve göz kapamak suretiyle karşılarına çıkabilirler. Gözünü kapayan, yalnız kendine gündüzü gece yapar...

Bu seyyah, bu muhteşem ve geniş dershânede, bu muhterem ve mütebahhir üstadların neşrettikleri nurların, zeminin yarısını bin seneden ziyade ışıklandırdığını bildi ve öyle bir kuvve-i mâneviyeyi buldu ki, bütün ehl-i inkâr toplansa onu kıl kadar şaşırtmaz ve sarsmaz.

İşte bu yolcunun dershâneden aldığı derse bir kısa işaret olarak **Birinci Makam'ın Dokuzuncu Mertebesi'nde:**

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **اِتِّفَاقُ جَمِيعِ الْأَصْفِيَاءِ** بِقُوَّةِ بَرَاهِينِهِمُ الزَّاهِرَةِ الْمُحَقَّقَةِ الْمُتَّفِقَةِ.

denilmiş.

Sonra *imanın daha ziyade kuvvetlenmesinde ve inkişafında ve ilmelyakîn derecesinden aynelyakîn mertebesine terakkisindeki envarı ve ezvakı görmeye çok müştak olan o mütefekkir yolcu*, medreseden gelirken hadsiz küçük tekyelerin ve zaviyelerin telâhukuyla tevessü eden gayet feyizli ve nurlu ve sahra genişliğinde bir tekye, bir hankâh, bir zikirhâne, bir irşadgâhta ve cadde-i kübrâ-yı Muhammedî'nin (aleyhissalâtü vesselâm) ve Mirac-ı Ahmedî'nin (aleyhissalâtü vesselâm) gölgesinde hakikate çalışan ve hakka erişen ve aynelyakîne yetişen binlerle ve milyonlarla *kudsî mürşidler* onu dergâha

---

Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.
Cadde-i kübrâ-yı Muhammedî: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) çizdiği, belirlediği büyük, geniş yolu, sünneti.
Dirâyet: İncelikleri kavrama, kuvvetli zekâ.
Echeliyet: Kara, zır cahillik.
Hankâh: Merkezi dergâh, büyük tekke.
İrşadgâh: İrşad yuvası.
Kudsî: Tertemiz, kutlu.
Mecmû: Hepsi, tamam.
Menfî: İspat edilememiş, kabul görmemiş.
Mirac-ı Ahmedî: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) velâyeti, kulluğu ile mazhar olduğu Mi'rac Mu'cizesi.
Münkir: İnkâr eden, kâfir.
Müttefikan: İttifak ederek, oy birliğiyle.
Tekye: Tekke, zikirhâne.
Telâhuk: Birbirine eklenme, katılma. Birikim.
Terakki: Yükselme, mertebe kat etme.
Tevessü: Genişleme, yayılma.
Usûl ve erkân-ı imaniye: İmanın temel esasları, şartları.
Yakînî burhan: Sağlam, güçlü delil.
Zâviye: Küçük tekke.
Zekâvet: Zekilik, çabuk anlama.

çağırdılar. O da girdi, gördü ki:

O ehl-i keşif ve keramet mürşidler; keşfiyatlarına ve müşâhedelerine ve kerametlerine istinaden bilicmâ, müttefikan لَا إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ[1] diyerek, vücûb-u vücûd ve vahdet-i rabbâniyeyi kâinata ilân ediyorlar. Güneşin ziyasındaki yedi renk ile güneşi tanımak gibi, yetmiş renk ile belki esmâ-yı hüsnâ adedince, Şems-i Ezelî'nin ziyasından tecellî eden ayrı ayrı, nurlu renkler ve çeşit çeşit, ziyalı levnler ve başka başka, hakikatli tarikatler ve muhtelif, doğru meslekler ve mütenevvî, haklı meşreblerde bulunan o kudsî dâhilerin ve nurânî âriflerin icmâ ve ittifakla imza ettikleri bir hakikatin ne derece zâhir ve bâhir olduğunu aynelyakîn müşâhede etti. Ve enbiyanın (aleyhimüsselâm) icmâı ve asfiyanın ittifakı ve evliyanın tevâfuku ve bu üç icmâın birden ittifakı, güneşi gösteren gündüzün ziyasından daha parlak gördü.

İşte bu misafirin tekyeden aldığı feyze kısa bir işaret olarak **Birinci Makam'ın Onuncu Mertebesi'nde:**

لَا إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **إِجْمَاعُ الْأَوْلِيَاءِ** بِكَشْفِيَّاتِهِمْ، وَكَرَامَاتِهِمُ الظَّاهِرَةِ الْمُحَقَّقَةِ الْمُصَدَّقَةِ.

denilmiş.

Sonra kemâlât-ı insaniyenin en mühimmi ve en büyüğü, belki bilcümle kemâlât-ı insaniyenin menbaı ve esası, iman-ı billâhtan ve mârifetullahtan

[1] "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur." (Bakara Sûresi, 2/163; Âl-i İmran Sûresi, 3/2; ...).

Ârif: Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının tecellilerini ruhi tecrübeleri neticesinde vicdanında sezen, ilâhî mârifete ermiş veli.
Bâhir: Âşikâr, besbelli.
Bilcümle: Bütün, hep, tamamı.
Bilicmâ: Aynı görüşte birleşerek, oy birliğiyle.
Ehl-i keşf ve keramet: Eşyanın perde arkası –Allah'ın izni ölçüsünde– kendilerine açılıp ilhamlara ve bir takım hususi ikramlara mahzar olan veliler.
Enbiya: Peygamberler (aleyhimüsselâm).
Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.
İman-ı billâh: Allah'ın varlığına ve birliğine inanma.
İstinaden: Dayanarak.
Kemâlât-ı insaniye: İnsanı olgunlaştıran, yücelten faziletler, erdemler, güzellikler.
Keşfiyat: Allah dostlarının ilâhi ihsan ve ilhâm ile keşfettiği sırlar, hakikatler.
Levn: Renk.
Mârifetullah: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.
Mürşid: Rehber, doğruyu gösteren.
Müşâhede: Kalb ve ruh gözüyle görülüp, elde edilen bilgi, mârifet.
Mütenevvî: Çeşitli, türlü.
Şems-i Ezelî: Bütün ışıkların kaynağı, batmayan, kaybolmayan güneşler güneşi Hz. Allah.
Tecellî etmek: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin eşyada görünmesi.
Tevâfuk: Birbirine uygun, paralel olma.
Vahdet-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve hâkimiyetindeki birliği.
Vücûb: Cenâb-ı Hakk'ın varlığının kendinden ve kesin olması.
Zâhir: Açık, görünür.

neş'et eden muhabbetullah olduğunu bilen o dünya seyyahı, bütün kuvvetiyle ve letâifiyle imanın kuvvetinde ve mârifetin inkişafında daha ziyade terakki etmesini istemek fikriyle başını kaldırdı ve semâvâta baktı. Kendi aklına dedi ki:

"Madem kâinatta en kıymettar şey hayattır ve kâinatın mevcudâtı hayata musahhardır.. ve madem zîhayatın en kıymettarı zîruhtur ve zîruhun en kıymettarı zîşuurdur.. ve madem bu kıymettarlık için küre-i zemin, zîhayatı mütemâdiyen çoğaltmak için her asır, her sene dolar, boşalır; elbette ve her hâlde, bu muhteşem ve müzeyyen olan semâvâtın dahi kendisine münasip ahalisi ve sekenesi, zîhayat ve zîruh ve zîşuurlardan vardır[1] ki; huzur-u Muhammedî'de (aleyhissalâtü vesselâm) sahabelere görünen Hazreti Cebrail (aleyhisselâm)'ın temessülü[2] gibi **melâikeleri** görmek ve onlarla konuşmak hâdiseleri tevâtür suretinde eskidenberi nakil ve rivâyet ediliyor.[3] Öyle ise keşke ben, semâvât ehli ile dahi görüşseydim; onlar ne fikirde olduklarını bilseydim! Çünkü Hâlık-ı kâinat hakkında en mühim söz onlarındır." diye düşünürken, birden semâvî şöyle bir sesi işitti:

"Madem bizim ile görüşmek ve dersimizi dinlemek istersin; bil ki başta Hazreti Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) ve Kur'ân-ı Mu'ciz'ül-Beyan olarak bütün peygamberlere vasıtamızla gelen mesâil-i imaniyeye en evvel biz iman etmişiz. Hem insanlara temessül edip görünen ve bizlerden olan ervah-ı tayyibe, bilâ-istisna ve bilittifak, bu kâinat Hâlık'ının vücûb-u vücûduna

---

[1] Bkz.: Nahl Sûresi, 16/49-50; Tirmizî, *Zühd* 9; İbni Mâce, *Zühd* 19; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/173.

[2] Bkz.: Buhârî, *İman* 37, *Menâkıb* 25; Müslim, *İman* 1, 10, *Fezâilü's-sahâbe* 100.

[3] Cenâb-ı Hakk'ın (c.c.), Benî İsrâil'den 3 kişiye, onları imtihan etmek üzere bir melek gönderdiğine dair bkz.: Buhârî, *Enbiya* 51; Müslim, *Zühd* 10. Ayrıca sahabeden Irbâd İbni Sâriye'nin[*1], İmrân İbni Husayn'ın[*2] ve Hz. Selman'ın[*3] melek gördükleri rivayet edilmektedir.

[*1] Bkz.: Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr* 18/245.

[*2] Bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 3/536; Bezzâr, *Müsned* 9/19; Tahâvî, *Şerhu meâni'l-âsâr* 4/324.

[*3] Bkz.: Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 1/204; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve* 1/551.

Bilâ-istisna: İstisnasız.
Bilittifak: İttifakla.
Ervah-ı tayyibe: Temiz, iyi ruhlar.
Hâlık-ı kâinat: Kâinatın Yaratıcısı.
Huzur-u Muhammedî: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) huzuru, meclisi.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
Küre-i zemin: Yeryüzü.
Letâif: Manevi duyular.
Melâike: Melekler.
Muhabbetullah: Allah sevgisi.
Musahhar: Emrine verilmiş, hizmetine âmâde kılınmış.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Müzeyyen: Ziynetli, süslü.
Neş'et etmek: Meydana gelmek, kaynaklanmak.
Sekene: Nüfus, halk, ahali.
Semâvât: Gökler, feza.
Temessül etmek: Belirmek, görünmek.
Tevâtür: Yalanda ittifâk etmeleri mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.
Zîhayat: Canlı.
Zîruh: Ruh sahibi.
Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

ve sıfât-ı kudsiyesine şehâdet edip birbirine muvafık ve mutabık olarak ihbar etmişler. Bu hadsiz ihbârâtın tevâfuku ve tetâbuku, güneş gibi sana bir rehberdir." dediklerini bildi. Ve onun nur-u imanı parladı. Zeminden göklere çıktı.

İşte bu yolcunun melâikeden aldığı derse kısa bir işaret olarak **Birinci Makam'ın On Birinci Mertebesi'nde:**

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **اِتِّفَاقُ الْمَلٰئِكَةِ الْمُتَمَثِّلِينَ** لِأَنْظَارِ النَّاسِ وَالْمُتَكَلِّمِينَ مَعَ خَوَاصِّ الْبَشَرِ بِإِخْبَارَاتِهِمُ الْمُتَطَابِقَةِ الْمُتَوَافِقَةِ.

denilmiştir.

Sonra pür-merak ve pür-iştiyak o misafir, âlem-i şehâdet ve cismânî ve maddî cihetinde mahsus tâifelerin dillerinden ve lisan-ı hâllerinden ders aldığından, *âlem-i gayb ve âlem-i berzahta dahi mütâlaa ile bir seyahat ve bir taharri-i hakikat arzu ederken*, her tâife-i insaniyede bulunan ve kâinatın meyvesi olan insanın çekirdeği hükmünde bulunan ve küçüklüğü ile beraber, mânen kâinat kadar inbisat edebilen **müstakim ve münevver akılların, selim ve nurânî kalblerin** kapısı açıldı, baktı ki:

Onlar, âlem-i gayb ve âlem-i şehâdet ortasında insanî berzahlardır.. ve iki âlemin birbiriyle temasları ve muameleleri, insana nisbeten o noktalarda oluyor gördüğünden kendi akıl ve kalbine dedi ki: "Gelin, bu emsalinizin kapısından hakikate giden yol daha kısadır! Biz öteki yollardaki dillerden ders aldığımız gibi değil, belki iman noktasındaki ittisaflarından ve keyfiyet ve renklerinden, mütâlaamız ile istifade etmeliyiz." dedi, mütâlaaya başladı, gördü ki:

Âlem-i berzah: Ruhlar âlemiyle cismâniyet âleminin birleşik

Âlem-i gayb: Görünmeyen âlem, duyu organları ile kavranılamayanları ihtiva eden âlem.

Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılanları ihtiva eden âlem.

Berzah: Ara nokta, geçit, perde.

Cismânî: Cisimden olan, maddi.

İhbârât: Getirilen haberler, bilgiler.

İnbisat etmek: Gelişmek, genişlemek.

İttisaf: Vasıflanma, söz konusu sıfatlara, niteliklere sahip olma, bürünme.

Keyfiyet: Nitelik.

Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.

Münevver: Nurlu, pırıl pırıl, aydın.

Müstakim: Dosdoğru, düzgün.

Mütâlaa: İnceleme, araştırma, etüt etme.

Pür-iştiyak: Aşk ve şevkle dopdolu.

Pür-merak: Çok meraklı.

Selim: Sağlam, temiz.

Sıfât-ı kudsiye: Cenâb-ı Hakk'ın kutsî, mukaddes, yüce sıfatları.

Taharri-i hakikat: Gerçeği araştırma.

Tâife-i insaniye: İnsan grubu, zümresi.

Tetâbuk: Birbirine mutabık, uygun olma.

İstidatları gayet muhtelif ve mezhepleri birbirinden uzak ve muhalif olan umum istikametli ve nurlu akılların iman ve tevhiddeki ittisafkârâne ve râsihâne itikatları, tevâfuk.. ve sebatkârâne ve mutmainnâne kanaat ve yakînleri tetâbuk ediyor. Demek, tebeddül etmeyen bir hakikate dayanıp bağlanmışlar.. ve kökleri metin bir hakikate girmiş, kopmuyor. Öyle ise bunların nokta-yı imaniyede ve vücûb ve tevhidde icmâları, hiç kopmaz bir zincir-i nurânîdir ve hakikate açılan ışıklı bir penceredir.

Hem gördü ki: Meslekleri birbirinden uzak ve meşrepleri birbirine mübâyin olan o umum selim ve nurânî kalblerin erkân-ı imaniyedeki müttefikâne ve itmînankârâne ve müncezibâne keşfiyat ve müşâhedâtları birbirine tevâfuk ve tevhidde birbirine mutabık çıkıyor.

Demek, hakikate mukabil ve vâsıl ve mütemessil bu küçücük birer arş-ı mârifet-i rabbâniye ve bu câmî birer âyine-i samedâniye olan nurânî kalbler, şems-i hakikate karşı açılan pencerelerdir.. ve umumu birden güneşe aynadarlık eden bir deniz gibi, bir âyine-i âzamdır. Bunların vücûb-u vücûdda ve vahdette ittifakları ve icmâları hiç şaşırmaz ve şaşırtmaz bir rehber-i ekmel ve bir mürşid-i ekberdir. Çünkü hiçbir cihetle hiçbir imkân ve hiçbir ihtimal yok ki, hakikatten başka bir vehim ve hakikatsiz bir fikir ve asılsız bir sıfat, bu kadar müstemirrâne ve râsihâne, bu pek büyük ve keskin gözlerin umumunu birden aldatsın, galat-ı hisse uğratsın. Buna ihtimal veren bozulmuş ve

---

Arş-ı mârifet-i rabbâniye: İlâhî bilgilerin zirvesi, tahtı.
Âyine-i âzam: Pek büyük bir ayna.
Âyine-i samedâniye: Cenab-ı Hakk'ın "Samed" isminin tecellilerinin aynası.
Câmî: Şümûllü, kapsamlı.
Erkân-ı imaniye: İman esasları, şartları.
Galat-ı his: His yanılması, yanlış hissetme.
İcmâ: İttifak, fikir birliği.
İtikad: İnanç, iman.
İtmînankârâne: Tam tatmin olmuş, aksine ihtimal vermeyecek bir şekilde inanarak.
İttisafkârâne: Söz konusu sıfatlara, niteliklere sahip olmuş bir şekilde.
Keşfiyat: Allah dostlarının ilâhi ihsan ve ilhâm ile keşfettiği sırlar, hakikatler.
Mutabık: Uygun.
Mutmainnâne: Aksine ihtimal vermeyecek bir imanla, bütün duygularıyla tam tatmin olmuş şekilde inanarak.
Mübâyin: Ayrı, farklı, başka türlü.
Müncezibâne: İlâhi cezbeye kendini kaptırmış, duygu, düşünce, hissiyat ve davranışlarında sürekli ilâhi huzur ve itminana ulaşmış bir tarzda.
Mürşid-i ekber: En büyük mürşit, yol gösterici.
Müstemirrâne: Aralıksız, sürekli bir şekilde.
Müşâhedât: Müşâhedeler, görerek şahit olunan bilgiler. Tas.: Kalb ve ruh gözüyle görülüp, elde edilen bilgiler.
Mütemessil: Temsil ettiği şeyi kendi şahsında gösteren.
Müttefikâne: İttifak ederek, oy birliğiyle.
Nokta-yı imaniye: İnanç noktası, açısı.
Râsihâne: Sağlam, güçlü, muhkem bir tarzda.
Rehber-i ekmel: En mükemmel rehber.
Sebatkârâne: Kararlı, sarsılmaz bir şekilde.
Şems-i hakikat: Hakikat güneşi.
Tebeddül etmek: Değişmek.
Tevâfuk: Birbirine uygun, paralel olma.
Tevhid: Allah'ın birliği.
Vahdet: Allah'ın birliği.
Vâsıl: Ulaşan, varan.
Vücûb: Cenâb-ı Hakk'ın varlığının kendinden ve kesin olması.
Vücûb-u vücûd: Cenâb-ı Hakk'ın varlığının kendinden ve kesin olması.
Yakîn: Kuvvetli, tam iman.

çürümüş bir akla, bu kâinatı inkâr eden ahmak sofestâîler dahi razı olmazlar, reddederler diye anladı. Kendi akıl ve kalbiyle beraber آمَنْتُ بِاللّٰهِ[1] dediler.

İşte bu yolcunun müstakim akıllardan ve münevver kalblerden istifade ettiği mârifet-i imaniyeye kısa bir işaret olarak **Birinci Makam'ın On İkinci ve On Üçüncü Mertebesi'nde:**

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **إِجْمَاعُ الْعُقُولِ الْمُسْتَقِيمَةِ الْمُنَوَّرَةِ،** بِاعْتِقَادَاتِهَا الْمُتَوَافِقَةِ وَبِقَنَاعَاتِهَا، وَيَقِينَاتِهَا الْمُتَطَابِقَةِ، مَعَ تَخَالُفِ اْلاِسْتِعْدَادَاتِ وَالْمَذَاهِبِ .. وَكَذَا دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **اِتِّفَاقُ الْقُلُوبِ السَّلِيمَةِ النُّورَانِيَّةِ،** بِكَشْفِيَّاتِهَا الْمُتَطَابِقَةِ وَبِمُشَاهَدَاتِهَا الْمُتَوَافِقَةِ، مَعَ تَبَايُنِ الْمَسَالِكِ وَالْمَشَارِبِ.

denilmiş.

Sonra âlem-i gaybe yakından bakan ve akıl ve kalbde seyahat eden o yolcu, "Acaba âlem-i gayb ne diyor?" diye merakla o kapıyı da şöyle bir fikir ile çaldı. Yani, madem bu cismânî âlem-i şehâdette bu kadar zînetli ve sanatlı, hadsiz masnûlarıyla kendini tanıttırmak.. ve bu kadar tatlı ve süslü, nihâyetsiz nimetleriyle kendini sevdirmek.. ve bu kadar mu'cizeli ve mahâretli, hesapsız eserleriyle gizli kemâlâtını bildirmek, kavilden ve tekellümden daha zâhir bir tarzda fiilen isteyen ve hâl diliyle bildiren bir Zât, perde-i gayb tarafında bulunduğu bilbedâhe anlaşılıyor. Elbette ve her hâlde, fiilen ve hâlen olduğu gibi kavlen ve tekellümen dahi konuşur, kendini tanıttırır, sevdirir, Öyle ise âlem-i gayb cihetinde O'nu, O'nun tezahüratından bilmeliyiz dedi, kalbi içeriye girdi, akıl gözüyle gördü ki:

---

[1] "Allah'a iman ettim."

Âlem-i gayb: Görünmeyen âlem, duyu organları ile kavranılamayanları ihtiva eden âlem.
Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılanları ihtiva eden âlem.
Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.
Cismânî: Cisimden olan, maddi.
Kavil: Söz.
Kemâlât: Güzellikler, mükemmellikler.
Mârifet-i imaniye: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanıma, bilme. Doğru, hakiki iman bilgisi.
Masnû: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.
Perde-i gayb: Gayba ait gerçeklerin, hâdiselerin üzerini örten perde.
Sofestâî: Şüpheci, septik. Var olan her şeyin aslında olmadığını savunan felsefî akıma mensup kimse.
Tekellüm: Konuşma.
Tezahürat: Belirmeler, görünmeler.

Gayet kuvvetli bir tezahüratla **vahiylerin hakikati**, âlem-i gaybın her tarafında, her zamanda hükmediyor. Kâinatın ve mahlûkâtın şehâdetlerinden çok kuvvetli bir şehâdet, vücûd ve tevhid, Allâmü'l-guyûb'dan vahiy ve ilham hakikatleriyle geliyor. Kendini ve vücûd ve vahdetini, yalnız masnûlarının şehâdetlerine bırakmıyor. Kendisi, kendine lâyık bir kelâm-ı ezelî ile konuşuyor. Her yerde, ilim ve kudretiyle hâzır ve nâzırın kelâmı dahi hadsizdir. Ve kelâmının manası O'nu bildirdiği gibi, tekellümü dahi O'nu, sıfâtıyla bildiriyor.

Evet, yüz bin peygamberlerin (aleyhimüsselâm) tevâtürleriyle.. ve ihbâratlarının vahy-i ilâhîye mazhariyet noktasında ittifaklarıyla.. ve nev-i beşerden ekseriyet-i mutlakanın tasdik-gerdesi ve rehberi ve muktedâsı ve vahyin semereleri ve vahy-i meşhud olan kütüb-ü mukaddese ve suhuf-u semâviyenin delâil ve mu'cizâtlarıyla hakikat-i vahyin tahakkuku ve sübutu, bedâhet derecesine geldiğini bildi ve vahyin hakikati beş hakikat-i kudsiyeyi ifade ve ifâza ediyor, diye anladı.

Birincisi: اَلتَّنَزُّلاَتُ الْاِلٰهِيَّةُ اِلَى عُقُولِ الْبَشَرِ[1] denilen, beşerin akıllarına ve fehimlerine göre konuşmak, bir tenezzül-ü ilâhîdir. Evet, bütün zîruh mahlûkâtını konuşturan ve konuşmalarını bilen, elbette kendisi dahi o konuşmalara konuşmasıyla müdahele etmesi, rubûbiyetin muktezasıdır.

İkincisi: Kendini tanıttırmak için kâinatı, bu kadar hadsiz masraflarla baştan başa harikalar içinde yaratan ve binler dillerle kemâlâtını söylettiren, elbette kendi sözleriyle dahi kendini tanıttıracak.

---

[1] "Cenâb-ı Hakk'ın konuşması, kulların anlayış seviyelerine göredir."

Allâmü'l-guyûb: Gaybları ve gizlilikleri pek iyi bilen, Hz. Allah.
Bedâhet: Açık - seçiklik, netlik.
Delâil: Deliller.
Ekseriyet-i mutlaka: Büyük çoğunluk.
Fehim: Anlama, anlayış.
Hakikat-i kudsiye: Kutsal, ilâhî hakikat.
Hakikat-i vahiy: Vahiy gerçeği.
Hâzır ve nâzır olmak: Cenâb-ı Hakk'ın her zaman ve her yerde, varlıkların bütün durumlarını görüp gözetmesi.
İfâza etmek: Feyz vermek, bereket akıtmak, doldurmak, kuşatmak.
İhbârât: Getirilen haberler, bilgiler.
Kelâm-ı ezelî: Cenâb-ı Hakk'ın zamanları aşan yüce kelâmı, beyanı.
Kemâlât: Güzellikler, yücelikler.
Kütüb-ü mukaddese: Kutsal kitaplar.
Mazhariyet: Erişme, nâil olma, şereflenme.
Mu'cizât: Mu'cizeler.
Muktedâ: Kendisine uyulan, tâbi olunan, rehber kılınan.
Mukteza: Gerek, sebep.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Suhuf-u semâviye: Bazı Peygamberlere (a.s.) gönderilen sayfalar.
Sübut: Gerçekleşme, kesinlik.
Tasdik-gerde: Tasdik edilmiş.
Tenezzül-ü ilâhi: Cenab-ı Hakk'ın kullarının anlayacağı seviyede kelâmıyla beyanı, hitabı.
Tevâtür: Yalanda ittifâk etmeleri mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.
Vahy-i İlâhî: İlâhî mesaj, vahiy.
Vahy-i meşhud: Şahit olunan, şahitli vahiy.
Zîruh: Ruh sahibi.

Üçüncüsü: Mevcudâtın en müntehabı ve en muhtacı ve en nâzenini ve en müştakı olan hakikî insanların münâcâtlarına ve şükürlerine, fiilen mukabele ettiği gibi kelâmıyla da mukabele etmek, hâlıkıyetin şe'nidir.

Dördüncüsü: İlim ile hayatın zaruri bir lâzımı ve ışıklı bir tezâhürü olan mükâleme sıfatı, elbette ihatalı bir ilmi ve sermedî bir hayatı taşıyan Zât'ta, ihatalı ve sermedî bir surette bulunur.

Beşincisi: En sevimli ve muhabbetli ve endişeli ve nokta-yı istinada en muhtaç ve sahibini ve mâlikini bulmaya en müştak, hem fakir ve âciz bulunan mahlûkâtlarına acz ve iştiyakı, fakr ve ihtiyacı ve endişe-i istikbali ve muhabbeti ve perestişi veren bir Zât, elbette kendi vücûdunu onlara tekellümü ile iş'ar etmek, ulûhiyetin muktezasıdır.

İşte, tenezzül-ü ilâhî ve taarrüf-ü rabbânî ve mukabele-i rahmânî ve mükâleme-i sübhânî ve iş'âr-ı samedânî hakikatlerini tazammun eden umumî, semâvî vahiylerin icmâ ile Vâcibü'l-vücûd'un vücûduna ve vahdetine delâletleri, öyle bir hüccettir ki gündüzdeki güneşin şuââtının güneşe şehâdetinden daha kuvvetlidir, diye anladı.

Sonra **ilhamlar** cihetine baktı, gördü ki: Sâdık ilhamlar, gerçi bir cihette vahye benzerler ve bir nevi mükâleme-i rabbâniyedir, fakat iki fark vardır:

Birincisi: *İlhamdan çok yüksek olan vahyin, ekseri melâike vasıtasıyla.. ve ilhamın, ekseri vasıtasız olmasıdır*. Meselâ, nasıl ki bir padişahın iki suretle konuşması ve emirleri var.

Birisi: Haşmet-i saltanat ve hâkimiyet-i umumiye haysiyetiyle bir yâverini, bir vâliye gönderir. O hâkimiyetin ihtişamını ve emrin ehemmiyetini

---

Delâlet: İspat etme, gösterme.
Endişe-i istikbal: Gelecek endişesi.
Hâkimiyet-i umumiye: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.
Hâlıkıyet: Yaratıcılık, yaratıcı olma.
Haşmet-i saltanat: Saltanatın ihtişamı, göz kamaştırıcılığı.
Hüccet: Delil.
İcmâ: İttifak.
İş'âr: Haber verme, bildirme.
İş'âr-ı samedânî: Cenâb-ı Hakk'ın vahiy yoluyla kullarının muhtaç olduğu kendi varlığını bildirmesi.
Melâike: Melekler.
Mukabele-i rahmânî: Cenâb-ı Hakk'ın fiilî ve sözlü şükürlere, dualara rahmetiyle mukabelede bulunması.
Mükâleme: Karşılıklı konuşma.
Mükâleme-i sübhânî: Cenâb-ı Hakk'ın vahiy yoluyla kullarıyla konuşması.
Münâcât: Yalvarma, yakarma.
Müntehab: Seçilmiş, güzide.
Müştak: Şevkli, arzulu.
Nâzenin: İnce, hassas.
Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.
Perestiş: Tapma, kul olma.
Sermedî: Ebedî, sonsuz, bâki.
Şe'n: Gerek, lâzım, gerçek.
Şuâât: Işınlar, ışık tayfları.
Taarrüf-ü rabbânî: Cenâb-ı Hakk'ın varlığa kendini tanıtması.
Tazammun etmek: İhtiva etmek, içermek.
Tezâhür: Görünme, belirme, ortaya çıkma.
Ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın ibadet edilmeye layık tek ilah olması.
Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Vahdet: Allah'ın birliği.

göstermek için bazen, vasıta ile beraber bir içtima yapar, sonra ferman tebliğ edilir.

İkincisi: Sultanlık unvanıyla ve padişahlık umumi ismiyle değil, belki kendi şahsıyla hususi bir münasebeti ve cüz'î bir muamelesi bulunan has bir hizmetçisi ile veya bir âmî raiyetiyle ve hususi telefonuyla hususi konuşmasıdır.

Öyle de Padişah-ı Ezelî'nin, "Umum Âlemlerin Rabbi" ismiyle ve "Kâinat Hâlıkı" unvanıyla, vahiy ile ve vahyin hizmetini gören şümûllü ilhamlarıyla mükâlemesi olduğu gibi; her bir ferdin, her bir zîhayatın "Rabbi ve Hâlıkı" olmak haysiyetiyle, hususi bir surette, fakat perdeler arkasında onların kabiliyetine göre bir tarz-ı mükâlemesi var.

İkinci Fark: *Vahiy gölgesizdir, sâfidir, havassa hastır. İlham ise gölgelidir, renkler karışır, umumidir; melâike ilhamları ve insan ilhamları* [1] *ve hayvanât ilhamları* [2] *gibi çeşit çeşit, hem pek çok envâlarıyla denizlerin katreleri kadar kelimât-ı rabbâniyenin teksirine medar bir zemin teşkil ediyor.*

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي
وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا[3]

âyetinin bir vechini tefsir ediyor anladı.

Sonra ilhamın mahiyetine ve hikmetine ve şehâdetine baktı, gördü ki; mahiyeti ile hikmeti ve neticesi *dört nurdan* terekküp ediyor:

Birincisi: Teveddüd-ü ilâhî denilen, kendini mahlûkâtına fiilen sevdirdiği gibi kavlen ve huzuren ve sohbeten dahi sevdirmek, *vedûdiyetin ve rahmâniyetin* muktezasıdır.

---

[1] Bkz.: Havarilere gelen ilham için bkz.: Mâide Sûresi, 5/111. Ayrıca Hz. Musa'nın (a.s.) annesine gelen ilham için bkz.: Tâhâ Sûresi, 20/38-39; Kasas Sûresi, 28/7.

[2] Bkz.: Nahl Sûresi, 16/68.

[3] "De ki: "Rabbimin sözlerini yazmak için en büyük okyanus mürekkep olsaydı (hatta onun bir mislini de takviye gönderseydik), bu deniz tükenir, Rabbimin sözleri yine de bitmezdi." (Kehf Sûresi, 18/109).

Hâlık: Her şeyi yaratan, Hz. Allah.
Havas: İleri gelenler, seçkinler.
Huzuren: Huzuruna alarak, muhatap kabul ederek.
Kavlen: Sözlü olarak.
Kelimât-ı rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın sözleri.
Medar: Dayanak noktası, sebep.
Padişah-ı Ezelî: Saltanatının başlangıcı ve sonu olmayan, padişahlar Padişahı Hz. Allah.
Rabb: Her şeyin sahibi Hz. Allah.
Rahmâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlığı kuşatan, engin merhamet sahibi olması.
Tarz-ı mükâleme: Konuşma tarzı.
Teksir: Çoğalma, çok olma.
Vecih: Yön.
Vedûdiyet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlığı kuşatan, kusursuz, yüce şefkat sahibi olması.

İkincisi: İbadının dualarına fiilen cevap verdiği gibi kavlen dahi perdeler arkasında icabet etmesi,[1] *rahîmiyetin* şe'nidir.

Üçüncüsü: Ağır beliyyelere ve şiddetli hâllere düşen mahlûkâtlarının istimdatlarına ve feryatlarına ve tazarruâtlarına fiilen imdat ettiği gibi,[2] bir nevi konuşması hükmünde olan ilhâmî kaviller ile de imdada yetişmesi, *rubûbiyetin* lâzımıdır.

Dördüncüsü: Çok âciz ve çok zayıf ve çok fakir ve ihtiyaçlı ve kendi Mâlik'ini ve Hâmi'sini ve Müdebbir'ini ve Hafîz'ini bulmağa pek çok muhtaç ve müştak olan zîşuur masnûlarına, vücûdunu ve huzurunu ve himâyetini fiilen ihsas ettiği gibi bir nevi mükâleme-i rabbâniye hükmünde sayılan bir kısım sâdık ilhamlar[3] perdesinde ve mahsus ve bir mahlûka bakan has bir vecihte, onun kabiliyetine göre, onun kalb telefonuyla, kavlen dahi kendi huzurunu ve vücûdunu ihsas etmesi, *şefkat-i ulûhiyetin* ve *rahmet-i rubûbiyetin* zarurî ve vacib bir muktezasıdır, diye anladı.

Sonra ilhamın şehâdetine baktı, gördü; nasıl ki güneşin –faraza– şuuru ve hayatı olsaydı ve o hâlde ziyasındaki yedi rengi, yedi sıfatı olsaydı o cihette ışığında bulunan şuâları ve cilveleri ile bir tarz konuşması bulunacaktı. Ve bu vaziyette misalinin ve aksinin şeffaf şeylerde bulunması.. ve her ayna ve her parlak şeyler ve cam parçaları ve kabarcıklar ve katreler, hatta şeffaf zerreler ile her birinin kabiliyetine göre konuşması.. ve onların hâcâtına cevap vermesi.. ve bütün onların güneşin vücûduna şehâdet etmesi.. ve hiçbir iş, bir işe mâni olmaması.. ve bir konuşması, diğer konuşmaya müzahemet etmemesi, bilmüşâhede görüleceği gibi; aynen öyle de ezel ve ebedin Zülcelâl Sultanı ve bütün mevcudâtın Zülcemâl Hâlık-ı Zîşânı olan Şems-i Sermedî'nin

[1] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/186; Mü'min Sûresi, 40/60.
[2] Bkz.: Neml Sûresi, 27/62; Zümer Sûresi, 39/8.
[3] Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/267; İbni Hibbân, *Sahîh* 13/407, 408.

Beliyye: Belâ, musibet.
Bilmüşâhede: Bizzat görerek.
Hâcât: İhtiyaçlar.
Hafîz: Koruyan, esirgeyen
Hâmi: Himâye eden, koruyan.
Himâyet: Koruma, gözetme.
İbâd: Kullar.
İhsas: Hissettirme, gösterme.
İstimdat: Yardım isteme, medet dileme.
Küllî: Genel, bütünü içine alan, kapsamlı.
Muhit: Şümûllü, kapsamlı.
Müdebbir: İşleri düzenleyen, idare eden.
Müzâhamet: Sıkışıklık, karışıklık.
Rahîmiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her bir varlığa kendi hususiyetlerine göre ayrı ayrı tecelli eden merhameti.
Şems-i Sermedî: Bütün ışıkların kaynağı, batmayan, kaybolmayan, güneşler güneşi Hz. Allah.
Şuâ: Işın.
Tazarruât: Yakarışlar, yalvarmalar.
Vâcib: Gerekli, kesin.
Zîşuur masnû: Şuur sahibi varlık.
Zülcelâl Sultan: Ulu, Yüce Sultan.
Zülcemal Hâlık-ı Zîşân: Güzeller Güzeli, Yüce Yaratıcı.

mükâlemesi dahi, O'nun ilmi ve kudreti gibi küllî ve muhit olarak her şeyin kabiliyetine göre tecellî etmesi; hiçbir suâl, bir suâle.. bir iş, bir işe.. bir hitap, bir hitaba mâni olmaması ve karıştırmaması bilbedâhe anlaşılıyor. Ve bütün o cilveler, o konuşmalar ve ilhamlar, birer birer ve beraber, bilittifak o Şems-i Ezelî'nin huzuruna ve vücûb-u vücûduna ve vahdetine ve ehadiyetine delâlet ve şehâdet ettiklerini aynelyakîne yakın bir ilmelyakîn ile bildi.

İşte bu meraklı misafirin âlem-i gaybdan aldığı ders-i mârifetine kısa bir işaret olarak, **Birinci Makam'ın On Dördüncü ve On Beşinci Mertebelerinde:**

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **إِجْمَاعُ جَمِيعِ الْوَحَيَاتِ الْحَقَّةِ** الْمُتَضَمِّنَةِ لِلتَّنَزُّلاَتِ الْإِلٰهِيَّةِ، وَلِلْمُكَالَمَاتِ السُّبْحَانِيَّةِ، وَلِلتَّعَرُّفَاتِ الرَّبَّانِيَّةِ، وَلِلْمُقَابَلاَتِ الرَّحْمَانِيَّةِ عِنْدَ مُنَاجَاةِ عِبَادِهِ، وَلِلْإِشْعَارَاتِ الصَّمَدَانِيَّةِ لِوُجُودِهِ لِمَخْلُوقَاتِهِ. وَكَذَا دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **اِتِّفَاقُ الْإِلْهَامَاتِ الصَّادِقَةِ** الْمُتَضَمِّنَةِ لِلتَّوَدُّدَاتِ الْإِلٰهِيَّةِ، وَلِلْإِجَابَاتِ الرَّحْمَانِيَّةِ لِدَعَوَاتِ مَخْلُوقَاتِهِ، وَلِلْإِمْدَادَاتِ الرَّبَّانِيَّةِ لِاسْتِغَاثَاتِ عِبَادِهِ، وَلِلْإِحْسَاسَاتِ السُّبْحَانِيَّةِ لِوُجُودِهِ لِمَصْنُوعَاتِهِ.

denilmiştir.

Sonra o dünya seyyahı kendi aklına dedi ki: "Madem bu kâinatın mevcudâtıyla Mâlik'imi ve Hâlık'ımı arıyorum; elbette her şeyden evvel bu mevcudâtın en meşhuru.. ve a'dâsının tasdikiyle dahi en mükemmeli.. ve en büyük kumandanı.. ve en namdâr hâkimi.. ve sözce en yükseği.. ve akılca en parlağı.. ve on dört asrı fazileti ile ve Kur'ân'ı ile ışıklandıran **Muhammed Arabî** (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ziyaret etmek ve aradığımı O'ndan sormak

---

A'dâ: Düşman.
Âlem-i gayb: Görünmeyen âlem, duyu organları ile kavranılamayanları ihtiva eden âlem.
Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.
Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.
Bilittifak: İttifakla.
Ders-i mârifet: Kalb ve vicdan kültürü dersi.
Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa özel, ayrı şekilde tecelli eden birliği.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.
Mâlik: Her şeyin sahibi, Hz. Allah.
Vücûb-u vücûd: Cenâb-ı Hakk'ın varlığının kendinden ve kesin olması.

için Asr-ı Saadet'e beraber gitmeliyiz." diyerek, aklıyla beraber o asra girdi, gördü ki:

O asır, hakikaten o Zât ile (aleyhissalâtü vesselâm) bir saadet-i beşeriye asrı olmuş. Çünkü en bedevî, en ümmî bir kavmi, getirdiği nur vasıtasıyla, kısa bir zamanda dünyaya üstad ve hâkim eylemiş.

Hem kendi aklına dedi: "Biz, en evvel bu fevkalâde Zât'ın (aleyhissalâtü vesselâm) bir derece kıymetini ve sözlerinin hakkaniyetini ve ihbârâtının doğruluğunu bilmeliyiz. Sonra Hâlık'ımızı ondan sormalıyız." diyerek taharriye başladı. Bulduğu hadsiz kat'î delillerden burada yalnız *"dokuz külliyeti"*ne birer kısa işaret edilecek:

Birincisi: *Bu Zât'ta (aleyhissalâtü vesselâm) –hatta düşmanlarının tasdiki ile dahi*[1]*– bütün güzel huyların ve hasletlerin bulunması..*[2] *ve* وَانْشَقَّ الْقَمَرُ[4] ۞ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى[3] *âyetlerinin sarahatiyle, bir parmağının işaretiyle kamer iki parça olması..*[5] *ve bir avucu ile a'dâsının ordusuna attığı az bir toprak, umum o ordunun gözlerine girmesiyle kaçmaları..*[6] *ve susuz kalmış kendi ordusuna, beş parmağından kevser gibi akan suyu kifâyet derecesinde içirmesi*[7] *gibi -nakl-i kat'î ile ve bir kısmı tevâtür ile-*

---

[1] Mukavkıs[*1], Huyey İbni Ahtab[*2] ve Ebû Cehil[*3] gibi kimseler.

[*1] Bkz.: Vâkıdî, *Kitâbü'l-meğâzî* 3/964-967; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s.85-89; İbni Hacer, *İsâbe* 6/377.

[*2] Bkz.: İbni Hişâm, *Sîratü'n-nebeviyye* 3/52; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s.77-78; İbni Kesîr, *Bidâye ve'n-nihâye* 3/212.

[*3] Bkz.: İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/255.

[2] Bkz.: Ahzâb Sûresi, 33/21; Kalem Sûresi, 68/4; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/381; Muvatta, *Hüsnü'l-huluk* 8.

[3] "(Ey Resûlüm!) Attığın vakit de sen atmadın, lâkin Allah attı." (Enfâl Sûresi, 8/17).

[4] "… Ay bölündü." (Kamer Sûresi, 54/1)

[5] Bkz.: Buhârî, *Menâkıb* 27, *Tefsîru Sûre (54)* 1; Müslim, *Sıfâtü'l-münâfikîn* 46, 47.

[6] Bu hâdise hem Bedir'de[*1] hem de Huneyn'de[*2] vuku bulmuştur.

[*1] Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/303, 368; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/155; İbni Hibbân, *Sahîh* 14/430.

[*2] Bkz.: Müslim, *Cihâd* 81; Dârimî, *Siyer* 16; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/399.

[7] Bkz.: Buhârî, *Menâkıb* 25; Müslim, *Fezâil* 6, 7.

Asr-ı Saadet: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile şereflenen kutlu asır.
Bedevî: Çölde yaşayan, göçebe.
Hakkaniyet: Doğruluk, gerçeklik.
Haslet: Tabiat, huy, mizaç.
İhbârât: Getirilen haberler, bilgiler.
Kamer: Ay.
Kifâyet: Yeterlilik, yetecek kadar.
Nakl-i kat'î: Doğruluğu kesin nakil, rivâyet.
Saadet-i beşeriye: İnsanî mutluluk.
Sarahat: Açıklık, açık anlam.
Taharri: Arama, araştırma.
Tevâtür: Yalanda ittifâk etmeleri mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.
Ümmî: Herhangi bir eğitim almamış, okuma yazma bilmeyen.

yüzer mu'cizâtın O'nun elinde zâhir olmasıdır. Bu mu'cizâttan üç yüzden ziyade bir kısmı, On Dokuzuncu Mektup olan Mu'cizât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) nâmındaki harika ve kerametli bir risalede kat'î delilleriyle beraber beyan edildiğinden, onları ona havale ederek dedi ki:

"Bu kadar ahlâk-ı hasene ve kemâlâtla beraber, bu kadar mu'cizât-ı bâhiresi bulunan bir Zât (aleyhissalâtü vesselâm), elbette en doğru sözlüdür. Ahlâksızların işi olan hileye, yalana, yanlışa tenezzül etmesi kabil değil."

İkincisi: *Elinde bu kâinat sahibinin bir fermanı bulunduğu.. ve o fermanı her asırda üç yüz milyondan ziyade insanların kabul ve tasdik ettikleri.. ve o ferman olan Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın, yedi vecihle harika olmasıdır.* Ve bu Kur'ân'ın kırk vecihle mu'cize olduğu ve kâinat Hâlıkı'nın sözü bulunduğu, kuvvetli delilleriyle beraber Yirmi Beşinci Söz ve Mu'cizât-ı Kur'âniye namlarındaki Risale-i Nur'un bir güneşi olan meşhur bir risalede tafsilen beyan edilmesinden onu, ona havale ederek dedi:

"Böyle ayn-ı hak ve hakikat bir fermanın tercümanı ve tebliğ edicisi bir Zât'ta (aleyhissalâtü vesselâm) fermana cinayet ve ferman sahibine hıyanet hükmünde olan yalan olamaz ve bulunamaz."

Üçüncüsü: *O Zât (aleyhissalâtü vesselâm), öyle bir şeriat ve bir İslâmiyet ve bir ubûdiyet ve bir dua ve bir davet ve bir iman ile meydana çıkmış ki; onların ne misli var ve ne de olur. Ve onlardan daha mükemmel, ne bulunmuş ve ne de bulunur. Çünkü ümmî [1] bir Zât'ta (aleyhissalâtü vesselâm) zuhur eden o şeriat, on dört asrı ve nev-i beşerin humsunu, âdilâne ve hakkaniyet üzere ve müdakkikâne hadsiz kanunlarıyla idare etmesi emsal kabul etmez.*

➢ *Hem ümmî bir Zât'ın (aleyhissalâtü vesselâm) ef'âl ve akvâl ve ahvalinden çıkan İslâmiyet, her asırda üç yüz milyon insanın rehberi ve mercii..*

---

[1] Bkz.: A'râf Sûresi, 7/157; Ankebût Sûresi, 29/48.

Âdilâne: Âdilce, âdaletli bir şekilde.
Ahlâk-ı hasene: Güzel, ideal ahlâk.
Ayn-ı hak ve hakikat: Gerçeğin ta kendisi.
Ef'âl, akvâl ve ahval: Fiiller, sözler ve hâller.
Hums: Beşte bir.
Kemâlât: Güzellikler, faziletler, erdemler.
Kur'ân-ı Azîmüşşân: Şânı yüce Kur'ân-ı Kerim.
Merci: Başvurulan yer, kaynak.
Mu'cizât-ı bâhire: Apaçık mu'cizeler.
Müdakkikâne: Dikkatli bir şekilde, titizlikle.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar.
Ubûdiyet: Kulluk.

ve akıllarının muallimi ve mürşidi.. ve kalblerinin münevviri ve musaffisi.. ve nefislerinin mürebbisi ve müzekkisi.. ve ruhlarının medar-ı inkişafı ve maden-i terakkiyâtı olması cihetiyle misli olamaz ve olamamış.

➢ *Hem dininde bulunan bütün ibadâtın bütün envâında en ileri olması.. ve herkesten ziyade takvada bulunması.. ve Allah'tan korkması..*[1] *ve fevkalâde dâimî mücahedât ve dağdağalar içinde tamtamına ubûdiyetin en ince esrarına kadar müraat etmesi.. ve hiç kimseyi taklid etmeyerek ve tam manasıyla ve mübtediyâne, fakat en mükemmel olarak hem ibtida ve intihayı birleştirerek yapması, elbette misli görülmez ve görülmemiş.*

➢ *Hem binler dua ve münâcâtlarından Cevşenü'l-Kebîr ile, öyle bir mârifet-i rabbâniye ile, öyle bir derecede Rabb'ini tavsif ediyor ki; o zamandan beri gelen ehl-i mârifet ve ehl-i velâyet, telâhuk-u efkâr ile beraber, ne o mertebe-i mârifete ve ne de o derece-i tavsife yetişememeleri gösteriyor ki; duada dahi O'nun misli yoktur.* Risale-i Münâcât'ın başında Cevşenü'l-Kebîr'in doksan dokuz fıkrasından bir fıkrasının kısacık bir meâlinin beyan edildiği yere bakan adam, *"Cevşen'in dahi misli yoktur!"* diyecek.

➢ *Hem tebliğ-i risalette ve nâsı, hakka davette o derece metanet ve sebat ve cesaret göstermiş ki; büyük devletler ve büyük dinler, hatta kavim ve kabilesi ve amcası O'na şiddetli adâvet ettikleri hâlde; zerre miktar bir eser-i tereddüt, bir telâş, bir korkaklık göstermemesi.. ve tek başıyla bütün dünyaya meydan okuması ve başa da çıkarması.. ve İslâmiyet'i dünyanın başına geçirmesi isbat eder ki, tebliğ ve davette dahi misli olmamış ve olamaz.*

---

[1] Bkz.: Buhârî, *İman* 13, *Edeb* 72; Müslim, *Sıyâm* 79, *Fezâil* 127, 128.

Adâvet: Düşmanlık.
Dağdağa: Sıkıntı, gürültü.
Derece-i tavsif: Anlatım seviyesi.
Ehl-i mârifet: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle bilen kimseler.
Ehl-i velâyet: Tam bir iman ve takva ile Allah'a kul olanlar, Allah dostları.
Envâ: Türler, çeşitler.
İbadât: İbadetler.
İbtida ve intiha: Başlangıç ve son.
Maden-i terakkiyât: Bütün terakkilerin, yükselmelerin kaynağı.
Mârifet-i rabbâniye: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.
Medâr-ı inkişaf: Gelişme, ilerleme vesilesi.
Metanet: Kararlılık, dayanıklılık, sağlam duruş.
Muallim: Öğretmen.
Musaffi: Saflaştıran, arı-duru hâle getiren.
Mübtediyâne: İlk olarak, yeni başlar bir tarzda.
Mücahedât: Mücâhedeler, çabalar, gayretler.
Münâcât: Yakarış, sessizce, içten içe duâ etme.
Münevvir: Aydınlatan, nurlandıran.
Müraat etmek: Uymak, riâyet etmek.
Mürebbi: Terbiye eden, yetiştiren, eğiten.
Mürşid: Rehber.
Müzekki: Temizleyen, kirlerden arındıran..
Nâs: İnsanlar.
Tebliğ-i risalet: Peygamberliği, Allah'ın mesajını bildirmek.
Telâhuk-u efkâr: Fikirlerin birbirine eklenmesi, fikir birikimi.

➢ *Hem imanda öyle fevkalâde bir kuvvet ve harika bir yakîn ve mu'cizâne bir inkişaf ve cihanı ışıklandıran bir ulvî itikat taşımış ki, o zamanın hükümranı olan bütün efkâr ve akîdeleri ve hükemânın hikmetleri ve ruhanî reislerin ilimleri O'na muârız ve muhalif ve münkir oldukları hâlde; O'nun ne yakînine, ne itikadına, ne itimadına, ne itmînanına hiçbir şüphe, hiçbir tereddüt, hiçbir zaaf, hiçbir vesvese vermemesi.. ve maneviyatta ve merâtib-i imaniyede terakki eden başta sahabeler ve bütün ehl-i velâyet, O'nun, her vakit mertebe-i imanından feyz almaları ve O'nu en yüksek derecede bulmaları bilbedâhe gösterir ki, imanı dahi emsalsizdir.*

İşte böyle emsalsiz bir şeriat ve misilsiz bir İslâmiyet ve harika bir ubûdiyet ve fevkalâde bir dua ve cihan-pesendâne bir davet ve mu'cizâne bir iman sahibinde, elbette hiçbir cihetle yalan olamaz ve aldatmaz, diye anladı ve aklı dahi tasdik etti.

Dördüncüsü: Enbiyaların (aleyhimüsselâm) icmâı, nasıl ki vücûd ve vahdâniyet-i ilâhiyeye gayet kuvvetli bir delildir; öyle de bu Zât'ın (aleyhissalâtü vesselâm) doğruluğuna ve risaletine gayet sağlam bir şehâdettir. *Çünkü enbiya (aleyhimüsselâm)'ın doğruluklarına ve peygamber olmalarına medar olan ne kadar kudsî sıfatlar ve mu'cizeler ve vazifeler varsa, O Zât'ta (aleyhissalâtü vesselâm) en ileride olduğu tarihçe musaddaktır.* Demek onlar, nasıl ki lisan-ı kâl ile Tevrat, İncil, Zebur ve suhuflarında bu Zât'ın (aleyhissalâtü vesselâm) geleceğini haber verip insanlara beşaret vermişler ki; kütüb-ü mukaddesenin o beşaretli işârâtından yirmiden fazla ve pek zâhir bir kısmı, On Dokuzuncu Mektup'ta güzelce beyan ve isbat edilmiş. Öyle de lisan-ı hâlleriyle, yani nübüvvetleriyle ve mu'cizeleriyle kendi mesleklerinde ve vazifelerinde en ileri ve en mükemmel olan bu Zât'ı tasdik edip dâvâsını

Akîde: İnanç, inanış.
Beşaret vermek: Müjdelemek.
Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.
Cihan-pesendâne: Bütün dünyanın beğeneceği, takdir edeceği bir tarzda.
Feyz almak: Bereket, lütuf almak, mânen istifade etmek.
Hükemâ: Bilginler, filozoflar.
İcmâ: Bir meselede oluşan ittifak, oy birliği.
İşârât: İşaretler.
İtikad: İnanç, iman.
İtmînan: Kararlılık, iç huzuru.
Kütüb-ü Mukaddese: Kutsal kitaplar.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, davranışların ifade ettiği anlam.
Lisan-ı kâl: Sesli, sözlü ifade, anlatma.
Medar: Dayanak noktası, sebep.
Merâtib-i imaniye: İman dereceleri.
Mu'cizâne: Mu'cizeli bir şekilde.
Muârız: Karşı gelen, muhalif.
Musaddak: Tasdik edilmiş, kabul edilmiş.
Münkir: İnkar eden, inanmayan.
Nübüvvet: Peygamberlik.
Risalet: Peygamberlik, elçilik.
Suhuf: Sayfalar. Bazı peygamberlere (a.s.) gönderilen sahifeler.
Ulvî: Yüce.
Vücûd ve vahdâniyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın varlığı ve birliği.
Yakîn: Kuvvetli, tam iman. Bir şeye aksine ihtimal vermeyecek şekilde inanma.

imza ediyorlar.. ve lisan-ı kâl ve icmâ ile vahdâniyete delâlet ettikleri gibi, lisan-ı hâl ile ve ittifak ile de bu Zât'ın sâdıkıyetine şehâdet ediyorlar, diye anladı.

Beşincisi: Bu Zât'ın düsturlarıyla ve terbiyesi ve tebaiyetiyle ve arkasından gitmeleriyle hakka, hakikate, kemâlâta, kerâmâta, keşfiyâta, müşâhedâta yetişen binlerce evliya, vahdâniyete delâlet ettikleri gibi; üstadları olan bu Zât'ın, sâdıkıyetine ve risaletine icmâ ve ittifakla şehâdet ediyorlar. Ve âlem-i gaybdan verdiği haberlerin bir kısmını, nur-u velâyetle müşâhede etmeleri.. ve umumunu, nur-u iman ile ya ilmeyakîn veya aynelyakîn veya hakkalyakîn suretinde itikat ve tasdik etmeleri, üstadları olan bu Zât'ın, derece-i hakkaniyet ve sâdıkıyetini güneş gibi gösterdiğini gördü.

Altıncısı: Bu Zât'ın ümmîliğiyle beraber getirdiği hakâik-i kudsiye ve ihtirâ ettiği ulûm-u âliye ve keşfettiği mârifet-i ilâhiyenin dersiyle ve tâlimiyle, mertebe-i ilmiyede en yüksek makama yetişen milyonlar asfiya-yı müdakkikîn ve sıddîkîn-i muhakkikîn ve dâhi hükemâ-yı müminîn, bu Zât'ın üssü'l-esas dâvâsı olan vahdâniyeti kuvvetli burhanlarıyla bilittifak isbat ve tasdik ettikleri gibi; bu Muallim-i Ekber'in ve bu Üstad-ı Âzam'ın hakkaniyetine ve sözlerinin hakikat olduğuna ittifak ile şehâdetleri, gündüz gibi bir

---

Âlem-i gayb: Görünmeyen âlem, duyu organları ile kavranılamayanları ihtiva eden âlem.
Asfiya-yı müdakkikîn: İncelemelerini derinlemesine ve alabildiğince hassasiyetle yapan, ilim ve takvalarıyla peygamberlere vâris olabilen kişiler.
Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.
Bilittifak: İttifakla, fikir birliği ile.
Burhan: Delil.
Derece-i hakkaniyet: Doğruluk, haklılık derecesi.
Evliyâ: Veliler, Allah dostları.
Hakâik-i kudsiye: Mukaddes, yüce hakikatler.
Hakkalyakîn: Meselenin hakikatine, özüne ulaşılarak, yaşanarak edinilen bilgi.
Hükemâ-yı müminîn: Mümin bilginler, filozoflar.
İhtirâ: Önceden var olmayan bir şey ortaya koyma, icat etme.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.
Kemâlât: Güzellikler, faziletler, yücelikler.
Kerâmât: Kerametler.
Keşfiyât: Keşifler. Tas: Kalb ve ruh gözüyle, basiretle eşyanın perde ötesine nüfuz ederek vakıf olunan bilgiler.
Mârifet-i ilâhiye: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.
Mertebe-i ilmiye: İlim seviyesi.
Muallim-i Ekber: En büyük öğretmen.
Müşâhedât: Müşâhedeler. Tas.: Kalb ve ruh gözüyle görülüp, elde edilen bilgiler.
Müşâhede etmek: Kalb ve ruh gözüyle görmek, şahit olmak.
Nur-u iman: İmanın insana kazandırdığı ışık, basiret.
Nur-u velâyet: Allah'a yakın olmanın insana kazandırdığı nur, basiret.
Sâdıkıyet: Sâdık olma, doğruluk.
Sıddîkîn-i muhakkikîn: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran; Cenâb-ı Hakk'tan geleni de tereddütsüz hemen kabul eden seçkin, Allah dostları.
Tâlim etmek: Öğretmek.
Tebaiyet: Uyma, tâbi olma.
Ulûm-u âliye: Yüksek ilimler.
Ümmîlik: Herhangi bir eğitim almamış olmak, okuma yazma bilmemek.
Üssü'l-esas: Ana esas, temel.
Üstâd-ı Âzam: En yüce üstâd, rehber.

hüccet-i risaleti ve sâdıkıyetidir. Meselâ Risale-i Nur, yüz parçasıyla bu Zât'ın sadâkatinin bir tek burhanıdır.

Yedincisi: Âl ve ashab nâmında ve nev-i beşerin enbiyadan sonra ferâset ve dirâyet ve kemâlâtla en meşhuru ve en muhterem ve en namdârı ve en dindar ve keskin nazarlı tâife-i azîmesi, kemâl-i merak ile ve gayet dikkat ve nihâyet ciddiyetle bu Zât'ın bütün gizli ve âşikâr hâllerini ve fikirlerini ve vaziyetlerini taharri ve teftiş ve tedkik etmeleri neticesinde bu Zât'ın, dünyada en sâdık ve en yüksek ve en haklı ve hakikatli olduğuna ittifak ile ve icmâ ile sarsılmaz tasdikleri ve kuvvetli imanları, güneşin ziyasına delâlet eden gündüz gibi bir delildir, diye anladı.

Sekizincisi: Bu kâinat, nasıl ki kendini îcad ve idare ve tertip eden ve tasvir ve takdir ve tedbir ile bir saray gibi, bir kitap gibi, bir sergi gibi, bir temaşagâh gibi tasarruf eden Sâni'ine ve Kâtib'ine ve Nakkâş'ına delâlet eder. Öyle de kâinatın hilkatindeki makâsıd-ı ilâhiyeyi bilecek ve bildirecek.. ve tahavvülâtındaki rabbânî hikmetlerini tâlim edecek.. ve vazifedârâne harekâtındaki neticeleri ders verecek.. ve mahiyetindeki kıymetini ve içindeki mevcudâtın kemâlâtını ilân edecek.. ve o kitab-ı kebîrin manalarını ifade edecek bir yüksek dellâl, bir doğru keşşaf, bir muhakkik üstad, bir sâdık muallim istediği ve iktiza ettiği ve her hâlde bulunmasına delâlet ettiği cihetiyle; elbette bu vazifeleri herkesten ziyade yapan bu Zât'ın hakkaniyetine ve bu kâinat Hâlıkı'nın en yüksek ve sâdık bir memuru olduğuna şehâdet ettiğini bildi.

Âl: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kızı Hz. Fâtıma ve damadı Hz. Ali vasıtasıyla devam eden mübarek soyu (r.anhum).
Ashab: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile aynı zaman ve zeminde beraber olup O'na iman etme bahtiyarlığına ermiş seçkin, talihli kimseler (r.anhum).
Delâlet etmek: Göstermek, isbat etmek.
Dellâl: Bir şeyi delilleriyle gösteren, ilan eden, tellâl.
Dirâyet: İncelikleri kavrama, kuvvetli zekâ.
Ferâset: Bir şeyi çabuk sezme yeteneği, keskin ve hızlı idrak kabiliyeti.
Hilkat: Yaratılış.
Hüccet-i risalet ve sâdıkıyet: Peygamberliğinin ve doğrululuğun delili.
İktiza etmek: Gerektirmek, icap ettirmek.
Kemâl-i merak: Son derece, büyük bir merak.
Keşşaf: Keşfeden, bulup ortaya çıkaran.
Kitab-ı kebîr: Büyük kitap, kâinat kitabı.
Makâsıd-ı ilâhiye: İlâhî maksatlar, gâyeler.
Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimse.
Nakkâş: İşleyen, nakşeden.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Rabbânî: Rabb'e ait, ilâhî.
Sâni': Sanatlı, estetik ölçülerle yapan, Yüce Yaradan.
Taharri: Arama, araştırma.
Tahavvülât: Değişimler.
Tâife-i azîme: Büyük bölüm, kısım.
Takdir: Belirli bir ölçü, program, çerçeve koyma; kader tayin etme.
Tasvir: Suret, şekil verme.
Tedbir: İdare etme, düzenleme.
Temâşâgâh: Gezinti yeri, gezilecek yer.
Vazifedârâne: Vazifeli, görevli bir şekilde.

Dokuzuncusu: Madem bu sanatlı ve hikmetli masnûâtıyla kendi hünerlerini ve sanatkârlığının kemâlâtını teşhir etmek.. ve bu süslü, zinetli, nihâyetsiz mahlûkâtıyla kendini tanıttırmak ve sevdirmek.. ve bu lezzetli ve kıymetli hesapsız nimetleriyle kendine teşekkür ve hamd ettirmek.. ve bu şefkatli ve himâyetli umumi terbiye ve iâşe ile hatta ağızların en ince zevklerini ve iştihaların her nev'ini tatmin edecek bir surette ihzâr edilen rabbânî it'amlar ve ziyafetler ile kendi rubûbiyetine karşı minnetdârâne ve müteşekkirâne ve perestişkârâne ibadet ettirmek.. ve mevsimlerin tebdili ve gece gündüzün tahvili ve ihtilâfı gibi azametli ve haşmetli tasarrufat ve icraat ve dehşetli ve hikmetli faaliyet ve hallâkıyet ile kendi ulûhiyetini izhar ederek, o ulûhiyetine karşı iman ve teslim ve inkıyad ve itaat ettirmek.. ve her vakit iyiliği ve iyileri himâye, fenalığı ve fenaları izale ve semâvî tokatlar ile zâlimleri ve yalancıları imha etmek cihetiyle, hakkaniyet ve adaletini göstermek isteyen perde arkasında birisi var…

Elbette ve herhâlde, o gaybî Zât'ın yanında en sevgili mahlûku ve en doğru abdi ve O'nun mezkûr maksatlarına tam hizmet ederek, hilkat-i kâinatın tılsımını ve muammasını hall ve keşfeden ve dâima o Hâlık'ının nâmına hareket eden ve O'ndan istimdat eden ve muvaffakiyet isteyen ve O'nun tarafından imdada ve tevfike mazhar olan ve Muhammed Kureyşî denilen bu Zât olacak.

Hem aklına dedi: "Madem bu mezkûr dokuz hakikatler bu Zât'ın sıdkına şehâdet ederler; *elbette bu âdem, beniâdemin medar-ı şerefi ve bu âlemin medar-ı iftiharıdır ve O'na, "Fahr-i âlem" ve "Şeref-i beniâdem" denilmesi*

Abd: Kul.
Âdem: İnsan.
Azamet: Büyüklük.
Beniâdem: İnsanoğlu.
Fahr-i âlem: Âlemin övünç kaynağı.
Gaybî: Görünmeyen.
Hâlık: Yaradan, Yaratıcı.
Hallâkıyet: Yaratıcılık.
Haşmet: Yücelik, ihtişam.
Hilkat-i kâinat: Kâinatın yaratılışı.
Himâye: Koruma, gözetme.
İhtilâf: Birbirinin ardınca gelme.
İhzâr: Hazırlama, hazır hale getirme.
İnkıyad: Boyun eğme, söz dinleme.
İstimdat: Medet dileme, yardım isteme.
İt'am: Yedirme, besleme.
İzâle: Giderme, yok etme.
İzhar etmek: Göstermek.
Masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.
Medar-ı iftihar: Övünç kaynağı.
Medar-ı şeref: Şeref kaynağı.
Mezkûr: Geçen, zikredilen.
Minnettârâne: Minnet duygusu ile iki büklüm bir şekilde.
Muamma: Özü, mahiyeti hemen anlaşılamayan derin sır.
Müteşekkirâne: Şükreder bir tarzda.
Perestişkârâne: Tapınır, ibadet eder bir tarzda.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Sıdk: Doğruluk, dürüstlük, samimiyet.
Şeref-i beniâdem: İnsanlığın iftihar tablosu.
Tebdil / tahvil: Değiştirme.
Tevfik: İlâhî yardım.
Tılsım: Şifre, sır.
Ulûhiyet: İlah olma. Allah'ın kâinattaki mutlak hâkimiyeti, her varlığı kendine itaat ettirmesi.

pek lâyıktır. Ve O'nun elinde bulunan ferman-ı Rahmân olan Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın haşmet-i saltanat-ı mâneviyesinin nısf-ı arzı istilâsı ve şahsî kemâlâtı ve yüksek hasletleri gösteriyor ki; bu âlemde en mühim Zât budur, Hâlık'ımız hakkında en mühim söz, O'nundur.

İşte gel, bak! Bu harika Zât'ın yüzer zâhir ve bâhir kat'î mu'cizelerinin kuvvetine ve dinindeki binler âlî ve esaslı hakikatlerine istinaden; bütün dâvâlarının esası ve bütün hayatının gayesi, Vâcibü'l-vücûd'un vücûduna ve vahdetine ve sıfâtına ve esmâsına delâlet ve şehâdet.. ve o Vâcibü'l-vücûd'u isbat ve ilân ve ilâm etmektir.

Demek, bu kâinatın mânevî güneşi ve Hâlık'ımızın en parlak bir burhanı bu Habibullah denilen Zât'tır ki, O'nun şehâdetini teyid ve tasdik ve imza eden aldanmaz ve aldatmaz üç büyük icmâ var:

Birincisi: "Eğer perde-i gayb açılsa yakînim ziyadeleşmeyecek."[1] diyen İmam Ali (radıyallahu anh) ve yerde iken Arş-ı Âzam'ı ve İsrafil'in azamet-i heykelini temaşa eden Gavs-ı Âzam (kuddise sirruhu)[2] gibi keskin nazar ve gayb-bîn gözleri bulunan binler aktab ve evliya-yı azîmeyi câmî ve *"Âl-i Muhammed"* nâmıyla şöhretşiâr-ı âlem olan cemaat-i nurâniyenin icmâ ile tasdikleridir.

---

[1] Bkz.: Sübkî, *Tabakâtü'ş-şâfiiyyeti'l-kübrâ* 6/61; Aliyyülkârî, *Masnû'* s.149; Sindî, *Hâşiye* 8/96.
[2] Bkz.: Gümüşhanevî, *Mecmûatü'l-ahzâb* (Şâzelî) s.561.

Aktab: Kutublar. En büyük velayet makamına ermiş büyük veliler.
Âl-i Muhammed: Hz. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) mübarek soyu.
Âli: Yüce.
Arş-ı Âzam: Yüce arş, Cenâb-ı Hakk'ın hakimiyetinin tecelli yeri.
Azamet-i heykel: Büyük, muhteşem duruş.
Bâhir: Âşikâr, besbelli.
Burhan: Delil.
Câmî: İçine alan, kapsayan.
Cemaat-i nurâniye: Nurlu, pırıl pırıl topluluk.
Evliyâ-yı azîme: Büyük veliler.
Ferman-ı Rahmân: Allah'ın buyruğu.
Gavs-ı Âzam: "En büyük veli" anlamında Hz. Abdulkadir Geylâni'nin lâkâbı (k.s.).
Gayb-bîn: Gaybı gören, herkesin bilemediği şeyleri bilen, haber veren.
Habibullah: "Allah'ın en çok sevdiği kul" anlamında Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait bir sıfat.
Haslet: Tabiat, huy, mizaç.
Haşmet-i saltanat-ı mâneviye: Mânevi hakimiyetinin ihtişamı, yüceliği.
İcmâ: İttifak.
İlâm etmek: Bildirmek.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
Nısf-ı arz: Yeryüzünün yarısı.
Perde-i gayb: Gayba ait gerçeklerin, hâdiselerin üzerini örten perde.
Sıfât ve esmâ: Sıfatlar ve isimler.
Şahsî kemâlât: Şahsi faziletler, erdemler.
Şöhretşiâr-ı âlem: Âlemce tanınan, herkesçe bilinen.
Temâşâ etmek: Bakmak, seyretmek.
Vacibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah (c.c.).
Vahdet: Allah'ın birliği.
Vücûd: Allah'ın varlığı.
Yakîn: Kuvvetli, tam iman.
Zâhir: Açık, görünür.

İkincisi: Bedevî bir kavim ve ümmî bir muhitte hayat-ı içtimaiyeden ve efkâr-ı siyasiyeden hâlî.. ve kitapsız ve fetret asrının karanlıklarında bulunan.. ve pek az bir zamanda en medenî ve mâlûmatlı ve hayat-ı içtimaiyede ve siyasiyede en ileri olan milletlere ve hükümetlere üstad ve rehber ve diplomat ve hâkim-i âdil olarak şarktan garba kadar cihan-pesendâne idare eden.. ve *"sahabe"* nâmıyla dünyada namdâr olan cemaat-i meşhurenin ittifakla can ve mallarını, peder ve aşiretlerini feda ettiren bir kuvvetli imanla tasdikleridir.

Üçüncüsü: Her asırda binlerle efradı bulunan ve her fende dâhiyâne ileri giden ve muhtelif mesleklerde çalışan, ümmetinde yetişen *hadsiz muhakkik ve mütebahhir ulemasının cemaat-i uzmâsının* tevâfukla ve ilmelyakîn derecesinde tasdikleridir.

Demek bu Zât'ın vahdâniyete şehâdeti şahsî ve cüz'î değil; belki, umumi ve küllî sarsılmaz ve bütün şeytanlar toplansa, karşısına hiçbir cihetle çıkamaz bir şehâdettir, diye hükmetti.

İşte Asr-ı Saadet'te aklıyla beraber seyahat eden dünya misafiri ve hayat yolcusunun o medrese-i nurâniyeden aldığı derse kısa bir işaret olarak, **Birinci Makam'ın On Altıncı Mertebesi'nde böyle:**

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **فَخْرُ الْعَالَمِ وَشَرَفُ نَوْعِ بَنِي اٰدَمَ** بِعَظَمَةِ سَلْطَنَةِ قُرْاٰنِهِ، وَحِشْمَةِ وُسْعَةِ دِينِهِ، وَكَثْرَةِ كَمَالاَتِهِ، وَعُلْوِيَّةِ أَخْلاَقِهِ حَتَّى بِتَصْدِيقِ أَعْدَائِهِ. وَكَذَا شَهِدَ وَبَرْهَنَ بِقُوَّةِ مِئَاتِ مُعْجِزَاتِهِ الظَّاهِرَاتِ الْبَاهِرَاتِ الْمُصَدِّقَةِ الْمُصَدَّقَةِ، وَبِقُوَّةِ اٰلاَفِ حَقَائِقِ دِينِهِ السَّاطِعَةِ

Asr-ı Saadet: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile şereflenen kutlu asır.
Bedevî: Çölde yaşayan, göçebe.
Cemaat-i uzmâ: Pek büyük topluluk, cemaat.
Cihan-pesendâne: Bütün dünyanın beğeneceği, takdir edeceği bir tarzda.
Cüz'î: Küçük, az.
Efkâr-ı siyasiye: Siyasi fikirler, cereyanlar.
Fetret: İki peygamber devri arasında kalan, vahyin kesildiği dönem, zaman dilimi.
Hâkim-i Âdil: Adaletli hâkim.
Hâli: Uzak, boş.
Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.
Küllî: Genel, bütün.
Medrese-i nuraniye: Nurlu, pırıl pırıl medrese, okul.
Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimse.
Mütebahhir: Çok bilgili, engin bilgi sahibi.
Şark / garb: Doğu / batı.
Tevâfuk: Aynı noktada birleşme, birbirine paralel olma.
Ümmî: Herhangi bir eğitim almamış, okuma yazma bilmeyen.
Vahdâniyet: Allah'ın birliği.

الْقَاطِعَةِ، بِإِجْمَاعِ اٰلِهِ ذَوِي الْأَنْوَارِ، وَبِاتِّفَاقِ أَصْحَابِهِ ذَوِي الْأَبْصَارِ، وَبِتَوَافُقِ مُحَقِّقِي أُمَّتِهِ ذَوِي الْبَرَاهِينِ وَالْبَصَائِرِ النَّوَّارَةِ.

denilmiştir.

Sonra bu dünyada hayatın gayesi ve hayatın hayatı iman olduğunu bilen bu yorulmaz ve tok olmaz yolcu, kendi kalbine dedi ki: "Aradığımız Zât'ın sözü ve kelâmı denilen, bu dünyada en meşhur ve en parlak ve en hâkim ve ona teslim olmayan herkese, her asırda meydan okuyan **Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan** nâmındaki kitaba müracaat edip, o ne diyor, bilelim." Fakat en evvel bu kitabın, bizim Hâlık'ımızın kitabı olduğunu isbat etmek lâzımdır, diye taharriye başladı.

Bu seyyah, bu zamanda bulunduğu münasebetiyle en evvel mânevî i'câz-ı Kur'âniye'nin lem'aları olan Risale-i Nur'a baktı ve onun yüz otuz risaleleri, âyât-ı Furkâniye'nin nükteleri ve ışıkları ve esaslı tefsirleri olduğunu gördü. Ve Risale-i Nur, bu kadar muannid ve mülhid bir asırda her tarafa hakâik-i Kur'âniye'yi mücahidâne neşrettiği hâlde, karşısına kimse çıkamadığından isbat eder ki; onun üstadı ve menbaı ve mercii ve güneşi olan Kur'ân, semâvîdir; beşer kelâmı değildir. Hatta Resâili'n-Nur'un yüzer hüccetlerinden bir tek hüccet-i Kur'âniyesi olan Yirmi Beşinci Söz ile On Dokuzuncu Mektub'un âhiri, Kur'ân'ın kırk vecihle mu'cize olduğunu öyle isbat etmiş ki; kim görmüşse değil tenkit ve itiraz etmek, belki isbatlarına hayran olmuş, takdir ederek çok senâ etmiş. Kur'ân'ın vech-i i'câzını ve hak kelâmullah olduğunu isbat etmek cihetini Risaleti'n-Nur'a havale ederek yalnız kısa bir işaretle büyüklüğünü gösteren birkaç noktaya dikkat etti:

Birinci Nokta: Nasıl ki Kur'ân, bütün mu'cizâtıyla ve hakkaniyetine delil olan bütün hakâikiyle Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'ın bir mu'cizesidir; öyle de *Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) da bütün mu'cizâtıyla*

Âhir: Son.
Âyât-ı furkâniye: Doğruyu, yanlışı birbirinden tamamen ayıran Yüce Kur'ân'ın âyetleri.
Hak kelâmullah: Allah'ın gerçek, doğru sözü.
Hakâik-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in hakikatleri.
Hüccet: Delil.
Hüccet-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in delili.
İ'câz-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in, insanları benzerini yapmaktan âciz bırakan mu'cize üslubu.
Lem'a: Parıltı.
Mu'cizât: Mu'cizeler.
Muannid: İnatçı.
Mücâhidâne: Allah'ın dinini yüceltmek için gayret, çaba sarf eder bir tarzda.
Mülhid: Dinsiz, inançsız.
Resâili'n-Nur: Nur Risaleleri.
Semâvî: Allah tarafından gönderilen, ilâhî.
Senâ etmek: Methetmek, övmek.
Taharri: Arama, araştırma.
Vech-i i'câz: Mu'cize yönü.

ve delâil-i nübüvvetiyle ve kemâlât-ı ilmiyesiyle Kur'ân'ın bir mu'cizesidir ve Kur'ân'ın Kelâmullah olduğuna bir hüccet-i kâtıasıdır.

İkinci Nokta: *Kur'ân, bu dünyada öyle nurânî ve saadetli ve hakikatli bir surette bir tebdil-i hayat-ı içtimaiye ile beraber; insanların hem nefislerinde, hem kalblerinde, hem ruhlarında, hem akıllarında, hem hayat-ı şahsiyelerinde, hem hayat-ı içtimaiyelerinde, hem hayat-ı siyasiyelerinde öyle bir inkılâp yapmış ve idame etmiş ve idare etmiş ki; on dört asır müddetinde, her dakikada altı bin altı yüz altmış altı âyetleri,*[1] *kemâl-i ihtiramla hiç olmazsa yüz milyondan ziyade insanların dilleriyle okunuyor.. ve insanları terbiye ve nefislerini tezkiye ve kalblerini tasfiye ediyor; ruhlara inkişaf ve terakki.. ve akıllara istikamet ve nur.. ve hayata, hayat ve saadet veriyor. Elbette böyle bir kitabın misli yoktur, harikadır, fevkalâdedir, mu'cizedir.*

Üçüncü Nokta: Kur'ân, o asırdan ta şimdiye kadar öyle bir belâgat göstermiş ki:

Kâbe'nin duvarında altınla yazılan en meşhur ediplerin "Muallakât-ı Seb'a" nâmıyla şöhret-şiar kasidelerini o dereceye indirdi ki; Lebîd'in kızı, babasının kasidesini Kâbe'den indirirken demiş: *"Âyâta karşı bunun kıymeti kalmadı."*

Hem bedevî bir edip: فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ[2] âyeti okunurken işittiği vakit secdeye kapanmış. Ona demişler: "Sen Müslüman mı oldun?" O demiş: "Hayır, ben bu âyetin belâgatına secde ettim."[3]

---

[1] Kur'ân âyetlerinin tamamı 6200 küsürdür. Fakat bazı müfessirler Kur'ân'da 6666 âyet olduğunu belirtmiş. Bunu da şu şekilde açıklamışlardır: Bin âyet emir; bin âyet nehiy; bin âyet vaad; bin âyet vaîd; bin âyet haber; bin âyet kasas; beş yüz âyet helâl-haram ihtiva eden ahkâm; yüz âyet dua ve tesbih; altmış altı âyet de nâsih ve mensûhtur. (Kermî, *Nâsih ve'l-mensûh* 1/240; Muhammed Bedreddin, *Ebdeu'l-beyan* s.3-4).

[2] "Şimdi sen, sana ne emredilmişse onu açıkça söyle onlara!" (Hicr Sûresi, 15/94).

[3] Bkz.: Gazzî, *İtkân mâ yehsünü mine'l-ahbâri'd-dâireti ala'l-elsün,* 2/149; Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* 14/86.

Âyât: Âyetler.
Belâgat: Edebiyat. Güzel, düzgün, kusursuz ve yerinde ifade sanatı.
Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri.
Hakâik: Gerçekler, hakikatler.
Hakkaniyet: Doğruluk, gerçeklik.
Hayat-ı siyasiye: Siyaset hayatı.
Hayat-ı şahsiye: Şahsi, ferdi hayat.
Hüccet-i kâtıa: Kesin delil.
İdame etmek: Devam ettirmek, sürdürmek.
İnkılâp: Devrim.
İnkişaf: İlerleme.
Kemâlât-ı ilmiye: İlmî mükemmellik, yükseklik. İlimde ulaşılacak en yüksek seviyeler.
Kemâl-i ihtiram: Son derece, büyük bir saygı, hürmet.
Muallakât-ı Seb'a: Câhiliye döneminde çok beğenilerek Kâbe'nin duvarına asılan yedi meşhur kaside.
Şöhret-şiar: Çok meşhur, pek ünlü.
Tasfiye: Arındırma.
Tebdil-i hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayatı değiştirme.
Terakki: Gelişme, yükselme.
Tezkiye: Temizleme.

Hem ilm-i belâgatın dâhilerinden Abdülkâhir Cürcânî* ve Sekkâkî* ve Zemahşerî* gibi binlerle dâhi imamlar ve mütefennin edipler, icmâ ve ittifakla karar vermişler ki; *"Kur'ân'ın belâgatı, tâkat-ı beşerin fevkindedir, yetişilmez."*[1]

Hem o zamandan beri mütemâdiyen meydan-ı muârazaya davet edip, mağrur ve enaniyetli ve ediplerin ve beliğlerin damarlarına dokundurup, gururlarını kıracak bir tarzda der: *"Ya bir tek sûrenin mislini getiriniz veyahut dünyada ve âhirette helâket ve zilleti kabul ediniz!"*[2] diye ilân ettiği hâlde; o asrın muannid beliğleri, bir tek sûrenin mislini getirmekle kısa bir yol olan muârazayı bırakıp, uzun olan can ve mallarını tehlikeye atan muharebe yolunu ihtiyâr etmeleri[3] isbat eder ki o kısa yolda gitmek mümkün değildir.

Hem Kur'ân'ın dostları, Kur'ân'a benzemek ve taklit etmek şevkiyle ve düşmanları dahi Kur'ân'a mukabele ve tenkit etmek sevkiyle o vakitten beri yazdıkları ve yazılan ve telâhuk-u efkâr ile terakki eden milyonlarla Arabî kitaplar ortada geziyor. Hiçbirisinin ona yetişemediğini, hatta en âdi adam dahi dinlese elbette diyecek: "Bu Kur'ân, bunlara benzemez ve onların mertebesinde değil! Ya onların altında veya umumunun fevkinde olacak!" Umumunun altında olduğunu dünyada hiçbir fert, hiçbir kâfir, hatta hiçbir ahmak diyemez. Demek mertebe-i belâgatı umumun fevkindedir.

Hatta bir adam سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ[4] âyetini okudu, dedi ki: "Bu âyetin harika telâkki edilen belâgatını göremiyorum." Ona denildi: "Sen dahi bu seyyah gibi o zamana git, orada dinle!" O da kendini Kur'ân'dan evvel orada tahayyül ederken gördü ki; mevcudât-ı âlem perişan, karanlık,

---

[1] Bkz.: Bâkıllânî, *İ'câzü'l-Kur'ân* 1/250, 254; Kurtubî, *Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân* 1/76; İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 1/63.
[2] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/23-24; Yunus Sûresi, 10/38-39.
[3] Bkz.: Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/12; Bâkıllânî, *İ'câzü'l-Kur'ân* 1/20; Gazzî, *İtkân mâ yehsünü mine'l-ahbâri'd-dâireti ala'l-elsün* 2/1003.
[4] "Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ı tenzih ve tesbih eder." (Hadîd Sûresi, 57/1).

Beliğ: Söz, yazı veya şiir üstadı, edebiyatçı.
Fevk: Üst.
Helâket: Ölme, mahvolma.
İhtiyâr etmek: Tercih etmek, seçmek.
Mertebe-i belâgat: Edebî seviye.
Mevcudât-ı âlem: Kâinattaki bütün varlıklar.
Meydan-ı muâraza: Mücadele alanı.
Mukabele etmek: Karşılık vermek.
Mütefennin: İlim ve fen sahibi, uzman.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Tahayyül: Hayal etme, hayalde canlandırma.
Tâkat-ı beşer: İnsanın gücü, kapasitesi.
Telâhuk-u efkâr: Fikirlerin birbirine eklenmesi, fikir birikimi.
Telakki: Kabul etme, benimseme.
Zillet: Küçük düşme, hor ve hakir görülme.

câmid ve şuursuz ve vazifesiz olarak; hâlî, hadsiz, hudutsuz bir fezada; kararsız, fânî bir dünyada bulunuyorlar. Birden Kur'ân'ın lisanından bu âyeti dinlerken gördü:

Bu âyet, kâinat üstünde dünyanın yüzünde öyle bir perde açtı ve ışıklandırdı ki; bu ezelî nutuk ve bu sermedî ferman, asırlar sıralarında dizilen zîşuurlara ders verip gösteriyor ki; bu kâinat, bir câmi-i kebîr hükmünde başta semâvât ve arz olarak umum mahlûkâtı hayatdârâne zikir ve tesbihte ve vazife başında cûş u hurûşla mesûdâne ve memnunâne bir vaziyette bulunduruyor, diye müşâhede etti ve bu âyetin derece-i belâgatını zevkederek –sâir âyetleri buna kıyasla– Kur'ân'ın zemzeme-i belâgatı, arzın nısfını ve nev-i beşerin humsunu istilâ ederek haşmet-i saltanatı kemâl-i ihtiramla on dört asır bilâ-fâsıla idame ettiğinin binler hikmetlerinden bir hikmetini anladı.

Dördüncü Nokta: Kur'ân, öyle hakikatli bir halâvet göstermiş ki en tatlı bir şeyden dahi usandıran çok tekrar, Kur'ân'ı tilâvet edenler için değil usandırmak, belki kalbi çürümemiş ve zevki bozulmamış adamlara tekrar-ı tilâveti halâvetini ziyadeleştirdiği eski zamandan beri herkesçe müsellem olup darb-ı mesel hükmüne geçmiş.

Hem öyle bir tazelik ve gençlik ve şebâbet ve garâbet göstermiş ki on dört asır yaşadığı ve herkesin eline kolayca girdiği hâlde, şimdi nâzil olmuş gibi tazeliğini muhafaza ediyor. Her asır, kendine hitap ediyor gibi bir gençlikte görmüş. Her tâife-i ilmiye ondan her vakit istifade etmek için kesretle ve mebzuliyetle yanlarında bulundurdukları ve üslûb-u ifadesine ittibâ ve iktida ettikleri hâlde o, üslûbundaki ve tarz-ı beyanındaki garabetini aynen muhafaza ediyor.

Arz: Yeryüzü.
Bilâ-fâsıla: Aralıksız, kesintisiz.
Câmid: Cansız.
Câmi-i kebîr: Büyük câmi.
Cûş u hurûş: Coşup, taşma.
Darb-ı mesel: Halk deyimi, atasözü.
Derece-i belâgat: Edebi seviye, derece.
Ezelî Nutuk: Zaman üstü, zamanları aşan kelâm, hitap.
Garâbet: Alışılmamışlık, orijinallik.
Hâli: Boş, tenha, ıssız.
Halâvet: Tatlılık.
Haşmet-i saltanat: Saltanatın ihtişamı, göz kamaştırıcılığı.
Hayatdârâne: Canlı bir şekilde.
Hums: Beşte bir.
İktidâ: Bağlanma, arkasında olma.
İttibâ: Uyma, tâbi olma.
Kesret: Çok, çokluk.
Mebzuliyet: Yaygınlık, bolluk.
Memnunâne: Memnunlukla, sevinerek.
Mesûdâne: Mutlu bir şekilde.
Müsellem: Herkesçe kabul edilen.
Müşâhede etmek: Kalb ve ruh gözüyle görmek, şahit olmak.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Nısf: Yarı, yarım.
Semâvât: Gökler, feza.
Sermedî ferman: Ebedî ferman, buyruk.
Şebâbet: Gençlik, tâzelik.
Tâife-i ilmiye: İlim adamları.
Tarz-ı beyan: Anlatma, ifâde tarzı.
Tekrar-ı tilâvet: Tekrar tekrar okuma.
Üslûb-u ifade: İfade tarzı, üslûbu.
Zemzeme-i belâgat: Edebî nağme, sedâ.
Zîşuur: Akıl, şuur sahibi.

Beşincisi: Kur'ân'ın bir cenahı mâzide, bir cenahı müstakbelde, kökü ve bir kanadı eski peygamberlerin ittifaklı hakikatleri olduğu ve bu, onları tasdik ve teyid ettiği ve onlar dahi tevâfukun lisan-ı hâliyle bunu tasdik ettikleri gibi; öyle de evliya ve asfiya gibi ondan hayat alan semereleri ve hayattar tekemmülleriyle şecere-i mübarekelerinin hayattar, feyizdâr ve hakikat-medar olduğuna delâlet eden ve ikinci kanadının himâyesi altında yetişen ve yaşayan velâyetin bütün hak tarikatları ve İslâmiyet'in bütün hakikatli ilimleri, Kur'ân'ın ayn-ı hak ve mecma-ı hakâik ve câmiiyette misilsiz bir harika olduğuna şehâdet eder.

Altıncısı: Kur'ân'ın altı ciheti nurânîdir, sıdk ve hakkaniyetini gösterir, evet;

- altında *hüccet ve burhan direkleri*,
- üstünde *sikke-i i'câz lem'aları*,
- önünde ve hedefinde *saadet-i dareyn hediyeleri*,
- arkasında nokta-yı istinadı, *vahy-i semâvî hakikatleri*,
- sağında *hadsiz ukûl-ü müstakîmenin delillerle tasdikleri*,
- solunda *selim kalblerin ve temiz vicdanların ciddî itmînanları ve samimî incizabları ve teslimleri*, Kur'ân'ın fevkalâde, harika, metin ve hücum edilmez bir kal'a-yı semâviye-i arziye olduğunu isbat ettikleri gibi altı makamdan dahi onun ayn-ı hak ve sâdık olduğuna ve beşerin kelâmı olmadığına, hem yanlış olmadığına imza eden; *başta, bu kâinatta dâima güzelliği izhar,*

Asfiya: İlim ve takvalarıyla peygamberlerin gerçek vârisi olan seçkin veliler.
Ayn-ı hak: Doğrunun ta kendisi, tamamen doğru.
Câmiiyet: Şümûllü, kapsamlı olma, her şeyi içine alma.
Cenah: Kanat, taraf, yön.
Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.
Evliya: Veliler, Allah dostları.
Feyizdâr: Feyizli, bereketli, ilâhî lütufa ermiş.
Hakikat-medar: Gerçeğin sebebi, vesilesi.
Hayattar: Canlı, hayat sahibi.
Himâye: Koruma, gözetme.
Hüccet / burhan: Delil.
İncizâb: Cezb olma, bağlanma.
İtmînan: Tam tamına emin olma, tatmin olma, iç huzuru.
Kal'a-yı semâviye-i arziye: Yeri ve göğü kuşatan muhteşem kale.
Lem'a: Parıltı.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.
Mâzi ve müstakbel: Geçmiş ve gelecek.
Mecma-ı hakâik: Gerçekler, doğrular bütünü.
Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.
Nurânî: Nurlu, pırıl pırıl.
Saadet-i dâreyn: Dünya ve ahiret mutluluğu.
Selim: Sağlam, temiz.
Sıdk: Doğruluk, doğru sözlülük.
Sikke-i i'câz: İnsanları benzerini yapmaktan âciz bıraktığını, mu'cize olduğunu gösteren damga, mühür.
Şecere-i mübareke: Bereketli ağaç.
Tekemmül: Gelişme, mükemmelleşme, olgunlaşma.
Tevâfuk: Aynı noktada birleşme, birbirine paralel olma.
Tilâvet etmek: Okumak.
Ukûl-ü müstakîme: Doğru, dürüst akıllar.
Vahy-i semâvî: Gökler ötesi âlemlerden gelen ilâhi mesaj.

iyiliği ve doğruluğu himâye ve sahtekârları ve müfterileri imha ve izale etmek âdetini bir düstur-u faaliyet ittihaz eden bu kâinatın Mutasarrıf'ı, o Kur'ân'a âlemde en makbul, en yüksek, en hâkimâne bir makam-ı hürmet ve bir mertebe-i muvaffakiyet vermesiyle onu tasdik ve imza ettiği gibi, İslâmiyet'in menbaı ve Kur'ân'ın tercümanı olan Zât'ın (aleyhissalâtü vesselâm) herkesten ziyade ona itikat ve ihtiramı.. ve nüzûlü zamanında uyku gibi bir vaziyet-i nâimânede bulunması..[1] *ve sâir kelâmları ona yetişememesi ve bir derece benzememesi.. ve ümmiyetiyle beraber gitmiş ve gelecek hakikî hâdisât-ı kevniyeyi, gaybiyâne, Kur'ân ile tereddütsüz ve itmînan ile beyan etmesi.. ve çok dikkatli gözlerin nazarı altında hiçbir hile, hiçbir yanlış vaziyeti görülmeyen o Tercüman'ın bütün kuvvetiyle Kur'ân'ın her bir hükmüne iman edip tasdik etmesi.. ve hiçbir şey O'nu sarsmaması; Kur'ân'ın semâvî, hakkaniyetli ve kendi Hâlık-ı Rahîm'inin mübarek kelâmı olduğunu imza ediyor.*

Hem nev-i insanın humsu, belki kısm-ı âzamı, göz önündeki o Kur'ân'a müncezibâne ve dindârâne irtibatı ve hakikat-perestâne ve müştâkâne kulak vermesi.. ve çok emarelerin ve vâkıaların ve keşfiyatın şehâdetiyle cin[2] ve melek ve ruhânîlerin[3] dahi, tilâveti vaktinde pervane gibi hakperestâne etrafında toplanması, Kur'ân'ın kâinatça makbuliyetine ve en yüksek bir makamda bulunduğuna bir imzadır.

---

[1] Meselâ Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) Kevser Sûresi'nin uykuda geldiğine dair bkz.: Müslim, *Salât* 53; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân* (97) 1; Nesâî, *İftitâh* 21.

[2] Bkz.: Cin Sûresi, 72/1-2; Ahkaf Sûresi, 46/29; Hâkim, *Müstedrek* 2/495.

[3] Bkz.: Buhârî, *Menâkıb* 25; Müslim, *Salâtü'l-müsâfirîn* 240, *Zikir* 38.

Dindârâne: Dindarca.
Düstur-u faaliyet: Hareket, işleyiş prensibi.
Gaybiyâne: Gaybî olarak, görmeden, bilmeden.
Hâdisât-ı kevniye: Kâinattaki olaylar.
Hakikat-perestâne: Hakperestçe.
Hâkimâne: Hükmeder, hükmedene yakışır bir tarzda.
Hâlık-ı Rahîm: Pek merhametli Yüce Yaratıcı.
Hums: Beşte bir.
İhtiram: Hürmet etme, saygı gösterme.
İtikat: İnanma, iman etme.
İttihaz etmek: Edinmek, kabul etmek.
İzâle etmek: Yok etmek.
İzhar: Gösterme, belirtme.
Keşfiyat: Allah dostlarının ilâhi ihsan ve ilhâm ile keşfettiği sırlar, hakikatler.
Kısm-ı âzam: Çoğunluk, çok büyük kısım.
Makam-ı hürmet: Saygı, hürmet konumu.
Mertebe-i muvaffakiyet: Başarı, üstünlük derecesi.
Mutasarrıf: İşleri yürüten, yöneten.
Müfterî: İftira eden.
Müncezibâne: İlâhi cezbeye kendini kaptırmış, bağlanmış bir şekilde.
Müştâkâne: Büyük bir özlemle.
Nüzul: İniş, inme.
Ruhanî: Vücûdu maddi olmayan, ruh sahibi varlık (melek, cin gibi).
Ümmiyet: Herhangi bir eğitim almamış olmak, okuma yazma bilmemek.
Vâkıa: Hâdise, olay.
Vaziyet-i nâimâne: Uyur gibi bir vaziyet, uyuklama hâli.

Hem nev-i beşerin umum tabakaları, en gabî ve âmiden tut, ta en zeki ve âlime kadar her birisi, Kur'ân'ın dersinden tam hisse almaları ve en derin hakikatleri fehmetmeleri.. ve yüzlerle fen ve ulûm-u İslâmiye'nin ve bilhassa şeriat-ı kübrânın büyük müçtehitleri ve Usûlü'd-din ve İlm-i Kelâm'ın dâhi muhakkikleri gibi her tâife, kendi ilimlerine ait bütün hâcâtını ve cevaplarını Kur'ân'dan istihrac etmeleri, Kur'ân'ın menba-ı hak ve maden-i hakikat olduğuna bir imzadır.

Hem edebiyatça en ileri bulunan Arap edipleri, –İslâmiyet'e girmeyenler– şimdiye kadar muârazaya pek çok muhtaç oldukları hâlde, Kur'ân'ın i'câzından yedi büyük vechi varken, yalnız bir tek vechi olan belâgatının, tek bir sûrenin mislini getirmekten istinkâfları.. ve şimdiye kadar gelen ve muâraza ile şöhret kazanmak isteyen meşhur beliğlerin ve dâhi âlimlerin onun hiçbir vech-i i'câzına karşı çıkamamaları ve âcizâne sükût etmeleri, Kur'ân'ın mu'cize ve tâkat-i beşerin fevkinde olduğuna bir imzadır.

Evet bir kelâm, *"Kimden gelmiş ve kime gelmiş ve niçin?" denilmesiyle kıymeti ve ulviyeti ve belâgatı tezahür etmesi noktasından Kur'ân'ın misli olamaz ve ona yetişilemez. Çünkü Kur'ân, bütün âlemlerin Rabbi ve Hâlık'ının hitabı ve konuşması.. ve hiçbir cihette taklidi ve tasannuu ihsas edecek bir emare bulunmayan bir mükâlemesi.. ve bütün insanların belki bütün mahlûkâtın nâmına meb'us ve nev-i beşerin en meşhur ve namdâr muhatabı bulunan ve o muhatabın kuvvet ve vüs'at-i imanı, koca İslâmiyet'i tereşşuh*

Âcizâne: Âcizlik içinde.
Âmi: Sıradan biri, fazla bilgili
Belâgat: Edebiyat. Güzel, kusursuz ve yerinde ifade etme.
Beliğ: Söz, yazı veya şiir üstadı, edebiyatçı.
Edip: Edebiyatçı, şair veya yazar.
Fehm etmek: Anlamak.
Fevk: Üst.
Gabî: Zeki olmayan, aklı kıt kimse.
Hâcât: İhtiyaçlar.
İ'câz: Kur'ân-ı Kerim'in insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan mu'cize üslubu.
İhsas etmek: Hissettirmek, belli etmek.
İstihraç etmek: Bazı emarelerden, işaretlerden o şeyin bütününe dair bilgi veya neticeyi çıkarmak.
İstinkâf: Çekinme, kaçınma.
Maden-i hakikat: Hakikat madeni.
Meb'us: Gönderilen, gönderilmiş.
Memba-ı hak: Hakikat kaynağı.
Muâraza: Karşı koyma, mücadele.
Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimse.
Müçtehit: Dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarma bilgi ve kabiliyetine sahip olan kimse.
Mükâleme: Konuşma olmayan kimse.
Sükût etmek: Susmak.
Şeriat-i kübrâ: Pek yüce, pek büyük İslâm Hukuku.
Tâkat-i beşer: İnsanın gücü, kapasitesi.
Tasannû: Sunilik, yapmacıklık.
Tereşşuh: Sızma, kaynaklanma, meydana çıkma.
Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirmek.
Ulûm-u İslâmiye: İslâmi ilimler.
Ulviyet: Üstünlük, yücelik.
Usûlü'd-din / İlm-i Kelâm: Akâid İlmi. İslâm'ın inanca ait meselelerini inceleyen ilim dalı.
Vech-i i'câz: Mu'cize üslubunun özelliği, yönü.
Vüs'at-i iman: İman enginliği, genişliği.

edip sahibini "Kâb-ı Kavseyn" makamına çıkararak muhatab-ı samedâniyeye mazhariyetle nüzûl eden.. ve saadet-i dareyne dair ve hilkat-i kâinatın neticelerine ve ondaki rabbânî maksatlara ait mesâili ve o muhatabın bütün hakâik-i İslâmiye'yi taşıyan en yüksek ve en geniş olan imanını beyan ve izah eden.. ve koca kâinatın bir harita, bir saat, bir hâne gibi her tarafını gösterip, çevirip, onları yapan sanatkârı, tavrıyla ifade ve tâlim eden Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın elbette mislini getirmek mümkün değildir ve derece-i i'câzına yetişilmez.

Hem Kur'ân'ı tefsir eden ve bir kısmı otuz-kırk, hatta yetmiş cild olarak birer tefsir yazan yüksek zekâlı, müdakkik binlerle mütefennin ulemânın senedleri ve delilleriyle beyan ettikleri Kur'ân'daki hadsiz meziyetleri ve nükteleri ve hâsiyetleri ve sırları ve âlî manaları ve umûr-u gaybiyenin her nev'inden kesretli gaybî ihbarları izhar ve isbat etmeleri.. ve bilhassa Risale-i Nur'un yüz otuz kitabının her biri, Kur'ân'ın bir meziyetini, bir nüktesini kat'i burhanlarla isbat etmesi ve bilhassa Mu'cizât-ı Kur'âniye Risalesi.. şimendifer ve tayyare gibi medeniyetin harikalarından çok şeyleri Kur'ân'dan istihraç eden Yirminci Söz'ün İkinci Makamı.. ve Risale-i Nur'a ve elektriğe işaret eden âyetlerin işârâtını bildiren İşârât-ı Kur'âniye nâmındaki Birinci Şuâ.. ve huruf-u Kur'âniyenin, ne kadar muntazam, esrarlı ve manalı olduğunu gösteren Rumuzât-ı Semâniye nâmındaki sekiz küçük risaleler.. ve Sûre-i Feth'in âhirki âyetinin beş vecihle ihbar-ı gaybî cihetinde mu'cizeliğini isbat eden küçük bir risale gibi Risale-i Nur'un her bir cüz'ü, Kur'ân'ın bir hakikatini, bir nurunu izhar etmesi, Kur'ân'ın misli olmadığına ve mu'cize ve harika olduğuna ve bu âlem-i şehâdette âlem-i gaybın lisanı ve bir Allâmü'l-guyûb'un kelâmı bulunduğuna bir imzadır.

Âlem-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların ve hâdiselerin âlemi.
Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılanları ihtiva eden âlem.
Âli: Yüce, yüksek.
Allâmü'l-guyûb: Bütün bilinmezleri en iyi bilen Hz. Allah.
Derece-i i'câz: Mu'cize derecesi.
Gaybî ihbar: Gayba ait, bilinmeyen şeylerden bahsetme, haber verme.
Hakâik-i İslâmiye: İslâmî hakikatler.
Hâsiyet: Özellik, vasıf, hususiyet.
Hilkat-i kâinat: Kâinatın yaratılışı.
Huruf-u Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim harfleri.
İşârât: İşaretler, dolaylı manalar.
İzhar: Ortaya çıkarma, gösterme.
Kâb-ı Kavseyn: Yayın iki ucu arasındaki mesafe. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Miraç'ta Cenab-ı Hakk'a yaklaştığı, mahiyeti bizce meçhul makam. İmkân ve Vücûb arası.
Kesret: Çokluk, çoğunluk.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
Mesâil: Meseleler.
Meziyet: Ayırıcı vasıf, üstün özellik.
Müdakkik: İnceleme ve araştırmalarında alabildiğine hassas, dikkatli ve titiz ilim adamı
Mütefennin: İlim ve fen sahibi, uzman.
Rabbânî: Rabb'e ait, ilâhî.
Şimendifer: Tren.
Tâlim etmek: Öğretmek.
Umûr-u gaybiye: Gayba ait; görünmeyen şeyler, işler.

İşte altı noktada ve altı cihette ve altı makamda işaret edilen Kur'ân'ın mezkûr meziyetleri ve hâsiyetleri içindir ki; haşmetli hâkimiyet-i nurâniyesi ve azametli saltanat-ı kudsiyesi, asırların yüzlerini ışıklandırarak zemin yüzünü dahi bin üç yüz sene tenvir ederek kemâl-i ihtiramla devam etmesi.. hem o hâsiyetleri içindir ki Kur'ân'ın her bir harfi, hiç olmazsa on sevabı ve on hasenesi olması ve on meyve-i bâkî vermesi.. hatta bir kısım âyâtın ve sûrelerin her bir harfi, yüz ve bin ve daha ziyade meyve vermesi..[1] ve mübarek vakitlerde her harfin nuru ve sevabı ve kıymeti ondan yüzlere çıkması[2] gibi kudsî imtiyazları kazanmış, diye dünya seyyahı anladı ve kalbine dedi:

"İşte böyle her cihetle mu'cizâtlı bu Kur'ân, sûrelerinin icmâıyla ve âyâtının ittifakıyla ve esrar u envarının tevâfukuyla ve semerât ve âsârının tetâbukuyla bir tek Vâcibü'l-vücûd'un vücûduna ve vahdetine ve sıfât ve esmâsına delillerle isbat suretinde öyle şehâdet etmiş ki; bütün ehl-i imanın hadsiz şehâdetleri, onun şehâdetinden tereşşüh etmişler."

İşte bu yolcunun Kur'ân'dan aldığı ders-i tevhid ve imana kısa bir işaret olarak **Birinci Makam'ın On Yedinci Mertebesi'nde böyle:**

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **الْقُرْاٰنُ الْمُعْجِزُ الْبَيَانِ** الْمَقْبُولُ الْمَرْغُوبُ لِأَجْنَاسِ الْمَلَكِ وَالْإِنْسِ وَالْجَانِّ، الْمَقْرُوءُ كُلُّ اٰيَاتِهِ فِي كُلِّ دَقِيقَةٍ بِكَمَالِ الْاِحْتِرَامِ، بِأَلْسِنَةِ مِئَاتِ الْمَلاَيِينِ مِنْ نَوْعِ

---

[1] Kur'ân okurken her bir harfine on sevap verileceğine dair bkz.: Tirmizî, *Fezâilü'l-Kur'ân* 16; Dârimî, *Fezâilü'l-Kur'ân* 1; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/118.

[2] Gece namazında on ayet okuyana yüz sevap[*1], günde yüz defa İhlâs Sûresini okuyana bin beş yüz sevap[*2], Kadir gecesinde ise otuz bin sevap[*3] verilmesi gibi...

[*1] İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/202; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 4/6.

[*2] Ebû Ya'lâ, *Müsned* 6/103.

[*2] Kadir Sûresi, 97/3.

Âsâr: Eserler, izler.
Âyât: Âyetler.
Azamet: Büyüklük, ululuk.
Ehl-i iman: İnananlar, müminler.
Esrar u envar: Sırlar ve nurlar.
Hâkimiyet-i nurâniye: Pırıl pırıl, kusursuz hâkimiyet.
Hasene: Sevap, iyilik.
Haşmet: İhtişam, yücelik.
İcmâ: İttifak.
Kemâl-i ihtiram: Son derece, büyük bir saygı, hürmet.
Kudsî: Kutsal, mukaddes.
Meyve-i bâkî: Bitmeyen, tükenmeyen meyve.
Mezkûr: Geçen, zikredilen.
Saltanat-ı kudsiye: Mukaddes, yüce saltanat, idare.
Semerât: Meyveler, neticeler.
Sıfât ve esmâ: Sıfatlar ve isimler.
Tenvir etmek: Aydınlatmak, nurlandırmak.
Tetâbuk: Birbirine mutabık, uygun olma.
Tevâfuk: Aynı noktada birleşme, birbirine paralel olma.
Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Vahdet: Allah'ın birliği.
Vücûd: Allah'ın varlığı.

الْإِنْسَانِ، الدَّائِمُ سَلْطَنَتُهُ الْقُدْسِيَّةُ عَلَى أَقْطَارِ الْأَرْضِ وَالْأَكْوَانِ، وَعَلَى وُجُوهِ الْأَعْصَارِ وَالزَّمَانِ، وَالْجَارِي حَاكِمِيَّتُهُ الْمَعْنَوِيَّةُ النُّورَانِيَّةُ عَلَى نِصْفِ الْأَرْضِ وَخُمُسِ الْبَشَرِ فِي أَرْبَعَةَ عَشَرَ عَصْرًا بِكَمَالِ الْاِحْتِشَامِ. وَكَذَا شَهِدَ وَبَرْهَنَ بِإِجْمَاعِ سُوَرِهِ الْقُدْسِيَّةِ السَّمَاوِيَّةِ، وَبِاتِّفَاقِ اٰيَاتِهِ النُّورَانِيَّةِ الْإِلٰهِيَّةِ، وَبِتَوَافُقِ أَسْرَارِهِ وَأَنْوَارِهِ، وَبِتَطَابُقِ حَقَائِقِهِ وَثَمَرَاتِهِ وَاٰثَارِهِ بِالْمُشَاهَدَةِ وَالْعِيَانِ.

denilmiştir.

Sonra bir fakir insana değil fânî ve muvakkat bir tarlayı, bir hâneyi, belki koca kâinatı ve dünya kadar bir mülk-ü bâkîyi kazandıran.. ve bir fânî adama ebedî bir hayatın levâzımâtını bulduran.. ve ecelin darağacını bekleyen bir bîçareyi, idam-ı ebedîden kurtaran.. ve saadet-i sermediyenin hazinesini açan en kıymettar sermaye-i insaniyenin iman olduğunu bilen mezkûr misafir ve hayat yolcusu, kendi nefsine dedi ki: *"Haydi, ileri! İmanın hadsiz mertebelerinden bir mertebe daha kazanmak için* ***kâinatın heyet-i mecmûasına*** *müracaat edip, o da ne diyor, dinlemeliyiz; erkânından ve eczasından aldığımız dersleri tekmil ve tenvir etmeliyiz!"* diye, Kur'ân'dan aldığı geniş ve ihatalı bir dürbün ile baktı, gördü:

Bu kâinat, o kadar mânidâr ve muntazamdır ki; mücessem bir kitab-ı sübhânî.. ve cismânî bir kur'ân-ı rabbânî.. ve müzeyyen bir saray-ı samedânî.. ve muntazam bir şehr-i rahmânî suretinde görünüyor. O kitabın bütün sûreleri, âyetleri ve kelimâtları, hatta harfleri ve bâbları ve fasılları ve sayfaları ve satırları, umumunun her vakit mânidârâne mahv u isbatları ve hakîmâne tağyir ve tahvilleri, icmâ ile bir Alîm-i külli şey'in ve bir Kadîr-i külli şey'in

---

Alîm-i külli şey: Her şeyi bilen, Hz. Allah.
Bâb: Bölüm, kısım.
Cismânî: Cisimden olan, maddi.
Eczâ: Bölümler, kısımlar.
Erkân: Esaslar, temeller.
Hakîmâne: Hikmetlice, yerli yerince.
Heyet-i mecmûa: Genel yapı.
İdam-ı ebedî: Ebediyen yok olma.
İsbat: Varlığını devam ettirme.
Kadîr-i külli şey: Her şeye gücü yeten, Hz. Allah.
Kitab-ı sübhânî: Cenâb-ı Hakk'ın icraatlarının okunacağı mükemmel, kusursuz kâinat kitabı.
Kur'ân-ı rabbânî: Varlıkların ihtiyaç duyacağı her türlü icraatın Cenâb-ı Hakk'ın sınırsız ilim, irade ve kudretiyle kaydedildiği ve yerine getirildiği kâinat kitabı.
Levâzımât: Lâzım olan, gerekli olan her şey.
Mahv: Varlığını ortadan kaldırma.
Mânidârâne: Manalı olarak.
Muvakkat: Kısa süreli, geçici.
Mücessem: Cisme bürünmüş, cisim hâlini almış.
Mülk-ü bâki: Kalıcı, dâimi mülk.
Müzeyyen: Ziynetli, süslü.
Saadet-i sermediye: Sürekli, bitmeyen mutluluk, cennet hayatı.
Saray-ı samedanî: Cenâb-ı Hakk'ın varlığın her türlü ihtiyacına göre donattığı mükemmel saray.
Sermaye-i insaniye: İnsanın sermayesi, asıl serveti, ana kazancı.
Şehr-i rahmânî: Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz, yüce rahmetinin tecellileriyle donattığı şehir.
Tağyir ve tahvil: Değiştirip başka hâle sokma.
Tekmil: Bitirme, tamamlama.

ve bir Musannif'in, her şeyde her şeyi gören ve her şeyin her şeyi ile münasebetini bilen, riâyet eden bir Nakkâş-ı Zülcelâl'in ve bir Kâtib-i Zülkemâl'in vücûdunu ve mevcudiyetini bilbedâhe ifade ettikleri gibi; bütün erkân ve envâıyla ve ecza ve cüz'iyatıyla ve sekeneleri ve müştemilâtıyla ve vâridat ve masârifatıyla ve onlarda maslahatkârâne tebdilleriyle ve hikmet-perverâne tecditleriyle bilittifak, hadsiz bir kudret ve nihâyetsiz bir hikmetle iş gören âlî bir Usta'nın ve misilsiz bir Sâni'in mevcudiyetini ve vahdetini bildiriyorlar. Ve kâinatın azametine münasip *iki büyük ve geniş hakikatin* şehâdetleri, kâinatın bu büyük şehâdetini isbat ediyorlar.

Birinci Hakikat: Usûlü'd-din ve İlm-i Kelâm'ın dâhi ulemâsının ve hükemâ-yı İslâmiye'nin gördükleri ve hadsiz burhanlarla isbat ettikleri *hudûs ve imkân* hakikatlaridir.

Onlar demişler ki: "Madem, âlemde ve her şeyde tagayyür ve tebeddül var; elbette fânîdir, hâdistir, kadîm olamaz. Madem hâdistir, elbette onu ihdas eden bir Sâni' var. Ve madem her şeyin zâtında vücûdu ve ademi, –bir sebep bulunmazsa– müsavidir, elbette vâcib ve ezelî olamaz. Ve madem muhal ve bâtıl olan devir ve teselsül ile birbirini îcad etmek, mümkün olmadığı kat'î burhanlarla isbat edilmiş; elbette öyle bir Vâcibü'l-vücûd'un mevcudiyeti lâzımdır ki; nazîri, mümtenî.. misli, muhal.. ve bütün mâadâsı, mümkin.. ve mâsivâsı, mahlûku olacak…"

Âli: Yüce.
Bâtıl: Yanlış, gerçek dışı.
Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.
Bilittifak: İttifakla, fikir birliği ile.
Burhan: Delil.
Cüz'iyat: Küçük şeyler.
Envâ: Türler.
Hâdis: Sonradan olan.
Hikmet-perverâne: Her şeyin yerli yerince olması gözetilmiş bir tarzda.
Hudûs: Sonradan olma, yok iken varlık kazanma. Kâinatta meydana gelen her şeyde bir oluşum, değişim ve başkalaşım var ise elbette bu varlıklar kendi başlarına bunları yapamayacağına göre ezeli ve ebedi bir kudret bunları yapıyor ve değiştiriyor demektir.
Hükemâ-yı İslâmiye: Müslüman felsefeciler.
Îcad etmek: Vücûda getirmek, var etmek.
İhdas etmek: Meydana getirmek, yapmak, var etmek.
İmkân: Bir şeyin varlığının veya yokluğunun olabilirlilik açısından eşit olması. Eğer bir şey varolma veya olmama adına kendi başına bir şey yapamıyorsa elbette onun olmasını dileyen ve yapan başka bir kudret vardır.
Kadîm: Başlangıcı olmayan, ezelî.
Kâtib-i Zülkemâl: Her şeyi mükemmel, kusursuz yazan Hz. Allah.
Mâadâ / mâsivâ: Kendinden başka her şey.
Maslahatkârâne: Faydalarını, menfaatlerini gözetir bir tarzda.
Muhal: İmkânsız.
Musannif: Belirli bir düzene göre tertip eden, sınıflayan.
Mümtenî: İmkânsız.
Müsâvi: Eşit, denk.
Müştemilât: Bir şeyin içinde bulunan, ona bağlı şeyler.
Nakkâş-ı Zülcelâl: Yüce Sanatkâr.
Nazîr: Benzer, denk.
Sâni': Sanatlı yapan, sanatkâr.
Sekene: Nüfus, halk.
Tagayyür / tebeddül: Başkalaşma, değişme.
Tebdil: Değiştirme.
Tecdit: Yenileme.
Teselsül: Art arda gelme, birbirini takip etme, zincirleme.
Usûlü'd-din / İlm-i Kelâm: Akâid İlmi. İslâm'ın inanca ait meselelerini inceleyen ilim dalı.
Vâcib: Varlığı kendinden olan.
Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Vâridat ve masârifat: Gelirler ve giderler.
Vücûd ve adem: Varlık ve yokluk.

Evet *hudûs hakikati*, kâinatı istilâ etmiş. Çoğunu göz görüyor, diğer kısmını akıl görüyor. Çünkü gözümüzün önünde her sene güz mevsiminde öyle bir âlem vefat eder ki; her birisinin hadsiz efradı bulunan ve her biri zîhayat bir kâinat hükmünde olan yüz bin nevi nebâtât ve küçücük havyanât, o âlem ile beraber vefat ederler. Fakat o kadar intizam ile bir vefattır ki; haşir ve neşirlerine medar olan ve rahmet ve hikmetin mu'cizeleri, kudret ve ilmin harikaları bulunan çekirdekleri ve tohumları ve yumurtacıkları baharda yerlerinde bırakıp, defter-i a'mâllerini ve gördükleri vazifelerin programlarını onların ellerine vererek, Hafîz-i Zülcelâl'in himâyesi altında, hikmetine emanet eder sonra vefat ederler. Ve bahar mevsiminde haşr-i âzamın yüz bin misali ve numûne ve delilleri hükmünde olarak o vefat eden ağaçlar ve kökler ve bir kısım hayvancıklar, aynen ihya ve diriliyorlar. Ve bir kısmının dahi kendi yerlerinde emsalleri ve aynen onlara benzeyenleri îcad ve ihya olunuyor. Ve geçen baharın mevcudâtı, işledikleri amellerin ve vazifelerin sahifelerini ilânât gibi neşredip وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ[1] âyetinin bir misalini gösteriyorlar.

Hem heyet-i mecmûa cihetinde, her güzde ve her baharda büyük bir âlem vefat eder ve taze bir âlem vücûda gelir. Ve o vefat ve hudûs, o kadar muntazam cereyan ediyor ve o vefat ve hudûsta, gayet intizam ve mizanla o kadar nevilerin vefiyâtları ve hudûsları oluyor ki; güya *dünya öyle bir misafirhânedir ki zîhayat kâinatlar ona misafir olurlar ve seyyah âlemler ve seyyar dünyalar ona gelirler, vazifelerini görürler, giderler.*

İşte bu dünyada böyle hayattar dünyaları ve vazifedar kâinatları kemâl-i ilim ve hikmet ve mizanla ve muvâzene ve intizam ve nizamla ihdas ve îcad

---

[1] "Hesap defterleri açıldığı zaman..." (Tekvir Sûresi, 81/10).

Defter-i a'mâl: Amel defteri. Her varlığın işlediği bütün fiillerinin kaydedildiği defter.
Hâfiz-i Zülcelâl: Yaş kuru, küçük büyük, değerli değersiz her varlığı hayatının devamı ve muhasebesi için mükemmel bir intizamla koruyup muhafaza eden Ulu Allah.
Haşr-i âzam: Kıyâmetten sonra dirilip haşir meydanında toplanma.
Heyet-i mecmûa: Genel yapı.
Himâye: Koruma, gözetme.
İhyâ: Hayat verme, diriltme.
İstilâ: Yayılma, kaplama.
Kemâl-i ilim: Mükemmel, kusursuz ilim.
Medar: Dayanak noktası, sebep.
Mümkin: Olması veya olmaması kendi iktidar ve iradesinde olmayan her varlık.
Seyyah / seyyar: Gezgin, gezen; hareket halinde olan, sabit olmayan.
Vefiyât: Vefatlar, ölümler.
Zîhayat: Canlı.

edip, rabbânî maksatlarda ve ilâhî gayelerde ve rahmânî hizmetlerde kadîrâne istîmal ve rahîmâne istihdam eden bir Zât-ı Zülcelâl'in vücûb-u vücûdu ve hadsiz kudreti ve nihâyetsiz hikmeti, bilbedâhe güneş gibi akıllara görünüyor. Hudûs mesâilini Risale-i Nur'a ve muhakkikîn-i kelâmiyenin kitaplarına havale ile o bahsi kapıyoruz.

Amma *imkân ciheti* ise o da kâinatı istilâ ve ihata etmiş. Çünkü görüyoruz ki her şey; küllî ve cüz'î bulunsun, büyük ve küçük olsun, arştan ferşe, zerrâttan seyyârâta kadar her mevcut, mahsus bir zât ve muayyen bir suret ve mümtaz bir şahsiyet ve has sıfatlar ve hikmetli keyfiyetler ve maslahatlı cihazlar ile dünyaya gönderiliyor.

• *Hâlbuki o mahsus zâta ve o mahiyete, hadsiz imkânât içinde o hususiyeti vermek…*

• *Hem suretler adedince imkânlar ve ihtimaller içinde o nakışlı ve fârikalı ve münasip o muayyen sureti giydirmek…*

• *Hem, hemcinsinden olan eşhasın miktarınca imkânlar içinde çalkanan o mevcuda, o lâyık şahsiyeti imtiyazla tahsis etmek…*

• *Hem sıfatların nevileri ve mertebeleri sayısınca imkânlar ve ihtimaller içinde şekilsiz ve mütereddit bulunan o masnûa, o has ve muvafık maslahatlı sıfatları yerleştirmek…*

• *Hem hadsiz yollar ve tarzlarda bulunması mümkün olması noktasında hadsiz imkânât ve ihtimalât içinde mütehayyir, sergerdân, hedefsiz o mahlûka, o hikmetli keyfiyetleri ve inâyetli cihazları takmak ve teçhiz etmek,* elbette

---

Arş: Gökyüzü.
Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.
Eşhas: Şahıslar, fertler.
Fârikalı: Ayırt edilen, farklı.
Ferş: Yer, yeryüzü.
İmkânat: Olabilirlikler.
İmtiyaz: Benzerlerinden farklılık, belirginlik.
İnâyet: Cenab-ı Hakk'ın her şeyi en mükemmel bir sistem, intizam ve denge içerisinde yaratması.
İstihdam: Çalıştırma, hizmet ettirme.
İstîmal: Kullanma.
Kadîrâne: Her şeye gücü yeten, mutlak ve sınırsız bir kudretle.
Keyfiyet: Nitelik.
Maslahat: Fayda, menfaat.
Masnû: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.
Mesâil: Meseleler, konular.
Muayyen: Belirli.
Muhakkikîn-i kelâmiye: İslâm'ın inanç esaslarını kılı kırk yararcasına inceleyen, araştıran âlimler.
Muvafık: Uygun, münasip.
Mümtaz: Seçkin, ayrıcalıklı, üstün.
Mütehayyir: Şaşkın.
Mütereddit: Bir kararda kalamayan, istikrarsız, kararsız.
Rahîmâne: Sonsuz ve sınırsız bir merhamet ile.
Sergerdân: Sersem, şaşkın.
Seyyârât: Gezegenler.
Tahsis etmek: Her varlığa kendine has özellikler vermek, hususiyet lütfetmek.
Teçhiz: Donatma, hazırlama.
Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.
Zât-ı Zülcelâl: Yüceler Yücesi Ulu Zât.
Zerrât: Zerreler, atomlar veya molekül gibi maddenin en küçük parçaları.

küllî ve cüz'î bütün mümkinât adedince ve her mümkinin mezkûr mahiyet ve hüviyet, heyet ve suret, sıfat ve vaziyetinin imkânâtı adedince tahsis edici, tercih edici, tayin edici, ihdas edici bir Vâcibü'l-vücûd'un vücûb-u vücûduna ve hadsiz kudretine ve nihâyetsiz hikmetine.. ve hiçbir şey ve hiçbir şe'n, O'ndan gizlenmediğine..[1] ve hiçbir şey O'na ağır gelmediğine..[2] ve en büyük bir şey, en küçük bir şey gibi O'na kolay geldiğine..[3] ve bir baharı bir ağaç kadar, ve bir ağacı bir çekirdek kadar sühûletle îcad edebildiğine işaretler ve delâletler ve şehâdetler, imkân hakikatinden çıkıp kâinatın bu büyük şehâdetinin bir kanadını teşkil ederler.

Kâinatın şehâdetini, her iki kanadı ve iki hakikatiyle Risale-i Nur eczaları ve bilhassa Yirmi İkinci ve Otuz İkinci Sözler, ve Yirminci ve Otuz Üçüncü Mektuplar tamamıyla isbat ve izah ettiklerinden onlara havale ederek bu pek uzun kıssayı kısa kestik.

Kâinatın heyet-i mecmûasından gelen büyük ve küllî şehâdetin ikinci kanadını isbat eden **ikinci hakikat:**

Bu mütemâdiyen çalkanan inkılâplar ve tahavvülâtlar içinde vücûdunu ve hizmetini ve zîhayat ise hayatını muhafazaya ve vazifesini yerine getirmeye çalışan mahlûkâtta kuvvetlerinin bütün bütün haricinde bir *teavün* hakikati görünüyor. Meselâ unsurları, zîhayatın imdadına.. hususan bulutları, nebâtâtın mededine.. ve nebâtâtı dahi hayvanâtın yardımına.. ve havyanât ise insanların muâvenetine.. ve memelerin kevser gibi sütleri, yavruların beslenmelerine.. ve zîhayatların iktidarları haricindeki pek çok hacetleri ve erzakları, umulmadık yerlerden onların ellerine verilmesi.. hatta zerrât-ı taamiye dahi hüceyrât-ı bedeniyenin tamirine koşmaları gibi teshir-i rabbânî ile ve istihdam-ı rahmânî ile, hakikat-i teavünün pek çok misalleri doğrudan doğruya

---

[1] Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/5-6; İbrahim Sûresi, 14/38…
[2] Bkz.: İbrahim Sûresi, 14/20; Fâtır Sûresi, 35/17.
[3] Bkz.: Hac Sûresi, 22/70; Ankebût Sûresi, 29/19; Fâtır Sûresi, 35/11; Lokman Sûresi, 31/28…

Delâlet: İspatlama, gösterme.
Hâcet: İhtiyaç.
Hakikat-ı teâvün: Yardımlaşma gerçeği.
Hüceyrât-ı bedeniye: Beden hücrecikleri.
İnkılâp: Dönüşüm.
İstihdam-ı rahmânî: Cenâb-ı Hakk'ın, merhametiyle varlıklara kendi aralarında birbirlerinin işlerini gördürmesi
Mezkûr: Geçen, zikredilen.
Muâvenet: Yardım.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Sühûlet: Kolaylık.
Şe'n: İş, işleyiş.
Tahavvülât: Değişimler.
Teâvün: Yardımlaşma.
Teshir-i rabbâni: Allah'ın varlıkları birbirinin emrine vermesi.
Unsur: Madde, element.
Zerrât-ı taamiye: Yiyecek molekülleri.
Zîhayat: Canlı.

bütün kâinatı bir saray gibi idare eden bir Rabbü'l-âlemîn'in umumi ve rahîmâne rubûbiyetini gösteriyorlar.

Evet, câmid ve şuursuz ve şefkatsiz olan ve birbirine şefkatkârâne, şuurdârâne vaziyet gösteren muâvenetçiler elbette gayet Rahîm ve Hakîm bir Rabb-i Zülcelâl'in kuvvetiyle, rahmetiyle, emriyle yardıma koşturuluyorlar.

İşte kâinatta câri olan teâvün-ü umumî, seyyârâttan tâ zîhayatın âzâ ve cihâzât ve zerrât-ı bedeniyesine kadar kemâl-i intizamla cereyan eden *muvâzene-i âmme* ve *muhafaza-yı şâmile*.. ve semâvâtın yaldızlı yüzünden ve zeminin zînetli yüzünden ta çiçeklerin süslü yüzlerine kadar kalem gezdiren *tezyin*.. ve kehkeşandan ve Manzume-i Şemsiye'den ta mısır ve nar gibi meyvelere kadar hükmeden *tanzim*.. ve güneş ve kamerden ve unsurlardan ve bulutlardan ta bal arılarına kadar memuriyet veren *tavzif* gibi pek büyük hakikatlerin büyüklükleri nispetindeki şehâdetleri, kâinatın şehâdetinin ikinci kanadını isbat ve teşkil ederler. Madem Risale-i Nur bu büyük şehâdeti isbat ve izah etmiş, biz burada bu kısacık işaretle iktifâ ederiz.

İşte dünya seyyahının kâinattan aldığı ders-i imanîye kısa bir işaret olarak **Birinci Makam'ın On Sekizinci Mertebesi'nde böyle:**

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ، الْمُمْتَنِعُ نَظِيرُهُ، الْمُمْكِنُ كُلُّ مَا سِوَاهُ، الْوَاحِدُ الْاَحَدُ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **هٰذِهِ الْكَائِنَاتُ الْكِتَابُ الْكَبِيرُ الْمُجَسَّمُ وَالْقُرْاٰنُ الْجِسْمَانِيُّ الْمُعَظَّمُ وَالْقَصْرُ الْمُزَيَّنُ الْمُنَظَّمُ وَالْبَلَدُ الْمُحْتَشَمُ الْمُنْتَظَمُ،** بِإِجْمَاعِ سُوَرِهِ وَاٰيَاتِهِ وَكَلِمَاتِهِ وَحُرُوفِهِ وَأَبْوَابِهِ وَفُصُولِهِ وَصُحُفِهِ وَسُطُورِهِ، وَاتِّفَاقِ أَرْكَانِهِ وَأَنْوَاعِهِ وَأَجْزَائِهِ وَجُزْئِيَّاتِهِ وَسَكَنَتِهِ وَمُشْتَمِلاَتِهِ وَوَارِدَاتِهِ وَمَصَارِفِهِ، بِشَهَادَةِ عَظَمَةِ

Âzâ: Uzuvlar, organlar.
Câmid: Cansız.
Câri: Geçerli, yürürlükte, işler hâlde.
Ders-i imanî: İman dersi.
Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan Hz. Allah.
İktifa etmek: Yetinmek.
Kamer: Ay.
Kehkeşan: Samanyolu galaksisi.
Kemâl-i intizam: Mükemmel intizam, düzen.
Manzume-i şemsiye: Güneş sistemi.
Muhafaza-yı şâmile: Bütün varlıkları içine alan koruma, muhafaza.
Muvâzene-i âmme: Umumi, her şeyi içine alan bir denge.
Rabb-i Zülcelâl: Her şeyin sahibi Ulu Allah.
Rabbü'l-âlemîn: Âlemlerin sahibi, hâkimi.
Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhamet sahibi, Hz. Allah.
Rahîmâne: Sonsuz ve sınırsız bir merhamet ile.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve hâkimiyeti.
Şefkatkârâne: Şefkatli bir tarzda.
Şuurdârâne: Şuurluymuşçasına.
Tanzim: Düzenleme, belirli bir nizama koyma.
Tavzif: Vazife verme, görevlendirme.
Teâvün-ü umumî: Her varlığın birbirinin yardımına koşması.
Tezyin: Bezeme, süsleme.

إِحَاطَةِ حَقِيقَةِ الْحُدُوثِ وَالتَّغَيُّرِ وَالْإِمْكَانِ، بِإِجْمَاعِ جَمِيعِ عُلَمَاءِ عِلْمِ الْكَلَامِ، وَبِشَهَادَةِ حَقِيقَةِ تَبْدِيلِ صُورَتِهِ وَمُشْتَمِلَاتِهِ بِالْحِكْمَةِ وَالْاِنْتِظَامِ، وَتَجْدِيدِ حُرُوفِهِ وَكَلِمَاتِهِ بِالنِّظَامِ وَالْمِيزَانِ، وَبِشَهَادَةِ عَظَمَةِ إِحَاطَةِ حَقِيقَةِ التَّعَاوُنِ، وَالتَّجَاوُبِ، وَالتَّسَانُدِ، وَالتَّدَاخُلِ، وَالْمُوَازَنَةِ، وَالْمُحَافَظَةِ، فِي مَوْجُودَاتِهِ بِالْمُشَاهَدَةِ وَالْعِيَانِ.

denilmiştir.

Sonra, dünyaya gelen ve dünyanın yaratanını arayan ve on sekiz adet mertebelerden çıkan ve *arş-ı hakikate yetişen bir mirac-ı imanî ile gâibâne mârifetten hâzırâne ve muhatabâne bir makama terakki eden meraklı ve müştak yolcu adam,* kendi ruhuna dedi ki: "Fâtiha-yı Şerife'de başından tâ [1] إِيَّاكَ kelimesine kadar gâibâne medh ü senâ ile bir huzur gelip إِيَّاكَ hitabına çıkılması gibi biz dahi *doğrudan doğruya* –gâibâne aramayı bırakıp– *aradığımızı aradığımızdan sormalıyız.* Her şeyi gösteren güneşi, güneşten sormak gerektir." Evet, her şeyi gösteren, kendini her şeyden ziyade gösterir. Öyle ise Şems'in şuââtı ile onu görmek ve tanımak gibi ***Hâlık'ımızın*** *esmâ-yı hüsnâsıyla* ve *sıfât-ı kudsiyesiyle* O'nu *kabiliyetimizin nisbetinde* tanımaya çalışabiliriz.

Bu maksadın hadsiz yollarından iki yolu ve o iki yolun hadsiz mertebelerinden iki mertebeyi ve o iki mertebenin pek çok hakikatlerinden ve pek çok uzun tafsilâtından yalnız iki hakikati icmâl ve ihtisar ile bu risalede beyan edeceğiz.

Birinci Hakikat: Bilmüşâhede gözümüzle görünen ve muhit ve dâimî ve

---

[1] "Yalnız Sana (ibadet eder, yalnız senden medet umarız)." (Fâtiha Sûresi, 1/5).

Arş-ı hakikat: Hakikatin zirvesi, hakikatler hakikati.
Arzî: Dünyaya ait, dünyada olan.
Bilmüşâhede: Bizzat görerek.
Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.
Gâibâne: Görmeyerek, görmeden. Gıyabî olarak.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
Hâzırâne: Huzura alınmışçasına.
Huzur gelmek: Huzura alınmak, huzura girmek. Yüksek bir makama çıkarılmak.
İcmâl / İhtisar: Özlü, kısa anlatım.
Mârifet: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanıma, bilme. Kalb ve vicdan kültürü.
Medh ü senâ: Övme ve yüceltme.
Mirac-ı imanî: İman merdiveni.
Muhâtabâne: Muhatap tarzında.
Muhit: Şümûllü, kapsamlı.
Müştak: Aşklı, şevkli.
Semâvî: Semâya ait, gökyüzünde olan.
Sıfât-ı kudsiye: Cenâb-ı Hakk'ın kutsî, mukaddes, yüce sıfatları.
Şems: Güneş.
Şuâât: Işınlar, ışık tayfları.
Terakki: Yükselme, mertebe kat etme.

muntazam ve dehşetli ve semâvî ve arzî olan bütün mevcudâtı çeviren ve tebdil ve tecdit eden ve kâinatı kaplayan *faaliyet-i müstevliye* hakikati görünmesi.. ve o her cihetle hikmet-medar faaliyet hakikatinin içinde *tezâhür-ü rubûbiyet* hakikatinin bilbedâhe hissedilmesi.. ve o her cihetle, rahmet-feşan tezâhür-ü rubûbiyet hakikatinin içinde *tebârüz-ü ulûhiyet* hakikati bizzarure bilinmiş olmasıdır.

İşte bu hâkimâne ve hakîmâne faaliyet-i dâimeden ve perdesinin arkasında bir Fâil u Kadîr ve Alîm'in ef'âli, görünür gibi hissedilir.

Ve bu mürebbiyâne ve müdebbirâne ef'âli rabbâniyeden ve perdesinin arkasından her şeyde cilveleri bulunan esmâ-yı ilâhiye hissedilir derecesinde bedâhetle bilinir.

Ve bu celâldârâne ve cemâlperverâne cilvelenen esmâ-yı hüsnâdan ve perdesinin arkasında sıfât-ı seb'a-yı kudsiyenin ilmelyakîn, belki aynelyakîn, belki hakkalyakîn derecesinde vücûdları ve tahakkukları anlaşılır.

Ve bu yedi kudsî sıfâtın dahi, bütün masnûâtın şehâdetiyle, hem hayatdârâne, hem kadîrâne, hem alîmâne, hem semîâne, hem basîrâne, hem

---

Alîm: Her şeyi en iyi bilen Hz. Allah.

Alîmâne: Her şeyi çok iyi bilir bir tarzda.

Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.

Basîrâne: Her şeyi çok iyi görür bir tarzda.

Bedâhet: Açık - seçiklik, netlik.

Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.

Bizzarure: İster istemez, kesin olarak.

Celâldârâne: Cenâb-ı Hakk'ın bütün bir varlığa umumi tecellileriyle yüceliğin ve azametin yegâne sahibi olduğunu yansıtır bir tarzda.

Cemalperverâne: Cenâb-ı Hakk'ın her bir varlığı ayrı ayrı tecellileriyle onlara lütfettiği hususi güzellikleri gözetir bir tarzda.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Ef'âl-i rabbâniye: İlâhi fiiller, işler.

Esmâ-yı ilâhiye: Allah'ın güzel isimleri.

Faaliyet-i dâime: Devamlı, sürekli faaliyet.

Faaliyet-i müstevliye: Kâinatı kaplayan, her yere yayılmış faaliyet.

Fâil u Kadîr: Dilediği her şeyi sonsuz kudreti ile yapan Hz. Allah.

Hakîmâne: Hikmetlice, yerli yerince.

Hâkimâne: Hükmeder, hükmedene yakışır bir tarzda.

Hakkalyakîn: Meselenin hakikatine, özüne ulaşılarak, yaşanarak edinilen bilgi.

Hayatdârâne: Canlı bir şekilde.

Hikmet-medar: Hikmet sebebi, hikmete dayanan.

İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.

Kadîrâne: Her şeye gücü yeter bir tarzda.

Masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.

Müdebbirâne: Her şeyi ayarlayıp, düzenleyerek.

Mürebbiyâne: Yetiştirir, terbiye eder bir tarzda.

Rahmet-feşan: Rahmet saçan, rahmet yayan.

Semîâne: Her şeyi çok iyi işitir bir tarzda.

Sıfât-ı seb'a-yı kudsiye: Yedi mukaddes sıfat. Cenâb-ı Hakk'ın sübûtî sıfatları: Hayat, ilim, sem, basar, irade, kudret, kelâm.

Tebârüz-ü ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın kâinattaki her varlığı kendine itaat ve ibadet ettiren mutlak ulûhiyetinin açıkça görünmesi, belli olması.

Tebdil: Değiştirme.

Tecdid etmek: Yenilemek.

Tezâhür-ü rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesinin çok zahir olarak görünmesi.

mürîdâne, hem mütekellimâne nihâyetsiz bir surette tecellîleri ile bilbedâhe ve bizzarure ve biilmelyakîn bir mevsuf-u Vâcibü'l-vücûd'un ve bir müsemmâ-yı Vâhid u Ehad'in ve bir Fâil u Ferd u Samed'in mevcudiyeti güneşten daha zâhir, daha parlak bir tarzda, kalbdeki iman gözüne görünür gibi kat'i bilinir.

Çünkü güzel ve mânidâr bir kitap ve muntazam bir hâne, bedâhetle yazmak ve yapmak fiillerini.. ve güzel yazmak ve intizamlı yapmak fiilleri dahi, bedâhetle yazıcı ve dülger namlarını.. yazıcı ve dülger unvanları ise, bedâhetle kitâbet ve dülgerlik sanatlarını ve sıfatlarını.. ve bu sanat ve sıfatlar, bedâhetle herhâlde bir zâtı istilzam eder ki Mevsuf ve Sâni' ve Müsemmâ ve Fâil olsun. Fâilsiz bir fiil ve müsemmâsız bir isim mümkün olmadığı gibi; mevsufsuz bir sıfat, sanatkârsız bir sanat dahi mümkün değildir.

İşte bu hakikat ve kâideye binâen bu kâinat, bütün mevcudâtıyla beraber kaderin kalemiyle yazılmış, kudretin çekiciyle yapılmış mânidâr hadsiz kitaplar, mektuplar, nihâyetsiz binalar ve saraylar hükmünde –her biri binler vecihle ve beraber hadsiz vücuh ile– rabbânî ve rahmânî nihâyetsiz fiilleri ve o fiillerin menşeleri olan binbir esmâ-yı ilâhiyenin hadsiz cilveleriyle ve o güzel isimlerin menbaı olan yedi sıfât-ı sübhâniyenin nihâyetsiz tecellîleriyle o yedi muhit ve kudsî sıfatların madeni ve mevsufu olan ezelî ve ebedî bir Zât-ı Zülcelâl'in vücûb-u vücûduna ve vahdetine hadsiz işaretler ve nihâyetsiz şehâdetler ettikleri gibi; bütün o mevcudâtta bulunan bütün hüsünler, cemâller, kıymetler, kemâller dahi ef'âl-i rabbâniyenin ve esmâ-yı ilâhiyenin ve sıfât-ı samedâniyenin ve şuûnât-ı sübhâniyenin, kendilerine lâyık ve muvafık

---

Biilmelyakîn: Tamamen bilgiye dayanarak.
Cemâl: Ferdi, hususi güzellik.
Fâil u Ferd u Samed: Dilediği her şeyi tek başına hiçbir şeye ihtiyacı olmadan yapan, yaratan Hz. Allah.
Hüsün: Genel, mutlak güzellik.
İstilzam etmek: Gerektirmek, icap etmek.
Kemâl: Mükemmellik, yücelik, fazilet..
Menşe: Kaynak, memba.
Mevsuf: Vasfedilen, nitelenen.
Mevsuf-u Vâcibü'l-vücûd: "Vâcibü'l-vücûd (varlığı kendinden)" şeklinde nitelenen.
Muhit: İhata eden, kapsayan, kuşatan.
Mürîdâne: Dilediği gibi irade eder bir tarzda.
Müsemmâ: İsimlenen, adlanan, o isimle anılan.
Müsemmâ-yı Vâhid u Ehad: "Vâhid ve Ehad (bir ve kek) " şeklinde isimlenen.
Mütekellimâne: Konuşur gibi, konuşur tarzda.
Rabbânî: Cenab-ı Hakk'ın hâkimiyet ve idaresine ait olan.
Rahmânî: Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve şefkatine ait olan.
Sâni': Sanatlı yapan, sanatkâr.
Sıfât-ı samedâniye: Bütün bir varlığın, tecellilerine muhtaç olduğu ilâhî sıfatlar.
Şuûnât-ı sübhâniye: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât'ına lâyık şefkat, muhabbet, ferah, sürûr, gazap gibi mukaddes, münezzeh manalar.
Vahdet: Birlik.
Vecih: Yön, şekil, tarz.
Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.
Vücuh: Yönler, şekiller, tarzlar.
Zât-ı Zülcelâl: Yüceler Yücesi Ulu Zât.

kudsî cemâllerine ve kemâllerine.. ve hepsi birden Zât-ı Akdes'in kudsî cemâline ve kemâline bedâhetle şehâdet ederler.

İşte faaliyet hakikati içinde tezahür eden *rubûbiyet hakikati*, ilim ve hikmetle halk ve îcad ve sun' ve ibda'.. nizam ve mizan ile takdir ve tasvir ve tedbir ve tedvir.. kasd ve irade ile tahvil ve tebdil ve tenzil ve tekmil.. şefkat ve rahmetle it'am ve in'âm ve ikram ve ihsan gibi şuûnâtıyla ve tasarrufatıyla kendini gösterir ve tanıttırır. Ve *tezahür-ü rubûbiyet hakikati* içinde bedâhetle hissedilen ve bulunan *ulûhiyetin tebarüz hakikati* dahi esmâ-yı hüsnânın rahîmâne ve kerîmâne cilveleriyle ve yedi sıfât-ı subûtiye olan *hayat*, *ilim*, *kudret*, *irade*, *sem'*, *basar* ve *kelâm* sıfatlarının celâlli ve cemâlli tecellîleriyle kendini tanıttırır, bildirir.

Evet nasıl ki *kelâm sıfatı*, vahiyler ve ilhamlar ile Zât-ı Akdes'i tanıttırır; öyle de *kudret sıfatı* dahi, mücessem kelimeleri hükmünde olan sanatlı eserleriyle o Zât-ı Akdes'i bildirir ve kâinatı baştan başa bir furkan-ı cismânî mahiyetinde gösterip, bir Kadîr-i Zülcelâl'i tavsif ve tarif eder.

Ve *ilim sıfatı* dahi hikmetli, intizamlı, mizanlı olan bütün masnûât miktarınca.. ve ilim ile idare ve tedbir ve tezyin ve temyiz edilen bütün mahlûkât adedince mevsufları olan bir tek Zât-ı Akdes'i bildirir.

Ve *hayat sıfatı* ise kudreti bildiren bütün eserler.. ve ilmin vücûdunu bildiren bütün intizamlı ve hikmetli ve mizanlı ve zinetli suretler, hâller.. ve sâir

---

Celâl: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini, yüceliğini ve bütün eşyadaki umumi tecellilerini ifade eden sıfatı.
Cemâl: Cenâb-ı Hakk'ın güzelliğini ve her bir varlığa ayrı ayrı, hususi tecellilerini ifade eden sıfatı.
Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.
Furkan-ı cismânî: Hakkı batıldan ayıran; doğruyu, yanlışı gürül gürül ilân ve ifâde eden maddi varlıklar.
Halk: Yaratma.
İbda': Örneği, benzeri olmayan bir şey var etme, yaratma.
Îcad: Vücûda getirme, var etme.
İn'âm: Nimet verme, nimete erdirme.
İt'am: Yedirme, besleme.
Kadîr-i Zülcelâl: Kudreti Sonsuz, Yüce Allah.
Kerîmâne: Çok cömertçe.
Masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.
Mücessem: Cisme bürünmüş, cisim halini almış.
Rahîmâne: Pek merhametli bir şekilde.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve hâkimiyeti.
Sun': Sanatlı, estetik ölçülerle yapma, yaratma.
Tahvil: Halini, durumunu değiştirme.
Takdir: Belirli bir ölçü, program, çerçeve koyma; kader tayin etme.
Tasvir: Suret, şekil verme.
Tavsif: Sıfatlarını belirtme, anlatma.
Tebârüz: Belli olma, görünme.
Tebdil: Yerine başkasını koyarak değiştirme
Tedbir: İdare etme, düzenleme.
Tekmil: Bitirme, tamamlama.
Temyiz: Ayırma, diğerlerinden ayrıcalıklı kılma.
Tenzil: İndirme, düşürme.
Tezâhür-ü rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesinin çok zahir olarak görünmesi.
Tezyin: Ziynetleme, süsleme.
Ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın kâinattaki mutlak hakimiyeti, her varlığı kendine itaat ettirmesi.
Zât-ı Akdes: En yüce Zât, Hz. Allah.

sıfatları bildiren bütün deliller, sıfat-ı hayatın delilleriyle beraber hayat sıfatının tahakkukuna delâlet ettikleri gibi; hayat dahi bütün o delilleriyle aynaları olan bütün zîhayatları şahid göstererek, Zât-ı Hayy u Kayyûm'u bildirir. Ve kâinatı; serbeser, her vakit, taze taze ve ayrı ayrı cilveleri ve nakışları göstermek için dâima değişen ve tazelenen ve hadsiz aynalardan terekküb eden bir âyine-i ekber suretine çevirir. Ve bu kıyasla görmek ve işitmek, ihtiyâr etmek ve konuşmak sıfatları dahi her biri birer kâinat kadar Zât-ı Akdes'i bildirir, tanıttırır.

Hem o sıfatlar, Zât-ı Zülcelâl'in vücûduna delâlet ettikleri gibi, hayatın vücûduna ve tahakkukuna ve o Zât'ın hayattar ve diri olduğuna dahi bedâhetle delâlet ederler. Çünkü bilmek, hayatın alâmeti.. işitmek, dirilik emâresi.. görmek, dirilere mahsus.. irade, hayat ile olabilir. İhtiyârî iktidar, zîhayatlarda bulunur. Tekellüm ise bilen dirilerin işidir. İşte bu noktalardan anlaşılır ki; hayat sıfatının yedi defa kâinat kadar delilleri.. ve kendi vücûdunu ve mevsufun vücûdunu bildiren burhanları vardır ki bütün sıfatların esası ve membaı ve ism-i âzamın masdarı ve medarı olmuştur.

Risale-i Nur, bu birinci hakikati kuvvetli burhanlar ile isbat ve bir derece izah ettiğinden bu denizden bu mezkûr katre ile şimdilik iktifâ ediyoruz.

İkinci Hakikat: *Sıfat-ı kelâmdan gelen tekellüm-ü ilâhîdir.* قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبّ۪ي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبّ۪ي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا[1] âyetinin sırrıyla kelâm-ı ilâhî, nihâyetsizdir. Bir zâtın vücûdunu bildiren en

---

[1] "De ki: "Rabbimin sözlerini yazmak için bütün denizler mürekkep olsaydı, hatta onun bir mislini de takviye gönderseydik, bu denizler tükenir, Rabbimin sözleri yine de bitmezdi." (Kehf Sûresi, 18/109).

Âyine-i ekber: Pek büyük bir ayna.
Bedahet: Açık-seçiklik, netlik.
Burhan: Delil.
Delâlet etmek: Göstermek, isbat etmek.
İhtiyâr etmek: Tercih etmek, seçmek.
İhtiyârî: İrâdi, iradeyle, isteyerek yapılan.
İktifa etmek: Yetinmek.
İsm-i âzam: Kendisi ile dua edildiğinde Allah'ın icabet ettiği en büyük ismi.
Kelâm-ı ilâhî: Allah'ın kelamı, sözü.
Medar: Dayanak noktası, vesile.
Mezkûr: Geçen, zikredilen.
Serbeser: Baştan başa.
Sıfat-ı kelâm: Cenâb-ı Hakk'ın "kelâm" sıfatı.
Tahakkuk: Gerçeklik, kesinlik.
Tekellüm: Konuşma.
Tekellüm-ü ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın konuşması, beyanı.
Terekküp: Birden fazla şeyin bir araya gelerek birleşmesi.
Vücûd: Varlık, var olma.
Zât-ı Hayy u Kayyûm: Her zaman var ve diri olup varlıkların da hayatı ve devamı kendi idaresinde olan Zât.
Zât-ı Zülcelâl: Yüceler Yücesi Ulu Zât.
Zîhayat: Canlı.

zâhir alâmet, konuşmasıdır. Demek bu hakikat, nihâyetsiz bir surette Mütekellim-i Ezelî'nin mevcudiyetine ve vahdetine şehâdet eder. Bu hakikatin iki kuvvetli şehâdeti, bu risalenin On Dördüncü ve On Beşinci Mertebeleri'nde beyan edilen vahiyler ve ilhamlar cihetiyle.. ve geniş bir şehâdeti dahi, Onuncu Mertebesi'nde işaret edilen kütüb-ü mukaddese-i semâviye cihetiyle.. ve çok parlak ve câmî bir diğer şehâdeti dahi, On Yedinci Mertebesi'nde Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan cihetiyle geldiğinden; bu hakikatin beyan ve şehâdetini o mertebelere havale edip o hakikati, mu'cizâne ilân eden ve şehâdetini sâir hakikatlarin şehâdetleriyle beraber ifade eden

شَهِدَ اللّٰهُ أَنَّهُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ وَالْمَلٰئِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ
لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ[1]

âyet-i muazzamanın envarı ve esrarı, bizim bu yolcuya kâfi ve vâfi gelmiş ki daha ileri gidememiş.

İşte bu yolcunun bu makam-ı kudsîden aldığı dersin kısa bir meâline bir işaret olarak **Birinci Makam'ın On Dokuzuncu Mertebesi'nde:**

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنٰى، وَلَهُ الصِّفَاتُ الْعُلْيَا، وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى، الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: **الذَّاتُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ** بِإِجْمَاعِ جَمِيعِ صِفَاتِهِ الْقُدْسِيَّةِ الْمُحِيطَةِ، وَجَمِيعِ أَسْمَائِهِ الْحُسْنٰى الْمُتَجَلِّيَةِ، وَبِاتِّفَاقِ جَمِيعِ شُؤُونَاتِهِ وَأَفْعَالِهِ الْمُتَصَرِّفَةِ، بِشَهَادَةِ عَظَمَةِ حَقِيقَةِ تَبَارُزِ الْأُلُوهِيَّةِ فِي تَظَاهُرِ الرُّبُوبِيَّةِ، فِي دَوَامِ الْفَعَّالِيَّةِ الْمُسْتَوْلِيَةِ، بِفِعْلِ الْإِيجَادِ وَالْخَلْقِ وَالصُّنْعِ وَالْإِبْدَاعِ بِإِرَادَةٍ وَقُدْرَةٍ، وَبِفِعْلِ التَّقْدِيرِ وَالتَّصْوِيرِ وَالتَّدْبِيرِ وَالتَّدْوِيرِ بِاخْتِيَارٍ وَحِكْمَةٍ، وَبِفِعْلِ

---

[1] "Allah'tan başka tanrı bulunmadığına şahit bizzat Allah'tır. Bütün melekler, hak ve adaletten ayrılmayan ilim adamları da bu gerçeğe, aziz ve hakîm (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibi) Allah'tan başka tanrı olmadığına şahittirler." (Âl-i İmran Sûresi, 3/18).

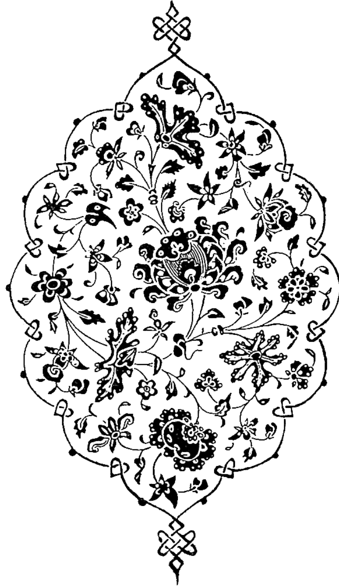
Âyet-i muazzama: Pek büyük, muazzam âyet.
Câmî: Şümûllü, kapsamlı.
Envar: Nurlar.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
Kütüb-ü mukaddese-i semâviye: Vahiy yoluyla gönderilen kutsal kitaplar.
Makam-ı kudsî: Kutsal, mukaddes makam.
Mevcudiyet: Varlık, var olma.
Mu'cizâne: Mu'cizeli bir şekilde.
Mütekellim-i Ezelî: Kelâmı, sözü zamanları aşan, ezelî olan, Cenâb-ı Hakk.
Vâfi: Yeterli.
Vahdet: Birlik.

اَلتَّصْرِيفِ وَالتَّنْظِيمِ وَالْمُحَافَظَةِ وَاْلإِدَارَةِ وَاْلإِعَاشَةِ بِقَصْدٍ وَرَحْمَةٍ، وَبِكَمَالِ اْلاِنْتِظَامِ وَالْمُوَازَنَةِ، وَبِشَهَادَةِ عَظَمَةِ إِحَاطَةِ حَقِيقَةِ أَسْرَارِ: شَهِدَ اللّٰهُ أَنَّهُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ وَالْمَلٰئِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَآئِمًا بِالْقِسْطِ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ.

denilmiştir…

* * *

Bu "Âyetü'l-Kübrâ"nın otuz üç mertebeden müteşekkil tamamı, hârikulâde mukaddimesi ile birlikte müstakil olarak neşredilmiştir. Buraya kısmen konulmuş.



Müteşekkil: Meydana gelmiş, oluşmuş.

Mukaddime: Giriş, önsöz.

Neşretmek: Yayımlamak.

İkinci Hüccet-i İmaniye

Otuz İkinci Söz'ün Birinci Mevkıfı

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَوْ كَانَ فِيهِمَٓا اٰلِهَةٌ اِلاَّ اللّٰهُ لَفَسَدَتَا[1]

لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لاَ يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ[2]

Bir Ramazan gecesinde şu kelâm-ı tevhidînin on bir cümlesinin her birinde birer tevhid mertebesi ve birer müjde bulunduğunu ve o mertebelerden yalnız [3] لاَ شَرِيكَ لَهُ 'deki manayı, basit avâmın fehmine gelecek bir muhâvere-i temsîliye ve bir münâzara-yı faraziye tarzında ve lisan-ı hâli, lisan-ı kâl suretinde söylemiştim. Bana hizmet eden kıymettar kardeşlerimin ve mescid

---

1 "Eğer gökte ve yerde, Allah'tan başka ilâhlar bulunsaydı oraların nizamı bozulurdu." (Enbiya Sûresi, 21/22).

2 "Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir. Ortağı yoktur. Mülk umumen O'nundur. Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet O'na mahsustur ve O'na lâyıktır. Hayatı veren de, alan da O'dur. O, ezelî ve ebedî hayat sahibidir. Bütün iyilikler O'na aittir; O, yapılan her hayrı kaydeder ve karşılığını verir. O'nun her şeye gücü yeter ve hiçbir şey O'na ağır gelmez. Dönüş yalnız O'nadır." (Bkz.: Tirmizî, *Deavât* 36; Nesâî, *Menâsik* 163; İbni Mace, *Ticârât* 40, *Menâsik* 84).

3 "Ortağı yoktur."

Avâm: Sıradan insanlar, avâm halk.
Fehm: Anlayış.
Kelâm-ı tevhidî: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini ifade eden söz, cümle.
Kıymettar: Kıymetli, değerli.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.
Lisan-ı kâl: Sesli, sözlü ifade, anlatma.
Mevkıf: Bölüm, kısım.
Muhâvere-i temsîliye: Bir konuyu benzetmelerle, sembollerle canlandırarak yapılan karşılıklı konuşma.
Münâzara-yı faraziye: Bir konuda varsayımlara dayanarak yapılan tartışma.

arkadaşlarımın arzuları ve istemeleri üzerine o muhâvereyi yazıyorum, şöyle ki:

Bütün tabiat-perest, esbab-perest ve müşrik gibi umum envâ-ı ehl-i şirkin ve küfrün ve dalâletin tevehhüm ettikleri şeriklerin nâmına bir şahıs farz ediyoruz ki o şahs-ı farazî, mevcudât-ı âlemden bir şeye rab olmak istiyor ve hakikî mâlik olmak dâvâ etmektedir.

İşte o müddeî, evvelâ mevcudâtın en küçüğü olan bir **zerreye** rast gelir. Ona rab ve hakikî mâlik olmakta olduğunu zerreye tabiat lisanıyla, felsefe diliyle söyler. O zerre dahi, hakikat lisanıyla ve hikmet-i rabbânî diliyle der ki: “Ben hadsiz vazifeleri görüyorum. Ayrı ayrı her masnûa girip işliyorum. Eğer bütün o vezâifi bana gördürecek, sende ilim ve kudret varsa; hem, benim gibi hadd ü hesaba gelmeyen zerrât içinde beraber gezip(Hâşiye) iş görüyoruz. Eğer bütün emsalim o zerreleri de istihdam edip emir tahtına alacak bir hüküm ve iktidar sende varsa; hem kemâl-i intizam ile cüz olduğum mevcudlara, meselâ kandaki küreyvât-ı hamrâya hakikî mâlik ve mutasarrıf olabilirsen bana rab olmak dâvâ et; beni, Cenâb-ı Hak’tan başkasına isnad et.

(Hâşiye) Evet müteharrik her bir şey, zerrâttan seyyârâta kadar, kendilerinde olan sikke-i samediyet ile vahdeti gösterdikleri gibi, harekâtlarıyla dahi, gezdikleri bütün yerleri vahdet namına zabtederler. Kendi mâlikinin mülküne idhal ederler. Hareket etmeyen masnûât ise nebâtâttan nücûm-u sevâbite kadar birer mühr-ü vahdâniyet hükmündedirler ki; bulunduğu mekânı, kendi Sâni’inin mektubu olduğunu gösterirler. Demek her bir nebat, her bir meyve, birer mühr-ü vahdâniyet, birer sikke-i vahdettirler ki; mekânlarını ve vatanlarını, vahdet namına Sâni’lerinin mektubu olduğunu gösterirler.

Elhâsıl: *Her bir şey, hareketiyle bütün eşyayı vahdet namına zabteder. Demek bütün yıldızları elinde tutmayan, bir tek zerreye rab olamaz.*

Cüz: Parça.
Dâvâ etmek: İddia etmek.
Emsal: Benzerler.
Envâ-ı ehl-i şirk ve küfür ve dalâlet: Cenâb-ı Hakk’a ortak koşup veya inkâr edip çeşitli sapık yol ve yönlere kayanlar.
Esbab-perest: Sebeplere tapan, her şeyi sebeplere bağlayan.
Hakikî mâlik: Gerçek, asıl sahip.
Harekât: Hareketler.
Hikmet-i rabbânî: Her şeyi yerli yerince yapan, idare eden ilâhi hikmet.
İdhal: İçine koymak, girdirmek.
İsnad etmek: Dayandırmak.
Kemâl-i intizam: Mükemmel düzen.
Küreyvât-ı hamrâ: Alyuvarlar.
Mâlik: Sahip.
Masnû / masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah’ın yarattığı her şey.
Mevcudât: Varlıklar.
Mevcudât-ı âlem: Kâinattaki varlıklar.
Muhâvere: Karşılıklı konuşma, sohbet, diyalog.
Mutasarrıf: İdare eden, yöneten.
Müddeî: Davacı, iddia sahibi.
Mühr-ü vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk’ın birliğini gösteren mühür.
Müteharrik: Hareketli.
Nebat: Bitki.
Nücûm-u sevâbit: Sabit yıldızlar.
Sâni: Yaradan, sanat eseri olarak meydana getiren.
Seyyârât: Seyyareler, gezegenler.
Sikke-i samediyet: Varlığın her türlü ihtiyaçlarının her zaman aynı Zât tarafından karşılandığını gösteren imza, damga.
Sikke-i vahdet: Cenâb-ı Hakk’ın birliğini gösteren damga.
Şerik: Ortak.
Tabiat-perest: Tabiata tapan, her şeyin tabiatın eseri olduğunu iddia eden, naturalist.
Taht: Alt.
Tevehhüm: Zannetme, vehmetme.
Vahdet: Birlik.
Vezâif: Vazifeler.
Zabt etmek: İdaresi altına almak.
Zerrât: Zerreler, atomlar.

Yoksa sus! Hem bana rab olamadığın gibi müdahale dahi edemezsin. Çünkü vezâifimizde ve harekâtımızda o kadar mükemmel bir intizam var ki nihâyetsiz bir hikmet ve muhit bir ilim sahibi olmayan bize parmak karıştıramaz. Eğer karışsa karıştıracak. Halbuki senin gibi câmid, âciz ve kör ve iki eli tesadüf ve tabiat gibi iki körün elinde olan bir şahıs, hiçbir cihette parmak uzatamaz."

O müddeî, maddiyyûnların dedikleri gibi dedi ki: "Öyle ise sen kendi kendine mâlik ol! Neden başkasının hesabına çalışmasını söylüyorsun?" Zerre ona cevaben der: "Eğer, güneş gibi bir dimağım ve ziyâsı gibi ihatalı bir ilmim ve harareti gibi şümûllü bir kudretim ve ziyâsındaki yedi renk gibi muhit duygularım ve gezdiğim her yere ve işlediğim her mevcuda müteveccih birer yüzüm ve bakar birer gözüm ve geçer birer sözüm bulunsa idi, belki senin gibi ahmaklık edip kendi kendime mâlik olduğumu dâvâ ederdim. Haydi defol git, sen benden iş bulamazsın!"

İşte şeriklerin vekili, zerreden me'yus olunca **küreyvât-ı hamrâdan** iş bulacağım diye, kandaki bir küreyvât-ı hamrâya rast gelir. Ona esbap nâmına ve tabiat ve felsefe lisanıyla der ki: "Ben sana rab ve mâlikim." O küreyvât-ı hamrâ, yani yuvarlak kırmızı mevcud, ona hakikat lisanıyla ve hikmet-i ilâhiye dili ile der:

"Ben yalnız değilim. Eğer sikkemiz ve memuriyetimiz ve nizamatımız bir olan kan ordusundaki bütün emsalime mâlik olabilirsen; hem gezdiğimiz ve kemâl-i hikmetle istihdam olunduğumuz bütün hüceyrât-ı bedene mâlik olacak bir dakik hikmet ve azîm kudret, sende varsa göster ve gösterebilirsen belki senin dâvânda bir mana bulunabilir. Halbuki senin gibi sersem ve senin elindeki sağır tabiat ve kör kuvvetle değil mâlik olmak, belki zerre miktar karışamazsın. Çünkü; bizdeki intizam o kadar mükemmeldir ki ancak her şeyi şeyi görür ve işitir ve bilir ve yapar bir Zât bize hükmedebilir. Öyle ise sus!

Azîm: Büyük.
Câmid: Cansız, donuk.
Dakik: İnce, hassas.
Dimağ: Beyin.
Esbap: Sebepler, maddî şartlar.
Hararet: Sıcaklık.
Hikmet-i ilâhiye: İlâhî hikmet.
Hüceyrât-ı beden: Beden hücreleri.
İhatalı: Geniş, kaplayan, kuşatan.
İstihdam olunmak: Çalıştırılmak.
Kemâl-i hikmet: Mükemmel hikmet.
Küreyvât-ı hamrâ: Alyuvarlar.
Maddiyyûn: Materyalistler. Yaratıcı'yı inkâr edip, her şeyi maddeye dayandıranlar.
Me'yus: Ümitsiz.
Mevcud: Varlık.
Muhit: Kuşatan, kapsayan.
Müddeî: Davacı, iddia sahibi.
Müteveccih: Yönelik, yönelmiş.
Nizamat: Düzenler.
Sikke: Damga, mühür.
Şerik: Ortak.
Şümûllü: Kapsamlı.

Vazifem o kadar mühim ve intizam o kadar mükemmeldir ki senin ile, senin böyle karmakarışık sözlerine cevap vermeğe vaktim yok." der, onu tardeder.

Sonra onu kandıramadığı için o müddeî gider, bedendeki **hüceyre** tabir ettikleri menzilciğe rast gelir. Felsefe ve tabiat lisanıyla der: "Zerreye ve küreyvât-ı hamrâya söz anlattıramadım, belki sen sözümü anlarsın. Çünkü sen, gayet küçük bir menzil gibi birkaç şeyden yapılmışsın. Öyle ise ben seni yapabilirim. Sen benim masnûum ve hakikî mülküm ol!" der. O hüceyre ona cevaben, hikmet ve hakikat lisanıyla der ki:

"Ben, çendan küçücük bir şeyim. Fakat pek büyük vazifelerim, pek ince münasebetlerim ve bedenin bütün hüceyrâtına ve heyet-i mecmûasına bağlı alâkalarım var. Ezcümle, evride ve şerâyin damarlarına ve hassâse ve muharrike asablarına ve câzibe, dâfia, müvellide, musavvire gibi kuvvelere karşı derin ve mükemmel vazifelerim var. Eğer bütün bedeni, bütün damar ve asab ve kuvveleri teşkil ve tanzim ve istihdam edecek bir kudret ve ilim sende varsa ve benim emsalim ve sanatça ve keyfiyetçe birbirimizin kardeşi olan bütün hüceyrât-ı bedeniyeye tasarruf edecek nâfiz bir kudret, şâmil bir hikmet, sende varsa göster; sonra ben seni yapabilirim diye dâvâ et, yoksa haydi git! Küreyvât-ı hamrâ, bana erzak getiriyorlar. Küreyvât-ı beyzâ da, bana hücum eden hastalıklara mukabele ediyorlar. İşim var, beni meşgul etme. Hem senin gibi âciz, câmid, sağır, kör bir şey, bize hiçbir cihetle karışamaz. Çünkü bizde o derece ince ve nazik ve mükemmel bir intizam(Hâşiye)

(Hâşiye) Sâni-i Hakîm, beden-i insanı gayet muntazam bir şehir hükmünde halketmiştir. Damarların bir kısmı, telgraf ve telefon vazifesini görür. Bir kısmı da çeşmelerin boruları hükmünde, âb-ı hayat olan kanın cevelânına medardırlar. Kan ise içinde iki kısım küreyvât halkedilmiş. Bir kısmı küreyvât-ı hamrâ tabir edilir ki bedenin hüceyrelerine erzak dağıtıyor ve bir ⇨

Âb-ı hayat: Hayat suyu.
Asab: Sinir.
Câzibe: Tabiatına, hayatına gereken şeyleri alma duyusu, mekanizması.
Cevelân: Dolaşma, gezme.
Çendan: Gerçi, her ne kadar.
Dâfia: Tabiatına, hayatına zararlı veya gereksiz şeyleri atma duyusu, mekanizması.
Evride: Toplardamarlar.
Halketmek: Yaratmak.
Hassâse: Hissetme, algılama duyusu, mekanizması.
Heyet-i mecmûa: Genel yapı.
Hüceyrât: Hücreler.
Hüceyrât-ı bedeniye: Vücud hücreleri.
Hüceyre: Hücrecik, hücrede odacık.
İstihdam: Çalıştırma.
Keyfiyet: Nitelik, durum.
Kuvve: Duyu, his.
Küreyvât: Yuvarlaklar.
Küreyvât-ı beyzâ: Akyuvarlar.
Küreyvât-ı hamrâ: Alyuvarlar.
Masnû: Sanat eseri.
Medâr: Sebep, vesile.
Menzilcik: Odacık.
Muharrike: Harekete sevk eden duyu, mekanizma.
Mukabele: Karşı koyma.
Musavvire: Şekil ve görünüm alıp verebilme duyusu, mekanizması.
Müvellide: Bir takım yeni unsurlar üretme, meydana getirme duyusu, mekanizması.
Nâfiz: Nüfuz edici, etkili.
Sâni-i Hakîm: Her şeyi yerli yerince yaratan, Hz. Allah.
Şâmil: Geniş, kapsamlı.
Şerâyin: Atardamarlar.
Tanzim: Düzenleme.
Teşkil: Oluşturmak.

var ki eğer bize hükmeden bir Hakîm-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak ve Alîm-i Mutlak olmazsa intizamımız bozulur, nizamımız karışır."

---

kanun-u ilâhî ile hüceyrelere erzak yetiştiriyor (tüccar ve erzak memurları gibi). Diğer kısmı küreyvât-ı beyzâdırlar ki ötekilere nisbeten ekalliyettedirler. Vazifeleri, hastalık gibi düşmanlara karşı asker gibi müdâfaadır ki ne vakit müdâfaaya girseler mevlevî gibi iki hareket-i devriye ile süratli bir vaziyet-i acîbe alırlar.

Kanın heyet-i mecmûası ise iki vazife-i umumiyesi var. Biri, bedendeki hüceyrâtın tahribatını tamir etmek. Diğeri, hüceyrâtın enkazlarını toplayıp, bedeni temizlemektir. Evride ve şerâyin namında iki kısım damarlar var ki: Biri, sâfi kanı getirir, dağıtır, sâfi kanın mecralarıdır. Diğer kısmı, enkazı toplayan bulanık kanın mecrasıdır ki; şu ikinci ise kanı "ree" denilen nefesin geldiği yere getirirler.

Sâni-i Hakîm, havada iki unsur halketmiştir. Biri azot, biri müvellidü'l-humuza. Müvellidü'l-humuza ise nefes içinde kana temas ettiği vakit, kanı telvis eden karbon unsur-u kesîfini kehribar gibi kendine çeker. İkisi imtizaç eder. Buhârî hâmız-ı karbon denilen (semli havaî) bir maddeye inkılâb ettirir. Hem hararet-i gariziyeyi temin eder, hem kanı tasfiye eder. Çünkü Sâni-i Hakîm, fenn-i kimyada aşk-ı kimyevî tabir edilen bir münasebet-i şedideyi, müvellidü'l-humuza ile karbona vermiş ki; o iki unsur birbirine yakın olduğu vakit, o kanun-u ilâhî ile o iki unsur imtizaç ederler. Fennen sabittir ki imtizaçtan hararet hasıl olur. Çünkü imtizaç, bir nevi ihtiraktır.

Şu sırrın hikmeti budur ki: O iki unsurun her birisinin zerrelerinin ayrı ayrı hareketleri var. İmtizaç vaktinde her iki zerre, yani onun zerresi bunun zerresiyle imtizaç eder. Bir tek hareketle hareket eder. Bir hareket muallak kalır. Çünkü imtizaçtan evvel iki hareket idi; şimdi iki zerre bir oldu, her iki zerre bir zerre hükmünde bir hareket aldı. Diğer hareket, Sâni-i Hakîm'in bir kanunu ile hararete inkılâb eder. Zâten "hareket, harareti tevlid eder " bir kanun-u mukarreredir. İşte bu sırra binaen beden-i insanîdeki hararet-i gariziye, bu imtizac-ı kimyeviye ile temin edildiği gibi kandaki karbon alındığı için kan dahi sâfi olur. İşte nefes dâhile girdiği vakit vücudun hem âb-ı hayatını temizliyor, hem nar-ı hayatı iş'al ediyor. Çıktığı vakit ağızda mu'cizât-ı kudret-i ilâhiye olan kelime meyvelerini veriyor.

سُبْحَانَ مَنْ تَحَيَّرَ فِي صُنْعِهِ الْعُقُولُ[1] *

* [1] "Sanatı karşısında akılların hayrete düştüğü Zât, ne yücedir!"

Alîm-i Mutlak: Her şeyi hakkıyla bilen Hz. Allah.
Aşk-ı kimyevî: Kimyevî birleşme.
Beden-i insanî: İnsan vücudu.
Buhârî hâmız-ı karbon: Karbon dioksit gazı.
Ekalliyet: Azlık, azınlık.
Erzak: Rızıklar.
Hakîm-i Mutlak: Her işini hikmetle yapan Hz. Allah.
Hararet-i gariziye: Vücut ısısı.
Hareket-i devriye: Daire şeklinde dönme.
Havaî: Gaz halinde olan, gaz.
Hüceyre: Hücrecik.
İhtirak: Yanma.
İmtizaç / imtizac-ı kimyeviye: Farklı elementlerin birleşmeleri, kimyevî reaksiyon.
İnkılâb ettirmek: Dönüştürmek.
İntizam: Nizam, düzen.
İş'al etmek: Tutuşturmak.
Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten Hz. Allah.
Kanun-u mukarrere: Herkesin bildiği, kabul ettiği kesinleşmiş kural.
Kehribar: Hafif cisimleri kendine çekebilen, sarı ve kırmızı renkli, taşlaşmış bir tür çam reçinesi.
Mu'cizât-ı kudret-i ilâhiye: İlâhî kudretin mu'cizeleri.
Muallak: Boş.
Münasebet-i şedide: Kuvvetli bağ.
Müvellidü'l-humuza: Oksijen.
Nar-ı hayat: Canlılığın devamı adına gerekli olan vücut ısısı.
Ree: Akciğer.
Sâfi: Temiz, berrak.
Sem: Zehir.
Tahribat: Yıkıp bozmalar, harap etmeler.
Tasfiye: Arıtma, temizleme.
Telvis: Kirletme.
Tevlid: Üretme.
Unsur: Element.
Unsur-u kesif: Yoğun element.
Vazife-i umumiye: Genel görev.
Vaziyet-i acîbe: Hayret verici durum.

Sonra o müddeî, onda da me'yus oldu. Bir **insanın bedenine** rast gelir. Yine kör tabiat ve serseri felsefe lisanı ile tabîiyyûnun dedikleri gibi der ki: "Sen benimsin, seni yapan benim veya sende hissem var." Cevaben o beden-i insan, hakikat ve hikmet diliyle ve intizamının lisan-ı hâliyle der ki:

"Eğer bütün emsalim ve yüzümüzdeki sikke-i kudret ve turra-yı fıtrat bir olan bütün insanların bedenlerine hakikî mutasarrıf olacak bir kudret ve ilim sende varsa; hem sudan ve havadan tut, ta nebâtât ve hayvanâta kadar benim erzakımın mahzenlerine mâlik olacak bir servetin ve bir hâkimiyetin varsa; hem ben kılıf olduğum gayet geniş ve yüksek olan ruh, kalb, akıl gibi letâif-i mâneviyeyi benim gibi dar, süflî bir zarfta yerleştirerek kemâl-i hikmet ile istihdam edip ibadet ettirecek sende nihâyetsiz bir kudret, hadsiz bir hikmet varsa göster, sonra 'ben seni yaptım' de. Yoksa sus! Hem bendeki intizam-ı ekmelin şehâdetiyle ve yüzümdeki sikke-i vahdetin delâletiyle, benim Sâni'im her şeye Kadîr, her şeye Alîm, her şeyi görür ve her şeyi işitir bir Zât'tır. Senin gibi sersem, âcizin parmağı O'nun sanatına karışamaz. Zerre miktar müdahale edemez."

O şeriklerin vekili, bedende dahi parmak karıştıracak yer bulamaz, gider, **insanın nev'ine** rast gelir. Kalbinden der ki: "Belki bu dağınık, karmakarışık olan cemaat içinde şeytan, onların ef'âl-i ihtiyariye ve içtimâiyelerine karıştığı gibi belki ben de ahvâl-i vücûdiye ve fıtriyelerine karışabileceğim ve parmak karıştıracak bir yer bulacağım ve onda bir yer bulup beni tardeden bedene ve beden hüceyresine hükmümü icra ederim." Onun için beşerin nev'ine yine sağır tabiat ve sersem felsefe lisanıyla der ki: "Siz çok karışık bir

---

Ahvâl-i vücûdiye ve fıtriye: Bedene ait tabîi haller.
Alîm: Her şeyi bilen Hz. Allah.
Beden-i insan: İnsan bedeni.
Delâlet: Delillerle gösterme, isbat etme.
Ef'âl-i ihtiyariye ve içtimâiye: Bir toplumun irade ve tercihini yansıtan fiiller.
Hayvanât: Hayvanlar.
İcra: Yürütme, yerine getirme.
İntizam-ı ekmel: En mükemmel, kusursuz düzen.
İstihdam: Hizmet ettirme, çalıştırma.
Kadîr: Her şeye kudreti yeten Hz. Allah.
Kemâl-i hikmet: Mükemmel bir hikmet. Her şeyin kusursuz bir şekilde yerli yerince olması.
Letâif-i mâneviye: Mânevî duygular, ince ve derin duygular.
Mahzen: Depo.
Mutasarrıf: İdare eden, yöneten.
Müddeî: İddia sahibi.
Münezzeh: Kusur ve noksanlıktan uzak olan, kusursuz.
Nebâtât: Bitkiler.
Nev': Tür.
Sâni': Her bir varlığı bir sanat eseri kıymetinde, güzelliğinde yaratan Hz. Allah.
Sikke-i kudret: Aynı zât tarafından yapıldığını gösteren damga.
Sikke-i vahdet: Yaradan'ın birliğini gösteren damga.
Süflî: Aşağı, âdi.
Şerik: Ortak.
Tabîiyyûn: Yaratıcıyı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.
Tard etmek: Kovmak.
Turra-yı fıtrat: Aynı zât tarafından yaratıldığını gösteren mühür.
Zarf: Kap, kılıf.

şey görünüyorsunuz. Ben size rab ve mâlikim veyahut hissedarım.” der. O vakit nev-i insan, hak ve hakikat lisanıyla hikmet ve intizamın diliyle der ki:

“Eğer bütün küre-i arza giydirilen ve nev’imiz gibi bütün hayvanât ve nebâtâtın yüzler bin envâından rengârenk atkı ve iplerden kemâl-i hikmetle dokunan ve dikilen gömleği ve yeryüzüne serilen ve yüz binler zîhayat envâından nescolunan ve gayet nakışlı bir surette îcad edilen haliçeyi yapacak ve her vakit kemâl-i hikmetle tecdid edip tazelendirecek bir kudret ve hikmet sende varsa; hem eğer biz meyve olduğumuz küre-i arza ve çekirdek olduğumuz âlemde tasarruf edecek ve hayatımıza lâzım maddeleri mizan-ı hikmetle aktâr-ı âlemden bize gönderecek bir muhit kudret ve şâmil bir hikmet sende varsa ve yüzümüzdeki sikke-i kudret bir olan bütün gitmiş ve gelecek emsalimizi îcad edecek bir iktidar sende varsa belki bana rubûbiyet dâvâ edebilirsin. Yoksa haydi sus! Benim nev’imdeki karmakarışıklığa bakıp parmak karıştırabilirim deme. Çünkü intizam mükemmeldir. O karmakarışık zannettiğin vaziyetler, kudretin kader kitabına göre kemâl-i intizam ile bir istinsahtır. Çünkü bizden çok aşağı olan ve bizim taht-ı nezaretimizde bulunan hayvanât ve nebâtâtın kemâl-i intizamları gösteriyor ki bizdeki karışıklıklar bir nevi kitabettir.

Hiç mümkün müdür ki; bir haliçenin her tarafına yayılan bir atkı ipini sanatkârâne yerleştiren, haliçenin ustasından başkası olsun. Hem bir meyvenin mûcidi, ağacının mûcidinden başkası olsun. Hem çekirdeği îcad eden, çekirdekli cismin sâniinden başkası olsun. Hem gözün kördür; yüzümdeki mu’cizât-ı kudreti, mahiyetimizdeki havârık-ı fıtratı görmüyorsun. Eğer görsen anlarsın ki benim Sâni’im, öyle bir Zât’tır ki hiçbir şey O’ndan gizlenemez,[1]

[1] Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/5, 29; İbrahim Sûresi, 14/38; Ahzâb Sûresi, 33/54…

Aktâr-ı âlem: Kâinatın her tarafı.
Envâ: Türler.
Haliçe: Küçük halı, kilim.
Havârık-ı fıtrat: Hilkat, yaratılış harikaları.
Hayvanât: Hayvanlar.
Îcad: Varetmek, yaratmak.
İntizam: Düzen.
İstinsah: Yazma. Bir kitabın aslına uygun yeni nüshalarını yazma.
Kemâl-i intizam: Mükemmel düzen, nizam.
Kitabet: Yazma.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Mâlik: Sahip.
Mizan-ı hikmet: Her şeyin yerli yerince, hassas ölçülerle yaratıldığını gösteren hikmet terazisi.
Mu’cizât-ı kudret: Cenâb-ı Hakk’ın kudretinin mu’cizeleri.
Mûcid: Yaratan, var eden.
Muhit: Kuşatan, kaplayan.
Nebâtât: Bitkiler.
Nescolmak: Dokunmak.
Nev-i insan: İnsan türü.
Rubûbiyet: Allah’ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Sanatkârâne: Sanatkâra yakışır şekilde.
Şâmil: Kaplayan, içine alan.
Taht-ı nezaret: Gözetim, denetim, kontrol.
Tasarruf: Yönetme.
Tecdid: Tazelemek, yenilemek.
Zîhayat: Canlı.

hiçbir şey O'na nazlanıp ağır gelemez.[1] Yıldızlar, zerreler kadar O'na kolay gelir. Bir baharı bir çiçek kadar sühûletle îcad eder.[2] Koca kâinatın fihristesini, kemâl-i intizamla benim mahiyetimde derceden bir Zât'tır. Böyle bir Zât'ın sanatına senin gibi câmid, âciz ve kör, sağır parmak karıştırabilir mi? Öyle ise sus, defol git!" der onu tardeder.

Sonra o müddeî gider zeminin yüzüne serilen geniş **haliçeye** ve zemine giydirilen gayet müzeyyen ve münakkaş gömleğe esbap nâmına ve tabiat lisanıyla ve felsefe diliyle der ki: "Sende tasarruf edebilirim ve sana mâlikim veya sende hissem var." diye dâvâ eder.

O vakit o gömlek,(Hâşiye-1) o haliçe, hak ve hakikat nâmına lisan-ı hikmetle o müddeîye der ki: "Eğer seneler, karnlar adedince yere giydirilip sonra intizam ile çıkarılıp geçmiş zamanın ipine asılan ve yeniden giydirilecek ve kemâl-i intizam ile kader dairesinde programları ve biçimleri çizilen[3] ve tâyin olunan ve gelecek zamanın şeridine takılan ve intizamlı ve hikmetli, ayrı ayrı nakışları bulunan bütün gömlekleri, haliçeleri dokuyacak, îcad edecek kudret ve sanat sende varsa; hem hilkat-i arzdan ta harab-ı arza kadar, belki ezelden ebede kadar ulaşacak hikmetli, kudretli iki mânevî elin varsa ve bütün atkılarımdaki bütün ferdleri îcad edecek kemâl-i intizam ve hikmetle tamir ve tecdid edecek sende bir iktidar ve hikmet varsa; hem bizim modelimiz ve bizi giyen ve bizi kendine peçe ve çarşaf yapan küre-i arzı elinde tutup mûcid olabilirsen bana rubûbiyet dâvâ et. Yoksa haydi dışarıya! Bu

---

[1] Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/83; Ra'd Sûresi, 13/15; Fussilet Sûresi, 41/11.

[2] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/117; Âl-i İmran Sûresi, 3/47; En'âm Sûresi, 6/73...

(Hâşiye-1) Fakat şu haliçe hem hayattardır, hem intizamlı bir ihtizazdadır. *[1] Her vakit nakışları kemâl-i hikmet ve intizam ile tebeddül eder. Tâ ki nessacının muhtelif cilve-i esmâsını ayrı ayrı göstersin.

*[1] Bkz.: Hac Sûresi, 22/5; Fussilet Sûresi, 41/39.

[3] Bkz.: Furkan Sûresi, 25/2; Tâhâ Sûresi, 20/50; Mürselât Sûresi, 77/20-23; A'lâ Sûresi, 87/3.

Câmid: Cansız, donuk.
Cilve-i esmâ: Cenâb-ı Hakk'ın sıfatlarına ad olan isimlerinin tecellisi, parıltısı.
Esbap: Sebepler, maddî şartlar.
Harab-ı arz: Dünyanın yıkılması, kıyamet.
Hayattar: Canlı.
Hilkat-i arz: Dünyanın yaratılışı.
İcad: Varetme, yaratma.
İhtizaz: Titreme, titreşim.
Karn: Asır.
Kemâl-i intizam: Mükemmel düzen.
Lisan-ı hikmet: Varlığın kendini manasıyla, mahiyetiyle ifade etmesi.
Münakkaş: Nakışlı, işlemeli.
Müzeyyen: Süslü.
Nessac: Dokumacı.
Sühûlet: Kolaylık.
Tasarruf: Yönetme.
Tebeddül: Değişme, başkalaşma.
Tecdid: Tazeleme, yenileme.
Zerre: Maddenin en küçük parçası, atom.

yerde yer bulamazsın. Hem bizde öyle bir sikke-i vahdet ve öyle bir turra-yı ehadiyet vardır ki, bütün kâinat kabza-yı tasarrufunda[1] olmayan ve bütün eşyayı, bütün şuûnâtıyla birden görmeyen[2] ve nihâyetsiz işleri beraber yapamayan ve her yerde hâzır ve nâzır bulunmayan ve mekândan münezzeh olmayan ve nihâyetsiz hikmet ve ilim ve kudrete mâlik olmayan bize sahip olamaz ve müdahale edemez."

Sonra o müddeî gider. "Belki **küre-i arzı** kandırıp orada bir yer bulurum." der. Gider, küre-i arza(Hâşiye-2) yine esbap nâmına ve tabiat lisanıyla der ki: "Böyle serseri gezdiğinden, sahipsiz olduğunu gösteriyorsun. Öyle ise sen benim olabilirsin." O vakit küre-i arz, hak nâmına ve hakikat diliyle, gök gürültüsü gibi bir sadâ ile ona der ki: "Haltetme!.. Ben nasıl serseri, sahipsiz olabilirim? Benim elbisemi ve elbisemin içindeki en küçük bir noktayı, bir ipi intizamsız bulmuş musun ve hikmetsiz ve sanatsız görmüş müsün ki bana 'sahipsiz, serseri' dersin? Eğer hareket-i seneviyem ile takriben yirmi beş bin senelik(Hâşiye-3) bir mesafede, bir senede gezdiğim ve kemâl-i mizan ve hikmetle vazife-i hizmetimi gördüğüm o daire-i azîmeye hakikî mâlik olabilirsen ve kardeşlerim ve benim gibi vazifedar olan on seyyâreye ve gezdikleri bütün dairelere ve bizim imamımız ve biz onunla bağlı ve câzibe-i rahmetle ona takılı olduğumuz güneşi îcad edip, yerleştirecek ve sapan taşı gibi beni

---

[1] Bkz.: Zümer Sûresi, 39/67.
[2] Bkz.: Yunus Sûresi, 10/61.

(Hâşiye-2) ***Elhâsıl:*** Zerre, o müddeîyi küreyvât-ı hamrâya havale eder. Küreyvât-ı hamrâ onu hüceyreye, hüceyre dahi beden-i insana, beden-i insan ise nev-i insana, nev-i insan onu zîhayat envâından dokunan arzın gömleğine, arzın gömleği dahi küre-i arza, küre-i arz onu güneşe, güneş ise bütün yıldızlara havale eder. Her biri der: "Git, benden yukarıdakini zabtedebilirsen sonra gel benim zabtıma çalış. Eğer onu mağlub etmezsen, beni ele geçiremezsin." Demek, bütün yıldızlara sözünü geçiremeyen, bir tek zerreye rubûbiyetini dinletemez.

(Hâşiye-3) Bir dairenin takriben nısf-ı kutru, yüz seksen milyon kilometre olsa; o daire (kendisi) takriben yirmi beş bin senelik mesafe olur.

Beden-i insan: İnsan vücudu.
Câzibe-i rahmet: Rahmetin eseri olan çekim kanunu.
Daire-i azîme: Büyük daire.
Elhâsıl: Netice olarak, kısacası, sözün özü.
Envâ: Çeşitler, türler.
Hareket-i seneviye: Dünyanın, güneş etrafında bir yılda tamamladığı hareket.
Hüceyre: Hücre.
Kabza-yı tasarruf: Tasarrufu, emri altında.
Kemâl-i mizan: Mükemmel ölçü.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Küreyvât-ı hamrâ: Alyuvarlar.
Münezzeh: Kusur ve noksanlıktan uzak olan, kusursuz.
Nâzır: Nezaret eden, gözeten, yöneten.
Nev-i insan: İnsan türü.
Nısf-ı kutru: Yarı çapı.
Sadâ: Ses.
Seyyâre / seyyârât: Gezegen(ler).
Şuûnât: İşler, icraatlar.
Turra-yı ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birer birer her bir şeyde tecelli eden birliğinin damgası.
Vazifedar: Vazifeli.
Vazife-i hizmet: Hizmet görevi.
Zîhayat: Canlı, hayat sahibi.

ve seyyârât yıldızları ona bağlayacak ve kemâl-i intizam ve hikmetle döndürüp istihdam edecek[1] bir nihâyetsiz hikmet ve nihâyetsiz kudret sende varsa bana rubûbiyet dâvâ et, yoksa haydi cehennem ol, git! Benim işim var, vazifeme gidiyorum. Hem bizlerdeki haşmetli intizâmât ve dehşetli harekât ve hikmetli teshirat gösteriyor ki; bizim ustamız öyle bir Zât'tır ki bütün mevcudât, zerrelerden yıldızlara ve güneşlere kadar emirber nefer hükmünde O'na mutî ve musahhardırlar. Bir ağacı, meyveleriyle tanzim ve tezyin ettiği gibi kolayca güneşi, seyyârâtla tanzim eder bir Hakîm-i Zülcelâl ve Hâkim-i Mutlak'tır."

Sonra o müddeî, yerde yer bulamadığı için gider **güneşe**, kalbinden der ki: "Bu çok büyük bir şeydir, belki içinde bir delik bulup, bir yol açarım, yeri de musahhar ederim." Güneşe şirk nâmına ve şeytanlaşmış felsefe lisanıyla Mecûsîler'in dedikleri gibi der ki: "Sen bir sultansın, kendi kendine mâliksin, istediğin gibi tasarruf edersin." Güneş ise, hak nâmına ve hakikat lisanıyla ve hikmet-i ilâhiye diliyle ona der:

"Hâşâ, yüz bin defa hâşâ ve kellâ!.. Ben musahhar bir memurum. Seyyidimin misafirhânesinde bir mumdârım.[2] Bir sineğe, belki bir sineğin kanadına dahi hakikî mâlik olamam. Çünkü sineğin vücûdunda öyle mânevî cevherler ve göz, kulak gibi antika sanatlar var ki benim dükkânımda yok, daire-i iktidarımın haricindedir." der, müddeîyi tekdir eder.

Sonra o müddeî döner, firavunlaşmış felsefe lisanıyla der ki: "Madem kendine mâlik ve sahip değilsin, bir hizmetkârsın, esbap nâmına benimsin." der. O vakit güneş, hak ve hakikat nâmına ve ubûdiyet lisanıyla der ki: "Ben

---

[1] Bkz.: Yunus Sûresi, 10/5; Ra'd Sûresi, 13/2; İbrahim Sûresi, 14/33...
[2] Bkz.: Furkan Sûresi, 25/61; Nûh Sûresi, 71/16.

Daire-i iktidar: İktidar alanı.
Emirber nefer: Emir eri.
Firavunlaşmak: Azgınlık ve inkârcılıkta Firavun'a benzemek.
Hâkim-i Mutlak: Her şeye hükmeden, hükmün yegâne sahibi Hz. Allah.
Hakîm-i Zülcelâl: Her işi yerli yerince yapan Yüce Allah.
Harekât: Hareketler.
Hikmet-i ilâhiye: İlâhî hikmet.
İntizâmât: Tertipler, düzenler.
İstihdam etmek: Çalıştırmak.
Kemâl-i intizam: Mükemmel düzen, nizam.
Mevcudât: Varlıklar, yaratılmışlar.
Mumdâr: Işık veren.
Mutî: İtaatkâr.
Müddeî: Dâvâcı, iddia sahibi.
Musahhar etmek: Boyun eğdirmek, emre âmâde kılmak.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Seyyârât: Gezegenler.
Tanzim: Düzenleme.
Tasarruf: Yönetme.
Tekdir etmek: Azarlamak.
Teshirat: Her şeyi emri altına alma, itaat ettirme.
Tezyin: Donatma, süsleme.

öyle birinin olabilirim ki bütün emsalim olan ulvî yıldızları îcad eden ve semâvâtında kemâl-i hikmetle yerleştiren ve kemâl-i haşmetle döndüren ve kemâl-i zînetle süslendiren bir Zât olabilir."[1]

Sonra o müddeî, kalbinden der ki: "**Yıldızlar** çok kalabalıktırlar. Hem dağınık, karmakarışık görünüyorlar. Belki onların içinde, müekkillerim nâmına bir şey kazanırım." der, onların içine girer. Onlara esbap nâmına, şerikleri hesabına ve tuğyan etmiş felsefe lisanıyla, nücûm-perest olan sâbiiyyûnların[2] dedikleri gibi der ki: "Sizler, pek çok dağınık olduğunuzdan, ayrı ayrı hâkimlerin taht-ı hükmünde bulunuyorsunuz." O vakit yıldızlar nâmına bir yıldız der ki:

"Ne kadar sersem, akılsız ve ahmak ve gözsüzsün ki bizim yüzümüzdeki sikke-i vahdeti ve turra-yı ehadiyeti görmüyorsun, anlamıyorsun. Ve bizim nizamat-ı âliyemizi ve kavânîn-i ubûdiyetimizi bilmiyorsun. Bizi intizamsız zannediyorsun. Bizler öyle bir Zât'ın sanatıyız ve hizmetkârlarıyız ki bizim denizimiz olan semâvâtı ve şeceremiz olan kâinatı ve mesiregâhımız olan nihâyetsiz fezâ-yı âlemi kabza-yı tasarrufunda tutan bir Vâhid u Ehad'dir.[3] Bizler donanma elektrik lâmbaları gibi O'nun kemâl-i rubûbiyetini gösteren nurânî şâhidleriz ve saltanat-ı rubûbiyetini ilân eden ışıklı burhanlarız. Her bir tâifemiz O'nun daire-i saltanatında ulvî, süflî, dünyevî, berzahî, uhrevî menzillerde haşmet-i saltanatını gösteren ve ziyâ veren nurânî hizmetkârlarız.

---

[1] Bkz.: Nahl Sûresi, 16/12; Hac Sûresi, 22/18...
[2] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/62; Mâide Sûresi, 5/69; Hac Sûresi, 22/17.
[3] Bkz.: Zümer Sûresi, 39/67.

Berzahî: Kabir âlemine ait.
Burhan: Delil.
Daire-i saltanat: Hâkimiyet alanı.
Fezâ-yı âlem: Uzay.
Kabza-yı tasarrufunda tutmak: İdaresi altında tutmak.
Kavânîn-i ubûdiyet: Her varlığın yaratılış gâyesi doğrultusunda tâbi olduğu kanunlar.
Kemâl-i haşmet: Mükemmel ihtişam.
Kemâl-i hikmet: Mükemmel hikmet.
Kemâl-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın idare ve terbiyesinin kusursuzluğu, mükemmelliği.
Kemâl-i zînet: Mükemmel süsleme.
Mesiregâh: Gezinti yeri.
Müekkil: Vekâlet veren.
Münevver: Nurlu, aydın.
Nizamat-ı âliye: Yüksek nizamlar, düzenler.
Nücûm-perest: Yıldızlara tapan.
Sâbiiyyûn: Âlemin tek yaratıcısına inanmakla birlikte, dünyanın ve insanların yönetiminin gök cisimlerine bırakıldığını ileri süren, meleklere veya yıldızlara tapan kimseler. Günümüzde yıldız falına inanma ve yıldızların gücüne sığınma bunlardan kalmadır.
Saltanat-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan idare ve hâkimiyeti.
Semâvât: Gökler, yedi kat gök.
Sikke-i vahdet: Yaradan'ın birliğini gösteren damga.
Süflî: Aşağı, alçak, âdi.
Taht-ı hüküm: Hükmü altında.
Tuğyan: Azgınlık, küfürde ileri gitme.
Turra-yı ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birer birer her bir şeyde tecelli eden birliğinin mührü.
Uhrevî: Âhirete ait.
Vahdâniyet: Birlik.
Vâhid u Ehad: Bir olan ve birliği her şeyde tecelli eden Hz. Allah.

Evet her birimiz kudret-i Vâhid ü Ehad'in birer mu'cizesi ve şecere-i hilkatin birer muntazam meyvesi ve vahdâniyetin birer münevver burhanı ve melâikelerin birer menzili, birer tayyaresi, birer mescidi ve avâlim-i ulviyenin birer lâmbası, birer güneşi ve saltanat-ı rubûbiyetin birer şâhidi ve fezâ-yı âlemin birer zîneti, birer kasrı, birer çiçeği ve semâ denizinin birer nurânî balığı ve gökyüzünün birer güzel gözü(Hâşiye-1) olduğumuz gibi heyet-i mecmûamızda sükûnet içinde bir sükût ve hikmet içinde bir hareket ve haşmet içinde bir zînet ve intizam içinde bir hüsn-ü hilkat ve mevzûniyet içinde bir kemâl-i sanat bulunduğundan Sâni-i Zülcelâl'imizi nihâyetsiz diller ile vahdetini, ehadiyetini, samediyetini ve evsâf-ı cemâl ve celâl ve kemâlini bütün kâinata ilân ettiğimiz hâlde; bizim gibi nihâyet derecede sâfi, temiz, mutî, musahhar hizmetkârları, karmakarışıklık ve intizamsızlık ve vazifesizlik hatta sahipsizlik ile itham ettiğinden tokata müstahaksın." der. O müddeînin yüzüne recm-i şeytan[1] gibi bir yıldız, öyle bir tokat vurur ki yıldızlardan ta cehennemin dibine onu atar ve beraberinde olan tabiatı,(Hâşiye-2) evham derelerine

---

(Hâşiye-1) Cenâb-ı Hakk'ın acâib-i masnûâtına bakıp, temaşa edip ve ettiren işaretleriz. Yani semâvât, hadsiz gözlerle zemindeki acâib-i sanat-ı ilâhiyeyi temaşa eder gibi görünüyor. Semânın melâikeleri gibi yıldızlar dahi mahşer-i acâib ve garâib olan arza bakıyorlar ve zîşuurları dikkatle baktırıyorlar, demektir.

[1] Bkz.: Mülk Sûresi, 67/5; Sâffât Sûresi, 37/6-8.

(Hâşiye-2) Fakat sukûttan sonra tabiat tevbe etti. Hakikî vazifesi, tesir ve fiil olmadığını, belki kabul ve infial olduğunu anladı. Ve kendisi kader-i ilâhînin bir nevi defteri -fakat tebeddül ve tagayyüre kabil bir defteri- ve kudret-i rabbâniyenin bir nevi programı ve Kadîr-i Zülcelâl'in bir nevi fıtrî şeriatı ve bir nevi mecmua-yı kavanini olduğunu bildi. Kemâl-i acz ve inkıyad ⇨

Acâib-i masnûât / acâib-i sanat-ı ilâhiye: Her biri birer ilâhî sanat eseri olan, hayranlık uyaran, benzersiz varlıklar.
Avâlim-i ulviye: Yüce âlemler.
Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birer birer her bir şeyde tecelli eden birliği.
Evham: Kuruntular, vehimler.
Evsâf-ı cemâl ve celâl ve kemâl: Cenâb-ı Hakk'ın lütfunu, ululuğunu ve mükemmelliğini gösteren sıfatlar.
Fıtrî şeriat: Yaratılışla alâkalı kanunlar.
Haşmet: Göz kamaştıran ihtişam.
Heyet-i mecmûa: Genel yapı, şekil.
Hüsn-ü hilkat: Güzel yaratılış.
İnfial: Etkilenme.
Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten Yaradan.
Kasr: Saray.
Kemâl-i acz ve inkıyad: Son derece güçsüzlük ve tam eksiksiz itaat.
Kemâl-i sanat: Sanat mükemmelliği.
Kudret-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.
Kudret-i Vâhid ü Ehad: Vahid ve Ehad Allah'ın kudreti, gücü.
Mahşer-i acâib ve garâib: Daha önce benzeri görülmemiş, orijinal eserlerin bir araya toplandığı yer.
Mecmua-yı kavanin: Kanunlar mecmuası.
Menzil: Durak, konak.
Mevzûniyet: Ölçülü, tartılı olma.
Musahhar: Emre âmâde kılınmış, hizmetine verilmiş.
Müddeî: Dâvâcı, iddia sahibi.
Müstahak: Hak etmiş, lâyık.
Recm-i şeytan: Şeytanın gök yüzünde melekler tarafından taşlanması.
Sâfi: Duru, temiz, berrak.
Samediyet: Cenâb-ı Hakk'ın hiçbir şeye muhtaç olmadığı hâlde her şeyin kendisine muhtaç olması.
Sâni-i Zülcelâl: Yüce yaratıcı.
Sukût: Düşme.
Sükûnet: Durgunluk.
Şecere-i hilkat: Yaratılış ağacı.
Tebeddül ve tagayyüre kabil: Değişebilen, başkalaşabilen.
Temaşa etmek: Bakıp seyretmek.
Vahdet: Birlik. Tek olma.
Zemin: Yeryüzü, dünya.

ve tesadüfü adem kuyusuna ve şerikleri, imtinâ ve muhâliyet zulümâtına ve din aleyhindeki felsefeyi, esfel-i sâfilînin dibine atar. Bütün yıldızlarla beraber o yıldız, لَوْ كَانَ فِيهِمَآ اٰلِهَةٌ إِلاَّ اللّٰهُ لَفَسَدَتَا[1] ferman-ı kudsîsini okuyorlar. Ve *"Sinek kanadından tut, ta semâvât kandillerine kadar bir sinek kanadı kadar şerike yer yoktur ki parmak karıştırsın."* diye ilân ederler.

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ[2]

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ سِرَاجِ وَحْدَتِكَ فِي كَثْرَةِ مَخْلُوقَاتِكَ وَدَلاَّلِ وَحْدَانِيَّتِكَ فِي مَشْهَرِ كَائِنَاتِكَ وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ[3]

* * *

---

ile vazife-i ubûdiyetini takındı. Ve fıtrat-ı ilâhiye ve sanat-ı rabbâniye ismini aldı.

[1] "Halbuki gökte ve yerde, Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı oraların nizamı bozulurdu." (Enbiya Sûresi, 21/22).

[2] "Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan Sensin." (Bakara Sûresi, 2/32).

[3] "Allah'ım! Yarattığın varlık âlemlerinde senin birliğini pırıl pırıl yansıtan ve yine kâinat sahnesinde senin birliğini gürül gürül ilân eden Efendimiz Hz. Muhammed'e (s.a.s.) ve bütün âline, ashabına salât ve selam eyle.., âmin.

Adem: Yokluk.
Esfel-i safilîn: Aşağıların aşağısı, cehennem'in en alt noktası.
Ferman-ı kudsî: Kutsal buyruk.
Fıtrat-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı tabiat.
İmtinâ: İmkânsızlık, mümkün olmama.
Muhâliyet: İmkânsızlık.
Sanat-ı rabbâniye: İlâhî sanat.
Semâvât: Gökler, yedi kat gök.
Şerik: Ortak, eş.
Vazife-i ubûdiyet: Kulluk vazifesi
Zulümât: Karanlıklar.

Birinci Mevkıf'ın Küçük Bir Zeyli

فَاسْتَمِعْ لِلْاٰيَةِ الْكَرِيمَةِ:[1]

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ.[2]

ثُمَّ انْظُرْ إِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ تَرٰى سُكُوتًا فِي سُكُونَةٍ حَرَكَةً فِي حِكْمَةٍ تَلَئْلُأً فِي حِشْمَةٍ تَبَسُّمًا فِي زِينَةٍ مَعَ انْتِظَامِ الْخِلْقَةِ مَعَ اتِّزَانِ الصَّنْعَةِ. تَشَعْشُعُ سِرَاجِهَا تَهَلْهُلُ مِصْبَاحِهَا تَلَئْلُؤُ نُجُومِهَا تُعْلِنُ لِأَهْلِ النُّهٰى سَلْطَنَةً بِلاَ انْتِهَاءٍ...

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ.

Bu âyetin bir nevi tercümesi olan

ثُمَّ انْظُرْ إِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ تَرٰى سُكُوتًا فِي سُكُونَةٍ tercümesidir. Yani âyet-i kerîme, nazar-ı dikkati semânın zînetli ve güzel yüzüne çeviriyor. Ta dikkat-i nazar ile semânın yüzünde fevkalâde sükûnet içinde bir sükûtu görüp bir Kadîr-i Mutlak'ın emir ve teshiriyle o vaziyeti aldığını anlasın. Yoksa eğer başıboş olsa idiler, birbiri içinde o dehşetli hadsiz ecrâm, o gayet büyük küreler ve gayet süratli hareketleriyle öyle bir velveleyi çıkarmak lâzım idi ki kâinatın kulağını sağır edecekti. Hem öyle bir zelzele-i herc ü merc içinde karışıklık olacaktı ki kâinatı dağıtacaktı. Yirmi camus, birbiri içinde hareket etse ne kadar velveleli bir herc ü merce sebebiyet verdiği mâlûm. Halbuki küre-i arzdan bin defa büyük ve top güllesinden yetmiş defa süratli hareket edenler,

---

[1] Şu âyeti dinle.

[2] "Hiç üzerlerindeki göğe bakmazlar mı? Bakıp da bizim onu nasıl sağlamca bina ettiğimizi, nasıl süslediğimizi, onda en ufak bir çatlaklık, dengesizlik olmadığını düşünmezler mi?" (Kaf Sûresi, 50/6).

Camus: Manda.
Dikkat-i nazar: Bakıştaki dikkat, özen.
Ecrâm: Gök cisimleri, yıldızlar.
Fevkalâde: Harika, olağanüstü.
Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten Hz. Allah.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Mevkıf: Bölüm, kısım.
Nazar-ı dikkat: Dikkatli bakış.
Semâ: Gökyüzü.
Sükûnet: Durgunluk, sakinlik.
Sükût: Sessizlik.
Teshir: Emri altına alma, kendine boyun eğdirme.
Velvele: Gürültü, yüksek ses.
Zelzele-i herc ü merc: Karışıklıktan, intizamsızlıktan meydana gelen çarpışmaların oluşturduğu sarsıntı.
Zeyl: Ek, ilâve.

yıldızlar içerisinde var olduğunu kozmoğrafya söylüyor. İşte sükûnet içindeki sükût-u ecrâmdan Sâni-i Zülcelâl'in ve Kadîr-i Zülkemâl'in derece-i kudret ve teshirini ve nücûmun O'na derece-i inkıyad ve itaatini anla.[1]

حَرَكَةً فِي حِكْمَةٍ Hem semânın yüzünde hikmet içinde bir hareketi görmeyi âyet emrediyor. Evet, gayet acîb ve azîm o harekât, gayet dakik ve geniş hikmet içindedir. Nasıl ki bir fabrikanın çarklarını ve dolaplarını bir hikmet içinde çeviren bir sanatkâr, fabrikanın azamet ve intizamı derecesinde derece-i sanat ve maharetini gösterir. Öyle de koca güneşe seyyârât ile beraber fabrika vaziyetini veren ve o müthiş azîm küreleri sapan taşları misillü ve fabrika çarkları gibi etrafında döndüren bir Kadîr-i Zülcelâl'in derece-i kudret ve hikmeti, o nisbette nazara tezahür eder.

تَلَئْلُؤًا فِي حِشْمَةٍ تَبَسُّمًا فِي زِينَةٍ Yani hem semâvât yüzünde öyle bir haşmet içinde bir parlamak ve bir zînet içinde bir tebessüm var ki Sâni-i Zülcelâl'in ne kadar muazzam bir saltanatı, ne kadar güzel bir sanatı olduğunu gösterir. Donanma günlerinde kesretli elektrik lâmbaları, sultanın derece-i haşmetini ve terakkiyât-ı medeniyede derece-i kemâlini gösterdiği gibi koca semâvât o haşmetli, zînetli yıldızlarıyla Sâni-i Zülcelâl'in kemâl-i saltanatını ve cemâl-i sanatını, öylece nazar-ı dikkate gösteriyorlar.

مَعَ انْتِظَامِ الْخِلْقَةِ مَعَ اتِّزَانِ الصَّنْعَةِ Hem diyor ki; semânın yüzündeki mahlûkâtın intizamını, dakik mizanlar içinde masnûâtın mevzuniyetini gör ve anla

---

[1] Bkz.: "Sonra iradesi, bir gaz halinde olan göğe yöneldi. Ona ve yere şöyle buyurdu: 'İsteyerek de olsa, istemeyerek de olsa emrime gelin!' onlar da: 'Gönüllü olarak geldik.' dediler." (Fussilet Sûresi, 41/11).

Acîb: Hayret veren, dikkat çeken.
Azamet: Büyüklük, yücelik.
Azîm: Büyük.
Cemâl-i sanat: Sanat güzelliği.
Dakik mizan: Hassas ölçü.
Dakik: İnce, hassas.
Derece-i haşmet: Büyüklük ve ihtişam derecesi.
Derece-i inkıyad ve itaat: Varlığın, Cenâb-ı Hakk'ın kudretine ve emrine itaat etme derecesi.
Derece-i kemâl: Mükemmelliğin derecesi.
Derece-i kudret ve hikmet: Cenâb-ı Hakk'ın, varlığı yerli yerince idare eden kudretinin, hikmetinin büyüklüğü.
Derece-i kudret ve teshir: Cenâb-ı Hakk'ın, varlığı kendine itaat ettiren kudretinin ve emrinin büyüklüğü.
Derece-i sanat ve maharet: Sanat ve ustalık seviyesi.
Dolap: Her çeşit döner çark ve çıkrık.
Harekât: Hareketler.
Haşmet: Büyüklük, ihtişam.
İntizam: Düzen.
Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten Yüce Allah.
Kemâl-i saltanat: Cenâb-ı Hakk'ın idaresinin, hâkimiyetinin kusursuzluğu, mükemmelliği.
Kesretli: Çoklukla, sıklıkla.
Kozmoğrafya: Astronomi.
Mahlûkât: Yaratıklar.
Masnûât: Sanat eseri olan varlıklar.
Mevzuniyet: Ölçülü, tartılı olma.
Misillü: Gibi, benzeri.
Muazzam: Büyük, yüce.
Nücûm: Yıldızlar.
Sâni-i Zülcelâl: Yüce yaratıcı, Hz. Allah.
Semâvât: Gökler, yedi kat gök.
Seyyârât: Gezegenler.
Sükût-u ecrâm: Gök cisimlerinin sessizliği.
Terakkiyât-ı medeniye: Medenî ilerleme.
Tezahür etmek: Görünmek, belirmek, ortaya çıkmak.

ki: Onların Sâni'i ne kadar Kadîr ve ne kadar Hakîm olduğunu bil. Evet muhtelif ve küçük cirimleri veyahut hayvanları döndüren ve bir vazife için çeviren ve bir mizan-ı mahsus ile her birini muayyen bir yolda sevk eden bir Zât'ın derece-i iktidar ve hikmetini ve hareket eden cirimlerin ona derece-i itâat ve musahhariyetlerini gösterdikleri gibi; koca semâvât, o dehşetli azametiyle hadsiz yıldızlarıyla ve o yıldızlar da dehşetli büyüklükleriyle ve gayet şiddetli hareketleriyle beraber zerre miktar ve bir sâniyecik kadar hudutlarından tecavüz etmemeleri, bir âşire-i dakika kadar vazifelerinden geri kalmamaları, Sâni-i Zülcelâl'lerinin ne kadar dakik bir mizan-ı mahsus ile rubûbiyetini icra ettiğini nazar-ı dikkate gösterirler. Hem de şu âyet gibi Sûre-i Amme'de[1] ve sâir âyetlerde beyan olunan teshir-i şems ve kamer ve nücûmla[2] işaret ettiği gibi:

تَشَعْشُعُ سِرَاجِهَا تَهَلْهُلُ مِصْبَاحِهَا تَلَئْلُؤُ نُجُومِهَا تُعْلِنُ لِأَهْلِ النُّهٰى سَلْطَنَةً بِلاَ انْتِهَاءٍ

Yani semânın müzeyyen tavanına güneş gibi ışık verici, ısındırıcı bir lâmbayı takmak.. gece gündüz hatlarıyla kış yaz sahifelerinde mektubat-ı samedâniyeyi yazmasına bir nur hokkası hükmüne getirmek.. ve yüksek minare ve kulelerdeki büyük saatların parlayan akrebleri misillü, kubbe-i semâda kameri, zamanın saat-ı kübrâsına bir akrep yapmak.. mütefavit çok hilâller suretinde her geceye güya ayrı bir hilâl bırakıp, sonra dönüp kendine toplamak.. menzillerinde kemâl-i mizanla, dakik hesapla hareket ettirmek.. ve kubbe-i semâda parlayan, tebessüm eden yıldızlarla göğün güzel yüzünü yaldızlamak, elbette, nihâyetsiz bir saltanat-ı rubûbiyetin şeâiridir. Zîşuura

---

[1] Bkz.: Nebe Sûresi, 78/13.

[2] Bkz.: Yunus Sûresi, 10/5; Ra'd Sûresi, 13/2; İbrahim Sûresi, 14/33...

Âşire-i dakika: Bir dakikanın yaklaşık on katrilyonda biri.
Azamet: Büyüklük.
Cirim: Maddi boyutları olan cisim, varlık.
Dakik: İnce, hassas.
Derece-i iktidar ve hikmet: Cenâb-ı Hakk'ın, varlığı yerli yerince idare eden kudretinin, hikmetinin büyüklüğü.
Derece-i itaat ve musahhariyet: Varlığın, Cenâb-ı Hakk'ın kudretine ve emrine itaat etme derecesi.
Hakîm: Her şeyi hikmetli yapan, Hz. Allah.
İcra etmek: Yürütmek, yerine getirmek.
Kadîr: Her şeye gücü yeten.
Kemâl-i mizan: Mükemmel ölçü.
Kubbe-i semâ: Gök kubbe.
Mektubat-ı samedâniye: Cenâb-ı Hakk'ın engin, sınırsız idare ve hâkimiyetini yansıtan, birçok anlam ifade eden varlıklar.
Mizan-ı mahsus: Hususî ölçü.
Muayyen: Belirli.
Mütefavit: Çeşitli, farklı.
Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Saat-ı kübrâ: Büyük saat.
Saltanat-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan idare ve hâkimiyeti.
Sâni': Sanatlı yaratan, Hz. Allah.
Şeâir: Alâmetler, nişanlar, işaretler.
Teshir-i şems ve kamer ve nücûm: Güneş, ay ve yıldızları emri altına alma.
Tevhid: Cenâb-ı Hakk'ı birleme.
Ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın ibadet ve itaate lâyık tek varlık olması.
Zîşuur: Akıl sahibi, şuurlu.

onu iş'ar eden muhteşem bir ulûhiyetin işârâtıdır. Ehl-i fikri imana ve tevhide dâvet eder:

Bak kitab-ı kâinatın safha-yı rengînine
Hâme-i zerrîn-i kudret, gör ne tasvir eylemiş.
Kalmamış bir nokta-yı muzlim, çeşm-i dil erbabına.
Sanki âyâtın Hudâ, nur ile tahrir eylemiş.

Bak ne mu'ciz-i hikmet, iz'an-rubâ-yı kâinat.
Bak ne âlî bir temâşâdır fezâ-yı kâinat.
Dinle de yıldızları, şu hutbe-i şirinine,
Nâme-i nurunu hikmet, bak ne takrir eylemiş.

Hep beraber nutka gelmiş, hak lisanıyla derler:
Bir Kadîr-i Zülcelâl'in haşmet-i sultanına,
Birer burhan-ı nur-efşânız, vücûd-u Sâni'a
Hem vahdete, hem kudrete şahitleriz biz!..

Şu zeminin yüzünü yaldızlayan
Nâzenin mu'cizâtı çün melek seyranına.
Bu semânın arza bakan, cennete dikkat eden,
Binler müdakkik gözleriz biz!..

Âlî: Yüce, yüksek.
Arz: Yerküre.
Âyât: Deliller.
Burhan-ı nur-efşân: Nur saçan delil.
Çeşm-i dil erbabı: Basiret sahipleri, kalb gözü açık olanlar.
Çün: Gibi.
Ehl-i fikr: Akledip, düşünenler.
Fezâ-yı kâinat: Uzay.
Hâme-i zerrîn-i kudret: Kudretin altın kalemi.
Haşmet-i sultan: Sultanın büyüklüğü.
Hudâ: Rab, Yaradan.
Hutbe-i şirin: Latîf, tatlı hutbe.
İş'ar: Bildirme, haber verme.
İşârât: İşaretler.
İz'an-rubâ-yı kâinat: Kâinatın, hayranlık veren güzellikleriyle akılları baştan alması.
Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten Yüce Allah.
Kitab-ı kâinat: Kâinat kitabı.
Mu'ciz-i hikmet: Hikmetin mu'cizesi.
Müdakkik: İnceden inceye araştıran.
Nâme-i nur: Işıklı, son derece parlak mektup.
Nâzenin mu'cizât: Harika, mucize olan nazik, hassas yapılı varlıklar.
Nokta-yı muzlim: Karanlık nokta.
Nutka gelmek: Konuşmak.
Safha-yı rengîn: Süslü, parlak, rengârenk sayfa.
Seyran: Gezinme.
Tahrir: Yazma.
Takrir: Bildirmek.
Tasvir eylemek: Biçimlendirmek, şekil vermek.
Temâşâ: Bakma, seyretme.
Vahdet: Birlik. Tek olma.
Vücûd-u Sâni: Yaratıcının, sanatkârın varlığı.

Tûbâ-yı hilkatten semâvât şıkkına,
Hep Kehkeşan ağsânına,
Bir Cemîl-i Zülcelâl'in dest-i hikmetiyle takılmış,
Binler güzel meyveleriz biz!..

Şu semâvât ehline birer mescid-i seyyâr,
Birer hâne-i devvâr, birer ulvî âşiyâne,
Birer misbah-ı nevvâr, birer gemi-i cebbâr,
Birer tayyâreleriz biz!..

Bir Kadîr-i Zülkemâl'in, bir Hakîm-i Zülcelâl'in
Birer mu'cize-i kudret, birer hârika-yı sanat-ı hâlıkâne,
Birer nadire-i hikmet, birer dâhiye-i hilkat,
Birer nur âlemiyiz biz!..

Böyle yüz bin dil ile yüz bin burhan gösteririz,
İşittiririz insan olan insana!..
Kör olası dinsiz gözü, görmez oldu yüzümüzü,
Hem işitmez sözümüzü, hak söyleyen âyetleriz biz!..

Sikkemiz bir, turramız bir,
Rabbimize musahharız;
Müsebbihiz, zikrederiz âbidâne.
Kehkeşan'ın halka-yı kübrâsına mensup birer meczuplarız biz!..

* * *

Âbidâne: İbadet eder bir tarzda.
Ağsân: Dallar.
Cemîl-i Zülcelâl: Güzeller güzeli Yüce Allah.
Dâhiye-i hilkat: Yaratılış harikası.
Dest-i hikmet: Hikmet eli.
Hakîm-i Zülcelâl: Her şeyi yerli yerince yapan Yüce Allah.
Halka-yı kübrâ: Büyük halka.
Hâne-i devvâr: Devamlı dönen hâne, köşk.
Hârika-yı sanat-ı hâlıkâne: Yaradan'a yaraşan sanat harikası.
Kadîr-i Zülkemâl: Mükemmel, kusursuz, sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.
Kehkeşan: Samanyolu.
Meczup: Cezbeye tutulmuş.
Mescid-i seyyâr: Seyyar mescit.
Misbah-ı nevvâr: Nur saçan lâmba.
Mu'cize-i kudret: Kudret mu'cizesi.
Musahhar: Emre âmâde kılınmış, hizmetine verilmiş.
Müsebbih: Tesbih eden, Hz. Allah'ı anan.
Nadire-i hikmet: İlâhî hikmetin ender bir eseri.
Semâvât: Gökler, yedi kat gök.
Sikke: Damga.
Tûbâ-yı hilkat: Yaratılış ağacı.
Turra: Mühür.
Ulvî âşiyâne: Yüksek yere kurulu yuva, ev.

Üçüncü Hüccet-i İmaniye

Yirmi Üçüncü Lem'a

Tabiattan gelen fikr-i küfrîyi dirilmeyecek bir surette öldürüyor, küfrün temel taşını zîr ü zeber ediyor.

İhtar

Şu notada tabîiyyûnun münkir kısmının gittikleri yolun iç yüzü ne kadar akıldan uzak ve ne kadar çirkin ve ne derece hurafe olduğu, lâakal doksan muhali tazammun eden dokuz muhal ile beyan edilmiş. Sâir risalelerde o muhaller kısmen izah edildiğinden burada gayet muhtasar olmak haysiyetiyle bazı basamaklar tayyedilmiştir. Onun için, birdenbire bu kadar zâhir ve âşikâre bir hurafeyi nasıl bu meşhur âkıl feylesoflar kabul etmişler, o yolda gidiyorlar, hatıra geliyor.

Evet onlar, mesleklerinin iç yüzünü görememişler. Hem hakikat-i meslekleri ve mesleklerinin lâzımı ve muktezası odur ki yazılmış her bir muhalin ucunda beyan edilen o çirkin ve müstekreh ve gayr-ı mâkul(Hâşiye)

(Hâşiye) Bu risalenin sebeb-i te'lifi; gayet mütecâvizâne ve gayet çirkin bir tarz ile hakâik-i imaniyeyi tezyif edip, bozulmuş aklı yetişmediği şeye hurafe deyip, dinsizliği tabiata bağlayarak Kur'ân'a hücum edilmesidir. O hücum ise şiddetli bir hiddeti, kalbe (kaleme) verdi ki; şiddetli ve galiz tokatları, o mülhidlere ve haktan yüz çeviren bâtıl mezheblilere yedirdi. Yoksa Risale-i Nur'un mesleği, nezihâne ve nazikâne ve kavl-i leyyindir.

Âkıl: Akıllı.
Fikr-i küfrî: İnkâr düşüncesi.
Galiz: Ağır.
Gayr-ı mâkul: Akla aykırı.
Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.
Hakikat-i meslek: Mesleğin gerçek durumu, takip edilen yolun iç yüzü.
Kavl-i leyyin: Yumuşak söz, tatlı ifade.
Lâakal: En az.
Muhal: İmkânsız.
Muhtasar: Kısa, özet.
Mukteza: Gerektirici sebep
Mülhid: İnançsız, ateist, dinsiz.
Münkir: İnkâr eden, inanmayan.
Mütecâvizâne: Haddi aşarak, ileri giderek.
Nezihâne: Tertemiz, dupduru olarak.
Sebeb-i te'lif: Yazılma sebebi.
Tabîiyyûn: Hz. Yaradan'ı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.
Tayy etmek: Geçmek, atlamak, temas etmemek.
Tazammun etmek: İçermek, ihtiva etmek.
Tezyif etmek: Hafife almak, alay etmek, değersiz göstermek.
Zîr ü zeber: Darmadağın, alt üst.

hülâsa-yı mezhebleri, mesleklerinin lâzımı ve zarurî muktezası olduğunu gayet bedihî ve kat'î burhanlarla şüphesi olanlara tafsilen beyan ve isbat etmeye hazırım.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ[1]

Şu âyet-i kerîme, istifham-ı inkârî ile "Cenâb-ı Hak hakkında şek olmaz ve olmamalı." demekle; vücûd ve vahdâniyet-i ilâhiye, bedâhet derecesinde olduğunu gösteriyor.

Şu Sırrı İzahtan Evvel Bir İhtar

1338'de Ankara'ya gittim.[2] İslâm Ordusu'nun Yunan'a galebesinden neş'e alan ehl-i imanın kuvvetli efkârı içinde gayet müthiş bir zındıka fikri, içine girmek ve bozmak ve zehirlendirmek için dessasâne çalıştığını gördüm. Eyvah dedim, bu ejderha imanın erkânına ilişecek! O vakit, şu âyet-i kerîme bedâhet derecesinde vücûd ve vahdâniyeti ifham ettiği cihetle ondan istimdâd edip, o zındıkanın başını dağıtacak derecede Kur'ân-ı Hakîm'den alınan kuvvetli bir burhanı, Nur'un Arabî risalesinde yazdım. Ankara'da, Yeni Gün Matbaası'nda tab' ettirmiştim. Fakat maatteessüf Arabî bilen az ve ehemmiyetle bakanlar da nadir olmakla beraber, gayet muhtasar ve mücmel bir surette o kuvvetli burhan tesirini göstermedi. Maatteessüf o dinsizlik fikri hem inkişâf etti, hem kuvvet buldu. Bilmecburiye, o burhanı Türkçe olarak bir derece beyan edeceğim. O burhanın bazı parçaları, bazı risalelerde tam izah edildiğinden

---

[1] "Peygamberleri onlara: 'Hiç gökleri ve yeri yaratan Yüce Yaratıcı hakkında şüphe edilebilir mi?' dedi." (İbrahim Sûresi, 14/10).

[2] Yani 1922 yılında.

Bedâhet: Açıklık, gözle görülür olma.
Bedihî: Açık, âşikâr.
Bilmecburiye: Mecburen.
Burhan: Delil.
Dessasâne: Sinsice.
Erkân: Esaslar, temeller.
Galebe: Yenme.
Hülâsa-yı mezheb: Takip edilen yolun, düşüncenin özeti.
İfham: Anlatma, ifade etme.
İnkişaf: Gelişmek, yayılmak.
İstifham-ı inkârî: Ret fikrini daha güçlü anlatmak için kullanılan olumsuz soru üslûbu, "Yaratıcının varlığında hiç şüphe olur mu?" gibi.
İstimdâd: Medet, yardım isteme.
Maatteessüf: Esefle, maalesef.
Mücmel: Kısa ve öz, hülâsa.
Şek: Şüphe.
Tab' etmek: Basmak, yayımlamak.
Tafsilen: Genişçe, ayrıntılı.
Vahdâniyet: Allah'ın birliği.
Vahdâniyet-i ilâhiye: Allah'ın birliği.
Vücûd: Varlık, var olma.
Zındıka: Dinsizlik.

burada icmâlen yazılacaktır. Sâir risalelerde inkısam etmiş olan müteaddit burhanlar, bu burhanda kısmen ittihad ediyor; her biri bunun bir cüz'ü hükmüne geçiyor.

Mukaddime

Ey insan! Bil ki, insanların ağzından çıkan ve dinsizliği işmâm eden dehşetli kelimeler var. Ehl-i iman, bilmeyerek istîmal ediyorlar. Mühimlerinden üç tanesini beyan edeceğiz:

Birincisi: *"Evcedethü'l-esbab".* Yani: "Esbap, bu şeyi îcad ediyor."

İkincisi: *"Teşekkele binefsihî".* Yani: "Kendi kendine teşekkül ediyor, oluyor, bitiyor."

Üçüncüsü: *"İktezathü't-tabiat".* Yani: "Tabiîdir, tabiat iktiza edip îcad ediyor."

Evet madem mevcudât var ve inkâr edilmez. Hem her mevcud, sanatlı ve hikmetli vücûda geliyor. Hem madem kadîm değil, yeniden oluyor. Her hâlde ey mülhid! Bu mevcudu, meselâ bu hayvanı ya diyeceksin ki esbab-ı âlem, onu îcad ediyor; yani esbabın içtimâında o mevcud vücûd buluyor veyahut o kendi kendine teşekkül ediyor veyahut tabiat muktezası olarak, tabiatın tesiriyle vücûda geliyor veyahut bir Kadîr-i Zülcelâl'in kudretiyle îcad edilir. Madem, aklen bu dört yoldan başka yol yoktur; evvelki üç yol muhal, battal, mümtenî, gayr-i kabil oldukları kat'î isbat edilse bizzarûre ve bilbedâhe dördüncü yol olan tarîk-i vahdâniyet şeksiz, şüphesiz sâbit olur.

Battal: İşe yaramaz, boş.
Bilbedâhe: Açıkça.
Bizzarure: Zaruri, kesin olarak.
Esbab-ı âlem: Âlemde var olan sebepler, maddi unsurlar.
Gayr-ı kabil: Mümkün olmayan.
İcmâlen: Kısaca, özet olarak.
İçtimâ: Toplanma,bir araya gelme.
İktiza etmek: Gerektirmek.
İnkısam: Kısımlara ayrılmış, bölünmüş.
İstîmal etmek: Kullanmak.
İşmâm etmek: Hissettirmek, koklatmak
İttihad etmek: Birleşmek.
Kadîm: Başlangıcı olmayan, ezelî.
Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.
Mukaddime: Başlangıç, giriş.
Mülhid: İnkâr eden, inançsız.
Mümtenî: İmkânsız.
Müteaddit: Birçok.
Şek: Şüphe.
Tarîk-i vahdâniyet: Allah'ın birliğini isbat eden yol.

Amma Birinci Yol ki

Esbab-ı âlemin içtimâıyla teşkil-i eşya ve vücûd-u mahlûkâttır. Pek çok muhâlâtından yalnız üç tanesini zikrediyoruz.

Birincisi

Bir eczahânede gayet muhtelif maddelerle dolu, yüzer kavanoz şişeler bulunuyor. O edviyelerden zîhayat bir macun istenildi. Hem hayattar, harika bir tiryak onlardan yapılmak îcab etti. Geldik, o eczahânede o zîhayat macunun ve hayattar tiryakın çoklukla efrâdını gördük. O macunlardan her birisini tetkik ettik.

Görüyoruz ki o kavanoz şişelerden her birisinden, bir mizan-ı mahsusla, bir iki dirhem bundan, üç dört dirhem ötekinden, altı yedi dirhem başkasından ve hâkezâ muhtelif mikdarlarda eczâlar alınmış. Eğer birinden, bir dirhem ya noksan veya fazla alınsa o macun zîhayat olamaz, hâsiyetini gösteremez. Hem o hayattar tiryakı da tetkik ettik. Her bir kavanozdan bir mizan-ı mahsus ile bir madde alınmış ki zerre mikdarı noksan veya ziyâde olsa, tiryak hâssasını kaybeder. O kavanozlar elliden ziyâde iken, her birisinden ayrı bir mizan ile alınmış gibi ayrı ayrı mikdarda eczâları alınmış.

Acaba hiçbir cihette imkân ve ihtimâl var mı ki o şişelerden alınan muhtelif mikdarlar, şişelerin garip bir tesadüf veya fırtınalı bir havanın çarpmasıyla devrilmesinden her birisinden alınan mikdar kadar yalnız o mikdar aksın, beraber gitsinler ve toplanıp o macunu teşkil etsinler? Acaba bundan daha hurafe, muhal, bâtıl bir şey var mı? Eşek muzaaf bir eşekliğe girse, sonra insan olsa, "Bu fikri kabul etmem!" diye kaçacaktır.

İşte bu misal gibi her bir zîhayat elbette, zîhayat bir macundur ve her bir nebat, hayattar bir tiryak gibidir ki; çok müteaddit eczâlardan, çok muhtelif maddelerden, gayet hassas bir ölçü ile alınan maddelerden terkib edilmiştir.

Edviye: İlaçlar.
Esbab-ı âlem: Âlemde var olan sebepler, maddi unsurlar.
Hâkezâ: Böylece, bunun gibi.
Hâsiyet: Bir şeye has özellik, tesir.
Hâssa: Özellik.
Hayattar: Canlı, dipdiri.
Mizan-ı mahsus: Özel, hassas ölçü.
Muhâlât: Muhaller, mümkün olmayan şeyler.
Muzaaf: Kat kat, katmerli.
Müteaddit: Sayılı, birkaç.
Teşkil-i eşya: Eşyanın meydana gelmesi, oluşması.
Tiryak: Zehirin etkisini gideren ilaç, panzehir.
Vücûd-u mahlûkât: Varlıkların meydana gelmesi, vücut bulması.
Zîhayat: Canlı.

Eğer esbaba, anâsıra isnad edilse ve "esbap îcad etti" denilse aynen eczahânedeki macunun, şişelerin devrilmesinden vücûd bulması gibi, yüz derece akıldan uzak, muhal ve bâtıldır.

Elhâsıl: Şu eczahâne-i kübrâ-yı âlemde Hakîm-i Ezelî'nin mizan-ı kaza ve kaderiyle alınan mevâdd-ı hayatiye, hadsiz bir hikmet ve nihâyetsiz bir ilim ve her şeye şâmil bir irade ile vücûd bulabilir. "Kör, sağır, hudutsuz, sel gibi akan küllî anâsır ve tabâyi ve esbabın işidir." diyen bedbaht, "O tiryak-ı acîb, kendi kendine şişelerin devrilmesinden çıkıp olmuştur." diyen divane bir hezeyancı, sarhoş bulunan bir ahmaktan daha ziyâde ahmaktır. Evet o küfür ahmakâne, sarhoşane, divanece bir hezeyandır.

İkinci Muhal

Eğer her şey, Vâhid u Ehad olan Kadîr-i Zülcelâl'e verilmezse, belki esbaba isnad edilse, lâzım gelir ki; âlemin pek çok anâsır ve esbabı, her bir zîhayatın vücûdunda müdahalesi bulunsun. Hâlbuki sinek gibi bir küçük mahlûkun vücûdunda kemâl-i intizam ile gayet hassas bir mizan ve tamam bir ittifak ile muhtelif ve birbirine zıt, mübâyin esbabın içtimâı, o kadar zâhir bir muhaldir ki sinek kanadı kadar şuuru bulunan, "Bu muhaldir, olamaz!" diyecektir. Evet bir sineğin küçücük cismi, kâinatın ekser anâsır ve esbabı ile alâkadardır; belki bir hülâsasıdır. Eğer Kadîr-i Ezelî'ye verilmezse o esbab-ı maddiye onun vücûdu yanında bizzât hazır bulunmak lâzım; belki onun küçücük cismine girmek gerektir. Belki cisminin küçük bir numûnesi olan gözündeki bir hüceyresine girmeleri îcab ediyor. Çünkü sebep maddî ise müsebbebin yanında ve içinde bulunması lâzım geliyor. Şu hâlde, iki sineğin iğne ucu gibi parmakları yerleşmeyen o hüceyrecikte erkân-ı âlem ve anâsır ve tabâyiin, maddeten içinde bulunup, usta gibi içinde çalıştıklarını kabul etmek lâzım geliyor.

Anâsır: Unsurlar, öğeler.
Eczahâne-i kübrâ-yı âlem: Pek büyük âlem eczahanesi.
Erkân-ı âlem: Âlemin esasları, temelleri.
Esbab-ı maddiye: Maddi sebepler.
Hakîm-i Ezelî: Her işi yerli yerince yapan, hikmeti sonsuz, Hz. Allah.
Hezeyan: Saçmalık.
Kadîr-i Ezelî: Güç ve kuvvetinin başlangıcı ve sonu olmayan Hz. Allah.
Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.
Kemâl-i intizam: Mükemmel sıralanış, düzen.
Mevâdd-ı hayatiye: Hayat için gerekli maddeler.
Mizan-ı kaza ve kader: Cenâb-ı Hakk'ın takdir ve tecellilerindeki ölçü, denge.
Mübâyin: Ayrı, zıt.
Müsebbeb: Sebebe bağlı olarak meydana gelen netice.
Şâmil: İçine alan, kapsayan.
Tabâyi: Tabiatlar.
Tiryak-ı acîb: Harika ilaç.
Vâhid u Ehad: Bir ve tek, Yüce Allah.

İşte, sofestâînin en eblehleri dahi, böyle bir meslekten utanıyorlar.

Üçüncü Muhal

اَلْوَاحِدُ لاَ يَصْدُرُ إِلاَّ عَنِ الْوَاحِدِ kâide-i mukarreresiyle "bir mevcudun vahdeti varsa elbette, bir vâhidden, bir elden sudûr edebilir." Hususan o mevcud, gayet mükemmel bir intizam ve hassas bir mizan içinde ve câmî bir hayata mazhar ise bilbedâhe, sebeb-i ihtilâf ve keşmekeş olan müteaddit ellerden çıkmadığını; belki gayet Kadîr, Hakîm olan bir tek elden çıktığını gösterdiği hâlde; hadsiz ve câmid ve cahil, mütecâviz, şuursuz, karmakarışıklık içinde, kör, sağır esbab-ı tabiiyenin karmakarışık ellerine –hadsiz imkânat yolları içinde ve içtimâ ve ihtilât ile o esbabın körlüğü, sağırlığı ziyâdeleştiği hâlde– o muntazam ve mevzun ve vâhid bir mevcudu onlara isnad etmek, yüz muhali birden kabul etmek gibi akıldan uzaktır.

Haydi bu muhalden kat-ı nazar, esbab-ı maddiyenin elbette, tesirleri, mübâşeretle ve temasla olur. Hâlbuki o esbab-ı tabiiyenin temasları, zîhayat mevcudların zâhirleriyledir. Hâlbuki görüyoruz ki; o esbab-ı maddiyenin elleri yetişmediği ve temas edemedikleri o zîhayatın bâtını, on defa zâhirinden daha muntazam, daha latîf, sanatça daha mükemmeldir. Esbab-ı maddiyenin elleri ve âletleriyle hiçbir cihetle yerleşemedikleri, belki tam zâhirine de temas edemedikleri küçücük zîhayat, küçücük hayvancıklar, en büyük mahlûklardan daha ziyâde sanatça acîb, hilkatçe bedî bir surette oldukları hâlde, o câmid, cahil, kaba, uzak, büyük ve birbirine zıt olan sağır, kör esbaba isnad etmek yüz derece kör, bin derece sağır olmakla olur!

Acîb: Şaşırtıcı, hayret verici.
Bedî: Harika, eşsiz, orijinal.
Bilbedâhe: Açıkça.
Câmî: Kapsamlı, şümûllü.
Câmid: Cansız.
Ebleh: Pek akılsız, pek budala.
Esbab-ı maddiye: Maddi sebepler.
Esbab-ı tabiiye: Tabiî sebepler.
Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.
Hilkat: Yaratılış.
İhtilât: Karışma.
Kadîr: Kudreti Sonsuz Hz. Allah.
Kâide-i mukarrere: Şüphe duyulmayan, sağlam kaide, kural.
Kat-ı nazar: "Bir tarafa.. şöyle dursun."
Mevzun: Ölçülü, tartılı.
Mübâşeret: Doğrudan doğruya, bizzat kendisinin yapması.
Müteaddit: Birçok.
Mütecâviz: Haddi aşan, çok fazla.
Sebeb-i ihtilâf: Farklılık sebebi.
Sofestâî: Şüpheci, septik. Var olan her şeyin aslında olmadığını savunan felsefî akıma mensup kimse.
Sudûr etmek: Meydana gelmek, çıkmak.
Vahdet: Birlik.
Vâhid: Bir.
Zîhayat: Canlı.

Amma İkinci Mesele

"Teşekkele binefsihî"dir. Yani: Kendi kendine teşekkül ediyor. İşte bu cümlenin dahi çok muhâlâtı var; çok cihetle bâtıldır, muhaldir. Numûne için muhâlâtından üç tanesini beyan ederiz:

Birincisi

Ey muannid münkir! Senin enaniyetin seni o kadar ahmaklaştırmış ki yüz muhali birden kabul etmeyi bir derece hükmediyorsun. Çünkü sen mevcutsun ve basit bir madde ve câmid ve tagayyürsüz değilsin. Belki, dâimâ teceddüdde olarak gayet muntazam bir makine ve harika ve dâimâ tahavvülde bir saray gibisin. Senin vücudunda her vakit zerreler çalışıyorlar. Senin vücûdun kâinatla hususan rızık münâsebetiyle, hususan bekâ-yı nev'i itibârıyla alâkadar ve alış verişi vardır. Senin vücudunda çalışan zerreler, o münasebâtı bozmamak ve o alâkadarlığı kırmamak için dikkat ediyorlar. Öylece ihtiyatla ayaklarını atıyorlar. Güyâ bütün kâinata bakıyorlar. Senin münasebâtını kâinatta görüp öyle vaziyet alıyorlar. Sen zâhirî ve bâtınî duygularınla o zerrelerin, o harika vaziyetine göre istifâde edersin. Eğer sen vücudundaki zerreleri, Kadîr-i Ezelî'nin kanunuyla hareket eden küçücük memurları veya bir ordusu veya kalem-i kaderin uçları (her bir zerre bir kalem ucu) veya kalem-i kudretin noktaları (her bir zerre bir nokta) olduğunu kabul etmezsen, o vakit senin gözünde çalışan her bir zerreye öyle bir göz lâzım ki senin mecmû-u cesedinin her tarafını görmekle beraber, münâsebettar olduğun bütün kâinatı dahi görecek bir gözü ve bütün senin mâzi ve müstakbel ve nesil ve aslın ve anâsırının menbalarını ve rızkının madenlerini bilecek, tanıyacak yüz dâhî kadar bir akıl vermek lâzım geliyor. Senin gibi bu meselelerde zerre kadar aklı olmayanın bir zerresine bin Eflâtun* kadar bir ilim ve şuur vermek, bin derece divanece bir hurafeciliktir!

Anâsır: Unsurlar, öğeler.
Bâtıl: Yanlış, doğru olmayan
Bâtınî: İçte olan, görünmeyen.
Beka-yı nev'i: Kendi türünün devam etmesi, yok olmaması.
Enaniyet: Benlik, gurur.
Kadîr-i Ezelî: Güç ve kuvvetinin başlangıcı ve sonu olmayan Hz. Allah.
Kalem-i kader: Kader kalemi.
Mecmû-u cesed: Vücudun bütünü, geneli.
Muannid: İnatçı.
Muhâlât: Muhaller, mümkün olmayan şeyler.
Münkir: İnkâr eden, inanmayan.
Tagayyür: Değişim, başkalaşma.
Tahavvül: Başkalaşma, hâl değiştirme.
Teceddüt: Yenilenme.
Teşekkül etmek: Meydana gelmek, oluşmak, şekil almak.
Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

İkinci Muhal

Senin vücudun bin kubbeli harika bir saraya benzer ki her kubbesinde taşlar, direksiz birbirine başbaşa verip, muallâkta durdurulmuş. Belki senin vücûdun, bin defa bu saraydan daha acîbdir. Çünkü o saray-ı vücudun, dâimâ kemâl-i intizamla tazelenmektedir. Gayet harika olan rûh, kalb ve mânevî letâiften kat-ı nazar, yalnız cesedindeki her bir âzâ, bir kubbeli menzil hükmündedir. Zerreler, o kubbedeki taşlar gibi birbirleriyle kemâl-i muvâzene ve intizam ile başbaşa verip harika bir bina, fevkalâde bir sanat, göz ve dil gibi acîb birer mu'cize-i kudret gösteriyorlar. Eğer bu zerreler, şu âlemin ustasının emrine tâbi birer memur olmasalar; o vakit her bir zerre, umum o cesetteki zerrelere hem hâkim-i mutlak, hem her birisine mahkûm-u mutlak, hem her birisine misil, hem hâkimiyet noktasında zıt, hem yalnız Vâcibü'l-vücûd'a mahsus olan ekser sıfâtın masdarı, menbaı; hem gayet mukayyed, hem gayet mutlak bir surette olmakla beraber, sırr-ı vahdetle yalnız bir Vâhid u Ehad'in eseri olabilen gayet muntazam bir masnû-u vâhidi o hadsiz zerrâta isnad etmek, zerre kadar şuuru olan bunun pek zâhir bir muhal belki yüz muhal olduğunu derk eder.

Üçüncü Muhal

Eğer senin vücudun, Vâhid u Ehad olan Kadîr-i Ezelî'nin kalemiyle mektup olmazsa ve tabiata, esbaba mensup matbû ise o vakit senin vücudundaki bir hüceyre-i bedenden tut, birbiri içinde dâireler misillü, binler mürekkebler adedince tabiat kalıplarının bulunması lâzım gelir. Çünkü meselâ bu elimizdeki kitap eğer mektup olsa bir tek kalem, kâtibinin ilmine istinad edip, bütün onları yazar. Eğer o, mektup olmazsa ve onun kalemine verilmezse,

---

Âzâ: Uzuvlar, organlar.
Ekser: Birçok, en çok.
Hâkim-i mutlak: Her şeye hükmeden, güçlü hâkim.
Hüceyre-i beden: Bedende bir hücrecik.
İstinad etmek: Dayanmak.
Kat-ı nazar: Bir tarafa.. şöyle dursun...
Kemâl-i intizam: Tam bir düzen ve ahenk.
Kemâl-i muvâzene: Mükemmel bir denge ve ayar.
Letâif: Manevi duygular, ruhani dinamikler.
Mahkûm-u mutlak: Herkesin ve her şeyin hükmü ve idaresi altında olan.
Masnû-u vâhid: Bir tek sanat eseri.
Matbû: Tab edilmiş, basılmış.
Mektup: Yazılmış.
Muallâk: Asılı, asılmış.
Mu'cize-i kudret: Allah'ın eşsiz kudretinin harikulâde bir göstergesi.
Muhal: İmkânsız.
Mukayyet: Kayıtlı, sınırlı.
Sırr-ı vahdet: Birlik sırrı.
Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Vâhid u Ehad: Bir ve tek, Yüce Allah.
Zerrât: Zerreler, en küçük parçalar.

kendi kendine olmuş denilse veya tabiata verilse o vakit matbû kitap gibi, her bir harfi için ayrı bir demir kalem lâzımdır ki tab' edilsin.

Nasıl ki matbaada hurûfât adedince demir harfler bulunur sonra o harfler vücûd bulur. O vakit bir tek kaleme bedel, o hurûfât adedince kalemler bulunması lâzım gelir. Belki o hurûfât içinde –bazen olduğu gibi– küçük kalem ile bir büyük harfte bir sahife ince hatla yazılmış ise binler kalem bir tek harf için lâzım geliyor. Belki birbirinin içine girip muntazam bir vaziyetle, senin cesedin gibi bir şekil alıyorsa o vakit her bir dâirede, her bir cüz' için, o mürekkebât adedince kalıplar lâzım geliyor. Haydi, yüz muhal içinde bulunan bu tarzı, mümkün desen dahi bu muntazam sanatlı demir harfleri ve mükemmel kalıpları ve kalemleri yapmak için yine bir tek kaleme verilmezse o kalemler, o kalıplar, o demir harflerin yapılması için onların adedlerince yine kalemler, kalıplar ve harfler lâzım. Çünkü onlar da yapılmışlar ve onlar da muntazam sanatlıdırlar. Ve hâkezâ müteselsilen gittikçe gidecek...

İşte sen de anla! Bu öyle bir fikirdir ki senin zerrâtın adedince muhâlât ve hurafeler, içinde bulunuyor. Ey muannid muattıl! Sen de utan, bu dalâletten vazgeç!

Üçüncü Kelime

"İktezathü't-tabiat". Yani: Tabiat iktiza ediyor, tabiat yapıyor. İşte bu hükmün çok muhâlâtı var. Numûne için üçünü zikrediyoruz.

Birincisi

Eğer mevcudâtta, hususan zîhayatta görünen basîrâne, hakîmâne olan sanat ve îcad, Şems-i Ezelî'nin kalem-i kader ve kudretine verilmezse; belki kör, sağır, düşüncesiz olan tabiata ve kuvvete isnad edilse lâzım gelir ki tabiat, îcad için her şeyde hadsiz mânevî makine ve matbaaları bulundursun veyahut her şeyde kâinatı halk ve idare edecek bir kudret ve hikmet derc etsin.

Basîrâne: Görerek.
Derc etmek: Yerleştirmek, içine koymak.
Hâkezâ: Bunu gibi, böylece.
Hakîmâne: Hikmetlice.
Halk etmek: Yaratmak.
Hurûfât: Harfler.
İktiza etmek: Gerektirmek.
Muannid: İnatçı.
Muattıl: Yaratıcıyı inkâr eden.
Muhâlât: Muhaller, mümkün olmayan şeyler.
Mürekkebât: Parçalardan oluşan, iç içe olan.
Müteselsilen: Silsile halinde, zincirleme, peş peşe.
Şems-i Ezelî: Batmayan, kaybolmayan, dâimi güneş, Hz. Allah.
Tab' etmek: Basmak, yayımlamak.
Zîhayat: Canlı.

Çünkü nasıl şemsin cilveleri ve akisleri, zemin yüzündeki zerrecik cam parçalarında ve katrelerde görünüyor. Eğer o misâlî ve aksî güneşçikler, semâdaki tek güneşe isnad edilmese; lâzım gelir ki bir kibrit başı yerleşmeyen bir zerrecik cam parçasında tabiî, fıtrî ve güneşin hâsiyetlerine mâlik, zâhiren küçük, mânen çok derin bir güneşin hâricî vücûdunu kabul ederek zerrât-ı zücâciye adedince tabiî güneşleri kabul etmek lâzım geldiği gibi; aynen bu misal gibi mevcudât ve zîhayat doğrudan doğruya Şems-i Ezelî'nin cilve-i esmâsına verilmezse her bir mevcutta, hususan her bir zîhayatta hadsiz bir kudret ve irade ve nihâyetsiz bir ilim ve hikmet taşıyacak bir tabiatı, bir kuvveti, âdetâ bir ilâhı içinde kabul etmek lâzım gelir. Bu tarz-ı fikir ise, kâinattaki muhâlâtın en bâtılı, en hurafesidir. Hâlık-ı kâinatın sanatını mevhum, ehemmiyetsiz, şuursuz bir tabiata veren insan, elbette, yüz defa hayvandan daha hayvan, daha şuursuz olduğunu gösterir.

İkinci Muhal

Eğer gayet intizamlı, mizanlı, sanatlı, hikmetli şu mevcudât; nihâyetsiz Kadîr, Hakîm bir Zât'a verilmezse, belki tabiata isnad edilse, lâzım gelir ki tabiat, her bir parça toprakta Avrupa'nın umum matbaaları ve fabrikaları adedince makineleri, matbaaları bulundursun; ta o parça toprak, menşe ve tezgâh olduğu hadsiz çiçekler ve meyvelerin yetişmelerine ve teşkillerine medar olabilsin. Çünkü çiçekler için saksılık vazifesini gören bir kâse toprak içine tohumları nöbetle atılan umum çiçeklerin birbirinden çok ayrı olan şekil ve heyetlerini teşkil ve tasvir edebilir bir kabiliyeti, bilfiil görülüyor. Eğer Kadîr-i Zülcelâl'e verilmezse o vakit, o kâsedeki toprakta her bir çiçek için mânevî, ayrı, tabiî bir makinesi bulunmazsa, bu hâl vücûda gelemez.

Çünkü tohumlar ise nutfeler ve yumurtalar gibi maddeleri birdir. Yani müvellidülmâ, müvellidülhumuza, karbon, azotun intizamsız, şekilsiz, hamur gibi halitasından ibaret olmakla beraber; hava, su, hararet, ziyâ dahi, her biri basit ve şuursuz ve her şeye karşı sel gibi bir tarzda gittiğinden, o hadsiz

---

Bilfiil: Gerçekten, bizzat.
Cilve-i esmâ: Cenab-ı Hakk'ın güzel isimlerinin tecellisi.
Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.
Hâlık-ı kâinat: Kâinatın yaratıcısı.
Halita: Karışım.
Kadîr: Her şeye gücü yeten Hz. Allah.
Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.
Menşe: Kaynak.
Müvellidülhumuza: Oksijen.
Müvellidülmâ: Hidrojen.
Nutfe: Sperm, döl.
Zerrât-ı zücâciye: Cam zerreleri.

çiçeklerin teşkilleri ayrı ayrı ve gayet muntazam ve sanatlı olarak o topraktan çıkması, bilbedâhe ve bizzarûre iktiza ediyor ki o kâsede bulunan toprakta, mânen Avrupa kadar, mânevî ve küçük mikyasta matbaaları ve fabrikaları bulunsun. Ta ki, bu kadar hayattar kumaşları ve binler ayrı ayrı nakışlı mensucatları dokuyabilsin.

İşte tabîiyyûnların fikr-i küfrîleri, ne derece daire-i akıldan hariç saptığını kıyas et. Ve tabiatı mûcid zanneden insan suretindeki ahmak sarhoşlar "mütefennin ve akıllıyız" diye dâvâ ettikleri hâlde akıl ve fenden ne kadar uzak düştüklerini ve mümtenî ve hiçbir cihetle mümkün olmayan bir hurafeyi kendilerine meslek ittihaz ettiklerini gör, gül ve tükür!

Eğer desen: Mevcudât tabiata isnad edilse böyle acîb muhaller olur, imtinâ derecesinde müşkülât olur. Acaba Zât-ı Ehad u Samed'e verildiği vakit, o müşkülât nasıl kalkıyor? Ve o suûbetli imtinâ, o sühûletli vücûba nasıl inkılâp eder?

Elcevap: Birinci muhalde nasıl ki güneşin cilve-i in'ikâsı, kemâl-i sühûletle külfetsiz en küçük zerrecik câmidden tut, ta en büyük bir denizin yüzüne kadar feyzini ve tesirini misâlî güneşçiklerle gayet kolaylıkla gösterdikleri hâlde; eğer güneşten nisbeti kesilse, o vakit her bir zerrecikte tabiî ve bizzât bir güneşin hâricî vücûdu imtinâ derecesinde bir suûbetle olabilmesi, kabul edilmek lâzım gelir. Öyle de; her bir mevcud, doğrudan doğruya Zât-ı Ehad u Samed'e verilse vücûb derecesinde bir sühûlet, bir kolaylık ile ve bir intisap ve cilve ile her bir mevcuda lâzım her bir şey ona yetiştirilebilir.

Eğer o intisap kesilse ve o memuriyet başıbozukluğa dönse ve her bir mevcud kendi başına ve tabiata bırakılsa, o vakit imtinâ derecesinde yüz bin müşkülât ve suûbetle sinek gibi bir zîhayatın, kâinatın küçük bir fihristesi olan gayet harika makine-i vücûdunu îcad eden, içindeki kör tabiatın, kâinatı halk ve idare edecek bir kudret ve hikmet sahibi olduğunu farz etmek lâzım

---

Bilbedâhe: Açıkça.
Bizzarûre: Zaruri olarak, mecburen, kesin olarak.
Cilve-i in'ikâs: Yansıma şekli.
Feyz: Bereket, ihsan, lütuf.
Fikr-i küfrî: İnkâra dair fikir, düşünce.
Hâricî vücûd: Müstakil varlık, nesnel (objektif) varlık.
İmtinâ: İmkânsız, mümkün olmayış.
İntisap: Bağlanmak, ait olmak.
Kemâl-i sühûlet: Mükemmel bir kolaylık.
Muhal: İmkânsız.
Mümtenî: İmkânsız.
Müşkilât: Zorluklar, problemler.
Mütefennin: Aydın, ilim ve fen sahibi.
Suûbet: Zorluk.
Sühûlet: Kolaylık.
Tabîiyyûn: Yaratıcıyı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.
Vücûb: Gereklilik, kesinlik.
Zât-ı Ehad u Samed: Hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı halde her şey, kendisine muhtaç olan Hz. Allah.
Zîhayat: Canlı.

gelir. Bu ise bir muhal değil, belki binler muhaldir.

Elhâsıl: Nasıl ki Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'un şerik ve nazîri mümtenî ve muhaldir. Öyle de rubûbiyetinde ve îcad-ı eşyada başkalarının müdahalesi, şerik-i zâtî gibi mümtenî ve muhaldir.

Amma ikinci muhaldeki müşkülât ise: Müteaddit risalelerde isbat edildiği gibi, eğer bütün eşya Vâhid u Ehad'e verilse bütün eşya, bir tek şey gibi sühûletli ve kolay olur. Eğer esbaba ve tabiata verilse bir tek şey, umum eşya kadar müşkülâtlı olduğu, müteaddit ve kat'î burhanlarla isbat edilmiş. Bir burhanın hülâsası şudur ki:

Nasıl ki bir adam, bir padişaha askerlik veya memuriyet cihetiyle intisap etse, o memur ve o asker o intisap kuvvetiyle yüz bin defa kuvvet-i şahsiyesinden fazla işlere medar olabilir. Ve padişahı nâmına bazen bir şahı esir eder. Çünkü gördüğü işlerin ve yaptığı eserlerin cihâzâtını ve kuvvetini kendi taşımıyor ve taşımaya mecbur olmuyor. O intisap münâsebetiyle, padişahın hazineleri ve arkasındaki nokta-yı istinadı olan ordu o kuvveti, o cihâzâtı taşıyor. Demek gördüğü işler, şahane olarak bir padişahın işi gibi; ve gösterdiği eserler, bir ordu eseri misillü harika olabilir.

Nasıl ki karınca, o memuriyet cihetiyle Firavun'un sarayını harap ediyor. Sinek o intisap ile Nemrud'u gebertiyor.[1] Ve o intisap ile buğday tanesi gibi bir çam çekirdeği, koca çam ağacının bütün cihâzâtını yetiştiriyor.(Hâşiye) Eğer o intisap kesilse o memuriyetten terhis edilse, yapacağı işlerin cihâzâtını ve kuvvetini, belinde ve bileğinde taşımağa mecburdur. O vakit, o küçücük bileğindeki kuvvet mikdarınca ve belindeki cephâne adedince iş görebilir.

---

[1] Bkz.: İbni Kesîr, *Bidâye ve'n-nihâye* 1/149.

(Hâşiye) Evet, eğer intisap olsa; o çekirdek, kader-i ilâhîden bir emir alır, o harika işlere mazhar olur. Eğer o intisap kesilse; o çekirdeğin hilkati, koca çam ağacının hilkatinden daha ziyâde cihâzât ve iktidar ve sanatı iktiza eder. Çünkü dağdaki kudret eseri olan mücessem çam ağacının bütün âzâları ve cihâzâtıyla o çekirdekteki kader eseri olan mânevî ağaçta mevcut bulunması lâzım gelir. Çünkü o koca ağacın fabrikası, o çekirdektir. İçindeki kaderî ağaç kudretle hariçte tezâhür eder, cismânî çam ağacı olur.

Îcad-ı eşya: Eşyayı yaratma, var etme.
Kuvvet-i şahsiye: Şahsi güç, kuvvet.
Müteaddit: Birçok.
Nazîr: Benzer, denk.
Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.
Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi yaratıp, yönetmesi.
Şerik: Ortak.
Şerik-i zâtî: Cenâb-ı Hakk'ın Zât'ına güyâ benzer bir ortak olması.
Vâhid u Ehad: Bir ve tek, Hz. Allah.
Zat-ı Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.

Evvelki vaziyette gayet kolaylıkla gördüğü işleri bu vaziyette ondan istenilse elbette, bileğinde bir ordu kuvvetini ve belinde bir padişahın cihâzât-ı harbiye fabrikasını yüklemek lâzım gelir ki; güldürmek için acîb hurafeleri ve masalları hikâye eden maskaralar dahi bu hayalden utanıyorlar!

Elhâsıl: Vâcibü'l-vücûd'a her mevcudu vermek, vücûb derecesinde bir sühûleti var. Ve tabiata îcad cihetinde vermek, imtinâ derecesinde müşkül ve hâric-i daire-i akliyedir.

Üçüncü Muhal

Bu muhali izah edecek bazı risalelerde beyan edilen iki misal:

Birinci Misal

Bütün âsâr-ı medeniyetle tekmil ve tezyin edilmiş, hâlî bir sahrâda kurulmuş, yapılmış bir saraya gayet vahşi bir adam girmiş, içine bakmış. Binlerle muntazam sanatlı eşyayı görmüş. Vahşetinden, ahmaklığından "Hariçten kimse müdahale etmeyip, o saray içinde o eşyadan birisi, o sarayı müştemilâtıyla beraber yapmıştır" diye taharriye başlıyor. Hangi şeye bakıyor; o vahşetli aklı dahi kabil görmüyor ki o şey bunları yapsın.

Sonra o sarayın teşkilât programını ve mevcudât fihristesini ve idare kanunları içinde yazılı olan bir defteri görür. Çendan elsiz ve gözsüz ve çekiçsiz olan o defter dahi, sâir içindeki şeyler gibi hiçbir kabiliyeti yoktur ki o sarayı teşkil ve tezyin etsin. Fakat muztar kalarak, bilmecburiye, eşya-yı âhere nisbeten, kavânîn-i ilmiyenin bir unvanı olmak cihetiyle, o sarayın mecmûuna bu defteri münâsebettar gördüğünden, "İşte bu defterdir ki o sarayı teşkil, tanzim ve tezyin edip bu eşyayı yapmış, takmış, yerleştirmiş" diyerek vahşetini ahmakların, sarhoşların hezeyanına çevirmiş.

Âsâr-ı medeniyet: Medeniyet eserleri.
Bilmecburiye: Mecburen.
Cihâzât-ı harbiye: Savaş aletleri.
Çendan: Gerçi.
Eşya-yı âher: Diğer şeyler.
Hâric-i daire-i akliye: Akıl dışı, akla aykırı.
Hilkat: Yaratılış.
İntisap: Bağlanma, ait olma.
Kavânîn-i ilmiye: İlmî kanunlar.
Muztar: Çaresiz, mecbur.
Mücessem: Cisme bürünmüş, cisim hâlini almış.
Müştemilât: Binanın içinde bulunan ona bağlı şeyler.
Müteaddit: Birçok.
Taharrî: Arama, araştırma.
Tanzim: Düzenleme.
Tekmil: Bitirme, tamamlama.
Teşkil: Şekil verme, meydana getirme.
Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirmek.
Tezyin: Bezeme, süsleme.

İşte aynen bu misal gibi hadsiz derecede misaldeki saraydan daha muntazam, daha mükemmel ve bütün etrafı mu'cizâne hikmetle dolu şu saray-ı âlemin içine, inkâr-ı ulûhiyete giden "tabîiyyûn" fikrini taşıyan vahşi bir insan girer. Daire-i mümkinât haricinde olan Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'un eser-i sanatı olduğunu düşünmeyerek ve ondan i'râz ederek, daire-i mümkinât içinde kader-i ilâhînin yazar bozar bir levhası hükmünde ve kudret-i ilâhiyenin kavânîn-i icraatına tebeddül ve tagayyür eden bir defteri olabilen ve pek yanlış ve hata olarak "tabiat" nâmı verilen bir mecmûa-yı kavânîn-i âdât-ı ilâhiye ve bir fihriste-i sanat-ı rabbâniyeyi görür ve der ki:

"Madem bu eşya bir sebep ister, hiçbir şeyin bu defter gibi münâsebeti görünmüyor. Çendan hiçbir cihetle akıl kabul etmez ki; gözsüz, şuursuz, kudretsiz bu defter, rubûbiyet-i mutlakanın işi olan ve hadsiz bir kudreti iktiza eden îcadı yapamaz. Fakat madem Sâni-i Kadîm'i kabul etmiyorum; öyle ise en münasibi, 'Bu defter bunu yapmış ve yapar, diyeceğim' der."

Biz de deriz: "Ey ahmaku'l-humakâdan tahammuk etmiş sarhoş ahmak! Başını tabiat bataklığından çıkar, arkana bak; zerrâttan, seyyârâta kadar bütün mevcudât, ayrı ayrı lisanlarla şehâdet ettikleri ve parmaklarıyla işaret ettikleri bir Sâni-i Zülcelâl'i gör. Ve o sarayı yapan ve o defterde sarayın programını yazan Nakkâş-ı Ezelî'nin cilvesini gör, fermanına bak, Kur'ân'ını dinle, o hezeyanlardan kurtul!.."

İkinci Misal

Gayet vahşi bir adam muhteşem bir kışla dâiresine girer. Gayet muntazam bir ordunun umumî, beraber tâlimlerini, muntazam hareketlerini görür.

Ahmaku'l-humakâ: Ahmakların en ahmağı.
Daire-i mümkinât: Mâsiva. Varlıkları kendinden olmayan, yaratılan her şey.
Fihriste-i sanat-ı rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın sanat harikası eserlerinin fihristi.
Hezeyan: Saçmalık.
İ'râz etmek: Yüz çevirmek.
İktiza etmek: Gerektirmek.
İnkâr-ı ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın kâinattaki mutlak hakimiyetini inkâr etme.
Kavânîn-i icraat: İcraatta uygulanan kanunlar.
Mecmûa-yı kavânîn-i âdât-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın icraatında uyguladığı kanunlar mecmuası.
Nakkâş-ı Ezelî: Kâinattaki harika desenlerin ezelî ustası.
Rubûbiyet-i mutlaka: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan engin, sınırsız, sonsuz terbiye ve idaresi.
Sâni-i Kadîm: Ezeli Yaratıcı.
Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Ulu Allah.
Seyyârât: Gezegenler.
Tabîiyyûn: Yaratıcıyı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.
Tagayyür: Başkalaşma.
Tahammuk etmek: Ahmaklaşmak.
Tebeddül: Değişme.
Zât-ı Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Zerrât: Zerreler. Atom veya molekül gibi maddenin çok küçük parçaları.

Bir neferin hareketiyle bir tabur, bir alay, bir fırka kalkar, oturur, gider; bir ateş emriyle ateş ettiklerini müşâhede eder. Onun kaba, vahşi aklı, bir kumandanın, devletin nizamâtıyla ve kanun-u padişahî ile o kumandanın emrine kumandasını anlamayıp, inkâr ettiğinden, o askerlerin iplerle birbiriyle bağlı olduklarını tahayyül eder. O hayalî ip, ne kadar harikalı bir ip olduğunu düşünüp hayrette kalır.

Sonra gider, Ayasofya gibi gayet muazzam bir câmiye, Cuma gününde dâhil olur. O cemaat-i müslimînin, bir adamın sesiyle kalkar, eğilir, secde ederek oturduklarını müşâhede eder. Mânevî ve semâvî kanunların mecmûundan ibaret olan şeriatı ve şeriat sahibinin emirlerinden gelen mânevî düsturlarını anlamadığından, o cemaatin maddî iplerle bağlandığını ve o acîb ipler onları esir edip oynattığını tahayyül ederek en vahşi, insan suretindeki canavar hayvanları dahi güldürecek derecede maskaralı bir fikirle çıkar, gider.

İşte aynı bu misal gibi, Sultan-ı Ezel ve Ebed'in hadsiz cünûdunun muhteşem bir kışlası olan şu âleme ve o Mâbud-u Ezelî'nin muntazam bir mescidi olan şu kâinata mahz-ı vahşet olan, inkârlı fikr-i tabiatı taşıyan bir münkir giriyor. O Sultan-ı Ezelî'nin hikmetinden gelen nizamât-ı kâinatın mânevî kanunlarını, birer maddî madde tasavvur ederek ve saltanat-ı rubûbiyetin kavânîn-i itibâriyesi ve o Mâbud-u Ezelî'nin şeriat-ı fıtriye-i kübrâsının mânevî ve yalnız vücûd-u ilmîsi bulunan ahkâmlarını ve düsturlarını birer mevcud-u hâricî ve maddî birer madde tahayyül ederek, kudret-i ilâhiyenin yerine, o ilim ve kelâmdan gelen ve yalnız vücûd-i ilmîsi bulunan o kanunları ikame etmek ve ellerine îcad vermek, sonra da onlara "tabiat" nâmını takmak

---

Ahkâm: Hükümler.
Cünûd: Askerler, ordu.
Fikr-i tabiat: Yaratmayı tabiata vererek Allah'ı inkâr eden görüş.
İkame etmek: Oturtmak, yerleştirmek.
Kanun-u padişahî: Padişah kanunu.
Kavânîn-i itibâriye: Farazî ve göreceli kanunlar (varlığı başka şeylere nispet edildiğinde bilinen kanunlar).
Mâbud-u Ezelî: Kendisine ibadet edilen, başlangıcı, öncesi ve sonu olmayan ilâh.
Mahz-ı vahşet: Çok kaba, çok ilkel, bütünüyle yabanî.
Mecmû: Toplam, bütün.
Mevcud-u hâricî: Yokluktan çıkmış, şehâdet âlemine girmiş varlık.
Münkir: İnkâr eden, inanmayan.
Müşâhede etmek: Görmek, şahit olmak.
Nizamât: Düzenlemeler.
Nizamât-ı kâinat: Kâinatta görülen düzenlemeler, sistemler.
Saltanat-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan terbiye ve idâresi.
Sultan-ı Ezel ve Ebed: Başlangıcı, öncesi ve sonu olmayan Sultan.
Şeriat-ı fıtriye-i kübrâ: Cenab-ı Hakk'ın kâinata yerleştirdiği tabîi, kapsamlı kanunlar.
Tahayyül etmek: Hayal etmek, hayalde canlandırmak.
Vücûd-u ilmî: İlmî vücûd, fizikî varlığı olmayan vücûd.

ve yalnız bir cilve-i kudret-i rabbâniye olan kuvveti, bir zîkudret ve müstakil bir kadîr telâkki etmek misaldeki vahşiden bin defa aşağı bir vahşettir!

Elhâsıl: Tabîiyyûnların mevhum ve hakikatsiz tabiat dedikleri şey, olsa olsa ve hakikat-i hâriciye sahibi ise ancak

- ✓ Bir sanat olabilir, sâni' olamaz.
- ✓ Bir nakıştır, nakkâş olamaz.
- ✓ Ahkâmdır, hâkim olamaz.
- ✓ Bir şeriat-ı fıtriyedir, şâri' olamaz.
- ✓ Mahlûk bir perde-i izzettir, hâlık olamaz.
- ✓ Münfail bir fıtrattır, fâtır bir fâil olamaz.
- ✓ Kanundur, kudret değildir; kâdir olamaz.
- ✓ Mistardır, masdar olamaz.

Elhâsıl: Madem mevcudât var. Madem On Altıncı Nota'nın başında denildiği gibi mevcudun vücûduna, taksim-i aklî ile dört yoldan başka yol tahayyül edilmez. O dört cihetten üçünün –her birinin üç zâhir muhaller ile– butlanı, kat'î bir surette isbat edildi. Elbette, bizzarûre ve bilbedâhe dördüncü yol olan vahdet yolu, kat'î bir surette isbat olunuyor. O dördüncü yol ise; baştaki أَفِي اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ[1] âyeti, şeksiz ve şüphesiz bedâhet derecesinde Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'un ulûhiyetini ve her şey doğrudan doğruya

---

[1] "Hiç gökleri ve yeri yaratan Yüce Yaratıcı hakkında şüphe edilebilir mi?" (İbrahim Sûresi, 14/10).

Bedâhet: Açıklık, netlik.
Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.
Bizzarûre: Zaruri, kesin olarak.
Butlan: Doğru olmama; boş, yanlış olma.
Cilve-i kudret-i rabbâniye: Cenab-ı Hakk'ın kudretinin engin rahmet ve şefkatiyle tecellisi.
Fâtır: Yaratıcı.
Fıtrat: Yaratılmış, tabiat.
Hakikat-i hâriciye: Nesnel, objektif, gerçek varlık.
Hâlık: Yaratıcı.
Kâdir / kadîr: Güçlü, kuvvetli / gücü yeten.
Masdar: Kaynak.
Mistar: Âlet, araç. Üzerinde kâinat kitabına ait satırların yazıldığı alan.
Muhal: İmkânsız.
Münfail: Dış tesirle meydana gelen, edilgen.
Nakkâş: Nakşeden, işleyen.
Perde-i izzet: Cenab-ı Hakk'ın icraatında bütün sebepleri kullanarak saltanatının ihtişamını sergilediği yer.
Sâni': Sanatlı, estetik ölçülerle yapan, yaratan.
Şâri': Kanun, hüküm koyucu.
Şek: Şüphe.
Şeriat-ı fıtriye: Cenab-ı Hakk'ın kâinata yerleştirdiği tabiî kanunlar.
Tabîiyyûn: Yaratıcıyı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.
Taksim-i aklî: Aklen, zihnen yapılan taksim, şıklara ayırma.
Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.
Zât-ı Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Zîkudret: Güç, kuvvet sahibi.

dest-i kudretinden çıktığını ve semâvât ve arz, kabza-yı tasarrufunda bulunduğunu gösteriyor.

Ey esbab-perest ve tabiata tapan biçare adam! Madem her şeyin tabiatı, her şey gibi mahlûktur; çünkü sanatlıdır ve yeni oluyor. Hem her müsebbeb gibi zâhirî sebebi dahi masnûdur. Ve madem her şeyin vücûdu, pek çok cihâzât ve âletlere muhtaçtır. O hâlde, o tabiatı îcad eden ve o sebebi halk eden bir Kadîr-i Mutlak var. Ve o Kadîr-i Mutlak'ın ne ihtiyacı var ki âciz vesaiti, rubûbiyetine ve îcadına teşrik etsin? Hâşâ! Belki doğrudan doğruya müsebbebi, sebep ile beraber halk ederek, cilve-i esmâsını ve hikmetini göstermek için, bir tertib ve tanzim ile zâhirî bir sebebiyet, bir mukarenet vermekle eşyadaki zâhirî kusurlara, merhametsizliklere ve noksaniyetlere merci olmak için esbap ve tabiatı dest-i kudretine perde etmiş, izzetini o suretle muhafaza etmiş.

Acaba bir saatçi, saatin çarklarını yapsın; sonra saati çarklarla tertib edip tanzim etsin, daha mı kolaydır? Yoksa harika bir makineyi o çarklar içinde yapsın; sonra saatin yapılmasını o makinenin câmid ellerine versin, ta saati yapsın, daha mı kolaydır? Acaba imkân haricinde değil midir? Haydi o insafsız aklınla sen söyle, sen hâkim ol!

Veyahut bir kâtip mürekkeb, kalem, kâğıdı getirdi. Onunla kendi bizzât o kitabı yazsa, daha mı kolaydır? Yoksa o kâğıt, mürekkeb, kalem içinde o kitaptan daha sanatlı, daha zahmetli, yalnız o tek kitaba mahsus olarak bir yazı makinesi îcad etsin; sonra o şuursuz makineye "Haydi sen yaz " desin de kendi karışmasın, daha mı kolaydır? Acaba yüz defa yazıdan daha müşkül değil midir?

Eğer desen: Evet bir kitabı yazan makinenin îcadı, o kitaptan yüz defa daha müşküldür. Fakat o makine, aynı kitabın bir çok nüshalarını yazmasına vasıta olmak cihetiyle belki bir kolaylık var?

Câmid: Cansız.
Cilve-i esmâ: Cenab-ı Hakk'ın güzel isimlerinin tecellisi.
Dest-i kudret: Kudret eli.
Esbab-perest: Maddi sebepleri yaratıcı kabul eden kimse.
Halk etmek: Yaratmak.
Kabza-yı tasarruf: Tasarrufu altında, eli altında.
Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten mutlak ve sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.
Mahlûk: Yaratılmış.
Masnû: Yapılmış, yaratılmış.
Mukarenet: Birleşik, bitişik olma.
Müsebbep: Sebebe bağlı olarak meydana gelen netice.
Müşkül: Zor, problem.
Noksaniyet: Eksiklik.
Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi yaratıp, yönetmesi.
Teşrik etmek: Ortak etmek.
Vesâit: Vasıtalar.

Elcevap: Nakkâş-ı Ezelî, hadsiz kudretiyle nihâyetsiz cilve-i esmâsını her vakit tazelendirmekle,[1] ayrı ayrı şekilde göstermek için, eşyadaki teşahhusları ve hususî sîmaları öyle bir surette halk etmiştir ki hiçbir mektub-u samedânî ve hiçbir kitab-ı rabbânî, diğer kitapların aynı aynına olamıyor. Alâküllihâl, ayrı manaları ifade etmek için, ayrı bir sîması bulunacak.

Eğer gözün varsa insanın sîmasına bak, gör ki; zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar, belki ebede kadar, bu küçük sîmada, âzâ-yı esasîde ittifak ile beraber her bir sîma, umum sîmalara nisbeten her birisine karşı birer alâmet-i fârikası var olduğu kat'iyen sâbittir. Bunun için her bir sîma, ayrı bir kitaptır. Yalnız sanatın tanzimi için ayrı bir yazı takımı ve ayrı bir tertib ve te'lif ister. Ve maddelerini hem getirmek, hem yerleştirmek ve hem de vücûda lâzım olan her şeyi derc etmek için bütün bütün başka bir tezgâh ister. Haydi, farz-ı muhal olarak tabiata bir matbaa nazarıyla baktık. Fakat bir matbaaya âit olan tanzim ve basmak, yani muayyen intizamını kalıba sokmaktan başka, o tanzimin îcadından, îcadları yüz derece daha müşkül bir zîhayatın cismindeki maddeleri, aktâr-ı âlemden mizan-ı mahsusla ve has bir intizamla îcad etmek ve getirmek ve matbaa eline vermek için, yine o matbaayı îcad eden Kadîr-i Mutlak'ın kudret ve iradesine muhtaçtır. Demek bu matbaalık ihtimâli ve farzı, bütün bütün manasız bir hurafedir.

İşte bu saat ve kitap misalleri gibi Sâni-i Zülcelâl, Kadîr-i külli şey, esbabı halk etmiş; müsebbebâtı da halk ediyor. Hikmetiyle, müsebbebâtı esbaba bağlıyor. Kâinatın harekâtının tanzimine dâir kavânîn-i âdetullahtan ibaret olan şeriat-ı fıtriye-i kübrâ-yı ilâhiyenin bir cilvesini ve eşyadaki o cilvesine, yalnız bir ayna ve bir mâkes olan tabiat-ı eşyayı, iradesiyle tâyin etmiştir. Ve

---

[1] Bkz.: "O, her an yeni tecellilerle iş başındadır." (Rahman Sûresi, 55/29).

Aktâr-ı âlem: Âlemin her tarafı, dört bir yanı.
Alâküllihal: Her durumda, mutlaka.
Alâmet-i fârika: Ayırıcı özellik.
Âzâ-yı esasî: Esas, temel organlar.
Derc etmek: Yerleştirmek, içine koymak.
Esbap: Sebepler.
Farz-ı muhal: Olmayacak bir şeyi olmuş gibi düşünme.
Halk etmek: Yaratmak.
Kadîr-i külli şey: Her şeye gücü yeten Hz. Allah.
Kavânîn-i âdetullah: Cenâb-ı Hakk'ın icraatında uyguladığı kanunlar.
Kitab-ı rabbâni: Cenâb-ı Hakk'ın kusursuz idare, terbiye ve hâkimiyetini anlatan bir kitap hükmündeki varlık.
Mâkes: Akseden yer, ayna.
Mektub-u samedânî: Her türlü ihtiyacını, Cenâb-ı Hakk'ın yerine getirdiğini bildiren bir mektup hükmündeki varlık.
Mizan-ı mahsus: Özel, hassas ölçü.
Müsebbebât: Sebeplere bağlı olarak yaratılan neticeler.
Nakkâş-ı Ezelî: Kâinattaki harika desenlerin ezelî ustası.
Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Ulu Allah.
Şeriat-ı fıtriye-i kübrâ-yı ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın kâinata yerleştirdiği tabîi, kapsamlı, ilâhî kanunlar.
Tabiat-ı eşya: Eşyanın alacağı tabîi hali, karakteristik özelliği.
Teşahhus: Her bir varlığa ayrı ayrı özellikler verme, ayırt edilecek şahsiyet verme.

o tabiatın vücûd-u hâricîye mazhar olan vechini, kudretiyle îcad etmiş ve eşyayı o tabiat üzerinde halk etmiş, birbirine mezc etmiş. Acaba gayet derecede mâkul ve hadsiz burhanların neticesi olan bu hakikatin kabulü mü daha kolaydır? Acaba vücûb derecesinde lâzım değil midir? Yoksa câmid, şuursuz, mahlûk, masnû, basit olan o sebep ve tabiat dediğiniz maddelere, her bir şeyin vücûduna lâzım hadsiz cihâzât ve âlâtı verip hakîmâne, basîrâne olan işleri kendi kendilerine yaptırmak mı daha kolaydır? Acaba imtinâ derecesinde, imkân haricinde değil midir? Senin, o insafsız aklının insafına havale ediyoruz.

Münkir ve tabiat-perest diyor ki:

Madem beni insafa davet ediyorsun. Ben de diyorum ki; şimdiye kadar yanlış gittiğimiz yol hem yüz derece muhal, hem gayet zararlı ve nihâyet derecede çirkin bir meslek olduğunu itiraf ediyorum. Sâbık tahkikatınızdan zerre mikdar şuuru bulunan anlayacak ki; esbaba, tabiata îcad vermek mümtenîdir, muhaldir. Ve her şeyi doğrudan doğruya Vâcibü'l-vücûd'a vermek vâciptir, zarurîdir. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى الْإِيمَانِ[1] deyip iman ediyorum.

Yalnız bir şüphem var: Cenâb-ı Hakk'ın Hâlık olduğunu kabul ediyorum; fakat bazı cüz'î esbabın ehemmiyetsiz şeylerde îcada müdahaleleri ve bir parça medh ü senâ kazanmaları, saltanat-ı rubûbiyetine ne zarar verir? Saltanatına noksaniyet gelir mi?

Elcevap: Bazı risalelerde gayet kat'î isbat ettiğimiz gibi; *hâkimiyetin şe'ni, müdahaleyi reddetmektir.* Hatta en ednâ bir hâkim, bir memur; daire-i hâkimiyetinde oğlunun müdahalesini kabul etmiyor. Hatta hâkimiyetine müdahale tevehhümüyle, bazı dindar padişahlar halife oldukları hâlde masum

[1] "İmân nimetini lûtfeden Allah'a sonsuz şükürler olsun."

Âlât: Âletler.
Basîrâne: Görerek.
Burhan: Delil.
Cüz'î: Pek az, küçük.
Daire-i hâkimiyet: İdarî yetki alanı.
Ednâ: En değersiz, en basit.
Esbap: Sebepler.
Hakîmâne: Hikmetlice, yerli yerince.
Hâlık: Yaratıcı.
İcad: Vücûda getirme, var etme, yaratma.
İmtinâ: İmkânsız, mümkün olmayış.
Masnû: Yapılmış, yaratılmış.
Medh ü senâ: Övme.
Mezc etmek: Katmak, karıştırmak.
Muhal: İmkânsız.
Mümtenî: İmkânsız.
Münkir: İnkâr eden, inanmayan.
Sâbık: Geçen.
Saltanat-ı rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan terbiye ve hâkimiyeti.
Şe'n: Karakter, işleyiş, gerek.
Tabiat-perest: Eşyayı, tabiatın yarattığını kabul eden.
Tevehhüm: Zannetme, vehmetme.
Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Vecih: Yüz, yön.
Vücûb: Kesin, zaruri olma.
Vücûd-u hâricî: Yokluktan çıkmış, şehâdet âlemine girmiş varlık.

evlâdlarını katletmeleri, bu "redd-i müdahale kanunu"nun hâkimiyette ne kadar esaslı hükmettiğini gösteriyor. Bir nâhiyede iki müdürden tut, ta bir memlekette iki padişaha kadar, hâkimiyetteki istiklâliyetin iktiza ettiği "men-i iştirak kanunu" tarih-i beşerde çok acîb herc ü merc ile kuvvetini göstermiş.

Acaba âciz ve muâvenete muhtaç insanlardaki âmiriyet ve hâkimiyetin bir gölgesi, bu derece müdahaleyi reddetmeyi ve başkasının müdahalesini menetmeyi ve hâkimiyetinde iştirak kabul etmemeyi ve makamında istiklâliyetini nihâyet taassubla muhafazaya çalışmayı gör; sonra hâkimiyet-i mutlaka rubûbiyet derecesinde.. ve âmiriyet-i mutlaka ulûhiyet derecesinde.. ve istiklâliyet-i mutlaka ehadiyet derecesinde.. ve istiğnâ-yı mutlak kadîriyet-i mutlaka derecesinde bir Zât-ı Zülcelâl'de, bu redd-i müdahale ve men-i iştirak ve tard-ı şerik, ne derece o hâkimiyetin zarurî bir lâzımı ve vâcip bir muktezası olduğunu kıyas edebilirsen et.

Amma ikinci şık şüphen ki: Bazı esbap, bazı cüz'iyatın bazı ubûdiyetlerine merci olsa o Mâbud-u Mutlak olan Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'a müteveccih zerrâttan seyyârâta kadar mahlûkâtın ubûdiyetlerinden ne noksan gelir?

Elcevap: Şu kâinatın Hâlık-ı Hakîm'i kâinatı bir ağaç hükmünde halk edip, en mükemmel meyvesini zîşuur ve zîşuurun içinde en câmî meyvesini insan yapmıştır. Ve insanın en ehemmiyetli, belki insanın netice-i hilkati ve

---

Acîb: Acayip, şaşırtıcı.
Âmiriyet: Âmir olmak.
Âmiriyet-i mutlaka: Allah'ın kâinattaki sınırsız ve sonsuz idaresi.
Câmî: Kapsamlı, şümûllü.
Cüz'iyat: Kısmî, hususî, cüz'î şeyler.
Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin her varlıkta özel şekilde tecelli etmesi.
Hâkimiyet-i mutlaka: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan sınırsız hükümranlığı.
Hâlık-ı Hakîm: Her şeyi yerli yerince yaratan Hz. Allah.
Halk etmek: Yaratmak.
Herc ü merc: Allak bullak, karmakarışık.
İktiza etmek: Gerektirmek.
İstiğnâ-yı mutlak: Kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmama.
İstiklâliyet: Bağımsız, müstakil olma.
Kadîriyet-i mutlaka: Her şeye ve herkese karşı gücü yeter olma.
Mâbud-u Mutlak: İbadete layık tek ve yektâ Zât.
Men-i iştirak: Ortak almamak.
Merci: Arz makamı, merkez, kaynak.
Muâvenet: Yardımlaşma.
Mukteza: Gerek, icap.
Müteveccih: Yönelmiş.
Netice-i hilkat: Yaratılış neticesi.
Redd-i müdahale: Müdahale kabul etmeme, işe kimseyi karıştırmama.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Seyyârât: Gezegenler.
Tard-ı şerik: Ortağı reddetme, kovma.
Ubûdiyet: Kullukta bulunma, ibadet etme.
Ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın ibadet ve itaate lâyık tek ilah olması.
Zât-ı Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz gücün ve hakimiyetin sahibi Yüce Zât.
Zerrât: Zerreler.
Zîşuur: Şuurlu.

gaye-i fıtratı ve semere-i hayatı olan şükür ve ibadeti,[1] o Hâkim-i Mutlak ve Âmir-i Müstakil, kendini sevdirmek ve tanıttırmak için kâinatı halk eden o Vâhid u Ehad, bütün kâinatın meyvesi olan insanı ve insanın en yüksek meyvesi olan şükür ve ibadetini başka ellere verir mi? Bütün bütün hikmetine zıt olarak, netice-i hilkati ve semere-i kâinatı abes eder mi? Hâşâ ve kellâ!..

Hem hikmetini ve rubûbiyetini inkâr ettirecek bir tarzda mahlûkâtın ibadetlerini başkalara vermeye rıza gösterir mi, hiç müsaade eder mi? Ve hem hadsiz bir derecede kendini sevdirmeyi ve tanıttırmayı ef'âliyle gösterdiği hâlde, en mükemmel mahlûkâtının şükür ve minnettarlıklarını, tahabbüb ve ubûdiyetlerini başka esbaba vermekle kendini unutturup, kâinattaki makâsıd-ı âliyesini inkâr ettirir mi? Ey tabiat-perestlikten vazgeçen arkadaş! Haydi sen söyle!

O diyor:

"Elhamdülillâh, bu iki şüphem hallolmakla beraber, vahdâniyet-i ilâhiyeye dâir ve Mâbud-u bilhak O olduğuna ve O'ndan başkaları ibadete lâyık olmadığına o kadar parlak ve kuvvetli iki delil gösterdin ki onları inkâr etmek, güneşi ve gündüzü inkâr etmek gibi bir mükâberedir."

* * *

---

[1] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/172; Nahl Sûresi, 16/114; Zâriyat Sûresi, 51/56..

Âmir-i Müstakil: Müstakil, bağımsız idareci.
Ef'âl: Fiiller.
Gaye-i fıtrat: Yaratılış gayesi.
Hâkim-i mutlak: Her şeye hükmeden, güçlü hâkim, hükmün yegâne sahibi.
Hikmet: Her şeyi yerli yerince yapma.
Mâbud-u bilhak: İbadete layık tek İlâh.
Makâsıd-ı âliye: Yüce maksatlar.
Mükâbere: Kendi haksızlığını bildiği hâlde inat ederek kabul etmeme.
Semere-i hayat: Hayat meyvesi.
Semere-i kâinat: Kâinat meyvesi.
Tabiat-perestlik: Tabiatın yaratıcılığına inanan düşünce.
Tahabbüb: Sevgi gösterme, kendini sevdirme.
Ubûdiyet: Kulluk.
Vahdâniyet-i ilâhiye: Allah'ın birliği.
Vâhid u Ehad: Bir ve tek, Yüce Allah.

Hâtime

Tabiat fikr-i küfrîsini terk eden ve imana gelen zât diyor ki: "Elhamdülillâh, benim şüphelerim kalmadı; yalnız merakımı mûcip olan birkaç suâlim var."

Birinci Suâl

Çok tembellerden ve têrikü's-salâtlardan işitiyoruz, diyorlar ki:

"Cenâb-ı Hakk'ın bizim ibadetimize ne ihtiyacı var ki, Kur'ân'da çok şiddet ve ısrar ile ibadeti terk edeni zecredip Cehennem gibi dehşetli bir ceza ile tehdit ediyor;[1] îtidalli ve istikâmetli ve adaletli olan ifade-i Kur'âniye'ye nasıl yakışıyor ki, ehemmiyetsiz bir cüz'î hataya karşı nihâyet şiddeti gösteriyor?"

Elcevap: Evet, Cenâb-ı Hak senin ibadetine, belki hiçbir şeye muhtaç değil.[2] Fakat sen ibadete muhtaçsın, mânen hastasın. İbadet ise mânevî yaralarına tiryaklar hükmünde olduğunu çok risalelerde isbat etmişiz. Acaba bir hasta, o hastalık hakkında, şefkatli bir hekimin ona nâfi ilâçları içirmek hususunda ettiği ısrara mukabil, hekime dese: "Senin ne ihtiyacın var, bana böyle ısrar ediyorsun?" Ne kadar manasız olduğunu anlarsın.

Amma Kur'ân'ın, terk-i ibadet hakkında şiddetli tehdidâtı ve dehşetli cezaları ise; nasıl ki bir padişah, raiyetinin hukukunu muhafaza etmek için; âdi bir adamın, raiyetinin hukukuna zarar veren bir hatasına göre şiddetli cezaya çarpar. Öyle de ibadeti ve namazı terk eden adam, Sultan-ı Ezel ve Ebed'in raiyeti hükmünde olan mevcudâtın hukukuna ehemmiyetli bir tecavüz ve mânevî bir zulüm eder. *Çünkü mevcudâtın kemâlleri, Sâni'e müteveccih yüzlerinde tesbih ve ibadet ile tezâhür eder. İbadeti terk eden, mevcudâtın ibadetini görmez ve göremez, belki de inkâr eder.* O vakit, ibadet ve tesbih noktasında

---

[1] Bkz.: Mü'min Sûresi, 40/60; Müddessir Sûresi, 74/42-43…
[2] Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/97; Neml Sûresi, 27/40...

Âdi: Basit, sıradan.
Fikr-i küfrî: İnkâr fikri, düşüncesi.
İfade-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in genel ifade şekli.
İtidal: Dengeli ve ölçülü olma.
Kemâl: Olgunluk, mükemmellik, erdem.
Mûcip: Celbeden, çeken.
Müteveccih: Yönelmiş.
Nâfi: Faydalı.
Raiyet: Halk, yönetilenler.
Sâni': Sanatlı, estetik ölçülerle yapan Yüce Yaradan.
Sultan-ı Ezel ve Ebed: Ezelî Sultan, saltanatının başlangıcı ve sonu olmayan Cenâb-ı Hakk.
Têrikü's-salât: Namazı terk eden.
Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirmek.
Tiryak: Zehirin etkisini gideren ilaç, panzehir.
Zecr etmek: Men etmek, engellemek.

yüksek makamda bulunan ve her biri birer mektub-u samedânî ve birer âyine-i esmâ-yı rabbâniye olan mevcudâtı, âlî makamlarından tenzil ettiğinden ve ehemmiyetsiz, vazifesiz, câmid, perişan bir vaziyette telâkki ettiğinden, mevcudâtı tahkir eder, kemâlâtını inkâr ve tecavüz eder.

Evet, herkes, kâinatı kendi aynasıyla görür. Cenâb-ı Hak insanı kâinat için bir mikyas, bir mizan suretinde yaratmıştır. Her insan için bu âlemden hususî bir âlem vermiş; o âlemin rengini, o insanın itikad-ı kalbîsine göre gösteriyor. Meselâ gayet me'yus ve matemli olarak ağlayan bir insan, mevcudâtı ağlar ve me'yûs suretinde görür. Gayet sürûrlu ve neş'eli, müjdeli ve kemâl-i neş'esinden gülen bir adam, kâinatı neş'eli, güler gördüğü gibi; mütefekkirâne ve ciddî bir surette ibadet ve tesbih eden adam, mevcudâtın hakikaten mevcud ve muhakkak olan ibadet ve tesbihatlarını bir derece keşfeder ve görür. Gafletle veya inkârla ibadeti terk eden adam, mevcudâtı, hakikat-i kemâlâtına tamamıyla zıt ve muhalif ve hata bir surette tevehhüm eder ve mânen onların hukukuna tecavüz eder.

Hem o têrikü's-salât, kendi kendine mâlik olmadığı için, kendi mâlikinin bir abdi olan kendi nefsine zulmeder. Onun mâliki o abdinin hakkını, onun nefs-i emmâresinden almak için dehşetli tehdit eder. Hem netice-i hilkatı ve gaye-i fıtratı olan ibadeti[1] terk ettiğinden, hikmet-i ilâhiye ve meşîet-i rabbâniyeye karşı bir tecavüz hükmüne geçer. Onun için cezaya çarpılır.

Elhâsıl: *İbadeti terk eden, hem kendi nefsine zulmeder; –nefsi ise, Cenâb-ı Hakk'ın abdi ve memlûküdür– hem kâinatın hukuk-u kemâlâtına karşı bir tecavüz, bir zulümdür. Evet, nasıl ki küfür, mevcudâta karşı bir tahkirdir; terk-i ibadet dahi, kâinatın kemâlâtını bir inkârdır. Hem hikmet-i ilâhiyeye karşı bir*

[1] Bkz.: Zâriyât Sûresi, 51/56.

Abd: Kul.
Âyine-i esmâ-yı rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerini bize gösteren ayna.
Câmid: Cansız.
Gaye-i fıtrat: Yaratılış gayesi.
Hakikat-i kemâlât: Varlıkların yaratılış itibarıyla mükemmel olmaları gerçeği.
Hikmet-i ilâhiye: İlâhî gaye, hikmet.
Hukuk-u kemâlât: Varlıktaki güzelliklerin, faziletlerin takdiri hak etmeleri.
İtikad-ı kalbî: Kalbin inancı, kanaati.
Kemâlât: İyilikler, faziletler.
Kemâl-i neş'e: Tam bir neşe, sevinç.
Mâlik: Sahip.
Me'yus: Ümitsiz.
Mektub-u samedânî: Her türlü ihtiyacını, Cenâb-ı Hakk'ın yerine getirdiğini bildiren bir mektup hükmündeki varlık.
Memlûk: Kul, köle.
Meşîet-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın dilemesi.
Mikyas: Ölçü, ölçek.
Mizan: Tartı.
Mütefekkirâne: Düşünerek.
Nefs-i emmâre: Dâima kötüye sevk eden, sürekli günah arzusunda olan nefis.
Netice-i hilkat: Yaratılış neticesi.
Sürûr: Sevinç.
Tahkir: Hakaret etme.
Tecavüz etmek: Haddi aşmak, ileri gitmek.
Tevehhüm etmek: Sanmak, zannetmek.

tecavüz olduğundan, dehşetli tehdide, şiddetli cezaya müstahak olur.

İşte bu istihkâkı ve mezkûr hakikati ifade etmek için Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, mu'cizâne bir surette o şiddetli tarz-ı ifadeyi ihtiyar ederek, tam tamına hakikat-i belâgat olan mutâbık-ı mukteza-yı hâle mutabakat ediyor.

İkinci Suâl

Tabiattan vazgeçen ve imana gelen zât diyor ki:

Her mevcud her cihette, her işinde ve her şeyinde ve her şe'ninde meşîet-i ilâhiyeye ve kudret-i rabbâniyeye tâbi olması çok azîm bir hakikattir. Azameti cihetinde dar zihinlerimize sıkışmıyor. Hâlbuki gözümüzle gördüğümüz bu nihâyet derecede mebzuliyet, hem hilkat ve îcad-ı eşyadaki hadsiz sühûlet, hem sâbık burhanlarınızla tahakkuk eden vahdet yolundaki îcad-ı eşyada nihâyet derecede kolaylık ve sühûlet, hem nass-ı Kur'ân ile beyan edilen

مَا خَلْقُكُمْ وَلاَ بَعْثُكُمْ إِلاَّ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ [1]

وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلاَّ كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ [2]

gibi âyetlerin sarâhaten gösterdikleri nihâyet derecede kolaylık, o hakikat-i azîmeyi, en makbul ve en mâkul bir mesele olduğunu gösteriyorlar. Bu kolaylığın sırrı ve hikmeti nedir?

---

[1] "Ey insanlar, sizin hepinizi yaratmak veya hepinizi öldükten sonra diriltmek bir tek kişiyi diriltmek gibidir." (Lokman Sûresi, 31/28).

[2] "Kıyamet hâdisesi ise başka değil, ancak göz açıp kapama yahut daha da kısa bir anda olup biter." (Nahl Sûresi, 16/77).

Azamet: Büyüklük.
Azîm: Büyük.
Burhan: Delil.
Hakikat-i azîme: Büyük hakikat.
Hakikat-i belâgat: Edebiyat (güzel ve etkili söz) gerçeği.
Hilkat: Yaratılış.
Îcad-ı eşya: Eşyayı var etme, yaratma.
İhtiyar etmek: Seçmek.
İstihkak: Hak etme.
Kudret-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
Mebzuliyet: Bolluk.
Meşîet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın dilemesi.
Mezkûr: Geçen, zikredilen.
Mu'cizâne: Mu'cizeli bir şekilde.
Mutabakat etmek: Uygun, denk olmak.
Mutâbık-ı mukteza-yı hâl: Durumun gereğine göre olan.
Nass-ı Kur'ân: Kur'ân'ın kesin ifadesi.
Sâbık: Geçen.
Sarahaten: Açıkça.
Sühûlet: Kolaylık.
Şe'n: Karakter, işleyiş.
Tahakkuk etmek: Gerçekleşmek.
Vahdet: Birlik.

• *Elcevap:* Yirminci Mektup'un Onuncu Kelimesi olan وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ[1] beyanında, o sır gayet vâzıh ve kat'î ve muknî bir tarzda beyan edilmiş. Hususan o mektubun zeylinde daha ziyâde vuzûh ile isbat edilmiş ki; bütün mevcudât, Sâni-i Vâhid'e isnad edildiği vakit, bir tek mevcud hükmünde kolaylaşır. Eğer Vâhid-i Ehad'e verilmezse; bir tek mahlûkun îcadı, bütün mevcudât kadar müşkülleşir ve bir çekirdek, bir ağaç kadar suûbetli olur.

Eğer sâni-i hakikîsine verilse, kâinat bir ağaç gibi ve ağaç bir çekirdek gibi ve cennet bir bahar gibi ve bahar bir çiçek gibi kolaylaşır, sühûlet peydâ eder. Ve bilmüşâhede görünen hadsiz mebzuliyet ve ucuzluğun ve her nev'in sühûletle kesret-i efrâdı bulunmasının ve kesret-i sühûlet ve süratle muntazam, sanatlı, kıymetli mevcudâtın kolayca vücûda gelmesinin sırlarına medar olan ve hikmetlerini gösteren yüzer delillerinden ve başka risalelerde tafsilen beyan edilen bir ikisine muhtasar bir işaret ederiz.

Meselâ, nasıl ki yüz nefer, bir zâbitin idaresine verilse; bir neferin, yüz zâbitin idarelerine verilmesinden yüz derece daha kolay olduğu gibi; bir ordunun teçhizat-ı askeriyesi bir merkez, bir kanun, bir fabrika ve bir padişahın emrine verildiği vakit, âdetâ kemmiyeten bir neferin teçhizatı kadar kolaylaştığı gibi, bir neferin teçhizat-ı askeriyesi müteaddit merkezlere, müteaddit fabrikalara, müteaddit kumandanlara havalesi de âdetâ bir ordunun teçhizatı kadar kemmiyeten müşkülâtlı oluyor. Çünkü bir tek neferin teçhizatı için bütün orduya lâzım olan fabrikaların bulunması gerektir.

Hem bir ağacın sırr-ı vahdet cihetiyle bir kökte, bir merkezde, bir kanun ile mevâdd-ı hayatiyesi verildiğinden; binler meyve veren o ağaç, bir meyve kadar sühûletli olduğu bilmüşâhede görünür.

---

[1] "O (c.c.) herşeye kâdirdir." (Mâide Sûresi, 5/120; Hûd Sûresi, 11/4; Rûm Sûresi, 30/50 ...).

Bilmüşâhede: Görerek.
Kemiyeten: Nicelik olarak.
Kesret-i efrad: Fertlerin çokluğu.
Kesret-i sühûlet: Kolaylığın artması.
Medar olmak: Sebep, vesile olmak.
Mevâdd-ı hayatiye: Hayat için gerekli maddeler.
Mukni: İkna edici.
Müşkülât: Zorluklar, problemler.
Müteaddit: Birçok.
Peydâ etmek: Meydana gelmek, oluşmak.
Sâni-i hakikî: Gerçek sanatkâr.
Sâni-i Vâhid: Bir, tek sanatkâr.
Sırr-ı vahdet: Birlik sırrı.
Suûbet: Zorluk.
Tafsilen: Genişçe, ayrıntılı.
Teçhizat-ı askeriye: Askeri cihazlar.
Vâhid-i Ehad: Bir ve tek, Yüce Allah.
Vâzıh: Açık.
Vuzuh: Açıklık.
Zâbit: Subay.
Zeyl: Ek, ilave.

Eğer vahdetten kesrete gidilse, her bir meyveye lâzım mevâdd-ı hayatiye başka yerden verilse her bir meyve, bir ağaç kadar müşkülât peydâ eder. Belki ağacın bir enmûzeci ve fihristesi olan bir tek çekirdek dahi o ağaç kadar suûbetli olur. Çünkü bir ağacın hayatına lâzım olan bütün mevâdd-ı hayatiye, bir tek çekirdek için de lâzım oluyor.

İşte bu misaller gibi yüzler misaller var, gösteriyorlar ki vahdette nihâyet derecede sühûletle vücûda gelen binler mevcud, şirkte ve kesrette bir tek mevcuttan daha ziyâde kolay olur. Sâir risalelerde bu hakikat iki kere iki dört eder derecede isbat edildiğinden onlara havale edip, burada yalnız bu sühûlet ve kolaylığın ilim ve kader-i ilâhî ve kudret-i rabbâniye nokta-yı nazarında gayet mühim bir sırrını beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Sen bir mevcutsun. Eğer Kadîr-i Ezelî'ye kendini versen, bir kibrit çakar gibi hiçten, yoktan, bir emirle, hadsiz kudretiyle seni bir anda halk eder. Eğer sen kendini O'na vermezsen, belki esbab-ı maddiyeye ve tabiata isnad etsen, o vakit sen kâinatın muntazam bir hülâsası, meyvesi ve küçük bir fihristesi ve listesi olduğundan; seni yapmak için kâinatı ve anâsırı ince elek ile eleyip hassas ölçülerle aktâr-ı âlemden senin vücûdundaki maddeleri toplamak lâzım gelir. Çünkü esbab-ı maddiye yalnız terkib eder, toplar. Kendilerinde bulunmayanı hiçten, yoktan yapamadıkları, bütün ehl-i akıl yanında musaddaktır. Öyle ise küçük bir zîhayatın cismini aktâr-ı âlemden toplamaya mecbur olurlar.

İşte vahdette ve tevhidde ne kadar kolaylık ve şirkte ve dalâlette ne kadar müşkülât var olduğunu anla!

• *İkincisi:* İlim noktasında hadsiz bir sühûlet vardır. Şöyle ki:

Kader, ilmin bir nev'idir ki her şeyin mânevî ve mahsus kalıbı hükmünde bir mikdar tâyin eder. Ve o mikdar-ı kaderî, o şeyin vücûduna bir plân, bir

---

Aktâr-ı âlem: Âlemin her tarafı, dört bir yanı.
Anâsır: Unsurlar, öğeler.
Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık (İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce).
Enmûzec: Numûne, örnek.
Esbab-ı maddiye: Maddi sebepler.
Halk etmek: Yaratmak.
Kadîr-i Ezelî: Güç ve kuvvetinin başlangıcı ve sonu olmayan Hz. Allah.
Kudret-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.
Musaddak: Tasdik edilen, kabul edilen.
Nokta-yı nazar: Bakış noktası, açısı.
Şirk: Cenâb-ı Hakk'a eş, ortak koşma.
Tevhid: Cenâb-ı Hakk'ı birleme.
Vahdet: Cenâb-ı Hakk'ı birliği.
Vahdetten kesrete gitmek: Birlikten çokluğa gitmek (Bir yaratıcının varlığına inanmayıp çok yaratıcılar kabul etmek).
Zîhayat: Canlı.

model hükmüne geçer. Kudret îcad ettiği vakit, gayet sühûletle o kaderî mikdar üstünde îcad eder.[1]

Eğer o şey muhit ve hadsiz ve ezelî bir ilmin sahibi olan Kadîr-i Zülcelâl'e verilmezse –sâbıkan geçtiği gibi– binler müşkülât değil, belki yüz muhâlât ortaya düşer. Çünkü o mikdar-ı kaderî ve mikdar-ı ilmî olmazsa binler hâricî ve maddî kalıplar, küçücük bir hayvanın cesedinde istîmal edilmek lâzım gelir.

İşte vahdette nihâyetsiz kolaylık ve dalâlette ve şirkte hadsiz müşkülâtın bir sırrını anla; [2]وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلاَّ كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ âyeti, ne kadar hakikatli ve doğru ve yüksek bir hakikati ifade ettiğini bil!

Üçüncü Suâl

Eskiden düşman, şimdi dost olan mühtedî diyor ki:

"Şu zamanda çok ileri giden feylesoflar diyorlar ki: Hiçten hiçbir şey îcad edilmiyor ve hiçbir şey idam edilmiyor; yalnız bir terkib, bir tahlildir ki kâinat fabrikasını işlettiriyor."

Elcevap: Nur-u Kur'ân ile mevcudâta bakmayan feylesofların en ileri gidenleri bakmışlar ki, tabiat ve esbap vasıtasıyla bu mevcudâtın teşekkülât ve vücûdlarını –sâbıkan isbat ettiğimiz tarzda– imtinâ derecesinde müşkülâtlı gördüklerinden, iki kısma ayrıldılar.

Bir kısmı sofestâî olup, insanın hâssası olan akıldan istifa ederek, ahmak hayvanlardan daha aşağı düşerek, kâinatın vücûdunu inkâr etmeyi; hatta kendilerinin vücûdlarını dahi inkâr etmesini, dalâlet mesleğinde esbap ve tabiatın îcad sahibi olmalarından daha ziyâde kolay gördüklerinden; hem kendilerini, hem kâinatı inkâr edip cehl-i mutlaka düşmüşler.

---

[1] Bkz.: Ra'd Sûresi, 13/8; Hicr Sûresi, 15/21; Furkan Sûresi, 25/2; Kamer Sûresi, 54/49; Talak Sûresi, 65/3...

[2] "Kıyamet hâdisesi ise başka değil, ancak göz açıp kapama yahut daha da kısa bir anda olup biter." (Nahl Sûresi, 16/77).

Cehl-i mutlak: Bütünüyle cehalet.
Esbap: Sebepler.
Hâssa: Özellik, hususiyet.
İcad: Var etme, varlığa erdirme.
İmtinâ: İmkânsızlık, mümkün olmama.
İstîmal: Kullanma.
Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.
Mikdar-ı ilmî / mikdar-ı kaderî: Cenâb-ı Hakk'ın, her şeyi bilen sınırsız bir ilim, her şeye yeten sonsuz bir kudretle varlığı yaratmasındaki plân, program, ölçü.
Muhâlât: Muhaller, mümkün olmayan şeyler.
Muhit: Şümûllü, kapsamlı.
Mühtedî: İslâm ile şereflenen, hidayete eren.
Sâbıkan: Daha önce.
Sofestâî: Şüpheci, septik. Var olan her şeyin aslında olmadığını savunan felsefî akıma mensup kimse.
Teşekkülât: Oluşumlar, meydana gelmeler.

İkinci gürûh bakmışlar ki; dalâlette, esbap ve tabiat mûcid olmak noktasında, bir sinek ve bir çekirdeğin îcadı, hadsiz müşkülâtı var ve tavr-ı aklın haricinde bir iktidar iktiza ediyor. Onun için bilmecburiye îcadı inkâr ediyorlar, "Yoktan var olmaz." diyorlar ve idamı da muhal görüyorlar, "Var yok olmaz." hükmediyorlar. Yalnız, harekât-ı zerrât ile tesadüf rüzgârlarıyla bir terkib ve tahlil ve dağılmak ve toplanmak suretinde bir vaziyet-i itibâriye tahayyül ediyorlar.

İşte sen gel, ahmaklığın ve cehaletin en aşağı derecesinde, en yüksek akıllı kendini zanneden adamları gör ve dalâlet, insanı ne kadar maskara ve süflî ve echel yaptığını bil, ibret al!

Acaba her senede dört yüz bin envâı birden, zemin yüzünde îcad eden ve semâvât ve arzı altı günde halk eden[1] ve altı haftada, her baharda, kâinattan daha sanatlı, hikmetli zîhayat bir kâinatı inşâ eden bir kudret-i ezeliye, bir ilm-i ezelînin dâiresinde plânları ve mikdarları taayyün eden mevcudât-ı ilmiyeyi, göze göstermeyen bir eczâ ile yazılan ve görünmeyen bir yazıyı göstermek için sürülen bir eczâ misillü, gayet kolay o mâdumat-ı hâriciye olan mevcudât-ı ilmiyeye vücûd-u hâricî vermeyi o kudret-i ezeliyeden uzak görmek ve îcadı inkâr etmek, evvelki gürûh olan sofestâîlerden daha ziyâde ahmakâne ve cahilânedir. Bu bedbahtlar, âciz-i mutlak ve yalnız bir cüz-ü ihtiyarîden başka ellerinde olmayan firavunlaşmış kendi nefisleri, hiçbir şeyi idam ve yok edemediklerinden ve hiçbir zerreyi, bir maddeyi, hiçten, yoktan îcad edemediklerinden ve güvendikleri esbap ve tabiatın ellerinde hiçten îcad gelmediği cihetle, ahmaklıklarından diyorlar: "Yoktan var olmaz. Var da yok olmaz." deyip, bu bâtıl ve hata düsturu, Kadîr-i Mutlak'a teşmil etmek istiyorlar.

---

[1] Bkz.: A'râf Sûresi, 7/54; Yunus Sûresi, 10/3; Hûd Sûresi, 11/7...

Âciz-i mutlak: Çok âciz, pek güçsüz.
Bilmecburiye: Mecburen.
Cüz-ü ihtiyarî: İnsanın zayıf, küçük seçme ve tercih melekesi, iradesi.
Echel: Pek cahil.
Eczâ: Cüzler, parçalar.
Harekât-ı zerrât: Zerrelerin (atomların) hareketleri.
İktiza etmek: Gerekmek.
İlm-i ezelî: Cenab-ı Hakk'ın ezelî, sonsuz ilmi.
Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten, mutlak ve sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.
Kudret-i ezeliye: Cenab-ı Hakk'ın ezelden gelen sonsuz güç ve kuvveti.
Mâdumat-ı hâriciye: Şehâdet âleminde müstakil varlığı olmayan ilmî varlıklar.
Mevcudât-ı ilmiye: Allah'ın ilminde olup da dış dünyada var olmayan varlıklar.
Süflî: Basit, değersiz.
Taayyün etmek: Belli olmak.
Tavr-ı akıl: Aklın imkânı, sınırı.
Teşmil etmek: Yaymak, genişletmek, içine aldırmak.
Vaziyet-i itibariye: Farazî ve göreceli durum.
Vücûd-u hâricî: Müstakil varlık.

Evet Kadîr-i Zülcelâl'in iki tarzda îcadı var:

• **Biri**, ihtirâ ve ibda' iledir. Yani hiçten, yoktan vücûd veriyor ve ona lâzım her şeyi de hiçten îcad edip eline veriyor.

• **Diğeri**, inşâ ile, sanat iledir. Yani kemâl-i hikmetini ve çok esmâsının cilvelerini göstermek gibi çok dakîk hikmetler için kâinatın anâsırından bir kısım mevcudâtı inşâ ediyor; her emrine tâbi olan zerrâtları ve maddeleri, rezzâkıyet kanunuyla onlara gönderir ve onlarda çalıştırır.

Evet Kadir-i Mutlak'ın iki tarzda, hem ibda' hem inşâ suretinde îcadı var. Varı yok etmek ve yoğu var etmek en kolay, en sühûletli, belki dâimî, umumî bir kanunudur. Bir baharda, üç yüz bin envâ-ı zîhayat mahlûkâtın şekillerini, sıfatlarını, belki zerrâtlarından başka bütün keyfiyât ve ahvâllerini hiçten var eden bir kudrete karşı, "Yoğu var edemez!" diyen adam, yok olmalı!

Tabiatı bırakan ve hakikate geçen zât diyor ki:

Cenâb-ı Hakk'a zerrât adedince şükür ve hamd ü senâ ediyorum ki kemâl-i imanı kazandım, evhâm ve dalâletlerden kurtuldum ve hiç bir şüphem de kalmadı.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى دِينِ الْاِسْلاَمِ وَكَمَالِ الْاِيمَانِ[1]

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ[2]

* * *

[1] "Bize ihsan ettiği İslâm Dini ve tam, yüksek iman nimeti sebebiyle Rabbimize hamd olsun."

[2] "Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara Sûresi, 2/32).

Anâsır: Unsurlar.
Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık (İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce).
Envâ-ı zîhayat: Canlı türleri.
Evham: Zanlar, aslı esası olmayan kuruntular.
İbda': Önceden benzeri olmayan bir şey yaratma.
İhtirâ: Var olmayan bir şey yaratma.
İnşâ: Değişik ve farklı unsurları bir araya getirerek yaratma.
Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.
Kemâl-i hikmet: Mükemmel bir hikmet. Her şeyin kusursuz bir şekilde yerli yerince olması.
Kemâl-i iman: Tam, mükemmel bir iman.
Keyfiyât: Nitelikler.
Rezzâkıyet: Yaratılanların rızık ihtiyaçlarını gözeterek ihtiyaçlarına göre vermek.
Zerrât: Zerreler, atomlar.

Dördüncü Hüccet-i İmaniye

Otuzuncu Lem'a'nın İkinci Nüktesi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ عِنْدَنَا خَزَآئِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ اِلاَّ بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ [1]

Âyetinin bir nüktesi ve bir ism-i âzam veyahut ism-i âzamın altı nurundan bir nuru olan "Adl" isminin bir cilvesi, Birinci Nükte gibi Eskişehir Hapishânesi'nde uzaktan uzağa göründü. Onu yakınlaştırmak için yine temsil yoluyla deriz:

Şu kâinat öyle bir saraydır ki; o sarayda mütemâdiyen tahrip ve tâmir içinde çalkalanan bir şehir var.. ve o şehirde her vakit harp ve hicret içinde kaynayan bir memleket var.. ve o memlekette her zaman mevt ve hayat içinde yuvarlanan bir âlem var.

Hâlbuki o sarayda, o şehirde, o memlekette, o âlemde o derece hayretengiz bir muvâzene, bir mizan, bir tevzin hükmediyor; bilbedâhe isbat eder ki, bu hadsiz mevcudâtta olan tahavvülât ve vâridat ve masârif, her bir anda umum kâinatı görür, nazar-ı teftişinden geçirir bir tek Zât'ın mizanıyla ölçülür, tartılır. Yoksa balıklardan bir balık, bin yumurtacık ile ve nebâtâttan haşhaş gibi bir çiçek, yirmi bin tohum ile ve sel gibi akan unsurların, inkılâpların

---

[1] "Hiçbir şey yoktur ki onu meydana getiren hazinelerin anahtarları elimizde olmasın. Biz onu ancak belirli bir ölçü ile indiririz." (Hicr Sûresi, 15/21).

Adl: Her şeyi tam kararında, doğru ve dengeli yaratan Hz. Allah.
Harp: Savaş.
Hicret: Göç, göç etmek.
İnkılâp: Değişme, bir hâlden başka bir hâle dönme.
İsm-i âzam: Cenâb-ı Hakk'ın en büyük ismi.
Masârif: Giderler.
Mevcudât: Varlıklar, yaratılmışlar.
Mevt: Ölüm.
Mizan: Ölçü, denge.
Muvâzene: Dengeleme.
Mütemâdiyen: Devamlı, aralıksız.
Nazar-ı teftiş: Gözden geçirme, denetleme, kontrol.
Nebâtât: Bitkiler.
Tahavvülât: Değişmeler, değişiklikler.
Tevzin: Ölçülü yapma.
Vâridât: Gelirler.

hücumuyla, şiddetle muvâzeneyi bozmaya çalışan ve istilâ etmek isteyen esbap başıboş olsalardı veyahut maksadsız, serseri tesadüf ve mizansız kör kuvvete ve şuursuz zulmetli tabiata havale edilseydi, o muvâzene-i eşya ve muvâzene-i kâinat öyle bozulacaktı ki bir senede, belki bir günde herc ü merc olurdu. Yani deniz, karmakarışık şeylerle dolacaktı, taaffün edecekti.. hava, gâzât-ı muzırra ile zehirlenecekti.. zemin ise bir mezbele, bir mezbaha, bir bataklığa dönecekti.. dünya boğulacaktı…

İşte, cesed-i hayvânînin hüceyrâtından ve kandaki küreyvât-ı hamrâ ve beyzâdan ve zerrâtın tahavvülâtından ve cihâzât-ı bedeniyenin tenasübünden tut, ta denizlerin vâridat ve masârifine, ta zemin altındaki çeşmelerin gelir ve sarfiyatlarına, ta hayvanât ve nebâtâtın tevellüdât ve vefiyâtlarına, ta güz ve baharın tahribât ve tâmirâtlarına, ta unsurların ve yıldızların hidemât ve harekâtlarına, ta mevt ve hayatın, ziyâ ve zulmetin ve hararet ve burûdetin değişmelerine ve dövüşmelerine ve çarpışmalarına kadar, o derece hassas bir mizan ile ve o kadar ince bir ölçü ile tanzim edilir ve tartılır ki, akl-ı beşer hiçbir yerde hakikî olarak hiçbir israf, hiçbir abes görmediği gibi hikmet-i insaniye dahi her şeyde en mükemmel bir intizam, en güzel bir mevzûniyet görüyor ve gösteriyor. Belki hikmet-i insaniye o intizam ve mevzuniyetin bir tezâhürüdür, bir tercümanıdır.

İşte gel, güneş ile muhtelif on iki seyyârenin muvâzenelerine bak. Acaba bu muvâzene, güneş gibi Adl ve Kadîr olan Zât-ı Zülcelâl'i göstermiyor mu? Ve bilhassa seyyârâttan olan gemimiz yani küre-i arz, bir senede yirmi dört bin senelik bir dairede gezer, seyahat eder. Ve o harika süratiyle beraber zeminin yüzünde dizilmiş, istif edilmiş eşyayı dağıtmıyor, sarsmıyor, fezâya fırlatmıyor.

Abes: Boş, manasız.
Akl-ı beşer: İnsan aklı.
Burûdet: Soğukluk.
Cesed-i hayvânî: Canlı beden.
Cihâzât-ı bedeniye: Organlar.
Esbap: Sebepler, maddî şartlar.
Gâzât-ı muzırra: Zararlı gazlar.
Harekât: Hareketler.
Hayvanât: Hayvanlar.
Herc ü merc: Karmakarışıklık, darmadağınıklık.
Hidemat: Hizmetler.
Hikmet-i insaniyet: İnsanlığın fikrinin ürünü.
İntizam: Düzen.
İstilâ: Kaplama, yayılma.
Kadîr: Her şeye gücü yeten Hz. Allah.
Küre-i arz: Yerküre.
Küreyvât-ı hamrâ ve beyzâ: Alyuvarlar ve akyuvarlar.
Mevzûniyet: Ölçülü, tartılı olma.
Mezbele: Süprüntü yeri, çöplük.
Muvâzene-i eşya: Varlıktaki denge.
Muvâzene-i kâinat: Kâinattaki denge.
Sarfiyat: Giderler.
Seyyârât: Gezegenler.
Seyyâre: Gezegen.
Taaffün: Kokuşma, çürüme.
Tahavvülât: Değişiklikler.
Tenasüp: Uygunluk, uyum.
Tevellüdât: Doğmalar, doğumlar.
Tezahür: Ortaya çıkma, görünme.
Vefiyât: Vefatlar, ölümler.
Zât-ı Zülcelâl: Yüceler Yücesi Ulu Zât.
Zerrât: Maddenin en küçük parçaları.
Zulmet: Karanlık.

Eğer sürati bir parça tezyid veya tenkîs edilseydi, sekenesini havaya fırlatıp fezâda dağıtacaktı. Ve bir dakika, belki bir saniye muvâzenesini bozsa, dünyamızı bozacak; belki başkasıyla çarpışacak, bir kıyameti koparacak.

Ve bilhassa zeminin yüzünde, nebâtî ve hayvânî dört yüz bin tâifenin tevellüdât ve vefiyâtça ve iâşe ve yaşayışça rahîmâne muvâzeneleri, ziyâ güneşi gösterdiği gibi bir tek Zât-ı Adl ve Rahîm'i gösteriyor.

Ve bilhassa o hadsiz milletlerin hadsiz efrâdından bir tek ferdin âzâsı, cihâzâtı, duyguları o derece hassas bir mizanla birbiriyle münasebettar ve muvâzenettedir ki; o tenasüb, o muvâzene, bedâhet derecesinde bir Sâni u Adl u Hakîm'i gösteriyor.

Ve bilhassa her ferd-i hayvânînin bedenindeki hüceyrâtın ve kan mecralarının ve kandaki küreyvâtın ve o küreyvâttaki zerrelerin o derece ince ve hassas ve harika muvâzeneleri var; bilbedâhe isbat eder ki, her şeyin dizgini elinde ve her şeyin anahtarı yanında ve bir şey bir şeye mâni olmuyor, umum eşyayı bir tek şey gibi kolayca idare eden bir tek Hâlık u Adl u Hakîm'in mizanıyla, kanunuyla, nizamıyla terbiye ve idare oluyor.

Haşrin mahkeme-i kübrâsında mizan-ı âzam-ı adaletinde cin ve insin muvâzene-i a'mâllerini istib'ad edip inanmayan, bu dünyada gözüyle gördüğü bu muvâzene-i ekbere dikkat etse, elbette, istib'adı kalmaz.

Ey israflı, iktisatsız; ey zulümlü, adaletsiz; ey kirli, nezâfetsiz, bedbaht insan! Bütün kâinatın ve bütün mevcudâtın düstur-u hareketi olan iktisat ve nezâfet ve adaleti yapmadığından, umum mevcudâta muhalefetinle, mânen onların nefretlerine ve hiddetlerine mahzar oluyorsun. Neye dayanıyorsun ki;

Bedâhet: Gözle görülür derecede açık ve belirli olma.
Cin ve ins: Cinler ve insanlar.
Düstur-u hareket: Hareket kanunu.
Efrad: Fertler.
Ferd-i hayvânî: Herhangi bir canlı.
Hâlık u Adl u Hakîm: Her şeyi yerli yerince, hassas bir denge ve uyum içinde var eden Yüce Yaradan.
Hüceyrat: Hücreler.
İâşe: Beslenme, yeme-içme.
İstib'ad etmek: İhtimal vermemek, akıldan uzak görmek.
Mahkeme-i kübrâ: Pek büyük mahkeme.
Mazhar olmak: Maruz kalmak, söz konusu duruma düşmek.
Mecra: Akma, dolaşma yeri.
Mizan-ı âzam-ı adalet: En büyük adalet terazisi.
Muvâzene-i a'mâl: İşlerin hesaba çekilmesi.
Muvâzene-i ekber: Pek büyük, kapsamlı ve çok hassas ölçü, denge.
Muvâzenet: Denge.
Münasebettar: Alâkalı.
Nezâfet: Temizlik.
Nizam: Düzen, ölçü.
Rahîmâne: Merhamet ederek.
Sâni u Adl u Hakîm: Her şeyi yerli yerince, hassas bir denge ve uyum içinde yapan Yüce Sanatkâr.
Sekene: Nüfus, halk.
Tenkîs: Azaltma, eksiltme.
Tezyid: Çoğaltma, artırma.
Zât-ı Adl ve Rahîm: Yarattığı her varlığın ihtiyaçlarını hassas bir denge içinde, engin bir şefkatle karşılayan Zât.

umum mevcudâtı zulmünle, mizansızlığınla, israfınla, nezâfetsizliğinle kızdırıyorsun?

Evet, ism-i Hakîm'in cilve-i âzamından olan hikmet-i âmme-i kâinat, iktisat ve israfsızlık üzerinde hareket ediyor, iktisadı emrediyor. Ve ism-i Adl'in cilve-i âzamından gelen kâinattaki adalet-i tâmme, umum eşyanın muvâzenelerini idare ediyor ve beşere de adaleti emrediyor. Sûre-i Rahmân'da

وَالسَّمَٓاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۝ أَلاَّ تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۝ وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ

وَلاَ تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ[1]

âyetindeki dört mertebe, dört nevi mizana işaret eden dört defa "mizan" zikretmesi, kâinatta mizanın derece-i azametini ve fevkalâde pek büyük ehemmiyetini gösteriyor. Evet, hiçbir şeyde israf olmadığı gibi, hiçbir şeyde de hakikî zulüm ve mizansızlık yoktur.

Ve ism-i Kuddûs'ün cilve-i âzamından gelen tanzif ve nezâfet, bütün kâinatın mevcudâtını temizliyor, güzelleştiriyor. Beşerin bulaşık eli karışmamak şartıyla, hiçbir şeyde hakikî nezâfetsizlik ve çirkinlik görünmüyor.

İşte, hakâik-i Kur'âniye'den ve desâtir-i İslâmiye'den olan adalet, iktisat, nezâfet, hayat-ı beşeriyede ne derece esaslı birer düstur olduğunu anla. Ve ahkâm-ı Kur'âniye ne derece kâinatla alâkadar ve kâinat içine kök salmış ve sarmış bulunduğunu ve o hakâiki bozmak, kâinatı bozmak ve suretini değiştirmek gibi mümkün olmadığını bil!

Ve bu üç ziyâ-yı âzam gibi; rahmet, inâyet, hafîziyet misillü yüzer ihatalı

---

[1] "Göğü bu âhenkle o yükseltti ve bu mizanı koydu ki siz de ders alıp ölçü dışına taşmayasınız. Öyleyse siz de tartıyı adaletle yapın, sakın teraziyi, dengeyi aksatmayın!" (Rahman Sûresi, 55/7-9).

Adalet-i tâmme: Tam adalet.
Ahkâm-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın hükümleri.
Cilve-i âzam: En büyük tecelli.
Derece-i azamet: Büyüklük derecesi.
Desatir-i İslâmiye: İslâm düsturları, prensipleri.
Hafîziyet: Cenâb-ı Hakk'ın yaş kuru, küçük büyük, değerli değersiz her şeyi hayatının devamı ve muhasebesi için mükemmel bir intizamla koruyup muhafaza etmesi.
Hakâik: Hakikatler.
Hakâik-i Kur'âniye: Kur'ân hakikatleri.
Hayat-ı beşeriye: İnsan hayatı.
Hikmet-i âmme-i kâinat: Bütün varlıklarda görülen hikmet.
İhata: Kuşatma, kapsama.
İnâyet: Cenab-ı Hakk'ın her şeyi en mükemmel bir sistem, intizam ve denge içerisinde yaratması ve bu nizamı devam ettirmesi.
İsm-i Adl: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi tam kararında, doğru ve dengeli yarattığını bildiren ismi.
İsm-i Hakîm: Cenâb-ı Hakk'ın her işi yerli yerince, bir çok fayda ve gâye gözeterek yaptığını bildiren ismi.
İsm-i Kuddûs: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kusursuz, çok güzel, pırıl pırıl, tertemiz yaptığını bildiren ismi.
Misillü: Gibi, benzeri.
Ziyâ-yı âzam: En büyük ışık.

hakikatler haşri, âhireti iktiza ve istilzam ettikleri hâlde, hiç mümkün müdür ki kâinatta ve umum mevcudâtta hüküm-fermâ olan rahmet, inâyet, adalet, hikmet, iktisat ve nezâfet gibi pek kuvvetli ihatalı hakikatler, haşrin ademiyle ve âhiretin gelmemesiyle merhametsizliğe, zulme, hikmetsizliğe, israfa, nezâfetsizliğe, abesiyete inkılâp etsinler? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ!

Bir sineğin hakk-ı hayatını rahîmâne muhafaza eden bir rahmet, bir hikmet, acaba haşri getirmemekle umum zîşuurların hadsiz hukuk-u hayatlarını ve nihâyetsiz mevcudâtın nihâyetsiz hukuklarını zayi eder mi? Ve tâbiri caiz ise rahmet ve şefkatte ve adalet ve hikmette hadsiz hassasiyet ve dikkat gösteren bir haşmet-i rubûbiyet ve kemâlâtını göstermek ve kendini tanıttırmak ve sevdirmek için bu kâinatı hadsiz harika sanatlarıyla, nimetleriyle süslendiren bir saltanat-ı ulûhiyet, böyle hem umum kemâlâtını, hem bütün mahlûkâtını hiçe indiren ve inkâr ettiren haşirsizliğe müsaade eder mi? Hâşâ! Böyle bir Cemâl-i Mutlak, böyle bir kubh-u mutlaka bilbedâhe müsaade etmez.

Evet, âhireti inkâr etmek isteyen adam, evvelce bütün dünyayı bütün hakâikiyle inkâr etmeli. Yoksa, dünya bütün hakâikiyle, yüz bin lisanla onu tekzib ederek bu yalanında yüz bin derece yalancılığını isbat edecek. Onuncu Söz kat'î delillerle isbat etmiştir ki âhiretin vücûdu, dünyanın vücûdu kadar kat'î ve şüphesizdir.

* * *

Abesiyet: Gayesizlik, manasızlık.
Adem: Yokluk.
Cemâl-i mutlak: Sonsuz ve kusursuz güzellik.
Hakk-ı hayat / hukuk-u hayat: Hayat ve hayatın devamı için gereken her şey.
Haşmet-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın hâkimiyet ve idaresindeki ihtişam, büyüklük.
Hüküm-fermâ: Hüküm süren, hükmeden.
İktiza: Gerektirmek.
İstilzam: İcap ettirmek, gerekli kılmak.
Kemâlât: Mükemmellikler.
Kubh-u mutlak: Tam çirkinlik.
Lisan: Dil.
Rahîmâne: Merhamet ederek.
Saltanat-ı ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığı kendine itaat ettiren idaresi.
Tekzib: Yalanlama.
Zîşuur: Şuur sahibi, şuurlu.

Beşinci Hüccet-i İmaniye

İsm-i Âzam'ın Altı Nurundan Üçüncü Nuruna İşaret Eden Üçüncü Nükte

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

أُدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ [1]

Âyetinin bir nüktesi ve bir ism-i âzam veya ism-i âzamın altı nurundan bir nuru olan "ism-i Hakem"in bir cilvesi, Ramazan-ı Şerif'te göründü. Ona yalnız bir işaret olarak Beş Nokta'dan ibaret Üçüncü Nükte acele olarak yazıldı, müsvedde hâlinde kaldı.

Üçüncü Nükte'nin Birinci Noktası

Onuncu Söz'de işaret edildiği gibi, ism-i Hakem'in tecelli-i âzamı şu kâinatı öyle bir kitap hükmüne getirmiş ki; her sahifesinde yüzer kitap yazılmış.. ve her satırında yüzer sahife derc edilmiş.. ve her kelimesinde yüzer satır mevcuttur ve her harfinde yüzer kelime var.. ve her noktasında kitabın muhtasar bir fihristeciği bulunur bir tarza getirmiştir. O kitabın sahifeleri, satırları, ta noktalarına kadar yüzer cihette nakkâşını, kâtibini öyle vuzuhla gösteriyor ki; o kitab-ı kâinatın müşâhedesi, kendi vücûdundan yüz derece daha ziyâde kâtibinin vücûdunu ve vahdetini isbat eder. Çünkü bir harf, kendi vücûdunu bir harf kadar ifade ettiği hâlde; kâtibini bir satır kadar ifade ediyor.

---

[1] "Sen insanları Allah yoluna hikmetle davet et." (Nahl Sûresi, 16/125).

Cilve: Tecelli, görüntü, yansıma.
Derc: İçine koyma, yerleştirme.
İsm-i âzam: Cenâb-ı Hakk'ın en büyük ismi.
İsm-i Hakem: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi sağlam, muhkem, ölçülü, intizamlı, kusursuz ve mükemmel yaptığını bildiren ismi.
Kâtip: Yazar, yazan.
Kitab-ı kâinat: Kâinat kitabı.
Muhtasar: Kısaltılmış, özet.
Müşâhede: Görme, şahit olma.
Nakkâş: Sanat işleyen, sanatkâr.
Tecelli-i âzam: En büyük tecelli.
Vahdet: Birlik.
Vuzuh: Açıklık, netlik.
Vücûd: Var olma, varlık.

Evet bu kitab-ı kebîrin bir sahifesi, zemin yüzüdür. O sahifede nebâtât, hayvanât tâifeleri adedince kitaplar; birbiri içinde, beraber, bir vakitte, yanlışsız, gayet mükemmel bir surette bahar mevsiminde yazıldığı gözle görünüyor.

Bu sahifenin bir satırı, bir bahçedir. O bahçede bulunan çiçekler, ağaçlar, nebatlar adedince manzum kasideler; beraber, birbiri içinde, yanlışsız yazıldığını gözümüzle görüyoruz.

O satırın bir kelimesi çiçek açmış, meyve vermek üzere yaprağını vermiş bir ağaçtır. İşte bu kelime muntazam, mevzun, süslü yaprak, çiçek ve meyveleri adedince Hakem-i Zülcelâl'in medh ü senâsına dâir mânidar fıkralardır.

Güyâ çiçek açmış her ağaç gibi, o ağaç dahi nakkâşının medîhelerini tagannî eden manzum bir kasidedir.

Hem güyâ Hakem-i Zülcelâl, zeminin meşherinde teşhir ettiği antika ve acîb eserlerine binler gözle bakmak istiyor.

Hem güyâ o Sultan-ı Ezelî'nin o ağaca verdiği murassa hediye ve nişanları ve formaları, hususî bayramı ve resm-i küşadı olan baharda padişahın nazarına arz etmek için öyle müzeyyen, mevzun, muntazam, mânidar bir şekil almış ve öyle hikmetli bir şekil verilmiştir ki; her bir çiçeğinde, her bir meyvesinde birbiri içinde çok vecihler ve delillerle nakkâşının vücûduna ve esmâsına şehâdet ederler.

Meselâ her bir çiçekte, her bir meyvede bir mizan var. Ve o mizan, bir intizam içinde.. ve o intizam, tazelenen bir tanzim ve tevzin içinde.. ve o tevzin ve tanzim, bir zînet ve sanat içinde.. ve o zînet ve sanat, mânidar kokular ve hikmetli tatlar içinde bulunduğundan; her bir çiçek, o ağacın çiçekleri adedince Hakem-i Zülcelâl'e işaretler ediyor.

Acîb: Hayret veren, dikkat çeken.
Hakem-i Zülcelâl: Her şeyi ölçülü, sağlam, kusursuz, muhkem, intizamlı ve mükemmel yaratan Yüce Allah.
Hayvanât: Hayvanlar.
Kaside: Övgü ifade eden şiir.
Kitab-ı kebîr: Çok manalar ihtiva etmede kitaba benzeyen büyük kâinat.
Mânidar: Manalı.
Manzum: Vezinli, kafiyeli söz.
Medh ü senâ: Övme, methetme.
Medîhe: Övgü şiiri, methiye.
Meşher: Sergi.
Mevzun: Ölçülü.
Muntazam: Düzenli.
Murassa: Değerli taşlarla süslenmiş şey.
Müzeyyen: Süslü, ziynetli.
Nebâtât: Bitkiler.
Resm-i küşad: Açılış merasimi, töreni.
Sultan-ı Ezelî: Ezelî hükümdar, Hz. Allah.
Tagannî: Makamlı okuma. Bir nağme seslendirme.
Tanzim: Düzenleme, düzenli, intizamlı yapma.
Tevzin: Ölçülü hâle koyma.
Zînet: Süs.

Ve bu bir kelime olan bu ağaçta, bir harf hükmünde olan bir meyvede bulunan bir çekirdek noktası, bütün ağacın fihristesini, programını taşıyan küçük bir sandukçadır. Ve hâkezâ, buna kıyâsen kâinat kitabının bütün satırları, sahifeleri böyle ism-i Hakem ve Hakîm'in cilvesiyle yalnız her bir sayfası değil, belki her bir satırı ve her bir kelimesi ve her bir harfi ve her bir noktası, birer mu'cize hükmüne getirilmiştir ki bütün esbap toplansa, bir noktasının nazîrini getiremezler, muâraza edemezler.[1]

Evet, bu kur'ân-ı azîm-i kâinatın her bir âyet-i tekviniyesi, o âyetin noktaları ve hurûfu adedince mu'cizeler gösterdiklerinden; elbette, serseri tesadüf, kör kuvvet, gayesiz, mizansız, şuursuz tabiat hiçbir cihetle o hakîmâne, basîrâne olan has mizana ve gayet ince intizama karışamazlar. Eğer karışsaydılar; elbette, karışık eseri görünecekti.[2] Hâlbuki hiçbir cihette intizamsızlık müşâhede olunmuyor.

Üçüncü Nükte'nin İkinci Noktası

İki meseledir.

Birinci Meselesi

Onuncu Söz'de beyan edildiği gibi nihâyet kemâlde bir cemâl ve nihâyet cemâlde bir kemâl; elbette, kendini görmek ve göstermek, teşhir etmek istemesi en esaslı bir kâidedir. İşte bu esaslı düstur-u umumîye binâendir ki; bu kitab-ı kebîr-i kâinatın Nakkâş-ı Ezelî'si, bu kâinatla ve bu kâinatın her bir sahifesiyle ve her bir satırıyla, hatta harfleri ve noktalarıyla kendini tanıttırmak ve kemâlâtını bildirmek ve cemâlini göstermek ve kendisini sevdirmek için, en cüz'îden en küllîye kadar, her bir mevcudun müteaddit lisanlarıyla

---

[1] Bkz.: Hac Sûresi, 22/73.
[2] Bkz.: Enbiya Sûresi, 21/22; Mü'minûn Sûresi, 23/91.

Âyet-i tekviniye: Yaratılış delili, kâinat kitabının âyeti. Cenab-ı Hakk'ın kâinata koyduğu tabiî kanun.
Basîrâne: Görüp gözeterek.
Beyan: Açıklama, ifade etme.
Cemâl: Güzellik.
Cüz'î: Küçük.
Düstur-u umumî: Genel prensip, kaide.
Hakîmâne: Hikmetli bir şekilde.
Kemâl: Mükemmellik.
Kıyâsen: Kıyas ederek.
Kitab-ı kebîr-i kâinat: Çok manalar ihtiva etmede kitaba benzeyen büyük kâinat.
Kur'ân-ı azîm-i kâinat: Allah'ın büyük kâinat kitabı.
Küllî: Bütün her şeyi içine alacak şekilde, kapsamlı.
Mevcud: Var olan şey, varlık.
Muâraza: Sözle karşılıklı mücadele.
Müteaddit: Birçok, çeşitli.
Nakkâş-ı Ezelî: Ezelî sanatkâr.
Nazîr: Benzer, denk.
Sandukça: Küçük sandık.

cemâl-i kemâlini ve kemâl-i cemâlini tanıttırıyor ve sevdiriyor.

İşte ey gafil insan! Bu Hâkim u Hakem u Hakîm-i Zülcelâli Velcemâl, sana karşı kendisini her bir mahlûkuyla böyle hadsiz ve parlak tarzlarda tanıttırmak ve sevdirmek istediği hâlde, sen O'nun tanıttırmasına karşı imanla tanımazsan ve O'nun sevdirmesine mukabil ubûdiyetinle kendini O'na sevdirmezsen ne derece hadsiz muzaaf bir cehalet, bir hasâret olduğunu bil, ayıl!

İkinci Noktanın İkinci Meselesi

Bu kâinatın Sâni u Kadîr u Hakîm'inin mülkünde iştirak yeri yoktur. Çünkü her şeyde nihâyet derecede intizam bulunduğundan, şirki kabul edemez. Çünkü müteaddit eller bir işe karışırsa, o iş karışır. Bir memlekette iki padişah, bir şehirde iki vali, bir köyde iki müdür bulunsa; o memleket, o şehir, o köyün her işinde bir karışıklık başlayacağı gibi; en ednâ bir vazifedar adam, o vazifesine başkasının müdahalesini kabul etmemesi gösteriyor ki; hâkimiyetin en esaslı hâssası elbette, istiklâl ve infiraddır. Demek intizam, vahdeti ve hâkimiyet, infiradı iktiza eder.

Madem hâkimiyetin bir muvakkat gölgesi, muâvenete muhtaç ve âciz insanlarda böyle müdahaleyi reddederse; elbette, derece-i rubûbiyette hakikî bir hâkimiyet-i mutlaka, bir Kadîr-i Mutlak'ta bütün şiddetiyle müdahaleyi reddetmek gerektir. Eğer zerre kadar müdahale olsaydı, intizam bozulacaktı.

Hâlbuki bu kâinat, öyle bir tarzda yaratılmış ki bir çekirdeği halk etmek için, bir ağacı halk edebilir bir kudret lâzımdır. Ve bir ağacı halk etmek için de kâinatı halk edebilir bir kudret gerektir. Ve kâinat içinde parmak karıştıran bir şerik bulunsa, en küçük bir çekirdekte de hissedar olmak lâzım gelir.

Cemâl-i kemâl: Mükemmellerden mükemmel güzellik.
Derece-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın varlığı idare ve hâkimiyetinin büyüklüğü.
Ednâ: En küçük, en aşağı.
Hâkim u Hakem u Hakîm-i Zülcelâli Velcemâl: Her şeyi sağlam, ölçülü, yerli yerince, kusursuz ve çok güzel bir şekilde yaratan Güzeller Güzeli, Yüce Sultan'ımız, Hz. Allah.
Hâkimiyet-i mutlaka: Sonsuz, sınırsız hâkimiyet.
Halk etmek: Yaratmak.
Hasâret: Zarar etme, ziyan, kayıp.
Hâssa: Özellik.
İktiza etmek: Gerektirmek.
İnfirad: Kendi başına hareket etme.
İstiklâl: Kimseye bağlı olmama.
İştirak: Ortaklık.
Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten Hz. Allah.
Kemâl-i cemâl: Güzeller güzeli mükemmellik.
Muâvenet: Yardım, yardım etme.
Muvakkat: Geçici.
Muzaaf: Kat kat, katmerli.
Sâni u Kadîr u Hakîm: Her şeyi sonsuz kudretiyle yerli yerince mükemmel bir şekilde yaratan Hz. Allah.
Şerik: Ortak, eş.
Ubûdiyet: Kulluk.
Vahdet: Birlik.
Vazifedar: Vazifeli, görevli.

Çünkü o, onun numûnesidir. O hâlde, koca kâinatta yerleşmeyen iki rubûbiyet, bir çekirdekte, belki bir zerrede yerleşmek lâzım gelir. Bu ise, muhâlâtın ve bâtıl hayâlâtın en manasız ve en uzak bir muhalidir. Koca kâinatın umum ahvâl ve keyfiyâtını mizan-ı adlinde ve nizam-ı hikmetinde tutan bir Kadîr-i Mutlak'ın aczini –hatta bir çekirdekte dahi– iktiza eden şirk ve küfür, ne kadar hadsiz derecede muzaaf bir hilâf, bir hata, bir yalan olduğunu.. ve tevhid, ne derece hadsiz muzaaf bir derecede hak ve hakikat ve doğru olduğunu bil, [1] اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى الْاِيمَانِ de!

Üçüncü Nokta

Sâni-i Kadîr, ism-i Hakem ve Hakîm'iyle bu âlem içinde binler muntazam âlemleri derc etmiştir. O âlemler içinde en ziyâde kâinattaki hikmetlere medar ve mazhar olan insanı bir merkez, bir medar hükmünde yaratmış.. ve o kâinat dâiresinin en mühim hikmetleri ve faydaları, insana bakıyor.. ve insan dâiresi içinde dahi, rızkı bir merkez hükmüne getirmiş; âlem-i insanîde ekser hikmetler, maslahatlar o rızka bakar ve onunla tezâhür eder.. ve insanda şuur ve rızıkta zevk vasıtasıyla ism-i Hakîm'in cilvesi parlak bir surette görünüyor.. ve şuur-u insanî vasıtasıyla keşfolunan yüzer fenlerden her bir fen, Hakem isminin bir nevide, bir cilvesini tarif ediyor.

Meselâ, tıb fenninden suâl olsa: "Bu kâinat nedir?" Elbette, diyecek ki: "Gayet muntazam ve mükemmel bir eczahâne-i kübrâdır. İçinde her bir ilâç güzelce ihzâr ve istif edilmiştir."

---

[1] İman nimetini lûtfeden Allah'a sonsuz şükürler olsun.

Ahval: Hâller, durumlar.
Âlem-i insanî: İnsanlar âlemi.
Bâtıl: Hak olmayan, boş, asılsız.
Cilve: Tecelli, görüntü, yansıma.
Derc etmek: İçine koyma, yerleştirme.
Eczahâne-i kübrâ: Pek büyük eczahane.
Ekser: Bir çok, pek çok.
Hayâlât: Hayaller.
Hilâf: Zıtlık, terslik.
İhzâr etmek: Hazırlamak.
İktiza etmek: Gerektirmek.
Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten Hz. Allah.
Keyfiyât: Durumlar, nitelikler.
Küfür: İmansızlık, inançsızlık.
Maslahat: Fayda, menfaat.
Mazhar: Görünme yeri, ayna.
Medar: Sebep, vesile.
Mizan-ı adl: Her şeyi tam kararında, doğru ve dengeli yapan ilâhî terazi.
Muhâlât: İmkânsız, mümkün olmayan şeyler.
Muntazam: Düzenli, sistemli.
Muzaaf: Kat kat, katmerli.
Nizam-ı hikmet: Her şeyi birçok fayda ve gâye gözeterek yerli yerince yapan ilâhî nizam.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Sâni-i Kadîr: Her şeyi sonsuz kudretiyle mükemmel bir şekilde yaratan Hz. Allah.
Şirk: Allah'a ortak koşma.
Şuur-u insanî: İnsan şuuru.
Tezahür: Ortaya çıkma, görünme.

Fenn-i kimyadan sorulsa: "Bu küre-i arz nedir?" Diyecek: "Gayet muntazam ve mükemmel bir kimyahânedir."

Fenn-i makine diyecek: "Hiçbir kusuru olmayan, gayet mükemmel bir fabrikadır."

Fenn-i ziraat diyecek: "Nihâyet derecede mahsuldâr, her nevi hububu vaktinde yetiştiren muntazam bir tarladır ve mükemmel bir bahçedir."

Fenn-i ticaret diyecek: "Gayet muntazam bir sergi ve çok intizamlı bir pazar ve malları çok sanatlı bir dükkândır."

Fenn-i iâşe diyecek: "Gayet muntazam, bütün erzakın envâını câmî bir ambardır."

Fenn-i rızık diyecek: "Yüz binler leziz taamlar beraber, kemâl-i intizam ile içinde pişirilen bir matbah-ı rabbânî ve bir kazan-ı rahmânîdir."

Fenn-i askeriye diyecek ki: "Arz bir ordugâhtır. Her bahar mevsiminde yeni taht-ı silâha alınmış ve zemin yüzünde çadırları kurulmuş dört yüz bin muhtelif milletler, o orduda bulunduğu hâlde; ayrı ayrı erzakları, ayrı ayrı libâsları, silâhları; ayrı ayrı tâlimatları, terhisâtları, kemâl-i intizamla hiçbirini unutmayarak ve şaşırmayarak, bir tek Kumandan-ı Âzam'ın emriyle, kuvvetiyle, merhametiyle, hazinesiyle gayet muntazam yapılıp, idare ediliyor."

Ve fenn-i elektrikten sorulsa: "Bu âlem nedir?" Elbette, diyecek: "Bu muhteşem saray-ı kâinatın damı, gayet intizamlı, mizanlı hadsiz elektrik lâmbalarıyla tezyin edilmiştir.[1] Fakat o kadar harika bir intizam ve mizan iledir ki; başta güneş olarak küre-i arzdan bin defa büyük o semâvî lâmbalar, mütemâdiyen

[1] Bkz.: Sâffât Sûresi, 37/6; Mülk Sûresi, 67/5.

Arz: Yeryüzü.
Câmî: Kapsamlı, şümûllü.
Envâ: Çeşitler, türler.
Erzak: Rızıklar.
Fenn-i askeriye: Askerlik sanatı.
Fenn-i elektrik: Elektrik bilimi.
Fenn-i iâşe: Beslenme, yaşama bilimi.
Fenn-i kimya: Kimya ilmi.
Fenn-i makine: Makine mühendisliği.
Fenn-i rızık: Gıda mühendisliği.
Fenn-i ticaret: Ticaret ilmi.
Fenn-i ziraat: Ziraat mühendisliği.
Hubup: Tohumlar, çekirdekler.
Kazan-ı rahmânî: Allah'ın sonsuz rahmeti ve engin keremiyle varlıkların ihtiyaç duyduğu her türlü yiyeceğin bünyelere en uygun şekilde pişirildiği bir kazan hükmündeki kâinat.
Kemâl-i intizam: Mükemmel düzen.
Kimyahâne: Kimya laboratuarı.
Kumandan-ı Âzam: Başkomutan.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Libas: Elbise.
Mahsuldar: Verimli, bereketli, mahsul veren.
Matbah-ı rabbânî: Cenâb-ı Hakk'ın kusursuz idare ve sınırsız kudretiyle varlıkların ihtiyaç duyduğu her türlü rızkın onların bünyelerine en uygun hâlde hazırlandığı bir mutfak hükmündeki kâinat.
Mizan: Ölçü, denge.
Mütemâdiyen: Devamlı olarak.
Ordugâh: Kışla.
Saray-ı kâinat: Kâinat sarayı.
Semâvî: Göğe âit, Allah tarafından olan.
Taht-ı silâha alınmak: Silah altına alınmak.
Tâlimat: Buyruklar.
Terhisât: Askerlerin terhis olmaları.
Tezyin etmek: Süslemek.

yandıkları hâlde muvâzenelerini bozmuyorlar, patlak vermiyorlar, yangın çıkarmıyorlar. Sarfiyatları hadsiz olduğu hâlde, vâridâtları ve gazyağları ve madde-i iştialleri nereden geliyor? Neden tükenmiyor? Neden yanmak muvâzenesi bozulmuyor? Küçük bir lâmba dahi muntazam bakılmazsa söner. Kozmoğrafyaca küre-i arzdan bir milyondan ziyâde büyük ve bir milyon seneden ziyâde yaşayan güneşi(Haşiye) kömürsüz, yağsız yandıran; söndürmeyen Hakîm-i Zülcelâl'in hikmetine, kudretine bak. سُبْحَانَ اللّٰهِ[1] de, güneşin müddet-i ömründe geçen dakikalarının âşirâtı adedince مَا شَاءَ اللّٰهُ[2] بَارَكَ اللّٰهُ[4] ۞ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ[3] söyle!

Demek bu semâvî lâmbalarda gayet harika bir intizam var ve onlara çok dikkatle bakılıyor. Güyâ o pek büyük ve pek çok kitle-i nariyelerin ve gayet çok kanâdil-i nuriyelerin buhar kazanı ise, harareti tükenmez bir Cehennem'dir ki onlara nursuz hararet veriyor. Ve o elektrik lâmbalarının makinesi ve merkezî fabrikası, dâimî bir cennettir ki onlara nur ve ışık veriyor. İsm-i Hakem ve Hakîm'in cilve-i âzamıyla, intizamla yanmakları devam ediyor." Ve hâkezâ…

Bunlara kıyasen, yüzer fennin her birisinin kat'î şehâdetiyle, noksansız bir intizam-ı ekmel içinde hadsiz hikmetler, maslahatlarla bu kâinat tezyin edilmiştir. Ve o harika ve ihatalı hikmetle, mecmû-u kâinata verdiği intizam

---

(Haşiye) Acaba dünya sarayını ısındıran güneş sobasına veyahut lâmbasına ne kadar odun ve kömür ve gazyağı lâzım olduğu hesap edilsin. Her gün yanması için –kozmoğrafyanın sözüne bakılsa– bir milyon küre-i arz kadar odun yığınları ve binler denizler kadar gazyağı gerektir. Şimdi düşün; onu odunsuz, gazsız dâimî ışıklandıran Kadîr-i Zülcelâl'in haşmetine, hikmetine, kudretine güneşin zerreleri adedince سُبْحَانَ اللّٰهِ , مَا شَاءَ اللّٰهُ , بَارَكَ اللّٰهُ de.

[1] "Allah'ı bütün eksikliklerden tenzih ederim."
[2] "Allah ne güzel dilemiş ve yapmış!"
[3] "O'ndan başka tanrı yoktur."
[4] "Allah hayır ve bereketini artırsın."

Âşirât: Âşireler. Âşire: Bir dakikanın yaklaşık on katrilyonda biri.
Cilve-i âzam: En büyük tecelli.
Hâkezâ: Bunun gibi, yine böyle.
Hakîm-i Zülcelâl: Her şeyi yerli yerince yapan Yüce Allah.
İhatalı: Kuşatan, kaplayan.
İntizam-ı ekmel: Mükemmel düzen.
Kanâdil-i nuriye: Nurlu, ışıklı kandiller.
Kıyasen: Kıyas ederek.
Kitle-i nariye: Ateş ve sıvı hâlinde büyük kütle.
Kozmoğrafya: Astronomi, gök bilimi.
Madde-i iştial: Tutuşup yanma maddesi.
Mecmû-u kâinat: Kâinatın tamamı.
Muvâzene: Denge.
Müddet-i ömür: Ömür müddeti, hayat.
Sarfiyat: Giderler.
Şehâdet: Şahitlik, tanıklık.
Vâridât: Gelirler.

ve hikmetleri, en küçük bir zîhayat ve bir çekirdekte küçük bir mikyasta derc etmiştir. Ve mâlûm ve bedihîdir ki, intizam ile gayeleri ve hikmetleri ve faydaları takip etmek; ihtiyâr ile, irade ile, kasd ile, meşîet ile olabilir; başka olamaz. İhtiyârsız, iradesiz, kasıtsız, şuursuz esbap ve tabiatın işi olmadığı gibi, müdahaleleri dahi olamaz.

Demek bu kâinatın bütün mevcudâtındaki hadsiz intizâmât ve hikmetleriyle iktiza ettikleri ve gösterdikleri bir Fâil-i Muhtar'ı, bir Sâni-i Hakîm'i bilmemek veya inkâr etmek, ne kadar acîb bir cehalet ve divanelik olduğu tarif edilmez. Evet, dünyada en ziyâde hayret edilecek bir şey varsa, o da bu inkârdır. Çünkü kâinatın mevcudâtındaki hadsiz intizâmât ve hikmetleriyle, vücûd ve vahdetine şâhidler bulunduğu hâlde; O'nu görmemek, bilmemek, ne derece körlük ve cehalet olduğunu, en kör cahil de anlar. Hatta diyebilirim ki ehl-i küfrün içinde kâinatın vücûdunu inkâr ettiklerinden ahmak zannedilen sofestâîler, en akıllılarıdır. Çünkü kâinatın vücûdunu kabul etmekle Allah'a ve Hâlık'ına inanmamak kabil ve mümkün olmadığından, kâinatı inkâra başladılar. Kendilerini de inkâr ettiler. "Hiçbir şey yok." diyerek akıldan istifa ederek, akıl perdesi altında sâir münkirlerin hadsiz akılsızlıklarından kurtulup, bir derece akla yanaştılar.

Dördüncü Nokta

Onuncu Söz'de işaret edildiği gibi, bir Sâni-i Hakîm ve gayet hikmetli bir usta, bir sarayın her bir taşında yüzer hikmeti hassasiyetle takip etse, sonra o saraya dam yapmayıp boşu boşuna harap olmasıyla takip ettiği hadsiz hikmetleri zayi etmesini hiçbir zîşuur kabul etmediği ve bir Hakîm-i Mutlak, kemâl-i hikmetinden bir dirhem kadar bir çekirdekten yüzer batman faydaları, gayeleri, hikmetleri dikkatle takip ettiği hâlde; dağ gibi koca ağaca

---

Acîb: Hayret veren, şaşırtan.
Bedihî: Açık, âşikâr, apaçık.
Derc etmek: İçine koymak, yerleştirmek.
Ehl-i küfür: Kâfirler.
Esbap: Sebepler, maddî şartlar.
Fâil-i Muhtar: İstediğini serbestçe yapan.
Hakîm-i Mutlak: Sonsuz hikmet sahibi.
Hâlık: Yaradan.
İhtiyâr: Seçme, tercih etme.
İktizâ etmek: Gerektirmek.
İntizam: Düzen.
İntizâmât: Düzenler.
İrade: Dileme, isteme.
Kabil: Mümkün.
Kasd: Niyet etme, kastetme.
Kemâl-i hikmet: Mükemmel hikmet.
Meşîet: Dileme, irade.
Mevcudât: Varlıklar, yaratılmışlar.
Mikyas: Ölçü.
Münkir: İnkâr eden, inanmayan.
Sâni-i Hakîm: Her şeyi yerli yerince mükemmel bir şekilde yaratan Hz. Allah.
Sofestâî: Şüpheci, septik. Var olan her şeyin aslında olmadığını savunan felsefî akıma mensup kimse.
Vahdet: Birlik.
Vücûd: Var olma.
Zîhayat: Canlı, hayat sahibi.
Zîşuur: Akıl sahibi, şuurlu.

bir dirhem kadar bir tek fayda, bir tek küçük gaye, bir tek meyve vermek için o koca ağacın pek çok masârifini yapmakla, kendi hikmetine bütün bütün zıt ve muhalif olarak müsrifâne bir sefâhet irtikâp etmesi hiçbir cihetle imkânı olmadığı gibi; aynen öyle de, bu kâinat sarayının her bir mevcudâtına yüzer hikmet takan ve yüzer vazife ile teçhiz eden, hatta her bir ağaca meyveleri adedince hikmetler ve çiçekleri adedince vazifeler veren bir Sâni-i Hakîm, kıyameti getirmemekle ve haşri yapmamakla, bütün had ve hesaba gelmeyen hikmetleri ve nihâyetsiz vazifeleri manasız, abes, boş, faydasız zayi etmesi, o Kadîr-i Mutlak'ın kemâl-i kudretine acz-i mutlak verdiği gibi, o Hakîm-i Mutlak'ın kemâl-i hikmetine hadsiz abesiyet ve faydasızlığı ve o Rahîm-i Mutlak'ın cemâl-i rahmetine nihâyetsiz çirkinliği ve o Âdil-i Mutlak'ın kemâl-i adaletine nihâyetsiz zulmü vermek demektir. Âdetâ kâinatta herkese görünen hikmet, rahmet, adaleti inkâr etmektir. Bu ise en acîb bir muhaldir ki hadsiz bâtıl şeyler, içinde bulunur.

Ehl-i dalâlet gelsin, baksın; gireceği ve düşündüğü kendi kabri gibi kendi dalâletinde ne derece dehşetli bir zulmet, bir karanlık ve yılanların, akreplerin yuvası bir kuyu olduğunu görsün. Ve âhirete iman ise, cennet gibi güzel ve nuranî bir yol olduğunu bilsin, imana girsin.

Beşinci Nokta

İki meseledir.

Birinci Mesele

Sâni-i Zülcelâl, ism-i Hakîm'in muktezasıyla, her şeyde en hafif sureti, en kısa yolu, en kolay tarzı, en faydalı şekli ehemmiyetle takip ettiği gösteriyor ki;

Abes: Boş, manasız.
Acz-i mutlak: Hiçbir şeye gücü yetmeme.
Âdil-i Mutlak: Her işi kendi Zât'ına yakışır bir adaletle gerçekleştiren Hz. Allah.
Bâtıl: Haktan gayrı olan, boş ve manasız.
Cemâl-i rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin güzelliği.
Dalâlet: Doğru yoldan sapma, küfür ve inkâr.
Dirhem: 3.25 gr.lık eski bir ağırlık ölçü birimi.
Ehl-i dalâlet: Dalâlette olanlar, doğru yoldan çıkanlar, sapıtanlar.
İrtikâb etmek: Kötü bir şey yapmak, suç işlemek.
Kadîr-i Mutlak: Sonsuz güç ve kudret sahibi.
Kemâl-i adalet: Cenâb-ı Hakk'ın adaletinin mükemmelliği ve kusursuzluğu.
Kemâl-i kudret: Sonsuz güç ve kudret.
Masârif: Giderler.
Mevcudât: Varlıklar, yaratılmışlar.
Muhal: İmkânsız.
Mukteza: Gereği.
Müsrifâne: İsraf eder bir tarzda.
Rahîm-i Mutlak: Sonsuz merhamet ve ihsan sahibi.
Sâni-i Zülcelâl: Yüce Sanatkâr.
Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik.
Teçhiz: Donatma.
Zulmet: Karanlık.

israf, abesiyet, faydasızlık fıtratta yoktur. İsraf ise, ism-i Hakîm'in zıttı olduğu gibi; iktisat, onun lâzımıdır ve düstur-u esasıdır.

Ey iktisatsız, israflı insan! Bütün kâinatın en esaslı düsturu olan iktisadı yapmadığından, ne kadar hilâf-ı hakikat hareket ettiğini bil!

كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلاَ تُسْرِفُوا[1] âyeti ne kadar esaslı, geniş bir düsturu ders verdiğini anla!

İkinci Mesele

İsm-i Hakem ve Hakîm, bedâhet derecesinde Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın risaletine delâlet ve istilzam ediyor, denilebilir.

Evet, madem gayet mânidar bir kitap, onu ders verecek bir muallim ister.. ve gayet güzel bir cemâl, kendini görecek ve gösterecek bir ayna iktiza eder.. ve gayet kemâlde bir sanat, teşhirci bir dellâl ister.

Elbette, her bir harfinde yüzer manalar, hikmetler bulunan bu kitab-ı kebîr-i kâinatın muhatabı olan nev-i insan içinde elbette, bir rehber-i ekmel, bir muallim-i ekber bulunacak. Ta ki, o kitapta bulunan kudsî ve hakikî hikmetleri ders verecek.. belki kâinattaki hikmetlerin vücûdunu bildirecek.. belki kâinatın hilkatindeki makâsıd-ı rabbâniyenin zuhuruna, belki husûlüne vesîle olacak.. ve umum kâinatta Hâlık tarafından gayet ehemmiyetle izhârını irade ettiği kemâl-i sanatını, cemâl-i esmâsını bildirecek, aynadarlık edecek.. ve o Hâlık, bütün mevcudâtla kendini sevdirmek ve zîşuur mahlûklarından mukabele istediğinden, o zîşuurların nâmına birisi o geniş tezâhürât-ı rubûbiyete karşı geniş bir ubûdiyet ile mukabele edip, berr ve bahri cezbeye getirecek,

---

[1] "Yiyin, için fakat israf etmeyin." (A'râf Sûresi, 7/31).

Abesiyet: Gayesizlik, saçmalık.
Bedâhet: Gözle görülür derecede açık ve belirli olma.
Cemâl-i esmâ: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin güzelliği.
Cezbeye getirmek: Coşturmak.
Delâlet: İşaret etme, delil olma.
Dellâl: Bir şeyi ilân edip duyuran.
Düstur-u esas: Temel prensip.
Fıtrat: Yaratılış, tabiat.
Hâlık: Yaradan.
Hilâf-ı hakikat: Gerçek dışı, gerçeğe aykırı.
Hilkat: Yaratılış.
İktiza etmek: Gerektirmek.
İstilzam: Gerektirmek, gerekli kılmak.
İzhar: Ortaya koyma, gösterme.
Kemâl-i sanat: Sanat mükemmelliği.
Kitab-ı kebîr-i kâinat: Çok manalar ihtiva etmede kitaba benzeyen büyük kâinat.
Kudsî: Mukaddes, kutsal.
Makâsıd-ı rabbâniye: İlâhî maksatlar.
Mevcudât: Varlıklar, yaratılmışlar.
Muallim: Öğretmen.
Muallim-i ekber: En büyük öğretmen.
Nev-i insan: İnsanlık.
Rehber-i ekmel: Mükemmel rehber.
Teşhir: Sergileme, gösterme, duyurma.
Tezâhürât-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesinin çok zahir olarak görünmesi.
Ubûdiyet: Kulluk.
Zîşuur: Akıl sahibi, şuurlu.
Zuhur: Görünme, meydana çıkma.

semâvât ve arzı çınlatacak bir velvele-i teşhir ve takdis ile o zîşuurların nazarını, o sanatların Sâni'ine çevirecek.. ve kudsî dersler ve tâlimatla bütün ehl-i aklın kulaklarını kendine çevirecek bir Kur'ân-ı Azîmüşşan'la, o Sâni u Hakem u Hakîm'in makâsıd-ı ilâhiyesini en güzel bir surette gösterecek.. ve bütün hikmetlerinin tezâhürüne ve tezâhürât-ı cemâliye ve celâliyesine karşı en ekmel bir mukabele edecek bir zât, güneşin vücûdu gibi bu kâinata lâzımdır, zarurîdir. Ve öyle eden ve en ekmel bir surette o vazifeleri yapan, bilmüşâhede Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'dır. Öyle ise güneş ziyâyı, ziyâ gündüzü istilzam ettiği derecede kâinattaki hikmetler, risalet-i Ahmediye'yi (aleyhissalâtü vesselâm) istilzam eder.

Evet, nasıl ki ism-i Hakem ve Hakîm'in cilve-i âzamı ile, âzamî derecede risalet-i Ahmediye'yi iktiza ediyor; öyle de esmâ-yı hüsnâdan Allah, Rahmân, Rahîm, Vedûd, Mün'im, Kerîm, Cemîl, Rab gibi çok isimlerin her biri, kâinatta görünen bir cilve-i âzamla, âzamî derecede ve mertebe-i kat'iyette risalet-i Ahmediye'yi (aleyhissalâtü vesselâm) istilzam ederler.

Meselâ ism-i Rahmân'ın cilvesi olan rahmet-i vâsia, o Rahmeten li'l-âlemîn[1] *ile tezâhür eder.. ve ism-i Vedûd'un cilvesi olan tahabbüb-ü ilâhî ve taarruf-u rabbânî, o Habib-i Rabbi'l-âlemîn ile netice verir, mukabele görür.. ve ism-i Cemîl'in bir cilvesi olan bütün cemâller, yani cemâl-i Zât, cemâl-i esmâ, cemâl-i sanat, cemâl-i masnûât dahi, o âyine-i Ahmediye'de görülür,*

---

[1] Bkz.: Enbiya Sûresi, 21/107; Tirmizî, *Menâkıb* 3; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 10; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/265, 268, 437.

Âyine-i Ahmediye: İlâhî isimleri en yüksek, en mükemmel derecede yansıtan Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Zâtı.
Âzamî: En büyük.
Bilmüşâhede: Gözle görülerek (bilinmektedir ki).
Cemâl-i masnûât: Sanat eserlerinin güzelliği.
Cemâl-i sanat: Sanatın güzelliği.
Cemâl-i zât: Zât'ının güzelliği.
Cemil: Güzel olan ve her şeye güzellik veren.
Cilve-i âzam: En büyük tecelli.
Ehl-i akıl: Akıllı olanlar.
Ekmel: En mükemmel, kusursuz.
Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.
Habib-i Rabbi'l-âlemîn: Âlemlerin Rabbi'nin en çok sevdiği kul.
İsm-i Rahmân: Rahmân ismi.
Kerîm: Yarattıklarına dâima bol bol veren Cenâb-ı Hak.
Mertebe-i kat'iyet: Kesinlik derecesi.
Mukabele istemek: Karşılık beklemek.
Mün'im: Nimet veren.
Rab: Kâinatı yaratıp yöneten.
Rahîm: Pek çok merhamet ve ihsan sahibi.
Rahmân: Merhameti bütün varlıkları kapsayan Hz. Allah.
Risalet-i Ahmediye: Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliği, elçiliği.
Sâni u Hakem u Hakîm: Her şeyi sağlam, ölçülü, yerli yerince, mükemmel bir şekilde yaratan Hz. Allah.
Sâni': Yaradan, sanat eseri olarak meydana getiren.
Semâvât: Gökler, yedi kat gök.
Taarruf-u rabbânî: Cenâb-ı Hakk'ın kendini bildirmesi, tanıtması.
Tahabbüb-ü ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın kendini sevdirmesi.
Tâlimat: Emir ve buyruklar.
Tezâhürât-ı cemâliye ve celâliye: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa ayrı ayrı, hususî.. ve bütün varlıklara umumî, şümûllü lütuflarının, ihsanlarının çok zahir olarak görünmesi.
Vedûd: Sevilen, seven ve mahlûkât arasında sevgi yaratan Hz. Allah.
Velvele-i teşhir ve takdis: Takdir hislerinin ortaya çıkardığı hayret ve heyecan. İlân ve yüceltme seslerinin kâinatı doldurması.

gösterilir.. ve haşmet-i rubûbiyetin ve saltanat-ı ulûhiyetin cilveleri dahi, o dellâl-ı saltanat-ı rubûbiyet olan Zât-ı Ahmediye'nin risaletiyle bilinir, görünür, anlaşılır, tasdik edilir ve hâkezâ... Bu misaller gibi ekser esmâ-yı hüsnânın her biri, risalet-i Ahmediye'ye birer parlak burhandır.

Elhâsıl: *Madem kâinat mevcuttur ve inkâr edilmiyor; elbette, kâinatın renkleri, zînetleri, ışıkları, ziyâları, sanatları, hayatları, râbıtaları hükmünde olan hikmet, inâyet, rahmet, cemâl, nizam, mizan, zînet gibi meşhud hakikatler, hiçbir cihetle inkâr edilmez. Madem bu sıfatların, fiillerin inkârı mümkün değildir; elbette, o sıfatların mevsufu ve o fiillerin fâili ve o ziyâların güneşi olan Zât-ı Vâcibü'l-vücûd, Hakîm, Kerîm, Rahîm, Cemîl, Hakem, Adl dahi hiçbir cihetle inkâr edilmez ve inkârı kabil olmaz. Ve elbette, o sıfatların ve o fiillerin medar-ı zuhurları, belki medar-ı kemâlleri, belki medar-ı tahakkukları olan rehber-i ekber, muallim-i ekmel ve dellâl-ı âzam ve tılsım-ı kâinatın keşşâfı ve âyine-i samedânî ve habib-i rahmânî olan Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'ın risaleti hiçbir cihetle inkâr edilmez. Âlem-i hakikatin ve hakikat-i kâinatın ziyâları gibi, bunun risaleti dahi kâinatın en parlak bir ziyâsıdır.*

عَلَيْهِ وَعَلَى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَلصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ بِعَدَدِ عَاشِرَاتِ الْأَيَّامِ وَذَرَّاتِ الْأَنَامِ [1]

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ [2]

---

[1] Günlerin âşireleri ve mahlûkâtın zerreleri sayısınca O'na, âl ve ashabına salât ve selâm olsun.

[2] "Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Herşeyi hakkıyla bilen, herşeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara Sûresi, 2/32).

Âlem-i hakikat: Gerçek âlem.
Âyine-i samedânî: Varlığın her türlü ihtiyacını yerine getiren Cenâb-ı Hakk'ın engin, sınırsız kudret, hâkimiyet ve merhametini gösteren ayna.
Burhan: Delil.
Cemâl: Güzellik.
Dellâl-ı âzam: Yolu ve yolculuğu tam tamına tarif eden; eksiksiz, yanlışsız, şaşırtmadan yol gösteren rehber.
Dellal-ı saltanat-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın idare ve hâkimiyetini herkese bildiren, duyuran, gösteren rehber.
Fâil: Yapan.
Habib-i rahmânî: Hz. Rahman'ın en çok sevdiği kulu, gözdesi.
Hakikat-i kâinat: Kâinatın hakikati.
Haşmet-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın hâkimiyet ve idaresindeki ihtişam, büyüklük.
Hikmet: Her şeyi yerli yerince yapma, gaye, maksat.
İnâyet: Her şeyi bir düzen, intizam, ahenk içinde yapıp, sürdürmek.
Keşşâf: Keşfeden, ortaya çıkaran.
Medar-ı kemâl: En mükemmel, en âlâ derecede yansıma yeri, vesilesi.
Medar-ı tahakkuk: Gerçek manasını, hakikatini gösterme yeri, vesilesi.
Medar-ı zuhur: Görünme, belirme yeri, vesilesi.
Meşhud: Görünen, bilinen.
Mevsuf: Nitelendirilen.
Mizan: Ölçü, denge.
Muallim-i ekmel: En mükemmel öğretmen.
Nizam: Düzen, sistem.
Rabıta: Bağ.
Rehber-i ekber: En büyük rehber.
Risalet: Peygamberlik.
Saltanat-ı ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığı kendine itaat ettiren idaresi.
Tılsım-ı kâinat: Kâinatın sırrı, şifresi.
Zât-ı Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Zînet: Süs.

Altıncı Hüccet-i İmaniye

Onuncu Söz'ün Dokuzuncu Hakikati

Bâb-ı ihya ve imâtedir. İsm-i Hayy u Kayyûm'un, Muhyî ve Mümît'in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki; ölmüş, kurumuş koca arzı ihya eden ve o ihya içinde her biri beşer haşri gibi acîb, üç yüz binden ziyâde envâ-ı mahlûkâtı haşr ve neşredip kudretini gösteren.. ve o haşr ve neşr içinde nihâyet derecede karışık ve ihtilât içinde, nihâyet derecede imtiyaz ve tefrik ile ihata-yı ilmiyesini gösteren.. ve bütün semâvî fermanlarıyla beşerin haşrini vaadetmekle, bütün ibâdının enzârını saadet-i ebediyeye çeviren.. ve bütün mevcudâtı baş-başa, omuz-omuza, el-ele verdirip, emir ve iradesi dairesinde döndürüp birbirine yardımcı ve musahhar kılmakla azamet-i rubûbiyetini gösteren.. ve beşeri, şecere-i kâinatın en câmî ve en nâzik ve en nâzenîn, en nâzdar, en niyâzdar bir meyvesi yaratıp, kendine muhatap ittihaz ederek her şeyi ona musahhar kılmakla, insana bu kadar ehemmiyet verdiğini gösteren bir Kadîr u Rahîm, bir Alîm u Hakîm kıyameti getirmesin! Haşri yapmasın ve yapamasın! Beşeri ihya etmesin veya edemesin! Mahkeme-i kübrâyı açamasın! Cennet ve cehennemi yaratamasın! Hâşâ ve kellâ!..

Alîm u Hakîm: Her şeyi bilen ve her şeyi yerli yerince yaratan, yapan Hz. Allah.
Azamet-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın idare ve hâkimiyetinin büyüklüğü, kuşatıcılığı.
Câmî: Kapsamlı, mahiyeti engin.
Envâ-ı mahlûkât: Yaratılmış türlü türlü varlıklar.
Enzâr: Nazarlar, bakışlar.
Hayy u Kayyum: Her zaman var ve diri olup varlıkların da hayatı ve devamı kendi idaresinde olan Zât.
İbâd: Kullar.
İhata-yı ilmiye: Cenâb-ı Hakk'ın ilminin sınırsızlığı, her şeyi kapsaması.
İhya: Hayat verme, hayattar kılma, diriltme.
İmâte: Öldürme, cansız kılma, canını alma.
İmtiyaz: Benzerlerinden ayrılma, ayrıcalıklı olma.
İttihaz etmek: Almak, kabul etmek, edinmek.
Kadîr u Rahîm: Sınırsız kudret ve sonsuz merhamet sahibi Hz. Allah.
Mahkeme-i kübrâ: Pek büyük mahkeme, mahşer mahkemesi.
Muhyî: Hayat veren, dirilten.
Musahhar kılmak: Hizmete âmâde kılmak, emri altında tutmak.
Mümît: Cansız kılan, ölümü veren.
Şecere-i kâinat: Kâinat ağacı.
Tefrik: Farklı kılma, ayırma.

Evet, şu âlemin Mutasarrıf-ı Zîşan'ı, her asırda, her senede, her günde bu dar, muvakkat rû-yi zeminde haşr-i ekberin ve meydan-ı kıyametin pek çok emsalini ve numûnelerini ve işârâtını îcad ediyor.

Ezcümle: Haşr-i baharîde görüyoruz ki; beş-altı gün zarfında küçük ve büyük hayvanât ve nebâtâttan üç yüz binden ziyâde envâı haşredip neşrediyor. Bütün ağaçların, otların köklerini ve bir kısım hayvanları aynen ihya edip iade ediyor. Başkalarını ayniyet derecesinde bir misliyet suretinde îcad ediyor. Halbuki, maddeten farkları pek az olan tohumcuklar, o kadar karışmışken kemâl-i imtiyaz ve teşhîs ile o kadar sürat ve vüs'at ve sühûlet içinde kemâl-i intizam ve mizan ile altı gün veya altı hafta zarfında ihya ediliyor. Hiç kabil midir ki, bu işleri yapan Zât'a bir şey ağır gelebilsin! Semâvât ve arzı altı günde halkedemesin! İnsanı bir sayha ile haşredemesin! Hâşâ!..

Acaba, mu'ciz-nümâ bir kâtip bulunsa; hurufları, ya bozulmuş veya mahvolmuş üç yüz bin kitabı, tek bir sahifede karıştırmaksızın, galatsız, sehivsiz, noksansız, hepsini beraber, gayet güzel bir surette bir saatte yazarsa; birisi sana dese: "Şu kâtip, kendi te'lif ettiği senin suya düşmüş olan kitabını yeniden, bir dakika zarfında hafızasından yazacak." Sen diyebilir misin ki: "Yapamaz ve inanmam..."

Veyahut bir sultan-ı mu'cizekâr, kendi iktidarını göstermek için veya ibret ve tenezzüh için bir işaretle dağları kaldırır, memleketleri tebdil eder. Denizi karaya çevirdiğini gördüğün hâlde, sonra görsen ki büyük bir taş dereye yuvarlanmış, O zâtın kendi ziyâfetine davet ettiği misafirlerin yolunu kesmiş, geçemiyorlar. Biri sana dese: "O zât, bir işaretle o taşı, ne kadar büyük olursa olsun kaldıracak veya dağıtacak. Misafirlerini yolda bırakmayacak." Sen desen ki: "Kaldırmaz veya kaldıramaz..."

Veyahut, bir zât bir günde, yeniden büyük bir orduyu teşkil ettiği hâlde, biri dese: "O zât bir boru sesiyle efrâdı, istirahat için dağılmış olan taburları

Ayniyet: Aynı olma, ta kendisi olma.
Efrâd: Fertler, bireyler.
Envâ: Türler, cinsler.
Galat: Yanlış. Yanılma.
Haşr-i baharî: Baharda canlıların dirilmesi.
Huruf: Harfler.
Kemâl-i imtiyaz ve teşhis: Mükemmel bir şekilde her varlığa benzerlerinden farklı, belirgin, şahsî özellikler verme.
Misliyet: Bir şeyin benzeri olma, benzerlik.
Mu'ciz-nümâ: Mu'cize gösteren.
Mutasarrıf-ı Zîşan: Varlığa dilediği gibi hükmeden Yüce Zât.
Muvakkat: Kısa süreli, geçici.
Rû-yi zemin: Yeryüzü, dünya.
Sayha: Büyük, güçlü ses.
Sehiv: Hata yapma, yanılma.
Sultan-ı mu'cizekâr: Mu'cizeler gösteren sultan.
Sühûlet: Kolaylık.
Tenezzüh: Gezme, dolaşma.
Vüs'at: Genişlik.

toplar. Taburlar, nizamı altına girerler." Sen desen ki: "İnanmam!" Ne kadar divanece hareket ettiğini anlarsın...

İşte şu üç temsili fehmettin ise, bak! Nakkâş-ı Ezelî, gözümüzün önünde kışın beyaz sahifesini çevirip, bahar ve yaz yeşil yaprağını açıp, rû-yi arzın sahifesinde üç yüz binden ziyâde envâı, kudret ve kader kalemiyle ahsen-i suret üzere yazar. Birbiri içinde, birbirine karışmaz. Beraber yazar, birbirine mâni olmaz. Teşkilce, suretçe birbirinden ayrı, hiç şaşırtmaz, yanlış yazmaz.

Evet, en büyük bir ağacın ruh programını, bir nokta gibi en küçük bir çekirdekte dercedip, muhafaza eden Zât-ı Hakîm-i Hafîz, "Vefat edenlerin ruhlarını nasıl muhafaza eder." denilir mi?

Ve küre-i arzı bir sapan taşı gibi çeviren Zât-ı Kadîr, âhiret'e giden misafirlerinin yolunda, "Nasıl bu arzı kaldıracak veya dağıtacak." denilir mi?

Hem hiçten, yeniden bütün zîhayatın ordularını bütün cesedlerinin taburlarında kemâl-i intizamla zerrâtı, emr-i [1] كُنْ فَيَكُونُ *ile kaydedip yerleştiren, ordular îcad eden Zât-ı Zülcelâl, tabur-misal cesedin nizamı altına girmekle, "Birbiriyle tanışan zerrât-ı esâsiye ve eczâ-yı asliyesini bir sayha ile nasıl toplayabilir." denilir mi?*

Hem bu bahar haşrine benzeyen, dünyanın her devrinde, her asrında, hatta gece-gündüzün tebdilinde, hatta cevv-i havada bulutların îcad ve ifnâsında, haşre numûne ve misal ve emâre olacak ne kadar nakışlar yaptığını gözünle görüyorsun. Hatta eğer hayâlen bin sene evvel kendini farz etsen, sonra zamanın iki cenâhı olan mâzi ile müstakbeli birbirine karşılaştırsan; asırlar, günler adedince misal-i haşir ve kıyametin numûnelerini göreceksin. Sonra, bu kadar numûne ve misalleri müşâhede ettiğin hâlde, haşr-i cismânîyi akıldan uzak görüp istib'ad etmekle inkâr etsen; ne kadar divanelik

---

[1] "(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) 'Ol!' der, o da oluverir." (Bakara Sûresi, 2/117; Âl-i İmran Sûresi, 3/47, 59; En'âm Sûresi, 6/73...).

Ahsen-i suret: En güzel, en ideal şekil.
Cenâh: Taraf, kanat.
Cevv-i hava: Hava, gökyüzü.
Eczâ-yı asliye: Asli parçalar, temel unsurlar.
Fehmetmek: Anlamak.
Haşr-i cismânî: Varlıkların (sadece ruhen değil) aynı zamanda bedenen de diriltilmesi.
İcad ve ifnâ: Var etme ve yok etme.
İstib'ad etmek: İhtimal vermemek, akla uzak görmek.
Nakkâş-ı Ezelî: Kâinattaki harika desenlerin ezelî ustası.
Zât-ı Hakîm-i Hafîz: Her işini hikmetli yapan, her şeyi muhafaza eden, hiçbir şeyi ihmal etmeyen Zât.
Zât-ı Kadîr: Her şeye gücü yeten Zât.
Zerrât: Zerreler, maddenin en küçük parçaları.

olduğunu sen de anlarsın...

Bak! Fermân-ı Âzam, bahsettiğimiz hakikate dair ne diyor:

فَانْظُرْ إِلَٓى اٰثَارِ رَحْمَةِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَٓا إِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ[1]

Elhâsıl, haşre mâni hiçbir şey yoktur. Muktazî ise, her şeydir...

Evet, mahşer-i acâib olan şu koca arzı, âdi bir hayvan gibi imâte ve ihya eden ve beşer ve hayvana hoş bir beşik, güzel bir gemi yapan ve güneşi onlara şu misafirhânede ışık verici ve ısındırıcı bir lâmba eden, seyyârâtı meleklerine tayyâre yapan bir Zât'ın, bu derece muhteşem ve sermedî rubûbiyeti ve bu derece muazzam ve muhit hâkimiyeti elbette, yalnız böyle geçici, devamsız, bîkarar, ehemmiyetsiz, mütegayyir, bekâsız, nâkıs, tekemmülsüz umûr-u dünya üzerinde kurulmaz ve durmaz.

Demek, O'na şâyeste, dâimî, berkarar, zevalsiz, muhteşem bir diyar-ı âher var. Başka bâki bir memleketi vardır. Bizi onun için çalıştırır. Oraya davet eder ve oraya nakledeceğine, zâhirden hakikate geçen ve kurb-u huzuruna müşerref olan bütün ervâh-ı neyyire ashabı, bütün kulûb-u münevvere aktâbı, bütün ukûl-u nurâniye erbabı şehâdet ediyorlar ve bir mükâfat ve mücâzât ihzâr ettiğini, müttefikan haber veriyorlar ve mükerreren pek kuvvetli vaad ve pek şiddetli tehdid eder, naklederler.

Hulfü'l-vaad ise hem zillet, hem tezellüldür. Hiçbir cihetle celâl-i kudsiyetine yanaşamaz. Hulfü'l-vaîd ise ya aftan, ya aczden gelir. Halbuki küfür,

---

[1] "İşte bak, Allah'ın rahmetinin eserlerine, ölmüş toprağa nasıl hayat veriyor! İşte bunları yapan kim ise, ölüleri de O diriltecektir. O, her şeye hakkıyla kadîrdir." (Rûm Sûresi, 30/50).

Celâl-i kudsiyet: Kusursuzluğun, eksiksizliğin gereği olan izzet, büyüklük.
Diyar-ı âher: Başka diyar, başka memleket.
Ervâh-ı neyyire ashabı: Tertemiz, pırıl pırıl ruhlara sahip olan, herkesi aydınlatan peygamberler.
Ferman-ı Âzam: En büyük ferman, buyruk, Kur'ân-ı Kerîm.
Hulfü'l-vaad: Verdiği sözde durmamak.
Hulfü'l-vaîd: Tehdidinden dönme.
İhzâr etmek: Hazırlamak.
Kulûb-u münevvere aktâbı: Aydınlık, pırıl pırıl kalblere sahip olan seçkin veliler.
Kurb-u huzur: Mânevî yakınlık.
Mahşer-i acâib: Harikulâde, benzersiz güzelliklerin toplandığı alan.
Muktazî: Gerektiren, gerektirici sebep.
Mütegayyir: Değişken, değişip duran.
Sermedî: Ebedî, sonsuz, bâki.
Seyyârât: Gezegenler.
Tezellül: Zillete katlanma, hor ve hakir olduğunu kabul etme.
Ukûl-u nurâniye erbabı: Araştırmalarıyla şüpheleri yok eden; pırıl pırıl, dupduru akıllara sahip olan âlimler.
Umûr-u dünya: Dünya işleri.

cinâyet-i mutlakadır;(Hâşiye) *affa kabil değil. Kadîr-i mutlak ise, aczden münezzeh ve mukaddestir.*

Şahitler, muhbirler ise mesleklerinde, meşreplerinde, mezheplerinde muhtelif oldukları hâlde, kemâl-i ittifak ile şu meselenin esasında müttehiddirler. Kesretçe tevâtür derecesindedirler, keyfiyetçe icmâ kuvvetindedirler. Mevkice her biri nev-i beşerin bir yıldızı, bir tâifenin gözü, bir milletin azizidirler. Ehemmiyetçe şu meselede hem ehl-i ihtisas, hem ehl-i isbattırlar.

Halbuki bir fende veya bir sanatta iki ehl-i ihtisas, binler başkalardan müreccahtırlar ve ihbarda iki müsbit, binler nâfîlere tercih edilir. Meselâ, Ramazan hilâlinin sübûtunu ihbar eden iki adam, binler münkirlerin inkârlarını hiçe atarlar.

Elhâsıl: *Dünyada bundan daha doğru bir haber, daha sağlam bir dâvâ, daha zâhir bir hakikat olamaz. Demek, şüphesiz dünya bir mezraadır.*[1] *Mahşer ise bir beyderdir, harmandır. Cennet, cehennem ise birer mahzendir.*

(Hâşiye) Evet küfür, mevcudâtın kıymetini ıskat ve manasızlıkla itham ettiğinden bütün kâinata karşı bir tahkir.. ve mevcudât aynalarında cilve-i esmâyı inkâr olduğundan bütün esmâ-yı ilâhiyeye karşı bir tezyif.. ve mevcudâtın vahdâniyete olan şehâdetlerini reddettiğinden bütün mahlûkâta karşı bir tekzib olduğundan, istidâd-ı insânîyi öyle ifsad eder ki salâh ve hayrı kabule liyâkati kalmaz. Hem bir zulm-ü azîmdir ki, umum mahlûkâtın ve bütün esmâ-yı ilâhiyenin hukukuna bir tecâvüzdür.

İşte şu hukukun muhafazası ve nefs-i kâfirin hayra kabiliyetsizliği, küfrün adem-i affını iktiza eder. *1 إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ şu manayı ifade eder.

*1 "Çünkü şirk pek büyük bir zulümdür." (Lokman Sûresi, 31/13).

1 "Dünya, âhiretin tarlasıdır." manasındaki hadis için bkz.: Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 4/19; Sehâvî, *Makâsıdü'l-hasene* s.497; Aliyyülkârî, *Esrâru'l-merfûa* s.205.

Adem-i af: Affetmeme.
Beyder: Harman yeri.
Cilve-yi esmâ: Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının tecellisi, parıltısı.
Ehl-i ihtisas / ehl-i isbat: Her hangi bir meselede şüpheleri yok edip doğruyu izah ve isbat edebilecek uzmanlar.
Esmâ-yı ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın isimleri, sıfatları.
Iskat etmek: Düşürmek.
İfsâd etmek: Bozmak.
İstidâd-ı insânî: İnsanın istidatları, kabiliyetleri.
Kemâl-i ittifak: Son derece, tam bir ittifak.
Kesret: Çoğunluk, genel.
Keyfiyet: Nitelik.
Liyâkat: Lâyık olma, değer.
Münkir: İnkâr eden, inanmayan.
Müreccah: Tercihe şayan, tercih edilir.
Müsbit: İsbat eden.
Müttehid: İttihat etmiş, birleşmiş.
Nâfî: İnkâr eden.
Nefs-i kâfir: Kâfir, inanmayan kişi.
Salâh: İyilik. İyi hâlli, faziletli olma
Sübut: Görünme, meydana çıkma.
Tevâtür: Yalanda ittifâk etmeleri mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.
Tezyif: Kıymetini inkâr etme, değersiz bulma, alay etme.
Vahdâniyet: Cenab-ı Hakk'ın birliği.
Zulm-ü azîm: Büyük zulüm.

Yedinci Hüccet-i İmaniye

Otuz Üçüncü Mektub'un On Yedinci Penceresi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ [1]

Zeminin yüzünü yaz zamanında temâşâ edip görüyoruz ki; îcad-ı eşyada müşevveşiyeti iktiza eden ve intizamsızlığa sebep olan nihâyetsiz sehâvet ve bir cûd-u mutlak, gayet derecede bir insicam ve intizam içinde görünüyor. İşte zemin yüzünü tezyin eden bütün nebâtâtı gör!

Hem mizansızlığı ve kabalığı iktiza eden îcad-ı eşyadaki sürat-i mutlaka dahi kemâl-i mevzûniyet içinde görünüyor. İşte zemin yüzünü süslendiren bütün meyvelere bak!

Hem ehemmiyetsizliği, belki çirkinliği iktiza eden kesret-i mutlaka dahi, kemâl-i hüsn-ü sanat içinde görünüyor. İşte yeryüzünü yaldızlayan bütün çiçeklere bak!

Hem sanatsızlığı, basitliği iktiza eden îcad-ı eşyadaki sühûlet-i mutlaka dahi, nihâyetsiz derecede sanatkârlık ve maharet ve ihtimamkârlık içinde görünüyor. İşte yeryüzündeki ağaç ve nebâtât cihâzâtının sandukçaları ve

---

[1] "Şüphesiz göklerde ve yerde müminler için Allah'ın kudret ve hikmetine dair çok deliller vardır." (Câsiye Sûresi, 45/3).

Cihâzât: Aletler, sistemler.
Cûd-u mutlak: Tam cömertlik.
Îcad-ı eşya: Varlıkları vücûda getirme.
İhtimamkârlık: Özenle iş görme.
İktiza: Gerektirmek.
İnsicam: Düzgünlük, uyumluluk.
Kemâl-i hüsn-ü sanat: Mükemmel sanat.
Kemâl-i mevzuniyet: Pek mükemmel düzgünlük, kusursuz bir düzen.
Kesret-i mutlaka: Büyük çokluk.
Mizan: Denge, ölçü.
Müşevveşiyet: Karışıklık, karmakarışık vaziyet.
Nebâtât: Bitkiler.
Sehâvet: Cömertlik.
Sühûlet-i mutlaka: Tam bir kolaylık.
Sürat-i mutlaka: Büyük bir hız.
Temâşâ: Bakmak, seyretmek.
Tezyin: Donatmak, süslemek.

programları ve tarihçe-i hayatlarının kutucukları hükmünde olan bütün tohumlara, çekirdeklere dikkatle bak!

Hem ihtilâf ve ayrılığı iktiza eden uzaklık ve bu'd-u mutlak dahi bir ittifak-ı mutlak içinde görünüyor. İşte bütün aktâr-ı zeminde zer'edilen her nevi hububata bak!

Hem karışmayı ve bulaşmayı iktiza eden kemâl-i ihtilât, bilâkis kemâl-i imtiyaz ve tefrik içinde görünüyor. İşte bütün yer altına karışık atılan ve madde itibarıyla birbirine benzeyen tohumların sünbül vaktinde kemâl-i imtiyazları.. ve ağaçlara giren muhtelif maddelerin yaprak, çiçek ve meyvelere kemâl-i imtiyaz ile tefrikleri.. ve mideye giren karışık gıdaların muhtelif âzâ ve hüceyrâta göre kemâl-i imtiyazla ayrılmalarına bak, kemâl-i hikmet içinde kemâl-i kudreti gör!

Hem ehemmiyetsizliği, kıymetsizliği iktiza eden gayet derecede mebzûliyet ve nihâyet derecede ucuzluk dahi yeryüzünde masnûâtça, sanatça nihâyet derecede kıymettar ve pahalı bir keyfiyette görünüyor. İşte o hadsiz acâib-i sanat içinde yeryüzünün rahmânî sofrasında yalnız kudretin şekerlemeleri olan dutların nevîlerine bak! Kemâl-i rahmeti, kemâl-i sanat içinde gör!

İşte bütün rû-yi zeminde gayet kıymettarlık ile beraber hadsiz ucuzluk..

- ve hadsiz ucuzluk içinde hadsiz ihtilât ve karışıklık ile beraber hadsiz imtiyaz ve tefrik..
- ve hadsiz imtiyaz ve tefrik içinde gayet uzaklık ile beraber son derecede muvâfakat ve benzeyiş..
- ve son derece benzemek içinde gayet derecede sühûlet ve kolaylık ile beraber gayet derecede ihtimamkârâne yapılış..

Acâib-i sanat: Sanat harikaları.
Aktâr-ı zemin: Yeryüzünün her tarafı, her yeri.
Âzâ: Vücudun organları.
Bu'd-u mutlak: Tam uzaklık.
Hububat: Tahıl ürünleri.
Hüceyrât: Hücreler.
İhtilât: Karışma.
İhtimamkârâne: Özenle iş görerek.
İktiza etmek: Gerektirmek.
İmtiyaz: Ayırma, seçme.
İttifak-ı mutlak: Tam birliktelik.
Kemâl-i hikmet: Mükemmel bir hikmet.
Kemâl-i ihtilât: Tam bir karışma.
Kemâl-i imtiyaz: Tam bir ayrıcalık.
Kemâl-i kudret: Kusursuz bir kudret.
Kemâl-i rahmet: Mükemmel rahmet.
Kemâl-i sanat: Mükemmel sanat.
Masnûât: Sanatlı bir şekilde yaratılmış bütün varlıklar.
Mebzûliyet: Bolluk.
Nev': Tür.
Rahmânî: Cenâb-ı Hakk'ın engin merhamet ve şefkatinden kaynaklanan.
Rû-yi zemin: Yeryüzü, dünya.
Sühûlet: Kolaylık.
Tarihçe-i hayat: Hayat tarihçesi, ömür.
Tefrik: Ayırma.
Zer' etmek: Ekmek, dikmek.

- ve gayet derecede güzel yapılış içerisinde sürat-i mutlaka ve çabuklukla beraber gayet derecede mevzun ve mizanlı ve israfsızlık..
- ve gayet derecede israfsızlık içinde son derece çokluk ve kesret ile beraber son derecede hüsn-ü sanat..
- ve son derece hüsn-ü sanat içinde nihâyet derecede sehâvet ile beraber intizam-ı mutlak,

elbette gündüz, ışığı; ışık, güneşi gösterdiği gibi bir Kadîr-i Zülcelâl'in, bir Hakîm-i Zülkemâl'in, bir Rahîm-i Zülcemâl'in vücûb-u vücûduna ve kemâl-i kudretine ve cemâl-i rubûbiyetine ve vâhidiyetine ve ehadiyetine şehâdet ederler, لَهُ الْاَسْمَاءُ الْحُسْنٰى[1] sırrını gösterirler.

Şimdi ey biçare cahil, gafil, muannid, muattıl! Bu hakikat-i uzmâyı ne ile tefsir edebilirsin? Bu nihâyet derecede mu'cize ve harika keyfiyeti ne ile izah edebilirsin? Bu hadsiz derecede acîb şu sanatları neye isnad edebilirsin? Bu yeryüzü derecesinde geniş bu pencereye hangi perde-i gafleti atıp kapatabilirsin? Senin tesadüfün nerede, tabiat dediğin ve güvendiğin şuursuz yoldaşın ve dalâlette istinadgâhın ve arkadaşın nerede? Bu işlere tesadüfün karışması yüz derece muhâl değil mi? Ve şu harika işlerin binden birinin tabiata havalesi, bin derece muhâl olmuyor mu?

Yoksa câmid, âciz tabiatın; her bir şeyin içinde o şeyden yapılan eşya adedince mânevî makine ve matbaaları mı var?

* * *

---

[1] "En güzel isimler Allah'a mahsustur." (İsrâ Sûresi, 17/110; Tâhâ Sûresi, 20/8; Haşir Sûresi, 59/24).

Acîb: Şaşırtıcı, hayret verici.
Câmid: Cansız.
Cemâl-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlıkları kuşatan mükemmel idare ve hâkimiyeti.
Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa özel, ayrı şekilde tecelli eden birliği.
Hakikat-i uzmâ: En büyük gerçek.
Hakîm-i Zülkemâl: Her şeyi yerli yerince, mükemmel yapan Hz. Allah.
Hüsn-ü sanat: Güzel sanat.
İntizam-ı mutlak: Tam bir intizam.
İsnad: Dayandırma.
İstinadgâh: Dayanak.
Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten Yüce Allah.
Keyfiyet: Durum, hâl, nitelik.
Mevzun: Ölçülü.
Muannid: İnatçı.
Muattıl: Allah'ın sıfatlarını inkâr eden.
Muhâl: İmkânsız.
Perde-i gaflet: Gaflet perdesi.
Rahîm-i Zülcemâl: Pek çok merhamet ve ihsanı olan Hz. Allah.
Vâhidiyet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlıklara genel ve umumi şekilde tecelli eden birliği.
Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.

Sekizinci Hüccet-i İmaniye

Münâcât

Bu *Sekizinci Hüccet-i İmaniye*, vücûb-u vücûda ve vahdâniyete delalet ettiği gibi; hem delâil-i kat'iye ile rubûbiyetin ihatasına ve kudretinin azametine delalet eder. Hem hâkimiyetinin ihatasına ve rahmetinin şümûlüne dahi delalet ve isbat eder. Hem kâinatın bütün eczasına hikmetinin ihatasını ve ilminin şümûlünü isbat eder.

Elhâsıl, bu Sekizinci Hüccet-i İmaniye'nin her bir mukaddimesinin sekiz neticesi var. Sekiz mukaddimelerin her birinde, sekiz neticeyi delilleriyle isbat eder ki; bu cihette bu Sekizinci Hüccet-i İmaniye'de yüksek meziyetler vardır.

Said Nursî

Azamet: Büyüklük.
Delâil-i kat'iye: Kesin deliller.
Delâlet etmek: Göstermek, ispat etmek.
Elhâsıl: Hâsılı, netice olarak.
Hüccet-i imaniye: İmana ait delil.
İhata: İçine alma, kapsama, kuşatma.
Meziyet: Ayırıcı vasıf, üstün özellik.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Vahdâniyet: Allah'ın birliği.
Vücûb-u vücûd: Cenâb-ı Hakk'ın varlığının kendinden ve kesin olması.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَٓا أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ مَٓاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَٓابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَٓاءِ وَالْأَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ[1]

Yâ İlâhî ve yâ Rabbî!

Ben imanın gözüyle ve Kur'ân'ın tâlimiyle ve nuruyla ve Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)ın dersiyle ve ism-i Hakîm'in göstermesiyle görüyorum ki:

Semâvâtta hiçbir *deveran ve hareket* yoktur ki, böyle intizamıyla senin mevcûdiyetine işaret ve delâlet etmesin…[2]

Ve hiçbir *ecrâm-ı semâviye* yoktur ki; sükûtuyla, gürültüsüz vazife görerek, direksiz durmalarıyla,[3] senin rubûbiyetine ve vahdetine şehâdeti ve işareti olmasın…

Ve hiçbir *yıldız* yoktur ki; mevzun hilkatiyle, muntazam vaziyetiyle ve nuranî tebessümüyle ve bütün yıldızlara mümâselet ve müşâbehet sikkesiyle senin haşmet-i ulûhiyetine ve vahdâniyetine işaret ve şehâdette bulunmasın…

---

[1] "Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün sürelerinin değişmesinde, insanlara fayda sağlamak üzere denizlerde gemilerin süzülüşünde, Allah'ın gökten indirip kendisiyle ölmüş yeri canlandırdığı yağmurda, ve yeryüzünde hayat verip yaydığı canlılarda, rüzgârların yönlerini değiştirip durmasında, gökle yer arasında emre hazır bulutların duruşunda, elbette aklını çalıştıran kimseler için Allah'ın varlığına ve birliğine nice deliller vardır." (Bakara Sûresi, 2/164).

[2] Göklerde ve yerdeki her hareketin, Cenab-ı Hakk'ın varlığına işaret ettiğini ifade eden bazı âyetler için bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/190; En'âm Sûresi, 6/99…

[3] Bkz.: "Allah O'dur ki gökleri, sizin de görüp durduğunuz gibi, direksiz yükseltti." (Ra'd Sûresi, 13/2); ayrıca bkz.: Lokman Sûresi, 31/10.

Deveran: Dönüp durma.
Ecrâm-ı semâviye: Gök cisimleri; gezegenler, yıldızlar.
Haşmet-i ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın hâkimiyetindeki ihtişam, büyüklük.
Hilkat: Yaratılış.
İsm-i Hakîm: "Her şeyi yerli yerince yapan" anlamında Cenâb-ı Hakk'ın "Hakîm" ismi.
Mevcûdiyet: Varlık.
Mevzun: Ölçülü, tartılı.
Mümâselet: Denklik. Şekil ve özellik itibarıyla birbirine benzeme.
Müşâbehet: Benzerlik.
Semâvât: Gökler.
Sükût: Susma, sessizlik.
Tâlim: Öğretme, bilgilendirme.
Vahdet: Birlik.

Ve on iki seyyareden hiçbir *seyyare yıldız* yoktur ki; hikmetli hareketiyle ve itaatli musahhariyetiyle ve intizamlı vazifesiyle ve ehemmiyetli peykleriyle senin vücûb-u vücûduna şehâdet ve saltanat-ı ulûhiyetine işaret etmesin…

Evet, gökler sekeneleriyle, her biri tek başıyla şehâdet ettikleri gibi; *heyet-i mecmûasıyla*, derece-i bedâhette *–Ey zemin ve gökleri yaratan Yaratıcı!–* senin vücûb-u vücûduna öyle zâhir şehâdet, *–Ve ey zerrâtı muntazam mürekkebâtıyla tedbirini gören ve idare eden ve bu seyyare yıldızları manzum peykleriyle döndüren, emrine itaat ettiren–* senin vahdetine ve birliğine öyle kuvvetli şehâdet ederler ki; göğün yüzünde bulunan yıldızlar sayısınca nuranî burhanlar ve parlak deliller, o şehâdeti tasdik ederler.

Hem bu sâfi, temiz, güzel gökler, fevkalâde büyük ve fevkalâde süratli ecrâmıyla muntazam bir ordu.. ve elektrik lâmbalarıyla süslenmiş bir saltanat donanması vaziyetini göstermek cihetiyle, senin rubûbiyetinin haşmetine ve her şeyi îcad eden kudretinin azametine zâhir delâlet.. ve hadsiz semâvâtı ihata eden hâkimiyetinin ve her bir zîhayatı kucağına alan rahmetinin hadsiz genişliklerine kuvvetli işaret.. ve bütün mahlûkât-ı semâviyenin bütün işlerine ve keyfiyetlerine taallûk eden ve avucuna alan, tanzim eden ilminin her şeye ihatasına.. ve hikmetinin her işe şümûlüne şüphesiz şehâdet ederler. Ve o şehâdet ve delâlet o kadar zâhirdir ki, güya yıldızlar, şahit olan göklerin şehâdet kelimeleri ve tecessüm etmiş nuranî delilleridirler.

Hem semâvât meydanında, denizinde, fezasındaki yıldızlar ise; mutî neferler, muntazam sefineler, harika tayyareler, acâib lâmbalar gibi [1] vaziyetiyle senin saltanat-ı ulûhiyetinin şâşaasını gösteriyorlar. Ve o ordunun efradından bir yıldız olan güneşimizin seyyarelerinde ve zeminimizdeki vazifelerinin delâlet ve ihtarıyla güneşin sâir arkadaşları olan yıldızların bir kısmı, âhiret

---

[1] Bkz.: Fussilet Sûresi, 41/12; Mülk Sûresi, 67/5.

Azamet: Büyüklük, ululuk.
Burhan: Delil.
Delâlet: İspatlama, gösterme.
Derece-i bedâhet: Apaçık durum, derece.
Ecrâm: Cansız cisimler.
Heyet-i mecmûa: Genel durum, yapı.
İhtar: Hatırlatma.
Mahlûkât-ı semâviye: Gökte, uzaydaki varlıklar.
Musahhariyet: İstifadeye, kullanıma hazır hâle getirilme.
Mutî: İtaat eden, söz dinleyen.
Mürekkebât: Terkipler, bileşimler.
Peyk: Uydu.
Saltanat-ı ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığı kendine itaat ettiren idaresi.
Sefine: Gemi.
Sekene: Nüfus,halk, ahali.
Seyyare: Gezegen.
Taallûk etmek: İlgili olmak.
Tayyare: Uçak.
Tecessüm etmek: Maddi bir varlık, bir cisim halini almak.
Tedbir: Yönetme, idare etme.
Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.
Zerrât: Zerreler. Atom veya molekül gibi maddenin en küçük parçaları.
Zîhayat: Canlı.

âlemlerine bakarlar ve vazifesiz değiller; belki bâkî olan âlemlerin güneşleridirler.

Ey Vâcibü'l-vücûd, Ey Vâhid u Ehad!

Bu harika yıldızlar, bu acîb güneşler, aylar; senin mülkünde, senin semâvâtında, senin emrinle ve kuvvetin ve kudretinle ve senin idare ve tedbirinle teshir ve tanzim ve tavzif edilmişlerdir.[1] Bütün o ecrâm-ı ulviye, kendilerini yaratan ve döndüren ve idare eden bir tek Hâlık'a tesbih ederler, tekbir ederler, lisan-ı hâl ile "*Sübhânallah, Allahu Ekber*" derler. Ben dahi onların bütün tesbihatıyla seni takdis ederim.

Ey şiddet-i zuhurundan gizlenmiş ve ey azamet-i kibriyâsından ihtifâ etmiş olan Kadîr-i Zülcelâl, Ey Kâdir-i Mutlak!

Kur'ân-ı Hakîm'in dersiyle ve Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın tâlimiyle anladım:

Nasıl ki gökler, yıldızlar senin mevcûdiyetine ve vahdetine şehâdet ederler. Öyle de *cevv-i semâ*, bulutlarıyla ve şimşekleri ve ra'dları ve rüzgârlarıyla ve yağmurlarıyla senin vücûb-u vücûduna ve vahdetine şehâdet ederler.

Evet câmid, şuursuz *bulut*; âb-ı hayat olan *yağmuru* muhtaç olan zîhayatların imdadına göndermesi, ancak senin rahmetin ve hikmetinledir; karışık tesadüf karışamaz.[2]

---

[1] Bkz.: "Hem geceyi ve gündüzü, güneş'i ve ay'ı sizin hizmetinize verdi. Diğer yıldızlar da O'nun emriyle size râm edilmiştir. Elbette aklını çalıştıran kimseler için bunda alınacak nice dersler var!" (Nahl Sûresi, 16/12); ayrıca bkz.: Ra'd Sûresi, 13/2; İbrahim Sûresi, 14/33.

[2] Bkz.: "Gökleri ve yeri yaratan Allah'tır. Gökten yağmur indirip size rızık olsun diye, onunla türlü türlü meyveler ve ürünler çıkaran da O'dur." (İbrahim Sûresi, 14/32); "O'dur ki gökten yağmur indirir. Hem içeceğiniz su ondan oluşur, hem de hayvanlarınızı içinde otlattığınız ot ve ağaçlar!" (Nahl Sûresi, 16/10).

Allahu Ekber: "Allah büyüktür!"
Azamet-i kibriyâ: Cenâb-ı Hakk'ın eşsiz ululuğu, yüceliği.
Cevv-i semâ: Hava, atmosfer.
Ecrâm-ı ulviye: Büyük gök cisimleri.
Hâlık: Hz. Yaradan.
İhtifâ etmek: Gizlenmek, saklanmak.
Kadîr-i Mutlak: Mutlak, sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.
Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten Yüce Allah.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, davranışların ortaya koyduğu durum.
Ra'd: Gök gürültüsü.
Sübhânallah: "Cenab-ı Hakk zâtında, sıfâtında ve fiillerinde bütün kusurlardan münezzehtir!"
Şiddet-i zuhur: Gözün görme sınırlarını aşan, ihata edilemeyecek bir tarzda, çok şiddetli olarak belirme, zuhur etme.
Takdis etmek: Mukaddes bilmek, Cenab-ı Hakk'ın kusursuz, pâk ve her hususta noksansız olduğunu ifade etmek.
Tanzim: Düzenleme, tertipleme.
Tavzif: Vazifelendirme, görev verme.
Tesbihat: Cenâb-ı Hakk'ın her türlü noksanlardan, kusurlardan münezzeh ve yüce olduğunu ifade eden dualar.
Teshir: Emir altına alma, itaat ettirme.
Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Vâhid u Ehad: Bir ve tek, Yüce Allah.

Hem elektriğin en büyüğü bulunan ve fevâid-i tenviriyesine işaret ederek ondan istifadeye teşvik eden *şimşek* ise, senin fezâdaki kudretini güzelce tenvir eder.

Hem yağmurun gelmesini müjdeleyen ve koca fezâyı konuşturan ve tesbihatının gürültüsüyle gökleri çınlatan *ra'dât* dahi, lisan-ı kâl ile konuşarak seni takdis edip rubûbiyetine şehâdet eder.[1]

Hem zîhayatların yaşamasına en lüzumlu rızkı ve istifadece en kolayı ve nefesleri vermek ve nüfusları rahatlandırmak gibi çok vazifelerle tavzif edilen *rüzgârlar* dahi;[2] cevvi, âdetâ bir hikmete binâen "Levh-i Mahv ve İsbat" ve "yazar, ifade eder sonra bozar tahtası" suretine çevirmekle, senin faaliyet-i kudretine işaret ve senin vücûduna şehâdet ettiği gibi, senin merhametinle bulutlardan sağıp zîhayatlara gönderilen rahmet dahi; mevzun, muntazam katreleri kelimeleriyle senin vüs'at-i rahmetine ve geniş şefkatine şehâdet eder.

Ey Mutasarrıf-ı Fa'âl ve Ey Feyyâz-ı Müteâl!

Senin vücûb-u vücûduna şehâdet eden bulut, berk, ra'd, rüzgâr, yağmur; birer birer şehâdet ettikleri gibi, heyet-i mecmûasıyla, keyfiyetçe birbirinden uzak, mahiyetçe birbirine muhalif olmakla beraber; birlik, beraberlik, birbiri içine girmek ve birbirinin vazifesine yardım etmek haysiyetiyle senin vahdetine ve birliğine gayet kuvvetli işaret ederler.

Hem koca fezâyı bir mahşer-i acâib yapan ve bazı günlerde birkaç defa doldurup boşaltan rubûbiyetinin haşmetine.. ve o geniş cevvi, yazar değiştirir bir levha gibi ve sıkar ve onunla zemin bahçesini sulattırır bir sünger gibi

---

[1] Bkz.: "Gök gürlemesi hamd ile O'nu takdis ve tenzih eder. Melekler de duydukları saygıdan ötürü O'nu takdis ve tenzih ederler. O yıldırımlar gönderir, onlarla dilediği kimseleri çarpar." (Ra'd Sûresi, 13/13).

[2] Bkz.: "O'dur ki, rahmeti olan (yağmurun) önünden müjdeci olarak rüzgârlar gönderir. Nihayet bu rüzgârlar o ağır bulutları hafif bir şeymiş gibi kaldırıp yüklendiklerinde, bakarsın biz onları, ekinleri ölmüş bir ülkeye sevk ederiz. Derken oraya su indiririz de orada her türlüsünden meyveler, ürünler çıkarırız. (A'râf Sûresi,7/57); ayrıca rüzgârın aşılama vazifesiyle ilgili bkz.: Hicr Sûresi, 15/22.

Berk: Şimşek.
Cevv: Hava, atmosfer.
Fevâid-i tenviriye: Aydınlatmaya sağladığı faydalar.
Feyyâz-ı Müteâl: Dâima bereket içinde bolca veren Yüce Allah.
Haysiyet: İtibar, cihet, dolayı.
Heyet-i mecmûa: Genel durum, yapı.
Keyfiyet: Nitelik.
Levh-i Mahv ve İsbat: Allah'ın zaman sayfasında yazar-bozar bir tahtası hükmünde olan eşya, varlık.
Lisan-ı kâl: Sesli, sözlü ifade, anlatma.
Mahşer-i acâib: Orijinal, benzersiz güzelliklerin toplandığı alan.
Mevzun: Ölçülü, tartılı.
Mutasarrıf-ı Fa'âl: Varlık üzerinde aralıksız, kesintisiz tasarruf ve faaliyette bulunan Zât.
Nüfus: Nefisler, canlar.
Ra'dât: Gök gürültüleri.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Tenvir etmek: Aydınlatmak.
Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.
Vüs'at-i rahmet: Rahmetin genişliği, enginliği.

tasarruf eden kudretinin azametine ve her bir şeye şümûlüne şehâdet ettikleri gibi.. umum zemine ve bütün mahlûkâta cevv perdesi altında bakan ve idare eden rahmetinin ve hâkimiyetinin hadsiz genişliklerine ve her şeye yetişmelerine delâlet eder.

Hem fezâdaki hava, o kadar hakîmâne vazifelerde istihdam.. ve bulut ve yağmur, o kadar alîmâne faydalarda istîmal olunur ki; her şeye ihata eden bir ilim ve her şeye şâmil bir hikmet olmazsa o istîmal, o istihdam olamaz.

Ey Fa'âlün limâ yürîd!

Cevv-i fezâdaki faaliyetinle her vakit bir numûne-i haşir ve kıyamet göstermek, bir saatte yazı kışa ve kışı yaza döndürmek, bir âlem getirmek, bir âlem gayba göndermek misillü şuûnâtta bulunan kudretin, dünyayı âhirete çevirecek ve âhirette şuûnât-ı sermediyeyi gösterecek işaretini veriyor.

Ey Kadîr-i Zülcelâl!

Cevv-i fezâdaki hava, bulut ve yağmur, berk ve ra'd; senin mülkünde, senin emrin ve havlinle, senin kuvvet ve kudretinle musahhar ve vazifedardırlar. Mahiyetçe birbirinden uzak olan bu fezâ mahlûkâtı, gayet süratli ve âni emirlere ve çabuk ve acele kumandalara itaat ettiren Âmir ve Hâkim'lerini takdis ederek rahmetini medh ü senâ ederler.

Ey arz ve semâvâtın Hâlık-ı Zülcelâli!

Senin Kur'ân-ı Hakîm'inin tâlimiyle ve Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın dersiyle iman ettim ve bildim ki:

Nasıl semâvât yıldızlarıyla ve cevv-i fezâ müştemilâtıyla senin vücûb-u vücûduna ve senin birliğine ve vahdetine şehâdet ediyorlar. Öyle de *arz*, bütün mahlûkâtıyla ve ahvâliyle senin mevcûdiyetine ve vahdetine, mevcudâtı adedince şehâdetler ve işaretler ederler.

Alîmâne: Çok iyi bilerek.
Cevv-i fezâ: Uzay boşluğu.
Delâlet etmek: Göstermek, isbat etmek.
Fa'âlün limâ yürîd: "İstediğini, dilediğince yapan."
Hakîmâne: Hikmetlice, yerli yerince.
Hâlık-ı Zülcelâl: Yüce Yaratıcı.
Havl: Kudret, güç.
İstihdam: Çalıştırma, görevlendirme, hizmet ettirme.
İstîmal: Kullanma.
Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten Yüce Allah.
Medh ü senâ etmek: Övmek, yüceltmek.
Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.
Müştemilât: Bir şeyin içinde bulunan, ona bağlı şeyler.
Numûne-i haşir ve kıyamet: Kıyamet ve tekrar dirilme örneği.
Şuûnât: İlâhi işleyişler, icraatlar.
Şuûnât-ı sermediye: Devamlı, sürekli işleyişler, icraatlar.
Vazifedar: Vazifeli, görevli.

Evet, zeminde hiçbir *tahavvül* ve ağaç ve hayvanlarında her senede urbasını değiştirmek gibi hiçbir *tebeddül* –cüz'î olsun, küllî olsun– yoktur ki intizamıyla senin vücûduna ve vahdetine işaret etmesin…

Hem hiçbir *hayvan* yoktur ki zaafiyet ve ihtiyacının derecesine göre verilen rahîmâne rızkıyla.. ve yaşamasına lüzumlu bulunan cihâzâtın hakîmâne verilmesiyle, senin varlığına ve birliğine şehâdeti olmasın…

Hem her baharda gözümüz önünde îcad edilen *nebâtât* ve *hayvanâttan* hiçbir tanesi yoktur ki sanat-ı acîbesiyle ve latîf zînetiyle ve tam temeyyüzüyle ve intizamıyla ve mevzûniyetiyle seni bildirmesin…

Ve zemin yüzünü dolduran ve nebâtât ve hayvanât denilen kudretinin harikaları ve mu'cizeleri, mahdut ve maddeleri bir ve müteşâbih olan yumurta ve yumurtacıklardan ve katrelerden ve habbe ve habbeciklerden ve çekirdeklerden yanlışsız, mükemmel, süslü, alâmet-i fârikalı olarak yaratılışları Sâni-i Hakîm'lerinin vücûduna ve vahdetine ve hikmetine ve hadsiz kudretine öyle bir şehâdettir ki ziyanın güneşe şehâdetinden daha kuvvetli ve parlaktır.

Hem *hava, su, nur, ateş, toprak* gibi hiçbir unsur yoktur ki; şuursuzluklarıyla beraber şuurkârâne, mükemmel vazifeleri görmesiyle; basit ve istilâ edici, intizamsız, her yere dağılmakla beraber, gayet muntazam ve mütenevvî meyveleri ve mahsulleri hazine-i gaybdan getirmesiyle, senin birliğine ve varlığına şehâdeti bulunmasın…

Ey Fâtır u Kadîr, Ey Fettâh u Allâm, ey Fa'âl u Hallâk!

Nasıl arz bütün sekenesiyle Hâlık'ının vâcibü'l-vücûd olduğuna şehâdet

---

Alâmet-i fârika: Ayırıcı özellik.
Cüz'î: Küçük, hususi.
Fa'âl u Hallâk: Her şeyi yapan Yüce Yaradan.
Fâtır u Kadir: Her şeye gücü yeten Yüce Yaratıcı.
Fettâh u Allâm: Varlıkları bütün özellikleriyle bilip ona göre onlara vücut ve suret veren Hz. Allah.
Habbe: Tohum, tane.
Hâlık: Hz. Yaradan, Allah.
Hazine-i gayb: Görünmeyen hazine.
İstilâ: Yayılma, kaplama, sirayet etme.
Küllî: Genel, umumi.
Latîf: Hoş, güzel.
Mahdut: Sayılı, sınırlı.
Mevzûniyet: Ölçülü, tartılı olma.
Mütenevvî: Çeşitli, türlü.
Müteşâbih: Aralarında benzerlik olan, birbirine benzeyen.
Rahîmâne: Pek büyük bir merhamet ile.
Sanat-ı acîbe: Benzersiz, orijinal sanat.
Sâni-i Hakîm: Dâima hikmetle, her şeyi yerli yerince Yaradan, Hz. Allah
Şuurkârâne: Şuurlu bir şekilde.
Tahavvül: Başkalaşma, hâl değiştirme.
Tebeddül: Değişim.
Temeyyüz: Benzerlerinden ayrılma, seçilme.
Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlıklara genel ve umumi şekilde tecelli eden birliği.

eder. Öyle de senin –Ey Vâhid u Ehad, ey Hannân u Mennân, ey Vehhâb u Rezzâk!– vahdetine ve ehadiyetine, yüzündeki sikkesiyle ve sekenesinin yüzlerindeki sikkeleriyle ve birlik ve beraberlik ve birbiri içine girmek ve birbirine yardım etmek ve onlara bakan rubûbiyet isimlerinin ve fiillerinin bir olmak cihetinde, bedâhet derecesinde senin vahdetine ve ehadiyetine şehâdet, belki mevcudât adedince şehâdetler eder.

Hem nasıl *zemin;* bir ordugâh, bir meşher, bir tâlimgâh vaziyetiyle.. ve nebâtât ve hayvanât fırkalarında bulunan dört yüz bin muhtelif milletlerin ayrı ayrı cihâzâtları muntazaman verilmesiyle senin rubûbiyetinin haşmetine ve kudretinin her şeye yetişmesine delâlet eder. Öyle de hadsiz bütün zîhayatın ayrı ayrı rızıkları, vakti vaktine, kuru ve basit bir *topraktan*, rahîmâne, kerîmâne verilmesi.. ve hadsiz o efradın kemâl-i musahhariyetle evâmir-i rabbâniyeye itaatleri, rahmetinin her şeye şümûlünü ve hâkimiyetinin her şeye ihatasını gösteriyor.

Hem zeminde değişmekte bulunan mahlûkât kafilelerinin sevk ve idareleri, mevt ve hayat münâvebeleri ve hayvan ve nebâtâtın idare ve tedbirleri dahi, her şeye taallûk eden bir ilimle ve her şeyde hükmeden nihâyetsiz bir hikmetle olabilmesi, senin ihata-yı ilmine ve hikmetine delâlet eder.

Hem zeminde kısa bir zamanda hadsiz vazifeler gören ve hadsiz bir zaman yaşayacak gibi istidat ve mânevî cihâzât ile techiz edilen.. ve zemin mevcudâtına tasarruf eden insan için bu tâlimgâh-ı dünyada ve bu muvakkat ordugâh-ı zeminde ve bu muvakkat meşherde bu kadar ehemmiyet, bu hadsiz masraf, bu nihâyetsiz tecelliyât-ı rubûbiyet, bu hadsiz hitabât-ı sübhâniye ve bu gayetsiz ihsanât-ı ilâhiye elbette ve herhalde, bu kısacık ve hüzünlü

Bedâhet: Açıklık, netlik.
Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa özel, ayrı şekilde tecelli eden birliği.
Evâmir-i rabbâniye: Cenab-ı Hakk'ın, varlıkların idaresi, yetişip gelişmesi ile ilgili kanunları ve icraatları.
Fırka: Topluluk, büyük birlik.
Hannân u Mennân: Engin şefkât sahibi, ihsanı pek bol, Yüce Allah.
Hitabât-ı sübhâniye: Cenâb-ı Hakk'ın hitapları.
İhata-yı ilim: Cenâb-ı Hakk'ın ilminin sınırsızlığı, her şeyi kapsaması.
İhsanât-ı ilâhiye: İlâhî ihsanlar, lütuflar.
Kemâl-i musahhariyet: Mükemmel bir tarzda emre âmâde olma, tam bir itaat.
Kerîmâne: Pek cömertçe bir tarzda.
Meşher: Sergi yeri.
Mevt: Ölüm.
Muvakkat: Kısa süreli, geçici.
Münâvebe: Sırayla, nöbetle iş görme, iş yapma.
Ordugâh-ı zemin: Kışla durumunda olan yeryüzü.
Sekene: Nüfus, halk, ahali.
Sikke: Mühür.
Şümûl: Kapsamlılık, genişlik.
Taallûk etmek: İlgili olmak.
Tâlimgâh: Kışla.
Tâlimgâh-ı dünya: Dünya eğitim, öğretim yurdu.
Tecelliyât-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın mükemmel terbiye ve idaresinin görünümleri, yansımaları.
Techiz: Donatma, hazırlama.
Tedbir: Yönetme, idare etme.
Vâhid u Ehad: Bir ve tek, Yüce Allah.
Vehhâb u Rezzâk: Rızkı bol ve devamlı karşılıksız veren Hz. Allah.

ömre ve bu karışık kederli hayata, bu belâlı ve fâni dünyaya sığışmaz. Belki, ancak başka ve ebedî bir ömür ve bâkî bir dâr-ı saadet için olabildiği cihetinden, âlem-i bekâda bulunan ihsanât-ı uhreviyeye işaret, belki şehâdet eder.

Ey Hâlık-ı külli şey!

Zeminin bütün mahlûkâtı senin mülkünde, senin arzında, senin havl ve kuvvetinle ve senin kudretin ve iradetin ile ve ilmin ve hikmetin ile idare olunuyorlar ve musahhardırlar. Ve zemin yüzünde faaliyeti müşâhede edilen bir rubûbiyet, öyle ihata ve şümûl gösteriyor ve O'nun idaresi ve tedbiri ve terbiyesi öyle mükemmel ve öyle hassastır ve her taraftaki icraâtı öyle birlik ve beraberlik ve benzemeklik içindedir ki; tecezzî kabul etmeyen bir küll ve inkısamı imkânsız bulunan bir küllî hükmünde bir tasarruf, bir rubûbiyet olduğunu bildiriyor. Hem zemin bütün sekenesiyle beraber, lisan-ı kâlden daha zâhir hadsiz lisanlarla Hâlık'ını takdis ve tesbih ve nihâyetsiz nimetlerinin lisan-ı hâlleriyle Rezzâk-ı Zülcelâl'inin hamd ve medh ü senâsını ediyorlar...

Ey şiddet-i zuhurundan gizlenmiş ve ey azamet-i kibriyâsından istitâr etmiş olan Zât-ı Akdes!

Zeminin bütün takdisât ve tesbihatıyla seni kusurdan, aczden, şerikten takdis.. ve bütün tahmidât ve senâlarıyla sana hamd ve şükrederim.

Acz: Acizlik.
Âlem-i bekâ: Kalıcı, ölümsüz âlem, ahiret yurdu.
Dâr-ı saadet: Mutluluk yurdu, cennet hayatı.
Hâlık-ı külli şey: Her şeyi Yaratan, Hz. Allah.
Havl: Güç, kuvvet.
İhata: Kuşatma,içine alma.
İhsanât-ı uhreviye: Âhirette bahşedilecek ilâhî ihsanlar, mükâfatlar.
İnkısam: Bölünme, kısımlara ayrılma.
İradet: İrade, dileme.
İstitâr: Gizlenme, saklanma.
Küll: Bütün.
Küllî: Bütüne ait, küçük parçalardan meydana gelen bütün.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, davranışların ortaya koyduğu durum.
Lisan-ı kâl: Sesli, sözlü ifade, anlatma.
Medh ü senâ: Övme, güzel yönlerini anlatarak yüceltme.
Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.
Müşâhede: Görme, şahit olma.
Rezzâk-ı Zülcelâl: Yarattıklarının muhtaç oldukları rızkları dâima yerinde ve zamanında ihsan eden Yüce Allah.
Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Şerik: Ortak.
Şiddet-i zuhur: Gözün görme sınırlarını aşar bir tarzda meydana çıkma, zuhur etme.
Şümûl: Kapsamlılık, genişlik.
Tahmidât: Hamdler, övgüler (Cenâb-ı Hakk'ın layık olduğu yüce ifadelerle anılması).
Takdisât: Cenab-ı Hakk'ın kusursuz, pâk ve noksanlardan münezzeh olduğunu bildirme, yüceltmeler.
Tecezzî: Bölünme, parçalara ayrılma.
Tesbihat: Cenâb-ı Hakk'ın her türlü noksanlardan, kusurlardan münezzeh ve yüce olduğunu ifade eden dualar.
Zât-ı Akdes: En yüce Zât, Hz. Allah.

Ey Rabbu'l-berri ve'l-bahr!

Kur'ân'ın dersiyle ve Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü Vesselâm)'ın tâlimiyle anladım ki:

Nasıl gökler ve fezâ ve zemin, senin birliğine ve varlığına şehâdet ederler. Öyle de *bahirler, nehirler ve çeşmeler ve ırmaklar,* senin vücûb-u vücûduna ve vahdetine bedâhet derecesinde şehâdet ederler.

Evet, bu dünyamızın menba-ı acâib buhar kazanları hükmünde olan denizlerde hiçbir mevcut, hatta hiçbir katre su yoktur ki; vücûduyla, intizamıyla, menfaatiyle ve vaziyetiyle Hâlık'ını bildirmesin…

Ve basit bir kumda ve basit bir suda rızıkları mükemmel bir surette verilen garip mahlûklardan ve hilkatleri gayet muntazam *hayvanât-ı bahriyeden*, hususan bir tanesi bir milyon yumurtacıklarıyla denizleri şenlendiren balıklardan hiçbirisi yoktur ki hilkatiyle ve vazifesiyle ve idare ve iâşesiyle ve tedbir ve terbiyesiyle Yaradan'ına işaret ve Rezzâk'ına şehâdet etmesin…

Hem denizde kıymettar, hâsiyetli, zînetli *cevherlerden* hiçbirisi yoktur ki güzel hilkatiyle ve cazibedâr fıtratıyla ve menfaatli hâsiyetiyle seni tanımasın, bildirmesin…

Evet, onlar birer birer şehâdet ettikleri gibi, heyet-i mecmûasıyla beraberlik ve birbiri içinde karışmak ve sikke-i hilkatte birlik ve îcadça gayet kolay ve efratça gayet çokluk noktalarından senin vahdetine şehâdet ettikleri gibi; arzı, toprağıyla beraber bu küre-i arzı kuşatan muhit denizlerini muallakta durdurmak.. ve dökmeden ve dağıtmadan güneşin etrafında gezdirmek ve toprağı istilâ ettirmemek.. ve basit kumundan ve suyundan, mütenevvî ve muntazam hayvanâtını ve cevherlerini halk etmek.. ve erzak vesâir umûrlarını küllî ve tam bir surette idare etmek ve tedbirlerini görmek.. ve yüzünde bulunmak lâzım gelen hadsiz cenazelerinden hiçbirisi bulunmamak

---

Bahir: Deniz.
Bedâhet: Açıklık, gözle görülür olma.
Fevk: Üst.
Hâlık: Hz. Yaradan, Allah.
Hâsiyet: Özellik, fayda.
Haşmet: Yücelik, ihtişam.
Hayvanât-ı bahriye: Deniz hayvanları.
Heyet-i mecmûa: Genel durum, yapı.
İâşe: Besleme, geçim.
İstilâ: Yayılma, kaplama.
Küre-i arz: Yerküre.
Menba-ı acâib: Harikalar kaynağı.
Muallak: Asılı, asılmış
Muhit deniz: Okyanus.
Mütenevvî: Çeşitli, türlü.
Rabbu'l-berri ve'l-bahr: Karaların ve denizlerin sahibi, Rabbi.
Rezzak: Bütün mahlukların rızkını bol ve devamlı veren Hz. Allah.
Saltanat-ı rubûbiyet: Allah'ın, kâinâtı kuşatan hâkimiyeti, yönetimi.
Sikke-i hilkat: Yaratılış mührü.
Umûr: İşler.
Vücûb-u vücûd: Varlığının kesin ve kendinden olması.

noktalarından, senin varlığına ve vâcibü'l-vücûd olduğuna mevcudâtı adedince işaretler ederek şehâdet eder.

Ve senin saltanat-ı rubûbiyetinin haşmetine ve her şeye muhit olan kudretinin azametine pek zâhir delâlet ettikleri gibi; göklerin fevkindeki gayet büyük ve muntazam yıldızlardan, ta denizlerin dibinde bulunan gayet küçücük ve intizamla iâşe edilen balıklara kadar her şeye yetişen ve hükmeden rahmetinin ve hâkimiyetinin hadsiz genişliklerine delâlet.. ve intizâmâtıyla ve faydalarıyla ve hikmetleriyle ve mizan ve mevzûniyetleriyle, senin her şeye muhit ilmine ve her şeye şâmil hikmetine işaret ederler.

Ve senin bu misafirhâne-i dünyada yolcular için böyle rahmet havuzların bulunması.. ve insanın seyr u seyahatine ve gemisine ve istifadesine musahhar olması işaret eder ki; yolda yapılmış bir handa bir gece misafirlerine bu kadar deniz hediyeleriyle ikram eden Zât, elbette makarr-ı saltanat-ı ebediyesinde öyle ebedî, rahmet denizleri bulundurmuş ki; bunlar, onların fâni ve küçük numûneleridirler.

İşte denizlerin böyle gayet harika bir tarzda arzın etrafında vaziyet-i acîbesiyle bulunması ve denizlerin mahlûkâtı dahi gayet muntazam idare ve terbiye edilmesi, bilbedâhe gösterir ki; yalnız senin kuvvetin ve kudretin ile ve senin irade ve tedbirin ile senin mülkünde, senin emrine musahhardırlar ve lisan-ı hâlleriyle Hâlık'ını takdis edip "*Allahu Ekber*" derler.

Ey dağları zemin sefinesine hazineli direkler yapan Kadîr-i Zülcelâl!

Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın tâlimiyle ve Kur'ân-ı Hakîm'inin dersiyle anladım ki:

Nasıl denizler acâibleriyle seni tanıyorlar ve tanıttırıyorlar. Öyle de *dağlar* dahi, zelzele tesirâtından zeminin sükûnetine.. ve içindeki dahilî inkılâbât fırtınalarından sükûtuna.. ve denizlerin istilâsından kurtulmasına.. ve havanın gâzât-ı muzırradan tasfiyesine.. ve suyun muhafaza ve iddiharlarına.. ve

---

Acâib: Harika, orijinal şeyler.
Allahu Ekber: "Allah büyüktür."
Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.
Esnâf: Sınıflar, çeşitler.
Gâzât-ı muzırra: Zararlı gazlar.
İddihar: Biriktirip saklama, depolama.
İnkılâbât: İnkılaplar, değişimler.
İntizâmât: Düzenlemeler, intizamlı oluşlar.
Kadîr-i Zülcelâl: Sınırsız kudret sahibi Yüce Allah.
Makarr-ı saltanat-ı ebediye: Ebedi, dâimi saltanat kargâhı, yeri.
Mevzûniyet: Ölçülü, tartılı olma.
Musahhar olmak: Kullanıma, hizmet vermeye hazır olmak.
Nebâtât: Bitkiler.
Sefine: Gemi.
Sükûnet: Sakin olma, hareketsizlik.
Sükût: Susma, sessizlik, durulma.
Şâmil: Geniş, şümûllü.
Tasfiye: Süzme, filtre etme.
Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Vaziyet-i acîbe: Hayret verici, ilgi çekici durum.

zîhayatlara lâzım olan madenlerin hazinedarlığına ettiği hizmetleriyle ve hikmetleriyle seni tanıyorlar ve tanıttırıyorlar.

Evet, dağlardaki taşların envâından.. ve muhtelif hastalıklara ilâç olan maddelerin aksamından.. ve zîhayata hususan insanlara çok lâzım ve çok mütenevvî olan madeniyâtın ecnâsından.. ve dağları, sahrâları çiçekleriyle süslendiren ve meyveleriyle şenlendiren nebâtâtın esnafından hiçbirisi yoktur ki; tesadüfe havalesi mümkün olmayan hikmetleriyle, intizamıyla, hüsn-ü hilkatiyle, faydalarıyla, hususan madeniyâtın tuz, limon tuzu, sulfato ve şap gibi sureten birbirine benzemekle beraber, tatlarının şiddet-i muhalefetiyle ve bilhassa nebâtâtın basit bir topraktan çeşit çeşit envâlarıyla, ayrı ayrı çiçek ve meyveleriyle; nihâyetsiz Kadîr, nihâyetsiz Hakîm, nihâyetsiz Rahîm ve Kerîm bir Sâni'in vücûb-u vücûduna bedâhetle şehâdet ettikleri gibi; heyet-i mecmûasındaki vahdet-i idare ve vahdet-i tedbir ve menşe ve mesken ve hilkat ve sanatça beraberlik ve birlik ve ucuzluk ve kolaylık ve çokluk ve yapılmakta çabukluk noktalarından, Sâni'in vahdetine ve ehadiyetine şehâdet ederler.

Hem nasıl ki, dağların yüzünde ve karnındaki masnûlar, zeminin her tarafında, her bir nevi aynı zamanda, aynı tarzda, yanlışsız, gayet mükemmel ve çabuk yapılmaları.. ve bir iş bir işe mâni olmadan, sâir nevîlerle beraber karışık iken karıştırmaksızın îcadları, senin rubûbiyetinin haşmetine ve hiçbir şey O'na ağır gelmeyen kudretinin azametine delâlet eder. Öyle de zeminin yüzündeki bütün zîhayat mahlûkların hadsiz hâcetlerini, hatta mütenevvî hastalıklarını, hatta muhtelif zevklerini ve ayrı ayrı iştihâlarını tatmin edecek bir surette dağların yüzlerini ve içlerini muntazam eşcâr ve nebâtât ve madeniyâtla doldurmak ve muhtaçlara teshir etmek cihetiyle, senin rahmetinin

---

Aksam: Kısımlar.
Bedâhet: Açıklık, gözle görülür olma.
Ecnâs: Cinsler, türler.
Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa özel, ayrı şekilde tecelli eden birliği.
Envâ: Türler, çeşitler.
Eşcâr: Ağaçlar.
Hâcet: İhtiyaç.
Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.
Hilkat: Yaratılış.
Hüsn-ü hilkat: Güzel yaratılmış olma.
İddihârât: Saklamalar, biriktirmeler, depolamalar.
Kadîr: Her şeye gücü yeten, Kudreti sonsuz Hz. Allah.
Kerîm: Pek cömert, yarattıklarına, dâima, hesapsız, bol bol veren, Hz. Allah.
Madeniyât: Madeni şeyler.
Masnû: Sanatlı, estetik ölçülerle yapılan bütün varlıklar.
Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden, onları gözeten Hz. Allah.
Sâni': Her şeyi sanatlı, estetik ölçülerle yaratan Hz. Allah.
Sulfato: Sülfat, kinin; sıtma ilacı.
Şiddet-i muhalefet: Çok büyük farklılık.
Teshir etmek: Emri altına almak, kendine bağlamak.
Vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlıklara genel ve umumi şekilde tecelli eden birliği.
Vahdet-i idare: İdare birliği.
Vahdet-i tedbir: Düzen, sistem birliği.
Zîhayat: Canlı.

hadsiz genişliğine ve hâkimiyetinin nihâyetsiz vüs'atine delâlet.. ve toprak tabakâtı içinde gizli ve karanlık ve karışık bulunduğu hâlde, bilerek, görerek, şaşırmayarak, intizamla, hâcetlere göre ihzâr edilmeleriyle senin her şeye taallûk eden ilminin ihatasına.. ve her bir şeyi tanzim eden hikmetinin bütün eşyaya şümûlüne.. ve ilâçların ihzârâtı ve madenî maddelerin iddihârâtıyla rubûbiyetinin rahîmâne ve kerîmâne olan tedâbirinin mehâsinine ve inâyetinin ihtiyatlı letâifine pek zâhir bir surette işaret ve delâlet ederler.

Hem bu dünya hanında misafir yolcular için koca dağları levâzımâtlarına ve istikbaldeki ihtiyaçlarına muntazam ihtiyat deposu ve cihâzât ambarı ve hayata lüzûmu olan çok definelerin mükemmel mahzeni olmak cihetinde işaret, belki delâlet, belki şehâdet eder ki; bu kadar Kerîm ve misafirperver ve bu kadar Hakîm ve şefkat-perver ve bu kadar Kadîr ve rubûbiyet-perver bir Sâni'in, elbette ve her hâlde çok sevdiği o misafirleri için ebedî bir âlemde, ebedî ihsanâtının ebedî hazineleri vardır. Buradaki dağlara bedel, orada yıldızlar o vazifeyi görürler.

Ey Kâdir-i külli şey!

Dağlar ve içindeki mahlûklar senin mülkünde ve senin kuvvet ve kudretinle ve ilim ve hikmetinle musahhar ve müddehardırlar. Onları bu tarzda tavzif ve teshir eden Hâlık'ını takdis ve tesbih ederler.

Ey Hâlık u Rahmân ve ey Rabb u Rahîm!

Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın tâlimiyle ve Kur'ân-ı Hakîm'inin dersiyle anladım:

Nasıl ki semâ ve fezâ ve arz ve deniz ve dağ, müştemilât ve mahlûklarıyla beraber seni tanıyorlar ve tanıttırıyorlar. Öyle de zemindeki bütün *ağaç ve nebâtât*, yaprakları ve çiçekleri ve meyveleriyle seni bedâhet derecesinde

---

Hâlık: Hz.Yaradan, Allah.
İhsanât: İhsanlar, iyilikler, hediyeler.
İhzar: Hazırlama, hazır hale getirme.
İhzârât: Hazırlıklar, hazırlamalar.
İnâyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi en mükemmel bir sistem, intizam ve denge içinde yaratması.
Kâdir-i külli şey: Her şeye gücü yeten, Hz. Allah.
Kerîmâne: Pek cömertçe bir tarzda.
Letâif: İncelikler, güzellikler, latifeler.
Levâzımât: Gerekli malzemeler.
Mehâsin: Güzellikler.
Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.
Müddehar: Saklanan, depolanan.
Müştemilât: Bir şeyin içinde bulunan ona bağlı şeyler.
Rahîmâne: Merhametli bir şekilde.
Rubûbiyet-perver: Mahlukatına bakmayı, idare ve terbiye etmeyi pek seven, Hz. Allah.
Şefkat-perver: Çok şefkatli.
Taallûk: İlgili, alakalı olma.
Takdis etmek: Mukaddes bilmek, Cenab-ı Hakk'ın kusursuz, pâk ve her hususta noksansız olduğunu ifade etmek.
Tavzif: Vazifelendirme, görev verme.
Tedâbir: Düzenlemeler, tedbirler.
Vüs'at: Genişlik.

tanıttırıyorlar ve tanıyorlar. Ve umum eşcârın ve nebâtâtın cezbedârâne hareket-i zikriyede bulunan yapraklarından.. ve zînetleriyle Sâni'inin isimlerini tavsif ve tarif eden çiçeklerinden.. ve letâfet ve cilve-i merhametinden tebessüm eden meyvelerinden her birisi, tesadüfe havalesi hiçbir cihet-i imkânı olmayan harika sanat içindeki nizam.. ve nizam içindeki mizan.. ve mizan içindeki zînet.. ve zînet içindeki nakışlar.. ve nakışlar içindeki güzel ve ayrı ayrı kokular.. ve kokular içindeki meyvelerin muhtelif tatlarıyla nihâyetsiz Rahîm ve Kerîm bir Sâni'in vücûb-u vücûduna bedâhet derecesinde şehâdet ettikleri gibi; heyet-i mecmûasıyla bütün zemin yüzünde birlik ve beraberlik.. birbirine benzemeklik.. ve sikke-i hilkatte müşâbehet.. ve tedbir ve idarede münasebet.. ve onlara taallûk eden îcad fiilleri.. ve rabbânî isimlerde muvâfakat.. ve o yüz bin envâın hadsiz efradlarını birbiri içinde şaşırmayarak birden idareleri gibi noktalarıyla, o Vâcibü'l-vücûd Sâni'in bilbedâhe vahdetine ve ehadiyetine dahi şehâdet ederler.

Hem nasıl ki, onlar senin vücûb-u vücûduna ve vahdetine şehâdet ediyorlar. Öyle de rû-yi zeminde dört yüz bin milletlerden teşekkül eden zîhayat ordusundaki hadsiz efradın yüz binler tarzda iâşe ve idareleri; şaşırmayarak, karıştırmayarak, mükemmel yapılmasıyla senin rubûbiyetinin vahdâniyetteki haşmetine.. ve bir baharı bir çiçek kadar kolay îcad eden kudretinin azametine ve her şeye taallûkuna delâlet ettikleri gibi; koca zeminin her tarafında, hadsiz hayvanâtına ve insanlara, hadsiz taamların çeşit çeşit aksamını ihzâr eden rahmetinin hadsiz genişliğine.. ve o hadsiz işler ve in'âmlar ve idareler ve iâşeler ve icraâtlar kemâl-i intizamla cereyanları ve her şey, hatta zerreler o emirlere ve icraâta itaat ve musahhariyetleriyle hâkimiyetinin

---

Aksam: Kısımlar.
Bilbedâhe: Apaçık, âşikâr.
Cezbedârâne: Coşkulu bir şekilde.
Cihet-i imkân: Olabilirlik yönü, olma ihtimali.
Cilve-i merhamet: Cenab-ı Hakk'ın rahmetinin tecellisi, yansıması.
Efrad: Fertler, öğeler.
Envâ: Türler, çeşitler.
Hareket-i zikriye: Zikir, ibadet hareketi.
Heyet-i mecmûa: Genel durum, yapı.
İhzâr: Hazırlama, hazır hale getirme.
İn'âm: Nimet verme, nimete erdirme.
Kemâl-i intizam: Mükemmel bir düzen ve âhenk.
Letâfet: İncelik, güzellik, tatlılık.
Musahhariyet: İstifadeye, kullanıma hazır hâle getirilme.
Muvâfakat: Uygunluk.
Müşâbehet: Benzerlik.
Rabbânî: Cenab-ı Hakk'ın "Rabb" sıfatı ile ilgili olan.
Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Rû-yi zemin: Yeryüzü.
Sâni': Her şeyi sanatlı, estetik ölçülerle yaratan Hz. Allah.
Sikke-i hilkat: Yaratılış mührü.
Taallûk etmek: İlgili olmak.
Taam: Yemek.
Tavsif etmek: Nitelemek, sıfatlarını bildirmek.
Tedbir: Yönetme, idare etme.
Teşekkül etmek: Meydana gelmek, oluşmak.
Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliği; genel ve umumi, her şeyde O'nun birliğini gösteren tecellisi.
Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.

hadsiz vüs'atine kat'î delâlet etmekle beraber; o ağaçların ve nebatların ve her bir yaprak ve çiçek ve meyve ve kök ve dal ve budak gibi her birisinin her bir şeyini, her bir işini bilerek, görerek faydalara, maslahatlara, hikmetlere göre yapılmakla, senin ilminin her şeye ihatasına ve hikmetinin her şeye şümûlüne pek zâhir bir surette delâlet ve hadsiz parmaklarıyla işaret ederler. Ve senin gayet kemâldeki cemâl-i sanatına ve nihâyet cemâldeki kemâl-i nimetine hadsiz dilleriyle senâ ve medhederler.

Hem bu muvakkat handa ve fâni misafirhânede ve kısa bir zamanda ve az bir ömürde, eşcâr ve nebâtâtın elleriyle, bu kadar kıymettar ihsanlar ve nimetler ve bu kadar fevkalâde masraflar ve ikramlar, işaret belki şehâdet eder ki; misafirlerine burada böyle merhametler yapan kudretli, keremkâr Zât-ı Rahîm; bütün ettiği masrafı ve ihsanı, kendini sevdirmek ve tanıttırmak neticesinin aksiyle, yani bütün mahlûkât tarafından "Bize tattırdı, fakat yedirmeden bizi idam etti." dememek ve dedirmemek ve saltanat-ı ulûhiyetini ıskat etmemek ve nihâyetsiz rahmetini inkâr etmemek ve ettirmemek ve bütün müştak dostlarını mahrumiyet cihetinde düşmanlara çevirmemek noktalarından, elbette ve her hâlde ebedî bir âlemde, ebedî bir memlekette, ebedî bırakacağı abdlerine, ebedî rahmet hazinelerinden, ebedî cennetlerinde, ebedî ve cennete lâyık bir surette meyvedâr eşcâr ve çiçekli nebatlar ihzâr etmiştir. Buradakiler ise, müşterilere göstermek için numûnelerdir.[1]

Hem ağaçlar ve nebatlar, umumen yaprak ve çiçek ve meyvelerinin kelimeleriyle seni takdis ve tesbih ve tahmid ettikleri gibi o kelimelerden her birisi dahi ayrıca seni takdis eder. Hususan meyvelerin bedî bir surette etleri çok muhtelif, sanatları çok acîb, çekirdekleri çok harika olarak yapılarak o

---

[1] Dünya nimetlerinin, cennette verilecek olan asıl lütuf, ihsan ve ikramların birer numûnesi ve gölgesi olduğuna dair bkz.: "İman edip makbul ve güzel işler yapanları müjdele: Onlara içinden ırmaklar akan cennetler vardır. Öyle cennetler ki, ne zaman meyvelerinden kendilerine bir şey ikram edilirse: "Bu, daha önce de dünyada yediğimiz şey!" diyecekler. Oysa bu, onların aynısı olmayıp, benzeri olarak kendilerine sunulacaktır. Orada onların tertemiz eşleri de olacak ve onlar orada devamlı kalacaklardır." (Bakara Sûresi, 2/25).

Abd: Kul.
Acîb: Harika, orijinal.
Bedî: Eşsiz, benzersiz.
Cemâl-i sanat: Sanat güzelliği.
Eşcâr: Ağaçlar.
Iskat etmek: Düşürmek, hükümsüz bırakmak.
Kemâl-i nimet: Son derece mükemmel, harika nimet.
Keremkâr: Hayırsever, eli açık.
Meyvedâr: Meyveli.
Muvakkat: Kısa süreli, geçici.
Saltanat-ı ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığı kendine itaat ettiren idaresi.
Şümûl: Kapsamlılık, genişlik.
Tahmid: Hamd etme, şükretme, yüceltme.
Vüs'at: Genişlik.
Zât-ı Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden, onları gözeten Hz. Allah.

yemek tablalarını ağaçların ellerine verip ve nebatların başlarına koyarak zîhayat misafirlerine göndermek cihetinde lisan-ı hâl olan tesbihatları, zuhurca lisan-ı kâl derecesine çıkar. Bütün onlar senin mülkünde, senin kuvvet ve kudretinle, senin irade ve ihsanâtınla, senin rahmet ve hikmetinle musahhardırlar ve senin her bir emrine mutîdirler.

Ey şiddet-i zuhurundan gizlenmiş ve ey kibriyâ-yı azametinden tesettür etmiş olan Sâni u Hakîm ve Hâlık u Rahîm!

Bütün eşcâr ve nebâtâtın, bütün yaprak ve çiçek ve meyvelerin dilleriyle ve adediyle seni kusurdan, aczden, şerikten takdis ederek hamd ü senâ ederim.

Ey Fâtır u Kadîr, Ey Müdebbir u Hakîm, Ey Mürebbî u Rahîm!

Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın tâlimiyle ve Kur'ân-ı Hakîm'in dersiyle anladım ve iman ettim ki:

Nasıl nebâtât ve eşcâr seni tanıyorlar, senin sıfât-ı kudsiyeni ve esmâ-yı hüsnânı bildiriyorlar. Öyle de zîhayatlardan ruhlu kısmı olan *insan ve hayvanâttan* hiçbirisi yoktur ki cisminde gayet muntazam saatler gibi işleyen ve işlettirilen dahilî ve hâricî âzâlarıyla.. ve bedeninde gayet ince bir nizam ve gayet hassas bir mizan ve gayet mühim faydalarla yerleştirilen âlât ve duygularıyla.. ve cesedinde gayet sanatlı bir yapılış ve gayet hikmetli bir tefriş ve gayet dikkatli bir muvâzene içinde konulan cihâzât-ı bedeniyesiyle, senin vücûb-u vücûduna ve sıfatlarının tahakkukuna şehâdet etmesin.

Âlât: Âletler.
Âzâ: Uzuvlar, organlar.
Cihâzât-ı bedeniye: Bedendeki cihazlar, organlar.
Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.
Fâtır u Kadîr: Kudreti Sonsuz Yüce Yaratıcı.
Hâlık u Rahîm: Rahmeti sonsuz, Yüce Yaratıcı.
İhsanât: İhsanlar, hediyeler.
Kibriyâ-yı azamet: Cenâb-ı Hakk'ın eşsiz, pek yüce ululuğu, büyüklüğü.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, davranışların ortaya koyduğu durum.
Lisan-ı kâl: Sesli, sözlü ifade, anlatma.
Muhâl: İmkânsız.
Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.
Mutî: İtaat eden, söz dinleyen.
Muvâzene: Denge.
Müdebbir u Hakîm: Her işi büyük gâye ve hedeflere göre düzenleyen, idare eden Hz. Allah.
Mürebbî u Rahîm: Kullarına karşı pek büyük bir şefkat ve merhamet ile, onları terbiye eden, yetiştiren Hz. Allah.
Nebâtât: Bitkiler.
Sâni u Hakîm: Dâima hikmetle, her şeyi yerli yerince Yaradan, Hz. Allah.
Sıfât-ı kudsiye: Cenâb-ı Hakk'ın kutsî, mukaddes, yüce sıfatları.
Şerik: Ortak.
Şiddet-i zuhur: Gözün görme sınırlarını aşan, ihata edilemeyecek bir tarzda, çok şiddetli olarak belirme, zuhur etme.
Tahakkuk: Gerçekleşme, meydana gelme.
Tâlim: Öğretme, bilgilendirme.
Tesbihat: Cenâb-ı Hakk'ın her türlü noksanlardan, kusurlardan münezzeh ve yüce olduğunu ifade eden dualar.
Tesettür etmek: Gizlenmek, görünmemek.
Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.

Çünkü bu kadar basîrâne nazik sanat ve şuurkârâne ince hikmet ve müdebbirâne tam muvâzeneye elbette, kör kuvvet ve şuursuz tabiat ve serseri tesadüf karışamazlar ve onların işi olamaz ve mümkün değildir. Ve kendi kendine teşekkül edip öyle olması ise, yüz derece muhal içinde muhaldir. Çünkü o hâlde, her bir zerresi, her bir şeyini ve cesedinin teşekkülünü, belki dünyada alâkadar olduğu her şeyini bilecek, görecek, yapabilecek –âdetâ ilâh gibi– ihatalı bir ilmi ve kudreti bulunacak, sonra teşkil-i ceset ona havale edilir ve "Kendi kendine oluyor." denilebilir.

Ve *heyet-i mecmûasındaki* vahdet-i tedbir ve vahdet-i idare ve vahdet-i nev'iye ve vahdet-i cinsiye ve umumun yüzlerinde göz, kulak, ağız gibi noktalarda ittifak cihetinde müşâhede edilen sikke-i fıtratta birlik.. ve her bir nev'in efradı sîmâlarında görülen sikke-i hikmette ittihad.. ve iâşede ve îcadda beraberlik ve birbirinin içinde bulunmak gibi keyfiyetlerinden hiçbirisi yoktur ki, senin vahdetine kat'î şehâdette bulunmasın ve her bir ferdinde kâinata bakan bütün isimlerin cilveleri bulunmakla, vâhidiyet içinde, senin ehadiyetine işareti olmasın.

Hem nasıl ki, insan ile beraber hayvanâtın zeminin bütün yüzünde yayılan yüz bin *envâı*, muntazam bir ordu gibi teçhiz ve tâlimât ve itaat ve musahhariyetle.. ve en küçükten ta en büyüğe kadar rubûbiyetin emirleri, intizamla cereyanlarıyla o rubûbiyetinin derece-i haşmetine.. ve gayet çoklukla beraber gayet kıymetli ve gayet mükemmel olmakla beraber gayet çabuk yapılmaları ve gayet sanatlı olmakla beraber gayet kolay yapılışlarıyla, kudretinin derece-i azametine delâlet ettikleri gibi; şarktan garba, şimâlden cenûba kadar yayılan mikroptan ta gergedana kadar, en küçücük sinekten ta en

---

Basîrâne: Her şeyi çok iyi görüp, bilerek.
Cenub: Güney.
Derece-i azamet: Büyüklük derecesi.
Derece-i haşmet: Ululuk, yücelik derecesi.
Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa özel, ayrı şekilde tecelli eden birliği.
Garb: Batı.
Heyet-i mecmûa: Genel durum, yapı.
İttihad: Birlik.
Musahhariyet: İstifadeye, kullanıma hazır hâle getirilme.
Müdebbirâne: Her şeyi ayarlayıp, düzenleyerek.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Sikke-i fıtrat: Yaratılış, tabiat mührü.
Sikke-i hikmet: Her şeyin yerli yerince hikmetli olduğunu gösteren mühür.
Şark: Doğu.
Şimâl: Kuzey.
Şuurkârâne: Şuurlu bir şekilde.
Teşekkül etmek: Meydana gelmek, oluşmak, şekil almak.
Teşkil-i ceset: Bedeni oluşturma, meydana getirme.
Vahdet-i cinsiye: Cinste birlik.
Vahdet-i idare: İdare birliği.
Vahdet-i nev'iye: Türde, çeşitte birlik.
Vahdet-i tedbir: Düzen, sistem birliği.
Vâhidiyet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlıklara genel ve umumi şekilde tecelli eden birliği.

büyük kuşa kadar bütün onların rızıklarını yetiştiren rahmetinin hadsiz vüs'atine.. ve her biri emirber nefer gibi vazife-i fıtriyesini yapmak ve zemin yüzü her baharda, güz mevsiminde terhis edilenler yerinde yeniden taht-ı silâha alınmış bir orduya ordugâh olmak cihetiyle, hâkimiyetinin nihâyetsiz genişliğine kat'î delâlet ederler.

Hem nasıl ki hayvanâttan her birisi kâinatın bir küçük nüshası ve bir misal-i musağğarı hükmünde gayet derin bir ilim ve gayet dakîk bir hikmetle, karışık eczaları karıştırmayarak ve bütün hayvanların ayrı ayrı suretlerini şaşırmayarak hatasız, sehivsiz, noksansız yapılmalarıyla ilminin her şeye ihatasına ve hikmetinin her şeye şümûlüne adetlerince işaretler ederler. Öyle de her biri birer mu'cize-i sanat ve birer harika-yı hikmet olacak kadar sanatlı ve güzel yapılmasıyla, çok sevdiğin ve teşhirini istediğin sanat-ı rabbâniyenin kemâl-i hüsnüne ve gayet derecede güzelliğine işaret.. ve her birisi, hususan yavrular, gayet nazdar, nâzenin bir surette beslenmeleriyle ve heveslerinin ve arzularının tatmini cihetiyle senin inâyetinin gayet şirin cemâline hadsiz işaretler ederler.

Ey Rahmân u Rahîm! Ey Sâdıku'l-va'di'l-Emîn, Ey Mâlik-i yevmi'd-dîn,

Senin Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ının tâlimiyle ve Kur'ân-ı Hakîm'inin irşadıyla anladım ki:

Madem kâinatın en müntehap neticesi hayattır.. ve hayatın en müntehap hülâsası ruhtur.. ve zîruhun en müntehap kısmı zîşuurdur.. ve zîşuurun en câmii *insandır*.. ve bütün kâinat ise hayata musahhardır ve onun için çalışıyor.. ve zîhayatlar, zîruhlara musahhardır; onlar için dünyaya gönderiliyorlar.. ve zîruhlar, insanlara musahhardır; onlara yardım ediyorlar.. ve insanlar, fıtraten Hâlık'ını pek ciddî severler ve Hâlık'ları onları hem sever, hem

---

Câmî: Şümûllü, kapsamlı.
Delâlet etmek: Göstermek, isbat etmek.
Fıtraten: Yaratılış itibarıyla.
Harika-yı hikmet: Her şeyi yerli yerince planlanmış, yapılmış eşsiz, harika eser.
Kemâl-i hüsün: Güzellikteki mükemmellik.
Mahbub: Sevilen.
Mâlik-i yevmi'd-dîn: Din gününün, hesap gününün tek hâkimi.
Misal-i musağğar: Küçük örnek, maket.
Mu'cize-i sanat: Sanat mu'cizesi, yaradılıştaki mu'cize.
Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.
Müntehap: Seçilmiş, güzide.
Nazdar: Nazlı.
Nâzenin: İnce, hassas.
Rahmân u Rahîm: Zâtında mutlak rahmet sahibi olup, varlığa da bu engin merhametiyle şefkat eden Hz. Allah.
Sâdıku'l-va'di'l-Emîn: Verdiği söze sâdık ve güvenilir olan.
Sanat-ı rabbâniye: İlâhi sanat.
Sehiv: Yanılgı, kusur.
Taht-ı silâha alınmak: Silah altına alınmak.
Vazife-i fıtriye: Tabîi görev.
Vüs'at: Genişlik.
Zîhayat: Canlı.
Zîruh: Ruh sahibi.
Zîşuur: Akıllı, şuurlu.

kendini onlara her vesile ile sevdirir.. ve insanın istidadı ve cihâzât-ı mâneviyesi, başka bir bâki âleme ve ebedî bir hayata bakıyor ve insanın kalbi ve şuuru, bütün kuvvetiyle bekâ istiyor.. ve lisanı, hadsiz dualarıyla bekâ için Hâlık'ına yalvarıyor.

Elbette ve her hâlde, o çok seven ve sevilen ve mahbub ve muhib olan insanları dirilmemek üzere öldürmekle, ebedî bir muhabbet için yaratmış iken, ebedî bir adâvetle gücendirmek olamaz ve kabil değildir! Belki, başka bir ebedî âlemde mesûdâne yaşaması hikmetiyle bu dünyada çalışmak ve onu kazanmak için gönderilmiştir. Ve insana tecellî eden isimlerin, bu fâni ve kısa hayattaki cilveleriyle âlem-i bekâda onların aynası olan insanların, ebedî cilvelerine mazhar olacaklarına işaret ederler.

Evet, ebedînin sâdık dostu ebedî olacak. Ve bâkînin âyine-i zîşuuru bâkî olmak lâzım gelir. Hayvanların ruhları bâkî kalacağını ve Hüdhüd-ü Süleymanî (aleyhisselâm) ve Neml'i.. ve Nâka-yı Salih (aleyhisselâm) ve Kelb-i Ashab-ı Kehf gibi bazı efrad-ı mahsûsa hem ruhu, hem cesediyle bâki âleme gideceği ve her bir nev'in arasıra istîmal için bir tek cesedi bulunacağı, rivâyet-i sahihadan anlaşılmakla beraber; hikmet ve hakikat, hem rahmet ve rubûbiyet öyle iktiza ederler…

Ey Kâdir u Kayyûm!

Bütün zîhayat, zîruh, zîşuur, senin mülkünde, yalnız senin kuvvet ve kudretinle ve ancak senin irade ve tedbirinle ve rahmet ve hikmetinle, rubûbiyetinin emirlerine teshir ve fıtrî vazifelerle tavzif edilmişler.. ve bir kısmı, insanın kuvveti ve galebesi için değil, belki fıtraten insanın zaafı ve aczi için

---

Adâvet: Düşmanlık.
Âyine-i zîşuur: Şuurlu ayna, insan.
Bâki âlem: Kalıcı, dâimî âlem.
Bekâ: Kalıcı, ölümsüz, ebedî olma.
Cihâzât-ı mâneviye: Manevi cihazlar, donanımlar, duygular.
Efrad-ı mahsûsa: Bir türün içindeki belirli fertler.
Fıtrî: Tabîi, doğal.
Galebe: Yenme.
Hâlık: Hz.Yaradan.
Hüdhüd-ü Süleymânî: Hazret-i Süleyman'ın (a.s.) Hüdhüd kuşu.
İktiza etmek: Gerektirmek.
İstîmal: Kullanma.
Kâdir u Kayyûm: Varlıkların hayatı ve devamı kendi idaresinde olan Kudreti Sonsuz Hz. Allah.
Kelb-i Ashab-ı Kehf: Ashab-ı Kehf'in köpeği.
Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.
Mesûdâne: Mutlu bir şekilde.
Muhib: Seven.
Nâka-yı Salih: Hz. Salih'in (a.s.) devesi.
Neml: Karınca.
Rivâyet-i sahiha: Sahih hadis, rivayet.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Tavzif: Vazife verme, görevlendirme.
Tecellî etmek: Belirmek, görünmek.
Teshir: Emir altına alma, itaat ettirme.

rahmet tarafından ona musahhar olmuşlar..[1] ve lisan-ı hâl ve lisan-ı kâl ile Sâni'lerini ve Mâbud'larını kusurdan, şerikten takdis ve nimetlerine şükür ve hamd ederek, her biri ibadet-i mahsûsasını yapıyorlar.

Ey şiddet-i zuhurundan gizlenmiş ve ey azamet-i kibriyâsından perdelenmiş olan Zât-ı Akdes!

Bütün zîruhların tesbihatıyla seni takdis edip, niyet edip سُبْحَانَكَ يَا مَنْ جَعَلَ مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ[2] diyorum.

Yâ Rabbe'l-âlemîn! Yâ İlâhe'l-evvelîne ve'l-âhirîn! Yâ Rabbe's-semâvâti ve'l-aradîn!

Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın tâlimiyle ve Kur'ân-ı Hakîm'in dersiyle anladım ve iman ettim ki:

Nasıl semâ, fezâ, arz, berr ve bahr, şecer, nebat, hayvan; efrâdıyla, eczasıyla, zerrâtıyla seni biliyorlar, tanıyorlar ve varlığına ve birliğine şehâdet ve delâlet ve işaret ediyorlar. Öyle de kâinatın hülâsası olan zîhayat ve zîhayatın hülâsası olan insan ve insanın hülâsası olan *enbiya, evliya, asfiyan*ın hülâsası olan kalblerinin ve akıllarının *müşahedât ve keşfiyât ve ilhamât ve*

---

[1] İnsanın, sahip olduğu canlı-cansız her varlığa kendi kudretiyle değil; bilakis Allah'ın, eşyayı insanın emrine vermesiyle mâlik bulunduğuna dair bkz.: "Ta ki onların üstüne binerken Rabbinizin nimetini hatırlayasınız ve şöyle diyesiniz: "Bunları bizim hizmetimize veren Allah yüceler yücesidir, her türlü eksiklikten münezzehtir. O lütfetmeseydi biz buna güç yetiremezdik. Muhakkak ki biz sonunda Rabbimize döneceğiz." (Zuhruf Sûresi, 43/13-14).

[2] "Ey canlı olan her şeyi sudan yaratan Zât! Sen ne yücesin!" (Enbiya Sûresi, 21/30 âyetinden alınma bir duâdır.).

Asfiya: İlim ve takvalarıyla seçkin, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) gerçek varisi kişiler.
Azamet-i kibriyâ: Cenâb-ı Hakk'ın eşsiz ululuğu, yüceliği.
Berr ve bahr: Kara ve deniz.
Enbiya: Peygamberler.
İbadet-i mahsûsa: Her varlığın kendi tabiatına göre hususi şekilde ibadeti.
İlâhe'l-evvelîne ve'l-âhirîn: Geçmiş ve gelecek bütün varlıkların İlâhı.
Keşfiyât: Keşifler. Tas.: Kalb ve ruh gözüyle, basiretle eşyanın perde ötesine nüfuz ederek vakıf olunan bilgiler.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, davranışların ortaya koyduğu durum.
Lisan-ı kâl: Sesli, sözlü ifade, anlatma.
Mâbud: Kendisine ibadet edilen Zât, İlâh.
Müşâhedât: Müşâhedeler. Tas.: Kalb ve ruh gözüyle görülüp, elde edilen bilgiler.
Rabbe'l-âlemîn: Âlemlerin sahibi, hâkimi.
Rabbe's-semâvâti ve'l-aradîn: Göklerin ve yerlerin sahibi, terbiyecisi, idarecisi.
Sâni': Her şeyi sanatlı, estetik ölçülerle yaratan Hz. Allah.
Şecer: Ağaç.
Şiddet-i zuhur: Gözün görme sınırlarını aşan, ihata edilemeyecek bir tarzda, çok şiddetli olarak belirme, zuhur etme.
Takdis: Mukaddes bilmek, Cenab-ı Hakk'ın kusursuz, pâk ve her hususta noksansız olduğunu ifade etmek.
Zât-ı Akdes: En yüce Zât, Hz. Allah.

istihracâtıyla yüzer icmâ ve yüzer tevâtür kuvvetinde bir kat'iyetle, senin vücûb-u vücûduna ve senin vahdâniyet ve ehadiyetine şehâdet edip ihbar ediyorlar, mu'cizât ve kerâmât ve yakînî burhanlarıyla haberlerini isbat ediyorlar.

Evet kalblerde, perde-i gaybda ihtar edici bir Zât'a bakan hiçbir hâtırât-ı gaybiye.. ve ilham edici bir Zât'a baktıran hiçbir ilhâmât-ı sâdıka.. ve hakkalyakîn suretinde sıfât-ı kudsiye ve esmâ-yı hüsnânı keşfeden hiçbir itikad-ı yakîne.. ve enbiya ve evliyada bir Vâcibü'l-vücûd'un envarını aynelyakîn ile müşâhede eden hiçbir nurânî kalb.. ve asfiya ve sıddîkînde, bir Hâlık-ı külli şey'in âyât-ı vücûbunu ve berâhîn-i vahdetini ilmelyakîn ile tasdik eden, isbat eden hiçbir münevver akıl yoktur ki; senin vücûb-u vücûduna ve sıfât-ı kudsiyene ve senin vahdetine ve ehadiyetine ve esmâ-yı hüsnâna şehâdet etmesin, delâleti bulunmasın ve işareti olmasın…

Ve bilhassa, bütün enbiya ve evliya ve asfiya ve sıddîkînin imamı ve reisi ve hülâsası olan Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın ihbarını tasdik eden hiçbir mu'cizât-ı bâhiresi ve hakkaniyetini gösteren hiçbir hakikat-i âliyesi.. ve bütün mukaddes ve hakikatli kitapların hülâsatü'l-hülâsası olan Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın hiçbir âyet-i tevhidiye-i kâtıası ve mesâil-i imaniyeden hiçbir mesele-i kudsiyesi yoktur ki, senin vücûb-u vücûduna ve kudsî

Âyât-ı vücûb: Cenâb-ı Hakk'ın varlığının kendinden ve kesin olduğunu gösteren ayetler, deliller.
Âyet-i tevhidiye-i kâtıa: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini kesin olarak gösteren âyet.
Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.
Berâhîn-i vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren burhanlar, deliller.
Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa özel, ayrı şekilde tecelli eden birliği.
Envar: Nurlar.
Hakikat-i aliye: Yüce hakikat.
Hakkalyakîn: Meselenin hakikatine, özüne ulaşılarak edinilen, bizzat yaşanarak elde edilen kesin bilgi.
Hâlık-ı külli şey: Her şeyi Yaratan, Hz. Allah.
Hâtırât-ı gaybiye: Gayb âlemine ait sezgiler, beş duyu ile kavranamayan hisler, önseziler.
Hülâsatü'l-hülâsa: Özün özü.
İcmâ: Bir meselede oluşan ittifak, genel kabul.
İlhâmât-ı sâdıka: Doğru, yanıltmayan ilhamlar.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenilerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.
İstihrâcât: Çıkarımlar. Bazı emareleri beliren şeylerden çıkarılan o şeyin bütününe dair bilgi veya neticeler.
İstinad etmek: Dayanmak.
İtikad-ı yakîne: Sağlam, güçlü inanç. Aksine ihtimal vermeyecek şekilde inanma.
Kerâmât: Kerametler. Cenâb-ı Hakk'ın salih kullarına lütfettiği hususi ikramlar, harika haller.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
Mesâil-i imaniye: İmana ait meseleler.
Mesele-i kudsiye: Kutsal, mukaddes mesele.
Mu'cizât: Mu'cizeler.
Mu'cizât-ı bâhire: Âşikâr, apaçık mu'cizeler.
Münevver: Nurlu, pırıl pırıl, aydın.
Perde-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin üzerini örten perde.
Sıddîkîn: Sıddıklar. Sözü özüne uyan, dosdoğru insanlar.
Sıfât-ı kudsiye: Cenâb-ı Hakk'ın kutsî, mukaddes, yüce sıfatları.
Taltif: İltifat etme, lütufta bulunma.
Tevâtür: Yalanda ittifâk etmeleri aklen imkân ve ihtimâli bulunmayan birçok kişinin naklettiği kesin bilgi.
Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlıklara genel ve umumi şekilde tecelli eden birliği.
Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.
Yakînî burhan: Sağlam, güçlü delil.

sıfatlarına ve senin vahdetine ve ehadiyetine ve esmâ ve sıfâtına şehâdet etmesin ve delâleti olmasın ve işareti bulunmasın...

Hem nasıl ki bütün o yüz binler muhbir-i sâdıklar, mu'cizâtlarına ve kerâmâtlarına ve hüccetlerine istinad ederek, senin varlığına ve birliğine şehâdet ederler. Öyle de her şeye muhit olan Arş-ı Âzam'ın külliyât-ı umûrunu idareden, ta kalbin gayet gizli ve cüz'î hâtırâtını ve arzularını ve dualarını bilmek ve işitmek ve idare etmeye kadar cereyan eden rubûbiyetinin derece-i haşmetini ve gözümüz önünde hadsiz muhtelif eşyayı birden îcad eden; hiçbir fiil bir fiile, bir iş bir işe mâni olmadan; en büyük bir şeyi en küçük bir sinek gibi kolayca yapan kudretinin derece-i azametini icmâ ile, ittifak ile ilân ve ihbar ve isbat ediyorlar.

Hem nasıl ki bu kâinatı, zîruha hususan insana mükemmel bir saray hükmüne getiren.. ve cenneti ve saadet-i ebediyeyi cin ve inse ihzâr eden.. ve en küçük bir zîhayatı unutmayan.. ve en âciz bir kalbin tatminine ve taltifine çalışan rahmetinin hadsiz genişliğini ve zerrâttan ta seyyârâta kadar bütün envâ-ı mahlûkâtı emirlerine itaat ettiren ve teshir ve tavzif eden hâkimiyetinin nihâyetsiz vüs'atini haber vererek, mu'cizât ve hüccetleriyle isbat ederler. Öyle de kâinatı, eczaları adedince risaleler içinde bulunan bir kitab-ı kebîr hükmüne getiren ve Levh-i Mahfuz'un defterleri olan İmam-ı Mübîn ve Kitab-ı Mübîn'de bütün mevcudâtın bütün sergüzeştlerini kaydedip yazan.. ve umum çekirdeklerde umum ağaçlarının fihristlerini ve programlarını ve zîşuurun başlarında bütün kuvve-i hâfızalarda sahiplerinin tarihçe-i hayatlarını

Arş-ı Âzam: En büyük taht, Cenâb-ı Hakk'ın yüce saltanatı, idaresi.
Dâr-ı saadet: Mutluluk yurdu, cennet hayatı.
Derece-i azamet: Büyüklük derecesi.
Derece-i haşmet: Ululuk, yücelik derecesi.
Envâ-ı mahlûkât: Yaratılmış türlü türlü varlıklar.
Hüccet: Delil.
İcmâ: Bir meselede oluşan ittifak, genel kabul.
İhzâr: Hazırlama, hazır hale getirme.
İmam-ı Mübîn: Levh-i Mahfuz'un bir diğer adı, kader kitabı.
İstimrar: Süreklilik, sürüp gitme.
Kitab-ı kebîr: Büyük kitap.
Kitab-ı Mübîn: Cenâb-ı Hakk'ın kudret ve iradesinin genel düsturlarının, temel prensiplerinin yazıldığı kitap. Her şeyin varlığına ait hususiyetlerinin, şekillerinin çizildiği kitap.
Kuvve-i hâfıza: Hâfıza kuvveti.
Külliyât-ı umûr: Bütün varlığı ilgilendiren şümûllü, kapsamlı işler, icraatlar.
Levh-i Mahfuz: Olmuş ve olacak her şeyin yazıldığı levha, Allah'ın takdir buyurduğu hükümlerin yazıldığı ana kitap (K.K: Burûc Sûresi 85/22).
Muhit: İhata eden, kapsayan, kuşatan.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Sergüzeşt: Baştan geçen macera, hâdise.
Seyyârât: Gezegenler.
Taam: Yemek.
Tarihçe-i hayat: Hayat tarihçesi, ömür.
Tavzif: Vazifelendirme, görev verme.
Teshir: Emir altına alma, itaat ettirme.
Vüs'at: Genişlik.
Zerrât: Zerreler. Atom veya molekül gibi maddenin en küçük parçaları.
Zîhayat: Canlı.
Zîruh: Ruh sahibi.
Zîşuur: Akıllı, şuurlu.

yanlışsız, muntazaman yazdıran ilminin her şeye ihatasına.. ve her bir mevcûda çok hikmetleri takan, hatta her bir ağaçta meyveleri sayısınca neticeleri verdiren.. ve her bir zîhayatta âzâları, belki eczaları ve hüceyrâtları adedince maslahatları takip eden.. hatta insanın lisanını çok vazifelerde tavzif etmekle beraber, taamların tatları adedince zevkî olan mizancıklar ile teçhîz ettiren hikmet-i kudsiyenin her bir şeye şümûlüne.. hem bu dünyada numûneleri görülen celâlî ve cemâlî isimlerinin tecellileri daha parlak bir surette ebedü'l-âbâdda devam edeceğine.. ve bu fâni âlemde numûneleri müşâhede edilen ihsanâtının daha şâşaalı bir surette dâr-ı saadette istimrarına ve bekâsına.. ve bu dünyada onları gören müştakların ebedde dahi refakatlerine ve beraber bulunmalarına bilicmâ, bilittifak şehâdet ve delâlet ve işaret ederler.

Hem yüzer mu'cizât-ı bâhiresine ve âyât-ı kâtıasına istinaden, başta Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ve Kur'ân-ı Hakîm'in olarak, bütün ervâh-ı neyyire ashabı olan enbiyalar ve kulûb-u nurâniye aktâbı olan evliyalar ve ukûl-u münevvere erbabı olan asfiyalar, bütün suhuf ve kütüb-ü mukaddesede, senin çok tekrar ile ettiğin vaadlerine ve tehditlerine istinaden.. ve senin kudret ve rahmet ve inâyet ve hikmet ve celâl ve cemâlin gibi kudsî sıfatlarına ve şe'nlerine ve izzet-i celâline ve saltanat-ı rubûbiyetine itimaden.. ve keşfiyât ve müşahedât ve ilmelyakîn itikadlarıyla saadet-i ebediyeyi cin ve inse müjdeliyorlar ve ehl-i dalâlet için cehennem bulunduğunu haber verip ilân ediyorlar ve iman edip şehâdet ediyorlar.

Ey Kadîr u Hakîm, Ey Rahmân u Rahîm, Ey Sâdıku'l-va'di'l-Kerîm! Ey izzet ve azamet ve celâl sahibi Kahhâr-ı Zülcelâl!

Âyât-ı kâtıa: Kesin deliller, ayetler.
Bilicmâ: Aynı görüşte birleşerek.
Bilittifak: İttifakla.
Celâlî isimler: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini, yüceliğini, bütün eşyadaki umumi tecellilerini ifade eden isimleri.
Cemâlî isimler: Cenâb-ı Hakk'ın güzelliğini, şefkat ve merhametini ve her bir varlığa hususi tecellilerini ifade eden isimleri.
Ebedü'l-âbâd: Tükenmez ebedî hayat.
Ervâh-ı neyyire ashabı olan enbiya: Tertemiz, pırıl pırıl ruhlara sahip olan, herkesi aydınlatan peygamberler.
Hikmet-i kudsiye: Her şeyi yerli yerince yapan ilâhi, mukaddes hikmet.
İstinaden: Dayanarak.
Kadîr u Hakîm: Güç ve kudretini ilâhi hikmetle kullanan Hz. Allah.
Kahhâr-ı Zülcelâl: Kahrı ve kudreti ile zalimlere hak ettiği cezayı her zaman veren Yüce Zât.
Kulûb-u nurâniye aktâbı olan evliya: Aydınlık, pırıl pırıl kalblere sahip olan Allah dostları, veliler.
Kütüb-ü mukaddese: Kutsal kitaplar.
Müştâk: Arzulu, istekli.
Rahmân u Rahîm: Zâtında mutlak rahmet sahibi olup, varlığa da bu engin merhametiyle şefkat eden Hz. Allah.
Refakat: Arkadaşlık, yolda eşlik etme.
Sâdıku'l-va'di'l-Kerîm: Verdiği söze sâdık ve pek cömert, pek âlicenap olan.
Suhuf: Sayfalar. Bazı peygamberlere (a.s.) gelen sahifeler.
Şe'n: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât'ına lâyık şefkat, muhabbet, ferah, sürûr, gazap gibi mukaddes, münezzeh mana.
Ukûl-u münevvere erbabı olan asfiya: Aydınlık, pırıl pırıl akıllara sahip olan peygamber vârisi seçkin veliler.

Bu kadar sâdık dostlarını ve bu kadar vaadlerini ve bu kadar sıfât ve şuûnâtını tekzib edip, saltanat-ı rubûbiyetinin kat'î mukteziyâtını ve sevdiğin ve onlar dahi seni tasdik ve itaatle kendilerini sana sevdiren hadsiz makbûl ibâdının hadsiz dualarını ve dâvâlarını reddederek, küfür ve isyan ile ve seni vaadinde tekzib etmekle senin azamet-i kibriyâna dokunan ve izzet-i celâline dokunduran ve ulûhiyetinin haysiyetine ilişen ve şefkat-i rubûbiyetini müteessir eden ehl-i dalâlet ve ehl-i küfrü, haşrin inkârında tasdik etmekten yüz bin derece mukaddessin ve hadsiz derece münezzeh ve âlîsin. Böyle nihâyetsiz bir zulümden, bir çirkinlikten, senin nihâyetsiz adaletini ve cemâlini ve rahmetini takdis ediyorum. سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا [1] âyetini, vücudumun bütün zerrâtı adedince söylemek istiyorum.

Belki, senin o sâdık elçilerin ve doğru dellâl-ı saltanatının hakkalyakîn, aynelyakîn, ilmelyakîn suretinde senin uhrevî rahmet hazinelerine ve âlem-i bekâda ihsanâtının definelerine ve dâr-ı saadette tamamıyla zuhur eden güzel isimlerinin harika güzel cilvelerine şehâdet, işaret, beşaret ederler.. ve *bütün hakikatlerin mercii ve güneşi ve hâmîsi olan Hak isminin* en büyük bir şuâı, bu hakikat-i ekber-i haşriye olduğunu –iman ederek– senin ibâdına ders veriyorlar.

---

[1] "Allah onların, iddialarından münezzehtir, son derece yücedir, uludur." (İsrâ Sûresi, 17/43).

Âlem-i bekâ: Kalıcı, ölümsüz âlem, ahiret yurdu.
Âlî: Yüce.
Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.
Azamet-i kibriyâ: Cenâb-ı Hakk'ın eşsiz ululuğu, yüceliği.
Beşaret: Müjde, muştu.
Cilve: Tecelli, edâ, yansıma
Dellâl-ı saltanat: Saltanatı ve idareyi ilan eden, duyuran.
Ehl-i dalalet: Doğru yoldan ayrılanlar.
Ehl-i küfür: İnançsızlar, kâfirler.
Hakikat-ı ekber-i haşriye: Öldükten sonra dirilmeyi gösteren en büyük gerçek.
Hakkalyakîn: Meselenin hakikatine, özüne ulaşılarak edinilen, bizzat yaşanarak elde edilen kesin bilgi.
Hâmî: Himâye eden, koruyan.
Haysiyet: Kıymet, değer, şeref.
İbâd: Kullar.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenilerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.
İzzet-i celâl: Cenâb-ı Hakk'ın "celâl" sıfatının izzeti, gereği.
Merci: En sonda varılacak, dönülecek yer, kaynak.
Mukteziyât: Gerektirici sebepler.
Münezzeh: Temiz, beri, uzak.
Müteessir etmek: Etkilemek, üzmek.
Saltanat-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan idare ve hâkimiyeti.
Şefkat-i rubûbiyet: Varlıkların Rabbinin, sahibinin onlara karşı yüce, kusursuz şefkati.
Şuâ: Işın, ışık parçası.
Şuûnât: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât'ına lâyık şefkat, muhabbet, ferah, sürûr, gazap gibi mukaddes, münezzeh manalar.
Tekzib: Yalanlama.
Ulûhiyet: Allah'ın ibadet edilmeye layık tek ilah olması.

Ey Rabbu'l-enbiya ve's-sıddîkîn!

Bütün onlar senin mülkünde, senin emrin ve kudretinle, senin irade ve tedbirinle, senin ilmin ve hikmetinle musahhar ve muvazzaftırlar. Takdis, tekbir, tahmid, tehlil ile küre-i arzı bir zikirhâne-i âzam, bu kâinatı bir mescid-i ekber hükmünde göstermişler.

Yâ Rabbî ve yâ Rabbe's-semâvâti ve'l-aradîn! Yâ Hâlıkî ve yâ Hâlık-ı külli şey!

Gökleri yıldızlarıyla, zemini müştemilâtıyla ve bütün mahlûkâtı bütün keyfiyâtıyla teshir eden kudretinin ve iradetinin ve hikmetinin ve hâkimiyetinin ve rahmetinin hakkı için, nefsimi bana musahhar eyle ve matlubumu bana musahhar kıl!.. Kur'ân'a ve imana hizmet için insanların kalblerini Risale-i Nur'a musahhar yap!.. Ve bana ve ihvanıma iman-ı kâmil ve hüsn-ü hâtime ver!.. Hazreti Musa (aleyhisselâm)'a denizi ve Hazreti İbrahim (aleyhisselâm)'a ateşi ve Hazreti Dâvud (aleyhisselâm)'a dağı, demiri ve Hazreti Süleyman (aleyhisselâm)'a cinni ve insi [1] ve Hazreti Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'a şems[2] ve kameri[3] teshir ettiğin gibi, Risale-i Nur'a kalbleri ve akılları musahhar kıl!.. Ve beni ve Risale-i Nur Talebelerini nefis ve şeytanın şerrinden ve kabir azabından ve cehennem ateşinden muhafaza eyle ve Cennetü'l-Firdevs'te mesûd kıl! Âmin, âmin, âmin!

---

[1] Bkz.: Bütün bu mu'cizeler hakkında bkz.: Neml Sûresi, 27/16; Enbiya Sûresi, 21/69, 79, 82; Şuarâ Sûresi, 26/63; Neml Sûresi, 27/16; Sebe Sûresi, 34/10,12.

[2] Peygamber Efendimiz'i tasdik için güneşin batışının bir saat geciktiğine dair bkz.: Taberânî, *Mu'cemü'l-evsat* 4/224; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/404; Kadı Iyâz, *Şifâ* 1/284-285.

[3] Peygamber Efendimiz'in bir parmak işaretiyle ay ikiye bölündüğüne dair bkz.: Kamer Sûresi, 54/1-2; Buhârî, *Menâkıb* 27; Müslim, *Sıfâtü'l-münâfikîn* 46, 47.

Cennetü'l-Firdevs: Firdevs cenneti, cennetin en yüksek tabakalarından biri.
Hâlık-ı külli şey: Her şeyi Yaratan, Hz. Allah.
Hâlıkî: Yaradanım.
Hüsn-ü hâtime: Güzel âkıbet, imanla hayatını tamamlama.
İhvan: Kardeşler.
İman-ı kâmil: Yüksek, mükemmel iman.
İradet: İrade.
Kamer: Ay.
Keyfiyât: Nitelikler.
Küre-i arz: Yerküre.
Mescid-i ekber: Pek büyük mescit.
Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.
Muvazzaf: Vazifeli, görevli.
Müştemilât: Bir şeyin içinde bulunan ona bağlı şeyler.
Rabbe's-semâvâti ve'l-aradîn: Göklerin ve yerlerin sahibi.
Rabbu'l-enbiya ve's-sıddîkîn: Bütün peygamberlerin ve onların seçkin vârislerinin sahibi, Rabbi.
Şems: Güneş.
Tahmid: Allah'ın nimetleri karşısında "Elhamdülillah" diyerek şükür ve hamd etme.
Takdis: Cenab-ı Hakk'ın kusursuz, ve her hususta noksansız olduğunu "Sübhânallah" gibi ifadelerle ikrar ve ilan etme.
Tehlil: "Lâ ilâhe illallah" diyerek Allah'ın birliğini ikrar ve ilan etmek.
Tekbir: "Allahu Ekber" diyerek Cenâb-ı Hakk'ın yüceliğini ve büyüklüğünü ikrar ve ilan etme.
Teshir etmek: Emri altına almak, itaat ettirmek.
Zikirhâne-i âzam: Pek büyük zikir meclisi.

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ[1]

وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ[2]

* * *

Kur'ân'dan ve münâcât-ı nebeviye olan Cevşenü'l-Kebîr'den aldığım bu dersimi, bir ibadet-i tefekküriye olarak Rabb-i Rahîm'imin dergâhına arz etmekte kusur etmişsem, kusurumun affı için Kur'ân'ı ve Cevşenü'l-Kebîr'i şefaatçi ederek rahmetinden affımı niyaz ediyorum.



[1] "Münezzeh ve mukaddessin ya Rab! Biz, senin bize bildirdiğinden başkasını bilemeyiz; her şeyi hakkıyla bilen sen, hikmetle yaratan da sensin..." (Bakara Sûresi, 2/32).

[2] "Duaları 'el-hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn' (Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.) diye sona erer." (Yunus Sûresi, 10/10).

İbadet-i tefekküriye: Tefekkür tarzında yapılan ibadet.

Münâcât-ı Nebeviye: Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait duâlar.

Rabb-i Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhameti ile kullarını terbiye eden Hz. Allah.

Dokuzuncu Hüccet-i İmaniye

Dokuzuncu Şuâ'nın Mukaddime-i Haşriyesi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ۞ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ۞ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ
وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ۞ وَمِنْ اٰيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ
إِذَآ أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ۞ وَمِنْ اٰيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوٓا
إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ۞ وَمِنْ اٰيَاتِهِ
خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِلْعَالِمِينَ ۞ وَمِنْ اٰيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَآؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ۞ وَمِنْ اٰيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ
مَآءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَآ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ۞ وَمِنْ اٰيَاتِهِ أَنْ
تَقُومَ السَّمَآءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَآ أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ۞
وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ۞ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ
وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلٰى فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۞ [1]

---

[1] "Haydi siz akşama girerken, sabaha çıkarken Allah'ı takdis ve tenzih edin, namaz kılın! ۞ Göklerde ve yerde hamd, güzel övgü O'na mahsustur. İkindi vaktinde de, öğleye girerken de O'nu takdis ve tenzih edin, namaz kılın! ۞ O, ölüden diriyi çıkarır, diriden ölüyü çıkarır ve ölmüş toprağa hayat verir. İşte siz de öldükten sonra böylece diriltileceksiniz. ۞ O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri; sizi top-

İmanın bir kutbunu gösteren bu semâvî âyât-ı kübrânın ve haşri isbat eden şu kudsî berâhin-i uzmânın bir nükte-i ekberi ve bir hüccet-i âzamı, bu "Dokuzuncu Şuâ"da beyan edilecek. Latîf bir inâyet-i rabbâniyedir ki; bundan otuz sene evvel Eski Said, yazdığı tefsir mukaddimesi "Muhakemat" nâmındaki eserin âhirinde: "İkinci Maksat: Kur'ân'da haşre işaret eden iki âyet tefsir ve beyan edilecek. [1]نَحْو بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ..." deyip durmuş, daha yazamamış.

Hâlık-ı Rahîm'ime delâil ve emârât-ı haşriye adedince şükür ve hamd olsun ki, otuz sene sonra tevfik ihsan eyledi. Evet bundan dokuz-on sene evvel o iki âyetten birinci âyet olan

فَانْظُرْ اِلٰى اٰثَارِ رَحْمَةِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ[2]

ferman-ı ilâhînin iki parlak ve çok kuvvetli hüccetleri ve tefsirleri bulunan Onuncu Söz ile Yirmi Dokuzuncu Söz'ü in'âm etti, münkirleri susturdu. Hem iman-ı haşrînin hücum edilmez o iki metin kal'asından, dokuz ve on sene sonra ikinci âyet olan başta mezkûr âyât-ı ekberin tefsirini bu risale ile

---

raktan yaratmış olmasıdır. Sonra dünyaya yayılmış beşeriyet hâline geldiniz. ❁ O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de; kendilerine ısınmanız için, size içinizden eşler yaratması, birbirinize karşı sevgi ve şefkat var etmesidir. Elbette bunda, düşünen kimseler için ibretler vardır. ❁ O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de; gökleri ve yeri yaratması, lisanlarınızın ve renklerinizin farklı olmasıdır. Elbette bunda bilen ve anlayan kimseler için ibretler vardır. ❁ O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de; geceleyin veya gündüzün uyumanız ve O'nun geniş lütfundan geçim vesilelerini aramanızdır. Elbette bunda işiten kimseler için ibretler vardır. ❁ O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de; gâh korku, gâh ümit vermek için size şimşeği göstermesi, gökten bir su indirip ölmüş toprağa onun sayesinde hayat vermesidir. Elbette bunda aklını çalıştıran kimseler için ibretler vardır. ❁ O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de; göğün ve yerin, kendisinin buyruğu ile kaim olmaları, belirlenen yerde sapasağlam işlerinin başında bulunmalarıdır. Sonra sizi yattığınız yerden bir çağırdı mı, birden kabirlerinizden çıkıverirsiniz! ❁ Göklerde ve yerde kim varsa O'nundur. Onların hepsi, isteyerek veya istemeyerek O'na divan durmaktadır. ❁ Mahlûkları ilkin yoktan yaratan, ölümden sonra da dirilten O'dur. Bu diriltme O'na göre pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar O'nundur. O Aziz ve Hakîm'dir: Mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir." (Rûm Sûresi, 30/17-27).

[1] "Öyle ise: Rahman, Rahîm Allah'ın adıyla."

[2] "İşte bak, Allah'ın rahmetinin eserlerine, ölmüş toprağa nasıl hayat veriyor! İşte bunları yapan kim ise, ölüleri de O diriltecektir. O, her şeye hakkıyla kadîrdir." (Rûm Sûresi, 30/50).

Âhir: Son.
Âyât-ı ekber: Pek büyük âyetler.
Âyât-ı kübrâ: Pek büyük âyetler.
Berâhin-i uzmâ: En büyük deliller.
Delâil ve emârât-ı haşriye: Haşrin delil ve işaretleri, alâmetleri.
Hâlık-ı Rahîm: Rahmeti sonsuz, Yüce Yaratıcı.
Hüccet-i âzam: En büyük delil.
İn'âm etmek: Nimet vermek, lutfetmek.
İnâyet-i rabbâniye: Cenab-ı Hakk'ın yardımı.
Münkir: İnkârcı. İmanı olmayan.
Nükte-i ekber: Pek büyük nükte. İnce, önemli hakikat.
Tevfik: Muvaffak kılma, başarı verme.

ikram etti. İşte bu Dokuzuncu Şuâ, mezkûr âyâtıyla işaret edilen dokuz âlî makam ve bir ehemmiyetli mukaddimeden ibarettir.

* * *

Mukaddime

Haşir akîdesinin, pek çok ruhî faydalarından ve hayatî neticelerinden bir tek netice-i câmiayı ihtisar ile beyan ve hayat-ı insaniyeye hususan hayat-ı içtimaiyesine ne derece lüzumlu ve zarurî olduğunu izhar ve bu iman-ı haşrî akîdesinin pek çok hüccetlerinden bir tek hüccet-i külliyeyi icmâl ile göstermek ve o akîde-i haşriye, ne derece bedihî ve şüphesiz bulunduğunu ifade etmekten ibaret olarak "İki Nokta"dır.

Birinci Nokta

Âhiret akîdesi, hayat-ı içtimaiye ve şahsiye-i insaniyenin üssü'l-esâsı ve saadetinin ve kemâlâtının esâsâtı olduğuna, yüzer delillerinden bir mikyas olarak yalnız dört tanesine işaret edeceğiz:

Birincisi: Nev-i beşerin hemen yarısını teşkil eden çocuklar, yalnız cennet fikriyle –onlara dehşetli ve ağlatıcı görünen– ölümlere ve vefatlara karşı dayanabilirler.. ve gayet zayıf ve nazik vücutlarında bir kuvve-i maneviye bulabilirler.. ve her şeyden çabuk ağlayan gayet mukâvemetsiz mizac-ı ruhlarında o cennet ile bir ümid bulup mesrurane yaşayabilirler. Mesela cennet fikriyle der: "Benim küçük kardeşim veya arkadaşım öldü, cennetin bir kuşu oldu. Cennette gezer, bizden daha güzel yaşar."[1] Yoksa her vakit etrafında kendi gibi çocukların ve büyüklerin ölümleri, o zayıf bîçârelerin endişeli nazarlarına çarpması, mukâvemetlerini ve kuvve-i maneviyelerini zîr ü zeber ederek gözleriyle beraber ruh, kalb, akıl gibi bütün letâifini dahi öyle ağlattıracak, ya mahvolup veya divane bir bedbaht hayvan olacaktı.

---

[1] Bkz.: İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 4/83; Hennâd, *Zühd* 1/221. Ayrıca, müminlerin çocuklarının cennette çok rahat bir durumda olacaklarına dair bkz.: Buhârî, *Cenâiz* 92, *Edeb* 109; Müslim, *Birr* 154, *Fedâil* 63.

Akîde: İnanç.
Bedîhî: Çok açık, âşikar.
Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı.
Hüccet-i külliye: Bir meselenin bütün yönlerini aydınlatan kapsamlı, şümûllü delil.
İcmâl: Özlü, kısa anlatım.
İhtisar: Özet.
Kuvve-i mâneviye: Mânevî güç, moral.
Letâif: Manevi duyular, ruhâni dinamikler.
Mîzac-ı ruh: Psikolojik yapı, tabiat.
Mukâvemet: Karşı koyma, dayanma.
Netice-i câmia: Kapsamlı netice.
Ruhî: Psikolojik, mânevî.
Şahsiye-i insaniye: İnsanın kişiliği, insanî karakter.
Üssü'l-esas: En temel esas.
Zîr ü zeber: Darmadağın, paramparça.

İkinci Delil: Nev-i insanın nısfı olan ihtiyarlar, yalnız hayat-ı uhreviye ile yakınlarında bulunan kabre karşı tahammül edebilirler.. ve çok alâkadar oldukları hayatlarının yakında sönmesine ve güzel dünyalarının kapanmasına mukabil bir teselli bulabilirler.. ve çocuk hükmüne geçen seriü't-teessür ruhlarında ve mîzaçlarında mevt ve zevalden çıkan elîm ve dehşetli me'yusiyete karşı, ancak hayat-ı bâkiye ümidiyle mukabele edebilirler. Yoksa o şefkate lâyık muhteremler ve sükûnete ve istirahat-ı kalbiyeye çok muhtaç o endişeli babalar ve analar, öyle bir vâveylâ-yı ruhî ve bir dağdağa-yı kalbî hissedeceklerdi ki; bu dünya, onlara zulmetli bir zindan ve hayat dahi kasavetli bir azap olurdu.

Üçüncü Delil: İnsanların hayat-ı içtimaiyesinin en kuvvetli medarı olan gençler, delikanlılar, şiddet-i galeyanda olan hissiyatlarını ve ifratkâr bulunan nefis ve hevâlarını tecavüzattan ve zulümlerden ve tahribattan durduran ve hayat-ı içtimaiyenin hüsn-ü cereyanını temin eden, yalnız cehennem fikridir. Yoksa cehennem endişesi olmazsa, "el-hükmü li'l-galib"[1] kaidesiyle o sarhoş delikanlılar, hevesatları peşinde bîçâre zayıflara, âcizlere, dünyayı cehenneme çevireceklerdi.. ve yüksek insaniyeti, gayet süflî bir hayvaniyete döndüreceklerdi.

Dördüncü Delil: Nev-i beşerin hayat-ı dünyeviyesinde en cemiyetli merkez ve en esaslı zemberek ve dünyevî saadet için bir cennet, bir melce, bir tahassüngâh ise aile hayatıdır. Ve herkesin hânesi, küçük bir dünyasıdır. Ve o hâne ve aile hayatının hayatı ve saadeti ise; samimî ve ciddî ve vefadârâne hürmet ve hakikî ve şefkatli ve fedakârâne merhamet ile olabilir. Ve bu hakikî hürmet ve samimî merhamet ise ebedî bir arkadaşlık ve dâimî bir

---

[1] "Güçlü olanın sözü geçer." (Serahsî, *Mebsût* 5/140; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân* 5/208; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'* 1/303).

Cemiyetli: Kapsamlı, şümûllü.
Dağdağa-yı kalbî: Kalbte meydana gelen ızdırap, telâş.
Hayat-ı bâkiye: Ebedî, sonsuz hayat.
Hayat-ı uhreviye: Ahiret hayatı.
Hüsn-ü cereyan: Güzel bir şekilde devam etme.
İfratkâr: Aşırıya kaçan, dengesiz.
İstirahat-ı kalbiye: Kalb huzuru, gönül rahatlığı.
Kasâvetli: Belâlı, tasa veren, keder veren.
Me'yusiyet: Ümitsizlik.
Melce: Sığınak, sığınılacak yer.
Mukabele etmek: Karşılık göstermek.
Nev-i insan: İnsanoğlu, insanlık.
Seriü't-teessür: Çok çabuk etkilenen, teessür duyan.
Şiddet-i galeyan: Şiddetli kaynayıp durmak.
Tahassungâh: Sığınılacak sağlam yer.
Vâveylâ-yı ruhî: Psikolojik sıkıntı ve bunalımlardan kaynaklanan feryat, çığlık.
Vefadârâne: Vefalı, sürekli bir bağlılıkla.

refakat ve sermedî bir beraberlik ve hadsiz bir zamanda ve hudutsuz bir hayatta birbiriyle pederâne, ferzendâne, kardeşâne, arkadaşâne münasebetlerin bulunmak fikriyle ve akîdesiyle olabilir.

Mesela der: "Bu haremim; ebedî bir âlemde, ebedî bir hayatta, dâimî bir refika-yı hayatımdır.[1] Şimdilik ihtiyar ve çirkin olmuş ise de zararı yok. Çünkü ebedî bir güzelliği var, gelecek.[2] Ve böyle dâimî arkadaşlığın hatırı için her bir fedakârlığı ve merhameti yaparım." diyerek o ihtiyâre karısına, güzel bir huri gibi muhabbetle, şefkatle, merhametle mukabele edebilir. Yoksa kısacık bir-iki saat sûrî bir refakatten sonra ebedî bir firak ve mufârakate uğrayan arkadaşlık; elbette gayet sûrî ve muvakkat ve esassız, hayvan gibi bir rikkat-i cinsiye manasında ve bir mecazî merhamet ve sun'î bir hürmet verebilir ve hayvanâtta olduğu gibi; başka menfaatler vesâir galib hisler, o hürmet ve merhameti mağlup edip o dünya cennetini, cehenneme çevirir.

İşte iman-ı haşrînin yüzer neticesinden birisi, hayat-ı içtimaiye-i insaniyeye taallûk eder. Ve bu tek neticenin de yüzer cihetinden ve faydalarından mezkûr dört delile sâirleri kıyas edilse anlaşılır ki; *hakikat-i haşriyenin tahakkuku ve vukuu, insaniyetin ulvî hakikati ve küllî hâceti derecesinde kat'îdir.* Belki insanın midesindeki ihtiyacın vücûdu, taamların vücûduna delalet ve şehâdetinden daha zâhirdir ve daha ziyade tahakkukunu bildirir. Ve eğer bu hakikat-i haşriyenin neticeleri insaniyetten çıksa; o çok ehemmiyetli ve yüksek ve hayattar olan insaniyet mahiyeti, murdar ve mikrop yuvası bir lâşe hükmüne sukut edeceğini isbat eder. Beşerin idare ve ahlâk ve içtimaiyatı ile çok alâkadar olan içtimaiyyûn ve siyasiyyûn ve ahlâkiyyûnun kulakları çınlasın! Gelsinler, bu boşluğu ne ile doldurabilirler ve bu derin yaraları ne ile tedavi edebilirler?..

---

[1] Bkz.: Ra'd Sûresi, 13/23; Yâsîn Sûresi, 36/56; Mü'min Sûresi, 40/8.

[2] Bkz.: Tirmizî, *Tefsîru sûre (56)* 5; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/33; Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr* 7/40; İbni Abdilberr, *İstîâb* 2/644.

Ahlâkiyyûn: Eğitimciler.
Ferzendâne: Bir evlada yakışır tarzda.
Pederâne: Bir babaya yakışır tarzda.
Firak / mufârakat: Ayrılık.
Hâcet: İhtiyaç.
Hakikat-i haşriye: Haşir gerçeği.
Harem / refîka-yı hayat: Hanım, hayat arkadaşı.
İçtimaiyat: Sosyoloji.
İçtimaiyyûn: Sosyologlar, toplum bilimciler.
Küllî: Kapsamlı, umumi, genel.
Refâkat: Arkadaşlık, yoldaşlık.
Rikkat-i cinsiye: İnsan olmaktan kaynaklanan şefkat, merhamet, acıma duygusu.
Sermedî: Dâimi, sürekli.
Siyasiyyûn: Siyasetçiler, politikacılar.
Sukût: Düşme, değer kaybetme.
Sûrî: Görünüşte olan.
Taam: Yiyecek.

İkinci Nokta

Hakikat-i haşriyenin hadsiz burhanlarından sâir erkân-ı imaniyeden gelen şehâdetlerin hülâsasından çıkan bir burhanı, gayet muhtasar bir surette beyan eder, şöyle ki:

♦ Hazreti Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'ın risaletine delalet eden bütün mu'cizeleri ve bütün delâil-i nübüvveti ve hakkaniyetinin bütün burhanları, *birden* hakikat-i haşriyenin tahakkukuna şehâdet ederek isbat ederler. Çünkü bu zâtın bütün hayatında bütün dâvâları, vahdâniyetten sonra haşirde temerküz ediyor.

♦ Hem umum peygamberleri tasdik eden ve ettiren bütün mu'cizeleri ve hüccetleri, aynı hakikate şehâdet eder.

Hem [1] وَبِرُسُلِهِ kelimesinden gelen şehâdeti bedâhet derecesine çıkaran, [2] وَكُتُبِهِ şehâdeti de aynı hakikate şehâdet eder.[3] Şöyle ki:

Başta Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın hakkaniyetini isbat eden bütün mu'cizeleri, hüccetleri ve hakikatleri, *birden* hakikat-i haşriyenin tahakkukuna ve vukuuna şehâdet edip isbat ederler. Çünkü Kur'ân'ın hemen üçten birisi haşirdir ve ekser kısa sûrelerinin başlarında gayet kuvvetli âyât-ı haşriyedir. Sarîhan ve işareten binler âyâtıyla aynı hakikati haber verir, isbat eder, gösterir. Mesela:

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ [4] ۞ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ [5]

---

[1] "Allah'ın peygamberlerine iman ederim."

[2] "Allah'ın kitaplarına iman ederim."

[3] Bkz.: Buhârî, *İman* 50; *Tefsîru sûre (31)* 2; Müslim, *İman* 8, 9; Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu kitabi'l-Fıkhi'l-ekber,* s.27-29.

[4] "Güneş dürülüp ışığı söndüğü zaman..." (Tekvîr Sûresi, 81/1).

[5] "Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Gerçekten kıyamet saatinin depremi müthiş bir olaydır." (Hac Sûresi, 22/1).

Âyât-ı haşriye: Haşirden bahseden âyetler.
Bedâhet: Gün gibi açık olma. Âşikâr olma.
Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri, peygamberliğin belgeleri.
Erkân-ı imaniye: İmanın rükünleri, iman esasları.
İşareten: İma ve işaret olarak.
Risalet: Peygamberlik.
Sarîhan: Açık bir şekilde.
Temerküz etmek: Toplanmak, yoğunlaşmak.
Vahdâniyet: Cenab-ı Hakk'ın birliği.

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا [1] ۞ إِذَا السَّمَآءُ انْفَطَرَتْ [2] ۞ إِذَا السَّمَآءُ انْشَقَّتْ [3]

عَمَّ يَتَسَآءَلُونَ [4] ۞ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ [5]

gibi, otuz-kırk sûrelerin başlarında bütün kat'iyetle hakikat-i haşriyeyi kâinatın en ehemmiyetli ve vâcib bir hakikati olduğunu göstermekle beraber, sâir âyetlerinde dahi o hakikatin çeşit çeşit delillerini beyan edip ikna eder.

Acaba bir tek âyetin bir tek işareti, gözümüz önünde ulûm-u İslâmiyede müteaddit ilmî ve kevnî hakikatleri meyve veren bir kitabın binler böyle şehâdetleri ve dâvâları ile güneş gibi zuhur eden iman-ı haşrî, hakikatsiz olması güneşin inkârı belki kâinatın ademi gibi hiçbir cihet-i imkânı var mı? Ve yüz derece muhal ve bâtıl olmaz mı?..

Acaba bir sultanın bir tek işareti yalan olmamak için bazen bir ordu hareket edip çarpıştığı hâlde, o pek ciddî ve izzetli sultanın binler sözleri ve vaadleri ve tehditlerini yalan çıkarmak hiçbir cihette kabil midir? Ve hakikatsiz olmak mümkün müdür?..

Acaba on üç asırda fâsılasız olarak hadsiz ruhlara, akıllara, kalblere, nefislere hak ve hakikat dairesinde hükmeden, terbiye eden, idare eden bu manevî Sultan-ı Zîşan'ın bir tek işareti böyle bir hakikati isbat etmeye kâfi iken, binler tasrihat ile bu hakikat-i haşriyeyi gösterip isbat ettikten sonra, o hakikati tanımayan bir echel ahmak için cehennem âzabı lâzım gelmez mi? Ve ayn-ı adalet olmaz mı?..

♦ Hem birer zamana ve birer devre hükmeden bütün semâvî suhuflar ve mukaddes kitaplar dahi, bütün istikbale ve umum zamanlara hükümran

---

[1] "Yer o müthiş depremiyle sarsıldığı zaman..." (Zilzâl Sûresi, 99/1).

[2] "Gök patır patır patlayıp yarıldığı zaman..." (İnfitâr Sûresi, 82/1).

[3] "Gök çatır çatır çatlayıp yarıldığı zaman..." (İnşikak Sûresi, 84/1).

[4] "Onlar birbirine neyi sorup duruyorlar?" (Nebe Sûresi, 78/1).

[5] "Gâşiyenin, dehşeti her tarafı saracak olan o felâketin mâhiyeti hakkında elbet sen de bilgi sahibi oldun." (Gâşiye Sûresi, 88/1).

Adem: Yokluk.
Ayn-ı adalet: Adaletin ta kendisi.
Cihet-i imkân: Olabilirlik yönü, olma imkânı.
Echel: Pek cahil.
Kevnî: Varlıkla, kâinatla ilgili.
Müteaddit: Birçok, çeşit çeşit.
Semâvî suhuflar: Bazı peygamberere Cenab-ı Hak tarafından indirilen sayfalar.
Sultan-ı Zîşan: Şanlı sultan.
Tasrihat: Açıklamalar, açıklayıcı ifadeler.
Ulûm-u İslâmiye: İslâmî ilimler.

olan Kur'ân'ın tafsilatla, izahatla, tekrar ile beyan ve isbat ettiği hakikat-i haşriyeyi, asırlarına ve zamanlarına göre o hakikati kat'î kabul ile beraber, tafsilatsız ve perdeli ve muhtasar bir surette beyan, fakat kuvvetli bir tarzda iddia ve isbatları, Kur'ân'ın dâvâsını binler imza ile tasdik ederler.

Bu bahsin münâsebetiyle Risale-i Münâcât'ın âhirinde [1] اَلْإِيمَانُ بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ rüknüne, sâir rükünlerin, hususan "rusül" ve "kütüb"ün şehâdeti, münâcât suretinde zikredilen pek kuvvetli ve hülâsalı ve bütün evhâmları izale eden bir hüccet-i haşriye aynen buraya giriyor. Şöyle ki; Münâcât'ta demiş:

Ey Rabb-i Rahîm'im!

Resûl-i Ekrem'inin tâlimiyle ve Kur'ân-ı Hakîm'in dersiyle anladım ki: Başta Kur'ân ve Resûl-i Ekrem'in olarak bütün mukaddes kitaplar ve peygamberler, bu dünyada ve her tarafta numûneleri görülen celâlli ve cemâlli isimlerinin tecellileri daha parlak bir surette ebedü'l-âbâdda devam edeceğine.. ve bu fâni âlemde rahîmâne cilveleri, numûneleri müşâhede edilen ihsanâtının daha şâşaalı bir tarzda dâr-ı saadette istimrarına ve bekâsına.. ve bu kısa hayat-ı dünyeviyede onları zevk ile gören ve muhabbet ile refakat eden müştakların, ebedde dahi refakatlerine ve beraber bulunmalarına icmâ ve ittifak ile şehâdet ve delalet ve işaret ederler.

Hem yüzer mu'cizât-ı bâhirelerine ve âyât-ı kâtıalarına istinaden, başta Resûl-i Ekrem ve Kur'ân-ı Hakîm'in olarak bütün nuranî ruhların sahipleri olan peygamberler ve bütün münevver kalblerin kutubları olan veliler ve bütün keskin ve nurlu akılların mâdenleri olan sıddîkînler, bütün suhuf-u semâviyede ve kütüb-ü mukaddesede senin çok tekrar ile ettiğin binler vaadlerine ve tehditlerine istinaden, hem senin kudret ve rahmet ve inâyet ve

---

[1] "Âhiret gününe iman"

Âyât-ı kâtıa: Kat'i âyetler, doğruluğuna delil olan işaretler.
Celâlli isimler: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini, yüceliğini ve bütün eşyadaki umumî tecellilerini ifade eden isimleri.
Cemâlli isimler: Cenâb-ı Hakk'ın güzelliğini, merhametini ve her bir varlığa hususî tecellilerini ifade eden isimleri.
Ebedü'l-âbâd: Tükenmez ebedî hayat.
İcmâ: Bir mesele üzerinde ittifak etmek.
İnâyet: Cenab-ı Hakk'ın her şeyi en mükemmel bir sistem, intizam ve denge içinde yaratması ve bu nizamı devam ettirmesi.
İstimrar: Devam.
Kütüb: Peygamberlere inen kitaplar.
Kütüb-ü mukaddese: Kutsal kitaplar.
Mu'cizât-ı bâhire: Parlak, apaçık mu'cizeler.
Muhtasar: Kısa, özet.
Rabb-i Rahîm: Engin şefkat ve merhametiyle kullarını gözeten Hz. Allah.
Rusül: Peygamberler.
Sıddîkîn: Sıddıklar. Sözü özündeki temizliği ortaya koyan, ameli imanını doğrulayan, seçkin veliler.

hikmet ve celâl ve cemâl gibi âhireti iktiza eden kudsî sıfatlarına ve şe'nlerine.. ve senin izzet-i celâline ve saltanat-ı rubûbiyetine itimaden, hem âhiretin izlerini ve tereşşuhatını bildiren hadsiz keşfiyatlarına ve müşâhedelerine ve ilmelyakîn ve aynelyakîn derecesinde bulunan itikadlarına ve imanlarına binâen saadet-i ebediyeyi insanlara müjdeliyorlar. Ehl-i dalâlet için cehennem ve ehl-i hidayet için cennet bulunduğunu haber verip ilân ediyorlar, kuvvetli iman edip şehâdet ediyorlar.

Ey Kadîr u Hakîm! Ey Rahmân u Rahîm! Ey Sâdıku'l-va'di'l-Kerim! Ey izzet ve azamet ve celâl sahibi Kahhâr-ı Zülcelâl!

Bu kadar sadık dostlarını ve bu kadar vaadlerini ve bu kadar sıfât ve şuûnâtını yalancı çıkarmak, tekzib etmek.. ve saltanat-ı rubûbiyetinin kat'î mukteziyatını tekzib edip yapmamak.. ve senin sevdiğin ve onlar dahi seni tasdik ve itaat etmekle kendilerini sana sevdiren hadsiz makbul ibadının âhirete bakan hadsiz dualarını ve dâvâlarını reddetmek, dinlememek.. ve küfür ve isyan ile ve seni vaadinde tekzib etmekle, senin azamet-i kibriyâna dokunan ve izzet-i celâline dokunduran ve ulûhiyetinin haysiyetine ilişen ve şefkat-i rubûbiyetini müteessir eden ehl-i dalâleti ve ehl-i küfrü haşrin inkârında, onları tasdik etmekten yüz binler derece mukaddessin ve hadsiz derece münezzeh ve âlîsin. Böyle nihâyetsiz bir zulümden ve nihâyetsiz bir çirkinlikten, senin o nihâyetsiz adaletini ve nihâyetsiz cemâlini ve hadsiz rahmetini, hadsiz derece takdis ediyoruz. Ve bütün kuvvetimizle iman ederiz ki: O yüz binler sadık elçilerin[1] *ve o hadsiz doğru dellâl-ı saltanatın olan enbiya,*

---

[1] Yüzbinlerce peygamber geldiğine dair bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/265; İbni Hibbân, *Sahîh* 2/77; Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr* 8/217.

Azamet-i kibriyâ: Cenâb-ı Hakk'ın eşsiz ululuğu, yüceliği.
Dellâl-ı saltanat: Saltanatın ilancısı, tellâlı.
Ehl-i dalâlet / ehl-i küfür: Doğru yoldan ayrılanlar, kâfirler.
Ehl-i hidâyet: Doğru yolda olanlar, müminler.
Hakikat-i ekber-i haşriye: Büyük haşir gerçeği.
Hikmet: Cenab-ı Hakk'ın her şeyi bir çok fayda ve gâyeler gözeterek yerli yerince yapması.
İbâd: Kullar.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.
İzzet-i celâl: Cenâb-ı Hakk'ın "celâl" sıfatının izzeti, gereği.
Kadîr u Hakîm: Her şeye gücü yeten, her şeyi yerli yerince yapan Hz. Allah.
Kahhâr-ı Zülcelâl: Zâlimlere hak ettikleri cezayı her zaman veren Yüce Allah.
Mukteziyât: Gerekler, gerektirdiği şeyler.
Münezzeh: Uzak, beri, bulaşmamış.
Rahmân u Rahîm: Zâtında mutlak rahmet sahibi olup, varlığa da bu engin merhametiyle şefkat eden Hz. Allah.
Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk, ahiret saadeti.
Sâdıku'l-va'di'l-Kerîm: Verdiği söze sâdık ve pek cömert, pek âlicenap olan.
Şe'n/şuûnât: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât'ına lâyık şefkat, muhabbet, ferah, sürûr, gazap gibi mukaddes, münezzeh mana / manalar.
Şefkat-i rubûbiyet: Varlıkların sahibinin onlara karşı engin şefkati.
Tereşşuhât: Bir membaa işaret eden, bir kaynağı gösteren sızıntılar.
Ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın kâinattaki mutlak hâkimiyeti, her varlığı kendine itaat ettirmesi.

asfiya, evliyaların; hakkalyakîn, aynelyakîn, ilmelyakîn suretinde senin uhrevî rahmet hazinelerine, âlem-i bekâdaki ihsanâtının definelerine ve dâr-ı saadette tamamıyla zuhur eden güzel isimlerinin harika güzel cilvelerine şehâdetleri hak ve hakikattir.. ve işaretleri doğru ve mutabıktır.. ve beşaretleri sâdık ve vâkidir. Ve onlar bütün hakikatlerin mercii ve güneşi ve hâmisi olan "Hak" isminin en büyük bir şuâı, bu hakikat-i ekber-i haşriye olduğunu iman ederek senin emrin ile senin ibadına hak dairesinde ders veriyorlar ve ayn-ı hakikat olarak tâlim ediyorlar.

Ya Rab! *Bunların ders ve tâlimlerinin hakkı ve hürmeti için, bize ve Risale-i Nur talebelerine iman-ı ekmel ve hüsn-ü hâtime ver ve bizleri onların şefaatlerine mazhar eyle.. âmîn!..*

....

♦ Hem nasıl ki Kur'ân'ın belki bütün semâvî kitapların hakkaniyetini isbat eden umum deliller ve hüccetler ve Habibullah'ın belki bütün enbiyanın nübüvvetlerini isbat eden umum mu'cizeler ve burhanlar, –dolayısıyla– en büyük müddeâları olan âhiretin tahakkukuna delalet ederler. Aynen öyle de Vâcibu'l-vücûd'un vücûduna ve vahdetine şehâdet eden ekser deliller ve hüccetler, –dolayısıyla– rubûbiyetin ve ulûhiyetin en büyük medarı ve mazharı olan dâr-ı saadetin ve âlem-i bekânın vücûduna, açılmasına şehâdet ederler. Çünkü gelecek makamatta beyan ve isbat edileceği gibi Zât-ı Vâcibu'l-vücûd'un hem mevcudiyeti, hem umum sıfatları, hem ekser isimleri, hem rubûbiyet, ulûhiyet, rahmet, inâyet, hikmet, adalet gibi vasıfları, şe'nleri lüzum derecesinde âhireti iktiza ve vücûb derecesinde bâki bir âlemi istilzam ve zaruret derecesinde mükâfat ve mücâzât için haşri ve neşri isterler.

Âlem-i bekâ: Ebedî âlem, ahiret yurdu.
Asfiya: İlim ve takvalarıyla peygamberlerin gerçek vârisi olan seçkin veliler.
Aynelyakîn: Gözle görüp, şahit olarak elde edilen bilgi.
Beşaret: Müjde, muştu.
Dâr-ı saadet: Mutluluk yurdu, cennet.
Enbiya: Peygamberler.
Habibullah: "Allah'ın en çok sevdiği kul" anlamında Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait bir sıfat.
Hakkalyakîn: Bizzat yaşayarak elde edilen bilgi.
Hâmi: Himâye eden, barındıran.
Hüsn-ü hâtime: Güzel son. Hayata güzel bir şekilde veda etmek.
İman-ı ekmel: En mükemmel, kusursuz iman.
İstilzam etmek: Gerektirme, icap etme.
Mazhar: Bir şeyin göründüğü, tezahür ettiği yer.
Mutabık: Uygun.
Müddeâ: Dâvâ.
Nübüvvet: Peygamberlik.
Rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesi.
Şuâ: Işın, ışık parçası.
Ulûhiyet: Cenab-ı Hakk'ın, ibadet ve itaat edilmeye sadece kendisinin müstahak olması.
Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Vâki: Mevcut, realite.

• *Evet, madem* ezelî ve ebedî bir Allah var. Elbette saltanat-ı ulûhiyetinin sermedî bir medarı olan âhiret vardır. Ve madem bu kâinatta ve zîhayatta gayet haşmetli ve hikmetli ve şefkatli bir rubûbiyet-i mutlaka var ve görünüyor. Elbette o rubûbiyetin haşmetini sukuttan ve hikmetini abesiyetten ve şefkatini gadirden kurtaran, ebedî bir dâr-ı saadet bulunacak ve girilecek.

• *Hem madem* göz ile görünen bu hadsiz in'âmlar, ihsanlar, lütuflar, keremler, inâyetler, rahmetler; perde-i gayb arkasında bir Zât-ı Rahmân u Rahîm'in bulunduğunu sönmemiş akıllara, ölmemiş kalblere gösterir. Elbette in'âmı istihzadan ve ihsanı aldatmaktan ve inâyeti adavetten ve rahmeti azaptan ve lütuf ve keremi ihénetten halâs eden ve ihsanı ihsan eden ve nimeti nimet eden, bir âlem-i bâkîde bir hayat-ı bâkiye var ve olacaktır.

• *Hem madem* bahar faslında zeminin dar sahifesinde hatasız yüz bin kitabı birbiri içinde yazan bir kalem-i kudret gözümüz önünde yorulmadan işliyor. Ve o kalem sahibi yüz bin defa ahd ve vadetmiş ki: "Bu dar yerde ve karışık ve birbiri içinde yazılan bahar kitabından daha kolay olarak geniş bir yerde güzel ve lâyemut bir kitabı yazacağım ve size okutturacağım" diye, bütün fermanlarda o kitaptan bahsediyor. Elbette ve herhalde o kitabın aslı yazılmış ve haşir ve neşir ile haşiyeleri de yazılacak ve umumun defter-i a'mâlleri onda kaydedilecek.

• *Hem madem* bu arz, kesret-i mahlukat cihetiyle ve mütemâdiyen değişen yüz binler çeşit çeşit envâ-ı zevilhayat ve zevilervahın meskeni, menşei, fabrikası, meşheri, mahşeri olması haysiyetiyle bu kâinatın kalbi, merkezi, hülâsası, neticesi, sebeb-i hilkati olarak gayet büyük öyle bir ehemmiyeti var ki küçüklüğüyle beraber koca semâvâta karşı denk tutulmuş. Semâvî fermanlarda dâima رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ[1] deniliyor. Ve madem bu mahiyetteki arzın her tarafına hükmeden.. ve ekser mahlukatına tasarruf eden..

---

[1] "Göklerin ve yerin Rabbi" (Ra'd Sûresi, 13/16; İsrâ Sûresi, 17/102; Kehf Sûresi, 18/14…

Adâvet: Düşmanlık.
Defter-i a'mâl: Günah ve sevapların yazıldığı defter.
Envâ-ı zevilhayat: Canlı türleri.
Halâs etmek: Kurtarmak.
Hâşiye: Sayfa kenarına veya altına düşülen dipnot, açıklama.
İhênet: Küçük görme, hafife alma.
İn'âm: Nimet verme, nimet.
İstihzâ: Alay etme.
Kesret-i mahlukat: Mahlukatın çokluğu.
Lâyemut: Ölmez, silinip gitmez.
Medar: Dayanak noktası, sebep, vesile.
Menşe: Yetişme, gelişme yeri.
Mütemâdiyen: Devamlı olarak.
Perde-i gayb: Gayb perdesi, gözle görünmeyen şeylerle aramızdaki engel.
Sebeb-i hilkat: Yaratılma sebebi.
Semâvî ferman: Allah tarafından gönderilen ilâhî buyruk. Kutsal kitaplar.
Sukût: Düşmek, değer kaybetmek
Zemin: Yeryüzü.
Zevilervah: Ruhu olan varlıklar.
Zîhayat: Canlı varlık(lar).

ve ekser zîhayat mevcudâtını teshir edip kendi etrafına toplattıran.. ve ekser masnûâtını kendi hevesatının hendesesiyle ve ihtiyacatının düsturlarıyla öyle güzelce tanzim ve teşhir ve tezyin ve çok antika nevilerini liste gibi birer yerlerde öyle toplayıp süslettirir ki; değil yalnız ins ve cin nazarlarını, belki semâvât ehlinin ve kâinatın nazar-ı dikkatlerini ve takdirlerini ve kâinat sahibinin nazar-ı istihsanını celbetmekle gayet büyük bir ehemmiyet ve kıymet alan ve bu haysiyetle bu kâinatın hikmet-i hilkati ve büyük neticesi ve kıymetli meyvesi ve arzın halifesi olduğunu fenleriyle, sanatlarıyla gösteren.. ve dünya cihetinde Sani-i âlem'in mu'cizeli sanatlarını gayet güzelce teşhir ve tanzim ettiği için, isyan ve küfrüyle beraber dünyada bırakılan ve azabı tehir edilen [1] ve bu hizmeti için imhal edilip muvaffakıyet gören nev-i beniâdem var.

• *Ve madem* bu mahiyetteki nev-i beniâdem, mîzaç ve hilkat itibarıyla gayet zayıf ve âciz ve gayet acz ve fakrıyla beraber hadsiz ihtiyacatı ve teellümâtı olduğu hâlde, bütün bütün kuvvetinin ve ihtiyârının fevkinde olarak koca küre-i arzı, o nev-i insana lüzumu bulunan her nevi madenlere mahzen ve her nevi taamlara ambar ve nev-i insanın hoşuna gidecek her çeşit mallara bir dükkân suretine getiren, gayet kuvvetli ve hikmetli ve şefkatli bir mutasarrıf var ki böyle nev-i insana bakıyor, besliyor, istediğini veriyor.

• *Ve madem* bu hakikatteki bir Rab; hem insanı sever, hem kendini insana sevdirir.. hem bâkîdir, hem bâki âlemleri var.. hem adaletle her işi görür ve hikmetle her şeyi yapıyor. Hem bu kısa hayat-ı dünyeviyede ve bu kısacık ömr-ü beşerde ve bu muvakkat ve fâni zeminde o Hâkim-i Ezelî'nin haşmet-i saltanatı ve sermediyet-i hâkimiyeti yerleşemiyor. Ve nev-i insanda vuku bulan ve kâinatın intizamına ve adalet ve muvâzenelerine ve hüsn-ü cemâline münâfi ve muhalif çok büyük zulümleri ve isyanları ve velinimetine

---

[1] Bkz.: İbrahim Sûresi, 14/42; Nahl Sûresi, 16/61; Fâtır Sûresi, 35/45.

Arzın halifesi: Cenab-ı Hakk'ın emirlerini yeryüzünde uygulayan ve O'nun adına icraatta bulunan.
Celbetmek: Kendine çekmek.
Fevk: Üst.
Haşmet-i saltanat: Cenâb-ı Hakk'ın hâkimiyet ve idaresinin ihtişamı, göz kamaştırıcılığı.
Hendese: Geometri, plan-program, mühendislik.
Hikmet-i hilkat: Yaratılış hikmeti.
Hüsn-ü cemâl: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa ayrı ayrı, hususî lütuflarla tecellî etmesinin hârikulâde güzelliği.
İhtiyâr: İrade, seçim, tercih.
İmhâl etmek: Mühlet vermek, süre tanımak.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Mutasarrıf: İşleri yürüten, yöneten.
Münâfi: Aykırı, zıt.
Nazar-ı dikkat: Dikkatli bakış.
Nazar-ı istihsan: Takdir ederek, beğenerek bakma.
Nev-i beniâdem: İnsanlık.
Sâni-i âlem: Âlemi yapan, yaratan.
Semâvât: Gökler.
Sermediyet-i hâkimiyet: Hakimiyetin devamlılığı, ebedîliği.
Taam: Yemek, yiyecek.
Teellümat: Tasalar, kederler, acılar.
Teshir etmek: Emri altına almak, kendine boyun eğdirmek.
Tezyin: Süsleme, donatma.

ve onu şefkatle besleyene karşı ihénetleri, inkârları, küfürleri bu dünyada cezasız kalıp, gaddar zalim, rahat ile hayatını ve bîçâre mazlum meşakkatler içinde ömürlerini geçirirler. Ve umum kâinatta eserleri görünen şu adalet-i mutlakanın mahiyeti ise dirilmemek suretiyle o gaddar zalimlerin ve me'yus mazlumların vefat içindeki müsavatlarına bütün bütün zıttır, kaldırmaz, müsaade etmez![1]

• *Ve madem* nasıl ki kâinatın sahibi, kâinattan zemini ve zeminden nev-i insanı intihab edip gayet büyük bir makam, bir ehemmiyet vermiş. Öyle de nev-i insandan dahi makâsıd-ı rubûbiyetine tevâfuk eden ve kendilerini iman ve teslim ile ona sevdiren hakikî insanlar olan enbiya ve evliya ve asfiyayı intihab edip[2] kendine dost ve muhatab ederek, onları mu'cizeler ve tevfikler ile ikram.. ve düşmanlarını semâvî tokatlar ile tâzib ediyor. Ve bu kıymetli ve sevimli dostlarından dahi, onların imamı ve mefhari olan Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'ı intihab ederek, ehemmiyetli küre-i arzın yarısını ve ehemmiyetli nev-i insanın beşten birisini uzun asırlarda O'nun nuruyla tenvir ediyor. Âdeta bu kâinat O'nun için yaratılmış gibi; bütün gayeleri O'nun ile ve O'nun dini ile ve Kur'ân'ı ile tezahür ediyor. Ve o pek çok kıymettar ve milyonlar sene yaşayacak kadar hadsiz hizmetlerinin ücretlerini hadsiz bir zamanda almaya müstahak ve lâyık iken, gayet meşakkatler ve mücâhedeler içinde altmış üç sene gibi kısacık bir ömür verilmiş. Acaba hiçbir cihetle hiçbir imkânı, hiçbir ihtimali, hiçbir kabiliyeti var mı ki; o Zât, bütün emsali ve dostlarıyla beraber dirilmesin.. ve şimdi de ruhen diri ve hayy olmasın..[3] idam-ı ebedî ile mahvolsunlar? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ ve kellâ!.. *Evet bütün kâinat ve hakikat-i âlem, O'nun dirilmesini dâvâ eder ve hayatını Sahib-i kâinat'tan taleb ediyor…*

---

[1] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/48; Nisâ Sûresi, 4/40; Zümer Sûresi, 39/7.

[2] Bkz.: En'âm Sûresi, 6/86-87, 124; A'râf Sûresi, 7/144; Nahl Sûresi, 16/121...

[3] Peygamber Efendimiz (s.a.s.), kendisi için getirilen salât ü selâmların, Cenab-ı Hak tarafından kendi ruhuna ulaştırıldığını belirtmektedir. (Bkz.: Ebû Dâvûd, *Menâsikü'l-hac* 96; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/527; Taberânî, *Mu'cemü'l-evsat* 3/262.

Hayy: Canlı, hayat sahibi.
İdam-ı ebedî: Ebedî olarak yok etme.
İntihap etmek: Seçmek.
Makâsıd-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın varlığı idare ve gözetmesindeki maksatlar, gâyeler.
Me'yus: Ümitsiz.
Mefhar: İftihar vesilesi. Kendisiyle iftihar edilen.
Mücâhede: Gayret etme. Bütün olumsuzluklara karşı koyup var gücüyle çalışma.
Sahib-i kâinat: Kâinatın sahibi.
Tâzib etmek: Cezalandırmak, azap etmek.
Tenvir etmek: Aydınlatmak.
Tevâfuk etmek: Uyma, uygun gelmek.
Vefat içindeki müsâvât: Eşit bir şekilde ölme. Ölürken farklı olmama.

• *Ve madem* Yedinci Şuâ olan Âyetü'l-Kübrâ'da her biri bir dağ kuvvetinde otuz üç adet icmâ-yı azîm isbat etmişler ki: Bu kâinat bir elden çıkmış ve bir tek zâtın mülküdür.. ve kemâlât-ı ilâhiyenin medarı olan vahdetini ve ehadiyetini bedâhetle göstermişler.. ve vahdet ve ehadiyet ile bütün kâinat, o Zât-ı Vâhid'in emirber neferleri ve musahhar memurları hükmüne geçiyor.. ve âhiretin gelmesiyle kemâlâtı, sukuttan ve adalet-i mutlakası, müstehziyâne gadr-ı mutlaktan ve hikmet-i âmmesi, sefâhetkârâne abesiyetten ve rahmet-i vasiası lâhiyâne tâzibden ve izzet-i kudreti zelilâne aczden kurtulurlar, takaddüs ederler.

Elbette ve elbette ve herhalde iman-ı billâhın yüzer nüktesinden bu *sekiz madem*lerdeki hakikatlerin muktezasıyla kıyamet kopacak.. haşir ve neşir olacak.. dâr-ı mücâzât ve mükâfat açılacak... Tâ ki arzın mezkûr ehemmiyeti ve merkeziyeti ve insanın ehemmiyeti ve kıymeti tahakkuk edebilsin.. ve arz ve insanın Hâlık'ı ve Rabb'i olan Mutasarrıf-ı Hakîm'in mezkûr adaleti, hikmeti, rahmeti, saltanatı takarrur edebilsin.. ve o Bâki Rabb'in mezkûr hakikî dostları ve müştakları idam-ı ebedîden kurtulsun.. ve o dostların en büyüğü ve en kıymettarı, bütün kâinatı memnun ve minnettar eden kudsî hizmetlerinin mükâfatını görsün.. ve Sultan-ı Sermedî'nin kemâlâtı, naks ve kusurdan ve kudreti, aczden ve hikmeti, sefâhetten ve adaleti, zulümden tenezzüh ve takaddüs ve teberri etsin.

Elhâsıl, madem Allah var, elbette âhiret vardır...

Hem nasıl ki mezkûr üç erkân-ı imaniye onları isbat eden bütün delilleriyle haşre şehâdet ve delalet ederler.

Abesiyet: Saçmalık, gâyesizlik.
Bedâhet: Açık - seçiklik, netlik.
Dâr-ı mücâzât ve mükâfat: Yapılan kötü işlere ceza, iyi işlere de mükâfat verilecek diyar.
Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa özel, ayrı şekilde tecelli eden birliği.
Erkân-ı imaniye: İman esasları.
Gadr-i mutlak: Katışıksız, tam bir zulüm, haksızlık.
Hikmet-i âmme: Herkesi ilgilendiren fayda, maslahat.
İcmâ-yı azîm: Pek büyük bir ittifak, fikir birliği.
İman-ı billâh: Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak.
İzzet-i kudret: Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin izzeti, gereği.
Kemâlât-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın kusursuz, eksiksiz, mükemmel icraat ve sıfatları.
Lâhiyâne tâzib: Zevk duyarak, eğlenerek işkence etme, azap çektirme.
Mutasarrıf-ı Hakîm: Her işi yerli yerince yürüten, yöneten.
Müstehziyâne: Alay edercesine.
Naks: Eksiklik, kusur.
Rahmet-i vâsia: Geniş, engin rahmet.
Sefâhetkârâne: Boş ve faydasız şeylerle eğlenir tarzda.
Sukût: Düşmek, değer kaybetmek.
Sultan-ı Sermedî: Ebedî, dâimî sultan.
Takaddüs / tenezzüh / teberrî: Bütün kusurlardan, eksikliklerden, hatalardan uzak, beri olma.
Takarrur etmek: Yerini bulmak, yerleşmek, sebat bulmak.
Vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlıklara genel ve umumi şekilde tecelli eden birliği.
Zât-ı Vâhid: Kendisinden başka ilâh olmayan, tek ve bir olan Zât (Allah celle celâlüh).
Zelîlâne acz: Zillet içinde bir âcizlik.

Öyle de [1] وَبِمَلٰئِكَتِهِ وَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللّٰهِ تَعَالٰى olan iki rükn-ü imanî dahi, haşri istilzam edip kuvvetli bir surette âlem-i bekâya şehâdet ve delalet ederler, şöyle ki:

Melâikenin vücûdunu ve vazife-i ubûdiyetlerini isbat eden bütün deliller ve hadsiz müşâhedeler, mükâlemeler,[2] –dolayısıyla– âlem-i ervahın ve âlem-i gaybın ve âlem-i bekânın ve âlem-i âhiretin ve ileride cin ve ins ile şenlendirilecek olan dâr-ı saadetin ve cennet ve cehennemin vücûdlarına delalet ederler. Çünkü melekler bu âlemleri izn-i ilâhî ile görebilirler ve girerler.[3] Ve Hazreti Cebrail gibi, insanlar ile görüşen[4] umum melâike-i mukarrebîn, mezkûr âlemlerin vücûdlarını ve onlar, onlarda gezdiklerini müttefikan haber veriyorlar. Görmediğimiz Amerika kıt'asının vücûdunu, ondan gelenlerin ihbarıyla bedihî bildiğimiz gibi yüz tevâtür kuvvetinde bulunan melâike ihbaratıyla âlem-i bekânın ve dâr-ı âhiretin ve cennet ve cehennemin vücûdlarına o kat'iyette iman etmek gerektir. Ve öyle de iman ederiz.

Hem Yirmi Altıncı Söz olan Risale-i Kader'de "iman-ı bilkader" rüknünü isbat eden bütün deliller, –dolayısıyla– haşre ve neşr-i suhufa ve mizan-ı ekberdeki muvâzene-i a'mâle delalet ederler. Çünkü her şeyin mukadderâtını gözümüz önünde nizam ve mizan levhalarında kaydetmek.. ve her zîhayatın

---

[1] "Melâikeye ve kadere, hayır ve şerrin Allah Tealâ'dan geldiğine iman ederim." (Bkz.: Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu kitabi'l-Fıkhi'l-ekber,* s. 27-29).

[2] Cenab-ı Hakk'ın (c.c.), Benî İsrâil'den 3 kişiye, onları imtihan etmek üzere bir melek gönderdiğine dair bkz.: Buhârî, *Enbiya* 51; Müslim, *Zühd* 10. Ayrıca sahabeden Irbâd İbni Sâriye'nin*1, İmrân İbni Husayn'ın*2 ve Hz. Selman'ın *3 melek gördükleri rivayet edilmektedir.

* 1 Bkz.: Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr* 18/245.
* 2 Bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 3/536; Bezzâr, *Müsned* 9/19; Tahâvî, *Şerhu meâni'lâsâr* 4/324.
* 3 Bkz.: Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 1/204; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve* 1/551.

[3] Cenab-ı Hakk'ın (c.c.), cennet ve cehennemi yaratıp, onları görmek üzere Hz. Cebrâil'i (a.s.) gönderdiğine dair bkz.: Tirmizî, *Cennet* 21; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 22; Nesâî, *Eymân* 3.

[4] Hz. Cebrail'in (a.s.) Dıhye isimli sahabî suretinde insanlara göründüğüne dair bkz.: Buhârî, *İman* 37, *Menâkıb* 25; Müslim, *İman* 1, 10, *Fezâilü's-sahâbe* 100.

Âlem-i beka: Ebedî âlem, ahiret âlemi.
Âlem-i ervah: Ruhlar âlemi.
Âlem-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların ve hâdiselerin âlemi.
Bedîhî: Çok açık bir şekilde.
İman-ı bilkader: Kadere inanmak.
Melâike: Melekler.
Melâike-i mukarrebîn: Büyük melekler.
Mizan-ı ekber: Sevap ve günahların muhasebesinin yapılacağı en büyük mizan.
Muvâzene-i a'mâl: İşlenen iyi-kötü fiillerin ölçülüp tartılması.
Mükâleme: Konuşma.
Neşr-i suhuf: Büyük hesap günü amel defterlerinin açılması.
Tevâtür: Yalanda ittifâk etmeleri mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.
Vazife-i ubûdiyet: Kulluk vazifesi.
Vücûd: Mevcudiyet, varlık.

sergüzeşte-i hayatiyelerini kuvve-i hâfızalarında ve çekirdeklerinde vesâir elvâh-ı misâliyede yazmak.. ve her zîruhun hususan insanların defter-i a'mâllerini elvâh-ı mahfûzada tespit etmek ve geçirmek, elbette öyle muhit bir kader ve hakîmâne bir takdir ve müdakkikâne bir kayıt ve hafîzâne bir kitabet, ancak mahkeme-i kübrâda umumî bir muhakeme neticesinde dâimî bir mükâfat ve mücâzât için olabilir. Yoksa o ihatalı ve inceden ince olan kayıt ve muhafaza; bütün bütün manasız, faydasız kalır. Hikmete ve hakikate münâfi olur. Hem haşir gelmezse kader kalemiyle yazılan bu kitab-ı kâinatın bütün muhakkak manaları bozulur ki, hiçbir cihet-i imkânı olamaz. Ve o ihtimal, bu kâinatın vücûdunu inkâr gibi bir muhal, belki bir hezeyan olur.

Elhâsıl: *İmanın beş rüknü, bütün delilleriyle haşir ve neşrin vukuuna ve vücûduna ve dâr-ı âhiretin vücûduna ve açılmasına delalet edip isterler ve şehâdet edip taleb ederler.*

İşte hakikat-i haşriyenin azametine tam muvafık böyle azametli ve sarsılmaz direkleri ve burhanları bulunduğu içindir ki; Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın hemen hemen üçten birisi haşir ve âhireti teşkil ediyor.. ve onu bütün hakâikına temel taşı ve üssü'l-esas yapıyor.. ve her şeyi onun üstüne bina ediyor.

(Mukaddime nihâyet buldu)

* * *

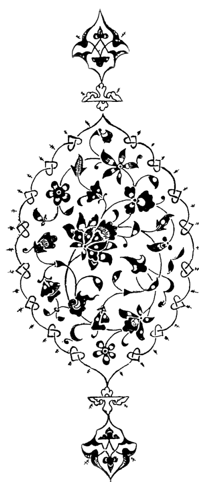
Baştaki âyetin mu'cizâne işaret ettikleri dokuz tabaka berâhin-i haşriyeye dair dokuz makamdan, Birinci Makam:

Berâhin-i haşriye: Haşrin delilleri.
Cihet-i imkân: Olabilirlik yönü, olma imkânı.
Elvâh-ı mahfûza: Olmuş ve olacak her şeyin kaydedildiği levhalar.
Elvâh-ı misâliye: Varlık ve hâdiselerin suretlerinin kaydedildiği misal âlemine ait levhalar.
Hafîzâne: Kaydedip saklar bir tarzda.
Hakâik: Hakikatler.
Hakîmâne: Hikmetlice, yerli yerince.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
Kuvve-i hâfıza: Hafıza. Akılda tutma melekesi.
Mu'cizâne: Mu'cizeli bir şekilde.
Muhâkeme: Hesaba çekilme, yargılanma.
Muhakkak: Kesinleşmiş, gerçekte var olan, kesin.
Müdakkikâne: Dikkatli bir şekilde, titizlikle.
Münâfi: Aykırı, zıt.
Sergüzeşt-i hayatiye: Hayat serüveni, kişinin başından geçenler.
Üssü'l-esas: En temel esas.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ۞ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا
وَحِينَ تُظْهِرُونَ ۞ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ۞ [1]

olan fıkradaki ferman-ı haşre dâir buradaki gösterdiği burhan-ı bâhiri ve hüccet-i kâtıası beyan ve izah edilecek inşâallahu'r-Rahmân.(Hâşiye-1)



[1] "Haydi siz akşama girerken, sabaha çıkarken Allah'ı takdis ve tenzih edin, namaz kılın! ۞ Göklerde ve yerde hamd, güzel övgü O'na mahsustur. İkindi vaktinde de, öğleye girerken de O'nu takdis ve tenzih edin, namaz kılın! ۞ O, ölüden diriyi çıkarır, diriden ölüyü çıkarır ve ölmüş toprağa hayat verir. İşte siz de öldükten sonra böylece diriltileceksiniz." (Rûm Sûresi, 30/17-19).

(Hâşiye-1) O makam daha yazılmamış.

Burhan-ı bâhir: Açık, parlak delil.
Ferman-ı haşir: Haşri bildiren ilâhî ferman.
Hüccet-i kâtıa: Kesin delil.
İnşâallahu'r-Rahmân: "Eğer Rahmeti Sonsuz, dilerse…"

Onuncu Hüccet-i İmaniye

Yirminci Mektup

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ[1]

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ[2]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لاَ يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ

Sabah ve akşam namazından sonra tekrarı, pek çok fazileti bulunan[3] *ve bir rivâyet-i sahihada ism-i âzam mertebesini taşıyan*[4] *şu cümle-i tevhidiyenin on bir kelimesi var. Her bir kelimesinde hem birer müjde ve beşaret.. hem birer mertebe-i tevhid-i rubûbiyet... hem bir ism-i âzam noktasında bir kibriyâ-yı vahdet.. ve bir kemâl-i vahdâniyet vardır…*

---

1 "O yüce Zât'ın adıyla."

2 "Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin." (İsrâ Sûresi, 17/44).

3 Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/227, 298; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/27, 7/171; Bezzâr, *Müsned* 3/260.

4 Bkz.: Tirmizî, *Deavât* 63; Ebû Dâvûd, *Vitr* 23; Nesâî, *Sehv* 58.

Beşaret: Müjde, muştu.
Cümle-i tevhidiye: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini ifade eden cümle.
İsm-i âzam: Kendisi ile dua edildiğinde Allah'ın icabet ettiği en büyük ismi.
Kemâl-i vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın, kelimenin tam anlamıyla "Bir" olması.
Kibriyâ-yı vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğindeki eşsiz büyüklük, ululuk.
Mertebe-i tevhid-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesinde yegâne, tek olduğunu gösteren derece.
Rivayet-i sahiha: Sahih hadis, doğru nakil.

Bu büyük ve ulvî hakikatlerin izahını sair Sözler'e havale edip bir vaade binâen, şimdilik mücmel bir hülâsa suretinde "İki Makam", bir "Mukaddime" ile ona bir fihriste yapacağız.

Mukaddime

Kat'iyen bil ki:

✓ *Hilkatin en yüksek gayesi ve fıtratın en yüce neticesi **iman-ı billâhtır**.*

✓ *Ve insaniyetin en âlî mertebesi ve beşeriyetin en büyük makamı, iman-ı billâh içindeki **mârifetullahtır**.*

✓ *Cin ve insin en parlak saadeti ve en tatlı nimeti, o mârifetullah içindeki **muhabbetullahtır**.*

✓ *Ve ruh-u beşer için en hâlis sürûr.. ve kalb-i insan için en sâfi sevinç, o muhabbetullah içindeki **lezzet-i ruhâniyedir**...*

Evet, bütün hakikî saadet ve hâlis sürûr ve şirin nimet ve sâfi lezzet elbette mârifetullah ve muhabbetullahtadır. Onlar, onsuz olamaz. Cenâb-ı Hakk'ı tanıyan ve seven; nihâyetsiz saadete, nimete, envara, esrara ya bilkuvve veya bilfiil mazhardır. O'nu hakikî tanımayan, sevmeyen, nihâyetsiz şekâvete, âlâma ve evhama mânen ve maddeten mübtelâ olur.

Evet, şu perişan dünyada, âvâre nev-i beşer içinde, semeresiz bir hayatta, sahipsiz, hâmisiz bir surette; âciz, miskin bir insan, bütün dünyanın sultanı da olsa kaç para eder. İşte bu âvâre nev-i beşer içinde, bu perişan fâni dünyada, insan; sahibini tanımazsa, mâlikini bulmazsa, ne kadar bîçare sergerdân olduğunu herkes anlar. Eğer sahibini bulsa, mâlikini tanısa, o vakit rahmetine iltica eder, kudretine istinad eder. O vahşetgâh dünya, bir tenezzühgâha döner ve bir ticaretgâh olur.

Âlâm: Elemler.
Âlî: Yüce.
Âvâre: Başıboş, perişan.
Bilfiil: Fiiliyatta olan, gerçekleşen.
Bilkuvve: Henüz gerçekleşmemiş; potansiyel, kabiliyet halinde var olan.
Envar: Nurlar.
Fıtrat: İnsan tabiatı, yaratılışı.
Hâmi: Himâye eden, koruyan.
Hilkat: Yaratılış.
İman-ı billâh: Allah'a iman.
Lezzet-i ruhaniye: Ruha ait manevi lezzet, zevk.
Mâlik: Sahip.
Mârifetullah: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.
Muhabbetullah: Allah sevgisi.
Mücmel: Kısa, öz.
Nev-i beşer: İnsanlık.
Sergerdân: Başı dönen, şaşkın.
Sürûr: Sevinç, neşe.
Şekâvet: Bahtsızlık, mutsuzluk.
Tenezzühgâh: Gezinti yeri.
Ulvî: Yüce.
Vahşetgâh: Ürkütücü, ıssız yer.

Birinci Makam

Şu kelâm-ı tevhidînin, on bir kelimesinin her birinde birer müjde var.. ve o müjdede birer şifa ve o şifada birer lezzet-i mâneviye bulunur.

Birinci Kelime

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ 'ta şöyle bir müjde var ki; *hadsiz hâcâta mübtelâ, nihâyetsiz a'dânın hücumuna hedef olan ruh-u insanî, şu kelimede öyle bir nokta-yı istimdad bulur ki, bütün hâcâtını temin edecek bir hazine-i rahmet kapısını ona açar.. ve öyle bir nokta-yı istinad bulur ki bütün a'dâsının şerrinden emin edecek bir kudret-i mutlakanın sahibi olan kendi Mâbud'unu ve Hâlık'ını bildirir ve tanıttırır, Sahib'ini gösterir, Mâlik'i kim olduğunu irâe eder.. ve o irâe ile kalbi, vahşet-i mutlakadan ve ruhu, hüzn-ü elimden kurtarıp; ebedi bir ferahı, dâimî bir sürûru temin eder.*

İkinci Kelime

وَحْدَهُ Şu kelimede şifalı, saadetli bir müjde vardır. Şöyle ki; kâinatın ekser envâıyla alâkadar ve o alâkadarlık yüzünden perişan ve keşmekeş içinde boğulmak derecesine gelen ruh-u beşer ve kalb-i insan وَحْدَهُ kelimesinde bir melce, bir halâskâr bulur ki; onu bütün o keşmekeşten, o perişaniyetten kurtarır.

Yani, وَحْدَهُ mânen der: *"Allah birdir. Başka şeylere müracaat edip yorulma, onlara tezellül edip minnet çekme, onlara temelluk edip boyun eğme, onların arkasına düşüp zahmet çekme, onlardan korkup titreme! Çünkü Sultan-ı kâinat birdir, her şeyin anahtarı O'nun yanında, her şeyin dizgini O'nun elindedir, her şey O'nun emriyle halledilir. O'nu bulsan, her matlubunu buldun, hadsiz minnetlerden, korkulardan kurtuldun."*

A'dâ: Düşman.
Envâ: Türler, çeşitler.
Halâskâr: Kurtarıcı.
Hâlık: Hz. Yaradan, Allah.
Hüzn-ü elîm: Elem veren üzüntü, keder.
İrâe etmek: Göstermek.
Kelâm-ı tevhidî: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini ifade eden söz.
Keşmekeş: Karışıklık, düzensizlik.
Kudret-i mutlaka: Tam, sınırsız bir kudret.
Mâbud: Kendisine ibadet edilen Zât, İlâh.
Melce: Sığınak.
Nokta-yı istimdad: Yardım istenen, medet aranılan kuvvet kaynağı.
Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.
Temelluk: Dalkavukluk, yaltaklanma.
Tezellül: Kendini alçaltma, küçük duruma düşürme.
Vahşet-i mutlaka: Tam bir yalnızlık, yabancılık.

Üçüncü Kelime

لاَ شَرِيكَ لَهُ Yani, nasıl ki ulûhiyetinde ve saltanatında şeriki yoktur; Allah bir olur, müteaddit olamaz! Öyle de rubûbiyetinde ve icraatında ve îcadâtında dahi şeriki yoktur. Bazen olur ki sultan bir olur, saltanatında şeriki olmaz; fakat icraatında, onun memurları onun şeriki sayılırlar ve onun huzuruna herkesin girmesine mâni olurlar. "Bize de müracaat et!" derler.

Fakat, ezel ve ebed sultanı olan Cenâb-ı Hak, saltanatında şeriki olmadığı gibi; icraat-ı rubûbiyetinde dahi muînlere, şeriklere muhtaç değildir. Emir ve iradesi, havl ve kuvveti olmazsa hiçbir şey, hiçbir şeye müdahale edemez. Doğrudan doğruya herkes O'na müracaat edebilir. Şeriki ve muîni olmadığından, o müracaatçı adama "Yasaktır, O'nun huzuruna giremezsin!" denilmez. İşte şu kelime, ruh-u beşer için şöyle bir müjde verir ki:

İmanı elde eden ruh-u beşer; mânisiz, müdahalesiz, hâilsiz, mümânaatsız; her hâlinde, her arzusunda, her anda, her yerde o ezel ve ebed ve hazâin-i rahmet mâliki ve defâin-i saadet sahibi olan Cemîl-i Zülcelâl, Kadîr-i Zülkemâl'in huzuruna girip, hâcâtını arz edebilir. Ve rahmetini bulup, kudretine istinad ederek, kemâl-i ferah ve sürûru kazanabilir.

Dördüncü Kelime

لَهُ الْمُلْكُ Yani mülk, umumen O'nundur. Sen, hem O'nun mülküsün, hem memlûküsün, hem mülkünde çalışıyorsun. Şu kelime, şöyle şifalı bir müjde veriyor ve diyor:

Ey insan! Sen kendini, kendine mâlik sayma! Çünkü sen kendini idare edemezsin, o yük ağırdır. Kendi başına muhafaza edemezsin, belâlardan sakınıp, levâzımâtını yerine getiremezsin. Öyle ise beyhude ızdıraba düşüp azap

---

Cemîl-i Zülcelâl: Güzeller güzeli Yüce Allah.
Defâin-i saadet: Saadet defineleri.
Hâcât: İhtiyaçlar.
Hâil: Engel, mâni.
Havl: Kudret, güç.
Hazâin-i rahmet: Rahmet hazineleri.
Îcadât: Her şeyi var etme, her şeye vücut verme.
İstinad etmek: Dayanmak.
Kadîr-i Zülkemâl: Mükemmel, kusursuz, sonsuz kudret sahibi Hz. Allah.
Kemâl-i ferah: Mükemmel, tam bir huzur, büyük bir sevinç.
Levâzımât: Gerekli malzemeler.
Matlub: İstek, talep.
Memlûk: Kul, köle.
Muîn: Yardımcı.
Mümânaat: Engellemeler.
Müteaddit: Birçok.
Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.
Sürûr: Sevinç, neşe.
Şerik: Ortak.
Ulûhiyet: İlah olma, Allah'ın kâinattaki mutlak hâkimiyeti, her mahlûku kendine itaat ettirmesi.

çekme, mülk başkasınındır. O Mâlik, hem Kadîr'dir, hem Rahîm'dir. Kudretine istinad et, rahmetini itham etme! Kederi bırak, keyfini çek! Zahmeti at, safâyı bul!

Hem der ki: *Mânen sevdiğin ve alâkadar olduğun ve perişaniyetinden müteessir olduğun ve ıslah edemediğin şu kâinat, bir Kadîr-i Rahîm'in mülküdür. Mülkü sahibine teslim et, O'na bırak, cefasını değil, safâsını çek! O hem Hakîm'dir, hem Rahîm'dir. Mülkünde istediği gibi tasarruf eder, çevirir. Dehşet aldığın zaman, İbrahim Hakkı* gibi*

"Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler."

de, pencerelerden seyret, içlerine girme!

Beşinci Kelime

لَهُ الْحَمْدُ Yani hamd ve senâ, medih ve minnet O'na mahsustur, O'na lâyıktır. Demek, nimetler O'nundur ve O'nun hazinesinden çıkar. Hazine ise dâimîdir. İşte şu kelime, şöyle müjde verip diyor ki:

Ey insan! Nimetin zevalinden elem çekme! Çünkü rahmet hazinesi tükenmez. Ve lezzetin zevalini düşünüp, o elemden feryat etme! Çünkü o nimet meyvesi, bir rahmet-i bînihâyenin semeresidir. Ağacı bâkî ise, meyve gitse de yerine gelen var. Nimetin lezzeti içinde, o lezzetten yüz derece daha ziyade lezzetli bir iltifat-ı rahmeti hamd ile düşünüp, lezzeti birden yüz derece yapabilirsin.

Nasıl ki bir padişah-ı zîşanın sana hediye ettiği bir elma lezzeti içinde yüz, belki bin elmanın lezzetinin fevkinde bir iltifat-ı şâhâne lezzetini sana ihsas ve ihsan eder. Öyle de لَهُ الْحَمْدُ kelimesiyle, yani hamd ve şükür ile, yani nimetten in'âmı hissetmekle, yani Mün'im'i tanımakla ve in'âmını düşünmekle, yani O'nun rahmetinin iltifatını ve şefkatinin teveccühünü ve

---

Fevk: Üst.
Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan Hz. Allah.
Islah etmek: İyileştirmek, düzeltmek.
İhsas etmek: Hissettirmek, duyurmak.
İltifat-ı rahmet: Rahmetin yönelmesi, teveccüh etmesi.
İn'âm: Nimet verme.
Kadîr-i Rahîm: Sonsuz kudret ve sınırsız merhamet sahibi Hz. Allah.
Mâlik: Sahip.
Mün'im: Nimet veren.
Müteessir olmak: Etkilenmek, üzülmek.
Padişah-ı zîşan: Şanlı padişah.
Rahmet-i bînihaye: Sonsuz rahmet.
Senâ: Övme, övgü
Zeval: Yok olma, ölme.

in'âmının devamını düşünmekle nimetten bin derece daha leziz, mânevî bir lezzet kapısını sana açar.

Altıncı Kelime

يُحْيِي Yani hayatı veren O'dur ve hayatı rızık ile idâme eden de O'dur ve levâzımât-ı hayatı da ihzâr eden yine O'dur. Ve hayatın âlî gayeleri O'na aittir ve mühim neticeleri O'na bakar. Yüzde doksan dokuz meyvesi O'nundur. İşte şu kelime, şöyle fâni ve âciz beşere nida eder, müjde verir ve der:

Ey insan! Hayatın ağır tekâlifini omuzuna alıp zahmet çekme! Hayatın fenâsını düşünüp, hüzne düşme! Yalnız dünyevî, ehemmiyetsiz meyvelerini görüp dünyaya gelişinden pişmanlık gösterme! Belki o sefine-i vücûdundaki hayat makinesi, Hayy u Kayyûm'a aittir.. masârif ve levâzımâtını O, tedarik eder.. ve o hayatın pek kesretli gayeleri ve neticeleri var.. ve O'na aittir…

Sen, o gemide bir dümenci neferisin. Vazifeni güzel gör, ücretini al, keyfine bak! O hayat sefinesi, ne kadar kıymettar olduğunu ve ne kadar güzel faydalar verdiğini ve o sefine sahibi Zât'ın, ne kadar Kerîm ve Rahîm olduğunu düşün, mesrûr ol ve şükret! Ve anla ki; vazifeni istikametle yaptığın vakit o sefinenin verdiği bütün netâic, bir cihetle senin defter-i a'mâline geçer, sana bir hayat-ı bâkiyeyi temin eder, seni ebedi ihyâ eder!

Yedinci Kelime

وَيُمِيتُ Yani mevti veren O'dur. Yani hayat vazifesinden terhis eder, fâni dünyadan yerini tebdil eder, külfet-i hizmetten âzad eder. Yani hayat-ı fâniyeden, seni hayat-ı bâkiyeye alır. İşte şu kelime, şöylece fâni cin ve inse bağırır, der ki:

Âlî: Yüce.
Defter-i a'mâl: Amel defteri, insanın yaptığı bütün fiillerin kaydedildiği defter.
Hayat-ı bâkiye: Kalıcı, ölümsüz hayat.
Hayat-ı fâniye: Fani, geçici hayat.
Hayy u Kayyûm: Her zaman var ve diri olup varlıkların hayatı ve devamı da kendi idaresinde olan Zât.
İdâme etmek: Devam ettirmek, sürdürmek.
İhyâ etmek: Hayat vermek, yaşatmak.
İhzar etmek: Hazırlamak, hazır hâle getirmek..
Kerîm ve Rahîm: Sınırsız cömert ve sonsuz merhamet sahibi Hz. Allah
Kesret: Çok.
Levâzımât-ı hayat: Hayat için gerekli malzemeler.
Masârif: Harcamalar, harcama yapılacak şeyler.
Mesrur olmak: Sevinçli, mutlu olmak.
Netâic: Neticeler, sonuçlar.
Nidâ etmek: Seslenmek.
Sefine-i vücud: Vücut gemisi, beden.
Tebdil etmek: Değiştirmek.
Tekâlif: Yükümlülükler, sorumluluklar.

Sizlere müjde! Mevt; idam değil, hiçlik değil, fenâ değil, inkıraz değil, sönmek değil, firâk-ı ebedî değil, adem değil, tesadüf değil, fâilsiz bir in'idam değil... Belki bir Fâil u Hakîm u Rahîm tarafından bir terhistir, bir tebdil-i mekândır. Saadet-i ebediye tarafına, vatan-ı aslîlerine bir sevkiyattır. Yüzde doksan dokuz ahbabın mecmaı olan âlem-i berzaha bir visal kapısıdır.

Sekizinci Kelime

وَهُوَ حَيٌّ لاَ يَمُوتُ Yani bütün kâinatın mevcudâtında görünen ve vesile-i muhabbet olan kemâl ve hüsün ve ihsanın hadsiz bir derece fevkinde bir cemâl ve kemâl ve ihsanın sahibi ve bütün mahbublara bedel, bir tek cilve-i cemâli kâfi gelen bir Mâbud-u Lemyezel, bir Mahbub-u Lâyezal'in ezelî ve ebedî bir hayat-ı dâimesi var ki; şâibe-i zeval ve fenâdan münezzeh ve avârız-ı naks ve kusurdan müberrâdır. İşte şu kelime, cin ve inse ve bütün zîşuura ve ehl-i muhabbet ve aşka ilân eder ki:

Sizlere müjde! Mahbublarınızdan nihâyetsiz firakların yaralarını tedavi edip merhem süren bir Mahbub-u Bâkî'niz var. Madem O var ve Bâkî'dir, başkaları ne olursa olsun merak çekmeyiniz. Belki o mahbublarda, sebeb-i muhabbetiniz olan hüsün ve ihsan, fazl ve kemâl, o Mahbub-u Bâkî'nin cilve-i cemâl-i bâkîsinden çok perdelerden geçip, gayet zayıf bir gölgenin gölgesidir. Onların zevalleri, sizleri incitmesin. Çünkü onlar bir nevi aynalardır. Aynaların değişmesi şâşaa-yı cemâlin cilvesini tazeleştirir, güzelleştirir. Madem O var, her şey var!..

Adem: Yokluk.
Âlem-i berzah: Kabir hayatı, dünya ile ahiret hayatı arasındaki ara kesit.
Avârız-ı naks: Eksiklikten dolayı meydana gelen arızalar.
Cemâl: Cenâb-ı Hakk'ın güzelliğini, bütün güzelliklerin yaratıcısı olduğunu ve her bir varlıktaki hususi tecellilerini ifade eden sıfatı.
Cilve-i cemâl: Güzeller güzeli Yüce Allah'ın tecellisi.
Cilve-i cemâl-i bâki: Ebedî güzellik sahibi, güzeller güzeli Yüce Allah'ın tecellisi.
Fâil u Hakîm u Rahîm: İşlerini engin bir hikmet ve sınırsız bir merhametle yapan Zât.
Fazl: Fazilet, yücelik.
Fevk: Üst.
Firak: Ayrılık.
Firâk-ı ebedi: Ebedi ayrılık.
Hüsün: Güzellik.
İhsan: İyilik.
İn'idâm: Yok olma, bitme.
İnkıraz: Tükenme, bitme.
Kemâl: Olgunluk, mükemmellik, erdem.
Mâbud-u Lemyezel: Ölümsüz İlâh.
Mahbub: Sevgili.
Mahbub-u Lâyezâl / Mahbub-u Bâkî: Ölümsüz, ebedi sevgili.
Mecma: Toplanma,kavuşma yeri.
Müberrâ: Uzak, beri.
Münezzeh: Arı, duru, temiz, uzak.
Sevkiyat: Göndermeler, sevk etmeler.
Şâibe-i zeval ve fenâ: Yok olma, sonlu olma kusuru, eksikliği.
Şâşaa-yı cemâl: Güzelliğin parlaklığı, debdebesi.
Tebdil-i mekân: Yer değiştirme.
Vatan-ı aslî: Asıl vatan, insanın ilk yaratıldığı yer, ahiret yurdu.
Zeval: Yok olma, bitme, kaybolup gitme
Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

Dokuzuncu Kelime

بِيَدِهِ الْخَيْرُ Yani her hayır, O'nun elindedir. Her yaptığınız hayrât, O'nun defterine geçer. Her işlediğiniz a'mâl-i sâliha, yanında kaydedilir. İşte şu kelime, cin ve inse nida edip müjde veriyor, diyor ki:

Ey bîçareler! Mezaristana göçtüğünüz zaman, "Eyvah! Malımız harap olup, sa'yimiz heba oldu. Şu güzel ve geniş dünyadan gidip, dar bir toprağa girdik." demeyiniz, feryat edip me'yus olmayınız! Çünkü sizin her şeyiniz muhafaza ediliyor. Her ameliniz yazılmıştır. Her hizmetiniz kaydedilmiştir.[1] *Hizmetinizin mükâfatını verecek ve her hayır elinde ve her hayrı yapabilecek bir Zât-ı Zülcelâl, sizi celp edip, yer altında muvakkaten durdurur sonra huzuruna aldırır. Ne mutlu sizlere ki hizmetinizi ve vazifenizi bitirdiniz. Zahmetiniz bitti, rahata ve rahmete gidiyorsunuz. Hizmet, meşakkat bitti; ücret almaya gidiyorsunuz…*

Evet, geçen baharın defter-i a'mâlinin sahifeleri ve hidemâtının sandukçaları olan tohumları, çekirdekleri muhafaza eden ve ikinci baharda gayet şâşaalı, belki yüz derece aslından daha bereketli bir tarzda muhafaza eden, neşreden Kadîr-i Zülcelâl, elbette sizin de netâic-i hayatınızı öyle muhafaza ediyor ve hizmetinize pek kesretli bir surette mükâfat verecektir.[2]

Onuncu Kelime

وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ Yani O Vâhid'dir, Ehad'dir, her şeye kâdirdir. Hiçbir şey O'na ağır gelmez. Bir baharı halketmek bir çiçek kadar O'na kolaydır. Cenneti halketmek, bir bahar kadar O'na rahattır. Her günde, her

---

[1] Bkz.: Kehf Sûresi, 18/49; Kaf Sûresi, 50/17-18; İnfitâr Sûresi, 82/10.
[2] Bkz.: Tevbe Sûresi, 9/111; Secde Sûresi, 32/17.

A'mâl-i sâliha: Salih ameller, iyi işler.
Defter-i a'mâl: Amel defteri, insanın yaptığı bütün fiillerin kaydedildiği defter.
Halk etmek: Yaratmak.
Hayrât: Hayırlar. Allah rızası için yapılan, halka faydalı olan bütün işler.
Hebâ olmak: Boşa gitmek.
Hidemât: Hizmetler.
Kâdir: Her şeye gücü yeten, pek güçlü.
Kadîr-i Zülcelâl: Sonsuz kudret sahibi Yüce Allah.
Kesret: Çokluk, bolluk.
Lisan: Dil.
Me'yus: Ümitsiz.
Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.
Netâic-i hayat: Hayatın neticeleri, semereleri.
Sa'y: Çalışma, gayret, çaba.
Şâşaa: Parlaklık, debdebe.
Vâhid ve Ehad: Bir ve tek, Yüce Allah.
Zât-ı Zülcelâl: Yüceler Yücesi Ulu Zât.

senede, her asırda, yeniden yeniye îcad ettiği hadsiz masnûâtı, nihâyetsiz kudretine nihâyetsiz lisanlarla şehâdet ederler. İşte şu kelime dahi şöyle müjde eder, der ki:

Ey insan! Yaptığın hizmet, ettiğin ubûdiyet boşu boşuna gitmez. Bir dâr-ı mükâfat, bir mahall-i saadet senin için ihzâr edilmiştir. Senin şu fâni dünyana bedel, bâkî bir cennet seni bekler. İbadet ettiğin ve tanıdığın Hâlık-ı Zülcelâl'in vaadine iman ve itimat et! O'na vaadinde hulfetmek muhaldir. Kudretinde hiçbir cihetle noksaniyet yoktur. İşlerine acz, müdahale edemez. Senin küçük bahçeni halkettiği gibi cenneti dahi senin için halkedebilir ve halketmiş ve sana vaad etmiş ve vaad ettiği için, elbette seni onun içine alacak.

Madem bilmüşâhede görüyoruz; her senede yeryüzünde hayvanât ve nebâtâtın üç yüz binden ziyade envâlarını ve milletlerini, kemâl-i intizam ve mizan ile, kemâl-i sürat ve sühûletle haşredip, neşreder. Elbette böyle bir Kadîr-i Zülcelâl, vaadini yerine getirmeye muktedirdir.

Hem madem her senede, öyle bir Kadîr-i Mutlak, haşrin ve cennetin numûnelerini binler tarzda îcad ediyor. Hem madem bütün semâvî fermanları ile saadet-i ebediyeyi vaad edip, cenneti müjde veriyor. Hem madem bütün icraatı ve şuûnâtı hak ve hakikattir ve sıdk ve ciddiyetledir. Hem madem âsârının şehâdetiyle, bütün kemâlât, O'nun nihâyetsiz kemâline delâlet ve şehâdet eder. Ve hiçbir cihette naks ve kusur onda yoktur. Hem madem hulfü'l-vaad ve hilâf ve kizb ve aldatmak, en çirkin bir haslet ve naks ve kusurdur…

Âsâr: Eserler.
Bilmüşâhede: Gözle görerek
Dâr-ı mükâfat: Mükâfat yeri, cennet.
Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.
Envâ: Türler, çeşitler
Hâlık-ı Zülcelâl: Yüce Yaratıcı.
Haslet: Huy, mîzaç.
Hayvanât ve nebâtât: Hayvanlar ve bitkiler.
Hilâf: Terslik, zıtlık.
Hulf etmek: Sözünde durmamak.
Hulf'ül-vaad: Sözünden dönmek.
İhzâr: Hazırlama.
Kadîr-i Mutlak / Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten, mutlak ve sınırsız kudret sahibi Yüce Allah.
Kemâl: Cenâb-ı Hakk'ın her türlü kusurdan, eksiklikten beri olduğunu; bütün mükemmel, kusursuz fiil ve sıfatların sahibi olduğunu ifade eden sıfatı.
Kemâlât: Güzellikler, mükemmellikler.
Kemâl-i intizam ve mizan: Mükemmel düzen ve ölçü.
Kemâl-i sürat ve sühûlet: Mükemmel hız ve kolaylık.
Kizb: Yalan.
Mahall-i saadet: Mutluluk yeri, cennet.
Masnûât: Sanat değeri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.
Muhal: İmkânsız.
Mükemmel hız ve kolaylık.
Naks: Eksiklik.
Şuûnât: İlâhi işleyişler, icraatlar.
Ubûdiyet: Kulluk.

Elbette ve elbette o Kadîr-i Zülcelâl, o Hakîm-i Zülkemâl, o Rahîm-i Zülcemâl, vaadini yerine getirecek.. saadet-i ebediye kapısını açacak.. Âdem babanızın vatan-ı aslîsi olan cennete sizleri, ey ehl-i iman idhal edecektir!

On Birinci Kelime

وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ Yani, ticaret ve memuriyet için mühim vazifelerle bu dâr-ı imtihan olan dünyaya gönderilen insanlar; ticaretlerini yapıp, vazifelerini bitirip ve hizmetlerini itmam ettikten sonra, yine onları gönderen Hâlık-ı Zülcelâl'ine dönecekler ve Mevlâ-yı Kerîm'lerine kavuşacaklar. Yani, bu dâr-ı fâniden gidip dâr-ı bâkîde huzur-u kibriyâya müşerref olacaklar. Yani, esbap dağdağasından ve vesaitin karanlık perdelerinden kurtulup, Rabb-i Rahîm'lerine makarr-ı saltanat-ı ebedîsinde perdesiz kavuşacaklar.[1] Doğrudan doğruya herkes, kendi Hâlık'ı ve Mâbud'u ve Rabb'i ve Seyyid'i ve Mâlik'i kim olduğunu bilecek ve bulacaklar. İşte şu kelime bütün müjdelerin fevkinde şöyle müjde eder ve der ki:

Ey insan! Bilir misin nereye gidiyorsun ve nereye sevk olunuyorsun? Otuz İkinci Söz'ün âhirinde denildiği gibi; dünyanın bin sene mesûdâne hayatı, bir saat hayatına mukabil gelmeyen cennet hayatının.. [2] *o cennet hayatının*

---

[1] Bkz.: "Yüzler vardır o gün pırıl pırıl... O güzel ve Yüce Rab'lerine bakakalır." (Kıyâmet Sûresi, 75/22-23); "İyi ve güzel davranışlarda bulunanlara en güzel mükâfat yani cennet ile daha da fazlası (olarak Allah'ın cemâlini görmek) var. Onların yüzlerine ne bir leke bulaşır, ne de bir zillet! İşte onlar cennetliktir. Onlar orada ebedî kalacaklardır." (Yunus Sûresi, 10/26). Ayrıca aynı hususu ifade eden hadisler için bkz.: Buharî, *Mevâkît* 16, 26, *Ezan* 129; Müslim, *İman* 81, 299, 300, 302.

[2] Bkz.: Buharî, *Cihâd* 5; Tirmizî, *Tefsîru sûre (56)* 1.

Cemîl-i Zülcelâl: Güzeller güzeli Yüce Allah.
Dâr-ı bâki: Kalıcı, dâimi yurt.
Dâr-ı fâni: Geçici yurt.
Dâr-ı imtihan: Denenme yeri, imtihan salonu.
Esbap dağdağası: Sebeplerin gürültüsü, patırtısı.
Hakîm-i Zülkemâl: Her şeyi yerli yerince, mükemmel yapan, yaratan Hz. Allah.
Hâlık: Hz. Yaradan, Hz. Allah.
Hâlık-ı Zülcelâl: Yüce Yaratıcı.
Huzur-u Kibriyâ: Eşsiz büyüklük, ululuk sahibi Cenâb-ı Hakk'ın huzuru.
İdhal etmek: Yerleştirmek, dahil etmek.
İtmam etmek: Tamamlamak.
Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten, mutlak ve sınırsız kudret sahibi Yüce Allah.
Mâbud: Kendisine ibadet edilen Zât, İlâh.
Makarr-ı saltanat-ı ebedî: Ebedi, dâimi saltanat merkezi.
Mâlik: Sahip.
Mes'ûdâne: Mutlu bir şekilde.
Mevlâ-yı Kerîm: Varlığın pek cömert, ihsanı bol, yüce sahibi Hz. Allah.
Rabb: Her şeyin hakiki sahibi Hz. Allah.
Rabb-i Rahîm: Engin şefkat ve merhametiyle kullarını gözeten Hz. Allah.
Rahîm-i Zülcemâl: Sonsuz merhamet sahibi güzeller güzeli Yüce Allah.
Seyyid: Efendi.
Vatan-ı aslî: Asıl vatan, insanın ilk yaratıldığı yer, ahiret yurdu.
Vesâit: Vasıtalar.

dahi bin senesi, bir saat rü'yet-i cemâline mukabil gelmeyen [1] *bir Cemîl-i Zülcelâl'in daire-i rahmetine ve mertebe-i huzuruna gidiyorsun. Mübtelâ ve meftun ve müştak olduğunuz mecazî mahbublarda ve bütün mevcudât-ı dünyeviyedeki hüsün ve cemâl, O'nun cilve-i cemâlinin ve hüsn-ü esmâsının bir nevi gölgesi.. ve bütün cennet, bütün letâifiyle bir cilve-i rahmeti.. ve bütün iştiyaklar ve muhabbetler ve incizaplar ve cazibeler, bir lem'a-yı muhabbeti olan bir Mâbud-u Lemyezel'in, bir Mahbub-u Lâyezâl'in daire-i huzuruna gidiyorsunuz.. ve ziyafetgâh-ı ebedîsi olan cennete çağrılıyorsunuz. Öyle ise kabir kapısına ağlayarak değil, gülerek giriniz!*

Hem şu kelime şöyle müjde veriyor, diyor ki: *Ey insan! Fenâya, ademe, hiçliğe, zulümâta, nisyana, çürümeye, dağılmaya ve kesrette boğulmaya gittiğinizi tevehhüm edip düşünmeyiniz! Siz fenâya değil, bekâya gidiyorsunuz. Ademe değil, vücûd-u dâimîye sevk olunuyorsunuz. Zulümâta değil, âlem-i nura giriyorsunuz. Sahip ve Mâlik-i Hakikî'nin tarafına gidiyorsunuz ve Sultan-ı Ezelî'nin payitahtına dönüyorsunuz. Kesrette boğulmaya değil, vahdet dairesinde teneffüs edeceksiniz. Firaka değil, visâle müteveccihsiniz…*

* * *

---

[1] Bkz.: Müslim, *İman* 297; Tirmizî, *Tefsîru sûre (10)* 1; İbni Mâce, *Mukaddime* 13.

Adem: Yokluk.
Cilve-i cemâl: Güzeller güzeli Yüce Allah'ın tecellisi.
Cilve-i rahmet: Cenab-ı Hakk'ın rahmetinin tecellisi, yansıması.
Firak: Ayrılık.
Hüsn-ü esmâ: İsimlerin güzelliği.
Hüsün / cemâl: Maddî, mânevî güzellik; iç, dış güzellik.
İncizap: Cezb edilme, çekilme.
Kesret: Çokluk. Varlık, sebepler.
Lem'a-yı muhabbet: Sevgi ışığı, parıltısı.
Letâfet: Hoş, güzel, tatlı olma.
Mâbud-u Lemyezel: Kendisine ibadet edilen, sonu olmayan ölümsüz ilâh.
Mahbub-u Lâyezâl: Yok olmayan, ölümsüz, ebedi sevgili.
Mâlik-i Hakikî: Her şeyin gerçek sahibi, Hz. Allah.
Mecazî mahbub: Fâni ve geçici sevgili.
Mevcudât-ı dünyeviye: Dünyadaki varlıklar.
Mübtelâ / meftun: Düşkün, tutkun.
Müştâk: Şevkli, arzulu.
Müteveccih: Yönelmiş.
Nisyan: Unutma.
Payitaht: Hükümet merkezi, başkent.
Rüyet-i cemâl: Cennet ehlinin -mâhiyeti bizce meçhul- Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini görmesi.
Sultan-ı Ezelî: Ezelî Sultan. Saltanatının başlangıcı ve sonu olmayan Hz. Allah.
Tevehhüm: Sanma, vehmetme.
Vahdet: Allah'ın birliği.
Visâl: Kavuşma, ulaşma.
Vücûd-u dâimî: Dâimî varlık, devamlı var olma.
Ziyafetgâh-ı ebedî: Dâimî ziyafet yeri.
Zulümât: Karanlıklar.

On Birinci Hüccet-i İmaniye

Yirmi İkinci Söz'ün Birinci Makamı

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَيَضْرِبُ اللّٰهُ اْلأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ [1]

وَتِلْكَ اْلأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ [2]

Bir zaman iki adam, bir havuzda yıkandılar. Fevkalâde bir tesir altında kendilerinden geçtiler. Gözlerini açtıkları vakit gördüler ki acîb bir âleme götürülmüşler. Öyle bir âlem ki; kemâl-i intizamından bir memleket hükmünde, belki bir şehir hükmünde, belki bir saray hükmündedir. Kemâl-i hayretlerinden etraflarına baktılar, gördüler ki; bir cihette bakılsa azîm bir âlem görünüyor.. bir cihette bakılsa muntazam bir memleket.. bir cihette bakılsa mükemmel bir şehir.. diğer bir cihette bakılsa gâyet muhteşem bir âlemi içine almış bir saraydır. Şu acâib âlemde gezerek seyran ettiler. Gördüler ki; bir kısım mahlûklar var, bir tarz ile konuşuyorlar. Fakat bunlar, onların dillerini bilmiyorlar. Yalnız işaretlerinden anlaşılıyor ki, mühim işler görüyorlar ve ehemmiyetli vazifeler yapıyorlar.

---

[1] "Düşünüp ders çıkarsınlar diye Allah insanlara böyle temsiller getirir." (İbrahim Sûresi, 14/25).

[2] "Bunlar birtakım misallerdir ki düşünüp istifade etmeleri için, biz onları insanlara anlatıyoruz." (Haşir Sûresi, 59/21).

Acîb: İlginç, orijinal.
Azîm: Çok büyük.

Kemâl-i hayret: Son derece hayret, şaşkınlık.

Kemâl-i intizam: Mükemmel bir düzgünlük.

O iki adamdan birisi, arkadaşına dedi ki:

– Şu acîb âlemin elbette, bir müdebbiri ve şu muntazam memleketin bir mâliki, şu mükemmel şehrin bir sahibi, şu musannâ sarayın bir ustası vardır. Biz çalışmalıyız, onu tanımalıyız. Çünkü, anlaşılıyor ki bizi buraya getiren odur. Onu tanımazsak kim, bize meded verecek? Dillerini bilmediğimiz ve onlar bizi dinlemedikleri şu âciz mahlûklardan ne bekleyebiliriz? Hem koca bir âlemi bir memleket suretinde, bir şehir tarzında, bir saray şeklinde yapan ve baştan başa harika şeylerle dolduran ve müzeyyenâtın envâıyla tezyin eden ve ibret-nümâ mu'cizâtlarla donatan bir zât, elbette bizden ve buraya gelenlerden bir istediği vardır. Onu tanımalıyız. Hem ne istediğini, bilmekliğimiz lâzımdır.

Öteki adam dedi:

– İnanmam! Böyle bahsettiğin gibi bir zât bulunsun ve bütün bu âlemi tek başıyla idare etsin.

Arkadaşı cevaben dedi ki:

– Bunu tanımazsak, lâkayt kalsak, menfaati hiç yok; zararı olsa pek azîmdir. Eğer tanımasına çalışsak, meşakkati pek hafiftir, menfaati olursa pek azîmdir. Onun için ona karşı lâkayt kalmak, hiç kâr-ı akıl değildir.

O serseri adam dedi:

– Ben bütün rahatımı, keyfimi, O'nu düşünmemekte görüyorum. Hem böyle aklıma sığışmayan şeylerle uğraşmayacağım. Bütün bu işler, tesadüfî ve karmakarışık işlerdir, kendi kendine dönüyor. Benim neme lâzım!

Akıllı arkadaşı ona dedi:

– Senin bu temerrüdün beni de belki, çokları da belâya atacaktır. Bir edepsizin yüzünden bazen olur ki, bir memleket harab olur.

Yine o serseri dönüp dedi ki:

– Ya kat'iyyen bana isbat et ki; bu koca memleketin tek bir mâliki, tek bir sânii vardır. Yahut bana ilişme!

Envâ: Türler, çeşitler.
İbret-nümâ: İbret veren.
Mâlik: Sahip.
Mu'cizât: Mu'cizeler.
Musannâ: Sanatlı yapılmış şey.
Müdebbir: Düzenleyen, idare eden.
Müzeyyenât: Süslemeler.
Sâni': Sanatlı yapan, sanatkâr.
Temerrüt: İnat etme, direnme.
Tezyin etmek: Ziynetlemek, süslemek.

Cevaben arkadaşı dedi:

– Madem inadın divanelik derecesine çıkmış, o inadınla bizi ve belki memleketi bir kahra giriftar edeceksin, ben de sana "*On İki Burhan*" ile göstereceğim ki; bir saray gibi şu âlemin, bir şehir gibi şu memleketin, tek bir ustası vardır.. ve o usta, her şeyi idare eden yalnız odur, hiçbir cihette noksaniyeti yoktur. Bize görünmeyen o usta, bizi ve her şeyi görür ve sözlerini işitir. Bütün işleri mu'cize ve harikadır. Bütün bu gördüğümüz ve dillerini bilmediğimiz şu mahlûklar onun memurlarıdır.

Birinci Burhan

Gel, her tarafa bak, her şeye dikkat et! Bütün bu işler içinde gizli bir el işliyor. Çünkü bak, bir dirhem(Hâşiye-1) kadar kuvveti olmayan bir çekirdek küçüklüğünde bir şey, binler batman yükü kaldırıyor. Zerre kadar şuuru (Hâşiye-2) olmayan, gâyet hakîmâne işler görüyor. Demek bunlar kendi kendilerine işlemiyorlar. Onları işlettiren gizli bir kudret sahibi vardır. Eğer kendi başına olsa, bütün baştan başa bu gördüğümüz memlekette her iş, mu'cize; her şey, mu'cizekâr bir harika olmak lâzım gelir. Bu ise bir safsatadır.

İkinci Burhan

Gel, bütün bu ovaları, bu meydanları, bu menzilleri süslendiren şeyler üstünde dikkat et. Her birisinde o gizli zâttan haber veren işler var. Âdeta her biri birer turra, birer sikke gibi o gaybî zâttan haber veriyorlar. İşte gözünün önünde, bak; bir dirhem pamuktan(Hâşiye-3) ne yapıyor. Bak, kaç top çuha ve

---

(Hâşiye-1) Ağaçları başlarında taşıyan çekirdeklere işarettir.

(Hâşiye-2) Kendi kendine yükselmeyen ve meyvelerin sıkletine dayanmayan üzüm çubukları gibi nâzenin nebâtâtın, başka ağaçlara latîf eller atıp sarmalarına ve onlara yüklenmelerine işarettir.

(Hâşiye-3) Tohuma işarettir. Meselâ: Zerre gibi bir afyon büzrü, bir dirhem gibi bir zerdali nevâtı, bir kavun çekirdeği, nasıl çuhadan daha güzel dokunmuş yapraklar, patiskadan daha beyaz ve sarı çiçekler, şekerlemeden daha tatlı ve köftelerden ve konserve kutularından daha latîf, daha leziz, daha şirin meyveleri hazine-i rahmetten getiriyorlar, bize takdim ediyorlar.

Batman: Yaklaşık 8 kg.lık eski bir ağırlık ölçü birimi.
Büzür: Tane, tohum.
Burhan: Delil.
Dirhem: 3.25 gr.lık eski bir ağırlık ölçü birimi.
Gaybî: Görünmeyen.
Giriftar: Uğrayan, maruz kalan, yakalanan.
Hakîmâne: Hikmetlice, yerli yerince.
Kahır: Mahvetme, cezalandırma.
Latîf: İnce, yumuşak.
Nâzenin: Nazik, hassas, kırılgan.
Nevât: Çekirdekler.
Sıklet: Ağırlık.
Sikke: Damga.
Turra: İmza, mühür.

patiska ve çiçekli kumaş çıktı. Bak, ondan ne kadar şekerlemeler, yuvarlak tatlı köfteler yapılıyor ki; bizim gibi binler adam giyse ve yese kâfi gelir. Hem de bak; bu demiri, toprağı, suyu, kömürü, bakırı, gümüşü, altını gaybî avucuna aldı, bir et parçası(Hâşiye-4) yaptı. Bak, gör!..

İşte ey akılsız adam! Bu işler öyle bir zâta mahsustur ki; bütün bu memleket, bütün eczasıyla onun mu'cize-i kuvveti altında duruyor, her arzusuna râm oluyor.

Üçüncü Burhan

Gel, bu müteharrik antika(Hâşiye-5) sanatlarına bak! Her birisi öyle bir tarzda yapılmış, âdeta bu koca sarayın bir küçük nüshasıdır. Bütün bu sarayda ne varsa, o küçücük müteharrik makinelerde bulunuyor. Hiç mümkün müdür ki; bu sarayın ustasından başka birisi gelip bu acîb sarayı küçük bir makinede dercetsin! Hem hiç mümkün müdür ki; bir kutu kadar bir makine bütün bir âlemi içine aldığı hâlde, tesadüfî veyahut abes bir iş içinde bulunsun!

Demek bütün gözün gördüğü ne kadar antika makineler var, o gizli Zât'ın birer sikkesi hükmündedirler. Belki birer dellâl, birer ilânnâme hükmündedirler. Lisan-ı hâlleriyle derler ki: "Biz öyle bir zâtın sanatıyız ki; bütün bu âlemimizi, bizi yaptığı ve sühûletle îcad ettiği gibi kolaylıkla yapabilir bir zâttır."

Dördüncü Burhan

Ey muannid arkadaş! Gel, sana daha acîbini göstereceğim. Bak, bu memlekette bütün bu işler, bu şeyler değişti, değişiyor, bir hâlette durmuyor. Dikkat et ki; bu gördüğümüz câmid cisimler, hissiz kutular birer hâkim-i mutlak

---

(Hâşiye-4) Unsurlardan cism-i hayvanîyi halk ve nutfeden zîhayatı îcad etmeye işarettir.

(Hâşiye-5) Hayvanlara ve insanlara işarettir. Zira hayvan, şu âlemin küçük bir fihristesi ve mahiyet-i insaniye, şu kâinatın bir misâl-i musağğarı olduğundan; âdeta âlemde ne varsa, insanda numûnesi vardır.

Câmid: Cansız, hareketsiz.
Cism-i hayvanî: Canlı cisim.
Dellâl: Gösteren, ilan eden, tellâl.
Derc etmek: İçine almak, sokmak.
Ecza: Cüzler, parçalar, kısımlar.
Hâkim-i mutlak: Her şeye hükmeden, güçlü hâkim.
Halk: Yaratma.
İlânnâme: İlân kağıdı, bildiri.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.
Mahiyet-i insaniye: İnsan mahiyeti, niteliği.
Misal-i musağğar: Küçültülmüş örnek, maket.
Muannid: İnatçı.
Mu'cize-i kuvvet: Kuvvet mu'cizesi.
Müteharrik: Hareket eden.
Nutfe: Sperm, döl.
Râm olmak: Boyun eğmek, uymak.
Sühûlet: Kolaylık.
Zîhayat: Canlı.

suretini aldılar. Âdeta her bir şey, bütün eşyaya hükmediyor. İşte bu yanımızdaki bu makineye bak,(Hâşiye-6) güya emrediyor. İşte onun tezyinâtına ve işlemesine lâzım levâzımât ve maddeler, uzak yerlerden koşup geliyorlar. İşte oraya bak! O şuursuz cisim,(Hâşiye-7) güya bir işaret ediyor; en büyük bir cismi, kendine hizmetkâr ediyor, kendi işlerinde çalıştırıyor. Daha başka şeyleri bunlara kıyas et. Âdeta her bir şey, bütün bu âlemdeki hilkatleri musahhar ediyor.

Eğer o gizli zâtı kabûl etmezsen, bütün bu memleketteki taşında, toprağında, hayvanında, insana benzer mahlûklarda o zâtın bütün hünerlerini, sanatlarını, kemâlâtlarını, birer birer o şeylere vereceksin. İşte, aklın uzak gördüğü bir tek mu'ciz-nümâ zâtın bedeline, milyarlar onun gibi mu'ciz-nümâ, hem birbirine zıt, hem birbirine misil, hem birbiri içinde bulunsun; bu intizam bozulmasın, ortalığı karıştırmasınlar. Halbuki bu koca memlekette iki parmak karışsa, karıştırır. Çünkü bir köyde iki müdür, bir şehirde iki vali, bir memlekette iki padişah bulunsa, karıştırır. Nerede kaldı, hadsiz hâkim-i mutlak beraber bulunsun!

Beşinci Burhan

Ey vesveseli arkadaş! Gel, bu azîm sarayın nakışlarına dikkat et ve bütün bu şehrin zînetlerine bak ve bütün bu memleketin tanzimatını gör ve bütün bu âlemin sanatlarını tefekkür et! İşte bak!

Eğer nihâyetsiz mu'cizeleri ve hünerleri olan gizli bir zâtın kalemi işlemezse bu nakışları sâir şuursuz sebeplere, kör tesadüfe, sağır tabiata verilse; o vakit ya bu memleketin her bir taşı, her bir otu, öyle mu'ciz-nümâ nakkâş,

---

(Hâşiye-6) Makine, meyvedâr ağaçlara işarettir. Çünkü yüzer tezgâhları, fabrikaları incecik dallarında taşıyor gibi; hayret-nümâ yaprakları, çiçekleri, meyveleri dokuyor, süslendiriyor, pişiriyor, bizlere uzatıyor. Halbuki çam ve katran gibi muhteşem ağaçlar, kuru bir taşta tezgâhını atmış, çalışıp duruyorlar.

(Hâşiye-7) Hububata, tohumlara, sineklerin tohumcuklarına işarettir. Meselâ bir sinek bir kara ağacın yaprağında yumurtasını bırakır. Birden o koca kara ağaç, yapraklarını o yumurtalara bir rahm-ı mâder, bir beşik, bal gibi bir gıda ile dolu bir mahzene çeviriyor. Âdeta o meyvesiz ağaç, o surette zîruh meyveler veriyor.

Hayret-nümâ: Hayret verici.
Hilkat: Yaratılış.
Hububat: Taneler, tohumlar.
Levâzımât: Gerekli malzemeler.
Mu'ciz-nümâ: Mu'cize gösteren.
Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.
Nakkâş: İşleyen, nakşeden.
Rahm-ı mader: Anne karnı.
Tanzimat: Düzenlemeler.
Tezyinât: Süslemeler.
Zîruh: Ruh sahibi.

öyle bir hârikulâde kâtip olması lâzım gelir ki; bir harfte bin kitabı yazabilsin, bir nakışta milyonlar sanatı dercedebilsin. Çünkü, bak bu taşlardaki nakşa;(Hâşiye-8) her birisinde bütün sarayın nakışları var, bütün şehrin tanzimat kanunları var, bütün memleketin teşkilât programları var. Demek bu nakışları yapmak, bütün memleketi yapmak kadar harikadır. Öyle ise her bir nakış, her bir sanat o gizli zâtın bir ilânnamesidir, bir hâtemidir.

Madem bir harf, kâtibini göstermeksizin olmaz; sanatlı bir nakış, nakkâşını bildirmemek olmaz! Nasıl olur ki bir harfte koca bir kitabı yazan, bir nakışta bin nakşı nakşeden nakkâş, kendi kitabıyla ve nakşıyla bilinmesin!..

Altıncı Burhan

Gel, bu geniş ovaya çıkacağız.(Hâşiye-9) İşte o ova içinde yüksek bir dağ var. Üstüne çıkacağız, ta bütün etrafı görülsün. Hem her şeyi yakınlaştıracak güzel dürbünleri de beraber alacağız. Çünkü, bu acîb memlekette acîb işler oluyor. Her saatte hiç aklımıza gelmeyen işler oluyor. İşte bak! Bu dağlar ve ovalar ve şehirler, birden değişiyor. Hem nasıl değişiyor! Öyle bir tarzda ki milyonlarla birbiri içinde işler gâyet muntazam surette değişiyor. Âdeta milyonlar mütenevvî kumaşlar birbiri içinde beraber dokunuyor gibi pek acîb tahavvülât oluyor. Bak, o kadar ünsiyet ettiğimiz ve tanıdığımız çiçekli-miçekli şeyler kayboldular. Muntazaman yerlerine ve mahiyetçe onlara benzer, fakat suretçe ayrı, başkaları geldiler. Âdeta şu ova, dağlar, birer sahife; yüz binlerle, ayrı ayrı kitaplar içinde yazılıyor. Hem hatasız, noksansız olarak yazılıyor. İşte bu işler, yüz derece muhaldir ki kendi kendine olsun. Evet nihâyet derecede sanatlı, dikkatli şu işler, kendi kendine olmak bin derece muhaldir ki;

(Hâşiye-8) Şecere-i hilkatin meyvesi olan insana ve kendi ağacının programını ve fihristesini taşıyan meyveye işarettir. Zira kalem-i kudret, âlemin kitab-ı kebîrinde ne yazmış ise icmâlini mahiyet-i insaniyede yazmıştır. Kalem-i kader, dağ gibi bir ağaçta ne yazmış ise tırnak gibi meyvesinde dahi derc etmiştir.

(Hâşiye-9) Bahar ve yaz mevsiminde zeminin yüzüne işarettir. Zira yüz binler muhtelif mahlûkâtın tâifeleri, birbiri içinde beraber îcad edilir, rû-yi zeminde yazılır. Galatsız, kusursuz, kemâl-i intizamla değiştirilir. Binler sofra-yı Rahman açılır, kaldırılır, taze taze gelir. Her bir ağaç, birer tablacı; her bir bostan, birer kazan hükmüne geçer.

Acîb: İlginç, şaşırtıcı.
Derc etmek: İçine yerleştirmek.
Galat: Hata, yanlış.
Hâtem: Mühür.
Îcad: Var etme, vücut verme.
İcmâl: Özet.
Kemâl-i intizam: Tam bir düzen ve ahenk.
Mahlukat: Yaratılmışlar.
Mütenevvî: Türlü türlü.
Rû-yi zemin: Yeryüzü.
Şecere-i hilkat: Yaratılış ağacı.
Tahavvülât: Değiştirmeler.

kendilerinden ziyade, sanatkârlarını gösteriyorlar. Hem bunları işleyici öyle mu'ciz-nümâ bir zâttır ki; hiçbir iş, ona ağır gelmez. Bin kitap yazmak, bir harf kadar ona kolay gelir.

Bununla beraber her tarafa bak ki, hem öyle bir hikmetle her şeyi yerli yerine koyuyor ve öyle mükrimâne herkese lâyık oldukları lütûfları yapıyor. Hem öyle ihsan-perverâne umumî perdeler ve kapılar açıyor ki herkesin arzularını tatmin ediyor. Hem öyle sehâvet-perverâne sofralar kuruyor ki bütün bu memleketin halklarına, hayvanlarına, her bir tâifesine has ve lâyık, belki her bir ferdine mahsus ismiyle ve resmiyle bir tabla-yı nimet veriliyor. İşte dünyada bundan muhâl bir şey var mı ki; bu gördüğümüz işler içinde tesadüfî işler bulunsun veya abes ve faydasız olsun veya müteaddit eller karışsın veya ustası her şeye muktedir olmasın veya her şey ona musahhar olmasın! İşte ey arkadaş! Haddin varsa buna karşı bir bahane bul!

Yedinci Burhan

Ey arkadaş gel! Şimdi bu cüz'iyatı bırakıp, saray şeklindeki bu acîb âlemin eczalarının birbirine karşı olan vaziyetlerine dikkat edeceğiz. İşte bak! Bu âlemde o derece intizam ile küllî işler yapılıyor ve umumî inkılâblar oluyor ki; âdeta bütün bu saraydaki mevcut taşlar, topraklar, ağaçlar, her bir şey, birer fâil-i muhtar gibi bütün bu âlemin nizâmât-ı külliyesini gözetip, ona göre tevfik-i hareket ediyor. Birbirinden en uzak şeyler, birbirinin imdadına koşuyor. İşte bak! Gâibden acîb bir kafile(Hâşiye-10) çıkıp geliyor. Merkepleri ağaçlara, nebatlara, dağlara benzerler. Başlarında birer tablayı erzak taşıyorlar. İşte bak! Bu tarafta bekleyen muhtelif hayvanâtın erzaklarını getiriyorlar.

Hem de bak: Bu kubbede o azîm elektrik lâmbası(Hâşiye-11) onlara ışık verdiği gibi bütün taamlarını öyle güzel pişiriyor; yalnız, pişirilecek taamlar bir

---

(Hâşiye-10) Umum hayvanâtın erzakını taşıyan, nebâtât ve eşcar kafileleridir.

(Hâşiye-11) O azîm elektrik lâmbası, güneşe işarettir.

Azîm: Büyük.
Cüz'iyat: Kısmî, hususî, cüz'î şeyler.
Erzak: Rızıklar.
Eşcar: Ağaçlar.
Fâil-i muhtar: İstediğini serbestçe yapabilen, özgür.
Gâib: Görünmeyen, bilinmeyen taraf.
İhsan-perverâne: İhsanla bakarak, gözeterek.
Mükrimâne: Cömertçe.
Müteaddit: Birçok, çeşitli.
Nizâmât-ı külliye: Genel, geniş düzenlemeler.
Sehâvet-perverâne: Cömertçe besleyerek.
Taam: Yemek.
Tabla-yı nimet: Nimet tablası, yiyecek sunulan tepsi.
Tevfik-i hareket etmek: Uygun hareket etmek.

dest-i gaybî tarafından birer ipe takılıp(Hâşiye-12) ona karşı tutuluyor. Bu tarafa da bak! Bu biçare zayıf, nahif, kuvvetsiz hayvancıklar nasıl onların başı önünde, latîf gıda ile dolu iki tulumbacık(Hâşiye-13) takılmış, iki çeşme gibi; yalnız o kuvvetsiz mahlûk, onu ağzına yapıştırması kâfidir.

Elhâsıl: Bütün bu âlemin bütün eşyası, birbirine bakar gibi birbirine yardım eder. Birbirini görür gibi birbirine el-ele verir. Birbirinin işini tekmil için birbirine omuz-omuza veriyor. Bel-bele verip beraber çalışıyorlar. Her şeyi buna kıyas et, tâdat ile bitmez...

İşte bütün bu hâller, iki kere iki dört eder derecesinde kat'î gösterir ki; şu saray-ı acîbin ustasına, yani şu garib âlemin sahibine her şey musahhardır. Her şey onun hesabına çalışır. Her şey ona bir emirber nefer hükmündedir. Her şey onun kuvvetiyle döner. Her şey onun emriyle hareket eder. Her şey onun hikmetiyle tanzim olur. Her şey onun keremiyle muâvenet eder. Her şey onun merhametiyle başkasının imdadına koşar, yani koşturulur. Ey arkadaş! Haddin varsa buna karşı bir söz söyle!

Sekizinci Burhan

Gel, ey nefsim gibi kendini âkıl zanneden akılsız arkadaş! Şu saray-ı muhteşemin sahibini tanımak istemiyorsun. Halbuki her şey onu gösteriyor, ona işaret ediyor, ona şehâdet ediyor. Bütün bu şeylerin şehâdetini nasıl tekzib ediyorsun? Öyle ise bu sarayı da inkâr et ve "âlem yok, memleket yok" de ve kendini de inkâr et, ortadan çık. Yahut aklını başına al, beni dinle!

İşte bak: Şu saray içinde bulunan ve memleketi ihata eden yeknesak unsurlar, mâdenler var.(Hâşiye-14) Âdeta memleketten çıkan her şey, o maddelerden

---

(Hâşiye-12) İp ve ipe takılan taam ise ağacın ince dalları ve leziz meyveleridir.

(Hâşiye-13) İki tulumbacık ise vâlidelerin memelerine işarettir.

(Hâşiye-14) Unsurlar, madenler ise pek çok muntazam vazifeleri bulunan ve izn-i rabbânî ile her muhtacın imdadına koşan ve emr-i ilâhî ile her bir yere giren, medet veren ve hayatın levâzımâtını yetiştiren ve zîhayatı emziren ve masnûât-ı ilâhiyenin nescine, nakşına menşe ve müvellid ve beşik olan hava, su, ziya, toprak unsurlarına işarettir.

Âkıl: Akıllı.
Dest-i gaybî: Görünmeyen el.
Emirber: Söz dinleyen, itaatkâr.
İzn-i rabbânî: İlâhî izin.
Masnûât-ı ilâhiye: İlâhî eserler.
Muâvenet etmek: Yardım etmek.
Nahif: Cılız, çelimsiz.
Nesc: Dokuma.
Saray-ı acîb: Harika saray.
Tâdât: Saymak.
Tekmil: Bitirme, tamamlama.
Tekzip: Yalanlama.
Vâlide: Anne.
Zîhayat: Canlı.

yapılıyor. Demek o maddeler kimin mülkü ise, bütün ondan yapılan şeyler de onundur. Tarla kimin ise, mahsulat da onundur. Deniz kimin ise, içindekiler de onundur. Hem bak, bu dokunan şeyler, bu nescolunan münakkaş kumaşlar, bir tek maddeden yapılıyor. O maddeyi getiren, ihzâr eden ve ip hâline getiren; elbette, bilbedâhe birdir. Çünkü o iş, iştirak kabûl etmez. Öyle ise bütün nescolunan sanatlı şeyler, ona mahsustur. Hem de bak; bu dokunan, yapılan şeylerin her bir cinsi bütün memleketin her tarafında bulunuyor; bütün ebnâ-yı cinsleriyle öyle intişar etmiş, beraber olarak birbiri içinde, bir tarzda, bir anda yapılıyor, nescediliyor. Demek bir tek zâtın işidir, bir tek emirle hareket ediyor. Yoksa böyle bir anda, bir tarzda, bir keyfiyette, bir heyette ittifak ve muvâfakat, muhaldir. Öyle ise bu sanatlı şeylerin her birisi, o gizli zâtın bir ilânnâmesi hükmünde onu gösteriyor.

Güya her bir çiçekli kumaş, her bir sanatlı makine, her bir tatlı lokma, o mu'ciz-nümâ zâtın birer sikkesi, birer hâtemi, birer nişanı, birer turrası hükmünde lisan-ı hâl ile her birisi der: "Ben kimin sanatıyım, bulunduğum sandıklar ve dükkânlar da onun mülküdür."

Ve her bir nakış der: "Beni kim dokudu ise bulunduğum top da onun dokumasıdır." Her bir tatlı lokma der: "Beni kim yapıyor, pişiriyorsa bulunduğum kazan dahi onundur."

Her bir makine der: "Beni kim yapmış ise memlekette intişar eden bütün emsalimi de o yapıyor ve bütün memleketin her tarafında bizi yetiştiren, odur. Demek memleketin mâliki de odur. Öyle ise bütün bu memlekete, bu saraya mâlik kimse, o bize mâlik olabilir."

Meselâ: Nasıl mîrîye mahsus tek bir palaska veyahut bir tek düğmeye mâlik olmak için onları yapan bütün fabrikalara mâlik olmak lâzımdır ki onlara hakikî mâlik olsun. Yoksa o boşboğaz başıbozuktan "mîrî malıdır" diye elinden alınıp tecziye edilir.

Bilbedâhe: Açıkça.
Ebnâ-yı cins: Hemcinsler, bir cinsin diğer üyeleri.
Hâtem: Mühür.
Heyet: Bütünlük.
İhzâr: Hazırlama.
İntişar: Yayılma.
Keyfiyet: Mahiyet, nitelik.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.
Mîrî: Devlete ait, hazine malı.
Mu'ciz-nümâ: Mu'cize gösteren.
Muhal: İmkânsızlık.
Muvâfakat: Uygunluk.
Münakkaş: Nakışlı, işlemeli.
Müvellid: Meydana getiren, doğuran.
Nesc olmak: Dokunmak, işlenmek.
Sikke: Damga.
Tecziye: Cezalandırma.
Turra: İmza, tûra.

Elhâsıl: Nasıl bu memleketin anâsırı, memlekete muhit birer maddedir. Onların mâliki de bütün memlekete mâlik bir tek zât olabilir; öyle de bütün memlekette intişar eden sanatlar, birbirine benzediği ve bir tek sikke izhar ettikleri için, bütün memleket yüzünde intişar eden masnûlar, her bir şeye hükmeden tek bir zâtın sanatları olduğunu gösteriyorlar.

İşte ey arkadaş! Madem şu memlekette, yani şu saray-ı muhteşemde bir birlik alâmeti vardır, bir vahdet sikkesi var. Çünkü bir kısım şeyler, bir iken ihatası var. Bir kısım, müteaddit ise –fakat birbirine benzediği ve her tarafta bulunduğu için– bir vahdet-i nev'iye gösteriyor. Vahdet ise bir vâhidi gösterir. Demek ustası da, mâliki de, sahibi de, sânii de bir olmak lâzım gelir.

Bununla beraber sen buna dikkat et ki bir perde-i gaybdan kalınca bir ip çıkıyor.(Hâşiye-15) Bak, sonra binler ipler ondan uzanmış. Her bir ipin başına bak; birer elmas, birer nişan, birer ihsan, birer hediye takılmış. Herkese göre birer hediye veriyor. Acaba bilir misin ki böyle garib bir gayb perdesinden, böyle acîb ihsanâtı, hedâyâyı şu mahlûklara uzatan zâtı tanımamak, ona teşekkür etmemek, ne kadar divanece bir harekettir? Çünkü, onu tanımazsan bilmecburiye diyeceksin ki: "Bu ipler uçlarındaki elmasları, sâir hediyeleri kendileri yapıyorlar, veriyorlar." O vakit her ipe, bir padişahlık manasını vermek lâzım gelir. Halbuki gözümüzün önünde bir dest-i gaybî, o ipleri dahi yapıp o hedâyâyı onlara takıyor. Demek bütün bu sarayda her şey, kendi nefsinden ziyade o mu'ciz-nümâ zâtı gösteriyor. Onu tanımazsan, bütün bu şeyleri inkâr etmekle hayvandan yüz derece aşağı düşeceksin.

Dokuzuncu Burhan

Gel, ey muhakemesiz arkadaş! Sen şu sarayın sahibini tanımıyorsun ve tanımak da istemiyorsun. Çünkü istib'ad ediyorsun. O'nun acîb sanatlarını

(Hâşiye-15) Kalınca bir ip, meyvedâr ağaca.. binler ipler ise, dallarına.. ve ipler başındaki elmas, nişan, ihsan, hediyeler ise çiçeklerin aksamına ve meyvelerin envâına işarettir.

Aksam: Kısımlar.
Anâsır: Unsurlar, öğeler.
Bilmecburiye: Mecburen.
Dest-i gaybî: Görünmeyen bir el.
Envâ: Türler, çeşitler.
Hedâyâ: Hediyeler.
İhsanât: İhsanlar, iyilikler.
İstib'ad: Uzak görme, ihtimal vermeme.
İzhar: Gösterme.
Masnû: Sanatlı yapılan şey.
Muhakeme: Değer ve yargı kabiliyeti, doğru neticelere ulaşma yeteneği.
Muhit: Kaplayan, yayılan.
Perde-i gayb: Gayba ait gerçeklerin, hâdiselerin üzerini örten perde.
Sâni: Sanatkâr.
Vahdet-i nev'iye: Türde, çeşitte birlik.
Vâhid: Bir, Allah.

ve hâlâtını, akla sığıştıramadığından inkâra sapıyorsun. Halbuki asıl istib'ad, asıl müşkülât ve hakikî suûbetler ve dehşetli külfetler, onu tanımamaktadır. Çünkü O'nu tanısak, bütün bu saray, bu âlem bir tek şey gibi kolay gelir, rahat olur, bu ortadaki ucuzluk ve mebzuliyete medar olur. Eğer tanımazsak ve o olmazsa, o vakit her bir şey, bütün bu saray kadar müşkülâtlı olur. Çünkü her şey bu saray kadar sanatlıdır. O vakit ne ucuzluk ve ne de mebzuliyet kalır. Belki bu gördüğümüz şeylerin birisi, değil elimize, hiç kimsenin eline geçmezdi. Sen, yalnız şu ipe takılan tatlı konserve kutusuna bak.(Hâşiye-16) Eğer onun gizli matbaha-yı mu'ciz-nümâsından çıkmasa idi, şimdi kırk para ile aldığımız hâlde, yüz liraya alamazdık.

Evet bütün istib'ad, müşkülât, suûbet, helâket belki muhâliyet, onu tanımamaktadır. Çünkü nasıl bir ağaca bir kökte, bir kanunla, bir merkezde hayat veriliyor. Binler meyvelerin teşekkülü, bir meyve gibi sühûlet peyda eder. Eğer o ağacın meyveleri, ayrı ayrı merkeze ve köke, ayrı ayrı kanunla raptedilse her bir meyve bütün ağaç kadar müşkülâtlı olur. Hem nasıl bütün ordunun teçhizatı bir merkezde, bir kanunda, bir fabrikadan çıksa kemmiyetçe bir neferin teçhizatı kadar kolaylaşır. Eğer her bir neferin ayrı ayrı yerlerde teçhizatı yapılsa, alınsa; her bir neferin teçhizâtı için, bütün ordunun teçhizatına lâzım fabrikalar bulunması lâzımdır.

Aynen bu iki misal gibi; şu muntazam sarayda, şu mükemmel şehirde, şu müterakkî memlekette, şu muhteşem âlemde, bütün bu şeylerin îcadı, bir tek zâta verildiği vakit, o kadar kolay olur, o kadar hiffet peyda eder ki gördüğümüz nihâyetsiz ucuzluğa ve mebzûliyete ve sehâvete sebebiyet verir. Yoksa her şey o kadar pahalı, o kadar müşkülâtlı olacak ki dünya verilse birisi elde edilemez...

(Hâşiye-16) Konserve kutusu, kudret konserveleri olan kavun, karpuz, nar; süt kutusu, hindistan cevizi gibi rahmet hediyelerine işarettir.

Hâlât: Hâller, durumlar.
Helâket: Ölme, yok olma.
Hiffet: Hafiflik..
İstib'ad: Uzak görme, ihtimal vermeme.
Matbaha-yı mu'ciz-nümâ: Mu'cizevî yemeklerin piştiği mutfak.
Mebzûliyet: Bolluk.
Muhâliyet: İmkânsız olma.
Müşkülât: Müşküller, problemler.
Müterakkî: İleri, ilerlemiş.
Raptedilmek: Bağlanmak.
Sehâvet: Cömertlik.
Sinn-i teklif: Yükümlülük yaşı.
Suûbet: Zorluk.
Sühûlet peyda etmek: Kolayca olmak.
Teşekkül: Şekillenme, oluşma.

Onuncu Burhan

Gel, ey bir parça insafa gelmiş arkadaş! On beş gündür (Hâşiye-17) biz buradayız. Eğer şu âlemin nizamlarını bilmezsek, padişahını tanımazsak cezaya müstahak oluruz. Özrümüz kalmadı. Zira on beş gün (güya bize mühlet verilmiş gibi) bize ilişmiyorlar. Elbette, biz başıboş değiliz. Bu derece nazik, sanatlı, mizanlı, letâfetli, ibretli masnûlar içinde hayvan gibi gezip bozamayız, bize bozdurmazlar. Şu memleketin haşmetli mâlikinin elbette, cezası da dehşetlidir. O zât ne kadar kudretli, haşmetli bir zât olduğunu şununla anlayınız ki; şu koca âlemi, bir saray gibi tanzim ediyor, bir dolap gibi çeviriyor. Şu büyük memleketi, bir hâne gibi hiçbir şey noksan bırakmayarak idare ediyor.

İşte bak, vakit-bevakit bir kabı doldurup boşaltmak gibi şu sarayı, şu memleketi, şu şehri kemâl-i intizamla doldurup, kemâl-i hikmetle boşalttırıyor. Bir sofrayı kaldırıp indirmek gibi koca memleketi baştan başa, çeşit çeşit sofralar,(Hâşiye-18) bir dest-i gaybî tarafından kaldırır, indirir tarzında mütenevvî yemekleri sıra ile getirip yedirir. Onu kaldırıp başkasını getirir. Sen de görüyorsun ve aklın varsa anlarsın ki o dehşetli haşmet içinde hadsiz sehâvetli bir kerem var.

Hem de bak ki; o gaybî zâtın saltanatına, birliğine bütün bu şeyler şehâdet ettiği gibi; öyle de kafile kafile arkasından gelip geçen, o hakikî, perde perde arkasından açılıp kapanan bu inkılâblar, bu tahavvülâtlar, o zâtın devamına, bekâsına şehâdet eder. Çünkü zeval bulan eşya ile beraber esbapları dahi kayboluyor. Halbuki onların arkasından onlara isnad ettiğimiz şeyler, tekrar oluyor. Demek o eserler onların değilmiş, belki zevalsiz birinin eserleri imiş. Nasıl ki bir ırmağın kabarcıkları gidiyor, arkasından gelen kabarcıklar, gidenler gibi parladığından anlaşılıyor ki; onları parlattıran, dâimî

(Hâşiye-17) On beş gün, sinn-i teklif olan on beş seneye işarettir.

(Hâşiye-18) Sofralar ise yazda zeminin yüzüne işarettir ki; yüzer, taze taze ve ayrı ayrı olarak matbaha-yı rahmetten çıkan rahmânî sofralar serilir, değişirler. Her bir bostan, bir kazan; her bir ağaç, bir tablacıdır.

Dest-i gaybî: Görünmeyen el.
Haşmet: Ululuk, büyüklük.
Kemâl-i hikmet: Mükemmel bir hikmet.
Kemâl-i hikmet: Mükemmel bir hikmet. Her şeyin kusursuz bir şekilde yerli yerince olması.
Kemâl-i intizam: Mükemmel intizam, düzen.
Kemiyet: Nicelik.
Letâfet: İncelik, güzellik.
Masnû: Sanatlı yapılan şey.
Matbaha-yı rahmet: Rahmet mutfağı.
Mütenevvî: Türlü, çeşitli.
Tahavvülât: Değişimler.
Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.

ve yüksek bir ışık sahibidir. Öyle de bu işlerin süratle değişmesi, arkalarından gelenlerin aynı renk alması gösteriyor ki; zevalsiz, dâimî bir tek zâtın cilveleridir, nakışlarıdır, aynalarıdır, sanatlarıdır...

On Birinci Burhan

Gel ey arkadaş! Şimdi sana geçmiş olan on burhan kuvvetinde kat'î bir burhan daha göstereceğim. Gel, bir gemiye bineceğiz,(Hâşiye-19) şu uzakta bir cezire var, oraya gideceğiz. Çünkü bu tılsımlı âlemin anahtarları orada olacak. Hem, herkes o cezireye bakıyor, oradan bir şeyler bekliyor, oradan emir alıyorlar. İşte bak, gidiyoruz. Şimdi şu cezireye çıktık. Bak, pek büyük bir içtima var. Şu memleketin bütün büyükleri buraya toplanmış gibi mühim ihtifal görünüyor. İyi dikkat et! Bu cemiyet-i azîmenin bir reisi var. Gel daha yakın gideceğiz. O reisi tanımalıyız. İşte bak! ne kadar parlak ve binden(Hâşiye-20) ziyade nişanları var. Ne kadar kuvvetli söylüyor. Ne kadar tatlı bir sohbet ediyor. Şu on beş gün zarfında bunların dediklerini ben bir parça öğrendim. Sen de benden öğren. Bak o zât, şu memleketin mu'ciz-nümâ sultanından bahsediyor. O sultan-ı zîşan, beni sizlere gönderdiğini söylüyor. Bak, öyle harikalar gösteriyor, şübhe bırakmıyor ki; bu zât, o padişahın bir memur-u mahsusudur.

Sen dikkat et ki, bu zâtın söylediği sözü, değil yalnız şu ceziredeki mahluklar dinliyorlar, belki hârikulâde suretinde bütün memlekete işittiriyor. Çünkü

(Hâşiye-19) Gemi, tarihe ve cezire ise Asr-ı Saadet'e işarettir. Şu asrın zulümâtlı sahilinde, mimsiz medeniyetin giydirdiği libastan soyunup, zamanın denizine girip, tarih ve siyer sefînesine binip, Asr-ı Saadet ceziresine ve Cezîretü'l-Arab meydanına çıkıp, Fahr-i Âlem'i (aleyhissalâtü vesselâm) iş başında ziyaret etmekle biliriz ki o Zât, o kadar parlak bir burhân-ı tevhiddir ki zeminin baştan başa yüzünü ve zamanın geçmiş ve gelecek iki yüzünü ışıklandırmış, küfür ve dalâlet zulümâtını dağıtmıştır.

(Hâşiye-20) Bin nişan ise ehl-i tahkik yanında bine bâliğ olan mu'cizât-ı Ahmediye'dir (aleyhissalâtü vesselâm).

Asr-ı Saadet: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile şereflenen kutlu asır.
Bâliğ olmak: Erişmek, ulaşmak.
Burhan-ı tevhid: Allah'ın birliğini gösteren delil.
Cemiyet-i azîme: Büyük topluluk
Cezire: Ada.
Ehl-i tahkîk: Gerçeği araştırıp, delillere dayanarak bir sonuca ulaşan büyük ilim adamları.
Esbap: Sebepler.
Fahr-i Âlem: Âlemin övünç kaynağı.
İhtifal: Toplantı.
Libas: Elbise.
Memur-u mahsus: Özel memur, görevli.
Mimsiz medeniyet: Deniyet, alçaklık, değersizlik.
Mu'cizât-ı Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mu'cizeleri.
Nukuş: Nakışlar, işlemeler.
Sefine: Gemi.
Sehâvet: Cömertlik.
Siyer: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in hayatını ve özelliklerini konu edinen ilim dalı.
Tılsım: Sır, bilmece.
Zîşan: Şanlı, şerefli.
Zulümat: Karanlıklar.

uzaktan uzağa herkes, buradaki nutkunu işitmeye çalışıyor. Değil yalnız insanlar dinliyor, belki hayvanlar[1] da hatta bak dağlar[2] da onun getirdiği emirlerini dinliyorlar ki yerlerinden kımıldanıyorlar. Şu ağaçlar, işaret ettiği yere gidiyorlar.[3] Nerede istese su çıkarıyor.[4] Hatta parmağını da bir âb-ı kevser memesi gibi yapar,[5] ondan âb-ı hayat içiriyor. Bak, şu sarayın kubbe-i âlîsinde mühim lâmba,(Hâşiye-21) onun işaretiyle, bir iken ikileşiyor.[6] Demek, bu memleket bütün mevcudâtıyla onun memuriyetini tanıyor. Onu "gaybî bir zât-ı mu'ciz-nümânın en has ve doğru bir tercümanıdır, bir dellâl-ı saltanatı ve tılsımının keşşâfı ve evâmirinin tebliğine emin bir elçisi" olduğunu biliyor gibi onu dinleyip itaat ediyorlar. İşte, bu zâtın her söylediği sözü, etrafındaki bütün aklı başında olanlar: "Evet, evet, doğrudur!" derler, tasdik ederler. Belki şu memlekette dağlar, ağaçlar, bütün memleketleri ışıklandıran büyük nur lâmbası,(Hâşiye-22) o zâtın işaret ve emirlerine baş eğmesiyle:[7] "Evet, evet,

---

[1] Meselâ Peygamber Efendimiz (s.a.s.), etrafına kimseyi yaklaştırmayan huysuz bir deveyi çağırdığında hemen itaat ettiğine dair bkz.: Dârimî, *Mukaddime* 4; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/310; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/316.

[2] Meselâ Peygamber Efendimiz (s.a.s.), sahabilerle beraber Uhud Dağı'ndayken dağ sarsılıp, Efendimiz'in emri üzerine sakinleştiğine dair bkz.: Buhârî, *Fezâilü ashab* 5, 7; Tirmîzî, *Menâkıb* 18; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 8. Aynı hâdise Hira Dağı'ndayken de gerçekleşmiştir. Bkz.: Müslim, *Fezâilü's-sahâbe* 50; Tirmîzî, *Menâkıb* 18.

[3] Meselâ Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) bir ağacı nübüvvetine şehâdet etmesi için çağırdığında geldiği, "Git!" deyince de gittiğine dair bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 4/190; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s.390; İbni Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 4/365. Ayrıca Mescid-i Nebevi'de Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) hutbe okurken dayandığı direğin minber-i şerif yapıldıktan sonra devenin ağlaması gibi ses çıkardığına dair bkz.: Tirmizî, *Cum'a* 10, *Menâkıb* 6; İbni Mâce, *İkâmet* 199; Dârimî, *Mukaddime* 6.

[4] Meselâ Efendimiz (s.a.s.), suyu tükenen Bi'r-i Kubâ kuyusuna abdest aldığı suyu dökmüş sonra da dua etmiş; ondan sonra o kuyunun suyu hiç kesilmemiştir. (Bkz.: Beyhâkî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/136; Kadı Iyâz, *Şifâ* 1/331 İbni Kesîr, *Bidâye* 6/101).

[5] Meselâ Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) parmaklarından su akıp bundan üç yüz kişinin abdest aldığına dair bkz.: Buhârî, *Menâkıb* 25; Müslim, *Fezâil* 6, 7.

(Hâşiye-21) Mühim lâmba kamerdir ki onun işaretiyle iki parça olmuş. Yani Mevlânâ Câmî'nin* dediği gibi: "Hiç yazı yazmayan o ümmî Zât, parmak kalemiyle sahife-i semâvîde bir elif yazmış; bir kırkı, iki elli yapmış." Yani şaktan evvel, kırk olan mime benzer; şaktan sonra iki hilâl oldu, elliden ibaret olan iki nuna benzedi.

[6] Bkz.: Kamer Sûresi, 54/1-2; Buhârî, *Menâkıb* 27; Müslim, *Sıfâtü'l-münâfikîn* 46, 47.

(Hâşiye-22) Büyük bir nur lâmbası güneştir ki arzın şarktan geri dönmesiyle yeniden güneşin görünmesi, kucağında Peygamber'in (aleyhissalâtü vesselâm) yatmasıyla ikindi namazını kılmayan İmam Ali (radıyallahu anh) o mu'cizeye binaen ikindi namazını edâen kılmış.

[7] Meselâ, Peygamber Efendimiz'i tasdik için güneşin batışının bir saat geciktiğine dair bkz.: Taberânî, *Mu'cemü'l-evsat* 4/224; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/404; Kadı Iyâz, *Şifâ* 1/284-285.

Âb-ı kevser: Kevser suyu.
Dellâl-ı saltanat: Saltanatın ilâncısı, dellâlı.
Evâmir: Emirler.
Kamer: Ay.
Keşşaf: Keşfeden, ortaya çıkaran.
Kubbe-i âli: Yüksek kubbe.
Şakk: Yarılma, bölünme.
Zât-ı mu'ciz-nümâ: Mu'cizeler yapan, yaratan zât.

her dediğin doğrudur!” derler.

İşte ey sersem arkadaş! Şu padişahın hazine-i hâssasına mahsus bin nişan taşıyan şu nuranî ve muhteşem ve pek ciddî zâtın bütün kuvvetiyle, bütün memleketin ileri gelenlerinin taht-ı tasdikinde bahsettiği bir zât-ı mu’ciznümâda ve zikrettiği evsafında ve tebliğ ettiği evâmirinde, hiçbir vecihle hilaf ve hile bulunabilir mi? Bunda hilâf-ı hakikat kabilse şu sarayı, şu lâmbaları, şu cemâati; hem vücûdlarını, hem hakikatlerini tekzib etmek lâzım gelir. Eğer haddin varsa buna karşı itiraz parmağını uzat! Gör, nasıl parmağın, burhan kuvvetiyle kırılıp, senin gözüne sokulacak!..

On İkinci Burhan

Gel, ey bir parça aklı başına gelen birâder! Bütün on bir burhan kuvvetinde bir burhan daha göstereceğim. İşte bak! Yukarıdan inen ve herkes ona hayretinden veya hürmetinden kemâl-i dikkatle bakan, şu nuranî fermana (Hâşiye-23) bak. O bin nişanlı zât, onun yanına durmuş, O fermanın meâlini umuma beyan ediyor. İşte şu fermanın üslûbları, öyle bir tarzda parlıyor ki herkesin nazar-ı istihsanını celbediyor ve öyle ciddî, ehemmiyetli meseleleri zikrediyor ki herkes kulak vermeye mecbur oluyor. Çünkü bütün bu memleketi idare eden ve bu sarayı yapan ve bu acâibi izhar eden zâtın şuûnâtını, ef’alini, evâmirini, evsafını birer birer beyan ediyor. O fermanın heyet-i umumiyesinde bir turra-yı âzam olduğu gibi; bak, her bir satırında, her bir cümlesinde taklid edilmez bir turra olduğu misillü, ifade ettiği manalar, hakikatlar, emirler, hikmetler üstünde dahi o zâta mahsus birer mânevî hâtem hükmünde ona has bir tarz görünüyor.

Elhâsıl: *O ferman-ı âzam, güneş gibi o zât-ı âzamı gösterir, kör olmayan görür...*

(Hâşiye-23) Nuranî ferman, Kur’ân’a ve üstündeki turra ise i’câzına işarettir.

Acâib: Hayret veren, şaşırtan şeyler.
Edâen: Vaktinde yerine getirerek.
Ef’âl: İşler.
Evâmir: Emirler.
Ferman-ı âzam: En büyük ferman.
Hazine-i hâssa: Padişaha ait özel hazine.
Heyet-i umumiye: Genel şekil.
Hilâf: Terslik, zıtlık.
İ’câz: Benzerini yapmaktan âciz bırakma, mu’cize olma.
İzhar etmek: Göstermek.
Kemâl-i dikkat: Tam bir dikkat.
Nazar-ı istihsan: Güzelliği kabul eden bakış, takdirkâr bakış.
Şuûnât: Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrâk ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât’ına lâyık şefkat, muhabbet, ferah, sürûr, gazap gibi mukaddes, münezzeh manalar.
Taht-ı tasdik: Tasdiki altında, kabul ederek.
Turra-yı âzam: En büyük imza.
Vecih: Yön.

İşte ey arkadaş! Aklın başına gelmiş ise bu kadar kâfi... Eğer bir sözün varsa, şimdi söyle!

O inatçı adam cevaben dedi ki: "Ben, senin bu burhanlarına karşı yalnız derim: Elhamdülillâh inandım. Hem güneş gibi parlak ve gündüz gibi aydın bir tarzda inandım ki; şu memleketin tek bir Mâlik-i Zülkemâl'i, şu âlemin tek bir Sahib-i Zülcelâl'i, şu sarayın tek bir Sâni-i Zülcemâl'i bulunduğunu kabul ettim. Allah senden razı olsun ki beni eski inadımdan ve divaneliğimden kurtardın. Getirdiğin burhanların her birisi tek başıyla bu hakikati göstermeye kâfi idi. Fakat her bir burhan geldikçe daha revnaktar, daha şirin, daha hoş, daha nuranî, daha güzel mârifet tabakaları, tanımak perdeleri, muhabbet pencereleri açıldığı için bekledim, dinledim..."

Tevhîdin hakikat-i uzmâsına ve "*âmentü billâh*" imanına işaret eden hikâye-i temsiliye tamam oldu. Fazl-ı Rahmân, feyz-i Kur'ân, nur-u iman sayesinde, tevhid-i hakikînin güneşinden, hikâye-i temsiliyedeki on iki burhana mukabil, On İki Lem'a ile bir Mukaddime'yi göstereceğiz.

وَمِنَ اللّٰهِ التَّوْفِيقُ وَالْهِدَايَةُ [1]

---

[1] Tevfik ve hidayet ancak Allah'tandır.

Âmentü billâh: "Allah'ın varlığına, birliğine inandım."
Fazl-ı Rahmân: Allah'ın ihsanı, vergisi.
Feyz-i Kur'ân: Kur'ân'ın bereketi.
Hakikat-i uzmâ: Pek büyük hakikat.
Hikâye-i temsîliye: Bir hakikati benzetmelerle, sembollerle canlandırarak anlatan hikâye.
Mâlik-i Zülkemâl: Her şeyin mükemmel, kusursuz, yüce sahibi.
Mârifet: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.
Nur-u iman: İmanın insana kazandırdığı ışık, basiret.
Revnaktar: Parlak.
Sahib-i Zülcelâl: Her şeyin yüce, ulu sahibi.
Sâni-i Zülcemâl: Kendi güzelliğini yarattıklarında gösteren yüce sanatkâr.
Tevhid-i hakikî: Cenâb-ı Hakk'ın birliğine tam manasıyla inanmak; zât, sıfât ve icraatlarında birlemek.

Takrizler

بِاسْمِهٖ سُبْحَانَهُ[1]

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ[2]

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللّٰهِ وَ بَرَكَاتُهُ اَبَدًا دَائِمًا[3]

Şu kâinat semâsının gurûbu olmayan mânevî güneşi Kur'ân-ı Kerîm, şu mevcudât kitab-ı kebîrinin âyât-ı tekviniyesini okutturmak, mahiyetini göstermek için şuâları hükmünde olan envarını neşrediyor. Beşerin aklını tenvir ile sırat-ı müstakimi gösteriyor. Beşeriyet âleminde her fert, hilkatindeki maksatlar ve fıtratındaki arzular ve istikametindeki gayesini, o hidayet güneşinin nuru ile görür ve bilir. O hidayet nurunun tecellîsine mazhar olanlar, kalb kabiliyeti nisbetinde ona aynadarlık ederek yakınlık kesbeder. Eşya ve hayatın mahiyeti o nur ile tezahür ederek, ancak o nur ile görülür, anlaşılır ve bilinir. Ezelî Güneş'in mânevî hidayet nurlarını temsil eden Kur'ân-ı Kerîm, akıl ve kalb gözüyle hak ve hakikati görmeyi temin eder. Onun nurundan uzakta kalanlar, zulmette kalırlar. Zira her şey nur ile görülür, anlaşılır ve bilinir.

İşte, şu hakikatin mânevî ve sermedî güneşi olan Kur'ân-ı Kerîm'in nur tecellîsine bu asrımızda "Nur" ismiyle müsemmâ olan Risale-i Nur'un şahs-ı mânevîsi mazhar olmuştur. O Nur'lar ki; zulmetten ayrılmak istemeyen yarasa tabiatlı, gaflet uykusuyla gündüzünü gece yapan sefâhet-perest, aklı gözüne inmiş, zulmette kalarak gözü görmez olanlara ve yolunu şaşıranlara karşı

---

[1] "O yüce Zât'ın adıyla."

[2] "Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin." (İsrâ Sûresi, 17/44).

[3] "Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi kesintiye uğramaksızın dâima üzerine olsun!"

Âyât-ı tekviniye: Yaratılış delilleri, kâinat kitabının âyetleri.
Beşeriyet: İnsanlık.
Envar: Nurlar.
Gurûb: Batma.
Hilkat: Yaratılış.
Kesb etmek: Kazanmak.
Kitab-ı kebîr: Büyük kitap.
Metâlib: İstekler, talepler.
Müsemmâ: İsimlenen, adlanan; o isimle anılan.
Neşretmek: Yaymak.
Sefâhet-perest: Haram helal demeden zevk peşinde olan, eğlence düşkünü, beyinsiz.
Sermedî: Ebedî, sürekli.
Şahs-ı mânevî: Hükmî şahsiyet, tüzel kişilik.
Şuâ: Işın.
Tenvir: Aydınlatma, nurlandırma.
Tevcih etmek: Yönlendirmek, yöneltmek.

projeksiyon gibi nurlarını iman hakikatlerine tevcih ederek sırat-ı müstakimi büsbütün kör olmayanlara gösteriyor. Nur topuzunu ehl-i küfür ve münkirlerin başına vurup: "Ya aklını başından çıkar at, hayvan ol; yahut da aklını başına alarak insan ol!" diyor.

İlim bir nur olduğuna göre Risale-i Nur'un ilme olan en derin vukûfunu gösterecek bir-iki delile kısa işaret ederiz:

Evvelâ: Şunu hatırlamalıyız ki; Risale-i Nur, başka kitapları değil, belki yalnız Kur'ân-ı Kerîm'i üstad olarak tanıması ve ona hizmet etmesi itibarıyla makbuliyeti hakkında bizim bu mevzuda söz söylememize hâcet bırakmıyor. Biz, ancak ilim erbabı nazarında Risale-i Nur'un değerini belirtmek için deriz ki:

Risale-i Nur, şimdiye kadar hiçbir ilim adamının tam bir vuzuh ile isbat edemediği en muğlâk meseleleri, gayet kolay bir şekilde, en basit avâm tabakasından tut, ta en yüksek havas tabakasına kadar herkesin istidadı nisbetinde anlayabileceği bir tarzda, şüphesiz, tam ikna edici bir şekilde izah ve isbat etmesidir. Bu hususiyet hemen hemen hiçbir ilim adamının eserinde yoktur.

İkincisi: Bütün Nur eserleri, Kur'ân-ı Kerîm'in bir kısım âyetlerinin tefsiri olup onun mânevî parıltıları olduğunu her hususta göstermesidir.

Üçüncüsü: İnsanların en derin ihtiyaçlarına kat'î delil ve burhanlarla ilmî mahiyette cevap vermesidir. Meselâ Allah'ın varlığı, âhiret ve sâir iman rükünlerini, bir zerrenin lisan-ı hâl ve kâl suretinde tercümanlığını yaparak isbat etmesidir. En meşhur İslâm feylesoflarından İbni Sina*, Fârâbî*, İbni Rüşd*, bu meselelerde bütün mevcudâtı delil olarak gösterdikleri hâlde Risale-i Nur, o hakikatleri aynen bir zerre veya bir çekirdek lisanıyla isbat ediyor. Eğer Risale-i Nur'un ilmî kudretini şimdi onlara göstermek mümkün olsaydı, onlar hemen diz çöküp Risale-i Nur'dan ders alacaklardı.

Dördüncüsü: Risale-i Nur, insanın senelerce uğraşarak elde edemeyeceği bilgileri, komprime hülâsalar nev'inden kısa bir zamanda temin etmesidir.

Beşincisi: Risale-i Nur, ilmin esas gayesi olan rıza-ı ilâhîyi tahsile sebep olması ve dünya menfaatine ilmi, hiçbir cihetle âlet etmeyerek tam manasıyla

---

Ehl-i küfür ve münkir: Kâfirler ve inançsızlar.
Hâcet: İhtiyaç.
Komprime hülâsa: Sıkıştırılmış ilaç tableti veya konsantre edilmiş gıda.
Lisan-ı hâl ve kâl: Hâl dili ve sözlü ifade.
Muğlâk: Kapalı, zor anlaşılır.
Rükün: Esas, temel.
Vukûf: Bir şeyi iyice, doğru şekilde bilme.
Vuzuh: Açıklık, netlik.
Sırat-ı müstakim: Doğru, Allah'a varan yol.

insaniyete hizmet gibi en ulvî vazifeyi temsil etmesidir.

Altıncısı: Risale-i Nur, kuvvetli ve kudsî ve imanî bir tefekkür semeresi olup bütün mevcudâtın lisan-ı hâl ve kâl suretinde tercümanlığını yapar. Aynı zamanda iman hakikatlerini ilmelyakîn ve aynelyakîn ve hakkalyakîn derecelerinde inkişaf ettirir.

Yedincisi: Risale-i Nur, esas bakımından bütün ilimleri câmî oluşudur. Âdeta ilim iplikleriyle dokunmuş müzeyyen bir kumaş gibidir. Ve şimdiye kadar hiçbir ilim erbabı tarafından söylenmemiş ve her ilme olan vukûfunu tebarüz ettiren vecizeler mecmuasıdır. Misal olarak birkaçını zikrederek, heyet-i mecmûası hakkında bir fikir edinmek isteyenlere Risale-i Nur bahrine müracaat etmesini tavsiye ederiz:

1- Sivrisineğin gözünü halkeden güneşi dahi O, halketmiştir.

2- Bir kelebeğin midesini tanzim eden manzume-i şemsiyeyi dahi O, tanzim etmiştir.

3- Bir zerreyi îcad etmek için bütün kâinatı îcad edecek bir kudret-i gayr-i mütenahî lâzımdır. Zira şu kitab-ı kebîr-i kâinatın her bir harfinin, bâhusus zîhayat her bir harfinin, her bir cümlesine müteveccih birer yüzü ve nâzır birer gözü vardır.

4- Tabiat misâlî bir matbaadır, tâbi' değil. Nakıştır, nakkâş değil. Mistardır, masdar değil. Nizamdır, nâzım değil. Kanundur, kudret değil. Şeriat-ı iradiyedir, hakikat-i hâriciye değil.

Aynelyakîn: Gözle görüp, şahit olarak elde edilen bilgi.
Bahr: Deniz.
Bâhusus: Özellikle.
Câmî: Şümûllü, kapsamlı.
Hakikat-i hâriciye: Nesnel, objektif, gerçek varlık.
Hakkalyakîn: Bizzat yaşayarak elde edilen bilgi.
Halk etmek: Yaratmak.
Heyet-i mecmûa: Genel yapı, bir şeyin bütünü.
Îcad etmek: Yaratmak, var etmek.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.
Kitab-ı kebîr-i kâinat: Büyük kâinat kitabı.
Kudret-i gayr-i mütenahî: Sonsuz kudret.
Manzume-i şemsiye: Güneş sistemi.
Masdar: Kaynak, memba.
Misâlî: Maddi varlığı olmayan; vücûdu, maddi âlem ile gayb âlemi arasında yer alan misal âlemine ait varlık.
Mistar: Âlet, araç. Üzerinde kâinat kitabına ait satırların yazıldığı alan.
Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.
Müzeyyen: Ziynetli, süslü.
Nakkâş: İşleyen, nakşeden.
Nâzım: Düzenleyen. Belirli bir sisteme, düzene koyan.
Nâzır: Bakan, yönelik, dönük.
Nizam: Sistem, düzen.
Şeriat-ı iradiye: Cenâb-ı Hakk'ın iradesine bağlı kanunlar mecmuası.
Tâbi': Yapan, tab' eden.
Tanzim etmek: Düzenlemek, belirli bir ölçü içerisinde yapmak.
Tebârüz ettirmek: Belli etmek, göstermek.
Ulvî: Yüce.
Vecîze: Özlü söz, özdeyiş.
Zîhayat: Canlı.

5- Sabit, dâim, fıtrî kanunlar gibi; ruh dahi âlem-i emirden, sıfat-ı irade-den gelmiş ve kudret ona vücûd-u hissî giydirmiştir ve bir seyyâle-i latîfeyi o cevhere sadef etmiştir.

Ve hâkezâ, binlerce vecizeler var…

اَلْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي [1]

Üniversite Nur Talebelerinden

Mustafa Hilmi

* * *



[1] "Bâkî olan yalnız Allah'tır."

Âlem-i emir: Her şeyin ilâhi bir emirle anında yaratıldığı, meydana geldiği âlem.
Fıtrî: Tabiî, doğal.
Hâkezâ: Bunun gibi, böylece.
Sadef: Sedef, inci kabuğu.
Seyyâle-i latîfe: Şeffaf ve maddi ağırlığı olmayan varlık.
Sıfat-ı irade: Cenâb-ı Hakk'ın "irade" sıfatı.
Vücûd-u hissî: Duyu organları ile hissedilebilen varlık.

Ankara Üniversitesi Nur Talebelerinin Bir Mektubu

Aziz, sıddık kardeşlerimiz!

Mektubunuzdan İslâm güneşinin bir ziyasını sezer gibi olduk. Yüzlerce seneden beri insaniyet aleyhine, İslâmiyet zararına mütecâviz fikir neşreden ehl-i küfrün tahriplerini tamir için ortaya atılan Risale-i Nur'un –sizlerin mektubunuzdan– gençlerin arasına yayıldığını sezdik. Ebedî hayat yolunun hakperest yolcuları, hayalî boş lâfları terk edip, Risale-i Nur'la küfür tohumlarını eriteceklerdir. Nur'un talebeleri, ehl-i kalb ve imanın hakikî kardeşleridirler. Siz kardeşlerimizin mektupları, bizlere hız veriyor ve verecek. Kur'ân'ın tefsiri olan Risale-i Nur, bize dalâlette kalmanın ve küfürle mücadele etmemenin bu zamanda büyük ahmaklık olduğunu bildiriyor. Komünistliğin, anarşistliğin, masonluğun kuvvet kazandığı bir devirde en mühim bir vazife, Nur'a hizmet etmek ve rıza-yı ilâhîyi tahsil için onu isteyene vermektir. Bu en baş ve en ehemmiyetli, en kıymetli ve mübarek vazifemizden bizi döndürmek isteyen en ağır hücumlar dahi bizlerin hızını arttıracaktır.

Risale-i Nur bize öğretiyor ve isbat ediyor ki; bu dünya, bir misafirhânedir. Ebedî hayatı isteyenler, misafirhânedeki vazifelerine dikkat gösterdikleri nisbette memnun edilirler. Demek ki şimdi en esaslı vazifemiz, bataklıktan kurtulmak isteyen ehl-i dinin, karanlıktan usanmış, gıdasız kalmış kalblerin yardımına koşmak, kendimizden başlayarak Nur'un dellâllığını yapmaktır.

Bilhassa ve bilhassa şurası çok ehemmiyetli ve pek mühimdir ki; en başta ve en evvel Risale-i Nur'u dikkat ve tefekkürle devamlı olarak okumak ve o muazzam eser külliyatındaki Kur'ân ve iman hakikatleriyle kendimizi teçhiz etmek ve bu esas ve şartlarla, o harika eser külliyatını bir an evvel ikmal etmektir. İşte bu nimet-i uzmâya nâil olan her genç ve herkes, bire yüz bin

---

Dalâlet: Sapıklık. İslâm'a uymayan her türlü yanlış inanç.
Dellâl: Gösteren, ilan eden, tellâl.
Ehl-i din: Din mensupları.
Ehl-i kalb ve iman: İnançlı gönül insanları.
Ehl-i küfür: Kâfirler, inançsızlar.
İkmal etmek: Tamamlamak, bitirmek.
Mütecâviz: Haddi aşan, saldırgan.
Nimet-i uzmâ: Çok büyük nimet.
Rıza-yı ilâhî: Allah rızası.
Sıddık: Pek dürüst, pek vefalı.
Teçhiz etmek: Hazırlamak, donatmak.

kuvvetinde kendine, vatan ve milletine faydalı olur; vatan, millet, gençlik ve Âlem-i İslâm çapında hizmet edebilecek bir vaziyete gelebilir. Bunun için, başta Hazreti Üstadımız Bediüzzaman ve onun hakikî ve ihlâslı talebeleri olmaya lâyık sizlerden dua istirham ediyoruz ki; Risale-i Nur'un mecmualarını bir an evvel temin edelim, arayalım, bulalım.. dikkat, tefekkür ve ihlâsla okuyalım.. Kur'ân ve iman hizmetinde bu vaziyette koşalım! Risale-i Nur'un bu asırdaki makbuliyetine işaret eden deliller fazlasıyla mevcut olduğuna göre, insaf sahibi her mümin kardeşimiz, onun tabiî bir yardımcısıdır.

Hem madem Risale-i Nur, bu asra has hususiyetler taşıyor. Hem madem binlerce âlimlerin takdirleriyle karşılanıyor. Hem madem Kur'ân'ın dellâllığını yapan kahraman Üstad, eşine rastlanmayacak bir mükemmeliyetle, dürüst adımlarla, hakikî prensiplerle, bütün hayatını iman ve İslâmiyet'e vakfetmiş, dünyevî hiçbir menfaat aramadan sırf Allah rızası uğruna çalışmıştır. Hem madem bütün kuvvetiyle Nur talebeleri de iman ve İslâmiyet'e Ehl-i Sünnet dairesinde hizmet için hayatlarını dahi çekinmeden veriyor ve süflî menfaat peşinde değildirler. Ve madem yüz binlerce Nur talebeleri bütün tazyik ve tehditlere rağmen bu hakikati fiilen isbat etmişler. Hem her talebe, bugün cereyan eden bâtıl felsefenin akîdelerine hakikî, mantıkî cevaplar vermek üzere yetişmişler ve yetişiyorlar.

Hem her ihtiyacımıza Kur'ân cevap veriyor, onda lâzım olan her hakikat sarih olarak vardır. Ve madem Kur'ân, en güzel şekilde ders veren Allah'ın hediyesi, bir nuru ve rahmetidir. Öyle ise bu hazine-i rahmeti ve menba-ı hakikati ders veren ve hakikî surette gençliğin ve avâmın anlayabileceği bir şekilde bildiren Risale-i Nur'u, dikkat ve tefekkürle ve devamlı olarak, müsait vakitlerimizi boşa gidermeden okumak ve yazmak, en büyük bir ibadet ve zevk kaynağıdır. Hâl ve istikbalin ve biz gençlerin, çok leziz ve iştiyakla alacağı gayet nâfi ve vâfi bir ilâç ve bir tiryaktır, bir mânevî kurtarıcıdır. Bu kat'î hakikatler meydanda iken ona bütün kuvvetimizle sarılmamak, baştan aşağı Risale-i Nur'u tetkik etmemek, alâkadar olmamak ancak gafletin eseri olabilir.

Akîde: İnanç, inanış.
Ehl-i Sünnet: İnançlarında ve amellerinde Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ve O'nun nurlu ashabının yoluna tâbî olanlar, Sünnîler.
Fiilen: Bizzat yaparak, uygulayarak.
Menba-ı hakikat: Hakikat kaynağı.
Nâfi: Faydalı, menfaatli.
Sarih: Açık, net.
Süflî: Alçak, bayağı, pes.
Tazyik: Sıkıştırma, zorlama, baskı.
Tetkik: İnceleme, araştırma.
Tiryak: Zehirin etkisini gideren ilaç, panzehir.
Vâfi: Yeterli, başka bir şeye ihtiyaç bırakmayan.
Vakfetmek: Adamak, bağışlamak.

Hem kim hakikat peşinde koşuyorsa, Risale-i Nur'dan ders alması lâzımdır ve Nur yolunda giden her münevver, hakikî saadete kavuşacak ve yeryüzünün mahiyetini derk edecektir diye, biz Ankara Nur talebeleri dahi ittifak ediyoruz. Ebedî hayat hazinesini gösteren Kur'ân-ı Hakîm'in nuru olan Risale-i Nur, elbette bir zaman dünyayı çınlatan nurlu sesini yükseltecektir!

Madem İslâm âlimleri –hadis-i şerife göre– dünya ikbal ve heveslerinin peşinde koşmadıkça peygamberlerin en emin vârisleridirler.[1] Biz de Risale-i Nur'u onun tam vârisi biliyoruz. Risale-i Nur'un şahs-ı mânevîsi, hakikî vâris olmanın esasını yaşamış ve yaşıyor. Onun karşısına çıkan körler ve sağırlar ve hissiz gafiller küçüleceklerdir. Böyle muazzam bir olgunluğa sahip olan Risale-i Nur, elbette bütün feylosofları, dünya ilim ve hak erbabını çağıracak ve her akl-ı selim ve kalb-i kerim olan mübarek insanları talebesi yapacak; bu da inşâallah uzakta değil, yakında tahakkuk edecektir!

Dünya, ekseri feylosofların ve âlimlerin dediği gibi yep yeni bir oluşun eşiğindedir. Dünya, nurunu arıyor! Hakikat şâiri Mehmet Âkif*,

"O nuru gönder, İlâhî, asırlar oldu yeter!
Bunaldı milletin âfâkı, bir sabah ister!"

diye, işte bu nura işaret ettiği, bugün bizce bir hakikattir.

Ankara Üniversitesi Nur Talebeleri

* * *

---

[1] İslâm âlimlerinin peygamberlerin vârisleri olduğuna dair bkz.: Tirmizî, *İlim* 19; Ebû Dâvûd, *İlim* 1; İbni Mâce, *Mukaddime* 17. Ayrıca onların emin varisler olduğuna dair bkz.: Deylemî, *Müsned* 3/75; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/84.

Akl-ı selim: İyiyi kötüyü ayırt edebilen, sağduyulu akıl.
Derk etmek: Anlamak, idrak etmek.
İkbal: Yüksek bir makama veya duruma erişme, talih, baht.
Kalb-i kerim: Arı-duru, temiz kalb.
Münevver: Nurlu, parlak.
Şahs-ı mânevî: Hükmî şahsiyet, tüzel kişilik.
Tahakkuk etmek: Gerçekleşmek, meydana gelmek.

Çok Aziz, Çok Mübarek, Çok Müşfik, Çok Sevgili Üstadımız Hazretleri!

Risale-i Nur'u, himmet ve dualarınızla, dikkat ve tefekkürle okudukça bu muazzam eser külliyatının tılsım-ı kâinatın muammasını keşf ve halleden bir keşşaf olduğunu, hâl ve istikbalin bir mürşid-i ekberi ve bir rehber-i âzamı olduğunu yine dua ve himmetinizle idrak ediyoruz.

Evet, Üstadımız Hazretleri! Risale-i Nur'u okuyan her idrak sahibi anlıyor ki; Risale-i Nur, gerek bu asrın, gerekse önümüzdeki asrın beşeriyetini fikir karanlıklarından kurtarıp, tenvir ve irşad edecektir!

Risale-i Nur, yalnız bu vatan ve millet için değil, Âlem-i İslâm ve bütün beşeriyetin ihtiyacına cevap verecek bir külliyat olarak te'lif edilmiştir. Bugün, tarihte hiç görülmemiş bir fecaat ve felâket içerisinde çırpınan beşeriyet için, halâskâr olarak Risale-i Nur'a sarılmaktan ve ne pahasına olursa olsun, Risale-i Nur'un nurânî ve parlak eczalarını elde edip dikkat ve tefekkürle okumaktan başka bir kurtuluş çaresi yoktur. Risale-i Nur'u okuyan herkes, bu hakikati idrak etmiş ve etmektedir.

Eğer biz muktedir olsak, bu hakikati, kâinata nâzır bir mahalle çıkıp, bütün kâinata ilân edeceğiz. Fakat mademki buna muvaffak olamıyoruz ve mademki Risale-i Nur'un cihan-şümûl kıymetini bu derece Üstadımız'ın himmetiyle idrak etmişiz; şu hâlde o nur ve feyiz hazinesi, irfan ve kemâlât menbaı olan Risale-i Nur'u, bir dakikamızı bile boş geçirmeden, mütemâdi ve devamlı bir şekilde her gün ve her saat okuyacağız ve bu uğurda geceligündüzlü çalışacağız inşâallah. Fakat, her an bütün işlerimizde olduğu gibi,

---

Beşeriyet: İnsanlık.
Cihan-şümûl: Dünya çapında, evrensel.
Fecaat: Kötü durum, felaket.
Feyiz: İlâhi ihsan, vergi, bereket.
Halâskâr: Kurtarıcı.
Hall: Çözme.
Himmet: Yardım, gayret.
İrfan: Yanıltmayan, doğru bilgi, mârifet.
İrşad: Doğruyu gösterme, rehberlik etme.
Kemâlât: Güzellikler, faziletler, erdemler.
Keşşaf: Keşfeden, ortaya çıkaran.
Mahall: Yer.
Muamma: Özü, mahiyeti hemen anlaşılamayan derin sır.
Mürşid-i ekber: En büyük mürşit, yol gösterici.
Müşfik: Şefkatli.
Mütemâdi: Sürekli.
Nâzır: Bakan, gören.
Rehber-i âzam: En büyük rehber.
Tenvir: Aydınlatma, nurlandırma.
Tılsım-ı kâinat: Kâinatın şifresi, sırrı.

bunda da büyük Üstadımız'ın dua ve himmetiyle muvaffak olabileceğiz.

Hem şu hakikat zâhir ve bâhirdir ki; bir kimse allâme dahi olsa Risale-i Nur'un ve müellifinin talebesidir, Risale-i Nur'u okumak zaruret ve ihtiyacındadır. Eğer gaflet ederse, kendisini aldatan enaniyetine boyun eğip Risale-i Nur Külliyatı'nı okumazsa, büyük bir mahrumiyete dûçar olur.

Fakat biz, idrak ettiğimiz bu muazzam hakikat karşısında beşeriyetin halâskârı ve milyarlarca insanların fevkinde olan bir memur-u rabbânîye nasıl minnettar ve medyun olduğumuzu tarif edemiyoruz! Yine dua ve himmetinizle idrak etmişiz ki; Kur'ân-ı Kerîm'in bir mu'cize-i mâneviyesi olan harika Risale-i Nur Külliyatı'nın bir satırından ettiğimiz istifadenin, bir miktar-ı mukabilini dahi ödemeye gücümüz yetişmez! Bunun için, ancak Cenâb-ı Hakk'a şöyle yalvarmaya karar verdik:

"Yâ Rab! Bizi, ebedî haps-i münferitten kurtarıp bâkî ve sermedî bir âlemin saadetine nâil edecek bir hakâik hazinesinin anahtarını, Risale-i Nur gibi nazirsiz bir eseriyle bahşeden sevgili ve müşfik Üstadımız'ı, zâlimlerin ve düşmanların sû-i kastlerinden muhafaza eyle! Kur'ân ve iman hizmetinde dâima muvaffak eyle! Ona sıhhat ve âfiyetler, uzun ömürler ihsan eyle!" diye dua ediyoruz.

Evet, Üstadımız Hazretleri! Risale-i Nur'u dikkat ve tefekkürle okumak nimet-i uzmâsına nâil olan biz bir kısım üniversite gençliği, bir hüsn-ü zan veya bir tahminle değil; tahkikî ve tetkikî bir surette, sarsılmaz ve sarsılmayacak olan ilmelyakîn bir kuvvet-i imaniye ile inanıyoruz ki; zemin yüzünün bu asra kadar görmediği bir vahşet ve dehşetin sebebi olan dinsizlik ve ilhadı, Bediüzzaman, ortadan kaldırmaya inâyet-i Hak ile muvaffak olacaktır!

Allâme: İlmi ileri, en üst seviyede olan âlim, üstâd.
Bâhir: Besbelli, apaçık.
Bahşetmek: Bağışlamak, vermek.
Dûçar olmak: Yakalanmak, maruz kalmak.
Enaniyet: Benlik.
Fevk: Üst.
Hakâik: Gerçekler, hakikatler.
Haps-i münferit: Hücre hapsi. Kabir ve cehennem azabı.
Hüsn-ü zan: Güzel, iyi, olumlu düşünme.
İlhad: İnançsızlık, dinsizlik.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.
İnâyet-i Hak: Cenâb-ı Hakk'ın yardımı.
Kuvvet-i imaniye: İman gücü.
Medyun: Borçlu.
Memur-u rabbânî: Allah'ın memuru.
Miktar-ı mukabil: Bir şeyin bedelinin karşılığı.
Mu'cize-i maneviye: Mânevi mu'cize.
Müellif: Yazar.
Nazir: Benzer, denk.
Nimet-i uzmâ: Çok büyük nimet.
Sermedî: Devamlı, kalıcı.
Sû-i kast: Kötü maksat, kötülük teşebbüsü.
Tahkikî: Doğruyu ortaya koymaya, açığa çıkarmaya dayalı.
Tetkikî: Araştırmaya, incelemeye dayalı.

Bizim bu kanaatimiz, safdilâne veya tahminle değildir; ilmî ve delile müstenid bir tahkik iledir. Bunun için, muârız olan dahi bu hakikati kalben tasdik edecektir.

Dua ve şefkat buyurun, Kur'ân ve iman hizmetinde fedâi olalım! Risale-i Nur'u, bir dakikamızı bile kaybetmeden okuyalım, yazalım, ihlâs-ı tâmma muvaffak olalım!

Üniversite Nur Talebeleri Nâmına Muhsin*

* * *



İhlâs-ı tâmm: Tamamen Allah rızasına kilitlenme. Her işi şahsî bir gaye veya menfaat gözetmeden tamamen Allah rızası için yapma.
Muârız: Karşı çıkan, muhalif.
Müstenid: Dayalı, bağlı.
Safdilâne: Safça, saflıkla, safdillikle.
Tahkik: Doğruyu araştırma, açığa çıkarma.

Tarihçe-i Hayat İçin Yazılan Önsöz



وَبِهِ نَسْتَعِينُ[1]

Medine-i Münevvere'de bulunan mühim bir âlimin, Bediüzzaman Hazretleri'nin Tarihçe-i Hayatı için yazdığı bir önsözdür.

Büyük İkbâl'e* ait olan Önsöz'de demiştim ki; "Büyüklerin tarih-i hayatları okunurken, ulvî menkîbeler söylenip aziz hâtıraları anılırken, insan başka bir âleme girdiğini hissediyor, gönlünü tertemiz sevgi hislerinin ulvî ateşi yakıyor ve ilâhî feyzi sarıyor. Tarih öyle büyük insanlar kaydeder ki, birçok büyükler onlara nisbetle küçük kalır.

Tarihe şerefler veren erler anılırken,
Yükselmede ruh, en geniş âlemlere yerden.
Bin rayihanın feyzi sarar ruhu derinden,
Geçmiş gibi cennetteki gül bahçelerinden.

Bu derin hakikati, önsözü yazarken bütün azamet ve ihtişamıyla idrak etmiş bulunuyorum. Zira, aziz ve muhterem okuyucularımıza en derin bir ihlâs ve samimiyetle takdim ettiğimiz bu eser, hemen bir asra yaklaşan uzun ve bereketli ömrünün her safhası binlerle harikaya sahne olan gönüller fatihi büyük Üstad Bediüzzaman Said Nursî'ye, onun yüz otuz parçadan ibaret olan Risale-i Nur Külliyatı'na ve ahlâk ve faziletleri, ihlâs ve samimiyetleri, iman ve irfanlarıyla hayatın her safhasında sadece bir ülkeye değil, bütün insanlık âlemine tertemiz örnekler vermekte devam eden Nur talebelerine aittir.

Bir kitabın mukaddimesini, o kitabın hülâsası diye tarif ederler. Hâlbuki, her mevzuu müstakil bir esere sığmayacak kadar derin ve geniş olan bu muazzam kitabın muhteviyatını böyle birkaç sayfalık mukaddimeye sığdırmak kabil midir?

---

[1] "Ve yardımı da sadece O'ndan dileriz."

Azamet: Büyüklük.
Feyiz: Mânevî haz, lütuf, bereket.
Hülâsa: Öz, özet.
Menkîbe: Kahramanların veya velilerin başlarından geçen ibretlik olay.
Muhteviyat: İçindekiler, içerik.
Mukaddime: Giriş, önsöz.
Râyiha: Güzel koku.
Ulvî: Yüce.

Bugüne kadar âcizâne yazdığım manzum ve mensur yazılarımın hiçbirisinde bu kadar acz ve hayret içerisinde kalmamıştım. Binâenaleyh, bu eseri derin bir zevk, ilâhî bir neş'e ve coşkun bir heyecanla okuyacak olanlar, hayranlıkla görecekler ki; Bediüzzaman, çocukluğundan beri müstesna bir şekilde yetişen ve bütün ömrü boyunca ilâhî tecellîlere mazhar olan bambaşka bir âlim ve mümtaz bir şahsiyettir.

Ben, bu büyük zâtı, eserlerini ve talebelerini inceden inceye tetkik edip de o nur âleminde hissen, fikren ve ruhen yaşadıktan sonra, büyük ve eski bir Arap şâirinin, bir beytiyle çok derin bir hakikati ifade ettiğini öğrendim: "Bütün âlemi bir şahsiyette toplamak Cenâb-ı Hakk'a zor gelmez!"[1]

* * *

Gayesinin ulviyetinden, dâvâsının ihtişamından ve imanının azametinden feyiz ve ilham alan bu kutbun cazibesine takılanların adedi günden güne çoğalmaktadır. Akıllara hayret veren bu ulvî hâdise, münkirleri kahrettiği gibi müminleri de şâd ve mesrûr eylemekte devam edip gidiyor.

İmanlı gönüllerde mânevî bir râbıta hâlinde yaşayan bu ilâhî hâdiseyi büyük bir mücâhid, kalbleri vecd içinde bırakan bir üslûpla bakınız, nasıl ifade ediyor:

"Ahlâksızlık çirkefinin bir tufan hâlinde her istikamete taşıp uzanarak her fazileti boğmaya koyulduğu kara günlerde onun yani Bediüzzaman'ın feyzini bir sır gibi kalbden kalbe, mukâvemeti imkânsız bir hamle hâlinde intikal eder görmekle teselli buluyoruz. Gecelerimiz çok karardı ve çok kararan gecelerin sabahları pek yakın olur."

Evet, bir sır gibi kalbden kalbe, mukâvemeti imkânsız bir hâlde yayılıp dağılan bu nurun memleketin her köşesinde feyiz ve tesirini görenler, hayret ve dehşetler içinde sormaya başladılar: Şöhreti memleketimizin her tarafını

---

[1] Bkz.: İbni Kays, *Kura'd-dayf* 1/176; Kalkaşendî, *Subhu'l-a'şâ* 1/530.

Manzum: Şiir.
Mensur: Düz yazı, nesir.
Mukâvemet: Karşı koyma, dayanma.
Mücâhid: Kendini Allah yoluna adamış kimse.
Münkir: İnkâr eden, kâfir.
Rabıta: Bağ, alaka.
Şâd ve mesrur etmek: Sevindirmek, mutlu etmek.
Ulviyet: Yücelik.
Vecd: Coşku. İlâhi aşkın insan benliğini bütünüyle sarması.

kaplayan bu zât kimdir? Hayatı, eserleri, meslek ve meşrebi nedir? Tuttuğu yol bir tarikat mı, bir cemiyet mi, yoksa siyasî bir teşekkül müdür?

Bununla da kalmadı, derhal gerek idarî ve gerek adlî çok mühim takipler ve pek ciddî tetkikler, uzun ve müselsel mahkemeler cereyan etti. Neticede, bu ilâhî tecellînin gönüller ülkesine kurulan bir "iman ve irfan müessesesi"nden başka bir şey olmadığı tahakkuk edince, adaletin ilâhî bir surette tecellîsi şu şekilde zuhur etti: "Bediüzzaman Said Nursî ve bütün Risale-i Nur eserlerinin beraati" kararı resmen ilân edildi. Ve artık ruhun maddeye, hakkın bâtıla, nurun zulmete, imanın küfre her zaman galebe çalacağı, ezelden ebede değişmeyecek olan ilâhî kanunların başında gelen bir hakikat olduğu güneşler gibi belirdi.

Herhangi bir iklimde zuhur eden bir ıslahatçının mahiyet ve hakikatini, sadakat ve samimiyetini gösteren en gerçek mîyar; dâvâsını ilâna başladığı ilk günlerle, muzaffer olduğu son günler arasında ferdî ve içtimaî, uzvî ve ruhî hayatında vücûda gelen değişiklik farklarıdır, derler. Meselâ o adam ilk günlerde mütevazi, âlicenap, ferâgat ve mahviyetkâr.. hülâsa, bütün ahlâk ve fazilet bakımından cidden örnek olan gayet temiz ve son derece mümtaz bir şahsiyetti. Bakalım, cihadında muzaffer olup hislerde, emellerde, gönüllerde yer tuttuktan sonra, yine o eski temiz ve örnek hâlinde kalabilmiş mi? Yoksa, zafer neş'esiyle, birçok büyük sanılan kimseler gibi yere göğe sığmaz mı olmuş?

İşte, büyük-küçük herhangi bir dâvâ ve gaye sahibinin mahiyet ve hakikatini, şahsiyet ve hüviyetini en hakikî çehresiyle aksettirecek olan en berrak ayna budur. Tarih boyunca bu müthiş imtihanı kazanmanın şaheser misalini, evvelâ peygamberler ve bilhassa Sultanu'l-Enbiya (sallâllahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, sonra O'nun halife ve sahabeleri ve daha sonra da onların nurlu yolunda yürüyen büyük zâtlar vermişlerdir.

* * *

Âlicenap: Yüksek karakterli, faziletli.
Ferâgat: Maddi-manevi her türlü hakkından vazgeçme, şahsi bir şey istememe.
Galebe çalmak: Galip gelmek, yenmek.
Islahatçı: Reformcu.
Mahviyetkâr: Alçak gönüllü, mütevazi.
Meşreb: Yol, tarz.
Mîyar: Ayar yapan âlet.
Mümtaz: Seçkin, üstün.
Müselsel: Silisle halinde, zincirleme uzayıp giden.
Teşekkül: Şekillenme, oluşum.
Uzvî: Maddî, bedenî.

Peygamber Efendimiz, şu اَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ[1] yani: "Âlimler, peygamberlerin vârisleridirler." hadis-i şerifleriyle âlim olmanın pek kolay bir şey olmadığını, i'câzkâr belâgatlarıyla beyan buyuruyorlar.

Zira, mademki bir âlim, peygamberlerin vârisidir; o hâlde, hak ve hakikatin tebliğ ve neşri hususunda, aynen onların tutmuş oldukları yolu takip etmesi lâzımdır. Her ne kadar bu yol, bütün dağ, taş, çamur, çakıl, uçurum; daha beteri takip, tevkif, muhakeme, hapis, zindan, sürgün, tecrid, zehirlenme, idam sehpaları ve daha akıl ve hayale gelmeyen nice bin zulüm ve işkencelerle dolu da olsa...

İşte Bediüzzaman, yarım asırdan fazla o mukaddes cihadı ile bütün ömrü boyunca bu çetin yolda yürüyen ve karşısına çıkan binlerle engeli bir yıldırım süratiyle aşan ve peygamberlerin vârisi olan bir âlim olduğunu amelî bir surette isbat eden bir zâttır.

Kendisinin ilmî, ahlâkî, edebî, birçok fazilet ve meziyetleri arasında, beni en çok meftun eden şey, onun, o dağlardan daha sağlam, denizlerden daha derin, semâlardan daha yüksek ve geniş olan imanıdır. Rabbim, o ne muazzam iman! O ne bitmez ve tükenmez sabır! O ne çelikten irade! Hayal ve hâtıralara ürpermeler veren bunca tazyik, tehdit, tâzib ve işkencelere rağmen; o ne eğilmez baş, ne boğulmaz ses ve nasıl kısılmaz nefestir!

Büyük İkbâl'in heyecanlı şiirlerinden aldığım coşkun bir ilham neş'esiyle vaktiyle yazdığım "Mücâhid" unvanını taşıyan bir manzumede, aşağıdaki mısraları okuyanlardan, belki şâirâne bir mübalâğada bulunduğumu söyleyenler olmuştur. Lâkin şu mukaddimesini yazmakla şeref duyduğum şaheseri okuyanlar, vecd ile dolu bir hayranlıkla anlayacaklar ki Allah'ın ne kulları varmış! Eğer bir iman, kemâlini bulursa neler yapar ve ne harikalar doğururmuş!

---

[1] Tirmizî, *İlim* 19; Ebû Dâvûd, *İlim* 1; İbni Mâce, *Mukaddime* 17.

Amelî: Fiilî, tatbikî, uygulamalı.
Cihad: Allah'ın dinini yüceltmek için gösterilen müsbet manada maddi manevi çaba, gayret.
İ'câzkâr: Mu'cizeli.
Kemâl: Mükemmellik, eksiksizlik, kusursuzluk.
Manzume: Şiir. Vezinli, kâfiyeli eser.
Tâzib: Acı çektirme, eziyet etme.
Tazyik: Sıkıştırma, zorlama, baskı.
Tebliğ: Bildirme, ulaştırma.
Tecrid: Kimseyle görüştürmeme. Hücre hapsi.
Tevkif: Tutuklama.

Bir azm, eğer iman dolu bir kalbe girerse,
İnsan da o imandaki son sırra ererse,

En azgın ölümler ona zincir vuramazlar,
Volkan gibi coşkun akıyor, durduramazlar!

Rabbimden iner azmine kuvvet veren ilham,
Peygamberi rüyada görür belki her akşam!

Hep nur onun iman dolu kalbindeki mihrap,
Kandil olamaz ufkuna dünyadaki mehtap!

Kar-kış demez, irkilmez, üzülmez, acı duymaz;
Mevsim, bütün ömrünce ılık gölgeli bir yaz.

Cennetteki âlemleri dünyada görür de
Mahvolsa eğilmez sıra dağlar gibi derde!

En sarp uçurumlar gelip etrafını sarsa,
Ay batsa, güneş sönse, ufuklar da kararsa,

Gökler yıkılıp çökse, yolundan yine dönmez,
Ruhundaki imanla yanan meş'ale sönmez!

Kalbinde yanardağ gibi, iman ne mukaddes!
Vicdanına her an şunu haykırmada bir ses:

Ey yolcu, şafaklar sökecek, durma, ilerle,
Zulmetlere kan ağlatacak meşalelerle!

Yıldızlara bas, çık yüce âlemlere, yüksel!
İnsanlığı kurtarmaya cennetten inen el…

Azm: Azim, gayret, kararlılık.

Sanki bu mısralar iman kahramanı, büyük mücâhid Bediüzzaman Hazretleri için yazılmış. Zira bu yüksek sıfatlar, hep onun sıfatlarıdır. Cenâb-ı Hak şu âyet-i kerimede bakınız, mücâhidlere neler vaad ediyor:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ[1]

Meâl-i şerifi: "Bizim uğrumuzda mücâhede edenlere mutlaka yollarımızı gösteririz. Ve hiç şüphe yok ki, Allah muhsinlerle –Allah'ı görür gibi ibadet eden mücâhidlerle– beraberdir."

Demek ki, iman ve Kur'ân uğrunda candan ve cihandan geçen mücâhidlere büyük Allah, hakikat ve hidayet yollarını göstereceğini vaad buyuruyor. Hâşâ, Cenâb-ı Hak vaadinde hulf etmez! Yeter ki, bu azîm vaad-i ilâhîyi icap ettirecek şartlar tahakkuk etsin.

Bu âyet-i kerime, Üstad'ın karakter ve şahsiyetini tahlil hususunda bize nurdan bir rehber oluyor ve o nurun billûr ışığı altında artık en ince çizgileri ve en hassas noktaları görüp sezebiliyoruz. Zira, mademki bir insan Cenâb-ı Hakk'ın hıfz ve himâyesinde bulunmak nimetine mazhar olmuştur; artık onun için korku, endişe, üzüntü, yılma, usanma vesâire gibi şeyler bahis mevzuu olamaz.

Allah'ın nuru ile nurlanan bir gönlün semâsını hangi bulutlar kaplayabilir! Her an huzur-u ilâhîde bulunmak bahtiyarlığına eren bir kulun ruhunu, hangi fânî emel ve arzular, hangi zavallı teveccüh ve iltifatlar ve hangi pespâye gaye ve ihtiraslar tatmin, teskin ve teselli edebilir!

Allah'tır onun yârı, mürebbîsi, velîsi,
Andıkça bütün nur oluyor duygusu, hissi.

Yükselmededir mârifet iklimine her an,
Bambaşka ufuklar açıyor ruhuna Kur'ân.

---

[1] Ankebût Sûresi, 29/69.

Azîm: Çok büyük.
Hıfz ve himâye: Koruma, gözetme.
Hulf etmek: Sözünde durmamak.
Huzur-u ilahî: Allah'ın huzuru.
Mârifet: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.
Mücâhede: Gayret etme. Bütün olumsuzluklara karşı koyup İslâm'ı yaymak için var gücüyle çalışma.
Mürebbî: Terbiye eden, yetiştiren, eğiten.
Pespâye: Seviyesiz, aşağılık, alçak.
Tahakkuk: Gerçekleşme.
Teveccüh: Yönelme, yakınlık gösterme.
Vaad-i ilâhî: Allah'ın vaadi, sözü.

Kur'ân ona yâd ettiriyor "Bezm-i Elest"i.
Âşık, o tecellînin ezelden beri mesti.

İşte, Bediüzzaman, böyle harikalar harikası bir inâyete mazhar olan mübarek bir şahsiyettir. Ve bunun içindir ki zindanlar ona bir gülistan olmuş, oradan ebediyetlerin nurlu ufuklarını görür. İdam sehpaları, birer vaiz ve irşad kürsüsüdür; oradan insanlığa ulvî bir gaye uğrunda sabır ve sebat, metanet ve celâdet dersleri verir. Hapishâneler birer Medrese-i Yusufiye'ye inkılâb eder, oraya girerken bir profesörün üniversiteye ders vermek için girdiği gibi girer. Zira oradakiler, onun feyiz ve irşadına muhtaç olan talebeleridir. Her gün birkaç vatandaşın imanını kurtarmak ve cânileri, melek gibi bir insan hâline getirmek onun için dünyalara değişilmez bir saadettir.

Böyle bir yüksek iman ve ihlâs şuuruna mâlik olan insan, hiç şüphesiz ki zaman ve mekân mefhumlarının fânîler üzerinde bıraktığı yaldızlı tesirleri, kesif madde âleminde bırakarak ruhu ile mâneviyat âleminin pırıl pırıl nurlar saçan ufuklarına yükselmiş bir hâldedir. Büyük mutasavvıfların (rahmetullahi aleyhim) "fenâ fillâh", "bekâ billâh" diye tarif ve tavsif buyurdukları yüksek mertebe, işte bu kudsî şerefe nâil olmaktır.

Evet, her müminin kendine mahsus bir huzur, huşû, tefeyyüz, tecerrüd ve istiğrak hâli vardır. Ve herkes iman ve irfanı, salâh ve takvâsı, feyiz ve mâneviyatı nisbetinde bu ilâhî hazdan feyizyâb olabilir. Lâkin bu güzel hâl, bu tatlı visal ve bu emsalsiz haz, geçen âyet-i kerimedeki ihsan erbabı olan o büyük mücahidlerde her zaman devam ediyor. Ve işte onlar, bu sebepten

---

Bekâ billâh: Kulun, kendi varlığını ve varlığının devamlılığını, canlılığını, ilim sahibi olmasını, işitip görmesini, Cenâb-ı Hakk'ın vücûd, bekâ, hayat, ilim, sem, basar gibi sıfatlarıyla vicdanında görmesi.
Bezm-i Elest: Elest Meclisi. Cenâb-ı Hak ruhları yarattığında "Ben Rabbiniz değil miyim?" diye sorduğunda, ruhların "Evet Rabbimizsin" şeklinde cevap vermeleri.
Celâdet: Yiğitlik, kahramanlık, metânet.
Fenâ fillâh: Kulun fiilleri, sıfatları ve varlığı itibarıyla Hakk'ın fiil sıfât ve Zât'ında fâni olması.
Feyizyâb: Feyiz bulan, ilâhî lütuflara mazhar olan.
Huşû: Allah karşısında acz, fakr ve eksikliklerin gereği duyulan derin bir mahviyet, saygı, tevazu hissi.
Huzur: Cenâb-ı Hakk'ın emri, iradesi ve nazarı altında hâzır olduğunun devamlı farkında olma.
İnâyet: Cenab-ı Hakk'ın yardımı, yardım etmesi.
İstiğrak: Kendinden geçme, dünyayı kalben unutma, kalbini dünyevî endişelerden temizleyip bütünüyle Hakk'a yönelme.
Kesif: Yoğun, katı.
Medrese-i Yusufiye: Hz. Yusuf'un (a.s.) zulüm, iftira sebebiyle haksızca senelerce zindanda kalmasından kinâye olarak, aynı kaderi paylaşanların hapsedildiklere yere verilen isim.
Mefhum: İfade, kavram.
Mutasavvıf: Tasavvuf erbabı, âlimleri.
Salâh: Sâlih, dindar, faziletli olma.
Tavsif: Sıfatlarını belirtme, anlatma.
Tecerrüd: Bütün beşerî benlik, arzu, istekler ve dünyanın fâni yüzünden kalben sıyrılma.
Tefeyyüz: Feyiz alma, ilâhî lütuflara mazhar olma.
Visâl: Kavuşma, ulaşma.

dolayıdır ki Mevlâ'yı unutmak gafletine düşmüyorlar. Nefisleriyle arslanlar gibi bütün ömürleri boyunca çarpışıyorlar. Ve hayatlarının her lâhzası en yüksek terakki ve tekâmül hâtıraları kaydediyor. Ve bütün varlıkları o cemâl, kemâl ve celâl sıfatlarıyla muttasıf olan Rabbü'l-âlemîn'in rızasında erimiş bulunuyorlar.

Mevlâ, bizleri de o bahtiyarlar zümresine ilhak eylesin, âmin!..

* * *

Yukarıdaki sahifelerde büyük Üstad'ın dostlarını meftun ve hayran ettiği kadar da, düşmanlarını dehşetler içerisinde bırakan azametli imanından bahsettik. Biraz da mümtaz şahsiyeti nurdan bir hâle hâlinde sarmakta olan üstün meziyetlerinden, ahlâk ve kemâlâtından bahsedelim. Malûm ya, her şahsiyeti, muhtelif ve muayyen meziyetler çerçeveler. Binâenaleyh, Üstad'ın şahsiyetini tekvin eden başlıca sıfatlar şunlardır:

Ferâgati

Bir dâvâ sahibinin ve bilhassa ıslahatçının muvaffakiyet şartlarının en mühimmi ferâgattir. Zira gözler ve gönüller, bu mühim noktayı en ince bir hassasiyetle tetkik ve takibe meyyaldirler. Üstad'ın büyük hayatı ise baştan başa feragatin şaheser misalleriyle dolup taşmaktadır.

Allâme Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi* merhumdan ferâgate ait şöyle bir söz işitmiştim: "İslâm bugün öyle mücâhidler ister ki dünyasını değil, âhiretini dahi feda etmeye hazır olacak!"

Büyük adamdan sâdır olan bu büyük sözü tamamen kavrayamadığım için, mutasavvıfların istiğrak hâllerinde söyledikleri esrarlı sözlere benzeterek,

---

Allâme: Büyük âlim, üstâd.
Celâl: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini, yüceliğini ve bütün eşyadaki umumi tecellilerini ifade eden sıfatı.
Cemâl: Cenâb-ı Hakk'ın güzelliğini, her bir varlığa ayrı ayrı hususi tecellilerini ifade eden sıfatı.
Hâle: Ay ve güneşin etrafında bazen görünen parlak dâire.
İlhak eylemek: Katmak, eklemek.
İstiğrak: Kendinden geçme, dünyayı kalben unutma, kalbini dünyevî endişelerden temizleyip bütünüyle Hakk'a yönelme.
Kemâl: Cenâb-ı Hakk'ın her türlü kusurdan, eksiklikten münezzeh olduğunu, bütün mükemmel, kusursuz fiil ve sıfatların sahibi olduğunu ifade eden sıfatı.
Kemâlât: Güzellikler, faziletler, erdemler.
Meftun: Düşkün, tutkun.
Meyyal: Meyilli, istekli, eğilimli.
Muttasıf: Vasıflı, söz konusu sıfata sahip olan.
Rabbü'l-âlemîn: Âlemlerin sahibi, hâkimi.
Sâdır olmak: Çıkmak, meydana gelmek.
Tekâmül: Olgunlaşma, kemâle erme.
Tekvin: Oluşturma, meydana getirme.
Terakki: İlerleme, yükselme.

herkese söylememiş ve olur olmaz yerlerde de açmamıştım. Vaktâ ki aynı sözü Bediüzzaman'ın ateşler saçan heyecanlı ifadelerinde de okuyunca anladım ki, büyüklere göre feragatin ölçüsü de büyüyor...

Evet, İslâm için bu kadar acıklı bir ferâgate katlanmaya razı olan mücâhidleri, Erhamürrâhimîn olan Allahu Zülkerem Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri bırakır mı? O fedaî kulunu lütuf ve kereminden, inâyet ve merhametinden mahrum etmek, şânına –hâşâ!– yakışır mı?

İşte Bediüzzaman, bu müstesna tecellînin en parlak misalidir. Bütün ömrü boyunca mücerred yaşadı. Dünyanın bütün meşru lezzetlerinden tamamen mahrum kaldı. Bir yuva kurmak ve orada mesûd bir aile hayatı geçirmek sevdasına düşmeye vakit ve fırsat bulamadı. Fakat Cenâb-ı Hak, kendisine öyle şeyler ihsan etti ki, fânî kalemlerle tarif olunamayacak kadar muazzam ve muhteşemdir. Bugün, dünyada hangi bir aile reisi –mânen– Bediüzzaman Hazretleri kadar mesûddur? Hangi bir baba milyonlarla evlâda sahip olmuştur? Hem de nasıl evlâtlar! Ve hangi bir üstad, bu kadar talebe yetiştirebilmiştir?

Bu kudsî ve ruhî râbıta –biiznillâhi teâlâ– dünyalar durdukça duracak ve nurdan bir sel hâlinde ebediyetlere kadar akıp gidecektir. Çünkü bu ilâhî dâvâ, Kur'ân-ı Kerîm'in nur deryasında tebellür eden bir varlık olduğu gibi Kur'ân'dan doğmuş ve Kur'ân'la beraber yaşayacaktır...

Şefkat ve Merhameti

Büyük Üstad, hak ve hakikati ta çocukluğunda bulmuştu. Kalbinin feryadını ve ruhunun münâcâtını dinlemek için mağaralara kapandığı günlerde bile ibadet ve taatten, tefekkür ve murâkabelerden, feyiz ve huzur almanın zevkine ermiş olan bir "ârif-i billâh" idi.

Ârif-i billâh: Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının tecellilerini ruhi tecrübeleri neticesinde vicdanında sezen, ilâhî mârifete ermiş veli.
Biiznillâhi Teâlâ: Yüce Allah'ın izniyle.
Erhamürrâhimîn: Merhametlilerin en merhametlisi Hz. Allah.
Kudsî: Mukaddes, yüce.
Murâkabe: İnsanın kendini kontrolü, denetimi. Tas.: Allah'tan başka her şeyden alâkayı keserek kalben Cenâb-ı Hakk'a yönelmek; ilâhî ilmin her şeyi kuşatmış olduğu bilinciyle nefsini, yasaklara karşı gemleyip ve hayatını, Allah'ın emirleri doğrultusunda sürdürmek.
Mücerred: Maddi-mânevî, meşru bütün nimetlerden, lezzetlerden uzak, sıyrılmış olan.
Ruhî: Mânevi.
Taat: İtaat, kulluk.
Teâlâ ve Tekaddes: Bütün kusurlardan, eksikliklerden uzak Yüce Allah.
Tebellür: Billurlaşma, parıldama.
Zülkerem: Çok cömert, büyük ihsan ve lütuf sahibi.

Lâkin, karanlık gece dalgalarını andıran korkunç küfür ve ilhad kâbusunun Müslüman Dünyası'nı ve dolayısıyla memleketimizi kaplamak üzere olduğu o tehlikeli günlerde, yatağından fırlayan bir arslan gibi yanardağları andıran bir kükreyişle cihad meydanına atıldı. Bütün rahat ve huzurunu bu mukaddes dâvâya feda etti. Ve işte bu hikmete mebnidir ki; o günden beri her sözü bir dilim lâv, her fikri bir ateş parçası olmuş; düştüğü gönülleri yakıyor; hisleri, fikirleri alevlendiriyor…

Büyük Üstad'ın tam bir uzlet ve inzivâdan sonra tekrar irşad ve cemiyet hayatına atılması, aynen İmam Gazâlî'nin* hayatında geçirmiş olduğu o mühim ve tarihî merhaleye benzemektedir. Demek ki Cenâb-ı Hak, büyük mürşidleri böyle bir müddet inzivâda terbiye, tasfiye ve tezkiye ettikten sonra tenvir ve irşad vazifesiyle mükellef kılıyor. Ve bu sebepledir ki bir mâ-i mukattardan daha temiz ve berrak olan yüreklerinden kopup gelen nefesler, kalblere akseder etmez bambaşka tesirler icra ediyor. Arz ettiğim gibi İmam Gazâlî'nin bundan dokuz yüz sene evvel ahlâk ve fazilet sahasında yapmış olduğu fütuhâtı bu asırda Bediüzzaman, iman ve ihlâs vâdisinde başarmıştır.

Evet, Hazreti Üstad'ı bu müthiş cihad meydanlarına sevk eden, hep bu eşsiz şefkat ve merhameti olmuştur. Ve bunu bizzat kendisinden dinleyelim:

"Bana, 'Sen şuna buna niçin sataştın?' diyorlar. Farkında değilim; karşımda müthiş bir yangın var, alevleri göklere yükseliyor. İçinde evlâdım yanıyor, imanım tutuşmuş yanıyor. O yangını söndürmeye, imanımı kurtarmaya koşuyorum. Yolda birisi beni kösteklemek istemiş de ayağım ona çarpmış, ne ehemmiyeti var! O müthiş yangın karşısında bu küçük hâdise bir kıymet ifade eder mi? Dar düşünceler, dar görüşler!.."

İstiğnâsı

Üstad'ın hayatı boyunca cemiyetimizin her tabakasına vermekte olduğu binlerle istiğnâ örnekleri, dillere destan olmuş bir ulviyeti hâizdir. Mâsivâdan

---

Fütuhât: Fetihler, zaferler.
Hâiz: Sahip, elde etmiş.
İlhad: İnançsızlık, dinsizlik.
İrşad: Doğruyu gösterme, rehberlik etme.
İstiğnâ: Bir şey istememe, tenezzül etmeme, tok gözlülük.
Mâ-i mukattar: İmbikten geçip, damla damla akan berrak su.
Mâsivâ: Allah'tan başka bütün varlıklar.
Mebni: ….den dolayı, …den ötürü.
Mükellef: Sorumlu, yükümlü.
Tasfiye: Saflaştırma, durulama.
Tenvir: Aydınlatma, nurlandırma.
Tezkiye: Arındırma, temizleme.
Ulviyet: Üstünlük, yücelik.
Uzlet ve inzivâ: Bir kenara çekilip insanlardan uzak yaşama.

tam manasıyla istiğnâ ederek, uzvî ve ruhî bütün varlığı ile Rabbü'l-âlemîn'in bitmez ve tükenmez hazinesine dayanmayı, müddet-i hayatında bir itiyad değil; âdeta bir mezhep, meşrep ve meslek olarak kabul etmiştir. Ve bunda da ne pahasına olursa olsun sebat eylemekte hâlâ devam etmektedir. İşin orijinal tarafı; bu meslek, kendi şahsına münhasır kalmamış, talebelerine de kudsî bir mefkûre hâlinde intikal etmiştir. Nur deryasında yıkanmak şerefine mazhar olan bir Nur talebesinin istiğnâsına hayran olmamak kabil değildir!

Bakınız, Üstad, Mektubat unvanını taşıyan şaheserin İkinci Mektub'unda bu mühim noktayı altı vecih ile ne kadar asil bir iman ve irfan şuuruyla izah eder:

"*Birincisi:* Ehl-i dalâlet, ehl-i ilmi, ilmi vasıta-i cer etmekle itham ediyorlar. 'İlmi ve dini kendilerine medar-ı maîşet yapıyorlar' deyip insafsızcasına onlara hücum ediyorlar. Bunları fiilen tekzip lâzımdır.

İkincisi: Neşr-i hak için enbiyaya ittibâ etmekle mükellefiz. Kur'ân-ı Hakîm'de hakkı neşredenler

إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى اللهِ ۞ إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى اللهِ[1]

diyerek, insanlardan istiğnâ göstermişler."

İşte, Risale-i Nur Külliyatı'nın mazhar olduğu ilâhî fütuhât, hep bu enbiya mesleğinde sebat kahramanlığının şaheser misali ve harikulâde neticesidir. Ve bu sayede Üstad, izzet-i ilmiyesini cihan-kıymet bir elmas gibi muhafaza eylemiştir.

Artık herkesin uğrunda esir olduğu maaş, rütbe, servet ve daha nice bin şahsî ve maddî menfaatlerle asla alâkası olmayan bir insan, nasıl olur da gönüller fatihi olmaz! İmanlı gönüller, nasıl onun feyiz ve nuruyla dolmaz!

---

[1] "Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir." (Yunus Sûresi, 10/72; Hûd Sûresi, 11/29, 51...).

Cihan-kıymet: Dünyalar kadar, çok değerli.
Ehl-i dalâlet: Doğru yoldan ayrılanlar, sapık ve kâfirler.
Ehl-i ilim: İlim adamları.
Enbiya: Peygamberler (aleyhimü's-selâm).
Fiilen: Bizzat yaparak, uygulayarak.
İtiyad: Âdet, alışkanlık.
İttibâ etmek: Uymak, bağlanmak.
İzzet-i ilmiye: İlmin izzeti, onuru.
Medar-ı maîşet: Geçim vasıtası.
Mefkûre: İdeal, ülkü.
Müddet-i hayat: Hayat boyu, ömür boyu.
Münhasır: Özel, O'na ait.
Neşr-i hak: Gerçeği yaymak.
Uzvî: Maddî, bedenî.
Vasıta-i cer: Menfaat sağlama aracı.

İktisatçılığı

İktisat, bundan evvel bahsettiğimiz "istiğnâ"nın tefsir ve izahından başka bir şey değildir. Zaten iktisat sarayına girebilmek için, evvelâ istiğnâ denilen kapıdan girmek lâzımdır. Bu sebeple iktisatla istiğnâ, lâzımla melzum kabîlindendir.

Üstad gibi istiğnâ hususunda peygamberleri kendine örnek kabul eden bir mücahidin iktisatçılığı, kendiliğinden husule gelecek kadar tabiî bir haslet hâlini alır. Ve artık ona günde bir tas çorba, bir bardak su ve bir parça ekmek kâfi gelebilir. Zira bu büyük insan, büyük ve munsif Fransız şâiri Lamartine'in* dediği gibi: "Yemek için yaşamıyor, belki yaşamak için yiyor."

Üstad'ın meşrep ve mesleğini tamamen anladıktan sonra, artık onun yüksek iktisatçılığını böyle yemek içmek gibi basit şeylerle mukayese etmeyi çok görüyorum. Zira bu büyük insanın yüksek iktisatçılığını mânevî sahalarda tatbik etmek ve maddî olmayan ölçülerle ölçmek lâzım gelir. Meselâ Üstad bu yüksek iktisatçılık kudretini sırf yemek, içmek, giymek gibi basit şeylerle değil; bilakis fikir, zihin, istidat, kabiliyet, vakit, zaman, nefis ve nefes gibi mânevî ve mücerred kıymetlerin israf ve heder edilmemesiyle ölçen bir dâhidir. Ve bütün ömrü boyunca bir karakter hâlinde takip ettiği bu titiz muhasebe ve murakebe usûlünü, bütün talebelerine de telkin etmiştir. Binâenaleyh bir Nur talebesine olur olmaz eseri okutturmak ve her sözü dinlettirmek kolay bir şey değildir. Zira onun gönlünün mihrak noktasında yazılı olan şu "Dikkat!" kelimesi, en hassas bir kontrol vazifesi görmektedir.

İşte Bediüzzaman, kudretli bir ıslahatçı ve harikalar harikası bir pedagog (mürebbî) olduğunu, yetiştirdiği tertemiz nesille fiilen isbat etmiş ve iktisat tarihine nurdan pırıltılarla yazılan bir atlas sahife daha ilâve eden bir nâdire-i fıtrattır.

Tevazu ve Mahviyetkârlığı

Nur Risalelerinin bu kadar harikulâde bir şekilde cihana yayılmasında bu iki hasletin çok faydası olmuş ve pek derin tesirleri görülmüştür. Çünkü

Haslet: Tabiat, huy, mizaç.
Kabil: Aynı türden, aynı cinsten olan.
Melzum: Lâzımın gerektirdiği şey. (İstiğnâ lâzım ise onun gereklerinden biri de iktisat etmektir.)
Munsif: İnsaflı.
Nâdire-i fıtrat: Yaratılış harikası, eşi-benzeri az görülen kimse.

Üstad, sohbet ve teliflerinde kendine bir "kutbu'l-ârifîn" ve bir "gavsu'l-vâsılîn" süsü vermediği için gönüller ona pek çabuk ısınmış, onu tertemiz bir samimiyetle sevmiş ve derhal ulvî gayesini benimsemiştir.

Meselâ ahlâk ve fazilete, hikmet ve ibrete ait olan birçok sohbet ve telkinlerini, doğrudan doğruya nefsine tevcih eder. Keskin ve âteşîn hitabelerinin ilk ve yegâne muhatabı, öz nefsidir. Oradan –merkezden muhite yayılırcasına– bütün nur ve sürûra, saadet ve huzura müştak olan gönüllere yayılır.

Üstad, hususi hayatında gayet halim-selim ve son derece mütevazidir. Bir ferdi değil, hiçbir zerreyi incitmemek için âzamî fedakârlıklar gösterir. Sayısız zahmet ve meşakkatlere, ıztırap ve mahrumiyetlere katlanır; fakat imanına, Kur'ân'ına dokunulmamak şartıyla!..

Artık o zaman bakmışsınız ki; o sâkin deniz, dalgaları semâlara yükselen bir tufan, sahillere heybet ve dehşet saçan bir umman kesilmiştir. Çünkü O, Kur'ân-ı Kerîm'in sâdık hizmetkârı ve iman hudutlarını bekleyen kahraman ve fedaî bir neferidir. Kendisi bu hakikati veciz bir cümleyle şu şekilde ifade eder:

"Bir nefer nöbette iken başkumandan da gelse silâhını bırakmayacak. Ben de Kur'ân'ın bir hizmetkârı ve bir neferiyim. Vazife başındayken karşıma kim çıkarsa çıksın 'hak budur' derim başımı eğmem!.."

Vazife başında ve cihad meydanındayken şu mısralar lisan-ı hâlidir:

Şahlanan bir ata benzer, kırarım kanlı gemi,
Sinsi düşmanlara, hâşâ, satamam benliğimi!

Benliğimden uzak olmaktır esaret bence,
Böyle bir zillete düşmek ne hazin işkence!

Âteşîn: Ateşli, coşkun.
Gavsu'l-vâsılîn: Allah'ın izniyle sıkışanlara, darda kalanlara –Hızır gibi– imdâd eden; velilere de mânevi seyahatlerinde karşılaştıkları vartalarda hususi yardımda bulunan büyük veli.
Kutbu'l-ârifîn: Âriflerin, velilerin kutbu, rehberi.
Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.
Mahviyetkâr: Alçak gönüllü.
Mihrak noktası: Hareket, çıkış noktası.
Muhit: Çevre.
Sürûr: Sevinç, neşe.
Te'lif: Yazı, kitap.
Telkin etmek: Fikir aşılamak, bir fikri kabul ettirmek.
Tevcih etmek: Yönlendirmek, yöneltmek.

Ebedî vuslatın aşkıyla geçer her ânım,
Dest-i kudretle yapılmış kaledir imanım.

Bu mukaddes emelimden ne kadar dilşâdım,
Görmek ister beni cennette şehid ecdadım.

Ruhum oldukça müebbed, ebedîdir ömrüm,
En büyük vuslata, Allah'a çıkan yoldur ölüm.

* * *

Kitaba girmezden evvel Üstad'ı ilmî, fikrî, tasavvufî ve edebî cepheleriyle de mütâlaa etmek isterdim. Fakat çok derin ve pek şümûllü olan bu mevzuların birkaç sayfayla hülâsa edilemeyeceğini kat'î bir surette idrak ettikten sonra, artık adı geçen mevzulara birkaç cümleyle temas etmeyi münasip gördüm.

Rabbim imkânlar lütfederse, bu derin mevzuları, Risale-i Nur Külliyatı ve Nur talebeleri ile birlikte, büyük ve müstakil bir eserle, tahlilî bir surette tetkik ve mütâlaa etmeyi bütün ruhumla arzu ediyorum. Bu hususta, büyük Üstadımız'ın ve aziz kardeşlerimin kıymetli dualarını niyaz eylerim!

* * *

Üstadın İlmî Cephesi

Merhum Ziya Paşa*, şu:

"Âyinesi iştir kişinin, lâfa bakılmaz.
Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde."

beyti ile nesilden nesile bir düstur hâlinde intikal edecek olan çok büyük bir hakikati ifade etmiştir.

Evet, Müslüman ırkımıza Risale-i Nur Külliyatı gibi muazzam bir iman ve irfan kütüphanesini hediye eden, gönüller üzerinde mukaddes bir nur

---

Dest-i kudret: Kudret eli.. Cenâb-ı Hakk'ın her şeye yeten kudreti.
Dilşâd: Sevinçli, neşeli.
Müebbed: Ebedî, dâimî, sonsuz.
Mütâlaa: İnceleme, araştırma, etüt etme.
Rütbe-i akıl: Akıl seviyesi.
Tahlilî: Çözüme dayalı, analitik.
Tetkik: İnceleme, araştırma.

müessesesi kuran mümtaz ve müstesna zâtın kudret-i ilmiyesi hakkında tafsilâta girişmek, öğle vakti güneşi tarif etmek kadar fuzulî bir iştir.

Yalnız, yanık bir şâirimizin:

"Hüsn olur kim seyrederken ihtiyâr elden gider."

dediği gibi, hayatının her lâhzasında ilâhî tecellîlere mazhar bulunan bu mübarek zâtın ilim ve irfanından, ahlâk ve kemâlâtından bahsetmek, insana bambaşka bir zevk ve ilâhî bir haz veriyor. Bunun için sözü uzatmaktan kendimi alamıyorum.

Üstad Risale-i Nur Küliyatı'nda dinî, içtimaî, ahlâkî, edebî, hukukî, felsefî ve tasavvufî en mühim mevzulara temas etmiş ve hepsinde de harikulâde bir surette muvaffak olmuştur. İşin asıl hayret veren noktası, birçok ulemânın tehlikeli yollara saptıkları en çetin mevzuları gayet açık bir şekilde ve en kat'î bir surette hallettiği gibi en girdaplı derinliklerden Ehl-i Sünnet ve Cemaat'in tuttuğu nurlu yolu takip ederek sahil-i selâmete çıkmış ve eserlerini okuyanları da öylece çıkarmıştır.

Bu sebeple Risale-i Nur Külliyatı'nı aziz milletimizin her tabakasına kemâl-i emniyet ve samimiyetle takdim etmekle şeref duyuyoruz. Nur Risaleleri, Kur'ân-ı Kerîm'in nur deryasından alınan berrak katreler ve hidayet güneşinden süzülen billûr huzmelerdir. Binâenaleyh, her Müslüman'a düşen en mukaddes vazife, imanı kurtaracak olan bu nurlu eserlerin yayılmasına çalışmaktır. Zira, tarihte pek çok defalar görülmüştür ki bir eser; nice fertlerin, ailelerin, cemiyetlerin ve sayısız insan kütlelerinin hidayet ve saadetine sebep olmuştur. Ah, ne bahtiyardır o insan ki bir mümin kardeşinin imanının kurtulmasına sebep olur!

Üstad'ın Fikrî Cephesi

Malûm ya her mütefekkirin kendine mahsus bir tefekkür sistemi, fikrî hayatında takip ettiği bir gayesi ve bütün gönlüyle bağlandığı bir ideali vardır.

Ehl-i Sünnet ve Cemaat: İnançlarında ve amellerinde Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ve O'nun nurlu ashabının yoluna tâbî olanlar, Sünniler.
Huzme: Demet, ışık demeti.
Hüsn: Güzellik.
İhtiyâr: İrade.
Kemâl-i emniyet: Tam bir güven içinde.
Kudret-i ilmiye: İlmî gücü, iktidarı.
Mütefekkir: Düşünür. Tefekkür eden; geniş, derin ve sistemli düşünen.
Sahil-i selâmet: Güvenli sahil.
Tefekkür: Varlık ve hâdiseleri iyice okuma; geniş, derin ve sistemli düşünme.

Ve onun tefekkür sisteminden, gaye ve idealinden bahsetmek için uzun mukaddimeler serdedilir. Fakat Bediüzzaman'ın tefekkür sistemi, gaye ve ideali, uzun mukaddimelerle filân yorulmaksızın, bir cümleyle hülâsa edilebilir:

Bütün semâvî kitapların ve bilumum peygamberlerin yegâne dâvâları olan "Hâlık-ı kâinat'ın ulûhiyet ve vahdâniyetini ilân" ve bu büyük dâvâyı da ilmî, mantıkî ve felsefî delillerle isbat eylemektir.

– O hâlde Üstad'ın mantık, felsefe ve müsbet ilimlerle de alâkası var?

– Evet, mantık ve felsefe Kur'ân'la barışıp hak ve hakikate hizmet ettikleri müddetçe Üstad en büyük mantıkçı ve en kudretli bir feyzoftur. Mukaddes ve cihanşümûl dâvâsını isbat vâdisinde kullandığı en parlak delilleri ve en kat'î burhanları, Kur'ân-ı Kerîm'in "Allah kelâmı" olduğunu her gün bir kat daha isbat ve ilân eden "müsbet ilim"dir.

Zaten felsefe, aslında hikmet manasına geldikçe, Vâcibü'l-vücûd Tealâ ve Tekaddes Hazretleri'ni, Zât-ı Bârî'sine lâyık sıfatlarla isbata çalışan her eser en büyük hikmet ve o eserin sahibi de en büyük hakîmdir.

İşte Üstad, böyle ilmî bir yolu, yani Kur'ân-ı Kerîm'in nurlu yolunu takip ettiği için binlerle üniversitelinin imanını kurtarmak şerefine mazhar olmuştur. Hazretin bu hususta hâiz olduğu ilmî, edebî ve felsefî daha pek çok meziyetleri vardır. Fakat onları, eserlerinden misaller getirerek –inşâallah– müstakil bir eserde arz etmek emelindeyim. Ve minallahi't-tevfik!

Tasavvuf Cephesi

Nakşibendî meşâyihinden, her harekâtını Peygamber-i Zîşan Efendimiz Hazretleri'nin harekâtına tatbik etmeye çalışan ve büyük bir âlim olan bir zâta sordum:

Cihanşümûl: Dünya çapında, evrensel.
Hâlık-ı kâinat: Kâinatın Yaratıcısı.
Meşâyih: Şeyhler.
Minallahi't-tevfik: "Başarı, muvaffakiyet Allah'tandır!"
Peygamber-i Zîşan: Şanlı Peygamber.
Serdetmek: Ortaya sürmek, izah etmek.
Teâlâ ve Tekaddes: Bütün kusurlardan, eksikliklerden uzak Yüce Allah.
Ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın kâinattaki mutlak hakimiyeti, her varlığı kendine itaat ettirmesi.
Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.
Vahdâniyet: Allah'ın birliği.
Zât-ı Bâri: Her şeyi yoktan var eden; birbirine uygun, en mükemmel şekilde, kusursuz yaratan Zât.

– Efendi Hazretleri, ulemâ ile mutasavvife arasındaki gerginliğin sebebi nedir?

– Ulemâ, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ilmine, mutasavvıflar da ameline vâris olmuşlar. İşte bu sebepten dolayıdır ki, Fahr-i Cihan Efendimiz'in hem ilmine ve hem ameline vâris olan bir zâta 'zü'l-cenaheyn', yani 'iki kanatlı' deniliyor. Binâenaleyh, tarikattan maksat, ruhsatlarla değil; azîmetlerle amel edip ahlâk-ı Peygamberî ile ahlâklanarak, bütün mânevî hastalıklardan temizlenip Cenâb-ı Hakk'ın rızasında fânî olmaktır. İşte bu ulvî dereceyi kazanan kimseler, şüphesiz ki ehl-i hakikattirler. Yani, tarikattan maksut ve matlup olan gayeye ermişler demektir. Fakat bu yüksek mertebeyi kazanmak, her adama müyesser olamayacağı için, büyüklerimiz matlup olan hedefe kolaylıkla erebilmek için muayyen kâideler vaz' eylemişlerdir. Hülâsa tarikat, şeriat dairesinin içinde bir dairedir. Tarikattan düşen şeriata düşer, fakat –maâzallah– şeriattan düşen ebedî hüsranda kalır.

Bu büyük zâtın beyanatına göre, Bediüzzaman'ın açtığı nur yolu ile, hakikî ve şâibesiz tasavvuf arasında cevherî hiçbir ihtilâf yoktur. Her ikisi de rıza-yı Bârî'ye ve binnetice cennet-i a'lâya ve dîdar-ı Mevlâ'ya götüren yollardır.

Binâenaleyh, bu asîl gayeyi istihdaf eden herhangi mutasavvıf bir kardeşimizin, Risale-i Nur Külliyatı'nı seve seve okumasına hiçbir mâni kalmadığı gibi; bilakis Risale-i Nur, tasavvuftaki "murâkabe" dairesini Kur'ân-ı Kerîm yoluyla genişleterek, ona bir de "tefekkür" vazifesini en mühim bir vird olarak ilâve etmiştir.

Evet, insanın gözüne-gönlüne bambaşka ufuklar açan bu tefekkür sebebiyle, sadece kalbinin murâkabesiyle meşgul olan bir sâlik, kalbi ve bütün

---

Azîmet: Normal şartlar altında herkesin uymakla yükümlü olduğu dinî hüküm ve emir.
Binnetice: Sonuçta, netice olarak.
Cennet-i a'lâ: Yüce cennet.
Cevherî: Asla, öze ait.
Dîdar-ı Mevlâ: Allah'ın cemâli.
Fahr-i Cihan: Kâinatın iftihar tablosu.
Maâzallah: "Allah korusun!"
Maksud: Maksat, niyet, gâye.
Matlub: Aranan, talep edilen.
Muayyen: Belirli, belli.
Murâkabe: İnsanın kendini kontrolü, denetimi. Tas.: Allah'tan başka her şeyden alâkayı keserek kalben Cenâb-ı Hakk'a yönelmek; ilâhî ilmin her şeyi kuşatmış olduğu bilinciyle nefsini, yasaklara karşı gemleyip ve hayatını, Allah'ın emirleri doğrultusunda sürdürmek.
Mutasavvife: Tasavvuf erbabı, âlimleri.
Müyesser olmak: Kısmet, nasip olmak.
Rıza-yı Bârî: Allah rızası.
Ruhsat: Dini hükümlerde yine dinin belirlediği mazeretlerle yükümlülük dışına çıkabilme izni.
Sâlik: Bir yol tutup o yolda giden kimse. Tas.: Allah'ın rızasını kazanma hedefine bağlı, belli bir disiplin içinde O'na yürüyen; yürüyerek tabiatındaki uzaklaşma temayüllerini nötralize eden veya kendi uzaklığını aşmaya çalışan hak yolcusu.
Ulemâ: Âlimler, bilginler.
Vaz' eylemek: Koymak, yerleştirmek.

letâifiyle birlikte, zerrelerden kürelere kadar bütün kâinatı azamet ve ihtişamıyla seyir ve temaşa, murakabe ve müşâhede ederek, Cenâb-ı Hakk'ın o âlemlerde bin bir şekilde tecellî etmekte olan esmâ-yı hüsnâsını, sıfât-ı ulyâsını kemâl-i vecd ile görerek, artık sonsuz bir mâbedde olduğunu aynelyakîn, ilmelyakîn ve hakkalyakîn derecesinde hisseder. Çünkü içine girdiği mâbed öyle ulu bir mâbeddir ki; milyarlara sığmayan cemaatin hepsi aşk ve şevk, huşû ve istiğraklar içinde Hâlık'ını zikrediyor. Yanık, tatlı ve güzel lisanları; şive, nağme, ahenk ve besteleriyle bir ağızdan

سُبْحَانَ اللّٰهِ [1] ۞ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ [2] ۞ وَلاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ [3] ۞ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ [4]

diyorlar.[5]

Risale-i Nur'un açtığı iman ve irfan ve Kur'ân yolunu takip eden, işte böyle muazzam ve muhteşem bir mâbede girer.. ve herkes de iman ve irfanı, feyiz ve ihlâsı nisbetinde feyizyâb olur.

Edebî Cephesi

Eskiden beri lâfız ve mana, üslûp ve muhteva bakımından, edipler ve şâirler, mütefekkirler ve âlimler ikiye ayrılmışlardır. Bunlardan bazıları sadece üslûp ve ifadeye, vezin ve kâfiyeye kıymet vererek; manayı, ifadeye feda etmişlerdir ve bu hâl de kendini en çok şiirde gösterir. Diğer zümre ise en çok mana ve muhtevaya ehemmiyet vererek; özü, söze kurban etmemişlerdir.

---

1 "Allah, her türlü noksandan münezzehtir."
2 "Bütün hamdler, övgüler Allâh'adır."
3 "Allah'tan (c.c.) başka ilâh yoktur."
4 "Allah, büyüktür."
5 Bkz.: Müslim, *Âdâb* 12, *Zikir* 32; Tirmizî, *Vitir* 3, *Daavât* 26; Nesâî, *İftitah* 32.

Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.
Esmâ-yı hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.
Feyizyâb: Feyiz bulan, ilâhî lütuflara mazhar olan.
Hakkalyakîn: Bizzat yaşayarak elde edilen bilgi.
Hâlık: Yaratıcı.
Huşû: Allah karşısında acz, fakr ve eksikliklerin gereği duyulan derin bir mahviyet, saygı, tevazu hissi.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.
İstiğrak: Kendinden geçme, dünyayı kalben unutma, kalbini dünyevî endişelerden temizleyip bütünüyle Hakk'a yönelme.
İstihdaf: Hedef, gâye edinme.
Kemâl-i vecd: İlâhi aşkın insan benliğini bütünüyle saran mânevi bir coşkusu.
Letâif: Manevi duyular, ruhâni dinamikler.
Sıfât-ı ulyâ: Yüce sıfatlar.
Vird: Belli aralıklarla devamlı okunan dua, zikir.

Artık Bediüzzaman gibi büyük bir mütefekkirin edebî cephesi, bu küçük mukaddime ile kolayca anlaşılır sanırım. Zira Üstad, o kıymetli ve bereketli ömrünü, kulaklarda kalacak olan sözlerin tanzim ve tertibiyle değil; bilakis kalblerde, ruhlarda, vicdan ve fikirlerde kudsî bir ideal hâlinde insanlıkla beraber yaşayacak olan din hissinin, iman şuurunun, ahlâk ve fazilet mefhumunun asırlara, nesillere telkiniyle meşgul olan bir dâhidir. Artık bu kadar ulvî bir gayenin tahakkuku için candan ve cihandan geçen bir mücâhid, pek tabiîdir ki fânî şekillerle meşgul olamaz.

Bununla beraber Üstad zevk inceliği, gönül hassasiyeti, fikir derinliği ve hayal yüksekliği bakımından harikulâde denecek derecede edebî bir kudret ve melekeyi hâizdir. Ve bu sebeple üslûp ve ifadesi, mevzuya göre değişir. Meselâ ilmî ve felsefî mevzularda mantıkî ve riyâzî delillerle aklı ikna ederken gayet veciz terkipler kullanır. Fakat gönlü mest edip ruhu yükselteceği anlarda ifade o kadar berraklaşır ki tarif edilemez. Meselâ semâlardan, güneşlerden, yıldızlardan, mehtaplardan ve bilhassa bahar âleminden ve Cenâb-ı Hakk'ın o âlemlerde tecellî etmekte olan kudret ve azametini tasvir ederken üslûp o kadar latîf bir şekil alır ki; artık her teşbih, en tatlı renklerle çerçevelenmiş bir levhayı andırır.. ve her tasvir, harikalar harikası bir âlemi canlandırır.

İşte bu hikmete mebnidir ki; bir Nur talebesi, Risale-i Nur Külliyatı'nı mütâlaasıyla –üniversitenin herhangi bir fakiltesine mensup da olsa– hissen, fikren, ruhen, vicdanen ve hayalen tam manasıyla tatmin edilmiş oluyor. Nasıl tatmin edilmez ki; Risale-i Nur Külliyatı, Kur'ân-ı Kerîm'in cihan-şümûl bahçesinden derilen bir gül demetidir. Binâenaleyh onda o mübarek ve ilâhî bahçenin nuru, havası, ziyası ve kokusu vardır.

Ruhun bu ihtiyacını söyler akan sular,
Kur'ân'a her zaman beşerin ihtiyacı var.

Ali Ulvi Kurucu*

* * *

Latîf: Hoş, güzel, hafif.
Mebni: ….den dolayı, …den ötürü.
Mütâlaa: İnceleme, etüt etme.
Riyâzî: Matematiksel. Hesap yaparak elde edilen.
Teşbih: Benzetme.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا اَللّٰهُ يَا رَحْمٰنُ يَا رَحِيمُ يَا فَرْدُ يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ

يَا حَكَمُ يَا عَدْلُ يَا قُدُّوسُ[1]

İsm-i âzamın hakkına ve Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın hürmetine ve Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın şerefine, bu mecmuayı bastıranları ve mübarek yardımcılarını ve Risale-i Nur talebelerini Cennetü'l-Firdevs'te saadet-i ebediyeye mazhar eyle! Âmin…

Ve hizmet-i imaniye ve Kur'âniyede dâima muvaffak eyle! Âmin...

Ve defter-i hasenâtlarına Asâ-yı Musa'nın her bir harfine mukabil, bin hasene yazdır! Âmin...

Ve Nurlar'ın neşrinde sebat ve devam ve ihlâs ihsan eyle! Âmin...

Yâ Erhamerrâhimîn!.. Umum Risale-i Nur şakirtlerini iki cihanda mesûd eyle! Âmin...

İnsî ve cinnî şeytanların şerlerinden muhafaza eyle! Âmin…

Ve bu âciz ve biçare Said'in kusurâtını affeyle! Âmin…

Umum Nur Şakirtleri Nâmına
Said Nursî

---

[1] "Ya Allah, ya Rahman: Ey Zâtı itibarıyla merhametli olan! Ya Rahim: Ey rahmetiyle mahlûkâtına merhamet eden! Ya Ferd: Ey eşi ve benzeri olmayan! Ya Hayy: Ey her zaman var olan, diri olan, ezelî ve ebedî hayat sahibi olan! Ya Kayyûm: Ey kendi Zât'ı ile var olup, zeval bulmayan ve bütün varlıkları varlıkta tutup onları yöneten! Ya Hakem: Ey hükmü geçersiz kılınmayan Hâkim! Ya Adl: Ey tam adalet sahibi! Ya Kuddûs: Ey her şeyi tertemiz yapan ve kendisi bütün eksiklerden uzak ve yüce Zât!"

Cennetü'l-Firdevs: Firdevs Cenneti. Bütün cennet mertebelerinin birlikte müşâhede edileceği cennetin en yüksek yeri ve en uç noktası.

Defter-i hasenât: Sevap, kazanç defteri.

Erhamerrâhimîn: Merhametlilerin en merhametlisi.

Hasene: Sevap.

Hizmet-i imaniye ve Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ve imana hizmet.

İhlâs: Yaptığını sırf Allah emrettiği için yapıp, başka bir gaye karıştırmamak.

İnsî ve cinnî şeytanlar: İnsanlardan ve cinlerden şeytanlık yapanlar.

İsm-i âzam: Kendisi ile dua edildiğinde Allah'ın icabet ettiği en büyük ismi.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

Mazhar eylemek: Nail etmek, şereflendirmek.

Neşr: Yayma, yayımlama.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Şâkirt: Öğrenci, talebe.

Kaynakların Tesbitinde Faydalanılan Eserler

Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed (v.1162); ***Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs***, I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.

Ahmed İbni Hanbel, Ebû Abdullah eş-Şeybânî (164-241 h.) **;** ***Fedâilü's-sahâbe***, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1403/1983;

———— **;** ***Müsned***, I-VIII, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

Aliyyü'l-Kârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed (v. 1014/1606); ***el-Masnû'*** ***fî ma'rifeti hadîsi'l-mevdû'***, *[Tahkîk: Abdülfettah Ebû Gudde]*, Mektebü'l-matbûati'l-İslâmî, Kahire, 1984.

———— **;** ***Şerhu kitabi'l-Fıkhi'l-ekber***, *[Tahkik: Ali Muhammed Dendel]*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1416/1995.

————**;** ***el-Esrâru'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevdûa*** [Tahkîk: Muhammed b. Lütfi Sabbâğ], el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1406.

Âlûsî, Ebu's-Senâ Şehabeddin Mahmud İbni Abdillah (v. 1270/1854)**;** ***Rûhu'l-meânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-seb'u'l-mesânî***, I-XXX, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

Bâkıllânî, Ebû Bekr Muhammed b. et-Tayyib (v. 403/1013); ***İ'câzü'l-Kur'ân***, *[Şerh ve ta'lîk: Muhammed Abdülmüslim el-Hafâcî]*, Mektebetü ve matbaatü's-Sabîh ve evlâdihî, Mısır, 1370/1951.

Beyhakî, Ebûbekr Ahmed b. el-Hüseyin (384-458 h.); ***Şuabü'l-îmân***, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], I-IX, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1410/1990.

———— **;** ***Delâilü'n-nübüvve***, I-VII, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1985.

Bezzâr, Ebûbekr Ahmed b. Amr b. Abdülhâlık (v.215-292); ***Müsned***, *[Tahkik: Abdulkâdir Arafât]*, I-III, Müessesetü ulûmi'l-Kur'ân, Beyrut / Medine, 1409 h.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (v. 256 h.); ***Sahîhu'l-Buhârî***, I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.

Cessâs, Ahmed b. Ali Ebûbekr (v.370 h.); ***Ahkâmü'l-Kur'ân***, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.

Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân (181-255 h.); ***Sünen***, I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.

Deylemî, Ebû Şucâ' Şîreveyh b. Şehredâr (445-509 h.); ***el-Müsnedü'l-firdevs bi me'sûri'l-hitâb***, *[Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl]*, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1986.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); ***Sünen***, [Tahkîk: Muhammed Muhsin Abdülhamîd], I-IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, tsz.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsbehânî (v. 430 h.); ***Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ***, I-X, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.

———— ; ***Delâilü'n-nübüvve,*** *[Tahkik: Muhammed Ravvas Kal'acî Abdulberr Abbas]*, I-II, Dâru'n-nefâis, Beyrut, 1991.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ (210/307 h.); ***Müsned***, I-XIII, Dâru'l-Me'mûn li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.

Ebu'ş-Şeyh, Abdullah İbn Muhammed İbn Cafer İbn Hayyan el-Esbahânî (274-369 h.); ***Azame***, *[Tahkik: Rızaullah İbn Muhammed İdris el-Mübarekfûrî]*, I-V, Dâru'l-âsıme, Riyad, 1408 h.

Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed (450-505 h.); ***İhyâü ulûmi'd-dîn***, I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.

Gazzî, Ebu'l-Mekârim Necmeddin Muhammed b. Muhammed Necmeddin, (ö. 1061/1651); ***İtkân mâ yehsünü mine'l-ahbâri'd-dâireti ala'l-elsün,*** I-II, *[Takdim: Halil b. Muhammed el-Arabi]*, el-Faruku'l-Hadisiyye, Kahire, 1415/1995.

Gümüşhânevî, Ahmed Ziyaeddin Nakşibendî, ***Mecmûatü'l-ahzâb***, I-III, Sezgin neşriyat, İstanbul, 1311/1893.

Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. el-Hasen, ***Nevâdiru'l-usûl fî ehâdîsi'r-Rasûl***, [Tahkîk: Abdurrahman Amîra], I-IV, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1412/1992.

Hâkim, Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah en-Neysâbûrî (321-405 h.); ***el-Müstedrek ale's-Sahîhayn***, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/1990.

Hennâd, İbnü's-Sirrî (152-243 h.); ***Zühd***, I-II, Dâru'l-hulefâ, Kuveyt, 1406 h.

İbni Abdilberr, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed (v.463 h.); ***İstîâb***, I-V, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412 h.

İbni Asâkir, Ebu'l-Kâsım Sikatüddîn Ali b. Hasan b. Hibetullah (v. 571/1176); ***Târîhu Dimaşk***, I-LXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1417/1996.

İbni Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed (v. 235 h.); ***el-Musannef fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr***, *[Tahkîk: Kemâl Yusuf el-Hût]*, I-VII, Mektebetü'r-Ruşd, Riyad, 1409 h.

İbni Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî (773-852 h.); ***Fethu'l-bârî***, I-XIII, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1379 h.

———— ; ***İsâbe***, I-VIII, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412 h.

İbni Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed el-Büstî (v. 354/965.); ***el-İhsân fî takrîbi Sahîh İbn Hibbân***, *[Tertîb: Alâüddîn Ali b. Belbânî, Tahkîk ve ta'lîk: Şuayb el-Arnavût]*, I-XVII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.

İbni Hişâm, Abdülmelik İbn Hişam İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); ***es-Sîratü'n-Nebeviyye***, I-VI, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1411.

İbni Kays, Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyân (208-281 h.), ***Kura'd-dayf***, I-V, Advâü's-selef, Riyad, 1997.

İbni Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Ömer İbn Kesîr ed-Dimaşkî (v. 774 h.); ***Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm***, I-IV, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1401 h.

———— ; ***el-Bidâye ve'n-nihâye,*** I-XIV, Dâru'l-meârif, Beyrut, tsz.

İbni Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); ***Sünen***, I-II, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

İbni Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd el-Menî' (168-230 h.); ***et-Tabakâtü'l-kübrâ***, I-VIII, Dâru sâdir, Beyrut, tsz.

İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (508-597 h.); ***Sıfatü's-safve***, I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1399/1979.

İshâk b. Râhûye, İbni İbrâhim b. Mahled (161-238 h.); ***Müsned***, I-V, Mektebetü'l-îmân, Medine, 1995.

Kâdı İyâz, Ebu'l-Fazl İyaz İbn Musa İbn. İyâz el-Yahsubî (v. 544/1149); ***eş-Şifâ bi ta'rîfî hukûki'l-Mustafa (s.a.s.)***, *[Tahkik: Hüseyin Abdulhamid Nil]*, Dâru'l-erkam, Beyrut, 1415/1995.

Kalkaşendî, Ahmed b. Ali (v.821 h.); ***Subhu'l-a'şâ fî sınâati'l-inşâ***, I-VIII, Dâru'l-fikr, Dimaşk, 1987.

Kâsânî, Alâüddîn (v.587 h.); ***el-Bedâiu's-sanâi'***, I-VII, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1982.

Kermî, Ebû Bekr el-Makdisî el-Hanbelî Mer'î b. Yusuf, (ö. 1033/1624); ***Kalâidü'l-mercân fî beyâni'n-nâsihi ve'l-mensûh fi'l-Kur'ân***, *[Tahkik: Sami Ata Hasan]*, Daru'l-Kur'âni'l-Kerîm, Kuveyt 1400.

Kudâî, Muhammed b. Selâme b. Ca'fer (v.454 h.); ***Müsnedü'ş-Şihâb***, I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1407/1986.

Kurtubî, Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr b. Ferah (v.670); ***el-Câmî li ahkâmi'l-Kur'ân***, I-XX, Dâru'ş-şa'b, Kahire, 1372 h.

Mâlik b. Enes, Ebû Abdullah el-Esbahî (93-179 h.); ***Muvatta'***, I-II, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1985.

Muhammed Bedreddin; ***Ebdeu'l-beyân li cemîi âyi'l-Kur'ân,*** Daru'n-Nîl, İzmir, 1413/1992.

Münâvî, Muhammed Abdürraûf b. Ali (v. 1031/1622); ***Feyzu'l-kadîr şerhu Câmii's-sağîr***, I-VI, el-Mektebetü't-ticâriyyeti'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.

Mukri', Ahmed b. Muhammed et-Tilmisânî; ***Nefhu't-tayyib***, *[Tahkik: İhsan Abbas]*, Daru Sadır, Beyrut, 1968.

Müslim, Ebu'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); ***Sahîhu Müslim***, I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); ***Sünen***, *[Tahkîk: Abdülfettah Ebû Gudde]*, I-VIII, Mektebetü'l-matbûâti'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.

Sehâvî, Ebu'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman (v.902/1497); ***el-Makâsıdü'l-hasene***; Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1399 h.

Serahsî, Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl (v.? h.); ***Mebsût***, I-XXX, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1406 h.

Sindî, Ebü'l-Hasan Nureddin Muhammed b. Abdülhadi (ö. 1138); ***el-Hâşiye***, I-VIII, *[Tahkik: Abdulfettah Ebû Gudde]*, Mektebetü'l-Matbaati'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.

Sübkî, Ebû Nasr Abdülvehhab b. Ali b. Abdilkâfî (ö. 771/1370); ***Tabakâtü'ş-Şâfiiyyeti'l-kübrâ***, I-X, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire, 1983.

Taberânî, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (v. 360 h.); ***el-Mu'cemül-evsat***, [Tahkîk: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefî], I-X, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.

———— ; ***el-Mu'cemül-kebîr***, *[Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî]*, I-XX, Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, Musul, 1404 h.

Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Hâlid (224-310 h.); ***el-Câmiu'l-beyân***, I-XXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1405 h.

———— ; ***Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk (Tarîhu't-Taberî)***, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407h.

Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Selâmet el-Ezdî, (ö. 321/933); ***Şerhu meâni'l-âsâr***, I-IV, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1389.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ (209-279 h.); ***Câmiu's-Sahîh***, I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

Vâkıdî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî, (ö. 207/823); ***Kitâbü'l-meğâzî***, I-III, *[Tahkik: Marsden Jones]*, Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1966.

Şahıslar

Abdurrahman Nursî (1903-1928)

Bediüzzaman Hazretleri'nin büyük kardeşi Molla Abdullah'ın oğludur. 1903'te Nurs'ta doğdu. l. Dünya savaşı sonunda Üstad Hazretleri İstanbul'a gelmişti. Bunun üzerine yeğeni Abdurrahman da İstanbul'a Üstad'ının yanına gelmiş ve Çamlıca'da bulunan bir evde O'nunla beraber kalmıştı. Bediüzzaman Hazretleri'nin *"gayet zeki, fedakar, hem bir talebe, hem hizmetkâr, hem kâtib, hem evlad-ı maneviye"*si olan Abdurrahman Nursî, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Birinci Millet Meclisi'nde bir süre katiplik yaptıktan sonra 25 yaşında henüz yeni evli iken vefat etmiştir. Vefatından sonra Hz. Üstad; **"***benim yegane manevi evladım ve medar-ı tesellim ve hakiki varisim ve bir deha-i nurani sahibi olacağı muhtemel olan biraderzadem Abdurrahman*" ifadeleriyle yeğeninin gönlündeki konumuna işaret eder. Abdurrahman Nursî Beyefendi, Hz. Üstad'a ait ilk biyografi çalışması olan "*Bediüzzaman'ın Tarihçe-i Hayatı*" adlı eseri kaleme almış ve 1919'da İstanbul'da yayınlamıştır.

Abdülkâhir Cürcânî (?-1079)

Arap dil bilgini ve edebiyat nazariyatçısı olan Cürcânî, yaşadığı devrin önemli kültür merkezlerinden biri olan Cürcan'da doğdu ve bütün hayatını orada geçirdi. Tahsilini bitirdikten sonra Cürcan'da ders vermeye başlayınca şöhreti kısa zamanda yayıldı. Ondan ders okumak isteyen ilim meraklıları Cürcan'a akın etmeye başladılar. 'Belagat şeyhi' ünvanı ile anılmayı hak eden Cürcânî'nin en önemli eserleri Esrarü'l-belaga ve Delâ'ilü'l-i'câz adlı eserleridir.

Abdülkadir Geylâni (Gavs-ı Âzam) (1077-1166)

Hazar Denizi'nin güneybatısındaki Gilân eyalet merkezine bağlı Neyf köyünde doğdu. Küçük yaşta babasını kaybeden Abdülkadir'in bütün gayesi, tahsiline devirin en önemli ilim ve kültür merkezi olan Bağdat'ta devam etmekti. On sekiz yaşına gelince annesinden izin alarak bir kafileye katılıp Bağdat'a gitti. Orada hadis, fıkıh, edebiyat okudu. Bu arada Bağdat mutasavvıflarıyla yakın dostluklar kurup tasavvufa intisap etti. Medresede hadis, tefsir, kıraat, fıkıh ve nahiv gibi ilimleri okuttu ve vaaz vermeye başladı. Ancak bir süre sonra bütün

bunları bırakarak inzivâya çekildi. Abdülkadir Geylâni'nin tasavvufu, şeriata ve dinin zahiri hükümlerine titizlikle bağlı kalma esasına dayanır. O, her an Kur'ân ve hadislere uygun hareket etmeyi şart koşar. Ona göre bir zahidin hayatında görülebilecek derûnî hâller dini ölçülerin dışına taşmamalıdır. Gerek vaazlarında gerekse eserlerinde son derece sade bir üslup kullanan Abdülkadir Geylâni'nin verdiği vaazları dinlemek için yetmiş bin kişinin Bağdat'a geldiği rivayet edilir. Daha hayatta iken kendisinden birçok keramet nakledilmeye başlanmıştır. Kendi adıyla anılan Kâdiriyye tarikatı bütün İslâm âlemine yayılmıştır. En önemli eserleri olarak Gunye, Fütuhu'l-Gayb ve Fethu'r-Rabbanî sayılabilir.

Abdülmecid Nursî (Ünlükul) (1884-1967)

Bediüzzaman Hazretleri'nin öz kardeşidir. Dinî ilimlere dair tahsilini tamamladıktan sonra Diyarbakır ve Van'da muallimlik, Nevşehir/Ürgüp'te müftülük, Konya İmam-Hatip ve Yüksek İslâm Enstitüsü'nde meslek dersleri hocalığı yapmıştır. Kardeşi Bediüzzaman Hazretleri'nin el-Mesneviyyü'n-Nuriyye ve İşârâtü'l-İ'câz adlı Arapça eserlerini Türkçe'ye tercüme ederek Türkiye'deki iman hizmetinde önemli bir vazife edâ etmiştir. 1967'de Konya'da vefat etmiştir.

Abdülmuhsin (Muhsin Alev)

Üstad Bediüzzaman Hazretleri ile Afyon'da tanışan Muhsin Alev beyefendi, 1952 yılında Gençlik Rehberi dâvâsında sanık olarak yargılanmış, 1952 ve 1953 yıllarında Gençlik Rehberi mahkemesi münasebetiyle İstanbul'a gelerek Üstad Bediüzzaman'la görüşmüş ve hizmetinde bulunmuştur. İnançsızlığın hâkim olduğu bir dönemde üniversiteli bir genç olarak iman yoluna kendini adayan Muhsin Alev beyefendi, halen Almanya'da yaşamakta olup iman ve Kur'ân hizmetine devam etmektedir.

Ali Ulvi Kurucu (1920-2002)

Ömrünün çoğunu Medine-i Münevvere'de geçiren zamanımızın kıymetli ilim, irfan ve şiir üstadlarından biridir. 1920 yılında Konya'da doğdu; burada hafızlık yaptı ve Arapça eğitimi aldı. 1938 yılında Medine'ye yerleşti. Ezher Üniversitesi'nde yüksek tahsilini tamamladıktan sonra Medine'deki Mahmudiye ve Ârif Hikmet Kütüphâneleri'nde vazife yaptı. Büyük şairimiz Mehmet Âkif Ersoy'un üslubunu zamanımızda devam ettiren, peygamber sevgisi, hizmet aşk u şevki, nezaket ve nezafeti ile insanımız

üzerinde ciddi tesir uyandıran Ali Ulvi Kurucu Hocamız, dolu dolu yaşadığı bir ömrün ardından 2002 yılında Medine'de vefat etmiş ve Cennet'ül-Bâki Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Cengiz Han (1115-1227)

Moğol imparatorluğunun kurucusu ve ilk hükümdarıdır. On üç yaşında babasını kaybetti. Bunun üzerine babasına tâbi kabileler tarafından terkedilerek ailece yalnız bırakıldı ve sürekli olarak baskılara maruz bırakıldılar. Çocukluğundan beri karşılaşmış olduğu çetin şartlar, Cengiz Han'da büyük bir fizikî kuvvet, yüksek bir sabır ve tahammül gücü, ama aynı zamanda sert ve acımasız bir karakter meydana getirmişti. Cengiz Han, kendisine karşı çıkanları, teslim olmamakta direnenleri, çocukları, kabileleri ve şehirleriyle birlikte ortadan kaldırırdı. Çağdaşı olan İbnü'l-Esir, Hz. Âdem'den o zamana kadar insanlığın maruz kaldığı en büyük felaketin Moğol istilâsı olduğunu söyler ve "Keşke annem beni doğurmasaydı da tüyler ürpertici zulüm ve katliamları görmeseydim!" der. Cengiz Han'ın orduları istilâ ettikleri İslâm ülkelerinde taş üstünde taş bırakmadılar. Kadın ve çocuklar dahil herkesi vahşice öldürdüler. Moğol askerleri, İslâm kültür ve medeniyetinin en önemli merkezlerini de tahrip ettiler. Moğollar'ın İslâm kültür ve medeniyet eserlerini tahribe yönelik harekâtı, Cengiz Han'dan sonra Hülâgu ve diğer torunları tarafından da devam ettirilmiş, çok sayıda müslüman katledilmiş, cami, medrese ve kütüphâneler yakılıp yıkılmıştır. Devlet teşkilatında sadece Moğol gelenekleri hâkimdi. Cengiz Han, ömrünün sonuna kadar bütün kültürlere yabancı kaldı. İmparatorlukta kurduğu teşkilat ilkel prensiplere dayandığı için ölümünden sonra ancak kırk yıl dayanabilmiştir. Buna rağmen ailesinin hâkimiyeti bir müddet daha devam etmiştir.

Ceylan Çalışkan (1929-1963)

1929 yılında Emirdağ'da dünyaya geldi. Üstad Hazretleri, 1944 yılında Emirdağ'a geldiğinde Çalışkan ailesi onun yardım ve hizmetine koşmuştu. İşte bu kahraman ailenin fertlerinden biri olan Ceylan Çalışkan Beyefendi de kendini Üstad'a vakfetmiş, bütün hayatını iman ve Kur'ân hizmetine adamış talihlilerden biriydi. Üstad Hazretleri, yazdığı bir mektupta "Ceylan! Sen bahtiyardın ki, bu acîb zamanda Risale-i Nur'un ehemmiyetli bir hizmeti ve onun manevî hazinesinin bir anahtarını aldın. Benim de anahtarımı aldın. Ve küçük bir Abdurrahman ve küçücük bir Husrev namını aldın. Bu kudsî ve ehemmiyetli vazifeye lâyık olacağını gayet kuvvetli

bir sadakat ve metanet ve ihtiyat ile isbat edersin.” diye işarette bulunmuştur. İman yolunda bir çok kere tevkif edilen, değişik sıkıntı ve musibetlere maruz kalan Ceylan Çalışkan Beyefendi, 1963 yılında İstanbul’da geçirmiş olduğu bir trafik kazası neticesinde Hakk’ın rahmetine kavuşmuştur.

Eflâtun (M.Ö. 427-348)

İlkçağ Yunan filozofudur. Atina’da doğan Eflâtun, Sokrat’ın talebesidir. Eflâtun’un en önemli görüşü “ideler âlemi” görüşüdür. Ona göre duyularla algılanan bu âlem gölgelerden ibarettir. Bizzat eşyanın kendisi bir takım yansıma ve hayallerdir. Asıl âlem ise ideler âlemidir.

Fârâbî (871-950)

İslâm felsefesini metot, terminoloji ve problemler açısından temellendiren ünlü Türk filozofudur. Türkistan’ın Farab (bugünkü Kazakistan’ın Otrar) şehrinde doğdu. Fârâbî, İslâm dünyasında ilk defa Kindî’nin başlattığı felsefî harekete ve onun şekillendirdiği Meşşâî akıma, kendi inanç ve kültürünün temellerini oluşturan uluhiyyet, nübüvvet ve meâd akîdesinin yanı sıra Eflâtun ve Yeni Eflâtunculuk’tan aldığı bazı unsurları da katarak eklektik bir sistem kurmuştur. Fârâbî’nin en çok tartışılan görüşü “sudûr teorisi”dir. Bütün semavî kitaplarda, mümkin varlıklar tanımına giren kâinatın Allah’ın hür iradesi ve mutlak kudretinin sonucu olarak sonradan yaratıldığı şeklinde çok açık bir inanç ve telakki bulunmasına rağmen İslâm felsefesi tarihinde ilk defa Fârâbî dini geleneğin dışına çıkarak Allah-âlem ilişkisini sudûr veya kozmik akıllar teorisi denilen bir sistemle yorumlamıştır.

Fuad (?-1944)

Bediüzzaman Hazretleri’nin kardeşi Abdülmecid Ünlükul Efendi’nin oğludur. Hz. Üstad, talebelerinden Ceylan Çalışkan’ın, genç yaşta vefat eden yeğeni Fuad Ünlükul bedeline verildiğini ifade etmektedir. İman hakikatlerini neşir yolunda yapmış olduğu hizmetler dolayısıyla Üstad Hazretlerinin takdir ettiği merhum Fuad Ünlükul 1944 yılında vefat etmiştir.

Gavs-ı Âzam (Bkz.: Abdülkadir Geylâni)

Hâfız Ali (Ergün) (1898-1943)

Hz. Üstad’ın Barla’ya sürgün edilmesinden sonra, onun *saff-ı evveldeki* ilk talebelerinden biridir. 1898’de Isparta-İslâmköy’de doğdu. Yaklaşık 12 sene aralıksız bir şekilde Nur hizmetinde bulundu. Risaleleri gece-gündüz durmadan

bir matbaa gibi el yazılarıyla çoğalttığından, Bediüzzaman tarafından kendisine “nur fabrikası” ünvanı verildi. O, Üstad’ının “yorulmaz ve usanmaz, ciddi, samimi, sıddîk, hakiki, gayûr, zeki, fedakâr ve vefadâr kardeşi, Nur’un şehid kahramanı, haşirdeki büyük mahkemede Nur talebelerinin alemdârıdır.” Üstad’ına bedel olarak ömrünü nezredip şehâdet mertebesine ermiştir. 1943 yılında Üstad’la birlikte bulunduğu Denizli Hapishânesi’nde iken rahatsızlandı. Kaldırıldığı Denizli Memleket Hastahanesi’nde ebedi âleme göç etti. Bediüzzaman Hazretleri, Hâfız Ali’nin vefatından sonra şu ifadeleri kullanmıştır: “Gizli düşmanlar beni zehirlediler. Ve Nur’un şehid kahramanı merhum Hâfız Ali benim bedelime hastahaneye gitti ve benim yerimde berzah âlemine seyahat eyledi.”

Hanım (?-1944)

Bediüzzaman Hazretleri’nin üç kız kardeşinden biridir. İlim ve faziletiyle tanınan Hanım hanımefendi, Birinci Dünya Savaşı’ndan önce Molla Said isimli bir zatla evlenmiş, 1913 yılında da ailesiyle birlikte Şam’a hicret etmiştir. Burada yaklaşık 15 yıl müderriselik yapan Hanım Hanımefendi, 1944 yılında yedinci kez gittiği hacda, sedye ile tavaf ettiği esnada vefat etmiştir.

Hüsrev Altınbaşak (1899-1977)

Bediüzzaman Hazretleri tarafından “Nur’un en has ve kahraman bir talebesi” olarak takdir edilen ve onun ilk talebelerinden biri olan muhterem Hüsrev Altınbaşak, Isparta’da doğdu. Eskişehir, Denizli ve Afyon hapishânelerinde Üstad’la beraber bulundu. Ömrünü iman hizmetlerine adadı, bilhassa Risale-i Nur’un Kur’ân hattıyla yazılıp çoğaltılmasında büyük hizmetlerde bulundu. Üstad’ının işaret ve teşvikiyle Allah lafz-ı celilinin alt alta aynı hizada yer aldığı tevâfuklu Mushaf-ı Şerif’i yazmıştır.

Hülâgu (1217-1265)

İlhanlı Devleti’nin kurucusu ve ilk hükümdarı olan Hülâgu, Cengiz Han’ın torunudur. Moğol Devleti tarafından kendisine İsmailîler’in ortadan kaldırılması, Abbasî halifeliğinin itaat altına alınması ve Suriye ile Mısır’ın zaptı görevleri verilmişti. İsmalilîleri kısa zamanda ortadan kaldıran Hülâgu, daha sonra Bağdat’a yöneldi. Burada tarihte eşine az rastlanır bir katliam yapılmış, cesetlerden yayılan kokular Hülâgu’yu dahi şehirden uzaklaşmak zorunda bırakmıştır. Cami ve kütüphaneler tahrip edilmiş, kitaplar Dicle’ye atılmış, nehir günlerce mürekkep renginde akmıştır. Bu istilâ, sadece Bağdat için değil bütün İslâm dünyası için bir felaket olmuştur. Bu tarihten itibaren İslâm Medeniyeti’nin

duraklamaya ve gerilemeye başladığı görülür. Yaptığı zulüm ve katliamlarla tarihin en zalim hükümlarından biri olarak kabul edilen Hülâgu, kendisi Budist olmasına rağmen kaynaklarda hanımları arasında en itibarlısı olarak gösterilen hristiyan Dokuz Hatun'un da tesiriyle onun devrinde Hristiyanlığın nüfuzu artmış, birçok kilise ve manastır yapılırken bazı mescidler kiliseye çevrilmiş, müslümanlar zulüm, işkence ve katliamlara maruz kalmıştır.

İbni Rüşd (1126-1198)

Meşşâî okulunun son temsilcisi, filozof, fakih ve hekimdir. Kurtuba'da doğdu. Kendisi gibi babası ve dedesi de Kurtuba'da kadılık yapmışlardı. Aristo'nun felsefî doktrinine sâdık kalarak onun eserlerini şerhettiğinden 'Aristo şârihi' ünvanıyla da tanınır. Temel dini ilimleri babasından öğrenen İbni Rüşd, Endülüs'te âdet olduğu üzere İmam Malik'in "Muvatta" adlı eserini ezberledi. Ayrıca fıkıh, fıkıh usûlü, felsefe, tıp, matematik ve astronomi öğrenimi gördü. İbni Rüşd'ün asıl amacı, vahiy ile felsefenin birbirinden bağımsız olarak nasıl anlaşılıp değerlendirilebileceği ve buna bağlı olarak ikisi arasında biri diğerini geçersiz kılmayacak biçimde sağlam bağlantılar kurmaktır. Meşşâî(Aristocu) okulunun son temsilcisi kabul edilen İbni Rüşd, bilhassa Allah'ın iradesini sınırlayıcı yorumlardan ötürü eleştirilere muhatap olmuştur.

İbni Sina (980-1037)

İslâm Meşşâî (Aristocu) okulunun en büyük sistemci filozofu, Ortaçağ tıbbının önde gelen temsilcisi olan İslâm bilginidir. Buhara yakınındaki Efşene köyünde doğdu. Üstün bir zekaya sahip olduğu için küçük yaşta dikkatleri üzerine topladı. Önce Kur'ân'ı ezberledi; dil, edebiyat, akâid ve fıkıh öğrenimi gördü. Dinî ilimler sahasında çok yoğun bir okuma faaliyeti sürdüren ve yüksek bir düzeye ulaştığı anlaşılan İbni Sina ayrıca babasından geometri, aritmetik ve felsefe konusunda ilk bilgilerini aldı. Mantık ve aritmetik üzerine çalışmalarını sürdürdükten sonra, astronomide de o günün şartları açısından oldukça ileri bir seviyeye ulaştı. Felsefenin bütün disiplinlerinde iyi bir donanıma sahip olduktan sonra tıp tahsiline başladı. Felsefe ve tıp alanında oldukça ün kazanan İbni Sina, henüz on sekiz yaşında iken Sâsâni hükümdarının saray hekimliğine getirildi. Kindî ile başlayan İslâm felsefe geleneğinin zirvesinde bulunan İbni Sina felsefî sisteminde özellikle Fârâbî'ye çok şey borçludur. Kendisi bir bakıma Fârâbî'nin öğrencisi ve halefi olarak görülebilir. Bununla birlikte üstadını aşmış, tarih içerisinde onun adını ikinci derecede

bırakmıştır. Ayrıca İbni Sina'nın, felsefî açıdan, Fârâbî kadar Eflatun ve Aristo sistemine bağlı olmadığı söylenebilir. Ancak İbni Sina, İslâm düşünce tarihinde üzerinde çokça tartışılan Fârâbî'nin "sudûr teorisi"ni aynen tekrar eder.

İbrahim Hakkı (1703-1780)

Marifetname adlı eseriyle tanınan âlim, sûfi ve şâirdir. 1703'te Erzurum'un Hasankale ilçesinde doğdu. 1728'e kadar Erzurum'daki medreselerde öğrenim gördükten sonra, bu tarihte Şeyh İsmail Fakîrullah'ı ziyaret etmek üzere Tillo'ya gitti. Yaklaşık 6-7 yıl tasavvuf üzerine yoğunlaştıktan sonra, şeyhinin vefatı üzerine tekrar Erzurum'a döndü ve burada daha önce babasının imamlık yaptığı camiye imam oldu. 1747 yılında İstanbul'a gidip Sultan l. Mahmud ile görüştü. Padişahtan ilgi ve takdir gördü, kendisine saray kütüphanesinde çalışma izni verildi. Özellikle yeni astronomiye ilgisinin bu kütüphanedeki çalışmalarıyla başladığı söylenebilir. Ayrıca kendisine müderrislik pâyesi verildi ve ders okutması şartıyla Erzurum'daki Abdurrahman Gazi Dede Tekkesi'nin zâviyedârlığı tevcih edildi.

1755'te ikinci defa İstanbul'a gitti. *Marifetname*'yi bu ikinci İstanbul ziyaretinden kısa bir süre sonra tamamlaması, onun bu eserle ilgili olarak İstanbul'da yoğun bir hazırlık çalışması yaptığı kanaatini vermektedir. 1775'te Tillo'ya yerleşti, 1780'de vefat etti ve Tillo'daki şeyhinin türbesine defnedildi. Geniş tasavvuf bilgisi, konuları iyi bir düzen içinde ve anlaşılır bir üslupla ifade etmesi takdire değer yönlerindendir. Ayrıca geleneksel astronomi yanında yeni astronomiyle tıp, anatomi, fizyoloji, aritmetik, geometri, trigonometri, felsefe, psikoloji, ahlâk gibi alanlarda oldukça geniş bir birikime sahip olduğu görülmektedir.

İmam Gazâlî (1058-1111)

Eş'arî kelâmcısı, Şafiî fakihi, tasavvuf ehli, felsefeye yönelttiği eleştirilerle tanınan İslâm düşünürüdür. İran'ın Horasan bölgesindeki Tus'ta (bugünkü Meşhed) doğdu. Okuma-yazma, Kur'ân ezberi, dil bilgisi, aritmetik gibi alanlarda dönemin geleneksel ilk öğrenimini babasının yakın sufî bir dostundan aldı. Nişabur'daki Nizamiye Medresesi'ne girmesi ve orada dönemin en tanınmış kelâm âlimi olan İmamü'l-Haremeyn el-Cüveynî'nin öğrencisi olması eğitim-öğretiminde dönüm noktası oldu. Cüveynî'nin ölümünden sonra büyük devlet ve siyaset adamı Nizamülmülk'le görüşmesi ise hayatında yeni bir dönemin açılmasını sağladı. Nizamiye medreselerinde müderrislik makamına kadar ulaşan Gazâlî; burada

kelâm, felsefe, bâtınîlik ve tasavvuf hakkında uzun soluklu araştırma ve çalışmalarda bulundu. Aklı, duyuları, tecrübe ve sezgiyi bilginin başlıca kaynakları kabul etmekle beraber, aklı aşan hakikatleri ancak vahiyle öğrenilebileceğini belirten Gazâlî, filozoflara karşı verdiği mücadele ile İslâm düşünce tarihinde önemli bir konuma sahiptir.

İmam Rabbânî (1563-1624)

Müceddid-i Elf-i Sânî (hicrî II. Binyılın müceddidi) ünvanıyla da tanınmaktadır. Doğu Pencap'taki Sirhind'de *(Serhind)* doğdu. Öğrenime babasının yanında başladı. Medresede tefsir, hadis yanında aklî ilimler tahsili de aldı. Hacca giderken Delhi'de Nakşibendiyye tarikatını Hindistan'da yayan Hace Bâkibillah ile karşılaştı. Teklifini kabul ederek bir süre yanında kaldı, sonra ona intisap etti. Kısa bir müddet sonra da onun en önemli bir halifesi konumuna geldi. Kendi ifadesiyle Nakşibendiyye tarikatına intisap etmesi onun bütün ruhî terakkisinin temelini oluşturdu. Yaşadığı dönem ve coğrafyada İslâm inançları hurafe ve batıl inançlarla karıştırılmak isteniyordu. Hint kıtasında Babürlü Ekber Şah eliyle bir devlet politikası olarak bütün dinleri birleştirme gibi bir hedef doğrultusunda İslâmî inançların tahrif ve değiştirilme tehlikesi sözkonusuydu. İşte İmam Rabbânî bu batıl hareketlere karşı sahih İslâm inancının yerleşmesi için büyük gayret ve çalışmalarda bulundu ve tarihe ll. bin yılın müceddidi olarak geçti. En önemli eseri *Mektubat*'tır. İmanın yakîn derecesine erdirilmesi, insanın ihsan derecesine yükseltilmesi, İslâm'ın insana sevdirilmesi vb. benzeri konularda İmam Rabbânî'nin görüşlerini yansıtan bu eser, 536 mektubun derlenmesiyle meydana gelmiştir. Birkaçı dışında bütün mektuplar Farsça yazılmıştır.

Lamartine (1790-1869)

Fransız şâir, yazar ve devlet adamı. 1790'da Macon'da doğdu. 1832-1833'te Lübnan, Suriye, Filistin ve İstanbul'u kapsayan uzun bir yolculuğa çıktı. Doğu'ya, kutsal topraklara yaptığı yolculuklardan din anlayışı, duygu ve düşünceleri bakımından büyük bir değişim geçirerek döndü. 1833'te milletvekili seçilen Lamartine, güçlü bir hatip olarak parlamentoda çok defa "şark meselesi" üzerine yaptığı konuşmalarda Batı'nın Doğu'yu, özellikle Osmanlılar'ı iyi tanıyamamış olmaktan kaynaklanan yanlış hükümler verdiğini, böylece bütün dünyayı yanılttığını sık sık dile getirdi. Fransız romantizminin en önemli isimlerinden biri olan Lamartine, zengin imajları, güçlü ritmi, ahenkli mısraları ile 18.

yüzyıl şiirine yeni bir soluk katmıştır. Türkler'le ilgili olumlu düşünceleriyle minnet duygusunun ifadesi olarak Türkiye Tarihi adlı sekiz cilttlik bir eser yazması onun Türk dostu olarak anılmasına vesile olmuştur. Son yıllarını maddi sıkıntılar içinde geçiren Lamartine, 1869'da Paris'te ölmüştür.

Mehmet Âkif Ersoy
(1873-1936)

İstiklal Marşımızın şâiri, milli-dini hassasiyeti, karakter ve seciyesiyle Türk milletinin gönlünde yer edinen yakın tarihimizin düşünce ve aksiyon kahramanlarından biridir. 1873'te İstanbul'da doğdu. Fatih Medresesi müderrislerinden olan babası Mehmed Tahir Efendi'den Arapça eğitimi aldı. 1893'de Mülkiye Baytar Mektebi'nden mezun oldu. ll. Meşrutiyet'in ilanından sonra Eşref Edip'le birlikte, kendisinin başyazarlığını da yaptığı, devrin ilim ve fikir hayatında önemli yeri ve tesiri olan Sırat-ı Müstakim mecmuasını yayınlamaya başladı. Bu arada İstanbul Dârülfünu'nda Osmanlı Edebiyatı müderrisliği vazifesinde bulundu. 1918'de Dârü'l-hikmeti'l-İslâmiyye'nin başkâtipliğine tayin edildi. 1920'de Milli Mücadele hareketine fiilen katılma kararıyla Anadolu'ya geçti ve Burdur mebusluğuna seçildi. Halka ve cephedeki askerlere yaptığı konuşma ve vaazlarla Milli Mücadele için önemli bir manevi dinamik olarak tarihe geçti. Milli marş için yazmış olduğu şiir, Büyük Millet Meclis'inin 1921 tarihli oturumda okunarak ittifakla İstiklal Marşı güftesi olarak kabul edildi. Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından Büyük Millet Meclisi'nin aldığı seçim kararı üzerine yeniden teşekkül eden ikinci dönemde aday gösterilmedi. 1923'te Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine Mısır'a gitti. 1929-1936 yılları arasında Kahire'deki el-Camiatü'l-Mısriyye'nin Edebiyat Fakültesi'nde Türk dili ve edebiyatı dersleri verdi. On yıldan fazla süren Mısır dönemi geçim sıkıntısının yanında vatan hasreti ve İslâm Âlemi'nin perişan hâlinin kendisinde doğurduğu büyük ızdıraplarla geçti. Şiirleri "Safahat" adlı kitabında toplanan büyük şâirimiz Mehmet Âkif Ersoy 1936 yılında hasta olarak yurda döndü, aynı yıl Hakk'ın rahmetine kavuştu. Kabri, İstanbul Edirnekapı mezarlığındadır.

Mevlânâ Câmî (Molla Câmî)
(1414-1492)

Arap dil bilgini, şâir ve mutasavvıftır. Horasan'ın Câm şehrinde doğdu. Bu şehre nisbetle Câmî diye şöhret bulmuştur. Ulemâ yetiştiren bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Câmî, Nizamiye

medreselerinde eğitim gördü ve denilebilir ki çağının bütün ilimlerini tahsil etti. Fars şiirinin en büyük üstadlarından biri kabul edilen; âlim, edip, şâir ve mutasavvıf sıfatlarını kendisinde birleştiren Câmî, arkasından manzum ve mensur birçok eser bırakmıştır.

Muhammed İkbâl (1877-1938)

Hindistanlı müslüman düşünür ve şâir. 1877'de Keşmir sınırı yakınındaki Siyalkut şehrinde dünyaya geldi. Sufimeşrep bir zat olan babası Nur Muhammed ve annesi İmam Bibi onun dini şahsiyetinin gelişmesinde önemli ölçüde etkili olmuşlardır. Lahor'da Hükümet Koleji'nde felsefe ve hukuk ağırlıklı dersler aldı. Daha sonra Cambridge Üniversitesi'nde felsefe çalışmaları yaptı. 1907'de buradan mezun olduktan sonra Münih'e gitti ve orada felsefe sahasındaki doktorasını tamamladı. İslâm Dünyası'nın içinde bulunduğu problemlerin çözümü için fikri çalışmalarını sürdüren, müslümanların dertleriyle dertlenip ızdıraplarını eserlerine yansıtan Muhammed İkbâl, Türk milletinin yakın tarihteki sıkıntılarıyla da ilgilenmiş, bu ilgisini daha 1911'de Trablusgarp şehidleri için yazdığı şiiriyle terennüm etmiştir. Türkler'in gerek İslâm tarihindeki rolleri gerekse Trablusgarp, Balkan, I. Dünya savaşı ve Milli Mücadele'deki kahramanlıkları İkbâl'in hayran olduğu ve gelecek için ümit beslediği özelliklerdir. 1934'te yakalandığı gırtlak kanserine, bunun akabinden gözlerinin iyice zayıflamasına, maddi problemler yaşamasına rağmen, gerek halkının gerekse İslâm Âlemi'nin meseleleri ve geleceğiyle ilgisini devam ettiren Muhammed İkbâl 1938'de vefat etmiştir. Kabri, Lahor'daki Mescid-i Şahi'nin minaresinin dibinde bulunmaktadır. Birçok eseri bulunan Muhammed İkbâl'in 1927'de yazmış olduğu Câvidnâme adlı eseri onun şaheseri sayılır; Farsça olan bu eser bir tür manzum dramdır.

Mustafa Sabri Efendi (1869-1954)

Osmanlı'nın son döneminde yetişmiş ilim ve siyaset adamıdır. Tokat'ta doğdu. İlk tahsilinden sonra hıfzını tamamladı. Kayseri'de Hoca Emin Efendi'nin derslerine devam edip aklî ve naklî ilimlerde kısa zamanda büyük mesafe kat etti. Daha sonra İstanbul'a gidip Ahmet Âsım Efendi'den icazet aldı. Fatih Camii'nde müderris olduğunda henüz 22 yaşındaydı. 16 yıl Sultan II. Abdülhamit'in huzurunda verilen huzur derslerine katıldı. 1908 yılında Tokat meb'usu oldu. Daha sonra Dâr'ül-Hikmet-i İslâmiye âzâlığına tayin edildi. 1919'da Damat Ferit Paşa kabinesinde

şeyhülislam oldu. 1922 yılında Mısır'a hicret etti ve hayatının son 32 yılını Mısır'da ilmî faaliyetler ve eser telifiyle geçirdi. En meşhur eseri "*Mevkifu'l-akl*"dır.

Sekkâkî (1160-1299)

Meşhur dil ve belâgat alimidir. İlk mesleği maden oyma işçiliğiydi. Daha sonra kendini ilme verdi. İlim sahasındaki ilk çalışmaları başarılı olmaktan uzak idi; bu başarısızlık onun cerasetini kırdı. Ancak aralıksız düşen su damlalarının kayada nasıl bir delik oyduğu dikkatini çekince, çalışmalarına tekrar başladı. Sekkâkî Hanefî fıkıhçıları arasında yer alır ancak şöhreti dil ve belâgat konusundadır. *"Miftah'ul-ulûm"* adlı eseri zamanına kadar belâgat konusunda kaleme alınmış olan en kapsamlı eser olma özelliğine sahiptir.

Zemahşerî (1075-1143)

Büyük bir dilci, edebiyatçı, kelamcı ve tefsircidir. Zemahşer'de doğdu. İlk eğitimi burada aldı. Daha sonra ilim tahsili için o zamanın büyük bir ilim ve medeniyet merkezi olan Buhara'ya gitti. Buhara'da fıkıh usülü, fıkıh, hadis, tefsir, kelam, mantık, felsefe ve Arapça dersleri aldı. Kelam sahasında mutezilî görüşler taşıdığı için ciddi tenkide uğramıştır. Klasik bir eser olarak kabul edilen el-Keşşaf, onun belâgat ilmindeki üstün mevkiine delil olup en önemli eseridir. Bu eseri açıklamak için 250 kadar haşiye yazılmıştır. Mutezilî olmasına rağmen, 9 yüzyıldan beri Sünnî medreselerde okutulması, müslüman hoşgörüsünün bariz bir örneğidir.

Ziya Paşa (1825-1880)

Son dönem Osmanlı şâir, yazar ve siyasetçisidir. Bayezid Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra Sadâret Kalemi'ne memur olup saraya kâtip olarak alındı. 1867'de ülkede meşrutiyet yönetiminin kurulması için çalışan Genç Osmanlılar Cemiyeti üyeleri arasına katılarak Paris'e kaçtı. 1870'de İstanbul'a dönüp padişah Abdülaziz'in tahttan indirilmesinden sonra Şûrâ-yı Devlet üyeliğine seçildi. Kanun-i Esasi'yi hazırlayan komisyonda görevlendirildi. II. Abdülhamit döneminde vezirlik rütbesiyle Suriye, Konya ve Adana valiliklerinde bulundu. Tanzimat döneminde divan şiiri geleneğini başarıyla sürdüren Ziya Paşa, özellikle gözlemlediği sosyal bozuklukları eleştiren şiirleriyle tanınmaktadır.

İndeksler

Âyet İndeksi

Karma İndeks